

JÑĀNA-PĪTHA MŪRTIDEVĪ PALI GRANTHAMĀLĀ

PALI GRANTHA No 1

JATĀKATTHAKĀTHA

Vol I

EDITED BY

TRIPITAKACHARYA
BHIKSHU DHARM RAKSHIT

Published by

Bhāratiya Jnanapitha, Kashi

First Edition }
1000 Copies. }

ASHARH, VIRĀ SAMVAT 2477
BUDDH SAMVAT 2495
JULY, 1951,

{ *Price*
{ *Rs. 9/-*

BHĀRATĪYA JÑĀNA-PĪTHA, KASHI

FOUNDED BY

‘SETH SHANTI PRASAD JAIN

IN MEMORY OF HIS LATE BENEVOLENT MOTHER

SHRĪ MŪRTI DEVĪ

JÑĀNA-PĪTHA MŪRTI DEVĪ PALI GRANTHAMĀLĀ

PALI GRANTHA No. 1

PUBLISHER

AYODHYA PRASAD GOYALIYA,

SECY, BHĀRATĪYA JÑĀNAPĪTHA,
DURGAKUNDA ROAD, BANARAS.

Founded in
Phalguna Krishna 9,
Virā Sam 2470 } *All Rights Reserved* { Vikrama Samvat 2000
18th Feb 1944,

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

विज्जति

सिरिधनसुगततथागतेन पनम्हाक भगवता अरहता सम्मासम्बुद्धेन अभिसम्बुज्झित्था, सम्बोधिसमधि-
गमाय सम्भारभूता दीपङ्करपादमूले कताभिनीहारतो पट्टाय याव तुसितभवननिवासा, या चरियायो कथा-
मग्गेन ओवादानुरूपेण च तत्थ तत्थ भिक्खुभिक्खुनीनञ्चेव उपासकुपासिकानञ्च वुत्ता, ता सब्बा अद्धच्छुदु-
सतप्पमाणा जातकर्त्त नामेन तेनेव तथागतेन पाकटीकता । तञ्च खो पन जातक सङ्गीति आरोपेन्तेहि धम्म-
सङ्गाहकत्थेरवरेहि सङ्गीतित्तयसमारोपित पिटकवसेन सुत्तन्तपिटके च निकाय वसेन खुद्दकनिकाये च अन्तोगध
होति ।

तस्स खो पन जातकस्स अत्थवण्णाना, परमविसुद्धसद्धाबुद्धिविरियपतिमण्डितेन तिपिटकपरियत्तिप्प-
भेदसाट्ठकथे सत्थुसासने अण्णटिहतञ्जाणाधारेण थेरवसप्पदीपान थेरान महाविहारवासीन वसालङ्कारभूतेन
जम्बुदीपवासिना सकसमयसमयन्तरपारदस्सिन्ना यसस्सिना भदन्त बुद्धधोसत्थेर'वरेण परमत्थजोतिका'ति
नामेन कता । सा पनाय परमान उत्तमान अत्थान जोतनतो पकासनतो परमत्थजोतिका नाम । जातकट्ठकथा'
तिपि अयमेव कथीयते ।

न खो पन जातकट्ठकथासदिसा विसालतमा अञ्ज्जा अट्ठकथा नाम अत्थि । इमस्मि पन गन्थे राज-
नीतिधम्मनीत्यादयो सब्बेपि धम्मा आगता । अपि च कथामग्गेन वण्णितो अय गन्थो सब्बजनसुखावहो होति ।
एतरहि लोके कथासाहिच्चे जातकट्ठकथा विय लोकियलोकुत्तरत्थसाधको एकोपि अञ्ज्जो गन्थो नत्थेव ।

अय जातकट्ठकथा जातकपालिय आगतनियामेनेव बावीसतिया निपातेहि पतिमण्डिता होति । तेसु
एककनिपातवण्णनाय निदानकथानन्तर अपण्णकजातकादीनि दियड्ढजातकसतानि होन्ति, तानि अपण्णक-
वग्गादीहि पण्णारसहिक्खेहि च तीहि पण्णासकेहि च सङ्गहीतानि । सब्बेस निपातान वित्थारो पन एव वेदि-
तब्बो —

अनुवकमो	निपातो	वग्गपमाणो	जातकपमाणो
१	एककनिपातो	१५	१५०
२	दुकनिपातो	१०	१००
३	तिकनिपातो	५	५०
४	चतुक्कनिपातो	५	५०
५	पञ्चकनिपातो	३	२५
६	छक्कनिपातो	२	२०
७	सत्तकनिपातो	२	२१
८	अट्ठकनिपातो	१	१०
९	नवकनिपातो		१२
१०	दसकनिपातो		१६
११	एकादसकनिपातो		६
१२	द्वादसकनिपातो		१०
१३	तेरसकनिपातो		१०
१४	पक्किण्णकनिपातो		१३
१५	बीसतिनिपातो		१४

अनुवकमो	निपातो	वर्गप्यमाणो	जातकप्यमाणो
१६	तिसतिनिपातो		१०
१७	चत्तालीसनिपातो		५
१८	पञ्चासनिपातो		३
१९	सट्ठिनिपातो		२
२०	सत्ततिनिपातो		२
२१	असीतिनिपातो		५
२२	महानिपातो		१०
२२		४३	५४७

इति इमानि सतचत्तालीसाधिकानि पञ्चजातकसतानि इमिस्स जातकट्टकथाय वर्णितानि । जातक-पालीपि एतपरमायेव दिस्सति । यम्पन वदन्ति पण्णासाधिकानि पञ्चजातकसतानीति अद्धच्छट्ठानि जातक-सतानीति च त एतकमेव, न हेत्थ अप्पिकाय तिसड्ढखाय ऊनता सल्लक्खीयतेति अनेकेहि थेरेहि वुत्त ।

इमाय जातकट्टकथाय पन निदानमत्त इतो सत्ताधिकतिसत्तिसवच्छरतो पुब्बे दिवङ्गतेन आच्चरियेन धम्मनन्दकोसम्बिना मुद्दापित अहोसि । सकलाय जातकट्टकथाय हिन्दीभासाय परिवत्तनम्पि आनन्दकोसल्ला-नत्थेरेन कत अत्थि । तस्सा ताव तयो भागा येव मुद्दापिता सन्ति । अञ्जो पि भागा सीधेन मुद्दापिता भविस्स-न्तीति मञ्जो । अपि च जातकट्टकथाय नागरक्खरमुद्दापने अतिवियपयोजन दिस्समाने 'भारतीय ज्ञानपीठ कक्षी' इति नाभिकाय समितिया मुद्दापनमारद्ध । इमिस्सा पनाय पठमो भागो याव एककनिपातवण्णना परि-योसाना मुद्दापितो । जातकट्टकथाय पन मुद्दापनेन तेन भारतीयान महामपकारो कतो ।

इमाय जातकट्टकथाय सम्पादनकिच्च पन सब्बप्यकारेन तिपिटकाचरियेन भदन्तजगदीसकस्सपत्थेरे-वरेन कत । तस्सेव अनुमतिया मया ससोधिताभिसड्ढता च । इमस्मि अभिसङ्गरणे तत्थ तत्थ विसयानुरूपा मातिकायो लिखिता सन्ति, ता अञ्जोसु गन्थेसु नत्थि, इध पन पाठकान सुखावबोधत्थाययेव तथा कता । अबोदिप्पणीसु विसदिसपाठापि तेनेव अञ्जासयेन आहटा । पमादवसेन खलु इमस्मि मुद्दापने सद्वदोसादयो दिस्सन्ते, तस्मा मया सुद्धिपत्त लिखित अत्थि, त साधुसो ओलोकेत्वाव सज्जना पठन्तूति निवेदयामि ।

कुसिनारायं

२८-५-५१

इत्थ विञ्जापीयते मया कोसिनारक्केन

भिव्खुना धम्मरक्खितेनान्ति

सङ्केतनिरूपनं

रो०	—	मुद्दित रोमनक्खरपोत्थक ।
सि०	—	मुद्दित सीहलक्खरपोत्थक ।
स्या०	—	मुद्दित स्यामक्खरपोत्थक ।
म०	—	मुद्दित मरम्मक्खरपोत्थक ।

सूचिपत्रं

निदानकथा

अङ्कः	अनुअङ्कः	विसयो	पिटुङ्कः
१	"	परामगाथा	१
२	"	तीणि निदानानि	२
३	"	दूरेनिदान	"
"	१	सुमेधकथा	"
"	"	अमरवती नगर	३
"	"	सुमेधपण्डितस्स चिन्तन	"
"	"	सुमेधपण्डितस्स पब्बज्जा	५
"	"	दीपङ्करभगवतो पादमूले बुद्धभावाय अभिनीहारो	८
"	"	बुद्धप्पादस्स पुब्बनिमित्तानि	१२
"	"	महासत्तस्स अधिष्ठानानि	१५
"	"	१ दानपारमी	"
"	"	२ सीलपारमी	१६
"	"	३ नेक्खम्मपारमी	"
"	"	४ पञ्चापारमी	१७
"	"	५ विरियपारमी	"
"	"	६ खन्तिपारमी	१८
"	"	७ सच्चपारमी	१८
"	"	८ अधिष्ठानपारमी	"
"	"	९ मेत्तापारमी	१९
"	"	१० उपेक्खापारमी	"
"	"	महासत्तस्स पारमिसम्मसन	२०
"	२	भगवा दीपङ्करो	२२
"	३	भगवा कोण्डञ्जो	२४
"	४	भगवा मङ्गलो	"
"	५	भगवा सुमनो	२७
"	६	भगवा रेवतो	"
"	७	भगवा सोभितो	"
"	८	भगवा अनौमदस्सी	२८
"	९	भगवा पटुमो	"
"	१०	भगवा नारदो	२९
"	११	भगवा पटुमुत्तरो	"
"	१२	भगवा सुमेधो	"
"	१३	भगवा सुजातो	३०
"	१४	भगवा पियदस्सी	"
"	१५	भगवा अत्थदस्सी	"

अङ्कको	अनुअङ्कको	विसयो	पिट्टङ्कको
३	१६	भगवा धम्मदस्सी	३१
"	१७	भगवा सिद्धत्थो	"
"	१८	भगवा तिस्सो	"
"	१९	भगवा फुस्सो	३२
"	२०	भगवा विपस्सी	,
"	२१	भगवा सिखी	"
"	२२	भगवा वेस्सभू	३३
"	२३	भगवा ककुसन्धो	"
"	२४	भगवा कोणागमणो	"
"	२५	भगवा कस्सपो	"
"	२६	सब्बे बुद्धा	३४
"	२७	बोधिसत्तान आनिससा	"
"	२८	पारमियो पूरेसि *	३५
"	"	१ दानपारमी	"
"	"	२ सीलपारमी	"
"	"	३ नेक्खम्मपारमी	"
"	"	४ पञ्जापारमी	३६
"	"	५ विरियपारमी	"
"	"	६ खन्तिपारमी	"
"	"	७ सच्चपारमी	"
"	"	८ अधिट्ठानपारमी	"
"	"	९ मेत्तापारमी	"
"	"	१० उपेक्खापारमी	३७
४	२९	अविद्धरे निदान	"
"	"	तीणि कोलाहलानि	"
"	"	१ कप्पकोलाहल	"
"	"	२ बुद्धकोलाहल	"
"	"	३ चक्कवत्तिकोलाहल	"
"	३०	देवतायाचन	३८
"	३१	पञ्चमहाविलोकन विलोकेसि	"
"	"	१ कालो	"
"	"	२ दीप	"
"	"	३ देसो	"
"	"	४ कुल	३९
"	"	५ जनेत्तिआयु	"
"	३२	पटिसन्धि गण्ह	"
"	३३	महाभायादेवी सुपिन अद्दस	"
"	३४	ब्राह्मणा आहसु	४०
"	३५	द्वितिसपुब्बनिमित्तानि पातुरहसु	"
"	३६	बोधिसत्तमातुधम्मता	"

सूचिपत्र

६

अङ्कको	अनुअङ्कको	विसयो	पिठुङ्कको
४	३७	लुम्बिनीवने	४०
"	३८	तापसो कालदेवलो	४२
"	३९	लक्ष्मणपटिगाहका अट्ट ब्राह्मणा	४३
"	४०	पचवग्गिया थेरा	"
"	४१	चत्तारि पुब्बनिमित्तानि	४४
"	४२	रञ्जो वप्पमङ्गल अहोसि	"
"	४३	आतकान सिप्प दस्सेसि	४५
"	४४	चत्तारि पुब्बनिमित्तानि	"
"	"	१ जराजिण्ण	"
"	"	२ व्याधित	"
"	"	३ कालकत	४६
"	"	४ पब्बजित	"
"	४५	बोधिसत्तस्स पच्छिमो अलङ्कारो	"
"	४६	राहुलो जातो	"
"	४७	किसागोतमिया उदान	"
"	४८	नाटकित्थियो	४७
"	४९	महाभिनिक्खमन	"
"	५०	बोधिसत्तो पब्बजि	४९
"	५१	बोधिसत्तो राजगह पाविसि	५०
"	५२	आलार च कालाम उद्दक च रामपुत्त	"
"	५३	दुक्करकिरिया	"
"	५४	सुजाताय पायासदान	५१
"	५५	बोधिसत्तस्स पाति पटिसोत गच्छति	५२
"	५६	बोधिमण्ड आरुहि	"
"	५७	मारपराजयो	५३
"	५८	सम्बोधिया पत्ति	५६
५		सन्तिके निदान	५७
"	५९	जयपल्लङ्को वरपल्लङ्को	"
"	६०	अनिमिसचेतिय	"
"	६१	रतनचङ्कमचेतिय	"
"	६२	रतनघर	"
"	६३	येन अजपालनिग्रोधो	"
"	६४	मुचल्लिन्द, राजायतन	५८
"	६५	तपस्सुभल्लिका	५९
"	६६	ब्रह्मा धम्मदेसन आयाचि	"
"	६६	ब्रह्मा धम्मदेसन आयाचि	"
"	६७	धम्मचक्कप्पवत्तन	"
"	६८	चरथ भिक्खवे चारिकन्ति	६०
"	६९	भगवा राजगहे	"
"	७०	सारिपुत्तो च मोगल्लानो च	६२

अङ्कको	अनुअङ्कको	विसयो	पिट्टङ्कको
५	७१	भगवा कपिलवत्थु अगमासि	६२
"	७२	कपिलवत्थुस्मि पाटिहारिय अकासि	६३
"	७३	कपिलवत्थु पिण्डाय पाविसि	६४
"	७४	राहुलमातुया सिरिगम्भ अगमासि	६५
"	७५	नन्द पब्बाजेसि	"
"	७६	राहुल पब्बाजेसि	"
"	७७	अनाथपिण्डको जेतवनाराम कारेसि	६६

निदानकथा निहिता

१. एककनिपालो

१. पठमो पण्णासको

१ अपण्णकवग्गवण्णना

अङ्कको	विसयो	पिट्टङ्कको
१	अपण्णकजातक	६८
२	वण्णपथजातक	७५
३	सेरिवाणिजजातक	७८
४	चुल्लसेट्ठिजातक	८०
५	तण्डुलनालिजातक	८६
६	देवधम्मजातक	८८
७	कट्टहारिजातक	९३
८	गामनिजातक	९५
९	मखादेवजातक	९६
१०	सुखविहारिजातक	९८

२ सीलवग्गवण्णना

१	लक्खणमिगजातक	१००
२	निम्नोधमिगजातक	१०२
३	कण्डिनजातक	१०८
४	वातमिगजातक	११०
५	खरादियजातक	११२
६	तिपल्लत्थमिगजातक	११३
७	मालुतजातक	११६
८	भतकभत्तजातक	११७
९	आयाचितभत्तजातक	११९
१०	नलपानजातक	१२०

३ कुहङ्गवग्गवण्णना

अङ्कको	विसयो	पिट्ठङ्कको
१	कुहङ्गमिगजातक	१२२
२	कुक्कुरजातक	१२४
३	भोजजानीयजातक	१२७
४	आजञ्जजातक	१२९
५	तित्थजातक	१३०
६	महिलामुखजातक	१३३
७	अभिण्हजातक	१३५
८	नन्दिविसालजातक	१३७
९	कण्हजातक	१३९
१०	मुनिकजातक	१४१

४ कुलावकवग्गवण्णना

१	कुलावकजातक	१४२
२	नच्चजानक	१४७
३	सम्मोदमानजातक	१४८
४	मच्छजातक	१५०
५	वट्टकजातक	१५१
६	सकुण्णजातक	१५३
७	तित्तिरजातक	१५५
८	बकजातक	१५८
९	नन्दजातक	१६१
१०	खदिरङ्गारजातक	१६३

५ अथकामवग्गवण्णना

१	लोसकजातक	१६८
२	कपोतजातक	१७३
३	बेलुकजातक	१७५
४	भकसजातक	१७६
५	रोहिणीजातक	१७७
६	आरामदूसकजातक	१७८
७	वाह्णिजातक	१८०
८	वेदभजातक	१८१
९	नक्खत्तजातक	१८४
१०	दुम्मेधजातक	१८६

६ मज्झिमो पण्णासको

६ आसिसवग्गवण्णना

१	महासीलवजातक	१८८
२	चूलजनकजातक	१९२
३	पुण्णपातिजातक	१९३

अङ्कको

विसयो

पिट्ठङ्कको

४	फलजातक	१६५
५	पञ्चावुधजातक	१६७
६	कञ्चनकखन्धजातक	१६८
७	वानरिन्दजातक	२०१
८	तयोधम्मजातक	२०३
९	भेरिवादजातक	२०५
१०	सङ्खधम्मजातक	२०६

७ इत्थीवग्गवण्णना

१	असातमन्तजातक	२०७
२	अण्डभूतजातक	२१०
३	तक्कजातक	२१४
४	दुराजानजातक	२१७
५	अनभिरतिजातक	२१९
६	मुदुलक्खणजातक	२२०
७	उच्छङ्गजातक	२२३
८	साकेतजातक	२२५
९	विसवन्तजातक	२२६
१०	कुद्दालजातक	२२७

८ वरणवग्गवण्णना

१	वरणजातक	२३०
२	सीलवनागजातक	२३२
३	सच्चकिरजातक	२३४
४	रुक्खधम्मजातक	२३७
५	मच्छजातक	२३८
६	असङ्कियजातक	२४०
७	महासुपिनजातक	२४२
८	इल्लीसजातक	२४६
९	खरस्सरजातक	२५५
१०	भीमसेनजातक	२५६

९ अपायिस्सवग्गवण्णना

१	सुरापानजातक	२५६
२	मित्तविन्दजातक	२६१
३	कालकण्णिजातक	२६२
४	अत्थस्सद्वारजातक	२६४
५	किम्पक्कजातक	२६६
६	सीलवीमसनजातक	२६७
७	मङ्गलजातक	२६९
८	सारम्भजातक	२७१
९	कुहकजातक	२७२
१०	अकतञ्जुजातक	२७४

१० लिप्तवग्गवण्णना

अङ्को	विसयो	पिट्ठङ्को
१	लिप्तजातक	२७६
२	महासारजातक	२७७
३	विस्सासभोजनजातक	२८२
४	लोमहसजातक	२८३
५	महासुदस्सनजातक	२८५
६	तेलपत्तजातक	२८७
७	नामसिद्धिजातक	२९२
८	कूटवारिणजजातक	२९४
९	परोसहस्सजातक	२९६
१०	असातरूपजातक	२९७

३. उपरिमो पण्णासको

११ परोसतवग्गवण्णना

१	परोसतजातक	२९९
२	पण्णिकजातक	३००
३	वेरिजातक	३०१
४	मित्तविन्दजातक	३०२
५	दुब्बलकट्टजातक	३०३
६	उद्वच्चनिजातक	३०४
७	सालित्तजातक	३०५
८	बाहियजातक	३०७
९	कुण्डकपूवजातक	३०८
१०	सब्बसहारकपञ्चो निट्ठितो	३१०

१२ हंसीवग्गवण्णना

१	गद्वभपञ्चो निट्ठितो	३१०
२	अमरादेवीपञ्चो निट्ठितो	३१०
३	सिगालजातक	३११
४	मितचिन्तीजातक	३१३
५	अनुसासिकजातक	३१४
६	दुब्बचजातक	३१५
७	तित्तिरजातक	३१६
८	वट्टकजातक	३१७
९	अकालरावीजातक	३१९
१०	बन्धनमोक्खजातक	३२०

१३ कुसनालिवग्गवण्णना

१	कुसनालिजातक	३२३
२	दुम्मेधजातक	३२५
३	नङ्गलीसजातक	३२७

अङ्कको	विसयो	पिट्ठङ्कको
४	अम्बजातक	३२९
५	कटाङ्गजातक	३३०
६	असिलक्खणजातक	३३२
७	कलण्डुकजातक	३३४
८	बिलारवतजातक	३३५
९	अग्गिकजातक	३३६
१०	कोसियजातक	३३७
१४ असम्पदानवग्गवण्णना		
१	असम्पदानजातक	३३९
२	पञ्चभीरुकजातक	३४१
३	घतासनजातक	३४३
४	भानसोधनजातक	३४४
५	चन्दाभजातक	३४५
६	सुवण्णहसजातक	३४६
७	बब्बुजातक	३४८
८	गोधजातक	३४०
९	उभतोभट्टजातक	३४१
१०	काकजातक	३४२
१५ ककण्टकवग्गवण्णना		
१	गोधजातक	३५४
२	सिगालजातक	३५५
३	विरोचनजातक	३५६
४	नङ्गुट्टुजातक	३५८
५	राधजातक	३५९
६	काकजातक	३६०
७	पुप्फरत्तजातक	३६२
८	सिगालजातक	३६४
९	एकपण्णजातक	३६६
१०	सञ्जीवजातक	३६९

एककनिपातवण्णना निट्ठिता

जातकहुकथा

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स

जातकट्टकथा

१. पणामगाथा *

जातिकोटिसहस्सेहि पमाणरहित हित ।
लोकस्स लोकनार्थेन कत यन महेसिना ॥
तस्स पादे नमस्सित्वा कत्वा धम्मस्स चञ्जलि ।
सघञ्च पतिमानेत्वा सब्बसम्मानभाजन ॥
नमस्सनादितो अस्स पुञ्जस्स रतनत्तये ।
पवनस्सानुभावेन भेत्वा सब्बे उपद्वे ॥

* स्या०—बन्धित्वा सिरसा सेट्ठ बुद्धमप्पट्ठिपुगल ।
अय्यसागरभुत्तिण्ण तिण्णससारसागर ॥
तथेव परम सन्त गम्भीर दुद्दस अणु ।
भवाभवकर बुद्ध धम्म सद्धम्मपूजित ॥
तथेव फन सघञ्च असग सघमुत्तम ।
उत्तम दक्खिण्ययान सन्तिन्द्रियमनासव ॥
कतन तस्स एतस्स पणामेन विसेसतो ।
धीरातिधीरधीरेहि आगमञ्जुहि विञ्जुहि ॥
अपदानट्ठकथ भन्ते कातब्बन्ति विसेसतो ।
पुनप्पुनादरेनेव याचितोह यस्सिभि ॥
तस्माह सापदानस्स अपदानस्स सेसतो ।
दीपिस्स पिटकत्तये ॥
यथा पालिनयेनेव अत्थसवण्णनं सुभ ।
केन कत्थ कदा चेत भासित धम्ममुत्तम ॥
किमत्थ भासित चेतमेत वत्वा विधिं गतो ।
निदानकोसल्लत्थञ्च सुउग्गहणधारणा ॥
तस्मा तन्त विधिं पत्वा पुब्बापरविसेसत ।
पुराणसीहलभासाय पोरानट्ठकथाय च ॥
ठपित त न साधेति साधून इच्छित्तिच्छित्तं ।
तस्मा तमुपनिस्साय पोरानट्ठकथानय ॥
विवज्जेत्वा विरुद्धत्थे विसेत्थस्सकासय ।
विसेसवण्णन सेट्ठ करिस्सामत्थवण्णनन्ति ॥

केन कत्थ कदा चेत भासित धम्ममुत्तमन्ति च करिस्सामत्थवण्णनन्ति च पटिञ्जातत्ता

त त कारणमागम्म देमितानि जृतीमता ।
 अपण्णकादीनि पुरा जातकानि महेसिना ॥
 यानि येसु चिर सत्था लोकनित्थरणत्थिको ।
 अनन्ते बोधिसम्भारे परिपाचेसि नायको ॥
 नानि सब्बानि एकज्झ आरोपेन्तेहि सगह ।
 जातक नाम सगीत धम्मसगाहकेहि य ॥
 बुद्धवसस्स एतस्स दृच्छन्तेन चिरट्ठिति ।
 याचितो अभिगन्त्वान थरेन अत्थदस्सिना ॥
 असमट्ठविहारेन सदा सद्धिविहारिता ।
 तथेव बुद्धमित्तेन सन्नचित्तेन विञ्जुना ॥
 महिसासकवसम्हि सम्भूतेन नयञ्जुना ।
 बुद्धदेवेन च तथा भिक्खुना सुद्धबुद्धिना ॥
 महापुरिसच्चरियान आनुभाव अचिन्तिय ।
 तस्स विज्जोनयन्तस्स जातकस्सैत्थवण्णन ॥
 महाविहारवासीन वाचनामग्गनिस्सित ।
 भासिस्स भासतो तस्मे माधु गणहन्तु सावकोति ॥ [1]

२ तीणि निदानानि

सा पनाय जातकस्स^१ अत्थवण्णना दूरेनिदान अविदूरेनिदान सन्तिकेनिदानन्ति इमानि तीणि निदानानि दस्सेत्वा वण्णयमाना ये न सुणन्ति तेहि समुदागमतो^२ पट्ठाय विञ्जातत्ता यस्मा सुट्ठु विञ्जाता नाम होति तस्मा न तीणि निदानानि दस्सेत्वा वण्णयिस्साम ।

तत्थ आदितो ताव तेस निदानान परिच्छदो वेदितब्बो—(१) दीपकरपादमूलस्मि हि कताभिनी-
 हारस्स महासत्तस्स याव वेस्सन्तरत्तभावा चवित्वा तुसितपुरे निब्बत्ति ताव पवत्तो कथामग्गो दूरेनिदान नाम,
 (२) तुसितभवनतो पन चवित्वा याव बोधिमण्डे सब्बञ्जुतप्पत्ति ताव पवत्तो कथामग्गो अविदूरेनिदान नाम,
 (३) सन्तिकेनिदान पन तेसु तेसु ठानेसु विहरतो तस्मि तस्मि येव ठाने लब्भतीति । तन्निद दूरेनिदान नाम —

३. दूरेनिदानं

§ १. सुमेधकथा

इतो किर कप्पसतसहस्साधिकान चतुन्न असखेय्यान मत्थके अमरवती नाम नगर अहोसि । तत्थ सुमेधो नाम ब्राह्मणो पटिवसति, उभतो सुजातो मातितो च पितिनो च, ससुद्धगहणिको याव सत्तमाकुलपरिवट्टा अक्खित्तो अनुपक्कुट्टो जातिवादेन, अभिरूपो दस्सनीयो पामादिको परमाय वण्णपोक्खरताय समन्नागतो । सो अञ्ज कम्म अकत्वा ब्राह्मणसिप्पमेव उग्गण्ह । तस्स दहरकाले येव मातापितरो कालमकमु । अत्थस्स रासिव-
 ड्ढको अमच्चो आयपोत्थक आहरित्वा सुवण्णरजतमणिमुत्ताहि भरिते गम्भे विवरित्वा एत्तक ते कुमार । मातुसन्तक, एत्तक पितुसन्तक, एत्तक अय्यकपय्यकानन्ति याव सत्तमा कुलपरिवट्टा धन आचिक्खित्वा एत पटिपज्जाहीति^३ आह । सुमेधपण्डितो चिन्तेसि—इम धन सह्रित्वा मय्ह पितुपितामहादयो परलोक गच्छन्ता एक कहापणम्पि गहेत्वा न गता, मया पन गहेत्वा गमनकारण कातु वट्ठती ति । सो रञ्जो आरोचेत्वा नगरे भेरि

१ स्या०—अपदानस्स । २ स्या०—समुपागमतो । ३ रो०—पटिजग्गाहि ।

चरापेत्वा महाजनस्स दानं दत्त्वा तापसपब्बज्ज पब्बजि । इमस्स पनत्थस्स आवीभावत्थ इमस्सि ठाने सुमेधकथा कथेतब्बा । सा पनेसा किञ्चापि बुद्धवसे निरन्तर आगता येव, गाथाबन्धनेन न आगतत्ता न सुट्ठ पाकटा तस्मा त अन्तरन्तरा गाथाबन्धदीपकेहि बचनेहि सद्धि कथेस्साम ।

अमरवती नगरं

कप्पसतसहस्साधिकान हि चतुस्र असखेय्यान् मत्थके दसहि सद्देहि अविवित्तं अमरवतीति च अमरन्ति च लद्धनाम नगरं अहोसि य सन्धाय बुद्धवसे वुत्त —[२]

“कप्पे च सतसहस्से च चतुरो च असखिये ।

अमरं नाम नगरं दस्सनेय्यं मनोरमं ।

दसहि सद्देहि अविवित्तं अन्नपानसमायुतं” ॥ न्ति ।

तत्थ “दसहि सद्देहि अविवित्तं” न्ति हत्थिसद्देहं अस्ससद्देहं रथसद्देहं भेरिसद्देहं मुतिगसद्देहं वीणासद्देहं गीतसद्देहं^१ सखसद्देहं तालसद्देहं ‘अस्नाथं पिवथ खादथा’ ति दसमेन सद्देहं नाति, इमेहि दसहि सद्देहि अविवित्तं अहोसि । तेस पन सद्देहं एकदेसमेव गहेत्वा —[२]

“हत्थिसद्देहं अस्ससद्देहं भेरिसखरथानि च ।

खादथं पिवथा चेव अन्नपानेन घोसितं” ॥ न्ति ।

बुद्धवसे इमं गाथं^२ वत्वा —

“नगरं सब्बगसम्पन्नं सब्बकाममुपागतं^३ ।

सत्तरतनसम्पन्नं नानाजनसमाकुलं ॥

समिद्धं देवनगरं वासा पुञ्जकम्मिनं ।

नगरे अमरवतिया सुमेधो नाम ब्राह्मणो ॥

अनेककोटिसंनिकयो पहतधनधञ्जवा ।

अज्जायको मन्तधरो तिण्ण वेदानपारगु ॥

लक्खणे इतिहासे च सधम्मं पारमिगतो” ति वुत्त ।

सुमेधपण्डितस्स चिन्तनं

अथेकदिवसं सो सुमेधपण्डितो उपरिपासादवरतले रहोगतो हुत्वा पल्लं आभुजित्वा निसिन्नो चिन्तेसि —पुनर्भवो पण्डित^१ पटिसन्धिगहणं नाम दुक्खं तथा निब्बत्तनिब्बत्तदृष्टाने सरीरभेदनं, अहं च जातिधम्मो जराधम्मो व्याधिधम्मो मरणधम्मो । एवभूतेन मया अजातिं अजरं अव्याधिं अदुक्खमसुखं सीतलममृतमहानिब्बाणं परियेसितुं वट्टति । अवस्स भवतो मुञ्चित्वा निब्बाणगामिना एकेन मग्गेन भवितव्वन्ति । तेन वुत्त —

“रहोगतो निसीदित्वा एव चिन्तेसहं तदा ।

दुक्खो पुनर्भवो नाम सरीरस्स च भेदनं ॥

जातिधम्मो जराधम्मो व्याधिधम्मो चहं तदा ।

अजरं अमरं खेमं परियेसिस्सामि निब्बुत्तिं ॥

यत्थूनिमं पूतिकायं नानाकुणपपूरितं ।

छट्ठयित्वा गच्छेय्यं अनपेक्षो अतत्थिको ॥ [३]

अत्थि हेहिति यो^४ मग्गे न सो सक्का न हेतुये ।

परियेसिस्सामि तं मग्गं भवतो परिमुत्तिया” ति ॥

ततो उत्तरिम्पि एव चिन्तेसि — यथा हि लोकीं दुक्खस्स पटिपक्खभूत सुख नाम अत्थि, एव भव सति तप्पटिपक्खेन विभवेनापि भवितव्वं । यथा च उण्हे सति तस्स वूपसमभूत सीतम्पि अत्थि, एव रागादीन अग्गीन-वूपसमन निब्बाणेनापि भवितव्वं । यथा च पापकस्स लामकस्स धम्मस्स पटिपक्खभूतो कल्याणो अनवज्ज-धम्मोपि अत्थियेव, एवमेव पापिकाय जातिया सति सब्बजातिकखेपनतो अजातिसखातन निब्बाणेनापि भवित-व्वमेवाति । तेन वुत्त — [३]

“यथापि दुक्खे विज्जन्ते सुख नामपि विज्जति ।
एव भवे विज्जमाने विभवोपि इच्छितव्वको ॥
यथापि उण्हे विज्जन्ते अपर विज्जति सीतल ।
एव तिविधग्गी विज्जन्ते निब्बाण इच्छितव्वक ॥
यथापि पापे विज्जन्ते कल्याणमपि विज्जति ।
एवमेव जातिविज्जन्ते अजातिपि इच्छितव्वकाति^१ ॥

अपरम्पि चिन्तेसि — यथा नाम गूथरासिम्हि निमुग्गेन पुरिसेन दूरतोव पञ्चवण्णपदुमसञ्छन्न महातळाक दिस्वा कतरेन नुखो मग्गेन एत्थ गन्तव्वान्ति त तळाक गवेसितु युत्त । य तस्स अगवेसन न सो तळाकस्स दोसो । एव किलेसमलधोवनअमतमहानिब्बाणतळाके विज्जन्ते तस्स अगवेसन न अमतमहानिब्बाणमहातळाकस्स दोसो । यथा च चोरेहि सम्परिवारितो पुरिसो पळायनमग्गे विज्जमानेपि सचे न पलायति न सो मग्गस्स दोसो पुरिसस्सेव दोसो, एवमेव किलसेहि परिवारेत्वा गहितस्स पुरिसस्स विज्जमाने येव निब्बाणगामिम्हि सिवे मग्गे विज्जमाने मग्गस्स अगवेसन नाम न मग्गस्स दोसो पुगलस्सेव दोसो । यथा च व्याधिपीळितो पुरिसो विज्जमाने व्याधितिकिच्छके वेज्जे सचे त वेज्ज गवेसित्वा व्याधि न तिकिच्छापेति न सो वेज्जस्स दोसो, एवमेव यो किलेस-व्याधिपीळितो किलेसवूपसममग्गकोविद विज्जमानमेव आचरिय न गवेसति तस्सेव दोसो न किलेसविनासकस्स आचरियस्साति । तेन वुत्त —

यथा गूथगतो पुरिसो तळाक दिस्वान पूरित ।
न गवेसति त तळाक न दोसो तळाकस्स सो ॥
एव किलेसमलधोवे विज्जन्ते अमतन्तळे ।
न* गवेसति त तळाक न दोसो अमतन्तळे ॥ [4]
यथा अरीहि परिरुद्धो विज्जन्ते गमने पथे ।
न पलायति सो पुरिसो न दोसो अञ्जसस्स सो ॥
एव किलेसपरिरुद्धो विज्जमाने सिवे पथे ।
न गवेसति त मग्ग न दोसो सिवमञ्जसे ॥
यथासि व्याधितो पुरिसो विज्जमाने तिकिच्छके ।
न तिकिच्छापेति त व्याधि न सो दोसो तिकिच्छके ॥
एव किलेसव्याधीहि दुक्खितो परिपीळितो ।
न गवेसति त आचरिय न सो दोसो विनायके ति ॥

अपरम्पि चिन्तेसि — यथा मण्डनजातिको पुरिसो कण्ठे[४] आसत्त कुणप छड्ढेत्वा सुख गच्छति, एव मयापि इम पूतिकाय छड्ढेत्वा अनपेखेन निब्बाणनगर पविसितव्वं । यथा च नरनारियो उक्कारभूमिय^२ झुच्चार-^३ पस्साव कत्वा न त उच्छग्गेन वा आदाय दसन्तेन वा वेटेत्वा गच्छन्ति जिगुच्छमाना पन अनपेखाव छड्ढेत्वा गच्छन्ति, एव मयापि इम पूतिकाय अनपेखेन छड्ढेत्वा अमत निब्बाणनगर पविसितु वट्टति । यथा च नाविका नाम जज्जर नाव अनपेक्खा छड्ढेत्वा गच्छन्ति, एव अहम्पि इम नवहि वणमुखेहि पग्घरन्त काय छड्ढेत्वा अनपेखो निब्बाणनगर पविसिस्सामि । यथा च पुरिसो नानारतनानि आदाय चोरेहि सद्धि मग्ग गच्छन्तो अत्तनो

रतननासभयेन ते छड्डेत्वा खेम मग्गं गण्हाति, एव अयम्पि करजकायो रतनविलोपकचोरसदिसो सचाह एत्थ तण्ह करिस्सामि अरियमग्गकुसलधम्मरतन मे नस्सिस्सति तस्मा मया इम चोरसदिस काय छड्डेत्वा निब्बाण-
नगर पविसितु वट्टती ति । तेन वुत्त -

यथापि कुणप पुरिसो कण्ठे बद्ध जिगुञ्छिय ।
मोचयित्वान गच्छेय्य सुखी सेरी सय वसी ॥
तथेविम पूतिकाय नानाकुणपसञ्चय ।
छड्डयित्वान गच्छेय्य अनपेखो अनत्थिको ॥
यथा उच्चारठानम्हि करीस नरनारियो ।
छड्डयित्वान गच्छन्ति अनपेखा अनत्थिका ।
एवमेवाहमिम काय नानाकुणपपूरित ।
छड्डयित्वान गच्छिस्स बच्च कत्वा यथा कुटि ॥
यथापि जज्जर नाव पलुग्ग उदगाहिनि ।
सामी छड्डेत्वा गच्छन्ति अनपेखा अनत्थिका ॥ [5]
एवमेव इम काय नवच्छिद् धुवस्सव ।
छड्डयित्वान गच्छिस्स जिण्णं नाव व सामिका ॥
यथापि पुरिसो चोरेहि गच्छन्तो भण्डमादिय ।
भण्डच्छेदभय दिस्वा छड्डयित्वान गच्छति ॥
एवमेव अय कायो महाचोरसमो विय ।
पहायिम गमिस्सामि कुसलच्छेदना भया" ति ॥

• सुमेधपण्डितस्स पब्बज्जा

एव सुमेधपण्डितो नानाविधाहि उपमाह इम नेक्खम्मपसहित अत्थ चिन्तेत्वा, सकनिवेसन अपरिमित भोगक्खन्ध हेट्ठावुत्तनयेन कपणद्धिकादीन विस्सज्जेत्वा, महादान दत्वा, [५] वत्थुकामे च किलेसकामे च पहाय, अमरनगरतो निक्खमित्वा, एककोव हिमवन्ते धम्मक नाम पब्बत निस्साय अस्सम कत्वा, पण्णसाल च चकम च मापेत्वा, पञ्चहि नीवरणदोसेहि विवज्जित "एव समाहिते चित्ते" ति आदिना नयेन वुत्तेहि अट्ठहि कारण-
गणेहि समुपेत अभिञ्जासखात बल आहरितु तस्मिं अस्समपदे नवदोससमन्नागत साटक पजहित्वा, द्वादसगुण-
सगन्नागत वाकचीर निवासेत्वा इसिपब्बज्ज पब्बजि । एव पब्बजितो अट्ठदोससमाकिण्ण त पण्णसाल पहाय, समन्नागत रुक्खमूल उपगन्त्वा, सब्ब धञ्जविकर्त पहाय, पवत्तफलभोजनो हुत्वा निसज्जट्ठानचकमवसेनेव पधान पदहन्तो सत्ताहम्भन्तरे येव अट्ठन्न समापत्तीन पञ्चन्न च अभिञ्जान लाभी अहोसि । एव त यथापत्थित अभिञ्जाबल पापुणि । तेन वुत्त —

"एवाह चिन्तयित्वान नेक्कोटिसत धन ।
नाथानाथान दत्वान हिमवन्तमुपागमि ॥
हिमवन्तस्स अविदूरे धम्मको नाम पब्बतो ।
अस्समो सुकतो मय्ह पण्णसाला सुमापिता ॥
चकमन तत्थ मापेसि पञ्चदोसविवज्जित ।
अट्ठगुणसमुपेत अभिञ्जाबलमाहरि ॥
साटक पजहि तत्थ नवदोसमुपागत ।
वाकचीर निवासेसि द्वादसगुणमुपागत ॥
अट्ठदोससमाकिण्ण पजहि पण्णसालक ।
उपागमि रुक्खमूल गुण दसहुपागत" ॥

वापित रोपित धञ्ज पजहिं निरवसेसतो ।
 अनेकगुणसम्पन्न पवत्तफलमादियि ॥ [६]
 तत्थ पधान पद्वहिं निसज्जट्ठानचकमे ।
 अब्भन्तरमिह सत्ताहे अभिञ्जाबलपापुणि" न्ति ॥

इमाय पन पालिया सुमेधपण्डितेन अस्समपण्णसालचकमा सहत्था मापिता विय वुत्ता । अय पनत्थ अत्थो । महासत्त हिमवन्त अज्झोगहेत्वा अज्ज धम्मकपब्बत पविसिस्सामीति निक्खन्त दिस्वा सक्को देवानमिन्दो विस्सकम्म^१ देवपुत्त आमन्तेत्वा गच्छ तात । अय सुमेधपण्डितो पब्बजिस्सामीति निक्खन्तो, एतस्स वसनट्ठान मापेहीति । सो तस्स वचन सम्पटिच्छित्वा रमणीय अस्सम सुगुत्त पण्णसाल [६] मनोरम चकम च मापेसि । भगवां पन तदा अत्तनो पुञ्जानुभावेन निप्फन्न त अस्समपद सन्धाय सारिपुत्त । तस्मिं धम्मकपब्बते —

“अस्समो सुकतो मय्ह पण्णसाला सुमापिता ।

चकम तत्थ मापेसि पञ्चदोसविवज्जित” ॥ न्ति आह ।

तत्थ “सुकतो मय्ह” न्ति सुकतो मया—“पण्णसाला सुमापिता” ति पण्णच्छदनसालापि मे सुमापिता अहोसि । “पञ्चदोस विवज्जित” न्ति पञ्चमे चकमगदोसा नाम— (१) थद्धाविसमता, (२) अन्तो रुक्खता, (३) गहणच्छन्नता, (४) अतिसम्बाधता, (५) अतिविसालताति ।

थद्धविसमभूमिभागस्मि हि चकमे चकमन्तस्स पादा रुजन्ति, फोटा उट्ठहन्ति, चित्त एकगत न लभति, कम्मट्ठान विपज्जति । मुदुसमतले पन फासुविहार आगम्म कम्मट्ठान सम्पज्जति । तस्मा थद्धविसमभूमिभागा एको दोसोति वेदितव्वो । चकमस्स अन्तो वा मज्झे वा कोटिय वा रुक्खे सति पमादमागम्म चकमन्तस्स नलाट वा सीस वा पटिहज्जतीति अन्तरुक्खता दुतियो दोसो । तिणलतादिगहणच्छन्ने चकमे चकमन्ते अन्धकारवेलाय उरगादिके पाणे अक्कमित्वा वा मारेति, तेहि वा दट्ठो दुक्ख अपज्जतीति गहणच्छन्नता ततियो दोसो । अतिसम्बाधे चकमे आयामतो रतनिके वा अड्डरतनिके वा चकमन्तस्स परिच्छेदे पक्खलित्वा नखापि अगुलियोपि भिज्जन्तीति अतिसम्बाधता चतुत्थो दोसो ।

अतिविसाले चकमे चकमन्तस्स चित्त विधावति, एकगत न लभतीति अतिविसालता पञ्चमो दोसो । पुथुलतो पन दियड्डरतन द्वीसु पस्सेसु रतनमत्त अनुचकमण दीघतो सट्ठिहत्थ मुदुतल समन्निप-किण्णवाळुक चकमण वट्ति । चेतियगिरिमिह दीपप्पसादकमहिन्दत्थेरस्स चकमण तादिस अहोसि ।

तेनाह “चकम तत्थ मापेसि पञ्चदोसविवज्जित” न्ति । “अट्ठगुणसमुपेत” न्ति अट्ठहिं समणसुखेहि उपेत । अट्ठिमानि समणसुखानि नाम (१) धनधञ्जापरिगहाभावो, (२) अनवज्जपिण्डपातपरिहसनभावो, (३) निब्बुतपिण्डपातभुञ्जनभावो, (४) रट्ठ पीळत्वा धनसार वा सीसकहापणादीनि वा गण्हन्तेसु राजकुलेसु रट्ठपीळनकिलेसाभावो, (५) उपकरणेसु निच्छन्दरागभावो, (६) चोरविलोपे निब्भयभावो, (७) राजराजमहामत्तेहि अससट्ठभावो, (८) चतुसु दिसासु अप्पटिहत्तभावोति । इद [७] वुत्त होति— यथा तस्मिं अस्समे वसन्तेन सक्का होन्ति इमानि अट्ठ समणसुखानि विन्दितु एव अट्ठ गुणसमपेत त अस्सम मापेसिन्ति ।

“अभिञ्जा बलमाहरि” न्ति [७] पच्छा तस्मिं अस्समे वसन्तो कसिणपरिकम्म कत्वा अभिञ्जान च समापतीन च उप्पादनत्थाय अनिच्चतो दुक्खतो विपस्सन आरभित्वा थामप्पन विपस्सनाबल आहरि । यथा तस्मिं वसन्तो त बल आहरितु सक्कोमि एव त अस्सम तस्स अभिञ्जात्थाय विपस्सनाबलस्स अनुच्छ-विक कत्वा मापेसिन्ति अत्थो ।

“साटक पजहिं तत्थ नवदोसमुपागत” न्ति एत्थाय आनुपुब्बकथा— तदा किर कुटिलेणचकमादि षट्तिमण्डित पुष्फूपगफलूपगरुक्खसञ्छन्न रमणीय मधुरसलिलासय अपगतबाळमिर्गभिसनकसकुण पविवेकक्खम अस्सम मापेत्वा अलकतचकमस्स उभोसु अन्तेसु आलम्बनफलक सविधाय निसीदनत्थाय चकमवेमज्जे समतल मुग्गवण्णसिल मापेत्वा अन्तोपण्णसालाय जटामण लवाकचीर तिदण्डकुण्डिकादिके तापसपरिक्खारे मण्डपे

पानीयकुटपानीयसखपानीयसारावानि अग्गिसालाय अंगारकपल्लदारुआदीनीति एव य य पब्बजितान उपकाराय सवत्तति त सब्ब मापेत्वा पण्णसालाभित्तिं “ये केचि पब्बजितुकामा इमे परिव्रजारे गहेत्वा प बजन्तु” ति अक्खरानि छिन्दिद्वा देवलोकमेव गते विस्सकम्मे देवपुत्ते सुमेधपण्डितो हिमवन्तपादे गिरिकन्दरानुसारेण अत्तनो निवासानुरूप फासुकट्ठान ओलोकैन्तो नदीनिवत्तने विस्सकम्मनिम्मित सक्कदत्तिय रमणीय अस्सम दिस्वा चकमणकोटि गत्वा पदवळ्ळज्ज अपस्सन्तो ध्रुव पब्बजिता धुरगामे भिक्ख परियेसित्वा किलन्तरूपा आगन्त्वा पण्णसाल पविसित्वा निसिन्ना भविस्सन्तीति चिन्तेत्वा थोक आगमेत्वा अतिविय चिरायन्ति जानिस्सामीति पण्णसालाकुटिद्वार विवरित्वाअन्तो पविमत्त्वा इतोचितो च ओलोकैन्तो महाभित्तिं अक्खरानि वाचेत्वा मय्ह कप्पियपरिक्खारा एते इमे गहेत्वा पब्बजिस्सामीति अत्तनो निवत्थपारत्त साटकयुग पजहि ।

तेनाह “साटक पजहि तत्था” ति । एव पविट्ठो अह सारिपुत्त । तस्स पण्णसालाय साटक पजहि । “नव दोसमुपागत” न्ति साटक पजहन्तो नव दोसे दिस्वा पजहिन्ति दीपेति ।

तापसपब्बज्ज पब्बजितान हि साटकस्मि नव दोसा उपट्ठहन्ति । (१) महग्घभावो एको दोसो (२) परपटिबद्धताय उपपज्जनभावो एको (३) परिभोगेन लहु किलिस्सनभावो एको (४) किलिट्ठे च धोवितब्बो च रज्जितब्बो च होति । परिभोगेन जीरणभावो एको । (५) जिराणस्स हि तुल्ल वा अगलदान वा कातब्ब होति पुन परियेसनाय दुरभिसम्भबभावो एको (६) तापसपब्बज्जाय असारूपभावो एको । (७) पच्चत्थिकान साधारणभावो एको । यथा हि न पच्चत्थिका न गण्हन्ति तथा गोपेतब्ब होति । (८) परिभुज्जन्तस्स विभूसनट्ठानभावो एको । (९) गहेत्वा चरन्तस्स [८] खन्धभारमहिच्छभावो एकोति ।

“वाकचीर निवासेसि” न्ति तदाह सारिपुत्त । इमे नव दोसे दिस्वा साटक पहाय वाकचीर निवासेसि । मुञ्जतिण [८] हीरहीर कत्वा गन्थेत्वा कतवाकचीरनिवासनपारुपणत्थाय आदियिन्ति अत्थो । “द्वादसगुणमुपागतन्ति द्वादसहि आनिससेहि समन्नागत ।

वाकचीरस्मि हि द्वादसानिससा— (१) अप्पग्घ सुन्दर कप्पिर्यान्ति अय ताव एको आनिससो । (२) सहत्था कातु सक्काति अय दुतियो । (३) परिभोगेन सनिक किलिस्सति । धोवियमानेपि पपञ्चो नत्थीति अय ततियो । (४) परिभोगेन जिण्णोपि सिम्बितब्बाभावो चतुत्थो । (५) पुन परियेसन्तस्स सुखेन करणभावो पञ्चमो । (६) तापसपब्बज्जाय सारूपभावो छट्ठो । (७) पच्चत्थिकान निरुपभीगभावो सत्तमो । (८) परिभुज्जन्तस्स विभूसनट्ठानाभावो अट्ठमो । (९) धारणसल्लहुकभावो नवमो । (१०) चीवरपच्चये अप्पिच्छभावो दसमो । (११) वाकुप्पत्तिया धम्मिकअनवज्जभावो एकादसमो । (१२) वाकचीरे नट्ठेपि अनपेक्खभावो द्वादसमोति ।

‘अट्ठदीससमाकिण्ण पजहि पण्णसालक’ न्ति कथ पजहि ? सो किर वरसाटकयुग ओमुञ्चन्तो चीवरवसे लगित अनोजपुप्फदामसदिस रत्त वाकचीर गहेत्वा, निवासेत्वा तस्सुपरि अपर सुवण्णवण्ण वाकचीर परिदहित्वा, पुन्नागपुप्फसन्थरसदिस सखुर अजिनचम्म एकस कत्वा, जटामण्डल पटिमुञ्चित्वा च्छाय सद्धि निच्चलभावकरत्थ सारसुचि पवेसेत्वा, मुत्ताजालसदिसाय सिक्काय पवालवण्णकुण्डिक ओदहित्वा, तीसु ठानेसु वक काज आदाय एकिस्सा काजकोटिया कुण्डिक एकिस्सा अकुरापिच्छ तिदण्डकादीनि ओलम्बेत्वा, खारिभार असे कत्वा, दक्खिणेन हत्थेन कत्तरदण्ड गहेत्वा, पण्णसालतो निक्खमित्वा, सट्ठिहत्थमहाचकम अपर पर चकमन्तो अत्तनो वेस ओलोकत्वा, मय्ह मनोरथो मत्थक पत्तो, सोभति वत मे पब्बज्जा, बुद्धादीहि सब्बेहि धीरुपरिसेहि वणिग्गता थोमिता अय पब्बज्जा नाम, पहीण मे गिहीबन्धन, निक्खन्तोस्मि नेक्खम्म, लद्धो मे उत्तमपब्बज्जा, करिस्सामि समणधम्मं, लभिस्सामि मग्गफलसुखं न्ति उस्साहजातो खारिकाज ओतारेत्वा, चकमवेमज्जे मुग्गवण्णसिलापट्ठे सुवण्णपटिमा विय निसिन्नो दिवसभाग वीतिनामेत्वा, सायण्हसमय पण्णसाल पविसित्वा, बिदळमञ्चकपरसे कट्ठत्थरिकाय निपन्नो सरीर उतु गाहापेत्वा, बलवपच्चसे पबुज्जित्वा अत्तनो अग्रमनं आवज्जेसि—

अहं धरावाम् आदीनव दिस्वा अमितभोग अनन्त यस पहाय अरञ्ज पविसित्वा नेक्खम्मभवेसको हृत्वा पब्बजितो । इतोवानि पट्ठाय पमादचार चरितु न वट्टति । पविवेक हि पहाय [९] विचरन्त मिच्छावितक्क-मविक्का खादन्ति । इदानीं भया विवेकमनुब्रूहेतु वट्टति । अहं हि धरावास पळिबोधतो दिस्वा निक्खन्तो । अयं च मनापा पण्णसाला बेलुवपक्कवण्णा परिभण्डकता भूमि । रजतवण्णा सेतभित्तियो । कपोतपादवण्ण पण्णच्छदन । विचित्तरकवण्णो बिदळमञ्चको । निवासफासुक वसनट्ठान । न एत्तो अतिरेकतरा विय मे गेहसम्पदा पञ्जायति । इति पण्णसालाय दोसे विचिन्तो अट्ठ दोसे पस्सि ।

पण्णसालापरिभोगस्मि हि अट्ठ आदीनवा—(१) महासमारम्भेन^१ दब्बसम्भारे समोधानेत्वा करण-परियेसनभावो एको आदीनवो । (२) तिणपण्णमत्तिकासु पतितासु [९] तास पुनप्पुन ठपेतब्बताय निबद्धजग्गन-भावो दुतियो । (३) सेनासन नाम महल्लकस्स पापुणाति अवेलाय वुट्ठापियमानस्स चित्तेकग्गता न होतीति उट्ठापनियभावो ततियो । (४) सीतुण्हपटिघातेन कायस्स सुखुमालकरणभावो चतुत्थो । (५) गेह पविट्ठेन य किञ्चि पाप सक्का कातुन्ति गरहपटिच्छादनभावो पञ्चमो । (६) मय्हन्ति परिग्गहकरणभावो छट्ठो । (७) गेहस्स अत्थिभावो नाम सदुतियकवासोति सत्तमो । (८) उकामङ्कुणघरगोळिकादीन साधारणताय बहुसाधारणभावो अट्ठमो इति ।

इमे अट्ठ आदीनवे दिस्वा महासत्तो पण्णसाल पजहि । तेनाह—“अट्ठदोससमाकिण्ण पजहि पण्ण-सालव”न्ति । “उपागमि रुक्खमूल गुणे दसहुपागत”न्ति छन्न पटिक्खपित्वा दसहि गुणेहि उपेत रुक्खमूल उपग-तोस्मीति वदति । तत्रिमे दस गुणा—(१) अप्पसमारम्भता एको गुणो, (२) उपगमनमत्तकमेव हि तत्थ होतीति । अप्पजग्गनता दुतियो, (३) त हि सम्मट्ठम्पि असम्मट्ठम्पि परिभोगफासुक होति येव अनुट्ठापनियभावो ततियो, (४) गरह न पटिच्छादेति तत्थ हि पाप करोन्तो लज्जतीति गरहायापटिच्छन्नभावो चतुत्थो, (५) अब्भोकासवासो विय काय न सन्थम्भेति कायस्स असन्थम्भनभावो पञ्चमो, (६) परिग्गहकरणाभावो छट्ठो, (७) गहालय-पटिक्खेपो सत्तमो, (८) बहुसाधारणगेहे विय पटिजग्गिस्सामि न निक्खमथाति नीहरणकाभावो अट्ठमो, (९) वसन्तस्स सप्पीतिकभावो नवमो, (१०) रुक्खमूलसेनासनस्स गतगतट्ठाने सुलभताय अनपेक्खभावो दसमोति । इमे दसगुणे दिस्वा रुक्खमूल उपगतोस्मीति वदति ।

इमानि एत्तकानि • कारणानि सल्लक्खेत्वा महासत्तो पुनदिवसे भिक्खाय पाविसि । अथस्स सम्पत्तगामे मनुस्सा महन्तेन उस्साहेन भिक्ख अदसु । सो भत्तकिच्च निट्ठयेत्वा अस्सम आगम्म निसीदित्वा चिन्तेसि—“नाह आहार न लभामीति पब्बजितो, सिनिद्धाहारो नामेस मानमदपुरिसमदे वड्ढेति, आहारमूलकस्स च दुक्खस्स अन्तो नत्थि । [१०] यन्नूनाह वापितरोपितधञ्जनिब्बत आहार पजहित्वा पवत्तफलभोजनो भवेय्यन्ति ।” सो ततो पट्ठाय तथा कत्वा घटेन्तो वायमन्नो सत्ताहम्भन्तरेयेव अट्ठ समापत्तियो पञ्च च अभिञ्जा निब्बत्तेसि । तेन वुत्त —

“वापित रोपित धञ्ज पजहि निरवसेसतो ।

अनेकगुणसम्पन्न पवत्तफलमादियि ॥

तत्थप्पधान पदाहि निसज्जट्ठानचङ्कमे ।

अब्भन्तरमिह सत्ताहे अभिञ्जाबलपापुणि”न्ति ॥

दीपङ्कुरभगवतो पादमूले बुद्धभावाय अभिनीहारो

एव अभिञ्जाबल पत्वा सुमेधतापसे समापत्तिसुखेन वीतिनामन्ते दीपङ्कुरो नाम सत्था लोके उदपादी । तस्स पटिसन्धिजातिबोधिधम्मचक्कप्पवत्तनेसु सकलापि दससहस्सी लोकधातु सङ्कम्पि [१०] सम्पकम्पि सम्पवेधि महाविरव विरवि । द्वत्तिसपुब्बनिमित्तानि पातुरहसु । सुमेधतापसो समापत्तिसुखेन वीतिनामन्तो नेव त सहस्सोसि न तानि निमित्तानि अहस । तेन वुत्त —

“व मे सिद्धिपत्तस्स वसीभूतस्स सासने ।
 दीपङ्करो नाम जिनो उपज्जि लोकनायको ॥
 उप्पज्जन्ते च जायन्ते बुज्जन्ते धम्मदेसने, ।
 चतुरो निमित्ते नादसि^१ ज्ञानरतिसमप्पितो”ति ॥

तस्मिं काले दीपङ्करदसबलो चतुर्हि खीणासवसतसहस्सेहि परिवुतो अनुपुब्बेन चारिक चरमानो रम्मक नाम नगर पत्वा सुदस्सनमहाविहारे पटिवसति । रम्मनगरवासिनो दीपङ्करो किर समणस्सरो परमाभिसम्बोधिं पत्वा पवत्तवरधम्मचक्को अनुपुब्बेन चारिक चरमानो रम्मनगर पत्वा सुदस्सनमहाविहारे पटिवसतीति सुत्वा सप्पिनवनीतादीनि चैव भेसज्जानि वत्थच्छादनानि च गाहापेत्वा गन्धमालादिहत्था येन बुद्धो येन धम्मो येन सधो तन्निन्ना तप्पोणा तप्पम्भारा हुत्वा सत्थार उपसकमित्वा वग्गित्वा गन्धादीहि पूजेत्वा एकमन्त निसिन्ना धम्मदेसन सुत्वा स्वातनाय निमन्तेत्वा उट्ठायासना पक्कमिंसु । ते पुनरिवसे महादान सज्जेत्वा नगर अलकरित्वा दसबलस्स आगमनमग्ग अलकरोन्ता उदकभिन्नद्वानेसु पसु पक्खिपित्वा सम भूमितल कत्वा रजतपट्टवण्ण बालुक आकिरन्ति, लाजानि चैव पुप्फानि च विकिरन्ति, नानाविरागेहि वत्थेहि धजपताके उस्सापेन्ति, कदलियो पुण्णघटपन्तियो^२ च पतिट्ठापेन्ति । तस्मिं काले सुमेधतापसो अत्तनो अस्समपदा उग्गन्त्वा तेस मनुस्सान उपरि [११] भागेन आकासेन गच्छन्तो ते हट्ठतुट्ठे मनुस्से दिस्वा किन्नुखो कारणन्ति आकासतो ओरुह्य एकमन्त ठितो मनुस्से पुच्छि, ‘हम्मो ! कस्स तुम्हे इम मग्ग अलकरोथा ति ?’ तेन वुत्त —

“पच्चन्तदेसविसये निमन्तेत्वा तथागत ।
 तस्स आगमन मग्ग सोधेन्ति तुट्ठमानसा ॥
 अह तेन समयेन निक्खमित्वा सकस्समा ।
 धुनन्तो वाकचीरानि गच्छामि अम्बरे तदा ॥
 वेदजात जने दिस्वा तुट्ठहट्ठ पमोदित ।
 ओरोहित्वान गगना मनुस्से पुच्छि तावदे ॥ [11]
 तुट्ठहट्ठो पमुदितो वेदजातो महाजनो ।
 कस्स सोधीयती मग्गो अज्जस वटुमायन” ॥ न्ति ।

मनुस्सा आहसु, “मन्ते सुमेध ! न त्व जानासि ? दीपकरदसबलो सम्मासम्बोधि पत्वा पवत्तवरधम्मचक्को चारिक चरमानो अम्हाक नगर पत्वा सुदस्सनमहाविहारे पटिवसति । मय त भगवन्त निमन्तयिम्ह । तस्सेत बुद्धस्स भगवतो आगमनमग्ग अलकरोमाति ।”

सुमेधतापसो चिन्तेसि, “बुद्धोति खो धोसमत्तम्पि लोके दुल्लभ, पगेव बुद्धुप्पादो । मयापि इमेहि मनुस्सेहि सिद्धि दसबलस्स मग्ग अलकरितु वट्टतीति ।” सो ते मनुस्से आह, “सचे भो ! तुम्हे एत मग्ग बुद्धस्स अलकरोथ मय्हम्पि एक ओकास देथ अहम्पि तुम्हेहि सिद्धि मग्ग अलकरिस्सामीति ।”

ते ‘साधूति’ सम्पटिच्छित्वा सुमेधतापसो इद्धिमाति जानन्ता उदकभिन्नोकास सल्लक्खेत्वा ‘त्व इम ठान अलकरोहीति’ अदसु । सुमेधो बुद्धारम्मण पीति गहेत्वा चिन्तेसि, “अह इम ओकास इद्धिया अलकरितु पहीमि । एव अलकतो पन म न परितोसेस्सति ।” अज्ज मया कायवेय्यावच्च कातु वट्टतीति पसु आहरित्वा तस्मिं मदेसे पक्खिपि ।

तस्स तस्मिं पदेसे अनलकते यव दीपकरो दसबलो महान्भावान छळसिञ्जान खीणासवान चतुर्हि सतसहस्सेहि परिवुतो, देवतासु दिब्बमालागन्धादीहि पूजयन्तीसु, दिब्बसगीतेसु पवत्तन्तेसु, मनुस्सेसु मानुसकगन्धहि चैव मालादीहि च पूजयन्तेसु, अनन्ताय बुद्धलौळहाय मनोसिलातले विजम्हमानो सीहो विय त अलकतपटियत्तमग्ग पटिपज्जि ।

सुमेधतापसो अक्खीनि उम्मीलेत्वा अलकतमग्गेन आगच्छन्तस्स दसबलस्स वृत्तिसमहापुरिस-
लक्खणपतिमण्डित, असीतिया अनुब्यञ्जनेहि [१२] अनुब्यञ्जित ब्यामप्पभाय सम्परिवारित, मणि-
वण्णमगनतले नानप्पकारा विज्जुल्लता विय आवेळावेळभूता चेव युगलयुगलभूता च छब्बण्णाघनबुद्धरस्मियो
विस्सज्जेन्त रूपगप्पत्त अत्तभाव ओलोकेत्वा, अज्ज मया दसबलस्स जीवितपरिच्चाग कातु वट्ठतीति मा भगवा
कलले अक्कमि, मणिफलकसेतु पन अक्कमन्तो विय सद्धि चतुहि खीणासवसतसहस्सेहि मम पिट्ठि महमानो
गच्छन्तु त मे भविस्सति दीघरत्त हिताय सुखायाति केसे मोचेत्वा अजिनजटावाकची [१२] रानि कालवण्णे
कलले पत्थरित्वा मणिफलकसेतु विय कललपिट्ठे निपज्जि । तेन वुत्त —

“ते मे पुट्ठा व्याकर्म्मिणु बुद्धो लोके अनुत्तरो ।
दीपकरो नाम जिनो उप्पज्जि लोकनायको ॥
तस्स सोधीयति मग्गो अज्जस वट्ठमायन ।
बुद्धोति मम सुत्वान पीति उप्पज्जि तावदे ॥
बुद्धो बुद्धोति कथयन्तो सोमनस्स पवेदयि ।
तत्थ ट्ठत्वा विचिन्तेसि तुट्ठो सविग्गमानसो ॥
इध बीजानि रोपिस्स खणो वे मा उपच्चगा ।
यदि बुद्धस्स सोधेथ एकोकास ददाथ मे ॥
अहम्पि सोधयिस्सामि अज्जस वट्ठमायन ।
अदसु ते ममोकास सोधेतु अज्जस तदा ॥
बुद्धो बुद्धोति चिन्तेन्तो मग्ग सोधेमह तदा ।
अनिट्ठिते ममोकासे दीपकरो महामुनि ॥
चत्तारिसतसहस्सेहि छळभिञ्जेहि • तादिहि ।
खीणासवेहि विमलेहि पटिपज्जिअ ज्जस जिनो ॥
पच्चुग्गमना वत्तन्ति वज्जन्ति भेरियो बहू ।
आम्भेदिता नरमरू साधुकार पवत्तयु ॥
देवा मनुस्से पस्सन्ति मनुस्सापि च देवता ।
उभोपि ते पज्जलिका अनुयन्ति तथागत ॥
देवा दिब्बेहि तुरियेहि मनुस्सा मानुसकेहि च ।
उभोपि ते वज्जयन्ता अनुयन्ति तथागत ॥
दिब्ब मन्दारव पुप्फ पट्टम पारिच्छत्तक ।
दिसोदिस ओकिरन्ति आकासनभगता मरू ॥
चम्पक सळल नीप नागपुन्नागकेतक ।
दिसोदिस उक्खिपन्ति भूमितलगता नरा ॥
केसे मुञ्चित्वाह तत्थ वाकचीर च चम्पक ।
कलले पत्थरित्वान अवकुज्जो निपज्जह ॥ [१३]
अक्कमित्वान म बुद्धो सहहिस्सेहि गच्छतु ।
मा मा कलले अक्कमित्थो हिताय मे भविस्सती” ति ॥

सो कललपिट्ठे निपन्नकोव पुन अक्खीनि उम्मीलेत्वा दीपकरदसबलस्स बुद्धसिरि सम्पस्समानो
एव चिन्तेसि, “सचे अह इच्छेय्य सब्बकिलेसे ज्ञापेत्वा सघनवको हुत्वा रम्मनगर पविसेय्य [१३] अज्जातक-

वेसेन पन मे किलेसे ज्ञापेत्वा निब्बाणपत्तिया किच्च नत्थिं, यन्नूनाह दीपकरदसबलो विय परमाभिसम्बोधि पत्वा धम्मनाव आरोपेत्वा महाजन ससारसागरा उत्तारेत्वा पच्छा परिनिब्बायेय्य । इद मय्ह पतिरूप” न्ति । ततो अट्ठ धम्मे समोधानेत्वा बुद्धभावाय अभिनीहार कत्वा निप्पज्जि । तेन वुत्तु —

“पुथुविय निपन्नस्स एव मे आसि चेतसो ।
इच्छमानो अह अज्ज किलेसे ज्ञापये मम ।
किम्मे अज्जातवेसेन धम्म सच्छिकतेनिध ।
सब्बज्जुत पापुणित्वा बुद्धो हेस्स सदेवके ॥
किम्मे एकेन तिण्णेन पुरिसेन थामदस्सिना ।
सब्बज्जुत पापुणित्वा सन्तारेस्स सदेवके ॥
इमिना मे अधिकारेन पुरिसेन थामदस्सिना ।
सब्बज्जुत पापुणित्वा पारेमि जनत बहु ॥
ससारस्सोत छिन्दित्वा विद्धसित्वा तयो भवे ।
धम्मनाव समारुह्णन्तारेस्स सदेवके, ति ॥

यस्मा पन बुद्धत पत्थेन्तस्स —

‘मनुस्सत्त लिगसम्पत्ति हेतु सत्थारदस्सन ।
पब्बज्जा गुणसम्पत्ति अधिकारो च छन्दता ॥
अट्ठधम्मसमोधाना अभिनीहारो समिज्जती” ति ।

(१) मनुस्सत्तभावस्मिं येव हि ठत्वा बुद्धत पत्थेन्तस्स पत्थना समिज्जति । नागस्स वा सुपण्णस्स वा देवताय वा पत्थना नो समिज्जति । (२) मनुस्सत्तभावेपि पुरिसलिगे ठितस्सेव पत्थना समिज्जति । इत्थिया वा पण्डकनपु सकउभतोव्यञ्जनकान वा नो समिज्जति । (३) पुरिसस्सपि तस्मि अत्तभावपि अरहत्तपत्तिया हेतुसम्पन्नस्सेव पत्थना समिज्जति, नो इतरस्स । (४) हेतुसम्पन्नेपि सचे जीवमानकबुद्धस्सेव सन्तिके पत्थेन्तस्स पत्थना समिज्जति । परिनिब्बुते बुद्धे चेतियसन्तिके वा बोधिमूले वा पत्थेन्तस्स न समिज्जति । (५) बुद्धान सन्तिके पत्थेन्तस्सापि पब्बज्जालिगे ठितस्सेव समिज्जति नो [१४] गिहीलिगे ठितस्स । (६) पब्बजितस्सापि पञ्चभिज्जस्स अट्ठसमापत्तिलाभिन्नो येव समिज्जति, न इमाय गुणसम्पत्तिया विरहितस्स । (७) गुणसम्पन्नेनापि येन अत्तनो जीवित बुद्धान परिचचत्त होति तस्स इमिना अधिकारेन अधिकारसम्पन्नस्सेव समिज्जति, न इतरस्स । (८) अधिकारसम्पन्नस्सापि यस्स बुद्धकारकधम्मान अत्थाय महन्तो छन्दो च महन्तो उस्साहो च वायामो च परियेद्वि च तस्सेव समिज्जति न इतरस्स ।

तत्रिद^१ छन्दमहन्तताय ओपम्म । सचे हि एवमस्स “यो सकलचक्कवाळगम्भ एकोदकीभूत अत्तनो बाहुबलेन पतरित्वा पार गन्तु” [14] समत्थो सो बुद्धत्त पापुणाति । यो वा पन सकलचक्कवाळगम्भ वलगुम्बसञ्छन्न वियुहित्वा मदित्वा पदसा गच्छन्तो पार गन्तु समत्थो सो बुद्धत्त पापुणाति । यो वा पन सकलचक्कवाळगम्भ सत्तियो आकोटेत्वा निरन्तर सत्तिथलसमाकिण्ण पदसा अक्कममानो पार गन्तु समत्थो सो बुद्धत्त पापुणाति । यो वा पन सकलचक्कवाळगम्भ वीतच्चिकगारभरित पादेहि मद्मानो पार गन्तु समत्थो सो बुद्धत्त पापुणाति” ति । यो एतेसु एकम्पि अत्तनो दुक्कर न मज्जति अह एतम्पि तरित्वा वा गन्त्वा वा पार गहेस्सामीति एव महन्तेन छन्देन च उस्साहेन च वायामेन च परियेद्वि च समन्नागतो होति तस्स पत्थना समिज्जति, न इतरस्स ।

सुमेधतापसो पन इमे अट्ठधम्मे समोधानेत्वा बुद्धभावाय अभिनीहार कत्वा निप्पज्जि ।

दिपङ्करोपि भगवा आगन्त्वा सुमेधतापसस्स सीसभागे ठत्वा मणिस्त्रीहपञ्जर उग्रघान्तेतो विय

पञ्चवर्णप्पसादसम्पन्नानि अक्खीनि उम्मिलेत्वा कललपिट्ठे निपन्न सुमेधतापस दिस्वा अय तापसो बुद्धत्ताय अभिनीहार कत्वा निपन्नो इज्झिस्सति नुखो इमस्स पत्थना उदाहु नोति अनागत सञ्जाण पेसेत्वा उपधारेन्तो इतो कप्पसतसहस्साधिकानि चत्तारि असखेय्यानि अतिक्कमित्वा गोतमो नाम बुद्धो भविस्सतीति अत्वा ठितकोव परिसमज्जे व्याकसि, “पस्सथ नो तुम्हे इम उग्गतप तापग कललपिट्ठे निपन्न” न्ति ?

एव भन्ते ।

अय बुद्धत्ताय अभिनीहार कत्वा निपन्नो । समिज्झिस्सति इमस्स पत्थना । इतो कप्पसतसहस्साधिकान चतुन्न असखेय्यान मत्थके गोतमो नाम बुद्धो भविस्सति । तस्मि पनस्स अत्तभावे कपिलवत्थु नाम नगर निवासो भविस्सति । माया नाम देवी माता । सुद्धोदनो नाम राजा पिता । अग्गसावको उपतिस्सो नाम थेरो । दुतियसावको कोलितो नाम । बुद्धपट्ठाको आनन्दो नाम । अग्गसाविका खेमा नाम थेरी । दुतियसाविका [१५] उप्पलवण्णा नाम थेरी भविस्सति । परिपक्कज्जाणो महाभिनिक्खमण कत्वा महापधान पदहित्वा निगोघमूले पायास पटिग्गाहेत्वा नेरञ्जराय तीरे परिभुज्जित्वा बोधिमण्ड आरुह् अस्सत्थरुक्खमूले अभिसम्बुज्झिस्सतीति । तेन वुत्त —

“दीपङ्करो लोकविदू आहुतीन *पटिग्गहो ।
उस्सीसके म ठत्वान इद वचनमबुवी^१ ॥
पस्सथ इम तापस जटिल उग्गतापन ।
अपरिमेय्ये इतो कप्पे बुद्धो लोके भविस्सति ॥ [15]
अहु कपिलह्वया रम्मा निक्खमित्वा तथागतो ।
पधान पदहित्वान कत्वा दुक्करकारिय ॥
अजपालरुक्खमूले निसीदित्वा तथागतो ।
तत्थ पायासमग्गह् नेरञ्जरमुपेहि^२ति ॥
नेरञ्जराय तीरम्हि^३ पायास आदाय सो जिनो ।
पटियत्तवरमग्गेन बोधिमूल हि एहि^३ति ॥
फ्दक्खिण कत्वा बोधिमण्ड अनुत्तरो ।
अस्सत्थरुक्खमूलम्हि बुज्झिस्सति महायसो ॥
इमस्स जनिका माता माया नाम भविस्सति ।
पिता सुद्धोदनो नाम अय हेस्सति गोतमो ॥
अनासवा वीतरागा सन्तचित्ता समाहिता ।
* कोलितो उपतिस्सो च अग्गा हेस्सन्ति सावका ॥
आनन्दो नामुपट्ठाको उपट्ठहिस्सति त जिन ।
खेमा उप्पलवण्णा च अग्गा हेस्सन्ति साविका ॥
अनासवा वीतरागा सन्तचित्ता समाहिता ।
बोधी तस्स भगवतो अस्सत्थोति पवुच्चती” ॥ ति ।

बुद्धप्पादस्स पुब्बनिमित्तानि

सुमेधतापसो मय्हं किर पत्थना समिज्झिस्सतीति सोमनस्सप्पत्तो अहोसि । महाजनो दीपकरदसबलस्स वचन सुत्वा सुमेधतापसो किर बुद्धबीज बुद्धकुरो चाति हट्ठनुट्ठो अहोसि । एव नेस अहोसि, यथा नाम पुरिसो नदि तरन्तो उजुकेन तित्थेन उत्तरितु असक्कोन्तो हेट्ठा तित्थेन

उत्तरति, एवमेव मयपि दीपकरदसबलस्स सासनो मग्गफलं अलभमाना अनागतो यदा त्व बुद्धो भविस्ससि तदा तव सम्मुखा मग्गफलं सन्धिककालं समत्था भवेय्यामा ति पत्थनं ठपयिषु । दीपकरदसबलोपि बोधिसत्तं पससित्वा अट्ठहि पुप्फमुट्ठीहि पूजेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । [१६]

तेपि चतुसत्तसहस्ससखा खीणासवा बोधिसत्तं गन्धेहि च मालाहि च पूजेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कमिषु देवमनुस्सा पन तथेव पूजेत्वा वन्दित्वा पक्कन्ता ।

बोधिसत्तो सब्बेसं पटिक्कन्तुकाले सयना वुट्ठाय पारमियो विचिनिस्सामीति पुप्फरासिमत्थं के पल्लकं आभुजित्वा निसीदि । एव निसिन्ने बोधिसत्ते सकलदससहस्सचक्कवाळे देवता सन्निपतित्वा साधुकारं दत्त्वा, ^१ “अय्यं सुमेधतापस । पोरणकबोधिसत्तानं पल्लकं आभुजित्वा पारमियो विचिनिस्सामीति निसिन्नकाले यानि पुब्बनिमित्तानि नाम पञ्चायन्ति तानि सब्बानिपि अज्ज पातुभूतानि । निस्ससयेन त्वं बुद्धो [१६] भविस्ससि । मयमेतं जानाम । यस्सेतानि निमित्तानि पञ्चायन्ति एकन्तेन सो बुद्धो होति । त्वं अत्तनो विरियं दद्धं कत्वा पग्गण्हा” ति बोधिसत्तं नानप्यकाराहि ^२ श्रुतीहि अभित्थविषु । तेन वुत्तं —

“इदं सुत्वानं वचनं असमस्सं महिसिनो ।
आमोदिता नरूमहं बुद्धबीजकुरो अयं ॥
उक्कुट्टिसद्दा वत्तन्ति अप्पोटेन्ति हसन्ति च ।
कतञ्जली नमस्सन्ति दससहस्सी सदेवका ॥
यदिमस्स लोकनाथस्स विरज्झिस्साम सासनं ।
अनागतमिह अद्धाने हेस्सामं सम्मुखा इमं ॥
यथा मनुस्सा नदिं तरन्ता पटितित्थं विरज्झियं ।
हेट्ठा तित्थे गहेत्वानं उत्तरन्ति महानदि ॥
एवमेव ^३ मयं सब्बे यदि मुञ्चेमिं जिनं ।
अनागतमिह अद्धाने हेस्सामं सम्मुखा इमं ॥
दीपकरो लोकविदू आहुतीनं पटिग्गहो ।
मम कम्मं पक्कित्त्वा दक्खिणं पदमुद्धरि ॥
ये तत्थासु जिनपुत्ता सब्बे पदक्खिणमकसु मं ।
नरा नागा च गन्धब्बा अभिवादेत्वानं पक्कमु ॥
दस्सनं मे अतिक्कन्ते ससधं लोकनायके ।
तुट्ठहट्ठेन चित्तेन आसना वुट्ठहि तदा ॥
सुखेन सुखितो होमि पामोज्जेन पमोदितो ।
पीतिया च अभिस्सन्नो पल्लकं आभुजिं तदा ॥
पल्लकेन निसीदित्वा एव चिन्तेसहं तदा ।
वसीभूतो अहं ज्ञाने अभिञ्जापारमिं ^४ गतो ॥
साहस्सिकमिह लोकमिह इसयो नत्थि मे समा ।
असमो इद्धिधम्मेषु अलमिं ईदिसं सुखं ॥ [१७]
पल्लकाभुजने मय्हं दससहस्साधिवासिनो ।
महानादं पवत्तेसु ध्रुवं बुद्धो भविस्ससि ॥
यं पुब्बं बोधिसत्तानं पल्लकवरमाभुजे ।
निमित्तानि पदिस्सन्ति तानि अज्जं पदिस्सरे ॥

जातकटुकथा

मीत व्यपगत होति उण्ह च उपसम्मति ।
 तानि अज्ज पदिस्सन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 दससहस्सी लोकधातू निस्सदा होन्ति निराकुला ।
 तानि अज्ज पदिस्सन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 महावाता न वायन्ति न सन्दन्ति सवन्तियो ।
 तानि अज्ज पदिस्सन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥ [17]
 थलजोदकजा पुप्फा सब्बे पुप्फन्ति तावदे ।
 ते पज्ज पुप्फिता सब्बे धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 लता वा यदि वा रुक्खा फलभारा होन्ति तावदे ।
 ते पज्ज फलिता सब्बे धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 आकासट्ठा च भुम्मट्ठा रतना जोतन्ति तावदे ।
 तेपज्ज रतना जोतन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 मानुसका च दिब्बा च तुरिया वज्जन्ति तावदे ।
 तपज्जुभो अभिरवन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 विचित्तपुप्फा गगना अभिवस्सन्ति तावदे ।
 तेपि अज्ज पवस्सन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 महासमुद्धो आभुजति दससहस्सी पकम्पति ।
 ते पज्जुभो अभिरवन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 निरयेपि दससहस्सी अग्गी निब्बन्ति तावदे ।
 तेपज्ज निब्बुता अग्गी धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 विमलो होति सुरियो सब्बे दिस्सन्ति तारका ।
 तेपि अज्ज पदिस्सन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 अनोवट्ठेन उदकेन महिया उब्भिज्जि तावदे ।
 तम्पज्जुब्भिज्जते महिया धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 तारागणा विरोचन्ति नक्खत्ता गगनमण्डले ।
 विसाखा चन्दिमा युत्ता धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 बिलासया दरीसया निक्खमन्ति सकासया ।
 तेपज्ज आसया छुद्धा धुव बुद्धो भविस्ससि ॥ [18]
 न होति अरति सत्तान सन्तुट्ठा होन्ति तावदे ।
 ते पज्ज सब्बे सन्तुट्ठा धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 रोगा तदूपसम्मन्ति जिघच्छा च विनस्सति ।
 तानि अज्ज पदिस्सन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 रागो तदा तनु होति दोसो मोहोपि नस्सति ।
 तेपज्ज विगता सब्बे धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 भय तदान भवति अज्जपेत पदिस्सति ।
 तेन लिंगेन जानाम धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 रजोनुद्धसति उद्ध अज्जपेत पदिस्सति ।
 तेन लिंगेन जानाम धुव बुद्धो भविस्ससि ॥

अनिट्ठगन्धो पक्कमति दिब्बगन्धो पवायति ।
 सोपज्ज वायति गन्धो धुव बुद्धो भविस्ससि ॥ [18]
 सब्बे देवा पदिस्सन्ति ठपयित्वा अरूपिनो ।
 तेपज्ज सब्बे दिस्सन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 यावता निरया नाम सब्बे दिस्सन्ति तावदे ।
 तेपज्ज सब्बे दिस्सन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 कुड्डा कपाटा सेला च न होन्तावरण तदा ।
 आकासभूता तेपज्ज धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 चुत्ती च उप्पत्ति च खणे तस्मि न विज्जति ।
 तानि अज्ज पदिस्सन्ति धुव बुद्धो भविस्ससि ॥
 दल्ह पगणह विरिय मा निवत्ति अभिक्कम ।
 मय पेत्त विजानाम धुव बुद्धो भविस्ससि” ति ॥

महासत्तस्स अधिद्वानानि

बोधिसत्तो दीपकरदसबलस्स च दससहस्सचक्कवाळदेवतान च वचन सुत्वा भीयो सोमत्ताय सञ्जा-
 तुस्साहो हुत्वा चिन्तेसि, “बुद्धा नाम अमोघवचना । नत्थि बुद्धान कथीय अञ्जथत्त । यथाहि आकासे खित्तले-
 ड्डुस्स पतन, जातस्स मरण, अरुणे उग्गते सुरियस्सुट्ठान, आसया निक्खन्तस्स सीहस्स सीहनादनदन, गरुगम्भाय
 इत्थिया भारमोचन च धुव अवस्सभावी, एवमेव बुद्धान वचन नाम धुव अमोघ । अद्धा, अह बुद्धो भविस्सामीति ।
 तेन वुत्त —

“बुद्धस्स वचन सुत्वा दससहस्सीन चूभय ।
 तुट्ठहट्ठो पमोदितो एव चिन्तेसह तदा ॥
 अट्ठेज्जवचना बुद्धा अमोघवचना जिना ।
 वितथ नत्थि बुद्धान धुव बुद्धो भवामह ॥ [१६]
 यथा खित्त नभे लेड्डु धुव पतति भूमिय ।
 तथेव बुद्धसेट्ठान वचन धुवसस्सत ॥
 यथापि सब्बसत्तान मरण धुवसस्सत ।
 तथेव बुद्धसेट्ठान वचन धुवसस्सत ॥
 यथा रत्तिक्खये पत्ते सुरियस्सुग्गमन धुव ।
 तथेव बुद्धसेट्ठान वचन धुवसस्सत ॥
 यथा निक्खन्तसयनस्स सीहस्स नदन धुव ।
 तथेव बुद्धसेट्ठान वचन धुवसस्सत ॥
 यथा आपन्नसत्तान भारमोरोपन धुव ।
 तथेव बुद्धसेट्ठान वचन धुवसस्मत” ॥ न्ति

(१ दानपारमी)

सो धुवाह बुद्धो भविस्सामीति एव कतसन्निट्ठानो बुद्धकारके धम्म उपघारेतु कहन्नुखो बुद्धकारकधम्मा [19]
 किं उद्ध उदाहु अघो दिसामु विदिसासूति अनुक्कमेन सकल धम्मधातु विचिन्तो पोरानकबोधिसत्तेहि आसे-
 वितनिसेवित पठम दानपारमि दिस्वा एव अत्तान ओवदि “सुमेध पण्डित । त्व इतो पट्ठाय पठम दानपारमि

पूरेय्यासि । यथा हि निक्कुज्जितो उदकुम्भो निस्सेस कत्वा उदक वमतियेव न पच्चाहरति एवमेव धन वा यस वा पुत्तदार वा अगपच्चग वा अनोलोकेत्वा सम्पत्तयाचकान सब्ब इच्छतिच्छित निस्सेस कत्वा ददमानो बोधिरक्खमूले निसीदित्वा बुद्धो भविस्ससी” त्रि पठम दानपारमि दळ्ह कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्त —

“हन्द बुद्धकरे धम्मे वि चिनामि इतोचितो ।
उद्ध अधो दसदिसा यावता धम्मधातुया ॥
विचिनन्तो तदा दक्खि पठम दानपारमि ।
पुब्बकेहि महेसीहि अनुचिण्ण महापथ ॥
इम त्व पठम ताव दळ्ह कत्वा समादिय ।
दानपारमित गच्छ यदि बोधिं पत्तुमिच्छसि ॥
यथापि कुम्भो सम्पुण्णो यस्स कस्सचि अधो कतो ।
वमते उदक निस्सेस न तत्थ परिरक्खति ॥
तथेव याचके दिस्वा हीनमुक्कट्ठमज्झमे ।
ददाहि दान निस्सेस कुम्भो विय अधो कतो” ति ॥

(२. सीलपारमी)

अथस्स न एतकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितव्वन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो दुतिय सीलपारमि दिस्वा एतदहोसि, “सुमेधपण्डित ! त्व इतोपट्ठाय सीलपारमिम्पि पूरेय्यासि । यथाहि [२०] चमरीमिगो नाम जीवितम्पि अनोलोकेत्वा अत्तनो वाळमेव रक्खति, एव त्वम्पि इतोपट्ठाय जीवितम्पि अनोलोकेत्वा सीलमेव रक्खन्तो बुद्धो भविस्ससी” ति दुतिय सीलपारमि दळ्ह कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्त—

“न हेते एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥
विचिनन्तो तदा दक्खि दुतिय सीलपारमि ।
पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवित ॥
इम त्व दुतिय ताव दळ्ह कत्वा समादिय ।
सीलपारमित गच्छ यदि बोधिं पत्तुमिच्छसि ॥
यथापि चमरी वाळ किस्मिचि पतिलग्गित ।
उपेति मरण तत्थ न विकोपेति वाल्धि ॥ [20]
तथेव चतुसु भूमीसु सीलानि परिपूरय १ ।
परिरक्ख सब्बदा सील चमरी विय वाळधि” ॥ न्ति ।

(३. नेक्खम्मपारमी)

अथस्स न एतकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितव्वन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो ततिय नेक्खम्मपारमि दिस्वा एतदहोसि “सुमेधपण्डित ! त्व इतो पट्ठाय नेक्खम्मपारमिम्पि पूरेय्यासि । यथाहि चिरम्पि बन्धनागारे वसमानो पुरिसो न तत्थ सिनेह करोति अथखो उक्कण्ठति येव अवसितुकामो होति, एवमेव त्वम्पि सब्बभवे बन्धनागारसदिसे कत्वा सब्बभवेहि उक्कण्ठतो मुञ्चितुकामो हुत्वा नेक्खम्माभिमुखो हीहि । एव बुद्धो भविस्ससी” ति ततियं नेक्खम्मपारमि दळ्ह कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्त —

“न हेते एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ,
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ।

विचिनन्तो तदा दक्खि ततिय नेक्खम्मपारमि ।
 पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवित ॥
 इम त्व ततिय ताव दळ्ह कत्वा समादिय ।
 नेक्खम्मे पारमि गच्छ यदि बोधि पत्तुमिच्छसि ॥
 यथा अन्दुघरे पुरिसो चिरवुत्थो दुखहितो ।
 न तत्थ राग अभिजनेति मुत्ति येव गवेसति ॥
 तथेव त्व सब्बभवे पस्स अन्दुघरे विय ।
 नेक्खम्माभिमुखो होहि भवतो परिमुत्तिया ॥” ति । [२१]

(४ पञ्जापारमी)

अथस्स न एतकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितब्बन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो चतुत्थि पञ्जापारमि दिस्वा एतदहोसि “मुमेधपण्डितं । त्व इतो पट्ठाय पञ्जापारमिम्पि पूरेय्यासि हीनमज्झिमुक्कट्ठेसु कञ्चि अवज्जेत्वा सब्बेपि पण्डिते उपसकमित्वा पञ्च पुच्छेय्यासि । यथाहि पिण्डचारिको भिक्खु हीनादिभेदेसु कुलेसु कञ्चि अवज्जेत्वा पटिपाटिया पिण्डाय चरन्तो खिप्प यापन लभति, एव त्वम्पि सब्बपण्डिते उपसकमित्वा पञ्च पुच्छन्तो बुद्धो भविस्ससी” ति चतुत्थ पञ्जापारमि दळ्ह कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्त —

“न हेते एतकायेव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
 अञ्जेपि विचिनिस्सामी ये धम्मा बोधिपाचना ॥
 विचिनन्तो तदा दक्खि चतुत्थ पञ्जाय पारमि ।
 पुब्बकेहि महेसीभि आसेवितनिसेवित ॥
 इम त्व चतुत्थ ताव दळ्ह कत्वा समादिय ।
 पञ्जाय पारमि गच्छ यदि बोधि पत्तुमिच्छसि ॥ [21]
 यथापि भिक्खु भिक्खन्तो हीनमुक्कट्ठमज्झमे ।
 कुलानि न विवज्जेन्तो एव लभति यापन ॥•
 तथेव त्व सब्बकाले परिपुच्छन्तो बुद्ध जन ।
 पञ्जाय पारमि गन्त्वा सम्बोधि पापुणिस्ससी ॥” ति ।

(५ विरियपारमी)

अथस्स न एतकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितब्बन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो पञ्चम विरियपारमि दिस्वा एतदहोसि “सुमेधपण्डित । त्व इतो पट्ठाय विरियपारमिम्पि पूरेय्यासि । यथा हि सीहो मिगराजा सब्बइरियापथेसु दळ्हविरियो होति एव त्वम्पि सब्बभवेसु सब्बइरियापथेसु दळ्हविरियो अनोलीनविरियो समानो बुद्धो भविस्ससी” ति पञ्चम विरियपारमि दळ्ह कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्त —

“न हेते एतकायेव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
 अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥
 विचिनन्तो तदा दक्खि पञ्चम विरियपारमि ।
 पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवित ॥
 इम त्व पञ्चम ताव दळ्ह कत्वा समादिय ।
 विरियपारमित गच्छ यदि बोधि पत्तुमिच्छसि ॥
 यथापि सीहो मिगराजा निसज्जट्ठानचकमे ।
 अलीनविरियो होति पग्गहीतमनो सदा ॥ [२२]

तथेव त्वम्पि सब्बभवे पंगण्ह विरिय दळ्ह ।
विरियपारमित गन्त्वा सम्बोधि पापुणिस्ससी ॥” ति ।

(६ खन्तिपारमी)

अथस्स न एतकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितब्बन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो छट्ठ खन्तिपारमिं
दिस्वा एतदहोसि “सुमेधपण्डित ! त्व इतो पट्ठाय खन्तिपारमिम्पि पूरेय्यासि सम्माननेपि अवमाननेपि खमोव
भवेय्यासि । यथाहि पठविय नाम सुचिम्पि पक्खिपन्ति असुचिम्पि, न तेन पठवी सिनेह न पटिघ करोति खमति
सहति अधिवासेतियेव एवमेव त्वम्पि सम्माननावमाननेसु खमोव सगानो बुद्धो भविस्ससी”ति छट्ठ
खन्तिपारमिं दळ्ह कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्त —

“न हेते एतकायेव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥
विचिनन्तो तदा दक्खि छट्ठम खन्तिपारमिं ।
पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवित ॥
इम त्व छट्ठम ताव दळ्ह कत्वा समादिय ।
तत्थ अद्वेज्जमानसो सम्बोधि पापुणिस्ससि ॥ [22]
यथापि पठवी नाम सुचिम्पि असुचिम्पि च ।
सब्ब सहति निक्खेप न करोति पटिघ दय ॥
तथेव त्वम्पि सब्बेस सम्मानावमानक्खमो ।
खन्तिपारमित गन्त्वा सम्बोधि पापुणिस्ससी ॥” ति ।

(७. सच्चपारमी)

अथस्स न एतकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितब्बन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो सत्तमं सच्चपारमिं
दिस्वा एतदहोसि “सुमेधपण्डित ! त्व इतो पट्ठाय सच्चपारमिम्पि पूरेय्यासि । असनिया मत्थके पत्तमानायपि
धनादीन अत्थाय छन्दादीन वसैन सम्पजानमुसावादं नाम मा अभासि । यथाहि ओसधितारका नाम सब्बउतुसु
अत्तनो गमणवीथि जहित्वा अञ्जाय वीथिया न गच्छति सकवीथियाव गच्छति, एवमेव त्वम्पि सच्च पहाय
मुसावाद नाम अकरोन्तो येव बुद्धो भविस्ससी” ति सत्तमिं सच्चपारमिं दळ्ह कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्त —

“न हेते एतका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥
विचिनन्तो तदा दक्खि सत्तमं सच्चपारमिं ।
पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवित ॥
इम त्वं सत्तम ताव दळ्ह कत्वा समादिय ।
तत्थ अद्वेज्जवचनो सम्बोधि पापुणिस्ससि ॥ [२३]
यथापि ओसधी नाम तुल्लाभूता सदेवके ।
समये उतुवस्से वा नातिक्कमति वीथितो ॥
तथेव त्वम्पि सच्चेसु मा वोक्कमि हि वीथितो ।
सच्चपारमित गन्त्वा सम्बोधि पापुणिस्ससी ॥” ति ।

(८ अधिट्ठानपारमी)

अथस्स न एतकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितब्बन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो अट्ठम अधिट्ठानपारमिं
दिस्वा एतदहोसि “सुमेधपण्डित ! त्व इतो पट्ठाय अधिट्ठानपारमिम्पि पूरेय्यासि । य अधिट्ठासि तस्मिं

अधिद्वान निचचलो भवेय्यासि । यथा हि पब्बतो नाम संब्वासु दिसासु^१ वाते पहरन्तेपि न कम्पति न चलति अत्तनो
ठाने येव तिद्वति, एवमेव त्वम्पि अत्तनो अधिद्वाने निचचलो होन्तोव बुद्धो भविस्ससी^२” ति अद्वम अधिद्वान-
पारमि दळ्ह कत्वा अधिद्वानि । तेन वुत्त —

“न हेते एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥ [२३]
विचिनन्तो तदा दक्खि अद्वम अधिद्वानपारमि ।
पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवित ॥
इम त्व अद्वम ताव दळ्ह कत्वा समादिय ।
तत्थ त्व अचलो हुत्वा सम्बोधि पापुणिस्ससि ॥
यथापि पब्बतो सेलो अचलो सुप्पतिद्वितो ।
न कम्पति भुसवातेहि सकद्वानेव तिद्वति ॥
तत्थेव त्वम्पि अधिद्वाने सम्बदा अचलो भव ।
“अधिद्वानपारमि गन्त्वा सम्बोधि पापुणिस्ससी ॥” ति ।

(६. मेत्तापारमी)

अथस्स न एत्तकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितव्वन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो नवम मेत्तापारमि
दिस्वा एतद्वोसि “सुमेधपण्डित । त्व इतो पद्वाय मेत्तापारमिम्पि पूरेय्यासि, हितेसुपि अहितेसुपि एकचित्तो
भवेय्यासि, यथापि उदक नाम पापजनस्सपि कल्याणजनस्सपि सीतभाव एकसदिस कत्वा फरति एवमेव त्वम्पि
सम्बसत्तेसु मेत्तचित्तेन एकचित्तोव^२ होन्तो बुद्धो भविस्ससी^३” ति नवम मेत्तापारमि दळ्ह कत्वा अधिद्वानि ।
तेन वुत्त —

“न हेते एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥
विचिनन्तो तदा दक्खि नवम मेत्ताय पारमि ।
पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवित ॥
इम त्व नवम ताव दळ्ह कत्वा समादिय ।
मेत्ताय असमो होहि यदि बोधि पत्तुमिच्छसि ॥ [२४]
यथापि उदक नाम कल्याणे पापके जने ।
सम फरति सीतेन पवाहेति रजोमल ॥
तत्थेव त्वम्पि अहितहिते सम मेत्ताय भावय ।
मेत्ताय पारमि^३ गन्त्वा सम्बोधि पापुणिस्ससी ॥” ति ।

(१०. उपेक्खापारमी)

अथस्स न एत्तकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितव्वन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो दसम उपेक्खापारमि
दिस्वा एतद्वोसि—“सुमेधपण्डित । त्व इतो पद्वाय उपेक्खापारमिम्पि पूरेय्यासि सुखेपि दुक्खेपि मज्झत्तोव
भवेय्यासि । यथापि पठवी नाम सुचिम्पि असुचिम्पि पक्खिप्पमाने मज्झत्ताव होति, एवमेव त्वम्पि
सुखदुक्खेसु मज्झत्तोव होन्तो बुद्धो भविस्ससी^१” ति दसम उपेक्खापारमि दळ्ह कत्वा अधिद्वानि ।
तेन वुत्त —[२४]

तथैव त्वम्पि सब्बभवे पंगण्ह विरिय दळ्ह ।
विरियपारमित गन्त्वा सम्बोधि पापुणिस्ससी ॥” ति ।

(६ खन्तिपारमी)

अथस्स न एत्तकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितव्वन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो छट्ठ खन्तिपारमि दिस्वा एतदहोसि “सुमेधपण्डित ! त्व इतो पट्ठाय खन्तिपारमिम्पि पूरेय्यासि सम्माननेपि अवमाननेपि खमोव भवेय्यासि । यथाहि पठविय नाम सुचिम्पि पक्खिपन्ति असुचिम्पि, न तेन पठवी सिनेह न पटिघ करोति खमति सहति अधिवासेतियेव एवमेव त्वम्पि सम्माननावमाननेसु खमोव समानो बुद्धो भविस्ससी”ति छट्ठ खन्तिपारमि दळ्ह कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्त —

“न हेत्ते एत्तकायेव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥
विचिनन्तो तदा दक्खि छट्ठम खन्तिपारमि ।
पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवित ॥
इम त्व छट्ठम ताव दळ्ह कत्वा समादिय ।
तत्थ अट्ठेज्जमानमो सम्बोधि पापुणिस्ससि ॥ [२२]
यथापि पठवी नाम सुचिम्पि असुचिम्पि च ।
सब्ब सहति निक्खेप न करोति पटिघ दय ॥
तथैव त्वम्पि सब्बेस सम्मानावमानक्खमो ।
खन्तिपारमित गन्त्वा सम्बोधि पापुणिस्ससी ॥” ति ।

(७. सच्चपारमी)

अथस्स न एत्तकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितव्वन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो सत्तम सच्चपारमि दिस्वा एतदहोसि “सुमेधपण्डित ! त्व इतो पट्ठाय सच्चपारमिम्पि पूरेय्यासि । असनिया मत्थके पतमानायपि धनादीन अत्थाय छन्दादीन वसैन सम्पजानमुसावाद नाम मा अभासि । यथाहि ओसधितारका नाम सब्बउतुसु अत्तनो गमणवीथिं जहित्वा अञ्जाय वीथिया न गच्छति सकवीथियाव गच्छति, एवमेव त्वम्पि सच्च पट्ठाय मुसावाद नाम अकरोन्तो येव बुद्धो भविस्ससी” ति सत्तमि सच्चपारमि दळ्ह कत्वा अधिट्ठासि । तेन वुत्त —

“न हेत्ते एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥
विचिनन्तो तदा दक्खि सत्तम सच्चपारमि ।
पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवित ॥
इम त्व सत्तम ताव दळ्ह कत्वा समादिय ।
तत्थ अट्ठेज्जवचनो सम्बोधि पापुणिस्ससि ॥ [२३]
यथापि ओसधी नाम तुलाभूता सदेवके ।
समये उतुवस्से वा नातिक्कमति वीथितो ॥
तथैव त्वम्पि सच्चेसु मा वोक्कमि हि वीथितो ।
सच्चपारमित गन्त्वा सम्बोधि पापुणिस्ससी ॥” ति ।

(८ अधिष्ठानपारमी)

अथस्स न एत्तकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितव्वन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो अट्ठम अधिष्ठानपारमि दिस्वा एतदहोसि “सुमेधपण्डित ! त्व इतो पट्ठाय अधिष्ठानपारमिम्पि पूरेय्यासि । य अधिट्ठासि तस्मि

अधिदृष्टान निचचलो भवेय्यासि । यथा हि पब्बतो नाम संब्वासु दिसासु^१ वाते पहरन्तेपि न कम्पति न चलति अत्तनो
ठाने येव तिदृठति, एवमेव त्वम्पि अत्तनो अधिदृष्टाने निचचलो होन्तोव बुद्धो भविस्ससी” ति अदृठम अधिदृष्टान-
पारमि दळ्ह कत्वा अधिदृष्टासि । तेन वुत्त —

“न हेते एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥ [२३]
विचिनन्तो तदा दक्खि अदृठम अधिदृष्टानपारमि ।
पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवित ॥
इम त्व अदृठम ताव दळ्ह कत्वा समादिय ।
तत्थ त्व अचलो हुत्वा सम्बोधि पापुणिस्ससि ॥
यथापि पब्बतो सेलो अचलो सुप्पतिदृठितो ।
न कम्पति भुसवातेहि सकदृष्टानेव तिदृठति ॥
तत्थैव त्वम्पि अधिदृष्टाने सम्बदा अचलो भव ।
“अधिदृष्टानपारमि गन्त्वा सम्बोधि पापुणिस्ससी ॥” ति ।

(६. मेत्तापारमी)

अथस्स न एतकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितव्वन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो नवम मेत्तापारमि
दिस्वा एतदहोसि “सुमेधपण्डित । त्व इतो पट्ठाय मेत्तापारमिम्पि पूरेय्यामि, हितेसुपि अहितेसुपि एकचित्तो
भवेय्यासि, यथापि उदक नाम पापजनस्सपि कल्याणजनस्सपि सीतभाव एकसदिस कत्वा फरति एवमेव त्वम्पि
सम्बसत्तेसु मेत्तचित्तेन एकचित्तोव^२ होन्तो बुद्धो भविस्ससी” ति नवम मेत्तापारमि दळ्ह कत्वा अधिदृष्टासि ।
तेन वुत्त —

“न हेते एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥
विचिनन्तो तदा दक्खि नवम मेत्ताय पारमि ।
पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवित ॥
इम त्व नवम ताव दळ्ह कत्वा समादिय ।
मेत्ताय असमो होहि यदि बोधि पत्तुमिच्छसि ॥ [२४]
यथापि उदक नाम कल्याणे पापके जने ।
सम फरति सीतेन पवाहेति रजोमल ॥
तथैव त्वम्पि अहितहिते सम मेत्ताय भावय ।
मेत्ताय पारमि^३ गन्त्वा सम्बोधि पापुणिस्ससी ॥” ति ।

(१०. उपेक्खापारमी)

अथस्स न एतकेहेव बुद्धकारकधम्मेहि भवितव्वन्ति उत्तरिम्पि उपधारयतो दसम उपेक्खापारमि
दिस्वा एतदहोसि—“सुमेधपण्डित । त्व इतो पट्ठाय उपेक्खापारमिम्पि पूरेय्यासि सुखेपि दुक्खेपि मज्झत्ताव
भवेय्यासि । यथापि पटवी नाम सुचिम्पि असुचिम्पि पक्खिप्पमाने मज्झत्ताव होति, एवमेव
सुखदुक्खेसु मज्झत्तोव होन्तो बुद्धो भविस्ससी” ति दसम उपेक्खापारमि दळ्ह कत्वा
तेन वुत्त —[२५]

“न हेते एत्तका येव बुद्धधम्मा भविस्सरे ।
 अञ्जेपि विचिनिस्सामि ये धम्मा बोधिपाचना ॥
 विचिनन्तो तदा दक्खि दसम उपेक्खापारमि ।
 पुब्बकेहि महेसीहि आसेवितनिसेवित ॥
 इम त्व दसम ताव दळ्ह कत्वा समादिय ।
 तुलाभूतो* दळ्हो हुत्वा सम्बोधि पापुणिस्ससि ॥
 यथापि पठवी नाम निक्खित्त असुचि सुचि ।
 उपेक्खति उभोपेते कोपानुनयवज्जिता ॥
 तथेव त्वम्पि सुखदुक्खे तुलाभूतो सदा भव ।
 उपेक्खापारमित गत्वा सम्बोधि पापुणिस्ससी ॥” ति ।

महासत्तस्स पारमिसम्मसन

ततो चिन्तेसि—“इमस्मि लोके बोधिसत्तेहि पूरेतब्बा बोधिपरिपाचना बुद्धकारकधम्मा एत्तकायेव ।
 दसपारमियो ठपेत्वा अञ्जे नत्थि । इमापि दसपारमियो उद्ध आकासेपि नत्थि, हेट्ठा पठवियम्पि पुरत्थिमादिसु
 दिसासु पि नत्थि । मय्ह येव पन हृदयम्भन्तरे^१ पतिट्ठिता” ति । एव तास हृदये पतिट्ठितभाव दिस्वा सब्बापि
 दळ्ह कत्वा अधिट्ठाय पुनपुन सम्मसन्तो अनुलोमपटिलोम सम्मसति । परियन्ते गहेत्वा आदि पापेति,
 आदिमिह गहेत्वा परियन्ते ठपेति, मज्झे गहेत्वा उभतो ओसापेति, उभतो कोटिसु गहेत्वा मज्झे ओसापेति ।
 अगपरिच्चागो पारमियो नाम, बाहिरभण्डपरिच्चागो उपपारमियो नाम, जीवितपरिच्चागो परमत्थपारमियो
 नामाति^२ । दस पारमियो, दस उपपारमियो, दस परमत्थपारमियोति यन्ततेल विनिवट्टेन्तो विय महासिनेरु-
 मत्थक कत्वा चक्कवाळ [२५] महासमुद्ध आलोळेन्तो विय च सम्मसि । तस्स दस पारमियो सम्मसन्तस्स
 सम्मसन्तस्स धम्मतेजेन चतुनहुताधिकद्वियोजनसतसहस्सबह्वला अय महापठवी हत्थिना अक्कन्तनळकलापो
 विय पीळियमान उच्छ्रयन्त विय च महाविरव विरवमाना सकम्पि सम्पकम्पि सम्पवेधि, कुलाळचक्क विय
 तेलयन्तचक्क विय च परिब्भमि । तेन वुत्त —

“एत्तका येव ते लोके ये धम्मा बोधिपाचना ।
 ततुद्ध नत्थि अञ्जव दळ्ह तत्थ पतिट्ठह ॥
 इमे धम्मे सम्मसतो सभावसरसलक्खणे ।
 धम्मतेजेन वसुधा दससहस्सी पकम्पथ ॥
 चलती रवती पुथवी उच्छ्रयन्त व पीळित ।
 तेलपन्ते यथा चक्क एव कम्पति मेदिनी ॥” ति । [25]

महापठविया कम्पमानाय रम्मनगरवासिनो सण्ठातु असक्कोन्ता युगन्तवातम्भाहता महासाला
 विय मुच्छित्तमुच्छित्ता पपतिसु, घटादीनि कुलाळभाजनानि पवट्टन्तानि अञ्जमञ्ज पहरन्तानि चुण्णविचु^३
 णानि अहेसु । महाजनो भीततसितो सत्थार उपसकमित्वा किन्नुखो भगवा नागावट्टो अय भूतयक्खदेवतासु
 अञ्जतरावट्टोति न हि मय एत जानाम, अपिच खो सब्बोपि अय महाजनो उपद्दुतो । किन्नुखो इमस्स लोकस्स

१ रो०—हृदयमंसन्तरे । २ स्या०—बाहिरभण्डपरिच्चागो दानपारमियो नाम, अगपरिच्चागो दानउपपार-
 मियो नाम, जीवितपरिच्चागो दानपरमत्थपारमियो नामाति ।

पापक भविस्सति, उदाहु कल्याण ? कथेथ नो एत कौरणन्ति आह । सत्था तेस कथ सुत्वा तुम्हे मा भायथ, मा चिन्तयित्थ, नत्थि वो इतो निदाना भय । यो सो मया अज्ज सुमेधपण्डितो अनागते गोतमो नाम बुद्धो भविस्सतीति व्याकतो सो इदानीं पारमियो सम्मसति । तस्स पारमियो सम्मसन्तस्स विलोछेन्तस्स धम्मतेजेन सकलदससहस्सी लोकधातु एकप्पहारेन कम्पति चेव रवति चाति आह । तेन वुत्त —

“यावता परिसा आसि बुद्धस्स परिवेसने ।
पवेधमाना सा तत्थ मुच्छिता सेति भूमिय ॥
घटानेकसहस्सानि कुम्भीनञ्च सता बहू ।
सञ्चुण्णा मथिता तत्थ अञ्जमञ्ज^१ पघट्टिता ॥
उब्बिग्गा तसिता भीता भन्ता व्यधितमानसा ।
महाजना समागम्म दीपकरमुपागमु ॥
किम्भविस्सति लोकस्स कल्याण अथ पापक ।
सब्बो उपदुत्तो लोको त^२ विनोदेहि चक्खुम । [२६]
तेस तदा सञ्जापेसि दीपकरो महामुनि ।
विस्सत्था होथ मा भाथ इमस्मि पुथविकम्पने ॥
यमह अज्ज व्याकासि बुद्धो लोके भविस्सति ।
एमो सम्मसती धम्म पुब्बक जिनसेवित ॥
तस्स सम्मसतो धम्म बुद्धभूमि असेसतो ।
तेनाय कम्पिता पुथवी दससहस्सी सदेवके ॥” ति ।

महाजनोपि तथागतस्स वचनं सुत्वा हृदयतुट्ठो मालागन्धविलेपन आदाय रम्मनगरा निक्खमित्वा बोधिसत्त उपसकमित्वा मालादीहि पूजेत्वा वन्दित्वा पदविक्षण कत्वा रम्मनगरमेव पाविसि । बोधिसत्तोपि दसपारमियो सम्मसित्वा विरिय दळ्ह कत्वा अधिदठाय निसिन्नासना वुट्ठासि । तेन वुत्त — [26]

“बुद्धस्स वचन सुत्वा मनो निब्बायि तावदे ।
सब्बे म उपसकम्म पुनपि म अभिवन्दियु ॥
समादियित्वा बुद्धगुण दळ्ह कत्वान मानस ।
दीपकर नमस्सित्वा आसना वुट्ठहि तदा ॥” ति ।

अथ बोधिसत्त आसना वुट्ठहन्त सकलदससहस्सचक्कवाळे देवता सन्निपतित्वा दिब्बेहि मालागन्धेहि पूजेत्वा, अय्य सुमेधतापस । तथा अज्ज दीपकरदसबलस्स पादमूले महती पत्थना पत्थिता, सा ते अनन्तरायेन समिज्झतु, मा ते भय वा छम्भितत्त वा अहोसि, सरीरे अप्पमत्तकोपि रोगो मा उप्पज्जि, खिप्प पारमियो पूरेत्वा सम्मासम्बोधि पटिबुज्झ । यथा पुष्पफूलपङ्क्तयः समये पुष्फन्ति चेव फलन्ति च तथेव त्वम्पि समये अनतिक्रमित्वा खिप्प बोधिमुत्तम फुसस्सुति आदीनि थुतिमगलानि पयिरुदाहरिस्सु । एव पयिरुदाहरित्वा अत्तनो अत्तनो देवदठानमेव अगमसु । बोधिसत्तोपि देवताहि अभित्थुतो अहं दसपारमियो पूरेत्वा कप्पसत्तसहस्साधिकान चतुस्स असखेय्यान मत्थके बुद्धो भविस्सामीति विरिय दळ्ह कत्वा अधिदठाय नम अभ्युगन्त्वा हिमवन्तमेव अगमासि । तेन वुत्त —

“दिब्ब मानुसक पुप्फ दैवा मानुसका उभो ।
 सभोकिरन्ति पुप्फेहि वुट्ठहन्तस्स आसना ॥
 वेदयन्ति च ते सोत्थि देवा मानुसका उभो ।
 महन्त पत्थित तुय्ह त लभस्सु यथिच्छित्त ॥
 सब्बीतियो विवज्जन्तु सोको रोगो विनस्सतु ।
 मा ते भवत्वन्तरायो^१ फुस खिप्प बोधिमुत्तम ॥ [२७]
 यथापि समये पत्ते पुप्फन्ति पुप्फिनो दुमा ।
 तथेव त्व महावीर । बुद्धाणेन पुप्फसि ॥
 यथा ये केचि सम्बुद्धा पूरयु दसपारमी ।
 तथेव त्व महावीर । पूरय दसपारमी ॥
 यथा ये केचि सम्बुद्धा बोधिमण्डमिह बुज्झरे ।
 तथेव त्व महावीर । बुज्झस्सु जिनबोधिय ॥
 यथा ये केचि सम्बुद्धा धम्मचक्क पवत्तयु ।
 तथेव त्व महावीर । धम्मचक्क पवत्तय ॥
 पुण्णमाय यथा चन्दो परिसुद्धो विरोचति ।
 तथेव त्व पुण्णमनो वीरोच दससहस्सिय ॥ [२७]
 गह्वमुत्तो यथा सुरियो तापेन अतिरोचति ।
 तथेव लोका मुच्चित्वा^२ विरोच सिरिया तुव ॥
 यथा या काचि नदियो ओसरन्ति महोदधि ।
 एन सदेवका लोका ओसरन्तु त्वन्तिके ॥
 तेहि थुत्तप्पसत्थो सो दसधम्मे समादिय ।
 ते धम्मे परिपूरेन्तो पवन^३ पाविसी तदा ॥” ति ।

सुमेधकथा निदृठिता

§ २ भगवा दीपङ्करो

रम्मनगरवासिनोपि खो नगर पविसित्वा बुद्धपमुखस्स भिक्खुसधस्स महादान अदसु । सत्था तेस धम्म देसेत्वा महाजन सरणादिसु पतिट्ठापेत्वा रम्मनगरम्हा निक्खमित्वा ततो उद्धम्पि यावतायुक तिदन्तो सब्ब बुद्धकिच्च कत्वा अनुक्कमेन अनुपादिसेसाय निब्बाण धातुया परिनिब्बायि । तत्थ य वत्तब्ब त सब्ब बुद्धवसे वुत्तनयेनेव वेदितब्ब । वुत्त हि तत्थ —

“तदा ते भोजयित्वा न ससध लोकनायक ।
 उपगञ्छु सरण तस्स दीपकरस्स सत्थुनो ॥
 सरणागमने कञ्चि निवेसेसि तथागतो ।
 कञ्चि पञ्चसु सीलेसु सीले दसविधे पर ॥
 कस्सचि देति सामञ्ज चतुरो फलमुत्तमे ।
 कस्सचि असमे धम्मे देति सो पटिसम्भिदा ॥
 कस्सचि वरसमापत्तियो अट्ठ देति नरासभो ।
 तिस्सो कस्सचि विज्जायो छलभिज्जा पवेच्छति ॥ [२८]

तेन योगेन जनकाय * ओवदति महामुनि ।
 तेन वित्थारिक आसि लोकनाथस्स सासन ॥
 महाहनु उसभक्खन्धो दीपकरसनामको ।
 बह जने तारयति परिमोचेति दुग्गति ॥
 बोधनेय्य जन दिस्वा सतसहस्सेपि योजने ।
 खणेन उपगन्त्वा न बोधेति त महामुनि ॥
 पठमाभिसमये बुद्धो कोटिसतमबोधयि ।
 दुतियाभिसमये नाथो सतसहस्स अबोधयि ॥
 यदा देवभवन्मिह बुद्धो धम्ममदेसयि ।
 नवुतिकोटिसहस्सान ततियाभिसमयो अहु ॥ [28]
 सन्निपाता तयो आसु दीपकरस्स सत्थुनो ।
 कोटिसतसहस्सान पठमो आसि समागमो ॥
 पुन नारदकूटमिह पविवेकगते जिने ।
 खीणासवा वीतमला समिसु सतकोटियो ॥
 यदा बसी महावीरो सुदस्सनसिलुच्चये ।
 नवुतिकोटिसहस्सेहि परिवारेसि तदा मुनि ॥
 अह तेन समयेन जटिलो उग्गतापनो ।
 अन्तळिक्खमिह चरणो पञ्चाभिञ्जासु पारगू ॥
 दसवीससहस्सान धम्माभिसमयो अहु ।
 एकद्विन्न अभिसमयो गणनातो असखिया ॥
 वित्थारिक बाहुजञ्ज इद्ध फीत अहु तदा ।
 दीपकरस्स भगवतो सासन सुविसोधित ॥
 चत्तारि सतसहस्सानि छळभिञ्जा महिद्धिका ।
 दीपकर लोकविदु परिवारेन्ति सब्बदा ॥
 ये केचि तेन समयेन जहन्ति मानुस भव ।
 अप्पत्तमानसा सेखा गरहिताव भवन्ति ते ॥
 सुपुप्फित पावचन अरहन्तेहि तादिहि ।
 खीणासवेहि विमलेहि उपसोभति सदेवके ॥
 नगर रम्मवती नाम सुदेवो^१ नाम खत्तियो ।
 सुमेधा नाम जनिका^२ दीपकरस्स सत्थुनो ॥
 दसवस्ससहस्सानि अगारमज्झमिह सो वसि ।
 रम्मो सुरम्मसुभो तयो पासादमुत्तमा ॥
 तीनि सतसहस्सानि नारियो समलकता ।
 यसोधरा नाम नारी उसभक्खन्धो च अत्रजो ॥
 निमित्ते चतुरो दिस्वा हत्थियानेन निक्खमि ।
 अनूनदससहस्सानि पधान पदही जिनो ॥
 पधानचार चरित्वान अबुज्झि मनसा मुनि ।

धम्मचक्क महावीरो नन्तदाये सिरीघने ।
 सिरिसमूले रुचिरो अकासि तिथियमद्दन् ॥
 सुमगलो च तिस्सो च अहेसु अग्गसावका ।
 सामतो नामुपट्ठाको दीपकरस्स सत्थुनो ॥ [२९]
 नन्दा चैव सुनन्दा च अहेसु अग्गसाविका ।
 बोधि तस्स भगवतो पिप्फलीति पवुच्चति ॥
 असीतिहत्थमुब्बेधो दीपकरो महामुनि ।
 सोभति दीपरुक्खोव सालराजाव फुल्लितो ॥
 सतसहस्सवस्सानि आयु तस्स महेसिनो ।
 तावता तिट्ठमानो सो तारेसि जनत बहु ॥
 जोतयित्वान सद्धम्म सन्तारेत्वा महाजन ।
 जलित्वा अग्गिक्खन्धोव निब्बुतो सो ससावको ।
 सा च इद्धि सो च यसो तानि च पादेसु चक्करतनानि ।
 सब्ब समन्तरहित ननु रिक्ता सब्बसखाराति ॥ [२९]

§ ३ भगवा कोण्डञ्जो

दीपकरस्स पन भगवतो अपरभागे एक असखेय्य अतिक्कमित्वा कोण्डञ्जो नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता अहेसु । पठमसन्निपाते कोटिसतसहस्स, दुतिये कोटिसहस्स, ततिये नवुतिकोटियो । तदा बोधिसत्तो विजितावी नाम चक्कवत्ती हुत्वा कोटिसतसहस्ससख्यस्स बुद्धपमुखस्स भिक्खुसघस्स महादान अदासि । सत्था बोधिसत्त बुद्धो भविस्ससीति व्याकरित्वा धम्म देसेसि । सो सत्थु धम्मकथ सुत्वा रज्ज पटियादेत्वा पब्बजि । सो तीणि पिटकानि उगहेत्वा अट्ठसमापत्तियो पञ्च च अभिञ्जायो उप्पादेत्वा अपरिहीनज्झानो ब्रह्मालोके निब्बत्ति । कोण्डञ्जस्स बुद्धस्स पन रम्मवती नाम नगर, आनन्दो नाम खत्तियो पिता, सुजाता नाम देवी माता, भद्दो च सुमद्दो च द्वे अग्गसावका, अनुरुद्धो नामुपट्ठाको, तिस्सा च उपतिस्सा च द्वे अग्गसाविका, सालकल्याणी बोधि अट्ठासीतिहत्थुब्बेध सरीर, वस्ससतसहस्स आयुप्पमाण अहोसि ।

दीपकरस्स अपरेन कोण्डञ्जो नाम नायको ।

अनन्ततेजो अमितयसो अप्पमेय्यो दुरासदोति ॥

§ ४ भगवा मङ्गलो

तस्स अपरभागे एक असखेय्य अतिक्कमित्वा एकस्मि येव कप्पे चत्तारो बुद्धा निब्बत्तिसु, मगलो सुमनो रेवतो सोभितोति । मगलस्स भगवतो तयो सावकसन्निपाता अहेसु । तेषु पठमसन्निपाते कोटिसतसहस्स भिक्खूअहेसु । दुतिये कोटिसहस्स, ततिये नवुति कोटियो । वेमात्तिकमाता किरस्स आनन्दकुमारो नवुतिकोटि-सखाय परिसाय सद्धि धम्मसवणत्थाय सत्थुसन्तिक अगमासि । सत्था तस्स आनुपुब्बीकथ कथेसि । सो सद्धि परिसाय सह पटिसम्भिदाहि [३०] अरहत्त पापुणि । सत्था तेष कुलपुत्तान पुब्बचरित ओलोकेन्तो इद्धिमय-पत्तचीवरस्स उपनिस्सय दिस्वा दक्खिणहत्थ पसारेत्वा एथ भिक्खवोति आह । सब्बे त खण येव इद्धिमयपत्तची-वरधरा सट्ठिवस्सथेरा विय आकप्पसम्पन्ना हुत्वा सत्थार वन्दित्वा परिवारयिसु । अयमस्स ततियो सावक-सन्निपातो अहोसि ।

यथा पन अञ्जेस बुद्धान समन्ता असीतिहंथप्पमाणा येव सरीरप्पभा अहोसि न तस्स एव । तस्स पन भगवतो सरीरप्पभा निच्चकाल दससहस्सीलोकधातु फरित्वा अट्ठासि । रुक्खपठवीपब्बतसमुद्दादयो अन्तमसो उक्खलियादीनि उपादाय सुवण्णपट्टपरियोनद्धा विय अहेसु । आयुप्पमाण पनस्स नवुतिवस्ससहस्साणि अहोसि । एतक काल चन्दसुरियादयो अत्तनो पभाय विरोचितु नासक्खिसु । रत्तिन्दिवपरिच्छेदो न पञ्चायित्थ । दिवा सुरियालोकेन विय सत्ता[३०] निच्च बुद्धालोकेनेव विचरिसु।साय पुप्फनकुसुमान पातोव रवनसकुणादीनञ्च वसेन लोको रत्तिन्दिवपरिच्छेद सल्लक्खेसि । किम्पन अञ्जेस बुद्धान अयमानुभावो नत्थीति ? नो नत्थि ते पिहि आकखमाना दससहस्सि वा लोकधातु ततो वा भिय्यो आभाय फरेय्यु । मगलस्स पन भगवतो पुब्बपत्थ-
नावसेन अञ्जेस व्यामप्पभा विय सरीरप्पभा निच्चमेव दससहस्सीलोकधातु फरित्वा अट्ठासि ।

सो किरं बोधिसत्तचरियकाले वेस्सन्तरसदिसे अत्तभावे ठितो सपुत्तदारो वकपब्बतसदिसे पब्बते वसि । अथेको खुरदाठिको नाम यक्खो महापुरिसस्स दानज्झासयत सुत्वा ब्राह्मणवण्णेन उपसकमित्वा महासत्त द्वे दारके याचि । महासत्तो ददामि ब्राह्मणस्स पुत्तकेति हट्ठपहट्ठो उदकपरियन्त पठवि कम्पेन्तो द्वेपि दारके अदासि । यक्खो चकमणकोटिय आलम्बनफलक निस्साय ठत्वा पस्सन्तस्सेव महासत्तस्स मूलकलापे^१ विय द्वे दारके खादि । महापुरिसस्स यक्ख ओलोकेत्वा मुखे^२ विवटमत्ते अग्गिजाल विय लोहितधार उग्गिरमान तस्स मुख दिस्वापि केसग्गमत्तम्पि दोमनस्स न उप्पज्जि । सुदिन्न वत मे दानन्ति चिन्तयतो पनस्स सरीरे महन्त पीतिसोमनस्स उदपादि । सो इमस्स मे निस्सन्देन अनागते इमिनाव नीहारेन रस्मियो निक्खमन्तूति पत्थन अकासि । तस्स त पत्थन निस्साय बुद्धभूतस्स सरीरतो रस्मियो निक्खमित्वा एतक ठान फरिसु । [३१]

अपरम्पस्स पुब्बचरित अत्थि । सो किर बोधिसत्तकाले एकस्स बुद्धस्स चेतिय दिस्वा इमस्स बुद्धस्स मया जोवित परिच्चजितु वट्ठतीति चिन्तेत्वा दण्डदीपकवेठननियामेन सकलसरीर वेठापेत्वा रतनमकुल सतसह-
स्सग्गधनिक सुवण्णपाति सप्पिस्स पूरापेत्वा तत्थ सहस्सवट्ठियो जालापेत्वा त सीसेनादाय सकलसरीरे जालापेत्वा चेतिय पदक्खीण करोन्तो सकलरत्ति वीतिनार्मेसि । एव याव अरुणग्गमणा वायमन्तस्सापिस्स लोमकूपमत्तम्पि उसुम न गण्हि । पटुमगम्भ पविट्ठकालो विय अहोसि । धम्मो हि नामेस अत्तान रक्खन्त रक्खति । तेनाह भगवा —

धम्मो हवे रक्खति धम्मचारिं धम्मो सुचिण्णो सुखमावहाति ।

एसानिससो धम्मे सुचिण्णे न दुग्गतिं गच्छति धम्मचारी ॥” ति । [३१]

इमस्सापि कम्मस्स निस्सन्देन तस्स भगवतो सरीरोभासो दससहस्सीलोकधातु फरित्वा अट्ठासि । तदा अम्हाक बोधिसत्तो सुरुचि नाम ब्राह्मणो हुत्वा सत्थार निमन्तेस्सामीति उपसकमित्वा मधुर-
धम्मकथ सुत्वा स्वे मय्ह भिक्ख गण्हथ भन्तेति आह । ब्राह्मण ! कित्तकेहि ते भिक्खूहि अत्थोति ? कित्तका पन वो भन्ते ! परिवारभिक्खूति आह । तदा सत्थु पठमसन्निपातो येव होति, तस्मा कोटिसतसहस्सन्ति आह । भन्ते ! सब्बेहिपि सद्धि मय्ह गेहे भिक्ख गण्हथाति । सत्था अधिवासेसि । ब्राह्मणो स्वातनाय निमन्तेत्वा गेह गच्छन्तो चिन्तेसि-अह एतकान भिक्खूना यागुभत्तवत्थादीनि दातु नो न सक्कोमि, निसीदनट्ठान पन कथ भविस्सतीति । तस्स सा चिन्ता चतुरासीति योजनसहस्समत्थके ठितस्स देवरञ्जो पण्डुकम्बलसिलासनस्स उण्हभाव जनेसि । सक्को को नुखो म इमस्मा ठाना चावेतुकामोति दिब्बचक्खुना ओलोकेन्तो महापुरिस दिस्वा सुरुचिब्राह्मणो बुद्धपमुख भिक्खुसघ निमन्तेत्वा निसीदनट्ठानत्थाय चिन्तेति, मयापि तत्थ गन्त्वा पुञ्जे कोट्ठास गहेतु वट्ठतीति वड्ढकीवण्ण निम्मणित्वा वासिफरसुहत्थो महासत्तस्स पुरतो पातुरहोसि । सो अत्थि नुखो कस्सचि भतिया कत्तब्बन्ति आह । महापुरिसो दिस्वा कि कम्म करिस्ससीति आह ।

मम अजाननसिप्प नाम नत्थि, गेह् वा मण्डपं वा यो य कारति तस्स त कातु जानामोति ।

तेन हि मय्ह कम्म अत्थीति ।

किं अय्याति ?

स्वातनाय द्वे कोटिसतसहस्सभिक्खू निमन्तिता, तेस निसीदनमण्डप करिस्ससीनि ?

अह नाम [३२] करेय्य मन्ने मे भति दातु सक्खिस्सथाति ।

सक्खिस्सामी ताताति ।

साधु करिस्सामीति गन्त्वा एक पदेस ओलोकेसि । द्वादसतेरसयोजनप्पमाणो पदेसो कसिणमण्डल विय समतलो अहोसि । सो एत्तके ठाने सत्तरतनमयो मण्डपो उट्ठहत्तूति चिन्तेत्वा ओलोकेसि । तावदेव पुथवि भिन्दित्वा मण्डपो उट्ठहि । तस्स सोवण्णमयेसु थम्हेसु रजतमया घटका अहेसु रजतमयेसु सोवण्णमया । मणित्थम्भेसु मणिमया सत्तरतनमयेसु सत्तरतनमयाव घटका अहेसु । ततो मण्डपस्स अन्तरन्तरे किकिणिकजाल ओलम्बतूति ओलोकेसि । सह ओलोकनेनेव जाल ओलम्बि, यस्स मन्दवातेरितस्स पञ्चगिकस्सेव तुरियस्स मधुरसद्दो निग्गच्छति, दिब्बसगीतवत्तनकालो विय होति । अन्तरन्तरा^१ गन्धदाममालादामानि ओलम्बन्तूति चिन्तेसि।दामानि ओलम्बिसु । कोटिसतसहस्ससखान [३२] भिक्खून आसनानि च आधारकानि च पठवि भिन्दित्वा उट्ठहत्तूति चिन्तेसि । तावदेव उट्ठहिसु । कोणे कोणे एकेका उदकचाटियो उट्ठहत्तूति चिन्तेसि । उदकचाटियो उट्ठहिसु । एत्तक मापेत्त्व ब्राह्मणस्स सन्तिक गन्त्वा—एहि अय्य । तव मण्डप ओलोकेत्वा मय्ह भति देहीति आह ।

महापुरिसो गन्त्वा मण्डप ओलोकेसि । ओलोकेन्तस्सेव सकलसरीर पञ्चवण्णाय पीतिया निरन्तर फुट अहोसि । अथस्स मण्डप ओलोकेत्वा एतदहोसि—नाय मण्डपो मनुस्सभूतेन कतो । मय्ह पन अञ्जासय मय्ह गुण आगम्म अद्धा सक्कभवन उण्ह अहोसि । ततो सक्केन देवरञ्जा अय मण्डपो कारितो भविस्सति । न खो पन मे युत्त एवरूपे मण्डपे एकदिवस येव दान दातु । सत्ताह दस्सामीति चिन्तेसि । बाहिरकदान हि कित्तकम्पि समान बोधिसत्तान तुट्ठि कातु न सक्कोति । अलकतसीस पन छिन्दित्वा अञ्जितअक्खीनि उप्पाटेत्वा हृदयमस वा उब्बत्तेत्वा दिन्नकाले बोधिसत्तान चाग नीस्साय तुट्ठि नाम होति । अम्हाकम्पि हि बोधिसत्तस्स सिविजातके देवसिक पञ्चकहापणम्मणानि विस्सज्जेत्वा चतुसु द्वारेसु मज्झे नगरे च दानं देन्तस्स त दान चागतुट्ठि उप्पादेतु नासक्खि । यदा पनस्स ब्राह्मणवण्णेन आगन्त्वा सक्को देवराजा अक्खीनि याचि तदा तानि उप्पाटेत्वा ददमानस्सेव हासो उप्पज्जि । केसग्गमत्तम्पि चित्त अञ्जयत्त नाम नाहोसि । एव दान निस्साय बोधिसत्तान तित्ति नाम नत्थि । तस्मा सोपि महापुरिसो सत्ताह मया कोटिसतसहस्ससखान भिक्खून दान दातु वट्ठतीति चिन्तेत्वा तस्मि [३३] मण्डपे निसीदापेत्वा सत्ताह गवपाण नाम दान अदासि ।

गवपाणन्ति महन्ते महन्ते कोलम्बे खीरस्स पूरेत्वा उद्धने आरोपेत्वा, घनपाकपक्के खीरे थोके तण्डुले पक्खिपित्वा, पक्कमधुसक्कराचुण्णसप्पीहि^२ अभिसखट भोजन वुच्चति ।

मनुस्सायेव पन परिविसितु नासक्खिसु । देवापि एकन्तरिका हुत्वा परिविसिसु । बारसतेरसयो-जनप्पमाण ठानम्पि भिक्खू गण्हितु नप्पहोसि येव । ते पन भिक्खू अत्तनो अत्तनो आनुभावेन निसीदिसु ।

परियोसानदिवसे सब्बभिक्खून पत्तानि धोवापेत्वा भेसज्जत्थाय सप्पिनवनीत्तमधुफाणितादीनि पूरेत्वा तिचीवरेहि सद्धि अदासि । सघनवकभिक्खुना लद्धचीवरसाटका सतसहस्सगघनका अहेसु ।

सत्था अनुमोदन करोन्तो-अय पुरिसो एवरूप महादान अदासि । को नु खो भविस्सतीति उपघारेन्तो अनागतं कप्पसतसहस्साधिकान दिन्न असखेय्यान मत्थके गोतमो नाम बुद्धो भविस्सतीति दिस्वा महापुरिस आमन्तेत्वा त्व[३३]एत्तक नाम काल अतिककमित्वा गोतमो नाम बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

महापुरिसो व्याकरण सुत्वा—अहं किरं बुद्धो भविस्सामि, को मे घरावासेन अत्थो, पब्बजिस्सामीति चिन्तेत्वा तथारूप सम्पत्ति खेलपिण्ड विय पहाय सत्थु सन्तिके पब्बजित्वा बुद्धवचन उग्गणिहत्वा अभिञ्जा च समापत्तियो च निब्बत्तेत्वा आयुपरियोसाने ब्रह्मलोके निब्बत्ति ।

मगलस्स पन भगवतो नगर उत्तर नाम अहोसि । पितापि उत्तरो नाम खत्तियो । मातापि उत्तरा नाम । सुदेवो च धम्मसेनो च द्वे अगसावका । पालितो नाम उपट्ठाको । सीवली च असोको च द्वे अगसाविका । नागरक्खो बोधि । अट्ठासीतिहत्थुब्बेध सरीर अहोसि । नवुतिवस्ससहस्सानि ठत्वा परिनिब्बुते पन तस्मि एकप्पहारेनेव दसचक्कवाळसहस्सानि एकन्धकारानि अहेसु । सब्बचक्कवाळेसु मनुस्सान महन्त आरोदन-परिदेवन अहोसि —

“कोण्डञ्जस्स अपरेन मगलो नाम नायको ।

तम लोके निहत्त्वान धम्मोक्कमभिधारयी” ॥ ति ।

§ ५ भगवा सुमनो

एव दससहस्सीलोकधातु अन्धकार कत्वा परिनिब्बुतस्स तस्स भगवतो अपरभागे सुमनो नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते कोटिसतसहस्स भिक्खू अहेसु । दुतिये कञ्चनपब्ब-तम्हि नवुतिकोटिसहस्सानि । ततिये असीतिकोटिसहस्सानि ।

तदा महासत्तो अतुलो नाम नागराजा अहोसि महिद्धिको महानुभावो । सो बुद्धो [३४] उप्पन्नोति सुत्वा आतिसघपरिवृतो नागभवना निक्खमित्वा कोटिसतसहस्सभिक्खुपरिवारस्स तस्स भगवतो दिब्बतुरियेहि उपहार कत्वा महादान दत्वा पञ्चेक दुस्सयुगानि दत्वा सरणेषु पतिट्ठासि ।

सोपि न सत्था ‘अनागते बुद्धो भविस्ससीति’ व्याकासि ।

तस्स भगवतो नगर खेम नाम अहोसि । सुदत्तो नाम राजा पिता । सिरिमा नाम माता । सरणा च भावितत्तो च अगसावका । उदेनो नम्मुपट्ठाको । सोणा च उपसोणा च अगसाविका । नागरक्खो बोधि । नवुतिहत्थुब्बेध सरीर । नवुतियेव वस्ससहस्सानि आयुप्पमाण अहोसि —

“मगलस्स अपरेन सुमनो नाम नायको ।

सब्बधम्मोहि असमो सब्बसत्तानमुत्तमो” ॥ ति । [३५]

§ ६ भगवा रेवतो

तस्स अपरभागे रेवतो नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते गणना नाम नत्थि । दुतिये कोटिसतसहस्सभिक्खू अहेसु । तथा ततिये ।

तदा बोधिसत्तो अतिदेवो नाम ब्राह्मणो हुत्वा सत्थु धम्मदेसन सुत्वा सरणेषु पतिट्ठाय सिरसि अञ्जलि ठपेत्वा तस्स सत्थुनो किलेसप्पहाणे वण्ण वत्वा उत्तरासगेन पूज अकासि ।

सोपि न बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

तस्स पन भगवतो नगर धञ्जवती^१ नाम अहोसि । पिता विपुलो नाम खत्तियो । मातापि विपुला नाम । वरुणो च ब्रह्मादेवो च अगसावका । सम्भवो नाम उपट्ठाको । भट्टा च सुभट्टा च अगसाविका । नागरक्खोव बोधि । सरीर असीतिहत्थुब्बेध अहोसि । आयु सट्ठिवस्ससहस्सानीति —

“सुमनस्स अपरेन रेवतो नाम नायको ।

अनुपमो असदिसो अतुलो उत्तमो जिनो” ॥ ति ।

§ ७ भगवा सोभितो

तस्स अपरभागे सोभितो नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते कोटिसत भिक्खू अहेसु । दुतिये नवुति कोटियो । ततिये असीति कोटियो ।

तदा बाधिसत्तो अजितो नाम ब्राह्मणो हुत्वा सत्थु धम्मदेसन सुत्वा सरणसु पतिट्ठाय बुद्ध-
पमुखस्स भिक्खुसघस्स महादान अदासि ।

सोपि न बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

तस्स पन भगवतो नगर सुधम्म नाम अहोसि । पिता सुधम्मो नाम राजा । मातापि सुधम्मा
नाम । असमो च सुनेत्तो च अगगसावका । अनोमो नाम उपट्ठाको । नकुला च सुजाता च अगगसाविका ।
नागरुक्खोव बोधि । अट्ठपण्णासहत्थुब्बेध सरीर अहोसि, नवुतिवस्ससहस्सानि आयुप्पमाणन्ति — [३५]

“रेवतस्स अपरेन सोभितो नाम नायको ।

ममाहितो सन्तचित्तो असमो अप्पटिपुग्गलो” ॥ ति ।

§ ८ भगवा अनोमदस्सी

तस्स अपरभागे एक असखेय्य अतिक्कमित्वा एकस्मि कप्पे तयो बुद्धा निब्बत्तिमु अनोमदस्सी
पदुमो नारदोति ।

अनोमदस्सिस्स भगवतो तयो सावकसन्निपाता । पठमे अट्ठभिक्खुसतसहस्सानि अहेसु । दुतिये
सत्त । ततिये छ । तदा बोधिसत्तो एको यक्खसेनापति अहोसि महिद्धिको महानुभावो अनेककोटि [३५]
सतसहस्सान यक्खान अधिपति । सो बुद्धो उप्पन्नोति सुत्वा आगन्त्वा बुद्धपमुखस्स भिक्खुसघस्स महादान
अदासि । सत्थापि न अनागते बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

अनोमदस्सिस्स पन भगवतो चन्दवती नाम नगर अहोसि । यसवा नाम राजा पिता । यसोधरा
नाम माता । निसभो च अनोमो च अगगसावका । वरुणो नाम उपट्ठाको । सुन्दरी च सुमना च अगगसाविका ।
अज्जुणरुक्खो बोधि । सरीर अट्ठपण्णासहत्थुब्बेध अहोसि । वस्ससतसहस्स आयूति —

“सोभितस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

अनोमदस्सि अमितयसोतेजस्सी दुरतिक्कमो” ॥ ति ।

§ ९ भगवा पदुमो

तस्स अपरभागे पदुमो नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते
कोटिसतसहस्स भिक्खू अहेसु । [३६] दुतिये तीणि सतसहस्सानि । ततिये अगगमके अरञ्जे महावन-
सण्डवासीन भिक्खून द्वे सतसहस्सानि ।

तदा तथागतं तस्मि वनसण्डे वसन्ते बोधिसत्तो सीहो हुत्वा सत्थार निरोधसमापत्ति समापन्न
दिस्वा पसन्नचित्तो वन्दिता पदक्खिण कत्वा पीतिसोमनस्सजातो तिक्खत्तु सीहनाद नदिता सत्ताह बुद्धा-
रम्मणपीति अविजहिता पीतिसुखेनेव गोचराय अपक्कमित्वा जीवितपरिच्चाग कत्वा पयिरुपा-
समानो अट्ठासि ।

सत्था सत्ताहच्चयेन निरोधा वुट्ठितो सीह ओलोकेत्वा भिक्खूसघेपि चित्त पसादेत्वा सघ
वन्दिस्सतीति भिक्खूसघो आगच्छत्तु चिन्तेसि । भिक्खू तावदेव आगमिसु । सीहो सघे चित्त पसादेसि ।
सत्था तस्स मन ओलोकेत्वा ‘अनागते बुद्धो भविस्ससीति’ व्याकासि ।

पदुमस्स पन भगवतो चम्पक नाम नगर अहोसि । असमो^१ नाम राजा पिता । मातापि
असमा नाम । सालो च उपसालो च अगगसावका । वरुणो नाम उपट्ठाको । रामा च सुरामा^२ च अगग-
साविका । सोणरुक्खो नाम बोधि । अट्ठपण्णासहत्थुब्बेध सरीर अहोसि । आयु वस्ससतसहस्सन्ति —

“अनोमदस्सिस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

पदुमो नाम नामेन असमो अप्पटिपुग्गलो” ॥ ति । [३६]

§ १० भगवा नारदो

तस्स अपरभागे नारदो नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते कोटिसतसहस्रभिक्षू अहेसु । दुतिये नवुतिकोटिसहस्रानि^१ । ततिये असीतिकोटिसहस्रानि^२ ।

तदा बोधिसत्तो इसिपब्बज्ज पब्बज्जित्वा पञ्चसु अभिञ्जासु अट्ठसु च समापत्तीसु वसी हुत्वा बुद्धपमुखस्स सघस्स महादान दत्वा चन्दनेन पूज अकासि ।

सोपि न अनागते बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

तस्स भगवतो धञ्जवती नाम नगर अहोसि । सुदेवो^३ नाम खत्तियो पिता । अनोमा नाम माता । भद्दसालो च जितमित्तो च अगगसावका । वासेट्ठो नामुपट्ठाको । उत्तरा च फग्गुणी च अगगसाविका । महासोणस्कखो नाम बोधि । सरीर अट्ठासीतिहत्थुब्बेध अहोसि । नवुतिवस्स-सहस्रानि आयूति —

“पदुमुस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

नारदो नाम नामेन असमो अप्पटिपुग्गलो” ॥ ति ।

§ ११ भगवा पडुमुत्तरो ।

नारदबुद्धस्स अपरभागे इतो सतसहस्रकप्पमत्थके एकस्मि कप्पे एकोव पडुमुत्तरबुद्धो नाम उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमे कोटिसतसहस्रभिक्षू अहेसु । दुतिये वेभारपब्बते नवुतिकोटिसहस्रानि । ततिये असीतिकोटिसहस्रानि ।

तदा बोधिसत्तो जटिलो नाम महारट्ठियो हुत्वा बुद्धपमुखस्स सघस्स तिचीवरदान अदासि ।

सोपि न अनागते बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

पडुमुत्तरस्स पन भगवतो काले तित्थिया नाम नाहेसु । सब्बे देवमनुस्सा न बुद्धमेव सरण अगमसु । तस्स नगर हसवती नाम अहोसि । पिता आनन्दो नाम खत्तियो । माता सुजाता नाम । देवलो च सुजातो च अगगसावका । सुमनो नाम उपट्ठाको । अमिता च असमा च अगगसाविका । सालस्कखो च बोधि । सरीर अट्ठासीतिहत्थुब्बेध अहोसि । सरीरप्पभा समन्ततो द्वादसयोजनानि गण्ह । वस्स-सतसहस्र आयूति —

“नारदस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

पडुमुत्तरो नाम जिनो अक्खोब्भो सागरुपमो” ॥ ति ।

§ १२ भगवा सुमेधो

तस्स अपरभागे तिसकप्पसतसहस्रानि अतिक्कमित्वा सुमेधो सुजातो चाति एकस्मि कप्पे द्वे बुद्धा निब्बत्तिसु ।

सुमेधस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते सुदस्सननगरे कोटिसत खीणासवा अहेसु । दुतिये नवुति कोटियो । ततिये असीति कोटियो । तदा बोधिसत्तो उत्तरो नाम [३७] माणवो हुत्वा निदहित्वा ठपित येव [३७] असीतिकोटिधन विस्सज्जेत्वा बुद्धपमुखस्स सघस्स महादान दत्वा धम्म सुत्वा सरणेषु पतिट्ठाय निक्खमित्वा पब्बजि ।

सोपि न अनागते बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

सुमेधस्स भगवतो सुदस्सन नाम नगर अहोसि । सुदत्तो नाम राजा पिता । मातापि सुदस्सना नाम । सरणो च सब्बकामो च द्वे अगगसावका । सागरो नाम उपट्ठाको । रामा च सुरामा च द्वे अगगसाविका । महानीपरुक्खो बोधि । सरीर अट्ठासीतिहत्थुब्बेध अहोसि । आयु नवुतिवस्ससहस्रानीति ।

“पदुमुत्तरस्स अपरेन सुमेधो नाम नायको ।
दुरासदो उगतेजो सब्बलोकुत्तमो मुनी” ॥ ति ।

§ १३ भगवा सुजातो

तस्स अपरभागे सुजातो नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते सट्ठिभिक्षुसहस्सानि अहेसु । दुतिये पञ्चास । ततिये चत्तारीस ।

तदा बोधिसत्तो चक्कवत्ती राजा हुत्वा ‘बुद्धो उप्पन्नोति’ सुत्वा उपसकमित्वा धम्म सुत्वा बुद्धपमुखस्स सघस्स सद्धि सत्तहि रतनेहि चतुमहादीपरज्ज दत्वा सत्थुसन्तिके पब्बजि । सकलरट्ठवासिनो रट्ठुपाद गहेत्वा आरामिककिच्च साधेन्ता बुद्धपमुखस्स सघस्स निच्च महादान अदसु । सोपि न^१ सत्था व्याकासि ।

तस्स भगवतो नगर सुमगल नाम अहोसि । उगते नाम राजा पिता । पभावती नाम माता । सुदस्सनो च देवो च अगसावका । नारदो नाम उपट्ठाको । नागा च नागसमाला च अगसाविका । महावेणुक्खो बोधि । सो किर मन्दच्छिद्दो घनक्खन्धो उपरि माहासाखाहि मोरपिञ्जकलपो विय विरोचित्थ । तस्स भगवतो सरीर पण्णासहत्थुब्बेध अहोसि । आयु नवुतिवस्ससहस्सानीति —

“तत्थेव मण्डकप्पम्हि सुजातो नाम नायको ।
सीहहनू सभक्खन्धो अप्पमेय्यो दुरासदो ॥” ति ।

§ १४ भगव पियदस्सी

तस्स अपरभागे इतो अट्ठारसकप्पसतमत्थके एकस्मि कप्पे पियदस्सी अत्थदस्सी धम्मदस्सीति तयो बुद्धा निब्बत्तिसु ।

पियदस्सिस्सपि तयो सावकसन्निपाता । पठमे कोटिसतसहस्स भिक्षू अहेसु । दुतिये नवुनिकोटियो । ततिये असीतिकोटियोति ।

तदा बोधिसत्तो कस्सपो नाम माणवो तिण्ण वेदान पार गतोव हुत्वा सत्थुधम्मदेसन सुत्वा कोटिसतसहस्सधनपरिच्चागेन [३८] सघाराम कारेत्वा सरणेसु च सीलेसु च पतिट्ठासि ।

अथ न सत्था अट्ठारसकप्पसतच्चयेन बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

तस्स भगवतो अनोम नाम नगर अहोसि । पिता सुदिन्नो नाम राजा । माता चन्दा नाम । पालितो च [३८] सब्बदस्सी च अगसावका । सोभितो नामुपट्ठाको । सुजाता च धम्मदिन्ना च अगसाविका । पियगुक्खो बोधि । सरीर असीतिहत्थुब्बेध अहोसि । नवुतिवस्ससहस्सानि आयूति —

“सुजातस्स अपरेन सयम्भू लोकनायको ।
दुरासदो असमसमो पियदस्सि महायसो ॥” ति ।

§ १५ भगवा अत्थदस्सी

तस्स अपरभागे अत्थदस्सी नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमे अट्ठनवुति भिक्षुसतसहस्सानि अहेसु । दुतिये अट्ठासीतिसतसहस्सानि । तथा ततिये ।

तदा बोधिसत्तो सुसीमो नाम महिद्धिकतापसो हुत्वा देवलोकतो मन्दारवपुष्पच्छत्त आहरित्वा सत्थार पूजसि ।

सोपि न बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

तस्स भगवतो सोभित नाम नगर अहोसि । सागरो नाम राजा पिता । सुदस्सना नाम माता । सन्तो च उपसन्तो च अगसावका । अभयो नामुपट्ठाको । धम्मा च सुधम्मा च अगसाविका । चम्पकक्खो बोधि ।

१ रो०-सोपि त व्याकासि ।

सरीर असीतिहृत्थुब्बेध अहोसि । सरीरप्पभा समन्ततो सव्वकाल योजनमत्त फरित्वा अट्ठासि । आयु वस्सस-
तसहस्सन्ति —

“तत्थेव मण्डकप्पम्हि अत्थदस्सी नूरासभो ।
महातम निहन्त्वा न पत्तो सव्वोधिमुत्तम” ॥ त्ति ।

§ १६ भगवा धम्मदस्सी

तस्स अपरभागे धम्मदस्सी नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमे कोटिसत्त
भिक्षू अहेसु । दुतिये सत्तत्ति कोटियो । ततिये असीति कोटियो । तदा बोधिसत्तो सक्को देवराजा हुत्वा
दिब्बगन्धपुप्फेहि च दिब्बतुरियेहि च पूज अकासि ।

सोपि न व्याकासि ।

तस्स भगवतो सरण नाम नगर अहोसि । पिता सरणो नाम राजा । माता सुनन्दा नाम ।
पदुमो च फुस्सदेवो च अगगसावका । सुनेत्तो नामुपट्ठाको । खेमा च सव्वनामा च अगगसाविका । रत्तकुर-
वकरुक्खो बोधि बिम्बजालो तिपि वुच्चति । सरीर पनस्स असीतिहृत्थुब्बेध अहोसि । वस्ससतसहस्स
आयूति —

“तत्थेव मण्डकप्पम्हि धम्मदस्सि महायसो ।
तमन्धकार विधमेत्वा अतिरोचति सदेवके” ॥ ति । [३९]

§ १७ भगवा सिद्धत्थो

तस्स अपरभागे इतो चतुनवुतिकप्पमत्थके एकस्मि कप्पे एकोव सिद्धत्थो नाम बुद्धो उदपादि ।
तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते कोटिसतसहस्स भिक्षू अहेसु । दुतिये नवुति कोटियो । ततिये
असीति कोटियो ।

तदा बोधिसत्तो उग्गतेजो अभिञ्जाबलसम्पन्नो मगलो नाम तापसो हुत्वा महाजम्बुफल आह-
रित्वा तथागतस्स अदासि ।

सत्था त फल परिभुञ्जित्वा चतुनवुतिकप्पमत्थके बुद्धो भविस्ससीति [३९] बोधिसत्त व्याकासि ।

तस्स भगवतो नगर वेभार नाम अहोसि । पिता जयसेनो नाम राजा । माता सुफस्सा नाम ।
सम्बहुलो च सुमित्तो च अगगसावका । रेवतो नामुपट्ठाको । सीवली च सुरामा च अगगसाविका । कणिकार-
रुक्खो बोधि । सरीर सट्ठिहृत्थुब्बेध अहोसि । वस्ससतसहस्स आयूति —

“धम्मदस्सिस्स अपरेन सिद्धत्थो नाम नायको ।
निहन्त्वा तम सव्व सुरियोवब्भुगतो यथा” ॥ ति ।

§ १८ भगवा तिस्सो

तस्स अपरभागे इतो द्वावनवुतिकप्पमत्थके तिस्सो फुस्सोति एकस्मि कप्पे द्वे बुद्धा निब्बत्तिंसु ।

तिस्सस्स भगवतो तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते भिक्षून् कोटिसत्त अहोसि । दुतिये नवुति
कोटियो । ततिये असीति कोटिको ।

तदा बोधिसत्तो महाभोगो महायसो सुजातो नाम खत्तियो हुत्वा इसिपव्वज्ज पव्वजित्वा महिद्विक्क-
भाव पत्वा बुद्धो उप्पन्नोति सुत्वा दिब्ब मन्दारवपदुम पारिच्छत्तकपुप्फानि च आदाय चतुपरिसमज्जे गच्छन्त
तथागत पूजेसि, आकासे पुप्फवितान अकासि ।

सोपि न सत्था इतो द्वे नवुतिकप्पे बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

तस्स भगवतो खेम नाम नगर अहोसि । पिता जनसन्धो नाम खत्तियो । माता पदुमा नाम ।
ब्रह्मदेवो च उदयो च अगगसावका । सम्भवो नामुपट्ठाको । फुस्सा च सुदत्ता च अगगसाविका । असनरुक्खो
बोधि । सरीर सट्ठिहृत्थुब्बेध अहोसि । वस्ससतसहस्स आयूति —

“सिद्धत्थस्स अपरेन असमो अप्पटिपुग्गलो ।
अनन्तसीलो अभितयसो तिस्सो लोकगगायको” ॥ ति ।

§ १९ भगवा फुस्सो

तस्स अपरभागे फुस्सो नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते सट्ठिभिक्षुसतसहस्सानि अहेसु । दुतिये पण्णास, ततिये द्वात्तिस ।

तदा बोधिसत्तो विजितावी नाम खत्तियो हुत्वा महारज्ज पहाय सत्थुसन्तिके पब्बजित्वा तीणि [40] पिट्ठकानि उग्गहेत्वा महाजनस्स वम्मकथ कयेसि । सीलपारमि च पूरेसि ।

सोपि न बुद्धो तथेव व्याकासि ।

तस्स भगवतो कासि नाम नगर अहोसि । जयमेनो नाम राजा पिता । सिरिमा नाम माता । सुरक्खितो च धम्मसेनो च अग्गसावका । सभियो नामुपट्ठाको । चाला च उपचाला च अग्गसाविका । आमलकरुक्खो बोधि । सरीर अट्ठपण्णासहत्थुब्बेध अहोसि । नवुतिवस्ससहस्सानि आयूति —

“तत्थेव मण्डकप्पम्हि अहु सत्था अनुत्तरो ।

अनूपमो असमसमो फुस्सो लोकगगायको” ॥ ति । [४०]

§ २० भगवा विपस्सी

तस्स अपरभागे इतो एकनवुतिकप्पे विपस्सी नाम भगवा उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते अट्ठसट्ठि भिक्षुसतसहस्स अहोसि । दुतिये एकसतसहस्स । ततिये असीति सहस्सानि ।

तदा बोधिसत्तो महिद्धिको महानुभावो अतुलो नाम नागराजा हुत्वा सत्तरतनखचित सोवणमय पीठ भगवतो अदासि ।

सोपि न इतो एकनवुतिकप्पे बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

तस्स भगवतो बन्धुमती नाम नगर अहोसि । बन्धुमा नाम राजा पिता । बन्धुमती नाम माता । खण्डो च तिस्सो च अग्गसावका । असोको नामुपट्ठाको । चन्दा च चन्दमिता च अग्गसाविका । पाटलीरुक्खो बोधि । सरीर असीतिहत्थुब्बेध अहोसि । सरीरप्पभा सदा सत्तयोजनानि फरित्वा अट्ठासि । असीतिवस्ससहस्सानि आयूति —

“फुस्सस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

विपस्सी नाम नामेन लोके उप्पज्जि चक्खुमा ॥” ति ।

§ २१ भगवा सिखी

तस्स अपरभागे इतो एकत्तिसे कप्पे सिखी च वेस्सभू चाति द्वे बुद्धा अहेसु ।

सिखिस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते भिक्षुसतसहस्स अहोसि । दुतिये असीति-सहस्सानि । ततिये सत्तति ।

तदा बोधिसत्तो अरिन्दमो नाम राजा हुत्वा बुद्धपमुखस्स सघस्स सचीवर महादान पवत्तेत्वा सत्तरतनपतिमण्डित हत्थिरतन दत्त्वा हत्थिप्पमाण कत्वा कप्पियभण्ड अदासि ।

सोपि न इतो एकत्तिसे कप्पे बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

तस्स पन भगवतो अरुणावती नाम नगर अहोसि । अरुणो नाम खत्तियो पिता । पभावती नाम माता । अभिभू च सम्भवो च अग्गसावका । खेमकरो नामुपट्ठाको । मखिला च पट्टमा च अग्गसाविका । पुण्डरीकरुक्खो बोधि [41] सरीर सत्तत्तिसहत्थुब्बेध अहोसि । सरीरप्पभा योजनतय फरित्वा अट्ठासि । सत्तत्तिस-वस्ससहस्सानि आयूति —

“विपस्सिस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

सिखिह्वयो नाम जिनो असमो अप्पटिपुग्गलो ॥” ति ।

§ २२ भगवा वेस्सभू

तस्स अपरभागे वेस्सभू नाम सत्था उदपादि । तस्सापि तयो सावकसन्निपाता । पठमसन्निपाते असीति-
भिक्षुसतसहस्सानि अहेसु, दुतिये सत्तति, ततिये सट्ठि ।

तदा बोधिसत्तो सुदस्सनो नाम राजा हुत्वा बुद्धपमुखस्स सधस्स सचीवर महादानं दत्त्वा तस्स
सन्तिके पब्बजित्वा आचारगुणसम्पन्नो बुद्धरतने चित्तिकारपीतिबहुलो अहोसि । सोपि न भगवा इतो एकत्तिसे
कप्पे बुद्धो भविस्ससीति व्याकासि ।

तस्स पन भगवतो अनूपम नाम नगर अहोसि । सुप्पतीतो नाम[४१] राजा पिता । यसवती नाम माता ।
सोणो च उत्तरो च अगगसावका । उपसन्तो नाम उपट्ठाको । दामा च समाला च अगगसाविका । सालरुक्खो
बोधि । सरीर सट्ठिहत्थुब्बेध अहोसि । सट्ठिवस्ससहस्सानि आयूति —

“तत्थेव मण्डकप्पम्हि असमो अप्पट्ठिपुग्गलो ।

वेस्सभू नाम नामेन लोके उप्पज्जि सो जिनो ॥” ति ।

§ २३ भगवा ककुसन्धो

तस्स अपरभागे इमस्मि कप्पे चत्तारो बुद्धा निब्बत्ता—ककुसन्धो, कोणागमणो, कस्सपो, अम्हाक
भगवाति ।

ककुसन्धस्स भगवतो एकोव सन्निपातो । तत्थ चत्ताळीस भिक्षुसहस्सानि अहेसु ।

तदा बोधिसत्तो खेमो नाम राजा हुत्वा बुद्धपमुखस्स सधस्स सपत्तचीवर महादानञ्चेव अञ्ज-
नादि भेसज्जानि च दत्त्वा सत्थुधम्मदेसन सुत्वा पब्बजि ।

सोपि न सत्था व्याकासि । ककुसन्धस्स पन भगवतो खेम नाम नगर अहोसि । अग्गिदत्तो नाम
ब्राह्मणो पिता । विसाखा नाम ब्राह्मणी माता । विधुरो च सजीवो च अगगसावका । बुद्धिजो नाम उपट्ठाको ।
सामा च चम्पका च अगगसाविका । महासिरीसरुक्खो बोधि । सरीर चत्ताळीसत्थुब्बेध अहोसि । चत्ताळीस वस्स-
सहस्सानि आयूति —

“वेस्सभुस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

ककुसन्धो नाम नामेन अप्पमेय्यो दुरासदो ॥” ति ।

§ २४ भगवा कोणागमणो

तस्स अपरभागे कोणागमणो नाम सत्था उदपादि । तस्सापि एको सावकसन्निपातो । तत्थ तिस
भिक्षुसहस्सानि अहेसु । तदा बोधिसत्तो पब्बतो नाम राजा हुत्वा अमच्चगणपरिवृतो सत्थुसन्तिकं गत्त्वा
धम्मदेसन सुत्वा बुद्धपमुख भिक्षुसंध निमन्तेत्वा महादानं पवत्तेत्वा पत्तुण चीनपट्टं कोसेय्य कम्बल
दुकूलानि चैव सुवण्णपट्टकं दत्त्वा सत्थुसन्तिके पब्बजि ।

सोपि न व्याकासि ।

तस्स भगवतो सोभवती नाम नगर अहोसि । यञ्जदत्तो नाम ब्राह्मणो पिता । उत्तरा नाम
ब्राह्मणी माता । भीयसो च उत्तरो च अगगसावका । सोत्थिजो नाम उपट्ठाको । समुद्धा च उत्तरा च अग-
गसाविका । उदुम्बररुक्खो बोधि । सरीरं तिसतिहत्थुब्बेध अहोसि । तिसवस्ससहस्सानि आयूति —

“ककुसन्धस्स अपरेन सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

कोणागमणो नाम जिनो लोकजेट्ठो नरासभो ॥” ति ।

§ २५ भगवा कस्सपो

तस्स अपरभागे कस्सपो नाम सत्था लोके उदपादि । तस्सापि एको सावकसन्निपातो । तत्थ
वीसतिभिक्षुसहस्सानि अहेसु ।

तदा बोधिसत्तो जोतिपालो नाम माणवो हुत्वा [४२] तिण्ण वेदान पारगू भूमिय च अन्तळिक्खे च पाकटो घटीकारस्स कुम्भकारस्स मित्तो अहोसि । सो तेन सद्धि सत्थार उपसकमित्वा धम्मकथ सुत्वा पब्बजित्वा आरद्धविरियो तीणि पिटकानि जग्गहेत्वा वत्तावत्तसम्पत्तिया बुद्धसासन सोभेसि ।

सोपि न सत्था व्याकासि ।

तस्स भगवतो जातनगर बाराणसी नाम अहोसि । ब्रह्मदत्तो नाम ब्राह्मणो पिता । धनवती नाम ब्राह्मणी माता । तिस्सो च भारद्वाजो च अग्गसावका । सब्बमित्तो नाम उपट्ठाको । अनुला च उरुवेला च अग्गसाविका । निग्रोधरुक्खो बोधि । सरीर वीसतिहत्थुब्बेध अहोसि । वीसतीवस्ससहस्सानि आयूनि —

“कोणागमणस्स अपरेण सम्बुद्धो दिपदुत्तमो ।

कस्सपो नाम सो जिनो धम्मराजा पभकरो ॥” ति ।

§ २६ सब्बे बुद्धा

यस्मिं पण कप्पे दीपकरदसबलो उदपादि तस्मिं अञ्जेपि तयो बुद्धा अहेसु । तेस सन्निका बोधि-सत्तस्स व्याकरण नत्थि, [४३] तस्मा ते इध न दस्सिता । अट्ठकथाय पण तम्हा कप्पा पट्ठाय सब्बेपि बुद्धे दस्सेतु इद वुत्त —

“तण्हकरो मेधकरो अथोपि सरणकरो ।
दीपकरो च सम्बुद्धो कोण्डञ्जो दिपदुत्तमो ॥
मगलो च सुमनो च रेवतो सोभितो मुनि ।
अनोमदस्सी पदुमो नारदो पदुमुत्तरो ॥
सुमेधो च सुजातो च पियदस्सी महायसो ।
अत्थदस्सी धम्मदस्सी सिद्धत्थो लोकनायको ॥
तिस्सो फुस्सो^१ च सम्बुद्धो विपस्सी सिक्खी वेस्सभू ।
ककुसन्धो कोणागमणो कस्सपो चापि नायको ॥
एते अहेसु सम्बुद्धा वीतरागा समाहिता ।
सतरसीव उप्पन्ना महातमविनोदना ।
जलित्वा अग्गिक्खन्धाव निब्बुता ते ससावका ॥” ति ।

§ २७ कताभिनीहारान बोधिसत्तान आनिससा

तत्थ अम्हाक बोधिसत्तो दीपकरादीन चतुवीसतिया बुद्धान सन्निके अधिकार करोन्तो कप्पसत्त-सहस्साधिकानि चत्तारि असखेय्यानि आगतो । कस्सपस्स पण भगवतो ओरभागे ठपेत्वा इम सम्मासम्बुद्ध अञ्जो बुद्धो नाम नत्थि । इति दीपकरादीन चतुवीसतिया बुद्धान सन्निके लद्धव्याकरणो पण बोधिसत्तो येन पण तेन—

“भनुस्सत्त लिगसम्पत्ति हेतु सत्थारदस्सन ।

पब्बज्जा गुणसम्पत्ति अधिकारो च छन्दता ॥

अट्ठधम्मसमाधाना अभिनीहारो समिज्झती ॥” ति । [४३]

इमे अट्ठ धम्मे समोधानेत्वा दीपकरपादमूले कताभिनीहारेन “हन्द बुद्धकरे धम्मे विचिनामि इतो-चित्तो” ति उस्साह कत्वा “विचिन्तो तदा दक्खि पठमं दानपारमि” न्ति दानपारमितादयो बुद्धकारकधम्मा दिट्ठा । ते पूरेन्तो याव वेस्सन्तरत्तभावा आगमि । आगच्छन्तो च^२ ये ते कताभिनीहारान बोधिसत्तान आनिसंसा सवण्णिता —

“एव सब्बगसम्पन्ना बोधिया नियता नरा ।
 ससर दीघमद्धान कप्पकोटिसतेहिपि ॥
 अवीचिम्हि न उप्पज्जन्ति तथा लोकन्तरेसु च ।
 निज्झामतण्हा खुप्पिपासा न होन्ति कालकञ्जका^१ ॥
 न होन्ति खुद्दका पाणा न उप्पज्जन्तापि दुग्गति ।
 जायमाना मनुस्सेसु जच्चन्धा न भवन्ति ते ॥ [44]
 सोतवेकल्लता नत्थि न भवन्ति भूगपक्खिका ।
 इत्थिभाव न गच्छन्ति उभतोव्यञ्जनपण्डका ॥
 न भवन्ति परियापन्ना बोधिया नियता नरा ।
 मुत्ता आनन्तरिकेहि सब्बत्थ सुद्धगोचरा ॥
 मिच्छादिट्ठि न सेवन्ति कम्मकिरियदस्सना ।
 वसमानापि • सग्गेसु असञ्ज न उपपज्जरे ॥
 सुद्धावासेसु देवेसु हेतु नाम न विज्जति ।
 नेक्खम्मनिन्ना सप्पुरिसा विसयुत्ता भवाभवे ।
 चरन्ति लोकत्थचरियाय पूरेन्ता सब्बपारमी ॥” ति ।

§ २८ पारमियो पूरेसि

(१ दानपारमी)

ते आनिससे अधिगन्त्वाव आगतो । पारमियो पूरेन्तस्स चस्स अकित्तिब्राह्मणकाले, सख-
 ब्राह्मणकाले, धनञ्जयराजकाले, महासुदस्सुनकाले, महागोविन्दकाले, निमिमहाराजकाले, चन्दकुमारकाले,
 विसग्गह्सेट्ठिकाले, सिविराजकाले, वेस्सन्तरकालेति दानपारमिताय पूरित्तभावान परिमाण नाम नत्थि ।
 एकन्तेन पनस्स ससपण्डितजातके —

“भिक्षाय उपगत दिस्वा सकत्तान परिच्चर्जि ।

दानेन मे समो नत्थी एसा मे दानपारमी ॥” ति ।

एव अत्तपरिच्चाग करोन्तस्स दानपारमिता परमत्थपारमिता नाम जाता ।

(२ सीलपारमी)

तथा सीलवनागराजकाले, चम्पेय्यनागराजकाले, भूरिदत्तनागराजकाले, छद्दन्तनागराजकाले,
 जयट्ठिस [४४] राजस्स पुत्तअलीनसत्तुकुमारकालेति^२ सीलपारमिताय परिपूरित्तभावान परिमाण नाम
 नत्थि । एकन्तेन पनस्स सखपालजातके —

“सूलेहि विज्झयन्तेपि^३ कोट्टयन्तेपि सत्तिहि ।

भोजपुत्ते न कुप्पामि एसा^४ मे सीलपारमी ॥” ति ।

एव अत्तपरिच्चाग करोन्तस्स सीलपारमिता परमत्थपारमी नाम जाता ।

(३ नेक्खम्मपारमी)

तथा सोमनस्सकुमारकाले, हत्थिपालकुमारकाले, अयोधरपण्डितकालेति महारज्ज पहाय नेक्खम्म-
 पारमिताय पूरित्तभावान परिमाणं नाम नत्थि । एकन्तेन पनस्स चूळसुतसोमजातके — [45]

१ स्या०—कालकञ्जका । २ स्या०—जयट्ठिसराजपुत्तकाले अलीनसत्तुकुमारकालेति । ३ रो०—सूलेहीपि
 विज्झयन्तो । ४ रो०—एस ।

“महारज्ज हत्थगत खेलपिण्ड व छड्डयि ।

चजतो न होति लग्गन एसा मे नेक्खम्मपारमी ॥” ति ।

एव निस्सगताय रज्ज छड्डेत्ता निक्खमन्तस्स नेक्खम्मपारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(४ पञ्ञापारमी)

तथा विधूरपण्डितकाले, महागोविन्दपण्डितकाले, कुहालपण्डितकाले, अरकपण्डितकाले, बोधिप-
रिब्बाजककाले, महोसधपण्डितकालेति, पञ्ञापारमिया पूरित्तभावान परिमाण नाम नत्थि । एकन्तेन
पनस्स सत्तुभत्तजातके^१ सेनकपण्डितकाले —

“पञ्ञाय विचिनन्तोह् ब्राह्मण मोचयि दुखा ।

पञ्ञाय मे समो नत्थि एसा मे पञ्ञापारमी ॥” ति ।

अन्तोह्स्तगत सप्प दस्सेन्तस्स पञ्ञापारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(५ विरियपारमी)

तथा विरियपारमितादीनम्पि पूरित्तभावान परिमाण नाम नत्थि । एकन्तेन पनस्स
महाजनकजातके —

“अतीरदस्सी जलमज्झे हता सब्बेव मानुसा ।

चित्तस्स अञ्ञथा नत्थि एसा मे विरियपारमी ॥” ति ।

एव महासमुद्धे तरन्तस्स विरियपारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(६ खन्तिपारमी)

खन्तिवादजातके —

“अचेतन व कोट्टेन्ते तिण्हेन फरसुत्ता मम ।

कासिराजे न कुप्पामि एसा मे खन्तिपारमी ॥” ति ।

एव अचेतनभावेन विय महादुक्ख अधिवासेन्तस्स खन्तिपारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(७ सच्चपारमी)

महासुतसोमजातके —

“सच्चवाच अनुरक्खन्तो चजित्वा मम जीवित ।

मोचयि एकसत्त खत्तिये एसा मे सच्चपारमी ॥” ति । [४५]

एव जीवित चजित्वा सच्चमनुरक्खन्तस्स सच्चपारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(८ अधिष्ठानपारमी)

मृगपक्खजातके —

“माता पिता न मे देस्सा नपि मे देस्स महायस ।

सब्बञ्जुत्त पिय मय्ह तस्मा वतमधिद्वह्मि ॥” न्ति ।

एव जीवितम्पि चजित्वा वतं अधिद्वह्मन्तस्स अधिष्ठानपारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(९ मेत्तापारमी)

एकराजजातके —

“न मं कोचि उत्तसति नपिहं भायामि कस्सचि ।

मेत्ताबलेनुपत्थद्धो रमामि पवने सदा ॥” ति ।

एव जीवितम्पि अनवल्लोकेत्वा मेत्तायन्तस्स मेत्तापारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

(१० उपेक्षापारमी)

लोमहसजातके —

“सुसाने सेय्य कप्पेमि छवट्ठि^१ उपघ्नायह ।

गोमण्डला उपगन्त्वा रूप दस्सेन्तनप्पक ॥” न्ति ।

एव गामदारकेसु निट्ठुभनादीहि चैव मालागन्धुपहारादीहि च सुखदुक्ख उप्पादेन्तेसुपि उपेक्ख अनतिवत्तन्तस्स उपेक्खापारमी परमत्थपारमी नाम जाता ।

अयमेत्थ सखेपो । वित्थारतो पनेस अत्थो चरियापिटकतो गहेतब्बो । एव पारमियो पूरेत्वा वेस्सन्तरत्तभावे ठितो —

“अचेतनाय पठवी अविञ्जाय सुख दुक्ख ।

सापि दानबला मय्ह सत्तक्खत्तु पकम्पथा ॥” ति ।

एव महापठविकम्पनानि महापुञ्जानि करित्वा आयुपरियोसाने ततो चुतो तुसितभवने निब्बत्ति । इति दीपकरपादमूलतो पट्ठाय यन्न अय तुसितपुरे निब्बत्ति एत्तक ठान दूरेनिदान नामाति वेदितब्ब ।

दूरेनिदान निष्ठित

४. अविदूरेनिदानं

§ २९ तीणि हळाहळानि

तुसितपुरे वसन्ते येव पन बोधिसत्ते बुद्धहळा^२हळ नाम उदपादि । लोकस्मि हि तीणि हळाहळानि उप्पज्जन्ति—कप्पहळाहळ, बुद्धहळाहळ चक्कवत्तिहळाहळन्ति ।

(१ कप्पहळाहळ)

तत्थ वस्ससतसहस्सस्स अच्चयेन कप्पुट्ठान भविस्सतीति लोकव्यूहा नाम कामावचरदेवा भुत्त-सिरा विकिण्णकेसा रुदम्मुखा अस्सुनि हत्थेहि पुञ्छमाना रत्तवत्थनिवत्था अतिविय विरूपवेसधारिनो हुत्वा मनुस्सपथे विचरन्ता एव आरोचेन्ति—“मारिसा ! इतो वस्ससतसहस्सस्स अच्चयेन कप्पुट्ठान भविस्सति । अय लोको विनस्सिस्सति । महासमुदोपि [४७] सुस्सिस्सति । अयं च महापठवी सिनेरु च पब्बतराजा उड्डहिहस्सन्ति विनस्सिस्सन्ति । याव ब्रह्मलोका लोकविनासो भविस्सति । मेत्त मारिसा ! भावेथ । करुणं मुदित उपेक्ख मारिसा ! भावेथ । मातर उपट्ठहथ, पितर [४६] उपट्ठहथ कुलेजेट्ठाप-चायिनो होथा ति । इद कप्पहळाहळ नाम ।

(२ बुद्धहळाहळ)

वस्ससहस्सस्स अच्चयेन पन सब्बञ्जू बुद्धो लोके उप्पज्जिस्सतीति लोकपालदेवता—इतो मारिसा ! वस्ससहस्सस्स अच्चयेन बुद्धो लोके उप्पज्जिस्सतीति उग्घोसेन्ता आहिण्डन्ति—इद बुद्धहळाहळ नाम ।

(३ चक्कवत्तिहळाहळ)

वस्ससतस्स पन अच्चयेन चक्कवत्ती राजा उप्पज्जिस्सतीति देवतायेव—इतो मारिसा ! वस्ससतच्चयेन चक्कवत्तिको राजा लोके उप्पज्जिस्सतीति—उग्घोसेन्तियो आहिण्डन्ति । इदं चक्कवत्तिहळाहळ नाम ।

§ ३० देवतायाचन

इमानि तीणि हळाहळानि महन्तानि होन्ति । तेसु बुद्धहळाहळसद् सुत्वा सकलदससहस्सचक्कवाळे देवता एकतो सन्निपतित्वा असुको नाम सत्तो बुद्धो भविस्सतीति ज्ञत्वा त उपसकमित्वा आयाचन्ति । आयाचमाना च पुब्बनिमित्तेसु उप्पन्नेसु आयाचन्ति । तदा पन सब्बापि ता एकेकचक्कवाळे चातुम्महाराजिकमुयामसन्तुसितनिम्मानरतिपरनिम्मितवसवत्तिमहाब्रह्मेहि सद्धि एकेकचक्कवाळे सन्निपतित्वा तुसितभवने बोधिसत्तस्स सन्तिक गत्त्वा—मारिसा ! तुम्हेहि दसपारमियो पूरेन्तेहि न सक्कसम्पत्ति न भारद्वाजचक्कवत्तिसम्पत्ति पत्थेन्तेहि पूरिता । लोकनित्थरणत्थाय पन सब्बज्जुत पत्थेन्तेहि पूरिता । सो वो इदानी कालो मारिस ! बुद्धत्ताय । समयो मारिस ! बुद्धत्ताया ति—यार्चिसु ।

§ ३१ पञ्चमहाविलोकन विलोकेसि

अथ महासत्तो देवतान पटिञ्ज अदत्ताव कालदीपदेसकुलजनेत्तिआयुपरिच्छेदवसेन पञ्चमहाविलोकन नाम विलोकेसि ।

(१ कालो)

तत्थ कालो नुखो अकालो नुखो ति पठम काल विलोकेसि ।^१

तत्थ वस्ससतसहस्सतो उद्ध वड्ढितआयुकालो कालो नाम न होति । कस्मा ? तदा हि सत्तान जातिजरामरणानि न पञ्जायति । बुद्धान च धम्मदेसना तिलक्खणविनिमुत्ता नाम नत्थि । तेस “अनिच्च दुक्खमनत्ता” ति कथेन्तान कि ‘नामेत कथेन्तीति नेव सोतव्व न सद्धातव्व मज्जन्ति । ततो अभिसमयो न होति । तस्मि असति अनिय्याणिक सासन होति । तस्मा सो अकालो ।

वस्ससततो ऊनआयुकालोपि कालो न होति । कस्मा ? तदा सत्ता उस्सन्नकिलेसा होन्ति । उस्सन्नकिलेसान च दिन्नोवादो ओवादट्ठाने न तिट्ठति । उदके दण्डराजी विय खिप्प [48] विगच्छति । तस्मा सोपि अकालो ।

वस्ससतसहस्सतो पन पट्ठाय हेट्ठाय वस्ससततो पट्ठाय उद्ध आयुकालो कालो नाम । तदा च वस्ससतकालो । अथ महासत्तो निब्बत्तितव्वकालोति पस्सि ।

(२ दीप)

ततो दीप विलोकेन्तो सपरिवारे चत्तारो दीपे ओलोकेत्वा तीसु दीपेसु बुद्धा न निब्बत्तन्ति, जम्बुदीपे येव निब्बत्तन्तीति दीप च पस्सि ।

(३ देसो)

ततो जम्बूदीपो [४७] नाम महा दसयोजनसहस्सपरिमाणो । कतरस्मि नुखो पदेसे बुद्धा निब्बत्तन्तीति ओकासम्पि बिळोकेन्ता मज्झिम देस पस्सि । मज्झिमदेसो नाम पुरत्थिमदिसाय कज्जल नाम निगमो, तस्स अपरेन महासाला, ततो पर पच्चन्तिमा जनपदा ओरतो, मज्झे पुब्बदक्खिणाय दिसाय सळलवती नाम नदी, ततो पर पच्चन्तिमा जनपदा ओरतो मज्झे, दक्खिणाय दिसाय सेतकणिक नाम निगमो, ततो पर पच्चन्तिमा जनपदा ओरतो मज्झे, पच्छिमाय दिसाय थून नाम ब्राह्मणगामो, ततो पर पच्चन्तिमा जनपदा ओरतो मज्झे, उत्तराय दिसाय उसीरद्वजो नाम पब्बतो, ततो पर पच्चन्तिमा जनपदा

ओरतो मज्जेति एव विनये वृत्तो पदेसो । सो आयामतो तीणि योजनसतानि विस्थारतो अड्ढतिययोजनानि परिकखेपतो नवयोजनसतानीति । एतस्मिं पदेसे बुद्धा पच्चेकबुद्धा अग्गसावका महासावका असीति महासावका चक्कवत्तिराजानो अज्जे च महेसक्खा खत्तियब्राह्मणगहपतिमहासाळा उपपज्जन्ति ।

इद चेत्थ कपिलवत्थुक नाम नगर । तत्थ मया निब्बत्तितब्बन्ति निट्ठ अगमासि ।

(४ कुल)

ततो कुल विलोकेन्ता बुद्धा नाम वेस्सकुले वा सुदकुले वा न निब्बत्तन्ति । लोकसम्मते पन खत्तियकुले वा ब्राह्मणकुले वाति द्विमु येव कुलेसु निब्बत्तन्ति । इदानि च खत्तियकुल लोकसम्मते । तत्थ निब्बत्तिस्सामि ।

सुद्धोदनो नाम राजा मे पिता भविस्सतीति कुल पस्सि । ततो मातर विलोकेन्तो बुद्धमाता नाम लोला सुराधुत्ता न होति, कप्पसतसहस्स पन पूरितपारमी जातितो पट्ठाय अखण्डपञ्चसीलायेव होति । अयञ्च महामाया नाम देवी एदिसी, अय च मे माता भविस्सतीति ।

(५ जनेत्तिआयु)

कित्तक पनस्सा आयूति ? दसन्न मासान उपरि सत्तदिवसानि पस्सि ।

§ ३२ पटिसन्धि गण्ह

इति इम पञ्चमहाविलोकन विलोकेत्वा-कालो मे मारिसा । बुद्धभावायाति—देवतान सगह करोन्तो पटिञ्ज दत्त्वा गच्छथ तुम्हेति ता देवता उय्योजेत्वा तुसितदेवताहि परिवुतो तुसितपुरे नन्दनवन पाविसि । सम्ब-देवलोकेसु हि नन्दनवन अत्थियेव । तत्र नन्देवता “इतो चुतो सुगतिं गच्छ इतो चुतो सुगतिं गच्छा” ति पुब्बे कतकुसलकम्मोकास [48] सारयमाना विचरन्ति । सो एव देवताहि कुसल सारयमानाहि परिवुतो तत्थ विचरन्तो चवित्त्वा महामायाय देविया कुञ्चिस्मि पटिसन्धि गण्ह । तस्सावीभावत्थ अय आनुपुब्बी कथा ।

§ ३३ महामायादेवी सुपिन अइस

तदा किर कपिलवत्थुनगरे असाळ्हिनक्खत्त घुट्ठ अहोसि । महाजनो नक्खत्त कीळति । महामाया-देवी पुरे पुण्णमाय सत्तमदिवसतो पट्ठाय[४८]विगतसुरापान मालागन्धविभूतिसम्पन्न नक्खत्तकीळ अनुभवमाना सत्तमदिवसे पातोव उट्ठाय गन्धोदकेन नहायित्वा चत्तारि सतसहस्सानि विस्सज्जेत्वा महादान दत्त्वा सम्बालकारविभूसिता वरभोजन भुञ्जित्वा उपोसथगानि अधिठाय अलकतपटियत्त सिरिगम्भ पविसित्वा सिरिसयनेनिपन्ना निद् ओक्कममाना इम सुपिनं अइस ।

चत्तारो किर न महाराजानो सयनेनेव सद्धि उक्खिपित्वा हिमवन्त नेत्वा सट्ठिगोजनिके मनोसिला-तले सत्तयोजनिकस्स महासालरुक्खस्स हेट्ठा ठपेत्वा एकमन्त अट्ठसु । अथ नेस देवियो आगन्त्वा देवि अनो-तत्तदह नेत्वा मनुस्समलहरणत्थ नहापेत्वा दिम्बवत्थ निवासापेत्वा गन्धेहि विलिम्पापेत्वा दिम्बपुष्फानि पिल-न्धापेत्वा ततो अविद्वरे रजतपम्बतो, तस्स अन्तो कणकविमान अत्थि, तत्थ पाचिनसीसक दिम्बसयन पञ्जापेत्वा निपज्जापेसु । अथ बोधिसत्तो सेतवरवारणो हुत्वा ततो अविद्वरे एको सुवण्णपम्बतो, तत्थ चरित्वा ततो ओरुह रजतपम्बत अभिरुहित्वा उत्तरदिसतो आगम्म रजतदामवण्णाय सोण्डाय सेतपदुम गहेत्वा कुञ्चनाद^१ नदित्वा कणकविमान पविसित्वा मानुसयन तिवक्खन्नु पदक्खिण कत्वा दक्खिणपस्स फालेत्वा^२ कुञ्चि पविट्ठसदिसो अहोसि । एव उत्तरासाळ्हिनक्खत्तेन पटिसन्धि गण्ह ।

१ रो०—कोञ्चनाद । २ रो०—तलित्वा ।

§ ३४ ब्राह्मणा आहसु

पुन दिवसे पबुद्धा देवी न सुपिन रञ्जो आरोचेसि । राजा चतुसट्ठिमत्ते ब्राह्मणपामोक्खे पक्को-
सापेत्वा हरितुपल्लिताय लाजादीहि कतमगलसक्काराय भूमिया महारहानि आसनानि पञ्चापेत्वा तत्थ निसि-
न्नान ब्राह्मणान सप्पिमधुसक्काराभिसखत्तस्स वरपायासस्स सुवण्णरजतपातियो पुरेत्वा सुवण्णरजतपातीहि
थेव पटिकुज्जेत्वा अदासि । अञ्जेहि च अहतवत्थकपिलगाविदानादीहि ते सन्तप्पेसि । अथ नेम सब्बकामेहि
सतप्पितान सुपिन आरोचापेत्वा कि भविस्सतीति पुच्छि ।

ब्राह्मणा आहसु—“मा चिन्तयि महाराज ! देविया ते कुच्छिम्हि गम्भो पतिट्ठितो । सो [50]
च खो पुरिस्सगम्भो न इत्थि गम्भो । पुत्तो ते भविस्सति । सो सचे अगार अञ्जावसिस्सति राजा भविस्सति
चक्कवत्ती, सचे अगारा निक्कम्म पब्बजिस्सति बुद्धो भविस्सति लोके विवन्च्छद्दो” ति ।

§ ३५ इत्तिसपुब्बनिमित्तानि पातुरहसु

बोधिसत्तस्स पन मातुकुच्छिम्हि पटिसन्धिगहणक्खणे एकप्पहारेनेव सकलदससहस्सी लोकधातु सकम्पि
सम्पकम्पि सम्पवेधि । इत्तिस पुब्बनिमित्तानि पातुरहसु । दससु चक्कवालसहस्सेसु अप्पमाणो ओभासो पूरि ।
तस्स त सिरि दट्ठुकामा [४९] विय अन्धा चक्खूनि पटिलभिसु । बधिरा सद् सुणिसु । मूगा समालप्पिसु । खुज्जा
उजुगता अहेसु । पगुला पदसा गमन पटिलभिसु । बन्धनगता सब्बसत्ता अन्दुबन्धनादीहि मुच्चिसु । सब्बनरकेसु
अग्गि निब्बायि । पेत्तिविसये खुप्पिपासा वूपसमि । तिरच्छानान भय नाहोसि । सब्बसत्तान रोगो वूपसमि । सब्ब-
सत्ता पियवदा अहेसु । मधुरेनाकारेन अस्सा हेसिसु । वारणा गर्ज्जिसु । सब्बतुरियानि सकसकनिन्नाद मुच्चिसु ।
अघट्टितानि येव मनुस्सान हत्थूपगादीनि आभरणानि विरविसु । सब्बदिसा विप्पसन्ना अहेसु । सत्तान मुख
उप्पादयमानो मुदुसीतलो वातो वायि । अकालमेधो पवस्सि । पठवितोपि उदक उब्भिज्जित्वा विस्सन्दि । पक्खिनो
आकासगमन विजहिंसु । नदियो असन्दमाना अट्ठसु । महासमुद्दे मधुर उदक अहोसि । सब्बत्थकमेव पञ्चवण्णेहि
पदुमेहि सञ्छन्न तल अहोसि । थलजजलजादीनि सब्बपुप्फानि पुप्फिसु । रुक्खान खन्धेसु खन्धपदुमानि साखासु
साखापदुमानि लतासु लतापदुमानि पुप्फिसु । थले सिलातलानि भिन्दित्वा उपरूपरि सत्तसत्त हुत्वा दण्डपदुमानि
नाम निक्खमिसु । आकासे ओलम्बकपदुमानि नाम निब्बत्तिसु । समन्ततो पुप्फवस्सानि वस्सिसु । आकासे दिब्ब-
तुरियानि वर्ज्जिसु । सकलदससहस्सी लोकधातु वट्ठेत्वा विस्सट्ठमालागुळ विय उप्पीळेत्वा वद्धमालाकलापो
विय अलकतपटियत्त मालासन विय च एकमालामालिनी विप्फुरन्तवाळवीजनी पुप्फवूपगन्धपरिवासिता परम-
सोभग्गप्पत्ता अहोसि ।

§ ३६ बोधिसत्तमातुधम्मता

एव गहितपटिसन्धिकस्स बोधिसत्तस्स पटिसन्धितो पट्ठाय बोधिसत्तस्स चेव बोधिसत्तमातुया च
उपद्दवनिवारणत्थ खग्गहत्था चत्तारो देवपुत्ता आरक्ख गण्हिसु । बोधिसत्तमातु पुरिसेसु रागचित्त नुप्पज्जि ।
लाभग्गयसग्गप्पत्ता च अहोसि सुखीनि अकिलन्तकाया बोधिसत्तञ्च अन्तो [51] कुच्छिगत विप्पसन्ने मणिरतने
आबुतपण्डुसुत्त विय पस्सति । यस्मा च बोधिसत्तेन वसितकुच्छि नाम चेतियगम्भसदिसा न सक्का होति अञ्जेन
सत्तेन आवसितु वा परिभुज्जितु वा तस्मा बोधिसत्तमाता सत्ताहजाते बोधिसत्ते काल कत्वा तुसितपुरे
निब्बत्तति । यथा च अञ्जा इत्थियो दसमासे अप्पत्वापि अतिक्कमित्वापि निसिन्नापि निपप्पापि विजायन्ति न
एव बोधिसत्तमाता । सा पन बोधिसत्त दसमासे कुच्छिना परिहरित्वा ठिताव विजायति । अय बोधिसत्त-
मातुधम्मता ।

§ ३७ लुम्बिनीवने

महामायापि देवी पत्तेन तेल विय दसमासे कुच्छिया बोधिसत्त परिहरित्वा परिपुण्णगम्भा जातिघर
गन्तुकामा सुद्धोदनमहाराजस्स आरोचेसि—इच्छामह देव ! कुलसन्तक [५०] देवदहनगर गन्तुन्ति । राजा

साधूति सम्पटिच्छित्वा कपिलवत्थुतो याव देवदहनगरां मगं सम कारेत्वा कदळिपुण्णघटधजपताकादीही अल-
कारापेत्वा देवि सोवण्णसिविकाय निसीदापेत्वा अमच्चसहस्सेन उक्खिपापेत्वा महन्तेन परिवारेन पेसेसि ।

द्विन्न पन नगरान अन्तरे उभयनगरवासीनम्पि लुम्बिनीवन नाम मगलसालवन अत्थि । तस्मिं
समये मूलतो पट्ठाय याव अगसाखा सब्ब एकफाळिफुल्ल अहोसि । साखन्तरेहि चैव पुप्फन्तरेहि च पञ्च-
वण्णभमरगणा नानप्पकारा च सकुणसघा मधुरस्सरेन विकूजन्ता विचरन्ति । सकल लुम्बिनीवन चित्त-
लतावनसदिस महानुभावस्स रञ्जो सुसज्जितआपणमण्डल विद्य अहोसि ।

देविया त दिस्वा सालवनकीळ कीळितुकामता उदपादि । अमच्चा देवि गहेत्वा सालवन
पविसिमु । सा मगलसालमूल गन्त्वा सालसाखाय गण्हितुकामा अहोसि । सालसाखा सुसेदितवेत्तगं विद्य ओन-
मित्वा देविया हत्थपथ उपगच्छि । सा हत्थ पसारेत्वा साख अगहेसि । तावदेव चस्सा कम्मजवाता चलिमु ।
अथस्सा साणिं परिक्खिपित्वा महाजनो परिक्कमि । सालसाख गहेत्वा तिट्ठमानाय एव चस्सा गम्भबुटठान
अहोसि । त खण येव चत्तागेपि सुद्धचित्ता महाब्रह्मानो सुवण्णजाल आदाय सम्पत्ता तेन सुवण्णजालेन बोधि-
सत्त सम्पटिच्छित्वा मातुपुरतो ठपेत्वा “अत्तमना देवि । होहि महेसक्को ते पुत्तो उप्पन्नो” ति आहसु ।

यथा पन अञ्जे सत्ता मातु कुच्छित्तो निक्खमन्ता पटिक्कूलेन असुचिना निक्खिता निक्खमन्ति
न एव बोधिसत्तो । बोधिसत्तो [५२] पन धम्मासनतो ओतरन्तो धम्मकथिको विद्य, निस्सेणितो ओत-
रन्तो पुरिसो विद्य च, द्वे च हत्थे द्वे च पादे पसारेत्वा ठितको मातुकुच्छिसम्भवेन केनचि असुचिना अम-
क्खितो सुद्धो विसदो कासिकवत्थे निक्खित्तमणिरतन विद्य जोतन्तो मातुकुच्छित्तो निक्खमि । एव सन्तेपि
बोधिसत्तस्स च बोधिसत्तमातुया च सक्कारत्थ आकासतो द्वे उदकधारा निक्खमित्वा बोधिसत्तस्स च
मातु चस्स सरीरे उतु गाहापेसु ।

अथ न सुवण्णजालेन पटिग्गहेत्वा ठितान ब्रह्मान हत्थतो चत्तारो महाराजानो मगलसम्मताय
सुखसम्भस्साय अजिनप्पवेणिया गण्हिमु । तेस हत्थतो मनुस्सा दुकूलचुम्बटकेन पटिग्गण्हिमु । मनुस्सान हत्थतो
मुञ्चित्वा पठविय पतिट्ठाय पुरत्थिमदिस ओलोकेसि । अनेकानि चक्कवाळसहस्सानि एकगणानि अहेसु ।
तन्थ देवमनुस्सा गन्धमालादीहि पूजयमाना “महापुरिस । इध तुम्हेहि सदिसो अञ्जो नत्थि, कुत्तेत्थ उत्तरितरो”
ति आहसु । एव चत्तस्सो दिसा चत्तस्सो अनुदिसा च हेट्ठा उपरीति दसपि दिसा अनुविलोकेत्वा अत्तनो सदिस
अदिस्वा अय[५१] उत्तरा दिसाति सत्तपदवीतिहारेन अगमासि । महाब्रह्मा ना सेतच्छत्त धारयमानेन सुयामेन
देवपुत्तेन वाळवीजनि अञ्जाहि^१ च देवताहि सेसराजककुधभण्डहत्थाहि अनुगम्ममानो ततो सत्तमपदे ठितो
“अगोहमस्मि लोकस्सा” ति आदिक आसभिं वाच निच्छारेन्तो सीहनाद नदि ।

बोधिसत्तो हि तीसु अत्तभावेसु मातुकुच्छित्तो निक्खन्तमत्तो एव वाच निच्छारेसि—
महोसधत्तभावे, वेस्सन्तरत्तभावे, इमस्मि अत्तभावेति । महोसधत्तभावे किरस्स मातु कुच्छित्तो
निक्खमन्तस्सेव सक्को देवराजा आगन्त्वा चन्दनसार हत्थे ठपेत्वा गतो । सो न मृट्ठिय कत्वाव निक्खन्तो ।
अथ न माता—तात । कि गहेत्वा आगतोसीति पुच्छि । ओसध अम्माति ।

इति ओसध गहेत्वा आगतत्ता ओसधदारकोत्वेवस्स नाम अकसु । त ओसध गहेत्वा चाटिय
पक्खिपिमु । आगतागतान अन्धबधिरादीन तदेव सब्बरोगवूपसमाय भेसज्ज अहोसि । ततो महन्त इद
ओसध महन्त इद ओसधति उप्पन्नवचन उपादाय महोसधोत्वेवस्स नाम जात । वेस्सन्तरत्तभावे पन मातुकु-
च्छित्तो निक्खमन्तो दक्खिणहत्थ पसारेत्वाव “अत्थि नुखो अम्म । किञ्चि धन गेहस्मि ? दान दस्सामी” ति
वदन्तो निक्खमि । अथस्स माता “सधने कुले निब्बत्तोसि ताता” ति पुत्तस्स हत्थ [५३] अत्तनो हत्थतले
कत्वा सहस्सत्थविक ठपापेसि ।

इमस्मि पन अत्तभावे इम सीहनाद नदीति । एव बोधिसत्तो तीसु अत्तभावेसु मातुकुच्छितो निक्ख-
न्तमत्तोव वाच निच्छारेसि ।

यथा च पटिसन्निवक्खणं एव जातकवृणेषिस्स बत्तिसपुब्बनिमित्तानि पातुरहसु । यस्मि पन समये
अम्हाक बोधिसत्तो लुम्बिनीवने जातो तस्मि येव समये राहुलमाता देवी, छन्नो अमच्चो, काळुदायी अमच्चो,
आनन्दो राजकुमारो, आजानीय्यो हत्थिराजा, कन्थको अस्सराराजा, महाबोधिरुक्खो, चतस्सो निधिकुम्भियो च
जाता । तत्थ एका गावुत्तप्पमाणा, एका अद्धयोजनप्पमाणा, एका तिगावुत्तप्पमाणा, एका योजनप्पमाणा अहो-
सीति इमे सत्त सहजाता नाम । उभयनगरवासिनो बोधिसत्त गहेत्वा कपिलवत्थुनगरमेव अगमसु ।

§ ३८ तापसो काळदेवलो

त दिवस येव च कपिलवत्थुनगरे सुद्धोदनमहाराजस्स पुत्तो जातो अय कुमारो बोधितले निसी-
दित्वा बुद्धो भविस्सतीति तावतिसभवने हट्ठतुट्ठा देवसधा चेलुक्खेपादीनि पवत्तेन्ता कीळिसु । तस्मि समये
सुद्धोदनमहाराजस्स कुलुपगो अट्ठसमापत्तिलाभी काळदेवलो नाम तापसो भत्तकिच्च कत्वा दिवाविहा-
रत्थाय तावतिसभवन गन्त्वा तत्थ दिवा [५२] विहार निसिन्नो ता देवता दिस्वा किकारणा तुम्हे एव
तुट्ठमानसा कीळथ ? मय्ह पेत कारण कथेथाति पुच्छि ।

देवता आहसु—मारिस ! सुद्धोदनरञ्जो पुत्तो जातो । सो बोधितले निसीदित्वा बुद्धो हुत्वा धम्म-
चक्क पवत्तेस्सति । तस्स अनन्त बुद्धलीळ्ह दट्ठु धम्म च सोतु लच्छामाति इमिना कारणेन तुट्ठम्हाति ।

तापसो तास वचन सुत्वा खिप्प देवलोकतो ओरुय्ह राजनिवेसन पविसित्वा पञ्चात्तासने निसिन्नो
पुत्तो किर ते महाराज ! जातो पस्सिस्सामि नन्ति आह । राजा अलकतपटियत्त कुमार आणापेत्वा तापस
वन्दापेतु अभिहरि ।

बोधिसत्तस्स पादा परिवत्तित्वा तापसस्स जटासु पतिट्ठहिंसु । बोधिसत्तस्स हि तेनत्तभावेन
वन्दितव्वयुत्तको अञ्जो नाम नत्थि । सचे हि अजानन्ता बोधिसत्तस्स सीस तापसस्स पादमूले
ठपेय्यु सत्तधा अस्स मुद्ध फलेय्य । तापसो न मे अत्तान नासेतु युत्तन्ति उट्ठायसना बोधिसत्तस्स अञ्जलि
पगहेसि । राजा त अच्छरिय दिस्वा अत्तनो पुत्त वन्दि ।

तापसो अतीते चत्ताळीसकप्पे, अनागते चत्ताळीसाति असीति कप्पे अनुस्सरति । बोधिसत्तस्स
लक्खणसम्पत्ति दिस्वा भविस्सति नुखो बुद्धो उदाहु नोति आवज्जित्वा उपधारेन्तो निस्ससय बुद्धो भवि-
स्सतीति जत्वा अच्छरियपुरिसो अयन्ति [५४] सित अकासि । ततो अह इम बुद्धभूत दट्ठु लभिस्सामि
नुखो नोति उपधारेन्तो न लभिस्सामि अन्तरा येव काल कत्वा बुद्धसत्तेनपि बुद्धसहस्सेनपि गन्त्वा बोधेतु
असक्कुण्ये अरूपभवे निब्बत्तिस्सामीति दिस्वा एवरूप नाम अच्छरियपुरिस बुद्धभूत दट्ठु न लभिस्सामि ।
महती वत मे जानी भविस्सतीति परोदि ।

मनुस्सा दिस्वा अम्हाक अय्यो इदानीव हसित्वा पुन रोदितु उपट्ठितो किन्नु खो भन्ते ! अम्हाक अय्य-
पुत्तस्स कोचि अन्तरायो भविस्सतीति पुच्छिसु ।

नत्थेतस्स अन्तरायो निस्ससयेन बुद्धो भविस्सतीति ।

अथ कस्मा परोदित्थाति ?

एवरूप महापुरिस बुद्धभूत दट्ठु न लभिस्सामि, महती वत मे जानी भविस्सतीति अत्तान अनुसोचन्तो
रोदामीति आह ।

ततो किन्नुखो मे जातकेसु कोचि एत बुद्धभूत दट्ठु लभिस्सति न लभिस्सतीति उपधारेन्तो भागिनेय्य
नाळकदारक अद्दस । सो भगीनियो गेह गन्त्वा कह ते पुत्तो नाळकोति ?

गेहे अय्य ।

पक्कोसाहि नन्ति । अत्तनो सन्तक आगत आह, तात । सुद्धोदनमहाराजस्स कुले पुत्तो जातो । बुद्धकुरो एस पञ्चतिस वस्सानि अतिक्कमित्वा बुद्धो भविस्सति । त्व एत दट्ठु लभिस्ससि । अज्जेव पब्बज्जाहीति [५३] ।

सत्तासीतिकोटिधने कुले निब्बत्तो दारको न म मातुलो अनत्थे नियोजेस्सतीति चिन्तेत्वा तावदेव अन्तरापणतो कासावानि^१ चेव मत्तिकापत्तञ्च आहरापेत्वा केसमस्सु ओहारेत्वा कासावानि वत्थानि अच्छादेत्वा यो लोके उत्तमपुग्गलो त उद्दिस्स मय्ह पब्बज्जाति बोधिसत्ताभिमुख अज्जलिम्पग्गय्ह पञ्च-पटिठितेन वन्दित्वा पत्त थविकाय पक्खित्वा असकूटे ओलगेत्वा हिमवन्त पविसित्वा समणधम्म अकासि ।

सो पठमाभिसम्बोधिपत्त तथागत उपसकमित्वा नालकपटिपद कथापेत्वा पुन हिमवन्त पविसित्वा अरहत्त पत्वा उक्कण्डठपटिपद पटिपन्नो सत्तेव मासे आयु पालेत्वा एक सुवण्णपब्बत निस्साय ठितकोव अनुपादि-सेसाय निब्बाणधातुया परिनिब्बायि ।

§ ३९ लक्खणपटिग्गाहका अट्ट ब्राह्मणा

बोधिसत्तम्पि खो पञ्चमदिवसे सीस नहापेत्वा नामगहण गण्हिस्सामाति राजभवन चतुजातिक-गन्धेहि विलिम्पित्वा लाजपञ्चमकानि पुष्फानि विकिरित्वा असम्भिन्नपायास पचापेत्वा तिण्ण वेदान पारगे अट्ठत्तरसत ब्राह्मणे निमन्तेत्वा राजभवने निसीदापेत्वा सुभोजन भोजेत्वा [५५] महासक्कार कत्वा किन्नुखो भविस्सतीति लक्खणानि पटिग्गाहापेसु । तेसु —

“रामो धजो लक्खणो चापि मन्ती कोण्डञ्जो च भोजो सुयामो सुदत्तो ।

एते तदा अट्ठ अहेसु ब्राह्मणा छलगवा मन्त व्याकरिस्सु ॥” ति ।

इमे अट्ठेव ब्राह्मणा लक्खणपटिग्गाहका अहेसु । पटिसन्धिगहणदिवसे सुपिनोपि एतेहेव पटिग्गहितो । तेसु सत्त जना द्वे अगुलियो उक्खित्वा द्वेधा व्याकरिस्सु “इमेहि लक्खणेहि समन्नागतो अगार अज्झावसमानो राजा होति चक्कवत्ती, पब्बजमानो बुद्धो” ति सब्ब चक्कवत्तिरञ्जो सिरिविभव आचिक्खिस्सु ।

तेस पन सब्बदहरो गोत्ततो कोण्डञ्जो नाम माणवो बोधिसत्तस्स लक्खणवरनिष्फत्ति ओलोकेत्वा “एतस्स अगारमज्जे ठानकारण नत्थि, एकन्तेनेव विवञ्छदो बुद्धो भविस्सती” ति एकमेव अगुलि उक्खित्वा एकसव्याकरण व्याकासि । अय हि कताधिकारो पच्छिमभविकसत्तो पञ्चाय इतरे सत्त जने अभिभवित्वा इमेहि लक्खणेहि समन्नागतस्स अगारमज्जे ठान नाम नत्थि । अससय बुद्धो भविस्सतीति एकमेव गति अहस । तस्मा एकगुलि उक्खित्वा एव व्याकासि [५४] ।

§ ४० पचवगिया थेरा नाम

अथ ते ब्राह्मणा अत्तनो घरानि गत्वा पुत्ते आमन्तयिस्सु—ताता । अम्हे महल्लका, सुद्धोदनमहा-राजस्स पुत्त सब्बञ्जुतप्पत्त मय लभेय्याम वा नो वा, तुम्हे तस्मिं कुमारे सब्बञ्जुत पत्ते तस्स सासने पब्बजेय्याथाति ।

ते सत्तपि जना यावतायुक ठत्वा यथाकम्म गता । कोण्डञ्जमाणवो अरोगो अहोसि । सो महासत्ते बुद्धिमन्वाय महाभिनिक्खमन अभिनिक्खमित्वा अनुक्कमेन उरुवेल गत्वा रमणीयो वत अय भूमिभागो अल वतिद कुलपुत्तस्स पधानत्थिकस्स पधानायाति चित्त उप्पादेत्वा तत्थ वास उपगते महापुरिसो पब्बजितोति सुत्वा तेस ब्राह्मणान पुत्ते उपसकमित्वा एवमाह—सिद्धत्थकुमारो किर पब्बजितो सो निस्ससय बुद्धो भविस्सति, सचे तुम्हाक पितरो अरोगा अस्सु अज्ज निक्खमित्वा पब्बजेय्यु । सचे

तुम्हेपि इच्छेय्याथ एथ अहं तं पुरिसं अनुपब्बजिस्सामीति । ते सब्बे एकच्छन्दा भवितुं [56] नासक्खिंसु । तयो जना न पब्बजिंसु । कोण्डञ्जब्राह्मण जेट्ठकं कत्वा इतरे चत्तारो पब्बजिंसु । ते पञ्चपि जना पञ्चवग्गियो थेरा नाम जाता ।

§ ४१ चत्तारि पुब्बनिमित्तानि

तदा पन राजा किं दिस्वा मय्हं पुत्तो पब्बजिस्सतीति पुच्छि ।

चत्तारि पुब्बनिमित्तानीति ।

कतरं च कतरञ्चाति ?

जराजिण्णं व्याधितं मतं पब्बजितन्ति ।

राजा—इतो पट्ठाय एवरूपानं मम पुत्तस्स सन्तिकं उपसकमितुं मा अदत्थ । मय्हं पुत्तस्स बुद्धभावेन कम्मं नत्थि । अहं मम पुत्तं द्विसहस्सदीपपरिवारानं चतुन्नं महादीपानं इस्सरियाधिपञ्चं रज्जं कारेन्तं छत्तिसंयोजनपरिमण्डलाय परिसायं पटिवुत्तं गगनतले विचरमानं पस्सितुकामोम्हीति—एवं च पन वत्वा इमेसं चतुप्पकारानं पुरिसानं कुमारस्स चक्खुपथे आगमननिवारणत्थं चतुसु दिसासु गावुते गावुते आरक्खं ठपेसि ।

तं दिवसं च पन मंगलट्ठाने सन्निपतितेसु असीतिया आतिकुलसहस्सेसु एकेको एकमेकं पुत्तं पटिजानि । अयं बुद्धो वा होतुं राजा वा मयं एकमेकं पुत्तं दस्साम । सचेपि बुद्धो भविस्सति खत्तियसमणेहेव पुरक्खतपरिवारितो विचरिस्सति, सचेपि राजा भविस्सति खत्तियकुमारेहेव पुरक्खतपरिवारितो विचरिस्सतीति ।

§ ४२ रञ्जो वप्पमंगलं अहोसि

राजापि बोधिसत्तस्स उत्तमरूपसम्पन्ना विगतसम्बदोसा धातियो पञ्चुपट्ठापेसि । बोधिसत्तो अनन्तेन परिवारेन महत्तेन सिरिसोभग्गेन वड्ढति ।

अथेकदिवसं रञ्जो वप्पमंगलं नाम अहोसि । तं दिवसं सकलनगरं देवविमानं वियं [५५] अलकरोन्ति । सब्बे दासकम्मकरादयो अहतवत्थनिवत्था गन्धमालादिपतिमण्डिता राजकुले सन्निपतन्ति । रञ्जो कम्मन्ते नगलसहस्सं योजिय्यति । तस्मिं पन दिवसे एकेन ऊनं अट्ठसत्तं नगलानि सद्धिं बलिवद्द-रस्मियोत्तेहि रजतपरिक्खतानि होन्ति । रञ्जो आलम्बननगलं^१ पन रत्तमुवण्णपरिक्खतं होति । बलिवद्दानं सिगानि रस्मियोत्तपतोदानि सुवण्णपरिक्खतानेव होन्ति । राजा महापरिवारेन नगरा निक्खमन्तो पुत्तं गहेत्वा अगमासि । कम्मन्तट्ठाने एको जम्बुक्खो बहुलपलासो सन्दच्छायो अहोसि । तस्स हेट्ठा कुमारस्स सयनं पञ्चपापेत्वा उपरि सुवण्णतारकखचितं वित्तानं बन्धापेत्वा साणिपाकारेण परिक्खिपापेत्वा आरक्खं ठपापेत्वा राजा सम्बालकारेण अलकरित्वा अमच्चवग्गणपरिवृतो नगलकरणट्ठानं अगमासि । तत्थ राजा सुवण्णनगलं गण्हाति । अमच्चं एकऊनट्ठसत्तं रजतनगलानि, कस्सका सेसनगलानि । ते तानि गहेत्वा इतो चित्तो च कसन्ति । राजा पन ओरतो पारं गच्छति पारतो ओरं आगच्छति । एतस्मिं ठाने [57] महासम्पत्तिं अहोसि । बोधिसत्तं परिवारेत्वं निसिन्ना धातियो रञ्जो सम्पत्तिं पस्सिस्सामाति अन्तोसाणितो बहिं निक्खन्ता ।

बोधिसत्तो इतो चित्तो च ओलोकेन्तो कञ्चिं अदिस्वा वेगेन उट्ठाय पल्लकं आभुजित्वा आनापाने परिगगहेत्वा पठमञ्जानं निब्बत्तेसि ।

धातियो खज्जभोज्जन्तरे विचरमाना थोकं चिरायिंसु । सेसस्खानं छायां निवत्ता^२, तस्स पन रुक्खस्स परिमण्डलां हुत्वा अट्ठासि । धातियो अय्यपुत्तो एककोतिं वेगेन साणि उक्खिपित्वा अन्तो पविसमाना बोधिसत्तं सयने पल्लकेन निसिन्नं तं च पाटिहारियं दिस्वा गन्त्वा रञ्जो आरोचेसु—देव ! कुमारो एव निसिन्नो एव अञ्जेसं रुक्खानं छायां निवत्ता जम्बुक्खस्स छायां परिमण्डलां ठिताति । राजा वेगेनागन्त्वा पाटिहारियं दिस्वा इदं ते तात ! दुतियं वदनन्ति पुत्तं वन्दि ।

§ ४३ आतकान सिप्प दस्सेसि

अथ अनुक्कमेन बोधिसत्तो सोळसवस्सपदेसिको जातो । राजा बोधिसत्तस्स तिण्ण उत्तुन अनुच्छविके तयो पासादे कारेसि, एक नवभूमक, एक सत्तभूमक, एक पञ्चभूमक । चत्तालीससहस्सा च नाट-कित्थियो उपट्ठापेसि । बोधिसत्तो देवो विय अच्छरासघपरिवुत्तो अलकतनाटकपरिवुत्तो निप्पुरिसेहि तुरियेहि परिचारियमानो महासम्पत्ति अनुभवन्तो उत्तुवारेन तेसु तेसु पासादेसु विहरति । राहुलमाता पनस्स देवी अगमहेसी अहोमि । [५६]

तस्स एव महासम्पत्ति अनुभवन्तस्स एकदिवस आतिसघस्स अब्भन्तरे अय कथा उदपादि—सिद्धत्थो कीळापसुतोव विचरति, न किञ्चि सिप्प सिक्खति, सगामे पच्चुपट्ठिते कि करिस्सतीति ।

राजा बोधिसत्त पक्कोसापेत्वा—तात । तव आतका सिद्धत्थो किञ्चि सिप्प असिक्खित्वा कीळापसुतोव विचरतीति वदन्ति । एत्थ कि पत्तकाले मञ्जसीति ? देव । मम सिप्पसिक्खनकिच्च नत्थि । नगरे मम सिप्प दस्सनत्थ भेरि चरापेथइतो सत्तमे दिवसे आतकान सिप्प दस्सेस्सामीति ।

राजा तथा अकासि । बोधिसत्तो अक्खणवेधि वाळवेधि, सरवेधि, सहवेधि पुकानपुक धनुग्गहे सन्निपातापेत्वा महाजनस्स मज्जे अञ्जेहि च धनुग्गहेहि असाधारण आतकान द्वादसविध सिप्प दस्सेसि । त सरभगजातके आगतनयेनेव व वेदितब्ब । तदास्स आतिसघो निक्कखो अहोसि ।

§ ४४ चत्तारि पुब्बनिमित्तानि

अथेकदिवस बोधिसत्तो उय्यानभूमि गन्तुकामो सारथि आमन्तेत्वा रथ योजेहीति आह । सो साधूति पटिस्सुणित्वा महारह उत्तमरथ सब्बालकारेन अलकरित्वा कुमुदपत्तवण्णो [58] चत्तारो मगलसिन्धवे योजेत्वा बोधिसत्तस्स पटिनिवेदेसि । बोधिसत्तो देवविमानसदिस रथ अभिरुहित्वा उय्यानाभिमुखो अगमासि ।

(१) जराजिण्ण ।

देवता सिद्धत्थकुमारस्स अभिसम्बुज्जनकालो आसन्नो, पुब्बनिमित्त दस्सेस्सामाति एक देवपुत्त जराजज्जर खण्डदन्त पलितकेस गोपाणसिवक ओभग्गसरीर दण्डहत्य पवेधमानक कत्वा दस्सेसु । त बोधिसत्तो चेव सारथी च पस्सन्ति ।

ततो बोधिसत्तो सारथि—“सम्म । को नामेसो पुरिसो । केसापिस्स न यथा अञ्जेस” न्ति महापदाने आगतनयेन पुच्छित्वा तस्स वचन सुत्वा धिरत्थु वत भो । जाति यन्नहि नाम जातस्स जरा पञ्चा-यिस्सतीति सविग्गहदयो ततो व पटिनिवत्तित्वा पासादमेव अभिरुहि ।

राजा किकारणा मम पुत्तो खिप्प पटिनिवत्तीति पुच्छि ।

जिण्ण पुरिस दिस्वा देवाति आहसु ।

“जिण्णक दिस्वा पब्बजिस्सती” ति कस्मा म नासेथ । सीघ मे पुत्तस्स नाटकानि सज्जेथ । सम्पत्ति अनुभवन्तो पब्बज्जाय सति न करिस्सतीति वत्वा आरक्ख बड्ढेत्वा सब्बदिसासु अद्वयोजने अद्वयोजने ठपेसि ।

(२) व्याधित

पुनेकदिवस बोधिसत्तो तथेव उय्यान गच्छन्तो देवताहि निम्मित व्याधित पुरिस दिस्वा पुरिमनयेनेव पुच्छित्वा सविग्गहदयो निवत्तित्वा पासाद अभिरुहि । राजापि पुच्छित्वा हेट्ठावुत्तनयेनेव सविदहित्वा पुन बड्ढेत्वा समन्ततो तिगावुत्तप्पमाणे पदेसे आरक्ख ठपेसि । [५७] *

(३) कालकत

अपर पन एकदिवस बोधिसत्तो तथेव उय्यान गच्छन्तो देवताहि निम्मित कालकत दिस्वा पुरिमनयेनेव पुच्छित्वा सविग्गहदयो पुन निवत्तित्वा पासाद अभिरुहि । राजापि पुच्छित्वा हेट्ठावुत्तनयेनेव सविदहित्वा पुन वड्ढेत्वा समन्ततो योजनप्पमाणे पदेसे आरक्ख ठपेसि ।

(४) पब्बजित

अपर पन एकदिवस उय्यान गच्छन्तो तथेव देवताहि निम्मित सुनिवत्थ सुपारुत पब्बजित दिस्वा को नामेसो सम्माति सारथि पुच्छि । सारथि किञ्चापि बुद्धुप्पादस्स अभावा पब्बजित वा पब्बजितगुणे वा न जानाति देवानुभावेन पन पब्बजितो नामेस देवाति वत्वा पब्बज्जाय गुणे वण्णेसि । बोधिसत्तो पब्बज्जाय रुचि उप्पादेत्वा त दिवस उय्यान अगमासि ।

दीघभाणका पनाहु—‘चत्तारि निमित्तानि एकदिवसेनेव दिस्वा अगमासी’ ति ।

§ ४५ बोधिसत्तस्स पच्छिमो अलकारो

तत्थ दिवसभाग कीळित्वा मगलपोकखरणिय नहायित्वा अत्थ गते सुरिये मगलसिलापट्टे निसीदि अत्तान अलकारापेतुकामो । अत्थस्स परिचारकपुरिसा नानावण्णानि दुस्सानि नानप्पकारा आभरणविकितियो मालागन्धविलेपनानि च आदाय समन्ता परिवारेत्वा अट्ठसु ।

तस्मि खणे सक्कस्स निसिन्नासन उण्ह [५९] अहोसि । सो कोनुखो म इमम्हा ठाना चावेतुका-
मोति उपधारेन्तो बोधिसत्तस्स अलकरणकाल दिस्वा विस्सकम्म^१ आमन्तेसि—सम्म विस्सकम्म । सिद्धत्थ-
कुमारो अज्ज अड्ढरत्तसमये महाभिनिक्खमण निक्खमिस्सति । अयमस्स पच्छिमो अलकारो । उय्यान
गन्त्वा महापुरिस दिब्बालकारेहि अलकरोहीति ।

सो सावूति पटिस्सुणित्वा देवतानुभावेन त खण येव उपसकमित्वा तस्सेव कप्पकसदिसो हुत्वा कप्पकस्स हत्थतो वेठनदुस्स गहेत्वा बोधिसत्तस्स सीस वेठेसि । बोधिसत्तो हत्थसप्फस्सेनेव नाय मनुस्सो देवपुत्तो एकोति अञ्जासि । वेठने वेठित्तमत्ते सीसे मोळिय मणिरतनाकारेन दुस्ससहस्स अभु-
ग्गच्छि । पुन वेठेन्तस्स दुस्ससहस्सन्ति दसक्खत्तु वेठेन्तस्स दसदुस्ससहस्सानि अभुग्गच्छिसु । सीस खुद्दक
दुस्सानि बहूनि कथ अभुग्गतानीति न चिन्तेतब्बं । तेसु हि सम्बमहन्त सामलतापुप्फप्पमाण, अवसेसानि कुतुम्ब-
कपुप्फप्पमाणानि अहेसु । बोधिसत्तस्स सीस केसेहि आकिण्ण किञ्जक्खगवच्छित विय कुप्पकपुप्फ अहोसि ।

अत्थस्स सम्बालकारपतिमण्डितस्स सम्बताळावचरेसु सकानि सकानि च पटिभाणानी दस्स-
यन्तेसु ब्राह्मणेषु जयनरिन्दाति आदिवचनेहि सूतमागधादिसु नानप्पकारेहि मगलवचनयुतिवोसेहि
सम्भावेन्तेसु सम्बालकारपतिमण्डित रथवर अभिरुहि । [५८]

§ ४६ राहुलो जातो

तस्मि समये राहुलमाना पुत्त विजायीति सुत्वा मुद्धोदनमहाराजा पुत्तस्स मे तुट्ठं निवेदेयाति सासन
पहिणि । बोधिसत्तो त सुत्वा राहुलो जातो^२ बन्धन जातन्ति आह । राजा किं मे पुत्तो अवचानि पुच्छित्वा त
वचन सुत्वा इतो पट्ठाय मे नत्ता राहुलकुमारो येव नाम होतूति आह ।

§ ४७ किसागोतामया उदान

बोधिसत्तोपि खो रथवर आरुह्य महन्तेन यसेन अतिमनोरमेन सिरिसोभग्गेन नगर पाविसि । तस्मि
समये किसागोतामी नाम खत्तियकञ्जा उपरिपासादवरतलगतता नगर पदक्खिण कुरमानस्स बोधिसत्तस्स रूप-
सिरि दिस्वा पीतिसोमनस्सजाता इम उदानं उदानेसि —

१ स्या०—विस्सुकम्म । २ सि०—राहु जातो ।

“निब्बुता नून सा माता निब्बुतो नून सो पिता, ।
निब्बुता नून सा नारी यस्साय ईदिसो पती” ॥ ति । [60]

बोधिसत्तो त सुत्वा चिन्तेसि—अय एवमाहु, एवरूप अत्तभाव पस्सन्तिया मातु हृदय निब्बायति पितुहृदय निब्बायति पजापतिया हृदय निब्बायतीति । कस्मि नुखो निब्बुते हृदय निब्बुत नाम होतीति ? अथस्स किलेसेसु विरत्तमानसस्स एतदहोसि—रागग्गिम्हि निब्बुते निब्बुत नाम होति, दोसग्गिम्हि निब्बुते निब्बुत नाम होति, मोहग्गिम्हि निब्बुते निब्बुत नाम होति, मानदिट्ठि आदिषु सब्बकिलेसदरथेसु निब्बुतेसु निब्बुत नाम होति, अय मे सुवचन सावेसि । अह हि निब्बाण गवेसतो चरामि । अज्जेव मया घरावास छड्डेत्वा निक्खम्म पब्बजित्वा निब्बाण गवेसिनु वट्ठतीति । अय इमिस्मा आचरियभागो होतूति कण्ठतो ओमुञ्चित्वा किसानोत्तमिया सतसहस्रसंघनक मुत्ताहार पेसेसि । सा सिद्धत्थकुमारो मयि पटिबद्धचित्तो हत्वा पण्णाकार पेसेसीति सोमनस्सजाता अहोसि ।

§ ४८. नाटकस्थियो

बोधिसत्तोपि महत्तेन सिरिसोभग्गेन अत्तनो पासाद अभिरुहित्वा सिरिसयने निपज्जि । तावदेव न सब्बालकारपतिमण्डिता नच्चगीतादिसु सुसिक्खिता देवकञ्जा विय रूपसोभग्गप्पत्ता इत्थियो नानातुरियानि गहेत्वा सम्परिवारयित्वा अभिरमापेन्तियो नच्चगीतवादितानि पयोजयिषु । बोधिसत्तो किलेसेसु विरत्तचिन्ताय नच्चादिसु अनभिरतो मुहुत्त निद् ओक्कमि । तापि इत्थियो यस्सत्थाय मय नच्चादीनि पयोजयेम सो निद् उपगतो इदानीं किमत्थ किलमामाति गहितगहितानि तुरियानि अज्झोत्थरित्वा निपज्जिषु । गन्धतेलप्पदीपा ज्ञायन्ति । बोधिसत्तो पबुज्झित्वा सयनपिट्ठे पल्लकेन निसिन्नो अद्दस ता इत्थियो तुरियभण्डानि अवत्थरित्वा निद्वायन्तियो एकच्चा पग्घरितखेळा लाला किलिन्नगत्ता एकच्चा [५९] दन्ते खादन्तियो एकच्चा काकच्छन्तियो एकच्चा विप्पलपन्तियो एकच्चा विवटमुखा एकच्चा अपगतवत्था पाकटवीभच्छसम्बाधट्ठाना । सो तास त विप्पकार दिस्वा भिय्योसोमत्ताय कामेसु विरत्तो अहोसि । तस्स अलकतपटियत्त सक्कभवनसदिसम्पि त महातल विप्पविद्धनानाकुणपभरित आमकसुसान विय उपट्ठासि । तयो भवा आदित्तगेहसदिसा विय खायिषु । उपदुत्त वत भो । ^१उपस्सट्ठ वत भोति उदान पवति । अतिविय पब्बज्जाय चित्त नमि ।

§ ४९. महाभिनिकखमन

सो अज्जेव मया महाभिनिकखमन निक्खमितु वट्ठतीति सयना वुट्ठाय द्वारसमीप गत्वा को एत्थाति आह । [61]

उम्मारे सीस कत्वा निपन्नो छन्नो अह अय्यपुत्त । छन्नोति आह ।

छन्न । अह अज्ज महाभिनिकखमण निक्खमितुकामो । एक मे अस्स कप्पेहीति । सो साधु देवाति अस्सभण्डक गहेत्वा अस्ससाल गत्वा गन्धतेलप्पदीपेसु जलन्तेसु सुमनपट्टवित्तानस्स हेट्ठा रमणीये भूमिभागे ठित कन्थक अस्सराजान दिस्वा अज्ज मया इममेव कप्पेतु वट्ठतीति कन्थक कप्पेसि ।

सो कप्पियमानोव अज्जासि अय मे कप्पना अतिगाळ्हा, अज्जेसु दिवसेसु उय्यानकीळादिगमनकाले कप्पना विय न होति । मय्ह अय्यपुत्तो अज्ज महाभिनिकखमण निक्खमितुकामो भविस्सतीति । ततो तुट्ठमानसो महाहसित हसि । सो सद्दो सकलनगर पत्थरित्वा गच्छेय्य । देवता पन त सद्द निरुम्हत्वा न कस्सचि सोतु अदसु ।

बोधिसत्तोपि खो छन्न पेसेत्वाव पुत्त ताव पस्सिस्सामीति चिन्तेत्वा निसिन्नपल्लकतो वुट्ठाय राहुलमाताय वसनट्ठान गत्वा गम्भद्वार विवरि । तस्मि खणे अन्तो गम्भे गन्धतेलप्पदीपो ज्ञायति । राहुलमाता सुमनमल्लिकादीन पुप्फान अम्मणमत्तेन अभिप्पकिण्णसयने पुत्तस्स मत्थके हत्थ ठपेत्वा निद्वायति । बोधिसत्तो

उम्मारे पाद ठपेत्वा ठितकोव ओलोकित्वा सचाह देविया हृत्थ अपनेत्वा मम पुत्त गणिहस्सामि देवी पबुज्झिस्सति एव मे गमनन्तरायो भविस्सति, बुद्धो हुत्वाव आगन्त्वा पुत्त पस्सिस्सामीति पासादतलतो ओतरि । य पन जातकटुकथाय “तदा सत्ताहजातो गहुलकुमागे होती” ति वुत्त त सेसट्ठकथासु नत्थि तस्मा इदमेव गहेतब्ब ।

एव बोधिसत्तो पासादतला ओतरित्वा अस्ससमीप गन्त्वा एवमाह—तात कन्थक ! त्व अज्ज एकरत्ति म तारय, अह त निस्साय बुद्धो हुत्वा सदेवक लोक तारेस्सामीति । ततो उल्लघित्वा कन्थकस्स पिट्ठि अभिरुहि ।

कन्थको गीवतो पट्ठाय आयामेन अट्ठारसहत्थो होति, तदनुच्छविकेन उब्बेधेन समन्नागतो थाम-जवसम्पन्नो सब्बसेतो, धोतसखसदिसो । [६०] सो सचे हसेय्य वा पादसद् वा करेय्य सद्दो सकलनगर अवत्थरेय्य । तस्मा देवता अत्तनो आनुभावेन तस्स यथा न कोचि सुणाति एव हसितमद् सन्निरुह्मत्वा अक्कमनअक्कमन-पदवारे हत्थतलानि उपनामेसु ।

बोधिसत्तो अस्सवरस्स पिट्ठिवेमज्झगतो^१ छन्न [62] अस्सस्स वाळ्ळि गाहापेत्वा अड्ढरत्त-समये महाद्वारसमीप पत्तो । तदा पन राजा एव बोधिसत्तो याय कायचि वेलाय ज्जरद्वार विवरित्वा निक्खमित्तु न सक्खिस्सतीति द्वीसु द्वारकवाटेसु एकेक पुरिस्सहस्सेन विवरितब्ब कारापेसि ।

बोधिसत्तो थामबलसम्पन्नो हत्थिगणनाय कोटिस्सहस्सहत्थीन बल धारेति, पुरिस्सगणनाय दसपुरिस्सकोटिस्सहस्सान । तस्मा सो चिन्तेसि—“सचे द्वार न अवापुरीयति अज्ज कन्थकस्स पिट्ठे निसिन्नोव वाळ्ळि गहेत्वा ठितेन छन्नेन सद्धि येव कन्थक ऊरुहि निप्पीळ्ळेत्वा अट्ठारसहत्थुब्बेध पाकार उप्पतित्वा अतिक्कमिस्सामी” ति । छन्नोपि चिन्तेसि,—“सचे द्वार न विवरीयति अह अय्यपुत्त मम खन्धे निसीदापेत्वा कन्थक दक्खिणहत्थेन कुच्छिय परिक्षिपन्तो उपकच्छन्तरे कत्वा पाकार उप्पतित्वा अतिक्कमिस्सामी” ति । कन्थकोपि चिन्तेसि,—“सचे द्वार न विवरीयति अह अत्तनो सामिक पिट्ठय यथानिसिन्नमेव छन्नेन वाळ्ळि गहेत्वा ठितेन सद्धि येव उक्खिपित्वा पाकार उप्पतित्वा अतिक्कमिस्सामी” ति । सचे द्वार न अवापूरीयित्थ^२ यथाचिन्तितमेव तीसु जनेसु अज्जतरो सम्पादेय्य । द्वारे अधिवत्था देवता पन द्वार विवरि ।

तस्मिं येव खणे मारो पापिमा बोधिसत्त निवत्तेस्सामीति आगन्त्वा आकासे ठितो आह—मारिस्स ! मा निक्खमि । इतो ते सत्तमे दिवसे चक्करतन पातुभविस्सति । द्विस्सहस्सपरित्तदीपपरिवारान चतुन्न महादीपान रज्ज कारेस्ससि । निवत्त मारिस्साति !

कोसि त्वन्ति ?

अह वसवत्तीति मारोम्हीति ।

मार ! जानामह मय्ह चक्करतनस्स पातुभाव । अनत्थिकोह रज्जेन । दससहस्सी लोकधातु उन्नादेत्वा बुद्धो भविस्सामीति ।

मारो इतोदानि ते पट्ठाय कामवितक्क वा व्यापादवितक्क वा विहिंसावितक्क वा चिन्तित-काले जानिस्सामीति ओतारापेखो छाया विय अनपगच्छन्तो अनुबन्धि ।

बोधिसत्तोपि हत्थगत चक्कवत्तिरज्ज खेळपिण्ड विय अनपेखो छड्ढेत्वा महत्तेन सक्कारेन नगरा निक्खमित्वा आसाळ्हिपुण्णमाय उत्तरासाळ्हनक्खत्ते वत्तमाने निक्खमित्वा च पुन नगर अपलोकेतुकामो जातो । एवञ्च पनस्स चित्ते उपन्नमत्ते येव—महापुरिस्स ! न तया निवत्तित्वा [६१] ओलोकनकम्म कतन्ति वदमाना विय महापठवी कुलालचक्क विय छिज्जित्वा परिवत्ति । बोधिसत्तो नगराभिमुखो ठत्वा नगर ओलोकित्वा तस्मि ठाने कन्थकनिवत्तनचेतियट्ठान दस्सेत्वा गन्तब्बमग्गाभिमुख कन्थक [63] कत्वा पायासि महत्तेन सक्कारेन उळ्ळारेन सिरिसोभगेन । तदा किरस्स देवता पुरतो सट्ठिउक्कासहस्सानि धारयिंसु, पच्छतो सट्ठि, दक्खिणपस्सतो सट्ठि, वामपस्सतो सट्ठि । अपरा देवता चक्कवाळ्ळमुखवट्ठिय अपरिमाणा उक्का धारयिंसु । अपरा देवता च नागसु-पण्णादयो च दिम्बेहि गन्धेहि मालाहि चुण्णेहि धूपेहि पूजयमाना गच्छन्ति । पारिच्छत्तकपुप्फेहि चैव मन्दारवपुप्फेहि

च घनमेघवृद्धिकाले धाराहि विय नभ निरन्तर अहोसि । दिब्बानि सङ्गीतानि पवत्तन्ति । समन्ततो अट्ठसट्ठितुरियसतसहस्सानि पवज्जिमु । समुद्दकुच्छिय मेघत्थनितकालो विय युगन्धरकुच्छिय सागरनिग्घोसकालो विय वत्तति । इमिना सिरिसोभगेन गच्छन्तो बोधिसत्तो एकरत्तेनेव तीणि रज्जानि अतिकम्पम तिसयोजनमत्थके अनोमानदीतीर पापुणि ।

किं पन अस्सो ततो पर गन्तु न सक्कोतीति ? नो न सक्कोति । सो हि एकचक्कवाळगम्भ नाभिया ठितचक्कस्स नेमिवट्ठि मद्दन्तो विय अत्तन्तेन चरित्वा पुरे पातरासमेव आगन्त्वा अत्तनो सम्पादित भत्त भुज्जितु समत्थो । तदा पन देवनागसुपण्णादीहि आकासे ठत्वा ओस्मट्ठेहि गन्धमालादीहि याव ऊरुप्पदेसा सच्छन्न सरीर आकङ्खित्वा गन्धमालाजट छिन्दन्तस्स अतिप्पञ्चो अहोसि । तस्मा तिसयोजनमत्तमेव अगमासि ।

§ ५० बोधि सत्तो पब्बजि

अयं बोधिसत्तो नदीतीरे ठत्वा छन्न पुच्छि-किनामा अयं नदीति ।

अनोमा नाम देवाति ।

अम्हाकम्पि पब्बज्जा अनोमा नाम भविस्सतीति पण्हिया घट्टेन्तो अस्सस्स सज्ज अदासि । अस्सो उप्पतित्वा अट्ठउसभवित्राय नदिया पारिमतीरे अट्ठासि । बोधिसत्तो अस्सपिट्ठितो ओरुह रजतपट्टसदिसे वालुकापुल्ले ठत्वा छन्न आमन्तेसि । सम्म छन्न ! त्वं मय्ह आभरणानि चेव कन्थकञ्च आदाग गच्छ इधेवाह पब्बजिस्सामीति ।

अहम्पि देव ! तथा सद्धि पब्बजिस्सामीति ।

बोधिसत्तो न लम्भा तथा पब्बजितु गच्छ त्वन्ति तिकखत्तु पटिबाहित्वा आभरणानि चेव कन्थक च पटि-च्छापेत्वा चिन्तेसि—इमे मय्ह केसा समणसारुप्पा न होन्ति, अज्जो बोधिसत्तस्स केसे छिन्दितु युत्तरूपो नत्थि, ततो सयमेव खगगेन छिन्दिस्सामीति दक्खिणहत्येन असि गण्हित्वा वामहत्येन मोळिया सद्धि चूळ गहत्वा छिन्दि । केसा द्धङ्गुलपत्ता हुत्वा दक्खिणतो आवत्तमाना सीस अल्लियिमु । तेस यावजीव तदेवप्पमाण अहोसि, मस्सु च तदनुरूप अहोसि । पुन केसमस्सु ओहारणकिच्च नाम नाहोसि । [64]

बोधिसत्तो सह मोळिया चूळ [६२] गहत्वा सचाह बुद्धो भविस्सामि आकासे तिट्ठतु नो चे भूमिय पततूति अन्तळिक्खे खिपि । त चूळामणिवेठन योजनप्पमाण ठान गन्त्वा अकासे अट्ठासि । सक्को देवराजा दिब्बचक्खुना ओलोकेत्वा योजनियरतनचङ्गोटकेन सम्पटिच्छित्वा तावतिसभवने चूळामणिचेतिय नाम पटि-ट्ठापेसि ।

“छेत्वान मोळि वरगन्धवासिना, वेहासय^१ उक्खिपि अगगुगलो ।

सहस्सनेत्तो सिरसा पटिग्गहि, सुवण्णचङ्गोटवरेन वासवो” ति ॥

पुन बोधिसत्तो चिन्तेसि—“इमानि कासिकवत्थानि मय्ह न समणसारुप्पानी” ति । अथस्स, कस्सप-बुद्धकाले पुराणसहायको घटीकारमहाब्रह्मा एक बुद्धन्तर अपत्तेन मित्तभावेन चिन्तेसि—अज्ज मे सहायको महाभिनिक्खमन निक्खन्तो, समणपरिक्खारमस्स गहत्वा गच्छिस्सामीति —

“तिचीवर च पत्तो च वासी सूचि च बन्धन,

परिस्सावनेन अट्ठेते युत्तयोगस्स भिक्खुनो” ति ।

इमे अट्ठसमणपरिक्खारे आहरित्वा अदासि । बोधिसत्तो अरहद्धज निवासेत्वा उत्तमपब्बज्जावेस गण्हित्वा—छन्न ! मम वचनेन मातापितुन्न आरोग्य वदेहीति उय्योजेसि ।

छन्नो बोधिसत्त वन्दित्वा पदक्खिण कत्वा पक्कामि । कन्थको पन छन्नेन सद्धि मन्तयमानस्स बोधिसत्तस्स वचन सुणन्तो ठत्वा नत्थीदानि मय्ह पुन सामिनो दस्सनन्ति चक्खुपथ विजहन्तो सोक अधिवासेतु असक्कोन्तो हृदयेन फलितेन काल कत्वा तावतिसभवने कन्थको नाम देवपुत्तो हुत्वा निब्बन्ति ।

छन्नस्स पठम एकोव सोको अहेसि । कन्थकस्स पन कालकिरियाय दुनियेन सोकेन पीळितो रोदन्तो परिदेवन्तो नगर अगमासि ।

§ ५१ बोधिसत्तो राजगह पाविसि ।

बोधिसत्तोपि पब्बजित्वा तस्मिं येव पदेसे अनुपिय नाम अम्बवन अत्थि तत्थ सत्ताह पब्बज्जासुखेन वीतिनामेत्वा [६५] एकदिक्खेनेव तिसयोजनमग्ग पदसा गन्त्वा राजगह पाविसि । पविसित्वा सपदान पिण्डाय चरि । सकलनगर बोधिसत्तस्स रूपदस्सनेन धनपालकेन पविट्ठराजगह विय असुरिन्देन पविट्ठदेव-नगर विय च सङ्खोभ अगमासि । अयं राजपुरिसा गन्त्वा—देव । एवरूपो नाम सत्तो नगरे पिण्डाय चरति, देवो वा मनुस्सो वा नागो वा सुपण्णो वा को नामेसोति न जानामाति आरोचेसु ।

राजा पासादतले ठत्वा महापुरिस दिस्वा अच्छरियम्भुतजातो पुरिसे आणप्पेसि—गच्छथ भणे । वीमसय सचे अमनुस्सो भविस्सति नगरा निक्खमित्वा अन्तरधायिस्सति, [६३] सचे देवता भविस्सति आका-सेन गच्छिस्सति, सचे नागो भविस्सति पठविय निमुज्जित्वा गमिस्सति, सचे मनुस्सो भविस्सति यथालब्ध भिक्ख परिभुज्जिस्सतीति ।

महापुरिसोपि खो मिस्सकभत सह्रित्वा अल मे एत्तक यापनायाति अत्वा पविट्ठद्वारेनेव नगरा निक्ख-मित्वा पण्डवपब्बतच्छायाय पुरत्याभिमुखो निसीदित्वा आहार परिभुज्जितु आरब्धो । अथस्स अन्तानि विपरिवत्तित्वा मुखेन निक्खमनाकारप्पत्तानि अहेसु । ततो तेन अत्तभावेन एवरूपस्स आहारस्स चक्खुनापि अदिट्ठपुब्बताय तेन पटिक्कूलाहारेन अट्टियमानो एव अत्तनाव अत्तान ओवदि—“सिद्धत्थ । त्वं बहु सुलभ-न्नपानकुले तिक्खिस्सि कन्धसाळिभोजन नानगरसेहि भुज्जनट्ठाने निब्बत्तित्वापि एक पसुकुलिक दिस्वा कदा नु खो अहम्पि एवरूपो हुत्वा पिण्डाय चरित्वा भुज्जिस्सामि, भविस्सति नु खो मे सो कालोति चित्तेत्वा निक्खन्तो इवानि किं नामेत करोसी” ति । एव अत्तनाव अत्तान ओवदित्वा निब्बिकारो हुत्वा आहार परिभुज्जि ।

राजपुरिसा त पर्वति दिस्वा गन्त्वा रज्जो आरोचेसु । राजा दूतवचन सुत्वा वेगेन नगरा निक्खमित्वा बोधिसत्तस्स सन्तिक गन्त्वा इरियापथस्मिं येव पसीदित्वा बोधिसत्तस्स सब्ब इस्सरिय निव्यादेसि ।

बोधिसत्तो—मय्ह महाराज । वत्थुकामेहि वा किलेसकामेहि वा अत्थो नत्थि, अहं परमाभिसम्बोधि-पत्थयन्तो निक्खन्तोति ।

राजा अनेकप्पकार याचन्तोपि तस्स वित्त अलभित्वा अद्धा त्वं बुद्धो भविस्ससि बुद्धभूतेन पन ते पठम मम विजित आगन्तव्वन्ति ।

अयमेत्थ सङ्खेपो । वित्थारो पन “पब्बज्ज कित्थिस्सामि यया पब्बजि चक्खुमा”^१ ति इमं पब्ब-ज्जासुत्तं सद्धि अट्ठकथाय ओलोकेत्वा वेदितव्वो ।

§ ५२ आलारं च कालाम उद्दकं च रामपुत्तं

बोधिसत्तोपि रज्जो पटिञ्ज दत्त्वा अनुपुब्बेन चारिक चरमानो आलारं च कालाम उद्दकं च रामपुत्तं उपसङ्गमित्वा समापत्तिथो निब्बत्तेत्वा नाय मग्गो सम्बोधायाति [६६] तम्पि समापत्तिभावन अनलकरित्वा सदेवकस्स लोकस्स अत्तनो थामविरियसन्दस्सनत्थं महापधान पदहिलुकामो उरुवेल गन्त्वा रमणीयो वताय भूमिभागेति तत्थेव वास उपगन्त्वा महापधान पदहि ।

§ ५३ दुक्करकिरिया

तेपि खो कोण्डञ्जप्पमुखा पञ्च पब्बजिता गामनिगमराजधानिसु भिक्खाय चरन्ता तत्थ बोधिसत्तं सम्पापुणिंसु । अयं न छन्नस्सानि महापधान पदहन्त इवानि बुद्धो भविस्सति इवानि बुद्धो भविस्सतीति परिवेणसम्मज्जनादिकाय वत्तपटिपत्तिया उपट्ठहमाना सन्तिकावचराति चस्स अहेसु । [६४]

बोधिसत्तोपि खो कोटिप्पत्तं दुक्करकारिकं करिस्सामीति एकतिलतण्डुलादीहिपि वीतिनामेसि । सब्बसोपि आहारूपच्छेदं अकासि । देवतापि लोमकूपेहि ओज उपसहरमाना पटिक्खपि । अथस्स तां निरा-

हारताय परमकसिमान पत्तकायस्स सुवण्णवण्णो कायो कालवण्णो अहोसि । द्वत्तिसमहापुरिमलक्खणानि पटिच्छन्नानि अहेसु ।

अप्येकदा अप्पाणक ज्ञान ज्ञायन्तो महावेदनाहि अभितुन्नो विमज्झिभूतो चङ्कमनकोटिय पति । अय न एकच्चा देवता कालकतो समणो गोतमोति वदन्ति । एकच्चा विहारोवेसो अरहतन्ति आहसु । तत्थ यास कालकतोति अहोसि ता गन्त्वा सुद्धोदनमहाराजस्स आरोचेसु तुम्हाक पुत्तो कालकतोति ।

मम पुत्तो बुद्धो हुत्वा कालकतो अहुत्वाति ?

बुद्धो भवितु नासक्खि पधानभूमिय येव पतित्वा कालकतोति ।

इद सुत्वा राजा—नाह सद्दहामि, मम पुत्तस्स बोधि अप्पत्वा कालकिरिया नाम नत्थीति पटिक्खपि ।

कस्मा पन राजा न सद्दहतीति ? कालदेवलतापसस्स वन्दापनदिवसे जम्बुद्वीपमूले च पाटिहारियान दिट्ठत्ता ।

पुन बोधिसत्ते सञ्च पटिलभित्वा उट्ठिते ता देवता आगन्त्वा—अरोगो ते महाराज ! पुत्तोति आरोचेन्ति ।

राजा जानामह पुत्तस्स अमरणभावन्ति वदति ।

महासत्तस्स छब्बस्सानि दुक्करकारिय करोन्तस्स आकासे गण्ठिकरणकालो विय अहोसि । सो अय दुक्करकारिका नाम बोधाय मणो न होतीति ओळारिक आहार आहारेतु गामनिगमेसु पिण्डाय चरित्वा आहार आहारि । अथस्स द्वत्ति समहापुरिसलक्खणानि पाकतिकानि अहेसु । कायो सुवण्णवण्णो अहोसि ।

पञ्चवगिया भिक्खू अय छब्बस्सानि दुक्करकारिक करोन्तोपि सब्बञ्जुत पटिविज्झितु नासक्खि इदानी (67) गामादिसु पिण्डाय चरित्वा ओळारिक आहार आहरियमानो कि सक्खिस्सति ? बाहुलिको एस पधानविम्भन्तो । सीस नहायितुकामस्स उस्सावबिन्दुतक्कन विय अम्हाक एतस्स सत्तिका विसेसतक्कन । किं नो इमिनाति महापुरिस पहाय अत्तनो अत्तनो पत्तचीवर गहेत्वा अट्ठारसथोजनमग्ग गन्त्वा इसिपतन पविसिमु ।

§ ५४ सुजाताय पायासदान

तेन खो पन समयेन उरुवेलाय सेनानिनिगमे सेनानिकुटुम्बिकस्स गेहे निब्बत्ता सुजाता नाम दारिका वयप्पत्ता एकास्म निग्रोधरुक्खे पत्थन अकासि । सचे समजातिक कुलधर गन्त्वा पठमगम्भे पुत्त लभिस्सामि अनुसवच्छर ते सतसहस्सपरिच्चागेन बलिकम्म करिस्सामीति । तस्सा सा पत्थना समिज्झि । सा महासत्तस्स दुक्करकारिक करोन्तस्स छट्ठे वस्से परिपुण्णे विसाखपुण्णमाय बलिकम्म कातुकामा हुत्वा पुरेतर येव च धेनुसहस्स लट्ठिमधुकवने चरापेत्वा तास खीर पञ्चधेनुसत्तानि पायेत्वा तास खीर [६५] अड्ढतियानीति एव याव सोलसन्नं धेनून् खीर अट्ठधेनुयो पिवन्ति ताव खीरस्स बहल्लत च मधुरत च ओजवन्तत च पत्थयमाना खीरपरिवत्तन नाम अकासि । सा विसाखपुण्णमीदिवसे पातोव बलिकम्म करिस्सामीति रत्तिया पच्चू-ससमय पच्चुट्ठाय ता अट्ठधेनुयो दुहापेसि । वच्छका धेनून् थनमूल नागमसु । थनमूले पन नवभाजने उपनीतमत्ते अत्तनो धम्मताय खीरधारा पवत्तिमु । त अच्छरिय दिस्वा सुजाता सहत्थेनेव खीर गहेत्वा नवभाजने पक्खिपित्वा सहत्थेनेव अग्गि कत्वा पवितु आरभि । तस्मि पायासे पच्चमाने महत्तमहन्ता बुब्बुला उट्ठहत्वा दक्खिणावत्ता हुत्वा सञ्चरन्ति । एकफुसितम्पि बहि न पतति । उद्धनतो अप्पमत्तकोपि धूमो न उट्ठहति । तस्मि समये चत्तारो लोकपाला आगन्त्वा उद्धने आरक्ख गप्पिहसु । महाब्रह्म छत्त धारेसि । सक्को अलातानि समानेन्तो अग्गि जालेसि । देवताद्विसहस्सदीपपरिवारेसु चतुसु दीपेसु देवान च मनुस्सान च उपकप्पनकओज अत्तनो देवानुभावेन दण्डकबद्ध मधुपटल थीत्वा पीळेत्वा गण्हमाना विय सह्रित्वा तत्थ पक्खिपिमु । अञ्जेसु हि कालेसु देवता कबळे कबळे ओज पक्खिपन्ति । सम्बोधिदिवसे च पन परिनिब्बाणदिवसे च उक्खलिय येव पक्खिपन्ति ।

सुजाता एकदिवसेनेव [68] तत्थ अत्तनो पाकटानि अनेकानि अच्छरियानि दिस्वा पुण्णादासि आमन्तेसि—अम्म ! पुण्णे ! अज्ज अम्हाक देवता अतिविय पसन्ना । मया एतके काले एवरूप अच्छरिय नाम न दिट्ठपुब्ब । वेगेन गन्त्वा देवद्वान पटिजग्गाहीति ।

सा साधु अय्येति तस्सा वचन सम्पटिच्छित्वा तुरिततुरिता रुक्खमूल अगमासि ।

बोधिसत्तोपि खो तस्मि रत्तिभागे पञ्च महासुपिने दिस्वा परिगण्हन्तो निस्ससयेनाह अज्ज बुद्धो भविस्सामीति कतसनिट्ठानो तस्सा रत्तिया अच्चयेन कतसरीरपटिजग्गनो भिक्खाचारकाल आगमयमानो पातोव आगन्त्वा तस्मि रुक्खमूले निसीदि अत्तनो पभाय सकल रुक्ख ओभासयमानो ।

अथ खो सा पुण्णा आगन्त्वा अट्ठस बोधिसत्त रुक्खमूले पाचीनलोकधातु ओलोकयमान निसिन्न । सरीरतो चस्स निक्खन्ताहि पभाहि सकलरुक्ख सुवण्णवण्ण दिस्वा तस्सा एतदहोसि—अज्ज अम्हाक देवता रुक्खतो ओरुय्ह सहत्थेनेव बलिकम्म सम्पटिच्छिनु निसिन्ना मञ्जेति उब्बेगप्पत्ता हुत्वा वेगेन गन्त्वा सुजाताय एतमत्थ आरोचेसि । [६६]

सुजाता तस्सा वचन सुत्वा तुट्ठमानसा हुत्वा अज्जदानि पट्ठाय मम जेट्ठधीतुट्ठाने तिट्ठाहीति धीतु अनुच्छविक सब्बालङ्कार अडासि । यस्मा पन बुद्धभाव पापुणनदिवसे सतसहस्सगघनिक सुवण्णपाति लद्धु वट्ठति तस्मा सा सुवण्णपातिय पायास पक्खिपिस्सामीति चित्त उप्पादेत्वा सतसहस्सगघनिक सुवण्णपाति नीहरापेत्वा तत्थ पायास पक्खिपितुकामा पक्कभोजन आवज्जेसि । सब्बो पायासो पदुमपत्ता उदक विय विनि-वट्ठित्वा पातिय पतिट्ठासि । एकपातिपूरणमत्तोव अहोसि । सा त पाति अज्जाय सुवण्णपातिया पटिकुज्जेत्वा ओदातवत्थेन वेटेत्वा सब्बालङ्कारेहि अन्नभाव अलङ्कुरित्वा त पाति अत्तनो सीसे ठपेत्वा महन्तेन आनुभावेन निग्गोधमूल गन्त्वा बोधिसत्त ओलोकेत्वा बलवसोमनस्सजाता रुक्खदेवताति सज्जाय दिट्ठट्ठानतो पट्ठाय ओनतोनेता गन्त्वा सीसतो पाति ओतारेत्वा विवरित्वा सुवण्णभिङ्कारेन गन्धपुप्फवासित उदक गहेत्वा बोधिसत्त उपगन्त्वा अट्ठासि । घटीकारमहाब्रह्मना दिन्नमत्तिकापत्तो एत्तक अद्धान बोधिसत्त अविजहित्वा तस्मि खणे अदस्सन गतो । बोधिसत्तो पत्त अपस्सन्तो दक्खिणहत्थ पसारेत्वा उदक सम्पटिच्छि । सुजाता सहेव पातिया पायास महापुरिस्स हत्थे ठपेसि । महापुरिसो सुजात ओलोकेसि । सा आकार सल्लवखेत्वा अय्य । मया तुम्हाक परिच्चत्त गण्हित्वा यथारुचि गच्छथाति वन्दित्वा यथा मय्ह मनोरथो [69] निप्फन्नो एव तुम्हा-कम्पि निप्फज्जतूति वत्वा सतसहस्सगघनिकाय सुवण्णपातिया पुराणपण्ण विय अनपेक्खा हुत्वा पक्कामि ।

§ ५५ बोधिसत्तस्स पाति पटिसोत गच्छति

बोधिसत्तोपि खो निसिन्नट्ठाना उट्ठाय रुक्ख पदक्खिण कत्वा पाति आदाय नेरञ्जराय तीर गन्त्वा अनेकेस बोधिसत्तसतसहस्सान ^१ अभिसम्बुज्जनदिवसे ओतरित्वा नहानट्ठान सुप्पतिट्ठितित्थ नाम अत्थि, तस्स तीरे पाति ठपेत्वा ओतरित्वा नहात्वा अनेकबुद्धसतसहस्सान निवासन अरहद्धज निवासेत्वा पुरत्था-भिमुखो निसीदित्वा एकट्ठितालपक्कप्पमाणे एकूनपण्णासपिण्डे कत्वा सब्ब अप्पोदक मधुपायास परिभुज्जि ।

सो एव हिस्स बुद्धभूतस्स सत्तसत्ताह बोधिमण्डे वसन्तस्स एकूनपञ्चअसदिवसानि आहारो अहोसि । एत्तक काल नेव अज्जो आहारो अत्थी न नहान न मुखधोवन न सरीरवळज्जो । ज्ञानमुखेन मग्गमुखेन फलमुखेनेव वीतिनामेसि ।

त पन पायास परिभुज्जित्वा सुवण्णपाति गहेत्वा—सच्चाह अज्ज बुद्धो भवितु सक्खिस्सामि अय मे पाति पटिसोत गच्छतु नो चे सक्खिस्सामि अनुसोत गच्छतूति वत्वा पक्खिपि । सा [६७] सोत छिन्दमाना नदीमज्झ गन्त्वा मज्झट्ठानेनेव जवसम्पन्नो अस्सो विय असीतिहत्थमत्तट्ठान पटिसोत गन्त्वा एकस्मि आवत्ते निमुज्जित्वा कालनागराजभवन गन्त्वा तिण्ण बुद्धान परिभोगपातियो किळिकिळीति रव कारयमाना पहरित्वा तास सब्बहेट्ठिमा हुत्वा अट्ठामि ।

कालो नागराजा त सह सुत्वा हिथ्यो एको बुद्धो निब्बत्ति पुन अज्ज एकोनिब्बतोति अनकेहि पदसतेहि थुतियो वदमानो अट्ठासि । तस्स किर ^२ महापठविया एकयोजनतिगावुनप्पमाण नभ पूरेत्वा आरोहनकालो अज्ज वा हिथ्यो वाति सदिसो अहोसि ।

§ ५६ बोधिमण्ड आरुहिं

बोधिसत्तोपि नदीतीरमिह सुपुप्फितसालवने दिवाविहार कत्वा सायणहसमये पुप्फान वण्टतो मञ्चन-

काले देवताहि अलङ्कृतेन अट्ठसंभविताथारेन मग्गेन सीहो विय विजम्भमानो बोधिरक्खामिमुखो पायासि । नागयक्खसुपण्णादयो दिब्बेहि गन्धपुष्पादीहि पूजयिषु । दिब्बसङ्गीतादीनि^१ पवन्तियिषु दससहस्सीलोकधातु एकगन्धा एकमाला एकसाधुकारा अहोसि ।

तस्मिं समये सोत्थियो नाम तिणहारको तिण आदाय पटिपथे आगच्छन्तो महापुरिसस्स आकार जत्वा अट्ठ तिणमुट्ठियो तस्स अदासि । बोधिसत्तो तिण गहेत्वा [७०] बोधिमण्ड आरुह दक्खिणदिसाभागे उत्तरा-भिमुखो अट्ठासि । तस्मिं खणे दक्खिणचक्कवाल ओसीदित्वा हेट्ठा अवीचिसम्पत्त विय अहोसि । उत्तरचक्क-वाळ उल्लङ्घित्वा उपरि भवग्गप्पत्त विय अहोसि । बोधिसत्तो इम^२ सम्बोधिपापुणनट्ठानं न भविस्सति मञ्जेति पदक्खिण करोन्तो पच्छिमदिसाभाग गत्वा पुरत्थाभिमुखो अट्ठासि । ततो पच्छिमचक्कवाळ ओसी-दित्वा हेट्ठा अवीचिसम्पत्त विय अहोसि । पुरत्थिमचक्कवाळ उल्लङ्घित्वा भवग्गप्पत्त विय अहो-सि । ठितठितट्ठाने किरस्स नेभिबट्ठपरियन्ते अक्कन्ते नाभिया पतिट्ठितमहामकटचक्क विय महापठवी ओनतुन्नता अहोसि । बोधिसत्तो मयिद सम्बोधिपापुणनट्ठानं न भविस्सति मञ्जेति पदक्खिण करोन्तो उत्तरदिसाभाग गत्वा दक्खिणाभिमुखो अट्ठासि । ततो उत्तरचक्कवाळ ओसीदित्वा हेट्ठा अवीचि-सम्पत्त विय अहोसि । दक्खिणचक्कवाळ उल्लङ्घित्वा भवग्गप्पत्त विय अहोसि । बोधिसत्तो इदम्पि सम्बोधि पापुणनट्ठानं न भविस्सति मञ्जेति पदक्खिण करोन्तो पुरत्थिमदिसाभाग गत्वा पच्छि-माभिमुखो अट्ठासि । पुरत्थिमदिसाभागे पन सम्बबुद्धान पल्लङ्कट्ठानं त नेवच्छम्भति न कम्पनि ।

महासत्तो इद सम्बबुद्धान अविजहित अचलट्ठानं किलेसपञ्जरविद्धसनट्ठानन्ति अत्वा तानि तिणानि अग्गे गहेत्वा चालेसि । तावदेव नुइसहत्थो पल्लङ्को अहोसि । तानिपि [६८] खो तिणानि तथारूपेण सण्ठानेन सण्ठहिषु यथा रूप सुकुसलोपि चित्तकारो वा पोत्थकारो वा आलिखितुम्पि समत्थो नत्थि । बोधिसत्तो बोधिक्वन्ध पिट्ठितो कत्वा पुरत्थाभिमुखो दळ्हमानमो हुत्वा 'कामं तच्चा च नहार च अट्ठि च अवसुस्सतु^३ उपसुस्सतु सरीरे मसलोहित, नत्वेव सम्मासम्बोधि अप्पत्वा इम पल्लङ्क भिन्दिस्सामीति' असनिसत्तसन्निपातेनापि अभेज्जरूप अमराजितपल्लङ्क आभुजित्वा निसीदि ।

§ ५७ मारपरजयो

तस्मिं समये मारो देवपुत्तो सिद्धत्थकुमारो मय्ह वस अतिक्कमितुकामो, न दानिस्स अतिक्कमितु दस्सामीति मारबलस्स सन्तिक गत्वा एतमत्थ आरोचेत्वा मारघोसन नाम घोसापेत्वा मारबल आदाय निक्ख-मि । सा मारसेना मारस्स पुरतो द्वादसयोजनानि होति । दक्खिणतो च वामतो च द्वादसयोजनानि, पच्छतो पन चक्कवाळपरियन्त कत्वा ठिता उद्ध नवयोजनुब्बेधा मारसेना यस्सा उन्नदन्तिया उन्नादसद्दो [७१] योजन-सहस्सतो पट्ठाय पठविउद्रियनसद्दो विय सूरयति । अथ मारो देवपुत्तो दियइद्धयोजनसतिक गिरिमेखल नाम हत्थि अभिरुहित्वा बाहुसहस्स मापेत्वा नानायुधानि अग्गहेसि । अवसेसायपि मारपरिसाय द्वे जना एकसविसक आयुध न गण्हिषु । नानप्पकारमुखा हुत्वा महासत्त अज्झोत्थरमाना आगमिषु ।

दससहस्सचक्कवाळे देवता पन महासत्तस्स थुत्तियो वदनामा अट्ठसु । सक्को देवराजा विजयुत्तरसङ्ख धममानो अट्ठासि । सो किर सङ्खो वीसहत्थसतिको होति, सकि वात गाहापेत्वा धमन्तो चत्तारो मासे सद्द करित्वा निस्सद्दो होति । महाकालनागराजा अतिरेकपदसतेन वण्ण वदन्तो अट्ठासि । महाब्रह्मा सेतच्छत्त धारयमानो अट्ठासि । मारबले पन बोधिमण्ड उपसङ्कमन्ते उपसङ्कमन्ते तेस एकोपि ठातु नासक्खि । सम्मु-खसम्मुखट्ठानेनेव पलाथिषु । कालो नागराजा पठविय निमुज्जित्वा पञ्चयोजनसतिक मञ्जेरिक नागभवन गत्वा उभोहि हत्थेहि मुख पिदहित्वा निपन्नो । सक्को विजयुत्तरसङ्ख पिट्ठिय कत्वा चक्कवाळमुखवट्ठिय अट्ठासि । महाब्रह्मा सेतच्छत्त चक्कवाळकोटिय ठपेत्वा ब्रह्मलोकमेव अगमासि । एकदेवतापि ठातु समत्था नाम नाहोसि । महापुरिसो एकोव निसीदी । मारोपि अत्तनो परिस आह-ताता । सुद्धोदनपुत्तेन

१. रो०-दिब्बसङ्गीतानि । २. रो०-इह । ३. सि-अवसिस्सतु ।

सिद्धत्वेन सदिसो अञ्जो पुरिसो नाम नत्थि । मयं सम्मुखा युद्ध दातु न सक्खिस्साम, पच्छाभागेन दस्सामाति । [६९]

महापुरिसोपि तीणि पस्सानि ओलोकेत्वा सब्बदेवतान पलातत्ता मुञ्जानि^१ अहस । पुन उत्तरपस्सेन मार्ग्वल अञ्जोत्थग्मान दिस्वा अय एत्तको जनो म एकक सन्वाय महन्त वायाम परक्कम करोति । इमस्मि ठाने मय्ह माता वा पिता वा भाता वा अञ्जो वा कोचि जातको नत्थि । इमा पन दसपारमियोव मय्ह दीघरत्त पुट्ठपरिजनसदिसा । तस्मा पारमियो च फलक कत्वा पारमिसत्थेनेव पहरित्वा अय बलकायो मया विद्धसेतु वट्ठतीति दसपारमियो आवज्जमानो निसीदि ।

अथ मारो देवपुत्तो एतेनेव सिद्धत्थ पलापेस्सामीति वातमण्डल समुट्ठापेसि । त खण येव पुरत्थिमादिभेदा वाता समुट्ठहित्वा अड्ढयोजनद्वियोजन [७२] तियोजनप्पमाणानि पब्बतकूटानि पदालेत्वा वनगच्छक्ख्वादीनि उम्भलेत्वा समन्ता गामनिगमे चुण्णविचुण्ण कातु समत्थापि महापुरिसस्स पुञ्जतेजेन विहृतानुभावा बोधिसत्त पत्वा चीवरकण्णमत्तम्पि चालेतु नासक्खिषु ।

ततो उदकेन न अञ्जोत्थरित्वा मारेस्सामीति महावस्म समुट्ठापेसि । तस्सानुभावेन उपरूपरि सतपटलसहस्सपटलादिभेदा बलाहका उट्ठहित्वा वस्सिषु । वुट्ठिधारावेगेन पठवी छिद्दा अहोसि । वनस्ख्वादीन उपरिभागन महामेधो आगन्त्वा महासत्तस्स चीवरे उस्सावबिन्दुपतनमत्तम्पि तेमेतु नासक्खि ।

ततो पासाणवस्स समुट्ठापेसि । महन्तानि महन्तानि पब्बतकूटानि धूपायन्तानि पज्जलन्तानि आकासेनागन्त्वा बोधिसत्त पत्वा दिब्बमालागुल्लभाव आपज्जिषु ।

ततो पहरणवस्स समुट्ठापेसि । एकतो धारा उभतो धारा असिसत्तिखुरप्पादयो धूपायन्ता पज्जलन्ता आकासेनागन्त्वा बोधिसत्त पत्वा दिब्बपुष्पानि अहेसु ।

ततो अङ्गारवस्स समुट्ठापेसि । किंसुकवण्णा अङ्गारा आकासेनागन्त्वा बोधिसत्तस्स पादमूले दिब्बपुष्पानि हुत्वा विकिरिषु ।

ततो कुक्कुळवस्स समुट्ठापेसि । अच्चुण्हो अगिगवण्णो कुक्कुळो आकासेनागन्त्वा बोधिसत्तस्स पादमूले चन्दनचुण्ण हुत्वा निपति ।

ततो बालुकावस्स समुट्ठापेसि । अतिसुखुमबालुका धूपायन्ता पज्जलन्ता आकासेनागन्त्वा बोधिसत्तस्स पादमूले दिब्बपुष्पानि हुत्वा निपतिषु ।

ततो कललवस्स समुट्ठापेसि । त कलल धूपायन्त पज्जलन्त आकासेनागन्त्वा बोधिसत्तस्स पादमूले दिब्बविलेपन हुत्वा निपति ।

ततो इमिना भिसेत्वा सिद्धत्थ पलापेस्सामीति अन्धकार समुट्ठापेसि । त चतुरङ्गसमन्नागत विय महातम हुत्वा बोधिसत्त पत्वा सुरियप्पभाविहत विय अन्धकार अन्तरधायि । [७०]

एव मारो इमाहि नवहि वातवस्सपासाणप्पहरणङ्गारकुक्कुळवालिाकललन्धकारवुट्ठीहि बोधिसत्त पलापेतु असक्कोन्तो—किं भणे । तिट्ठय, इम कुमार गण्हय, हनय, पलापेथाति परिस आणापेत्वा सयम्पि गिरिमेखलस्स हत्थिनो खन्वे निसिन्नो चक्कायुध आदाय बोधिसत्त उपसङ्कमित्वा—सिद्धत्थ । उट्ठेहि एतस्मा पल्लङ्का नाय तुय्ह पापुणाति मय्ह एसो पापुणातीति आह ।

महासत्तो तस्स वचन सुत्वा अवोच—मार । नेव तथा दसपारमियो पूरिता, न उपपारमियो, न परमत्थपारमियो नापि पञ्चमहापरिच्चागा परिच्चत्ता न जानत्थवरिया^२ न लोकत्थवरिया न वुद्धत्थवरिया पूरिता, नाय पल्लङ्को तुय्ह [७३] पापुणाति मय्हवेसो पापुणातीति आह ।

मारो कुद्धो कोषवेग असहन्तो महापुरिसस्स चक्कायुध विस्सज्जेसि । त तस्स दसपारमियो

आवज्जेन्तस्स उपरिभागे मालावितानं हत्वा अट्ठासि । तं किरं खुरधागं चक्कायुधं अञ्जदा तेन कुद्धेन विस्सट्ठं एकघनपासाणे थम्भे वसकळीरे विद्यं छिन्दन्तं गच्छति । इदानीं पनं तस्मिं मालावितानं हत्वा ठिते अवसेसा मारपरिसा इदानीं पल्लङ्कतो वुट्ठाय पलायिस्सतीति महन्तमहन्तानि सेलकूटानि विस्सज्जेसु । तानिपि महापुरिस्सं दसपारमियो आवज्जेन्तस्स मालागुल्लभावं आपज्जित्वा भूमियं पतिसु ।

देवता चक्कवाळमुखवट्टियं ठिता गीव पसारेत्वा सीसं उक्खिपित्वा उक्खिपित्वा नट्ठो वतं भो सिद्धत्थकुमारस्स रुपसोभगपत्तो अत्तभावो किंनू खो करिस्सतीति ओलोकेन्ति ।

ततो महापुरिस्सो पूरितपारमीनं बोधिसत्तानं अभिसम्बुज्जनदिवसे पत्तपल्लङ्को^१ मय्ह पापुणातीति वत्वा ठितं मारं आह—मार ! तुय्ह दानस्सं दिन्नभावे को सक्खीति ।

मारो इमे, एत्तकां सक्खिनोति मारबलाभिमुखं हत्थं पसारेसि । तस्मिं खणे मारपरिसायं अहं सक्खि अहं सक्खीति पवनसद्दो पठविउद्वियनसद्दसदिसो अहोसि । अथ मारो महापुरिस्सं आह—सिद्धत्थ ! तुय्ह दानस्सं दिन्नभावे को सक्खीति ।

महापुरिस्सो 'तुय्ह ताव दानस्सं दिन्नभावे सचेतनां सक्खिनो मय्ह पनं इमस्मिं ठाने सचेतनो कोचि सक्खि नाम नत्थि, तिट्ठतु ताव मे अवसेसअत्तभावेसु दिन्नदानं वेस्सन्तरत्तभावे पनं ठत्वा मय्ह सत्तसत्तकमहादानस्स ताव दिन्नभावे अयं अचेतनापि घनमहापठवी सक्खीति जीवरगब्भन्तरतो दक्खिणहत्थं अभिनीहरित्वा वेस्सन्तरत्तभावे ठत्वामया^२ सत्तसत्तकमहादानस्सं दिन्नभावे त्वं सक्खी न सक्खीति [७१] महापठवीअभिमुखं हत्थं पसारेसि ।

महापठवी अहं ते तदा सक्खीति विरावसतेन विरावसहस्सेन विरावसत्तसहस्सेन मारबलं अवत्थरमानां विद्यं उन्नदि ।

ततो महापुरिसे दिन्नं ते सिद्धत्थ ! महादानं उत्तमदानन्ति वेस्सन्तरदानं सम्मसन्ते सम्मसन्ते दियद्दयोजनसतिको गिरिमेखलहत्थी जञ्जुकेहिं पतिट्ठासि । मारपरिसां दिसां विदिसां पलायि । द्वे एकमग्गेन गता नाम नत्थि । सीसाभरणानि चैव निवत्थवत्थानि च पहायं सम्मुखसम्मुखदिसाहि येव पलायिसु ।

ततो देवसङ्घा पलायमानं मारबलं दिस्सा [७५] मारस्सं पराजयो जातो सिद्धत्थकुमारस्सं जयो, जयपूजं करिस्सामाति नागा नागानं, सुपण्णा सुपण्णानं, देवता देवतानं, ब्रह्मानो ब्रह्मानं पेसेत्वा गन्धमालादिहत्था महापुरिस्सं सन्तिकं बोधिपल्लङ्कं अगमसु । एव गतेसु च पनं तेसु —

“जयो हि बुद्धस्स सिरीमतो अयं
मारस्सं च पापिमतो पराजयो,
उग्घोसयुं बोधिमण्डे पमोदिता
जयं तदा नागगणां महेसिनो ।
जयो हि बुद्धस्स सिरीमतो अयं
मारस्सं च पापिमतो पराजयो,
उग्घोसयुं बोधिमण्डे पमोदिता
सुपण्णसङ्घापि जयं महेसिनो ।
जयो हि बुद्धस्स सिरीमतो अयं
मारस्सं च पापिमतो पराजयो,
उग्घोसयुं बोधिमण्डे पमोदिता
जयं तदा देवगणां महेसिनो ।

जयो हि बुद्धस्स सिरीमतो अय
मारस्स च पापिमतो पराजयो,
उग्घोसयु बोधिमण्डे पमोदिता
जय तदा ब्रह्मगणापि तादिनो" ति ।

अवसेसा दससु चक्कवाळसहस्सेसु देवता मालागन्धविलेपनेहि पूजयमाना नानापकारा धुतियो वदमाना अटठसु ।

§ ५८ सम्बोधिया पत्ति

एव धरमाने येव सुगिये महापुरिसो मारबल विधमेत्वा चीवरूपरि पतमानेहि बोधिरुक्खड्कु^१रेहि रत्तपवाळदलेहि विय पूजियमानो^२ पठमे यामे पुब्बेनिवासआण अनुस्सरित्वा मज्झिमे दिब्बचक्खु विसोधेत्वा पच्छिमे यामे पटिच्चसमुप्पादे आण ओतारेसि । [७२]

अथस्स द्वादसङ्गिक पच्चयाकार वट्टविबट्टवसेन अनुलोमपटिलोमतौ सम्मसन्तस्स सम्मसन्तस्स दससहस्सीलोकधातु उदकपरियन्त कत्वा द्वादसक्खत्तु सङ्कम्पि ।

महापुरिसे पन दस सहस्सीलोकधातु उन्नादेत्वा अरुणुग्गमनवेलाय सम्बञ्जुतआण [75] पटिविज्जन्ते सकलदससहस्सी लोकधातु अलङ्कतपटियत्ता अहोसि । पाचीनचक्कवाळमुखवट्टिय उस्सापितान धजान पटाकान रसियो पच्छिमचक्कवाळमुखवट्टिय पहरन्ति । तथा पच्छिमचक्कवाळमुखवट्टिय उस्सापितान पाचीनचक्कवाळमुखवट्टिय, उत्तरचक्कवाळमुखवट्टिय उस्सापितान दक्खिणचक्कवाळमुखवट्टिय, दक्खिणचक्कवाळमुखवट्टिय उस्सापितान उत्तरचक्कवाळमुखवट्टिय पहरन्ति । पठवीतले उस्सापितान पन धजान पटाकान ब्रह्मलोक आह्वच्च अटठसु । ब्रह्मलोके बद्धान पठवीतले पटिट्ठहि^३सु । दससहस्सचक्कवाले पुप्फूपगरुक्खा पुप्फ गर्हि^३सु । फलूपगरुक्खा फलपिडिभारभरिता अहेसु । खन्धेसु खन्धपदुमानि पुप्फसु । साखासु साखापदुमानि, लतासु लतापदुमानि, आकासे ओलम्बकपदुमानि सिलातलानि भिन्दित्वा उपरि सत्तसत्ता हुत्वा दण्डकपदुमानि उट्ठहि^३सु ।

दससहस्सीलोकधातु वट्टेत्वा पिस्सट्ठमालागुळा विय सुसथतपुप्फसन्थारो विय च अहोसि । चक्कवाळन्नरेसु अट्ठयोजनसहस्सलोकन्तरिका सत्तसुरियप्पभायपि अनोभासितपुब्बा एकोभासा अहेसु । चतुरासीतियोजनसहस्सगम्भीरो महासमुद्धो मधुरोदको अहोसि । नदियो नपवत्ति^३सु । जच्चन्धा रूपानि पस्सिसु । जातिवधिरा सह सुणिमु । जातिपीठसप्पी पदसा गच्छिसु । अन्दुबन्धनादीनि छिज्जित्वा^३ पत्ति^३सु । एव अपरिमाणेन सिरिविभवेन पूजियमानो नेकप्पकारेसु अच्छरियधम्मेषु पातुभतेसु सम्बञ्जुतआण पटिविज्जित्वा सम्बबुद्धान अविजहितउदान उदानेसि —

“अनेकजातिससार सन्धाविस्स अनिब्बिस,
गहकारक गवेसन्तो दुक्खा जाति पुण्णुन ।
गहकारक^१ दिट्ठोसि पुन गेह न काहसि,
सब्बा ते फासुका भग्गा गहकूट विसङ्खित^३,
विसङ्खारगत चित्त तण्हान खयमज्झगा” ति । [76]

इति तुसितपुरतो पट्ठाय याव अय बोधिमण्डे सम्बञ्जुतप्पत्ति, एत्तक ठान अविदूरेनिदान नामाति वेदितव्व ।

लेख कड्ढि । तथा “अह एसो विय सीलपारमि नेक्कम्मपारमि पञ्जापरमि विरियपारमि खन्तिपारमि सच्चपारमि अधिट्ठानपारमि मेत्तापारमि उपेक्खापारमि न पूरेसि तेनम्हि इमिना सदिसो न जातो” ति दसम लेख कड्ढि । अह एसो विय असाधारणस्स आसयानुसयजाणस्स इन्द्रियपरोपरियजाणस्स महाकरुणास-
मापत्तिजाणस्स यमकपाटिहारियजाणस्स अनावरणजाणस्स सब्बञ्जुतजाणस्स पटिवेधाय उपनिस्सयभूता दसपारमियो न पूरेसि तेनम्हि इमिना सदिसो न जातो” ति सोळसम लेख कड्ढि । एव इमेहि कारणेहि महामग्गे सोळस लेखा कड्ढमानो^१ निसीदि ।

तस्मिं समये तण्हा अरती रागा चाति तिस्सो मारधीतरो पिता नो न पञ्जायति कहं नुखो एतरहीति ओलोकयमाना त दोमनस्सप्पत्त भूमिय विलिखमान दिस्वा पितुसन्तिक गन्त्वा कस्मासि तात ! दुक्खी दुम्मनोसीति पुच्छिसु ।

अम्मा, अयं महासमणो मय्ह वस अतिक्कन्तो । एत्तक काल ओलोकेन्तो ओतारमस्स दट्ठ नासक्खि तेनम्हि दुक्खी दुम्मनोति । [78]

यदि एव मा चिन्तयित्थं मयमेत अत्तनो वसे कत्वा आदाय आगमिस्सामाति ।

न सक्का अम्मा ! एसो केनचि वसे कातु । अचलाय सद्धाय पटिट्ठितो एसो पुरिसोति ।

तात ! मय इत्थियो नाम, इदानीं न रागपासादीहि बन्धित्वा आनेस्साम । तुम्हे मा चिन्तयित्थाति ।

ता इतो भगवन्त उपसकमित्वा पादे ते समण ! परिचारेस्सामाति आहसु । भगवा नेव तास वचन मनसि अकासि न अक्खीनि उम्मीलेत्वा ओलोकेसि अनुत्तरे उपधिसखये विमुत्तमानसो विवेकसुखञ्चेव अनुभवन्तो निसीदि । पुन मारधीतरो “उच्चावचा खो पुरिसान अधिप्पाया, केसञ्चि कुमारिकासु पेम होति, केसञ्चि पठमवये ठितासु, केसञ्चि मज्झिमवये ठितासु, केसञ्चि पच्छिमवये ठितासु । यन्न मय नानप्पकारेहि रूपेहि पलोभेय्यामा” ति [७५] एकमेका कुमारिवण्णादि-
वसेन सत सत अत्तभावे अभिनिम्मिनित्वा कुमारियो अविजाता सकिविजाता दुविजाता मज्झिमित्थियो महि-
त्थियो च हुत्वा छक्खत्तु भगवन्त उपसकमित्वा पादे ते समण परिचारेस्सामाति आहसु । तस्मिं भगवा न मनसा-
कासि यथा त अनुत्तरे उपधिसखये विमुत्तो ।

केचि पनाचरिया वदन्ति — “ता महित्थिभावेन उपगता दिस्वा भगवा एवमेव एता खण्डदन्ता पलितकेसा होत्तुति अधिट्ठासी” ति त न गहेतब्ब । न हि सत्था एवरूप अधिट्ठान करोति । भगवा पन “अपेथ तुम्हे कि दिस्वा एव वायमथ ? एवरूप नाम अवीतरागादीन पुरतो कातु वट्ठति । तथागतस्स पन रागो पहीनो, दोसो पहीनो, मोहो पहीनो” ति । अत्तनो किलेसप्पहाण आरब्भ —

“यस्स जित नावजीयति जितमस्स नो याति कोचि लोके ।

त बुद्धमनन्तगोचर अपद केन पदेन नेस्सथ ॥

यस्स जालिनी विसत्तिका तण्हा नत्थि कुहिञ्चि नेतवे ।

त बुद्धमनन्तगोचर अपद केन पदेन नेस्सथा” ति ।

इमा धम्मपदे बुद्धवग्गे द्वे गाथा वदन्तो धम्म कथेसि । ता सच्च किर नो पिता अबोच “अरह सुगतो लोके न रागेन [79] सुवानयो” ति आदीनि वत्वा पितु सन्तिक अगमसु ।

भगवापि तत्थ सत्ताह वीतिनामेत्वा मुचलिन्दमूल^२ अगमासि ।

§ ६४ मुचलिन्द, राजायतन

तत्थ सत्ताहवद्दल्लिकाय^३ उप्पन्नाय सीतादिपटिबाहनत्थ मुचलिन्देन नागराजेन सत्तक्खत्तु भोगेहि परिकिञ्चित्तो असम्बाध गन्धकुटिय विहरन्ता विय विमुत्तिमुख पटिसवेदियमानो सत्ताह वीतिनामेत्वा राजायतनं

१ रो०—आकड्ढमानो । २ रो०—मुचलिन्द । ३ रो०—सत्ताह वीतिनामेत्वा वद्दल्लिकाय ।

उपसकमि । तत्थापि विमुत्तिसुखपटिसवेदीयेव निसीदि ।

एत्तावता सत्त सत्ताहानि परिपुण्णानि । एत्थन्तरे नेव मुखधोवन न सरीरपटिजगन न आहार-
किच्च अहोसि । झानसुखेन भग्गसुखेन फलसुखेनेव वीतिनामेसि ।

अथस्स तस्मि सत्तसत्ताहमत्थके एकूनपञ्जासतिमे दिवसे तत्थ निसिन्नस्स मुख धोविस्सामीति चित्त
उदपादि । सक्को देवानमिन्दो अगदहरीटक आहरित्वा अदासि । सत्था त परिभुञ्जि । तेनस्स सरीरवळञ्ज
अहोसि । अथस्स सक्को येव नागलतादन्तकट्ठ चेव मुखधोवनउदक च अदासि । सत्था त दन्तकट्ठ खादित्वा
अनोतत्तदहे उदकेन मुख धोवित्वा तत्थेव राजायतनमूले निसीदि । [७६]

§ ६५ तपस्सुभल्लिका नाम द्वे वाणिजा

तस्मि समये तपस्सुभल्लिका^१ नाम द्वे वाणिजा पञ्चहि सकटसतेहि उक्कलाजनपदा मज्झिमदेस
गच्छन्ता अत्तनो ब्रातिसालोहिताय देवताय सकटानि सन्निरुम्भित्वा सत्थुआहारसम्पादने उस्साहिता मन्थ च
मधुपिण्डक च आदाय पतिगण्हान्नु नो भन्ते भगवा इम आहार अनुकम्प उपादायाति सत्थार उपसकमित्वा अट्ठसु ।

भगवा पायास पटिगण्हणदिवसे येव पत्तस्स अन्तरहितत्ता न खो तथागता हत्थेसु पतिगण्हन्ति
किम्हि नु खो अह पतिगण्हेय्यन्ति चिन्तेसि । अथस्स चित्त ब्रत्वा चतूहि दिसाहि चत्तारो महाराजानो इन्दनी-
लमणिमये पत्ते उपनामेसु । भगवा ते पटिक्खिपि । पुन मुग्गवण्णसेलमये चत्तारो पत्ते उपनामेसु । भगवा चतु-
न्नम्पि देवपुत्तान अनुकम्पाय चत्तारोपि पत्ते पटिगण्हेत्वा उपरूपरि ठपेत्वा एको होतूति अधिट्ठहि । चत्तारोपि
मुखवट्ठिय पञ्चायमानलेखा हुत्वा मज्झिमेन पमाणेन एकत्त उपगमिसु । भगवा तस्मि पञ्चवर्गे सेलमये पत्ते
आहार पतिगण्हित्वा परिभुञ्जित्वा अनुभोदन अकासि ।

द्वे भातरो वाणिजा बुद्ध च धम्म च सरण [८०] गन्त्वा द्वे वाचिकउपासका अहेसु । अथ
तेस एको नो भन्ते । परिचरितब्बट्ठान देथाति वदन्तान दक्खिणेन हत्थेन अत्तनो सीस परामसित्वा केसधातुयो
अदासि । ते अत्तनो नगरे ता धातुयो अन्तोपक्खिपित्वा चेतिय पतिट्ठापेसु ।

§ ६६ ब्रह्मा धम्मदेसन आयाचि

सम्मासम्बुद्धोपि खो ततो वुट्ठाय पुन अजपालनिग्रोधमेव गन्त्वा निग्रोधमूले निसीदि । अथस्स तत्थ
निसिन्नमत्तस्सेव अत्तना अधिगतस्स धम्मस्स गम्भीरत्त पञ्चवेक्खन्तस्स सब्बबुद्धान आचिण्णो “अधिगतो खो
म्याय धम्मो”^२ ति परेस धम्म अदेसेतु काम्यताकारप्पवत्तो वितक्को उदपादि । अथ ब्रह्मा सहम्पति “नस्सति वत
भो ! लोको विनस्सति वत भो ! लोको” ति दसहि चक्कवाळसहस्सेहि सक्कसुयामसन्तुसितसुनिम्मितवसवत्ती-
महाब्रह्मानो आदाय सत्थु सन्तिक गन्त्वा “देसेतु भन्ते ! भगवा धम्म देसेतु सुगतो धम्म” न्ति आदिना नयेन
धम्मदेसन आयाचि ।

§ ६७ धमचक्कपवत्तन

सत्था तस्स पटिञ्च बत्वा कस्स नु खो अह पठम धम्म देसेय्यन्ति चिन्तेन्तो आळारो पण्डितो सो इम
धम्म खिप्प आजानिस्सतीति चित्त उप्पादेत्त्वा पुन ओलोकेन्तो तस्स सत्ताहकालकतभाव ब्रत्वा उद्दक आवज्जेसि ।
तस्सापि अभिदोसकालकतभाव जत्वा बहुपकारा खो मे पञ्चवगिया भिक्खूति पञ्चवगिये आरब्भ मनसिकार
कत्वा कहन्नुखो ते एतरहि [७७] विहरन्तीति आवज्जेन्तो बाराणसिय मिगदायेति ब्रत्वा तत्थ गन्त्वा धम्मचक्क
पवत्तेस्सामीति कतिपाह बोधिमण्डसामन्ता^३ येव पिण्डाय चरन्तो विहरित्वा आसाळ्हिपुण्णमासिय बाराणसि
गमिस्सामीति चातुदसिय पञ्चूससमये पभाताय रत्तिया कालस्सेव पत्तचीवरमादाय अट्ठारसयोजनमग्ग पटिपन्नो
अन्तरामग्गे उपक नाम आजीवक दिस्वा तस्स अत्तनो बुद्धभाव आचिक्खित्वा त दिवस येव सायण्हसमये इसिपतन
अगमासि ।

पञ्चवगिया थरा तथागत दूरतोव आगच्छन्त दिस्वा “अय आवुसो ! समणो गोतमो पञ्चयबाहुल्लाय
आवत्तित्वा परिपुण्णकायो फीतिन्द्रियो^४ सुवण्णवण्णो हुत्वा आगच्छति इमस्स अभिबैदादनादीनि न करिस्साम

महाकुलप्पसुतो खो पनेस आसनाभिहार अरहति तेनस्स आसनमत्त पञ्चापेस्सामा” ति कतिक अकसु ।

भगवा सदेवकस्स लोकस्स चित्ताचार जाननसमत्थेन ज्ञाणेन किन्नुखो इमे चिन्तयिसूति आवज्जित्वा चित्त अञ्जासि । अथ ने सब्बदेवमनुस्सेसु अनोदिस्सकवसेन [81] फरणसमत्थ मेत्तचित्त सखिपित्वा ओदिस्सकवसेन मेत्तचित्त फरि । ते भगवता मेत्तचित्तेन फुट्ठा^१ तथागते उपसकमन्ते सकाय कतिकाय सण्ठातु असक्कोत्ता अभिवादनपच्चुट्ठानादीनि सब्बकिच्चानि अकसु । सम्बुद्धभाव पनस्स अजानमाना केवल नामेन च आवुसोवादेन च समुदाचरन्ति ।

अथ ने भगवा “मा भिक्खवे ! तथागत नामेन च आवुसोवादेन च समुदाचरथ, अरह^२ भिक्खवे ! तथागतो सम्मासम्बुद्धो” ति अत्तनो बुद्धभाव सञ्जापेत्वा पञ्चत्तवरबुद्धासने निसिन्नो उत्तरासाळ्हनक्खत्तयोगे वत्तमाने अट्ठारसहि ब्रह्मकोटीहि परिवुतो पञ्चवग्गिये थेरे आमन्तेत्वा धम्मचक्कप्पवत्तनसुत्त देसेसि । तेसु अञ्जाकोण्डञ्जत्थेरो देसनानुसारेन ज्ञाण पेसेन्तो सुत्तपरियोसाने अट्ठारसहि ब्रह्मकोटिहि सद्धि सोतापत्ति-फले पतिट्ठासि । सत्था तत्थेव वस्स उपगन्त्वा पुन दिवसे वप्पत्थेर ओवदन्तो क्किहारे येव निसीदि । सेसा चत्तारो पिण्डाय चरिसु । वप्पत्थेरो पुब्बण्हेयेव सोतापत्तिफल पाप्पणि । एतेनेव उपायेन पुनदिवसे मद्दियत्थेर पुनदिवसे महानामत्थेर पुनदिवसे अस्सजित्थेरन्ति सब्बे सोतापत्तिफले पतिट्ठापेत्वा पञ्चमिय पक्खस्स पञ्चपि जने सन्निपातेत्वा अनत्तलक्खणसुत्तन्त देसेसि । देसनापरियोसाने पञ्चपि थेरा अरहत्तफले पतिट्ठहिंसु । [७८]

§ ६८ चरथ भिक्खवे चारिकन्ति

अथ सत्था यसस्स कुलपुत्तस्स उपनिस्सय दिस्वा त रत्तिभागे निब्बिज्जित्वा गेह पहाय निक्खन्त एहि यसाति पक्कोसित्वा तस्मिं येव रत्तिभागे सोतापत्तिफले पतिट्ठापेसि । पुनदिवसे अरहत्ते पतिट्ठापेत्वा अपरेपि तस्स सहायके चतुपण्णासजने एहि भिक्खु पब्बज्जाय पब्बाजेत्वा अरहत्त पापेसि ।

एव लोके एकसट्ठिया अरहन्तेसु जातेसु सत्था वुत्थवस्सो पवारेत्वा ‘चरथ भिक्खवे ! चारिकन्ति’ सट्ठि भिक्खू दिसासु पेसेत्वा सय उरुबेल गच्छन्तो अन्तरामग्गे कप्पासिकवनसण्डे तिसजने भद्दवग्गियकुमारे विनेसि । तेसु सब्बपच्छिमको सोतापन्नो सब्बुत्तमो अनागामी अहोसि । तेपि सब्बे एहिभिक्खुभावेनेव पब्बाजेत्वा दिसासु पेसेत्वा सय उरुबेल गन्त्वा अड्डुड्डानि पाटिहारियसहस्सानि दस्सेत्वा उरुबेलकस्सपादयो सहस्सजटिल-परिवारे तेभातिकजटिले विनेत्वा एहिभिक्खुभावेनेव पब्बाजेत्वा गयासीसे निसीदापेत्वा आदित्तपरियायदेसनाय अरहत्ते पतिट्ठापेत्वा तेन अरहन्तसहस्सेन परिवुतो बिम्बिसाररञ्जो दिन्न [82] पटिञ्ज मोचेस्सामीति राजगहनगरूपचारे लट्ठिवनुय्यान अगमासि ।

§ ६९ भगवा राजगहे

राजा उय्यानपालस्स सन्तिका सत्था आगतोति सुत्वा द्वादसनहुतेहि ब्राह्मणगहपतिकेहि परिवुतो सत्थार उपसकमित्वा चक्कविचित्ततलेसु सुवण्णपट्टवितान विय पभासमुदय विस्सज्जेन्तेसु तथागतस्स पादेसु सिरसा निपतित्वा एकमन्त निसीदि सद्धि परिसाय । अथ खो तेस ब्राह्मणगहपतिकान एतदहोसि किन्नुखो महास-मणो उरुबेलकस्सपो ब्रह्मचरिय चरति उदाहु उरुबेलकस्सपो महासमणोति । भगवा तेस चेतसा चेतो परिवितक्कमञ्जाय थेर गाथाय अज्झभासि —

“किमेव दिस्वा उरुबेलवासी पहासि अग्गि किसको वदानो ।

पुच्छामि त कस्सप ! एतमत्थ कथ पहीन तव अग्गिहुत्त ॥” न्ति

थेरोपि भगवतो अधिप्पाय विदित्वा —

“रूपे च सट्ठे च अथो रसे च कामित्थियो चाभिवदन्ति यञ्जा ।

एत मलन्ति उपधीसु अत्वा तस्मा न यिट्ठे न हुत्ते अरज्जि ॥” न्ति^३ ।

इम गाथ वत्वा अत्तनो सावकभावप्पकासनत्थ तथागतस्स पादपीठे सीस ठपेत्वा सत्था मे भन्ते

भगवा सावकोहमस्मीति वत्वा एकताल द्विताल तितालन्ति याव सत्ततालप्पमाण [७९] सत्तक्खत्तु वेहास अब्भुगन्त्वा आरुह्य तथागत वन्दित्वा एकमन्त निसीदि ।

त पाटिहारिय दिस्वा महाजनो अहो । महानुभावा बुद्धो एव थामगतदिट्ठिको नाम अत्तान अरहाति मञ्जमानो उरुवेलकस्सपोपि दिट्ठिजाल भिन्दित्वा तथागतेन दमितोति सत्थु गुणकथ येव कथेसि ।

भगवा नाह इदानीमेव उरुवेलकस्सप दमेमि अतीतेपि एस मया दमितो येवाति वत्वा इमिस्सा अत्थुप्पत्तिया महानारदकस्सपजातक कथेत्वा चत्तारि सच्चानि पकासेसि । मगधराजा एकादसहि नहुतेहि सद्धि सोतापत्तिफले पतिट्ठासि । एक नहुत उपासकत्त पटिवेदेसि । [88]

राजा सत्थु सन्तिके निसिन्नो येव पञ्च अस्सासके पवेदेत्वा सरण गन्त्वा स्वातनाय निमन्तेत्वा आसनानु वुट्ठाय भगवन्त पदक्खिण कत्वा पक्कामि ।

पुनदिवसे येहि च भगवा दिट्ठो येहि च आदिट्ठो सब्बेपि राजगहवासिनो अट्ठारसकोटिसखा मनुस्सा तथागत दट्ठुकामा पातोव राजगहतो लट्ठिवन अगमसु । तिगावुतमग्गो नप्पहोसि । सकललट्ठिवनुय्यान निरन्तर फुट्ठ^१ अहोसि । महाजनो दसबलस्स रूपगप्पत्त अत्तभाव पस्सन्तो लिप्ति कानु नासक्खि । वण्णभूमि नामेसा एवरूपेसु हि ठानेसु तथागतस्स लक्खणानुब्यञ्जनादिप्पभेदा सब्बापि रूपकायसिरि वण्णेत्तब्बा ।

एव रूपगप्पत्त दसबलस्स सरीर पस्समानेन महाजनेन निरन्तर फुटे उय्याने च मग्गे च एकभिक्खुस्सापि निक्खमणोकासो नाहोसि । त दिवस किर भगवा छिन्नभत्तो भवेय्य त मा अहोसीति सक्कस्स निसिन्नासन उण्हाकार दस्सेसि । सो आवज्जमानो त कारण जत्वा माणवकवण्ण अभिनिम्मिनित्वा बुद्धधम्मसध-पटिसयुत्तथुतियो वदमानो दसबलस्स पुरतो ओतरित्वा देवानुभावेन ओभास कत्वा —

“दन्तो दन्तेहि सह पुराणजटिलेहि विप्पमुत्तेहि ।

सिगीनिक्खसुवण्णो राजगह पाविसि भगवा ॥

मुत्तो मुत्तेहि सह पुराणजटिलेहि ।

सिगीनिक्खसुवण्णो राजगह पाविसि भगवा ॥

तिण्णो तिण्णेहि सह पुराणजटिलेहि ।

सिगीनिक्खसुवण्णो राजगह पाविसि भगवा ॥

दसवासो^२ दसबलो दसधम्मविदू दसहि चुपेतो ।

सो दससत्तपरिवारो राजगह पाविसि भगवा ॥” ति । [८०]

इमाहि गाथाहि सत्थु वण्ण वदमानो पुरतो पायासि । महाजनो माणवकस्स रूपसिरि दिस्वा अतिविय अभिरूपो अय माणवको न खो पनम्हेहि दिट्ठपुब्बोति चिन्तेत्वा कुतो अय माणवको कस्स वा अयन्ति आह । ते सुत्वा माणवो —

“यो धीरो सब्बधी दन्तो बुद्धो अप्पटिपुग्गलो ।

अरह सुगतो लोके तस्साह परिचारको ॥” ति ।

गाथ आह । सत्था सक्केन कतोकास मग्ग पटिपज्जित्वा [84] भिक्खुसहस्सपरिवृतो राजगह पाविसि । राजा बुद्धपमुखस्स सधस्स महादान दत्वा अह भन्ते । तीणि रतनानि विना वत्तितु न सक्खिम्मामि वेलाय वा अवेलाय वा भगवतो सन्तिक आगमिस्सामि लट्ठिवनुय्यान च नाम अतिदूरे इद पनम्हाक वेळुवन नाम उय्यान नातिदूरे नाच्चासन्ने गमनागमनसम्पन्न बुद्धारह सेनासन इद मे भगवा पतिगण्हात्तुति सुवण्णभिकारेनेव पुष्क-गन्धवासित मणिवण्णउदक आदाय वेळुवनुय्यान परिच्चजन्तो दसबलस्स हत्थे उदक पातेसि । तस्मि आरामपटिग्गहणे बुद्धसासनस्स मूलानि ओतिण्णानीति महापठवी कम्पि । जम्बुदीपस्मि हि ठपेत्वा वेळुवन अञ्ज पठवि कम्पेत्वा गहितसेनासन नाम नत्थि । तम्बपणिदीपेपि ठपेत्वा महाविहार अञ्ज पठवि कम्पेत्वा

गहितसेनासन नाम नत्थि । सत्था वेळुवनाराम पटिग्गहेत्वा रञ्जो अनुमोदन कत्वा उट्ठायासना भिक्खुसघ-
परिवृतो वेळुवन अगमासि ।

§ ७० सारिपुत्तो च मोग्गल्लानो च

तस्मिं खो पन समये सारिपुत्तो च मोग्गल्लानो चाति द्वे परिब्बाजका राजागह उपनिस्साय विहरन्ति
अमत परियेसमाना । तेसु सारिपुत्तो अस्सजित्थेर पिण्डाय पविट्ठ दिस्वा पसन्नचित्तो पयिरूपासित्वा “ये धम्मा
हेतुप्पभवा” ति गाथ सुत्वा सोतापत्तिफले पतिट्ठाय अत्तनो सहायकस्स मोग्गल्लानपरिब्बाजकस्सापि तमेव
गाथ अभासि । सोपि सोतापत्तिफले पतिट्ठहि ते उभोपि सञ्जय ओलोकेत्वा अत्तनो परिसाय सद्धि सत्थु सन्तिके
पब्बजिसु । तेसु महामोग्गल्लानो सत्ताहेनेव अरहत्त पापुणि । सारिपुत्तत्थेरो अड्ढमासेन । उभोपि जने सत्था
अगसावकट्ठाने ठपेसि । सारिपुत्तत्थेरेन अरहत्तप्पत्तदिवसे येव सावकसन्निपात अकासि ।

§ ७१ भगवा कपिलवत्थु अगमासि ।

तथागते पन तस्मिञ्जेव वेळुवनुय्याने विहरन्ते सुद्धोदनमहाराजा पुत्तो किर मे छ बस्सानि दुक्कर-
चारिक चरित्वा परमाभिसम्बोधि पत्वा पवत्तवरधम्मचक्रो^१ राजगह निस्साय वेळुवने विहरतीति सुत्वा अञ्ज-
तर अमच्च आमन्तेसि । [८१] एहि भणे । पुरिससहस्सपरिवारो राजगह गत्वा मम वचनेन “पिता वो सुद्धोदनमहा-
राजा दट्ठुकामो” ति वत्वा पुत्त मे गण्हित्वा एहीति आह । सो एव देवाति रञ्जो वचन सिरसा सम्पटिच्छित्वा
पुरिससहस्सपरिवारो खिप्पमेव सट्ठियोजनमग्ग गत्वा दसबलस्स चतुपरिसमञ्जो निसीदित्वा धम्मदेसनवेलाय
विहार पाविसि । सो तिट्ठतु ताव रञ्जो पहितसासनन्ति परिसपरियन्ते ठितो सत्थु धम्मदेसन सुत्वा यथाठितोव
सद्धि पुरिस [८५] सहस्सेन अरहत्त पत्वा पब्बज्ज याचि । भगवा एथ भिक्खवोति हत्थ पसारेसि । सब्बे त
खण येव इद्धिमयपत्तचीवरधरा वस्ससत्तिकत्थेरा विय अहेसु । अरहत्तप्पत्तकालतो पट्ठाय पन अरिया नाम
मज्झत्ताव होन्तीति रञ्जो पहितसासन दसबलस्स न कथेसि ।

राजा नेव गतको आगच्छति न सासन सूयतीति एहि भणे^४ त्व गच्छाति तेनेव नियामेन अञ्ज अमच्च
पेसेसि । सोपि गत्वा पुरिमनयेनेव सद्धि परिसाय अरहत्त पत्वा तुण्ही अहोसि । राजा एतेनेव नियामेन पुरिसस-
हस्सपरिवारे नव अमच्चे पेसेसि । सब्बे अत्तनो किच्च निट्ठपेत्वा तुण्हीभूता तत्थेव विहरिसु ।

राजा सासनमत्तकम्पि आहरित्वा आचिक्खन्त अलभित्वा चिन्तेसि-“एत्तका जना मयि सिनेहाभावेन
सासनमत्तम्पि न पच्चाहरिसु, को नुखो मम वचन करिस्सती” ति सब्ब राजबल ओलोकेन्तो कालुदायि अद्दस ।
सो किर रञ्जो सब्बत्थसाधको अमच्चो अब्भन्तरिको अतिविस्सासिको बोधिसत्तन सद्धि एकदिवसे जातो सह-
पसुकीळितो सहायो । अथ न राजा आमन्तेसि-“तात । कालुदायि अह मम पुत्त पस्सितुकामो नवपुरिससहस्सानि
पेसेसि एकपुरिसोपि आगन्त्वा सासनमत्त आरोचेन्तोपि नत्थि । दुज्जानो खो पन मे जीवितन्तरायो अह
जीवमानोव पुत्त दट्ठु इच्छामि सक्खिस्ससि नुखो मे पुत्त दस्सेतु” न्ति ?

सक्खिस्सामि देव । सच्चे पब्बजितु लभिस्सामीति ।

तात । त्व पब्बजित्वा अपब्बजित्वा वा मय्ह पुत्त दस्सेहीति आह ।

सो साधु देवाति रञ्जो सासन आदाय राजगह गत्वा सत्थुधम्मदेसनवेलाय परिसपरियन्ते ठितो
धम्म सुत्वा सपरिवारो अरहत्तफल पत्वा एहिभिक्खुभावे पतिट्ठासि ।

सत्था बुद्धो हुत्वा पठम अन्तोवस्स इसिपत्तने वसित्वा वुत्थवस्सो पवारेत्वा उरुवेल गत्वा तत्थ
तयो मासे वसन्तो तेभातिकजटिले विनेत्वा भिक्खुसहस्सपरिवारो फुस्समासपुण्णमाय राजगह गत्वा द्वे मासे
वसि । एत्तावता बाराणसितो निक्खमन्तस्स पञ्च मासा जाता सकलो हेमन्तो अतिवकन्तो उदायित्थेरस्स [८२]
आगतदिवसतो पट्ठाय सत्तट्ठदिवसा वीतिवत्ता । सो फग्गुणीपुण्णमासिय चिन्तेसि अतिवकन्तो हेमन्तो
वसन्तसमयो अनुपपत्तो, मनुस्सेहि सस्सादीनि उद्धरित्वा सम्मुखसम्मुखट्ठानेहि मग्गा दिन्ना हरिततिणसञ्छन्ना

पठवी, सुपुष्पिता वनसपञ्चा पटिपञ्जनक्खमा मग्गा, कालो दसबलस्स जातिसगह कातुन्ति । अथ भगवन्त [86] उपसकमित्वा —

“अगारिनोदानि दुमा भदन्ते । फलेसिनो छदन विप्पहाय ।

ते अच्चिमन्तोव पभासयन्ति समयो महावीर । भगीरसान ।

नातिसीत नातिउण्ह नातिदुब्भिक्खछातक ।

सद्दहा हरिता भूमि एस कालो महामुनी ।” ति ।

सट्ठिमत्ताहि गाथाहि दसबलस्स कुलनगर गमनत्थाय गमनवण्ण वण्णेसि ।

अथ न सत्था किन्नुखो उदायि । मधुरस्सरेन गमनवण्ण वण्णेसीति आह । भन्ते । तुम्हाक पिता सुद्धो-
दनो महाराजा पस्सितुकामो, करोथ आतकान सगहन्ति । साधु उदायि । करिस्सामि आतकान सगह । भिक्खु-
सघस्स आरोचेहि गमिकवत्त पूरेस्सन्तीति । साधु भन्तेति थेरो आरोचेसि । भगवा अगमगधवासीन कुलपुत्तान
दसहि सहस्सेहि कपिलवत्थुवासीन दसहि सहस्सेहीति सब्बेहेव वीसतिसहस्सेहि खीणासवभिक्खूहि परिवुतो
राजगहा निक्खमित्वा दिवसे दिवसे योजन गच्छति । राजगहतो सट्ठियोजन कपिलवत्थु द्वीहिमासेहि पापुणि-
स्सामीति अतुरितचारिक पक्कामि । थेरोपि भगवतो निक्खन्तभाव रञ्जो आरोचेस्सामीति वेहास अब्भुगन्त्वा
रञ्जो निवेसने पातुरहोसि । राजा थेर दिस्वा तुट्ठचित्तो महारहे पल्लके निसीदापेत्वा अत्तनो पटियादितस्स
नानगरसभोजनस्स पत्त पूरेत्वा अदासि । थेरो उट्ठाय गमनाकार दस्सेसि । निसीदित्वा भुञ्ज ताताति । सत्थु
सन्तिक गन्त्वा भुञ्जिस्सामि महाराजाति । कह पन सत्थाति । वीसतिभिक्खुसहस्सपरिवारो तुम्हाक दस्सनत्थाय
चारिक निक्खन्तो महाराजाति । राजा तुट्ठमानसो आह, तुम्हे इम परिभुञ्जित्वा याव मम पुत्तो म नगर
पापुणाति तावस्स इतोव पिण्डपात पटिहरथाति । थेरो अधिवासेसि । राजा थेर परिविसित्वा पत्त गन्धचुण्णेन
उब्बट्टेत्वा उत्तमभोजनस्स पूरेत्वा तथागतस्स देयाति थेरस्म हत्थे पटिटापेसि । थेरो सब्बेस पस्सन्तान येव
पत्त आकासे खिपित्वा सयम्पि वेहास अब्भुगन्त्वा पिण्डपात आहरित्वा सत्थु हत्थे ठपेसि । [८३] सत्था त
परिभुञ्जि । एतेनपायेन थेरो दिवसे दिवसे आहरि । सत्थापि अन्तरामगे रञ्जो येव पिण्डपात परिभुञ्जि ।
थेरोपि भत्तकिच्चावसाने दिवसे दिवसे अज्ज एत्तक भगवा आगतो अज्ज एत्तकन्ति [87] बुद्धगुणपटिसयुत्ताय
च धम्मकथाय सकलराजकुल सत्थु दस्सन विनायेव सत्थरि सञ्जातप्पसाद अकासि । तेनेव न भगवा —
“एतदग्ग भिक्खवे । मम सावकान भिक्खून कुलप्पसादकान यदिद कालुदायी” ति एतदग्गे ठपेसि ।

§ ७२ कपिलवत्थुस्मि पाटिहारिय अकासि

साकियापि खो अनुपपत्ते भगवति अम्हाक आतिसेट्ठ पस्सिस्सामाति सन्निपतित्वा भगवतो वसन-
ट्ठान वीमसमाना निगोधसक्कस्स आरामो रमणियोति सल्लक्खेत्वा तत्थ सब्ब परिजगगनविधि कारेत्वा गन्ध-
पुष्पहत्था पच्चुगमन करोन्ता सब्बालकारपतिमण्डिते दहरदहरे नागरदारके च दारिकायो च पठम पहिण्णिमु ।
ततो राजकुमारे च राजकुमारियो च तेस अनन्तरा^१ साम गन्धपुष्पचुण्णादीहि पूजयमाना भगवन्त गहेत्वा निगोधा-
राममेव अगमसु । तत्र भगवा वीसतिसहस्सखीणासवपरिवुतो पञ्जत्तवरबुद्धासने निसीदि । साकिया नाम मान-
जातिका मानत्थद्धा । ते सिद्धत्यकुमारो अम्हेहि दहरतरो अम्हाक कणिट्ठो भागिनेय्यो पुत्तो नत्ताति चिन्तेत्वा
दहरदहरे राजकुमारे आहसु, तुम्हे भगवन्त वन्दथ मय तुम्हाक पिट्ठितो निसीदिस्सामाति । तेसु एव अव-
न्दित्वा निसिन्नेसु भगवा तेस अज्झासय ओलोकेत्वा न म आतयो वन्दन्ति हन्द दानि न वन्दापेस्सामीति अभि^२-
ज्जापादकज्ज्ञान समापज्जित्वा वुट्ठाय आकास अब्भुगन्त्वा तेस सीसे पादपसु ओकिरमानो विय गण्डम्ब-
खल्लमूले यमकपाटिहारियसदिस पाटिहारिय अकासि ।

राजा त अच्छरिय दिस्वा आह-भगवा । तुम्हाक जातदिवसे इसिकाळदेवलस्स वन्दनत्थ उपनीतान
पादे वो परिवत्तित्वा ब्राह्मणस्स मत्थके पतिट्ठिते दिस्वापि अह तुम्हे वन्दि अय मे पठमवन्दना, बप्पमगलदिवसे
जम्बुच्छायाय सिरिसयने निसिन्नान वो जम्बुच्छायाय अपरिवत्तन दिस्वापि पादे वन्दि अय मे दुतियवन्दना । इदानी

इम अदिट्ठपुब्ब पाटिहारिय दिस्वापि तुम्हाक पादे वन्दामि अय मे ततियवन्दनाति । रञ्जे पन वन्दिते भगवन्त जवन्दित्वा ठातु समत्थो नाम एको साकियोपि नाहोसि । सब्बे वन्दिसु येव । इति भगवा आतके वन्दापेत्वा आकासतो ओतरित्वा पञ्चत्ते आसने निसीदि । निसिन्ने भगवति सिखाप्पत्तो आतिसमागमो अहोसि । सब्बे एकगचित्तो हुत्वा निसीदिसु । ततो महामेघो पोक्खरवस्स वस्सि । तम्बवण्ण उदक हेट्ठो विरवन्त गच्छति । तेमितुकामोव तेमेति अतेमितुकामस्स[८४]सरीरे बिन्दुमत्तोपि न पतति । त दिस्वा सब्बे अच्छरियम्भुतचित्ता जाता । अहो ! अच्छरिय अहो ! अब्भुतन्ति कथ समुट्ठापेसु । सत्था न [८४] इदानेव मय्ह आतिसमागमे पोक्खरवस्स वस्सति अतीतेपि वस्सीति इमिस्सा अट्ठप्पत्तिया महावेस्सन्तरजातक कथेसि । धम्मदेसन सुत्वा सब्बे उट्ठाय वन्दित्वा पक्कमिसु । एकोपि राजा व राजमहामत्तो वा स्वे अम्हाक भिक्ख गण्हथाति वत्ता गतो नाम नत्थि ।

§ ७३ कपिलवत्थु पिण्डाय पाविसि

सत्था पुनदिवसे वीसतिसहस्सभिक्खुपरिवुतो कपिलवत्थु पिण्डाय पाविसि । त न कोचि गन्त्वा निमन्तेसि वा पत्त वा अग्गहेसि । भगवा इन्दलीले ठितोव आवज्जेसि, “कथम्भुखो पुब्बबुद्धा कुलनगरे पिण्डाय चरिसु कि नु उप्पटिपाटिया इस्सरजनान घरानि अगमसु उदाहु सपदानचारिक चरिसु” ति । ततो एकबुद्धस्सापि उप्पटिपाटिया गमन अदिस्वा मयापि दानि अयमेव तेस वसो अय मे पवेणी पग्गहेत्तब्बा आयति च मे सावकापि ममञ्जेव अनुसिक्खन्ता पिण्डचारियवत्त परिपूरेस्सन्तीति कोटिय निविट्ठगेहतो पट्ठाय सपदान पिण्डाय चरि । अय्यो किर सिद्धत्थकुमारो पिण्डाय चरतीति द्विभूमकतिभूमकादिसु पासादेसु सीहपञ्जर विवरित्वा महाजनो दस्सनव्यावटो अहोसि ।

राहुलमातापि देवी अय्यपुत्तो किर इमस्मि येव नगरे महन्तेन राजानुभावेन भुवण्णसिविकादीहि विचरित्वा इदानि केसमस्सु ओहारेत्वा कासायवत्थवसनो कपालहत्थो पिण्डाय चरति सोभति नुखोति सीह-पञ्जर विवरित्वा ओलोकयमाना भगवन्त नानाविरागसमुज्जलाय सरीरप्पभाय नगरवीथियो ओभासेत्वा व्यामप्पभापरिक्खेपसमुपगल्हाय^१ असीत्यनुव्यञ्जनावभासिताय द्वितिसमहापुरिसलक्खणपतिमण्डिताय अनु-पमाय बुद्धसिरिया विरोचमान दिस्वा उण्हीसतो पट्ठाय याव पादतला —

“सिनिद्धनीलमुदुकुञ्चितकेसो सुरि^२यनिम्मलतलाभिनलाटो ।

युत्तनु गमुदुकायतनासो रसिजालविततो नरसीहो ॥” ति ।

एवमादिकाहि अट्ठहि नरसीहगाथाहि नाम अभित्थवित्वा ‘तुम्हाक पुत्तो पिण्डाय चरती’ ति रञ्जो आरोचेसि । राजा सविग्गहदयो हत्थेन साटक सण्ठेप्पतो तुरिततुरित निक्खमित्वा वेगेन गन्त्वा भगवतो पुरतो ठत्वा आह “कि भन्ते ! अम्ह लज्जापेथ ? किमत्थ पिण्डाय चरथ ? कि एत्तकान भिक्खू न सक्का भत्त लद्धन्ति[८७] सञ्ज करित्था” ति ? वसचारित्तमेत महाराज ! अम्हाकन्ति । ननु भन्ते ! अम्हाक महासम्मत्तखत्तियवसो नाम[८५]वसो ? तत्थ च एकखत्तियोपि भिक्खाचरो^३ नाम नत्थीति । अय महाराज ! राजवसो नाम तव वसो अम्हाक पन दीपकरो कोण्डञ्जो—पे—कस्सपोति अय बुद्धवसो नाम एते च अञ्जो व अनेकसहस्ससखा बुद्धा भिक्खाचरा भिक्खाचारेनेव जीविक कप्पेसुन्ति अन्तरवीथिय ठितोव —

“उत्तिट्ठे नप्पमज्जेय्य धम्म सुचरित चरे ।

धम्मचारी सुख सेति अस्मि लोके परमिह चा ॥”^४ ति ।

इम गाथमाह । गाथापरियोसाने राजा सोतापत्तिफले पतिट्ठासि —

“धम्म चरे सुचरित न न दुच्चरित चरे ।

धम्मचारी सुख सेति अस्मि लोके परमिह चा ॥” ति ।

इम पन गाथ सुत्वा सकदागामिफले पतिट्ठासि । महाधम्मपालजातक^५ सुत्वा अनागामिफले पति-

१ रो०—समुपगल्हाय । २ रो०—पुन्नमला । ३ रो०—भिक्खाचरो । ४—धम्मपद, लोकवग्ग ।

५ रो०—धम्मपालजातक । *

दृष्टासि । मरणसमये सेतच्छतस्स हेट्ठा सिरिसयने निपन्नो येव अरहत्त पापुणि । अरञ्जवासेन पन पधानानु-
योगकिच्च रञ्जो नाहोसि । सोतापत्तिफल सच्छिकत्वा येव पन भगवतो पत्त गहेत्वा सपरिस भगवन्त महापासाद
आरोपेत्वा पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन परिवसि ।

७४ राहुलमातया सिरिगम्भ अगमासि

भक्तकिच्चपरियोसाने सब्ब इत्थागार आगन्त्वा भगवन्त वन्दि ठपेत्वा राहुलमातर । सा पन
“गच्छ अय्यपुत्त वन्दाही” ति परिजनेन वुच्चमानापि “सचे मय्ह गुणो अत्थि सयमेव मे सन्तिक अय्यपुत्तो
आगमिस्सति आगतमेव न वन्दिस्सामी” ति वत्वा न अगमासि ।

भगवा राजान पत्त गहापेत्वा द्वीहि अग्गसावकेहि सद्धि राजधीताय सिरिगम्भ गन्त्वा राजधीता
यथाएव वन्दमाना न किञ्च वत्तब्बानि वत्वा पञ्जत्ते आसने निसीदि । सा वेगेनागन्त्वा गोप्फकेसु
गहेत्वा पादपिट्ठिय सीम परिवत्तेत्वा यथाञ्जासय वन्दि । राजा राजधीताय भगवति सिनेहवहुमानादि-
गुणसम्पत्तियो कथेसि—“भन्ते! मम धीता तुम्हेहि कासायानि [१०] निवत्थानीति सुत्वा ततो पट्ठाय
कासाववत्था जाता, तुम्हाक एक्कभक्तिकभाव सुत्वा एकभक्तिकाव जाता, तुम्हेहि महासयनस्स छट्ठित्तभाव आत्वा
पट्टिकामञ्जके येव निपन्ना, तुम्हाक मालागन्धादीहि विरतभाव आत्वा विरतमालागन्धाव जाता अत्तनो
जातकेसु मय पटिजग्गिस्सामाति सासने पेसिते एकजातकम्पि न ओलोकेसि । एव गुणसम्पन्ना मे भगवा ।
धीता” ति । “अनच्छरिय महाराज । य इदानीं तथा रक्खियमाना राजधीता परिपक्के आणे [८६]
अत्तान रक्खेय्य एसा पुब्बे अनारक्खा पब्बतपादे विचरमाना अपरिपक्के आणे अत्तान रक्खीति वत्वा
वन्दकित्तरजातक कथेत्वा उट्ठायसना पक्कामि ।

§ ७५ नन्द पब्बाजेसि

द्वितियदिवसे नन्दस्स राजकुमारस्स अभिसेकगेह्पवेसनविवाहमगलेसु वत्तमानेसु तस्स गेह
गन्त्वा कुमार पत्त गहापेत्वा पब्बाजेतुकामो मगल वत्वा उट्ठायसना पक्कामी । जनपदकल्याणी कुमार
गच्छन्त दिस्वा “तुवट खो अय्यपुत्त । आगच्छेय्यासी” ति वत्वा गीव पसारेत्वा ओलोकेसि । सोपि भगवन्त
पत्त गण्ठ्हाति वत्तु अक्सिहमानो विहारमेव अगमासि । त अनिच्छमान येव भगवा पब्बाजेसि । इति भगवा
कपिलपुर गन्त्वा ततियदिवसे नन्द पब्बाजेसि ।

§ ७६ राहुल पब्बाजेसि

सत्तमे दिवसे राहुलमाता कुमार अलकरित्वा भगवतो सन्तिक पेमेसि—“पस्स तात । एत वीसति-
सहस्ससमणपरिवुत्त सुवण्णवण्ण ब्रह्मरूपीवण्ण समण, अय ते पिता एतस्स महन्ता निधयो^१ अहेसु ।
त्यास्स निक्खमन्तो पट्ठाय न पस्साम गच्छ न दायज्ज याच, अह तात । कुमारो अभिसेक पत्वा चक्कवत्ती
भविस्सामि धनेन मे अत्थो धन मे देहि सामिको हि पुत्तो पितु सन्तकस्सा” ति । कुमारो च भगवतो सन्तिक
गन्त्वा पितुसिनेह पटिलभित्वा हट्ठतुट्ठो “सुखा ते समण । छाया” ति वत्वा अञ्जम्पि बहु अत्तनो अनुरूप
वदन्तो अट्ठसि ।

भगवा कतभक्तकिच्चो अनुमोदनं कत्वा उट्ठायसना पक्कामि । कुमारोपि “दायज्ज मे समण ।
देहि, दायज्ज मे समण । देही” ति भगवन्त अनुबन्धि । भगवा कुमार न निवत्तापेसि । परिजनोपि भगवता सद्धि
२ गच्छन्त निवत्तेतु नासक्खि । इति सो भगवता सद्धि आराममेव आगमासि । ततो भगवा चिन्तेसि, “य अय
पितुसन्तक धन इच्छति त वट्ठानुगत सविघात हन्दस्स बोधिमण्डे पटिलद्ध सत्तविध अरियधन देमि लोकुत्तरदा-
यज्जस्स न सामिक करोमी” ति आयस्मन्त सारिपुत्त आमन्तेसि “तेन हि [११] त्व सारिपुत्त । राहुलकुमारं पब्बा-
जेही” ति । पब्बजिते पन कुमारे रञ्जो अधिमत्तदुक्ख उप्पज्जि । त अधिवासेतु असक्कोत्तो भगवतो
निवेदेत्वा “साधु भन्ते । अय्या मातापितृहि अननुज्जात पुत्त न पब्बाजेय्यु” न्ति वर याचि । भगवा

तस्म त वचन पटिस्सुणित्वा पुनरिवसे राजनिवेसने कतपातरासो एकमन्त निसिन्नेन रञ्जा “भन्ते ! तुम्हाक दुक्करकारिककाले^१ एका देवता म उपसकमित्वा पुत्तो ते कालकतोति आह । तस्सा वचन असद्दहन्तो “न मय्ह पुत्तो [८७] बोधि अप्पत्वा काल करोतीति न पटिक्खिपि” न्ति वुत्त “इदानी कि सद्दहिससथ ? ये तुम्हे पुब्बेपि अट्ठिकानि दस्सेत्वा पुत्तो ते मतोति वुत्ते न सद्दहिससथ” ति इमिस्सा अत्थुप्पत्तिया महाधम्मपालजातक कथेसि । कथापरियोमाने राजा अनागामिफले पटिट्ठहि ।

§ ७७ अनाथपिण्डको जेतवनारामं कारेसि

इति भगवा पितर तीसु फलेसु पटिट्ठापेत्वा भिक्खुसघपरिवृतो पुनदेव राजगह गन्त्वा सीतवने विहामि । तस्मि समये अनाथपिण्डको गहपति पञ्चहि सकटसतेहि भाण्ड आदाय राजगहे अत्तनो पियसहायस्स सेट्ठिनो गेह गन्त्वा तत्थ बुद्धस्स भगवतो उप्पन्नभाव सुत्वा बलवपच्चससमये देवतानुभावेन विवटेन द्वारेन सत्थार उपसकमित्वा वम्म सुत्वा सोतापत्तिफले पटिट्ठाय दुतियदिवसे बुद्धपमुखस्स सघस्स महादान दत्वा सावत्थि आगमनत्थाय सत्थुपटिञ्जा गहेत्वा अन्तरामगे पञ्चचत्ताळीसयोजनट्ठाने सतसहस्स सतसहस्स दापेत्वा योजनिकाय योजनिकाय विहारे कारापेत्वा^२ जेतवन कोटिसत्थारेन अट्ठारसहिरञ्जकोटीहि किणित्वा नवकम्म पट्ठपेमि । सो मज्जे दमबलस्स गन्धकुटि कारेसि । न परिवारेत्वा असीतिमहाथेरान पाटियक्कसन्निवेसने आवासे एककुण्डकट्टिकुण्डकहसवट्ठकदीघसालामण्डपादिवसेन सेससेनासनानि पोक्खरणिyo चकमनरत्तिट्ठानदिवा-ट्ठानानि चाति अट्ठारसकोटिपरिच्चागेन रमणीये भूमिभागे मनोरम विहार कारापेत्वा दसबलस्स आगमणत्थाय दूत पेसेसि । सत्था दूतस्स वचन सुत्वा महाभिक्खुमघपरिवारो राजगहा निक्खमित्वा अनुपुब्बेन मावत्थिनगर पापुणि ।

महासेट्ठिपि खो विहारमह सज्जेत्वा तथागतस्स जेतवन पविसनदिवसे पुत्त सब्बालकारपतिमण्डित कत्वा अलकतपटियत्तेहेव पञ्चहि कुमारसतेहि सद्धि पेसेसि । सो सपरिवारो पञ्चवण्णवत्थसमुज्जलानि पञ्चधजसतानि गहेत्वा [९२] दसबलस्स पुरतो अहोसि । तेस पच्छतो महासुभदा चूळसुभदानि द्वे सेट्ठिधीतरो पञ्चहि कुमारसतेहि सद्धि पुण्णघटे गहेत्वा निक्खमिसु । तास पच्छतो सेट्ठिभरिया सब्बालकारपतिमण्डिता पञ्चहि मातुगामसतेहि सद्धि पुण्णपातियो गहेत्वा निक्खमि । सब्बेस पच्छतो सय महासेट्ठि अहतवत्थनिवत्थो अहतवत्थेहेव पञ्चहि सेट्ठिसतेहि सद्धि भगवन्त अब्भुग्गञ्छि ।

भगवा इम उपासकपरिस पुरतो कत्वा महाभिक्खुसघपरिवृतो अत्तनो सरीरप्पभाय सुवण्णरससेक-पिञ्जरानि विय वनन्तरानि कुरुमानो अनन्ताय बुद्धलील्लहाय अप्पटिसमाय बुद्धसिरिया जेतवनविहार पाविसि । अय न अनाथपिण्डको पुच्छि । [८८] “कथाहम्भन्ते ! इमस्मि विहारे पटिपज्जामी” ति ? तेनहि गहपति ! इम विहार आगतानागतस्स भिक्खुसघस्स देही” ति साधु भन्तेति महासेट्ठि सुवण्णभिङ्गार आदाय दसबलस्स हत्थे उदक पातेत्वा “इम जेतवनविहार आगतानागतस्स चातुद्दिस्स बुद्धपमुखस्स सघस्स दम्मी” ति अदासि । सत्था विहार पटिग्गहेत्वा अनुमोदन करोन्तो —

“सीत उण्ह पटिहन्ति ततो वाळमिगानि च ।
सिरिसपे च मकसे सिसिरे चापि वुट्ठियो ॥
ततो वातातपे घोरे सञ्जाते पटिहञ्जति ।
लेणत्थ च सुखत्थ च ज्ञामितु च विपस्सितु ॥
विहारदान सघस्स अग्न बुद्धेन वण्णित ।
तस्मा हि पण्डितो पोसो सम्पस्स अत्थमत्तनो ॥
विहारे कारये रम्मे वासयेत्थ बहुस्सुते ।
तेस अन्नञ्च पाण च वत्थसेनासनानि च ॥
ददेय्य उजुभूतेसु विप्पसन्नेन चेतसा । [९३]

१ रो-दुक्करचारिककाले । २ रो-कारेत्वा ।

ते तस्स धम्म देसन्ति सब्बदुक्खापनूदन ।

य सो धम्म इधञ्जाय परिनिब्बाति अनासवो ॥” ति ।

विहारानिसस कथेसि । अनाथपिण्डको दुतियदिवसतो पट्ठाय विहारमह आरभि । विसाखाय पासादमहो चतुहि मासेहि निट्ठितो । अनाथपिण्डकस्स पन विहारमहो नवहि मासेहि निट्ठासि । विहारमहेपि अट्ठारसेव कोटियो अगमसु इति इमस्मि येव विहारे चतुपण्णासकोटिसख धन परिच्चजि ।

अतीते पन विपस्सिस्स भगवतो काले पुनब्बसुमित्तो नाम सेट्ठी सुवण्णिट्ठिकासन्थारेन किणित्वा तस्मि येव ठाने योजनप्पमाण सघाराम कारेसि । सिरिवस्स भगवतो काले सिरिवड्ढो नाम सेट्ठी सुवण्णजालसन्थारेन किणित्वा तस्मि येव ठाने तिगावुतप्पमाण सघाराम कारेसि । वेस्सभूस्स भगवतो काले सोन्थियो नाम सेट्ठि सुवण्णहत्थिपदसन्थारेन किणित्वा तस्मि येव ठाने अड्ढयोजनप्पमाण सघाराम कारेसि । कबुसन्धस्स भगवतो काले अञ्चुतो नाम सेट्ठी सुवर्णाण्णट्ठिकासन्थारेनेव किणित्वा तस्मि येव ठाने गावुतप्पमाण सघाराम कारेसि । कोणागमणस्स भगवतो काले उगो नाम सेट्ठी सुवण्णकच्छपसन्थारेन किणित्वा तस्मि येव ठाने अड्ढगावुतप्पमाण सघाराम कारेसि । कस्सपस्स भगवतो काले सुमगलो नाम सेट्ठी सुवण्णिट्ठिकसन्थारेन किणित्वा तस्मि येव ठाने सोळसकरीसप्पमाण [८९] सघाराम कारेसि । अम्हाक पन भगवतो काले अनाथपिण्डको सेट्ठी कहापणकोटिसन्थारेन किणित्वा तस्मि येव ठाने अट्ठकरिसप्पमाण सघाराम कारेसि । इदं किर ठान सब्बबुद्धान अविजहित्ठानमेव । इति महाबोधिमण्डे सब्बञ्जुतप्पत्तितो याव महापरिनिब्बानमञ्चा यस्मि यस्मि ठाने भगवा विहासि इदं सन्तिकेनिदान नाम । तस्स वसेन सब्बजातकानि वण्णयिस्साम ।

जातकद्वय

निदानकथानिड्डिता [९४]

जातकट्टकथा

१ एकनिपातो

१ अपण्णकवग्गवण्णना

१. अपण्णकजातकं

पच्चुपन्नवत्थु

इमं ताव अपण्णकधम्मदसनं भगवा सावत्थि उपनिस्साय जेतवनमहाविहारे विहरन्तो कथेसि । कम्पन आरब्धं अयं कथा समुट्ठिताति ? सेट्ठिस्स सहायके पच्चसते तित्थियसावकेति ।

एकस्मिं हि दिवसे अनाथपिण्डको सेट्ठी अत्तनो सहायके पच्चसते अञ्जतित्थियसावके आदाय बहु मालागन्धविलेपनञ्चेव तेलमधुपाणितवत्थच्छादनानि च गाहापेत्वा जेतवनं गत्वा भगवन्तं वन्दित्वा मालादीहि पूजत्वा भेसज्जानि चैव वत्थानि च भिक्षुसघस्स विस्सज्जेत्वा छं निसज्जादोसे वज्जेत्वा एकमन्तं निसीदति । तेपि अञ्जतित्थियसावका तथागतं वन्दित्वा सत्थु पुण्णचन्दसस्सिरिकं मुखं लक्खणानुब्यञ्जनपतिमण्डितं व्यामप्पभापरिक्खितं ब्रह्मकायं आवेळावेळा यमकयमकां हुत्वा निच्छरन्तियो घनबुद्धरस्मियो च ओलोकयमाना अनाथपिण्डकस्स समीपे येव निसीदिसु ।

अयं नेस सत्था मनोसिलातले सीहनाद नदन्तो तरुणसीहो वियं गज्जन्तो, पावुस्सकमेघो वियं च, आकासगगओता [१५] रेन्तो वियं च, रतनदामं गन्थेन्तो वियं च अट्ठगसमन्नागतेन सवनीयेन ब्रह्मस्सरेण नाना नयविचित्तं मधुरधम्मकथं कथेसि । ते सत्थुधम्मदेसनं सुत्वा पसन्नचित्ता वुट्ठाय दसबलं वन्दित्वा अञ्जतित्थियसरणं भिन्दित्वा बुद्धं सरणं अगमसु । ते ततो पट्ठाय निच्चकालं अनाथपिण्डकेन सद्धिं गन्धमालादिहत्थां विहारं गत्वा धम्मं सुणन्ति दानं देन्ति सीलं रक्खन्ति उपोसथकम्मं करोन्ति ।

अथ भगवा सावत्थितो पुनदेव राजगहं अगमासि । ते तथागतस्स गतकाले तं सरणं भिन्दित्वा पुन अञ्जतित्थियसरणं गत्वा अत्तनो मूलट्ठाने येव पतिट्ठिता ।

भगवापि सत्तट्ठमासे वीतिनामेत्वा पुन जेतवनं अगमासि । अनाथपिण्डको पुनपि [१०] ते आदाय सत्थु सन्तिकं गत्वा सत्थारं गन्धादीहि पूजेत्वा वन्दित्वा एकमन्तं निसीदति । तेपि भगवन्तं वन्दित्वा एकमन्तं निसीदिसु । अयं नेस अनाथपिण्डको तथागते चारिकं पक्कन्ते गहितसरणं भिन्दित्वा पुन अञ्जतित्थियसरणमेव गहेत्वा मूले पतिट्ठितभावं भगवतो आरोचेसि ।

भगवा अपरिमितकप्पकोटियो निरन्तरं पवत्तितवचीसुचरितानुभावेन दिब्बगन्धगन्धितं नानागन्धपूरितं रतनकरण्डकं विवरन्तो वियं मुखपट्टमं विवरित्वा मधुरस्सरं निच्छारेन्तो “सच्चं किरं तुम्हे उपासका । तीणि सरणानि भिन्दित्वा अञ्जतित्थियसरणं गता” ति पुच्छि । अथ तेहि पटिच्छादेतु आसक्कोन्तेहि “सच्चं भगवा” ति वुत्ते सत्था “उपासका । हेट्ठा अवीचि उपरि भवग्गं परिच्छेद कत्वा तिरियं अपरिमाणासु लोकघातुसु सीलादिगुणेन बुद्धेन सदिसो नाम नत्थि कुतो अधिकतरो । “यावता भिक्खवे ! सत्ता अपदा वा—पे—तथागतो तेसं अगमक्खायति^१यं किञ्चि वित्तं इध वा हुं वा—पे—अगगतो वे पसन्नान्” न्ति आदीहि सुत्तेहि पकासिते

रतनत्तयगुणे पकासेत्वा एत्र उत्तमगुणेहि समन्नागत रतनत्तय सरण गता उपासका वा उपासिका वा निरयादिसु निब्बत्तनका नाम नत्थि । अपायनिब्बत्तितो मुञ्चित्वा पन देवलोके उप्पज्जित्वा महासम्पत्तिं अनुभोन्ति । तस्मा तुम्हेहि एवरूप सरण भिन्दित्वा अञ्जतिथियसरण गच्छन्तेहि अयुत्त कत” न्ति आह ।

एत्थ च तीणि रतनानि भोक्खवसेन उत्तमवसेन च सरण गतान अपायेसु निब्बत्तिया अभावदीपनत्थ इमानि सुत्तानि दस्सेतब्बानि [१६]—

“ये केचि बुद्ध सरण गतासे न ते गमिस्सन्ति अपाय ।
 पहाय मानुस देह देवकाय परिपूरेस्सन्ति ॥
 ये केचि धम्म सरण गतासे न ते गमिस्सन्ति अपाय ।
 पहाय मानुस देह देवकाय परिपूरेस्सन्ति ॥
 ये केचि सघ सरण गतासे न ते गमिस्सन्ति अपाय ।
 पहाय मानुस देह देवकाय परिपूरेस्सन्ति^१ ॥
 बहु वे सरण यन्ति पब्बतानि वनानि च ।
 आरामरूक्खचेत्यानि मनुस्सा भयतज्जिता ॥
 नेत खो सरण खेम नेत सरणमुत्तम ।
 नेत सरणमागम्म सब्बदुक्खा पमुच्चति ॥
 यो च बुद्ध च धम्म च सघ च सरण गतो ।
 चत्तारि अरियसञ्चानि सम्मप्पञ्जाय पस्सति ॥ [११]
 दुक्ख दुक्खसमुप्पाद दुक्खस्स च अतिक्कम ।
 अरियञ्चट्ठगिक मग्ग दुक्खूपसमगामिन ॥
 एत खो सरण खेम एत सरणमुत्तम ।
 एत सरणमागम्म सब्बदुक्खा पमुच्चती ॥” ति ।^२

न केवल च नेस सत्था एत्तक येव धम्म देसेसि । अपि च खो “उपासका । बुद्धानुस्सति कम्मट्ठान नाम धम्मामुस्सति—ये—सघानुस्सति कम्मट्ठान नाम सोतापत्तिमग्ग देति सोतापत्तिफल देति सकदागामिमग्ग देति सकदागामिफल देति अनागामिमग्ग देति अनागामिफल देति अरहत्तमग्ग देति अरहत्तफल देती” ति एवमादीहिपि नयेहि धम्म देसेत्वा “एवरूप नाम सरण भिन्दन्तेहि अयुत्त तुम्हेहि कत” न्ति आह ।

एत च बुद्धानुस्सतिकम्मट्ठानादीन सोतापत्तिमग्गादिप्पदान “एकधम्मो भिक्खवे । भावितो बहुलीकतो एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिञ्जाय, सम्बोधाय, निब्बानाय सवत्तति । कतमो एकधम्मो ? बुद्धानुस्सती” ति^३ एवमादिहि सुत्तेहि दीपेतब्ब ।

एव भगवा नानप्पकारेहि उपासके ओवदित्वा “उपासका । पुब्बेपि मनुस्सा असरण सरणन्ति तक्कगाहेन विरुद्धगाहेन गहेत्वा अमनुस्सपरिग्गहिते कन्तारे यक्खभक्खा हुत्वा महाविनास पत्ता, अपण्णकगाह पन एकसगाह अविरुद्धगाह गहितमनुस्सा तस्मि येव कन्तारे सोत्थिभाव पत्ता” ति वत्ता तुण्ही अहोसि ।

अथ खो अनाथपिण्डिको गृहपति उट्ठायीसना भगवन्त वन्दित्वा अभित्थवित्वा सिरसि अञ्जलिम्पतिट्ठापेत्वा एवमाह—“भन्ते । इदानीं ताव इमेस उपासकान उत्तमसरण भिन्दित्वा तक्कगाह विरुद्धगाह सरणगहण अम्हाक पाकट पुब्बे पन अमनुस्सपरिग्गहीते कन्तारे तक्किकान विनासो अपण्णकगाह गहितमनुस्सान च सोत्थिभावो अम्हाक पटिच्छन्नो [१७] तुम्हाकमेव पाकटो । साधु वत नो भगवा आकासे पुण्णचन्द्र उट्ठापेन्तो विय इम कारण पाकट करोतू” ति ।

अथ भगवा मया खो गहपति । अपरिमितकाल दसपारमियो पूरेत्वा लोकस्स कखच्छेदनत्थमेव सब्बञ्चुतआण पटिविद्ध सीहवसाय सुवण्णपाति पूरेन्तो विय सक्कच्च सोतमोदहित्वा मुणोहीति सेटठिनो सनु-
प्पाद जनेत्वा हिमगम्भ पदाळेत्वा पुण्णचन्द नीहरन्तो विय भवन्तरेन पटिच्छन्न कारण पाकट अकासि —[९२]

अतीतवत्थु

अतीते कासिरट्ठे बाराणसिनगरे ब्रह्मदत्तो नाम राजा अहोसि । तदा बोधिसत्तो सत्थवाहकुले पटिसिन्धि गहेत्वा अनुपुब्बेन वयप्पत्तो पञ्चहि सकटसतेहि वाणिज्ज करोन्तो विचरति । सो कदाचि पुब्बन्ततो अपरन्त गच्छति कदाचि अपरन्ततो पुब्बन्त । बाराणसिय येव हि अञ्जोपि सत्थवाहपुत्तो अत्थि बालो अव्यत्तो अनुपायकुसलो । तदा बोधिसत्तो बाराणसितो महग्घ भण्ड गहेत्वा पञ्चसकटसतानि पूरेत्वा गमनसज्जानि कत्वा ठपेसि । सोपि बालसत्थवाहपुत्तो तथेव पञ्चसकटसतानि पूरेत्वा गमनसज्जानि कत्वा ठपेसि ।

बोधिसत्तो चिन्तेसि, सच्चे अय बालसत्थवाहपुत्तो मया सद्धि येवग मिस्सति सकटसहस्से एकतो मग्गे गच्छन्ते मग्गोपि नप्पहोस्सति मनुस्सान दारुदकादीनिपि बलिवद्दान तिणानिपि दुल्लभानि भवि-
स्सन्ति । एतेन वा मया वा पुरतो गन्तु वट्टतीति ।

सो त पक्कोसापेत्वा एतमत्थ आरोचेत्वा द्वीहिपि अम्हेहि एकतो गन्तु न सक्का । कि त्व पुरतो गमिस्ससि उदाहु पच्छतोति आह ।

सो चिन्तेसि-मयि पुरतो गच्छन्ते बहू आनिससा । मग्गेन अभिन्नेनेव गमिस्सामि । गोणा अनामट्ठ-
तिण खादिस्सन्ति । मनुस्सान अनामट्ठसूपेय्यपण्ण भविस्सति । पसन्न उदक भविस्सति । यथारचि अग्घ ठपेत्वा भण्ड विक्किणिस्सामीति । सो अह सम्म । पुरतो गमि [९४] स्सामीति आह ।

बोधिसत्तोपि पच्छतो गमने बहू आनिससे अद्दस । एव हिस्स अहोसि—एते पुरतो गच्छन्ता मग्गे विसमट्ठान सम करिस्सन्ति । अह तेहि गतमग्गेन गमिस्सामि । पुरतो गतेहि बलिवद्देहि परिणतप्पट्ठतिणे खादिते मम गोणा पुन उट्ठितानि मधुरतिणानि खादिस्सन्ति । गहितपण्णट्ठानतो उट्ठित मनुस्सान सूपेय्यपण्ण मधुर भविस्सति । अनुदके ठाने आवाट खणित्वा एते उदक उप्पादेस्सन्ति । परेहि कतेसु हि आवाटेसु मय उदक पिविस्साम भण्डअग्घट्ठपन नाम मनुस्सान जीवितावोरोपनसदिस अह पच्छतो गन्त्वा एतेहि ठपितग्घेन भण्ड विक्किणिस्सामीति । सो एतके आनिससे दिस्वा-सम्म । त्व पुरतो गच्छाति आह ।

साधु सम्माति बालसत्थवाहो सकटानि योजेत्वा निक्खन्तो अनुपुब्बेन मनुस्सवास अतिक्कमित्वा कन्तारमुख पापुणि ।

कन्तार नाम चोरकन्तार, वाळकन्तार, निरुदककन्तार, अमनुस्सकन्तार, अप्पभक्खकन्तारन्ति पञ्चविध । तत्थ चोरेहि अधिट्ठितमग्गे चोरकन्तार नाम । सीहादीहि अधिट्ठितमग्गे वाळकन्तार नाम । यत्थ नहायितु वा पातु वा [९३] उदक नत्थि इद निरुदककन्तार नाम । अमनुस्साधिट्ठित अमनुस्सकन्तार नाम । मूलखादनीयादिविरहित अप्पभक्खकन्तार नाम । इमस्मि पञ्चविधे कन्तारे त कन्तार निरुदककन्तार चेव अमनुस्सकन्तार च । तस्मा सो बालसत्थवाहपुत्तो सकटेसु महन्तमहन्ता चाटियो ठपेत्वा उदसकस्स पूरापेत्वा सट्ठियोजनिक कन्तार पटिपज्जि ।

अथस्स कन्तारमज्झ गतकाले कन्तारे अधिवत्थयक्खो इमेहि मनुस्सेहि गहित उदक छड्डापेत्वा दुब्बले कत्वा सब्बेव ते खादिस्सामीति सब्बसेततरुणबलिवद् [९४] युत्त मनोरम यानक मापेत्वा धनुकलाप-
फलकाबुधहत्थेहि दसहि वा द्वादसहि अमनुस्सेहि परिवुत्तो उप्पलकुमुदानि पिलन्धित्वा अल्लसीसो अल्लवत्थो इस्सरपुरिसो विय तस्मिं यानके निसीदित्वा कद्दममक्खितेहि चक्केहि पटिपथ अगमासि । परिवारमनुस्सापिस्स पुरतो च पच्छतो च गच्छन्ता अल्लकेसा अल्लवत्था उप्पलकुमुदमाला पिलन्धित्वा पदुमपुण्डरीककलापे गहेत्वा भिसमळालानि खादन्ता उदकबिन्दूहि चेव कललेन च पग्घरन्तेन अगमसु ।

सत्थवाहा च नाम यदा धुरवातो^१ वायति तदा यानके निसीदित्वा उपट्ठाकजनपरिवृता रज परिहरन्ता पुरतो गच्छन्ति । यदा पच्छतो वायति तदा तेनेव नयेन पच्छतो गच्छन्ति । तदा पन धुरवातो अहोसि । तस्मा सो बालसत्थवाहपुत्तो पुरतो अगमासि ।

यक्खो त आगच्छन्त दिस्वा अत्तनो यानक मग्गा ओक्कमापेत्वा कह गच्छथाति तेन सद्धि पटिसन्धार अकासि । सत्थवाहोपि अत्तनो यानक मग्गा ओक्कमापेत्वा सकटान गमनोकास दत्वा एकमन्त ठितो त यक्ख अवोच-भो । अम्हे ताव बाराणसितो आगच्छाम । तुम्हे पन उप्पलकुमुदानि पिलन्धित्वा पदुमपुण्डरीकहत्था भिसमुळालानि खादन्ता कहुममक्खिता उदकबिन्दूहि पग्घरन्तेहि आगच्छथ । किन्नुखो तुम्हेहि आगतमग्गे देवो वस्सति उप्पलादिसञ्छन्नानि सरानि अत्थीति पुच्छि ।

यक्खो तंस्स कथ सुत्वा-सम्म । किन्नामेत कयेसि ? एसा नीलवनराजि पञ्चायति, ततो पट्ठाय सकल अरञ्ज एकोदक निबद्ध वस्सति, कन्दरा पूरा, तस्मि तस्मि ठाने पदुमादिसञ्छन्नानि सरानीति वत्वा पटिपाटिया [100] गच्छन्तेसु सकटेसु इमानि सकटानि आदाय कह गच्छथाति पुच्छि ।

असुक जनपद नामाति ।

इमस्मि च इमस्मि च सकटे किं नाम भण्डन्ति ?

असुक च असुक चाति

पच्छतो आगच्छन्त सकट अतिविय गरुक् हुत्वा आगच्छति एतस्मि किं भण्डन्ति ?

उदक एत्थाति ।

पुरतो ताव उदक आनेन्तेहि वो मनाप कत । इतो पट्ठाय पन उदकेन किच्च नत्थि पुरतो बहु उदक । चाटियो [९४] भिन्दित्वा उदक छड्ढेत्वा सल्लहुकेन सकटेन गच्छथाति आह । एव च पन वत्वा तुम्हे गच्छथ अम्हाक पपञ्चो होतीति थोक गत्वा तेस अदस्सन पत्वा अत्तनो यक्खनगरमेव अगमासि ।

सोपि खो बालसत्थवाहो अत्तनो बालताय यक्खस्स वचन गहेत्वा चाटियो भिन्दापेत्वा पसतमत्तम्पि उदक अनवसेत्त्वा सब्ब छड्ढेत्वा सकटानि पाजापेसि । पुरतो अप्पमत्तम्पि उदक नाहोसि । मनुस्सा पानीय अलभन्ता किलमिंसु । ते याव सुरियत्थगमना गत्वा सकटानि मोचेत्वा परिवत्तनके ठपेत्वा गोणे चक्केसु बन्धिसु । नेव गोणान उदक अहोसि न मनुस्सान यागुभत्त वा । दुब्बलमनुस्सा तत्थ तत्थ अयोनिस्सो मनसिकत्वा निपज्जित्वा सर्पिसु^२ । रत्तिभागसमनन्तरे यक्खा यक्खनगरतो आगन्त्वा सब्बेपि गोणे च मनुस्से च जीवितक्खय पापेत्वा तेस मस खादित्वा अट्ठीनि अवसेत्त्वा अगमसु ।

एव, एक बालसत्थवाहपुत्त निस्साय सब्बे ते विनास पापुणिसु । हत्थट्ठिकादीनि दिसाविदिसासु विप्पकिण्णानि अहेसु । पञ्चसकटसतानि यथापूरितानेव अट्ठसु ।

बोधिसत्तोपि खो बालसत्थवाहपुत्तस्स निक्खन्तदिवसतो पट्ठाय मासद्धमास वीतिनामेत्वा पञ्चहि सकटसतेहि सद्धि नगरा निक्खम्म अनुपुब्बेन कन्तारमुख पापुणि । सो तत्थ उदकचाटियो पूरेत्वा बहु उदक आदाय खन्धावारे भेरिञ्चरापेत्वा मनुस्से सन्नि [101] पातेत्वा एवमाह-अम्भो म अनापुच्छित्वा पसतमत्तम्पि उदक मा आसिञ्चित्थ । कन्तारे विसरक्खा नाम होन्ति । पत्त वा पुप्फ वा फलं वा तुम्हेहि पुरे च अखादितपुब्ब म अनापुच्छित्वा मा खादित्थाति ।

एव मनुस्सान ओवाद दत्वा पञ्चहि सकटसतेहि कन्तार पटिपज्जि ।

तस्मि कन्तारमज्जे सम्पत्ते सो यक्खो पुरिमनयेनेव बोधिसत्तस्स पटिपथे अत्तान दस्सेसि ।

बोधिसत्तो त दिस्वाव अञ्जासि इमस्मि कन्तारे उदक नत्थि, निरुदककन्तारो नामेमो । जयञ्च निम्भयो रत्तनेत्तो, छायापिस्स न पञ्जायति । निस्ससय इमिना पुरतो गतो बालसत्थवाहपुत्तो सब्ब उदक छड्ढापेत्वा किलमेत्वा सपरिसो खादितो भविस्सति, मय्ह पन पण्डितभाव उपायकोसल्ल न जानाति मञ्जेति । ततो न आह गच्छथ तुम्हे मय वाणिजा नाम अञ्ज उदक अदिस्वा गहितउदक न छड्ढेम । दिट्ठट्ठाने पन छड्ढेत्वा सकटानि सल्लहुकानि कत्वा गमिस्सामाति ।

यक्खो थोक गन्त्वा अदस्सन उपगम्म अत्तनो यक्खनगरमेव गतो । यक्खे पन गते सब्बे मनुस्सा बोधिसत्त उपगन्त्वा आहसु-अय्य । एते मनुस्सा एसा नीलवनराजि पञ्जायति, ततो पट्ठाय [९५] देवो निबद्ध वस्सतीति वत्वा उप्पलकुमुदमालामालिनो पदुमपुण्डरीककलापे आदाय भिसमुलानि खादन्ता अल्लवत्था अल्लसीसा उदकबिन्दूहि पग्घरन्तेहि आगता । उदक छड्ढेत्वा लहुकेहि सकटेहि खिप्प गच्छामाति ।

बोधिसत्तो तेस वचन सुत्वा सकटानि ठपापेत्वा सब्बमनुस्से सन्निपातापेत्वा तुम्हेहि इमस्मि कान्तारे सरो वा पोक्खरणी वा अत्थीति कस्सचि सुतपुब्बन्ति पुच्छि ।

न अय्या । सुतपुब्ब । निरुदककन्तारो नाम एसोति ।

इदानि एकच्चे मनुस्सा एताय नीलवनराजिया परतो देवो वस्सतीति वदन्ति । बुट्ठिवातो नाम कित्तक [102] ट्ठान वायतीति ।

योजनमत्त^१ अय्याति ।

कच्चि पन वो एकस्सपि सरीर बुट्ठिवातो पहरतीति ?

नत्थि अय्याति ।

मेघसीस नाम कित्तके ठाने पञ्जायतीति ?

योजनमत्ते अय्याति ।

अत्थि पन वो केनचि एकम्पि मेघसीस दिट्ठन्ति ?

नत्थि अय्याति ।

विज्जुल्लता नाम कित्तके ठाने पञ्जायतीति ?

चतुपञ्चयोजने अय्याति ।

अत्थि पन वो केनचि विज्जुल्लतोभासो दिट्ठोति ?

नत्थि अय्याति ।

मेघसद्दो नाम कित्तके ठाने सूयतीति ?

एकद्वियोजनमत्ते अय्याति ।

अत्थि पन वो केनचि मेघसद्दो सुतोति ?

नत्थि अय्याति ।

कि तुम्हे एते जानाथाति ।

न जानाम अय्याति ।

न एते मनुस्सा । यक्खा एते । अम्हे उदक छड्ढापेत्वा दुब्बले कत्वा खादिस्सामाति आगता भविस्सन्ति । पुरतो गतो बालसत्थवाहपुत्तो न उपायकुसलो । अद्धा सो एतेहि उदक छड्ढापेत्वा किलमेत्वा खादितो भविस्सति, पञ्चसकटसतानि यथापूरितानेव ठितानि भविस्सन्ति । अज्ज मय तानि पस्सिस्साम । पसतमत्तम्पि उदक अछड्ढेत्वा सीघसीघ सकटानि पाजेथाति ।

सो गच्छन्तो यथापूरितानव पञ्चसकटसतानि गोणमनुस्सानञ्च हत्थट्ठिकादीनि दिसाविदिसासु विपक्किण्णानि दिस्वा सकटानि मोचापेत्वा सकटपरिवत्तकेन खन्धावार बन्धापेत्वा कालस्सेव मनुस्से च गोणे च सायमासभत्त भोजापेत्वा मनुस्सान मज्जे गोणे निपज्जापेत्वा सय बलनायके गहेत्वा खग्गहत्थो तियामरत्ति आर-
क्ख गहेत्वा ठितकोव अरुण उट्ठापेसि । पुनरिदमेवेति पातोव सब्बकिच्चानि निट्ठापेत्वा गोणे भोजेत्वा दुब्बलस्रकटानि छड्ढेत्वा थिरानि गाहापेत्वा अप्पग्व भण्ड छड्ढापेत्वा महग्ग आरोपेत्वा यथाधिप्पेतं ठान गत्वा द्विगुणतिगुणेन मूलेन भण्ड विक्किणित्वा सब्ब परिस आदाय पुन अत्तनो नगरमेव अगमासि । [103]

सत्था इम धम्मकथ कयेत्वा एव गहपति पुब्बे तक्कगाहगाहिनो महाविनास पत्ता अपण्णकगाह-
गाहिनो पन अमनुस्सान हत्थ[९६]तो मुञ्चिक्वा सोत्थिना इच्छिन्तुं ठान गत्वा पुन सकटानमेव पच्चाग-
मिसूति द्वेपि वत्थूनि घटेत्वा इमिस्सा अपण्णकधम्मदेसनाय अभिसम्बुद्धो हुत्वा इम गाथमाह—

“अपण्णक ठानमेके दुत्तिथ आहु तक्किक्का ।

एब्बज्जाय भेधावी त गह्हे यदपण्णकन्ति ॥”

तत्थ— अपण्णकन्ति एकसिक अविरुद्ध निय्यानिक । ठानन्ति कारण । कारण हि यस्मा तदायन-
वृत्तताय फल तिष्ठति नाम तस्मा त ठानन्ति वुच्चति । “ठानञ्च ठानतो अट्ठानञ्च अट्ठानतो”ति^१ आदिषु
चस्स पयोगो वेदितव्वो । इति अपण्णक ठानन्ति पदद्वयेनापि य एकन्तहितसुखावहता पण्डितेहि पटिपन्न एक-
सिककारण सोभनकारण अपण्णकन्नाम अविरुद्धकारण निय्यानिककारण त इदन्ति दीपेति । अयमेत्थ सखेपो ।
पभेदतो पन तीणि सरणागमनानि पञ्च सीलानि अट्ठ सीलानि दस सीलानि पातिमोक्खसवरो इन्द्रियसवरो
आजीवपारिसुद्धिसीलसवरो पच्चयपटिसेवन सब्बम्पि चतुपारिसुद्धिसील इन्द्रियेषु गुत्तद्वाराणां भोजने मत्त-
ञ्जुता जागरियानुयोगो ज्ञान विपस्सना अभिञ्जा समापत्ति अरियमग्गो अरियफल सब्बम्पेत अपण्णक ठान
अपण्णकपटिपदा निय्यानिकपटिपदाति अत्थो । यस्मा च पन निय्यानिकपटिपदाय एत नाम तस्मा येव भगवा अप-
ण्णकपटिपद देसेन्तो इम सुत्तमाह—“तीहि भिक्खवे । धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु अपण्णकपटिपद पटिपन्नो
होति विरियो चस्स आरद्धो होति आसवान खयाय । कतमेहि तीहि ? इध भिक्खवे । भिक्खु इन्द्रियेषु गुत्तद्वारो
होति भोजने मत्तञ्जु होति जागरिय अनुयुत्तो होति । कथं च भिक्खवे । भिक्खु इन्द्रियेषु गुत्तद्वारो होति ? इध
भिक्खवे । भिक्खु चक्खुना रूप दिस्वा न निमित्तग्गाही होति—ये—एव खो भिक्खवे । भिक्खु इन्द्रियेषु गुत्त-
द्वारो होति । कथं च भिक्खवे । भिक्खु भोजने मत्तञ्जु होति ? इध भिक्खवे । भिक्खु पटिसखायोनिस्सो आहार
आहारेति नेव दवाय न मदाय न मण्डनाय न विभूसनाय यावदेव इमस्स कायस्स ठितिया यापनाय विहिसुपरतिया
ब्रह्मचरियानुगहाय इति पुराणञ्च वेदन पटिमखामि नवञ्च वेदन न उप्पादेस्सामि यात्रा च मे भविस्सति
अनवज्जता च फासुविहारो चाति । एव खो भिक्खवे । भिक्खु भोजने मत्तञ्जु होति । कथं च भिक्खवे । भिक्खु
जागरिय अनुयुत्तो होति ? इध भिक्खवे । भिक्खु दिवस चकमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मेहि चित्त परिसोधेति
रत्तिया पठम याम चकमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मेहि चित्त परिसोधेति रत्तिया मज्झिम याम दक्खिणेन
पस्सेन सीहसेय्य कप्पेति पादेन पाद अच्चाधाय सतो सम्पजानो उट्ठानसञ्ज मनसिकरित्वा रत्तिया पच्छिम
याम पच्चुट्ठाय चकमेन निसज्जाय आवरणीयेहि धम्मेहि चित्त परिसोधेति । एव खो भिक्खवे । भिक्खु जागरिय
अनुयुत्तो होति” ति । इमस्मिं चापि सुत्ते तथोव धम्मा वुत्ता । अयं पन अपण्णकपटिपदा याव अरहत्तफला लब्ध
[104]तेव । तत्थ अरहत्तफलम्पि फलसमापत्तिविहारस्स चैव अनुपादापरिनिब्बाणस्स च पटिपदायेव नाम होति ।
एकेति एकच्चे पण्डितमनुस्सा । तत्थ किञ्चापि असुको नामाति नियमो नत्थि, इदं पन सपरिस बोधिसत्त येव[९७]
सन्धाय वुत्तन्ति वेदितव्व । दुत्तिथ आहु तक्किक्काति दुत्तिथन्ति पठम वुत्ततो^२ अपण्णकट्ठानतो निय्यानिककार-
णतो दुत्तिथ तक्कगाहकारण अनिय्यानिककारण । आहु तक्किक्काति एत्थ पन सद्धि पुरिमपदेन अय योजना,
अपण्णकट्ठान एकस्तिककारण अविरुद्धकारण निय्यानिककारण एके बोधिसत्तप्पमुखा पण्डितमनुस्सा गहिंसु ।

ये पन ते बालसत्थवाहपुत्तप्पमुखा तक्किक्का आहु ते दुतिय सापराध अनेकसिकट्ठान विरुद्धकारण अनिय्या-
निककारण अगगहेसु । तेसु ये अपण्णकट्ठान अगगहेसु ते सुक्कपटिपद पटिपन्ना ये दुतिय पुरतो भवितव्व उदके-
नाति तक्कगाहसखात अनिय्यानिककारण अगगहेसु ते कण्हपटिपद पटिपन्ना । तत्थ सुक्कपटिपदा अपरिहानि-
पटिपदा कण्हपटिपदा परिहानिपटिपदा तस्मा ये सुक्कपटिपद पटिपन्ना ते अपरिहीना सोत्थिभाव पत्ता, ये
पन कण्हपटिपद पटिपन्ना ते परिहीना अनयव्यसन आपन्नाति इममत्थ भगवा अनाथपिण्डकस्स गहपतिनो वत्वा
उत्तरि इदमाह—“एतदञ्जाय मेधावी त गण्हे यदपण्णक” न्ति । तत्थ एतदञ्जाय मेधावीति मेधाति लद्धनामाय
विसुद्धाय उत्तमाय पञ्जाय समन्नागतो कुलपुत्तो एत अपण्णके चेव सपण्णके चाति द्वीसु अपण्णकगाहत्तक्कगाह-
सखातेसु ठानेसु गुणदोस बुद्धिहानि अत्थानत्थ ठानाठानञ्च ज्ञात्वाति अत्थो । त गण्हे यदपण्णकन्ति य अपण्णक
एकसिकसुक्कपटिपदाअपरिहानियपटिपदासखात निय्यानिककारण तदेव गण्हेय्य । कस्मा ? एकसिकादिभाव-
तो येव । इतर पन न गण्हेय्य । कस्मा ? अनेकसिकादिभावतो येव । अय हि अपण्णकपटिपदा नाम सब्बेस बुद्ध-
पच्चेकबुद्धबुद्धपुत्तान पटिपदा । सब्बबुद्धा हि अपण्णकपटिपदायमेव ठत्वा द्दुहेन विरियेन पारमियो पूरेत्वा
बोधितले बुद्धा नाम होन्ति । पच्चेकबुद्धा पच्चेकबोधि उप्पादेन्ति । बुद्धपुत्तापि सावकपारमिआणपटिविज्झन्ति ।
इति भगवा तेस उपासकान तस्सो कुसलसम्पत्तियो छ कामावचरसग्गे ब्रह्मलोकसम्पत्तियो च दत्वापि परियो-
साने अरहतफलदायिका अपण्णकपटिपदा नाम चतुसु अपायेसु पञ्चसु च नीचकुलेसु निब्बन्तिदायिका सपण्ण-
कपटिपदा नामाति । इम अपण्णकधम्मदेसन दस्सेत्वा उपरि चत्तारि सच्चानि सोळसहि आकारेहि पकासेसि ।
चतुसच्चपरियोसाने सब्बेपि ते पञ्चसता उपासका सोतापत्तिफले पतिट्ठहिंसु ।

सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा दस्सेत्वा द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेत्वा
दस्सेसि । तस्मिं समये बालसत्थवाहपुत्तो देवदत्तो अहोसि, तस्स[९८]परिसा देवदत्तपरिसा व, पण्डितसत्थवाह-
पुत्तपरिसा बुद्धपरिसा, पण्डितसत्थवाहपुत्तो पन अहमेव अहोसिन्ति देसन निट्ठपेसि ।

२. वण्णुपथजातकं

अकिलामुनोति इमं धम्मदेसनं भगवा सावत्थियं विहरन्तो कथेसि । कं पन आरब्भाति ? एक ओस्स-
ट्ठविरियं भिक्खु ।

पञ्चपन्नवत्थु

तथागतो किर सावत्थियं विहरन्ते एको सावत्थिवासी कुलपुत्तो जेतवनं गन्त्वा सत्थु सन्तिके
धम्मदेसनं सुत्वा पसन्नचित्तो कामेसु आदीनव नैक्खम्मे च आनिससं दिस्वा पब्बजित्वा उपसम्पदाय
पञ्चवस्सिको हुत्वा द्वे मातिका उग्गण्हित्वा विपस्सनाचारं सिक्खित्वा सत्थु सतिके अत्तनो चित्तं रुचियं कम्म-
ट्ठानं गहेत्वा एकं अरञ्जं पविसेत्वा वस्स उपगन्त्वा तेमासं वायमन्तो ओभासमत्तं वा निमित्तमत्तं वा उप्पादेतुं
नासक्खि ।

अयस्स एतदहोसि-सत्थारा चत्तारो पुग्गला कथिता । तेसु मया पदपरमेनं भवितव्वं । नत्थि
मञ्जे मय्हं इमस्मिं अत्तभावे मग्गो वा फलं वा । अहं किं करिस्सामि अरञ्जवासेन ? सत्थु सन्तिकं गन्त्वा अतिवियं
रूपसोभगगपत्तं बुद्धसरीरं ओलोकेन्तो मधुरधम्मदेसनं सुणन्तो विहरिस्सामीति पुनं जेतवनमेव पञ्चागमासि ।

अथ न सन्दिट्ठा सम्भत्ता भिक्खू आहुसु-आवुसो । त्वं सत्थु सन्तिके कम्मट्ठानं गहेत्वा समणधम्मं
करिस्सामीति गतो इदानीं पन आगन्त्वा सगणिकायं अभिरममानो चरसि । किन्नु खो ते पब्बजितकिञ्च मत्थं कं
पत्तं अप्पटिसन्धिको जातोसी” ति ?

आवुसो । अहं मग्गं वा फलं वा अलभित्वा अभव्वपुग्गलेन मया भवितव्वन्ति विरियं ओस्सजित्वा
आगतोम्हीति ।

अकारणं ते आवुसो, कतं दळ्हविरियस्स सत्थु सासने पब्बजित्वा विरियं ओस्सजन्तेन । एहि
तथागतस्स तं दस्सेस्सामाति ते तं आदाय सत्थु सतिकं अगमसु ।

सत्था तं दिस्वा एवमाह-भिक्खवे । तुम्हे एतं भिक्खु अनिच्छमानं आदाय आगता । किं कतं
इमिनाति ?

भन्ते । अयं भिक्खु एवरूपे निय्यानिके सासने पब्बजित्वा समणधम्मं करोन्तो विरियं ओस्सजित्वा
आगतोति ।

अथ न सत्था आह-सच्चं किरं तथा भिक्खु । विरियं ते ओस्सट्ठन्ति ?

सच्चं भगवाति ।

किं पन त्वं भिक्खु । एवरूपे निय्यानिकसासने पब्बजित्वा अप्पिच्छोति वा सन्तुट्ठोति वा पवि-
वित्तोति वा अससट्ठोति वा आरद्धविरियोति वा एव अत्तानं अजानापेत्वा ओस्सट्ठविरियो भिक्खुतिं जानापेसि ।
ननु त्वं पुब्बे विरियवा अहोसि । तथा एकेन कतं विरियं निस्सायं मरुक्कन्तारे [९९] पञ्चसु सकटसत्तेसु गच्छन्तेसु
मनुस्सा च गोणा च पानीयं लभित्वा सुखिता जाता । इदानीं कस्मा विरियं ओस्सजसीति ?

सो भिक्खु एतकेन उपत्थम्भितो अहोसि । तं पन कथं सुत्वा भिक्खु भगवन्तं यार्चिसु-भन्ते ।
इदानीं इमिना भिक्खुना विरियस्स ओस्सट्ठभावो अम्हाकं पाकटो, पुब्बे पन एतस्स एकस्स कतविरियं निस्सायं
मरुक्कन्तारे गोणमनुस्सानं पानीयं लभित्वा सुखितभावो पटिच्छन्नो, तुम्हाकं सब्बञ्चुतञ्जाणस्सेव पाकटो ।
अम्हाकम्पेत कारणं कथेथाति ।

तेनहि भिक्खवे । सुणाथाति ।

भगवा तेस भिक्खून सत्तुप्पाद जनेत्वा भवन्तरेन पटिच्छन्न कारण पाकट अकासि-

अतीतवत्थु

अतीते कासिरट्ठे बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो सत्थवाहकुले पटिसन्धि गहेत्वा वयप्पत्तो पञ्चहि सकटसतेहि वणिज्ज करोन्तो विचरति । सो एकदा सट्ठियोजनिक मरुकन्तार पटिपज्जि । तस्मि कन्तारे सुखुमवालिका मुट्ठिना गहिता हत्थे न तिट्ठन्ति । सुरियुग्मगमनतो पट्ठाय अगाररासि विय उण्हा होति न सक्का अतिक्कमित्तु । तस्मा त पटिपज्जन्तो दारुदकतेलतण्डुलादीनि सकटेहि आदाय रत्तिमेव गन्त्वा अरुणुगमने सकटानि परिवत्तकानि कत्वा मत्थके मण्डप कारेत्वा कालस्सेव आहारकिच्च निट्ठापेत्वा छायाय निसिन्ना दिवस खेपेत्वा अत्थं गते सुरिये सायमास भुज्जित्वा भूमिया सीतलाय जाताय सकटानि योजेत्वा गच्छन्ति । समुद्गमनसदिसमेव गमन तत्थ होति । फलनियामको नाम लद्धु वट्ठति । सी^१ तारकसञ्जाय सत्थ तारेसि ।

सोपि सत्थवाहो तस्मि काले इमिनाव नियामेन त कन्तार गच्छन्तो एकूनसट्ठियोजनानि गन्त्वा इवानि एकरत्तेनेव मरुकन्तारा निक्खमन भविस्सतीति सायमास भुज्जित्वा सब्ब दारुदक खेपेत्वा सकटानि योजेत्वा पायासि । नियामको पुरिमसकटे आसन्दि सन्थरापेत्वा आकासे तारक ओलोकेन्तो इतो पाजेथ इतो पाजेथानि वदमानो निपज्जि । सो दीधमद्धान अनिद्दायनभावेन किलमन्तो निद् ओक्कमि ।

गोणो निवत्तित्वा आगतमग्गमेव गण्हन्ते न अञ्जासि । गोणा सब्बरत्ति अगमसु । नियामको अरुणुगमनवेलाय पबुद्धो नक्खत्त ओलोकेत्वा सकटानि निवत्तेथ निवत्तेथाति आह । सकटानि निवत्तेत्वा पटिपाटि करोन्तान येव अरुणो उग्गतो ।

मनुस्सा हिय्यो अम्हाक निविट्ठल्लन्धा[१००] वारट्ठानमेवेत्तं दारुदकम्पि नो खीण इवानि नट्ठम्हाति सकटानि मोचेत्वा परिवत्तकेन ठपेत्वा मत्थके मण्डप कत्वा अत्तनो अत्तनो सकटस्स हेट्ठा अनुसोचन्ता निपज्जिज्जि ।

बोधिसत्तो मयि विरिय ओस्सजन्ते सब्बेपि विनस्सिस्सन्तीति पातोव सीतलवेलायमेव आहिण्डन्तो एक दब्बत्तिणगच्छ दिस्वा इमानि तिणानि हेट्ठा उदकसिनेहेन उट्ठितानि भविस्सन्तीति चिन्तेत्वा कुद्दाल गाहापेत्वा त पदेस खणापेसि । ते सट्ठिहत्थट्ठान खणिमु । एत्तक ठान खणित्वा पहरन्तान कुद्दालो हेट्ठा पासाणे पटिहज्जि । पट्टमत्ते सब्बेपि विरिय ओस्सजिमु ।

बोधिसत्तो पन इमस्स पासाणस्स हेट्ठा उदकेन भवितव्वन्ति ओतरित्वा पासाणे ठिनो ओनमित्वा सोत ओदहित्वा सद् आवज्जेन्तो हेट्ठा उदकस्स पवत्तनसद् सुत्वा उत्तरित्वा चूलुपट्ठाक आह-तात । तया वित्थि ओस्सट्ठे सब्बे विनस्सिस्साम । त्व विरिय अनोस्सजित्वा इम अयकट गहेत्वा आवाट ओतरित्वा एत्तस्मि पासाणे पहार देहीति ।

सो तस्स वचन सम्पटिच्छित्वा सब्बेसु विरिय ओस्सजित्वा ठितेसुपि विरिय अनोस्सजन्तो ओतरित्वा पासाणे पहार अदासि । पासाणो मज्जे भिज्जित्वा हेट्ठा पतित्वा सोत सन्निकम्भित्वा अट्ठासि । तालक्खन्ध-प्पमाणा उदकवट्ठि उग्गच्छि । सब्बे पानीय पिवित्वा नह्मायिमु । अतिरेकानि अक्खयुगादीनि फालेत्वा यागुभत्त पचित्वा भुज्जित्वा गोणे च भोजेत्वा सुरिये च अत्थ गते उदकावाटसमीपे धज बन्धित्वा इच्छितट्ठान अगमिमु । ते तत्थ भण्ड विक्किणित्वा दिगुणचतुगुण लाभ^१ लभित्वा अत्तनो वसनट्ठानमेव अगमसु^२ ।

ते तत्थ यावतायुक्क ठत्वा यथाकम्म गता । बोधिसत्तोपि दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्ममय गतो । सम्मासम्बुद्धो इम धम्मदेसन कथेत्वा अभिसम्बुद्धोव इम गाथ कथेसि-

“अकिलासुनो वण्णुपथे खणन्ता, उदगणे तत्थ पप अबिन्दु ।^१
एव मुनी विरियबलूपपन्नो, अकिलासु विन्दे हृदयस्स सन्तिन्ति ॥”

तत्थ—अकिलासुनोति निक्कोमज्जा आरद्धविरिया । वण्णुपथेति वण्णु वुच्चति बालुका^२ । बालुका मग्गेति अत्थो । खणन्ताति भूमि खणमाना । उदगणेति एत्थ उद इति निपातो । अगणेति अन्तो मनुस्सान सञ्चरणट्ठाने अनावटे भूमिभागेति अत्थो ॥ [१०१] तत्थाति तस्मि वण्णुपथे । पप अबिन्दुन्ति उदक लभिसु । उदक हि पिवनभावेन पपाति वुच्चति । पविट्ठ वा आप पप महोदकन्ति अत्थो । एवन्ति ओपम्मपटिपादन । मुनीति मोन वुच्चति आण कायमोनेय्यादिसु वा अञ्जतरतेन समन्नागतत्ता पुग्गलो मुनीति वुच्चति । सो पनेस आगारियमुनि अनागारिय-मुनि सेखमुनि असेखमुनि पच्चेकमुनि मुनिमुनीति अनेकविधो । तत्थ आगारियमुनीति गिहीआगतफलो विञ्जा-तसासनो । अनागारियमुनीति तथारूपोव पब्बजितो । सेखमुनीति सत्त सेखा । असेखमुनीति खीणासवो । पच्चेक-मुनीति पच्चेकमम्बुद्धो । मुनिमुनीति सम्मासम्बुद्धो । इमस्मि पनत्थे सब्बसगाहिकवसेन मोनेय्यसखाताय पञ्चाय समन्नागतो मुनीति वेदितब्बे—विरियबलूपपन्नोति विरियेन चैव कायबलआणबलेन च समन्नागतो । अकिला-सूति निक्कोसज्जो । काम तच्चो च नहार च अट्ठी च अवसिस्सतु^३ उपसुस्सतु सरीरे मसलोहितन्ति एव वुत्तेन चतुरगसमन्नागतेन विरियेन समन्नागतत्ता अनलसो अकिलासु । विन्दे हृदयस्स सन्तिन्ति चित्तस्सपि हृदयरूपस्सपि सीतलभावकरणेन सन्तिन्ति सख गत ज्ञानविपस्सनाभिञ्जाअरहत्तमग्गज्जाणसखात अरियधम्म विन्दति पटिल-भतीति अत्थो ।

भगवता हि—“दुक्ख भिक्खवे । कुसीतो विहरति वोकिण्णो पापकेहि अकुसलेहि धम्मेहि महन्तञ्च सदत्थ परिहापेति, आरद्धविरियो च खो भिक्खवे । सुख विहरति पविचित्तो पापकेहि अकुसलेहि धम्मेहि महन्तञ्च सदत्थ परिपूरेति । न भिक्खवे । हीनेन अग्गस्स पत्ति होती” ति^४ एव अनेकेहि सुत्तेहि कुसीतस्स दुक्खविहारो आरद्धविरियस्स च सुखविहारो सवण्णिज्जो । इधापि आरद्धविरियस्स अकताभिनिवेसस्स विपस्सकस्स विरिय-बलेन अधिगन्तब्ब तमेव सुखविहार दस्सेन्तो “एव मुनी विरियबलूपपन्नो अकिलासु विन्दे हृदयस्स सन्ति” न्ति आह । इद वुत्त होति, यथा ते वाणिजा अकिलासुनो वण्णुपथे खणन्ता उदक लभिसु एव इमस्मिम्प सासने अकिलासु हुत्वा वायममानो पण्डितो भिक्खु इम ज्ञानादिभेद हृदयसन्ति लभति । सो त्व भिक्खु! पुब्बे उदकमत्तस्स अत्थाय विरियं कत्वा इदानी एवरूपे मग्गफलत्थाय निय्यानिके सासने कस्मा विरिय ओस्सज्जसीति ? एव इम धम्मदेसन दस्सेत्वा चत्तारि सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने ओस्सट्ठविरियो भिक्खु अग्गफले अरहत्ते पत्तिट्ठासि । [१०२]

सत्था द्वेपि वत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेत्वा दस्सेसि । तस्मि समये विरिय अनोस्सजित्वा पासाण भिदित्वा महाजनस्स उदकदायको चूळुपट्ठाको अय ओस्सट्ठविरियो भिक्खु अहोसि अवसेसपरिसा इदानी बुद्धपरिसा जाता सत्थवाहजेट्ठको पन अहमेव अहोसिन्ति इम धम्मदेसन निट्ठपेसि ।

वण्णुपथजातक ।

३. सेरिवाणिजजातकं

इध चेहि न विराधेसीति इदम्पि धम्मवेसन भगवा सावत्थिय विहरन्तो एक ओस्सट्ठविरियमेव भिक्खु आरब्ध कयेसि ।

पञ्चपक्षवत्थु

त हि पुरिमनयेनेव भिक्खूहि आनीत दिस्वा सत्था आह—“भिक्खु ! त्व एवरूपे मग्गफलदायके सासने पन्नजित्वा विरिय ओस्सजन्तो सतसहस्सग्घनिकाय कञ्चनपातिया परिहीनो सेरिवाणिजो विय चिर सोचेय्यासी” ति ।

भिक्खू तस्सत्थस्स आवीभावत्थ भगवन्त याचिसु । भगवा भवन्तरेन पटिच्छन्न कारण पाकट अकासि—

अतीतवत्थु

अतीते इतो पञ्चमे कप्पे बोधिसत्तो सेरिवरट्ठे सेरिवो नाम कच्छपुटवाणिजो अहोसि । सो सेरिवा नाम एकेन लोलकच्छपुटवाणिजेन सद्धि बोहारत्थाय गच्छन्तो नीलवाहिनि नाम नदि उत्तरित्वा अन्धपुर^२ नाम नगर पविसन्तो नगरवीथियो भाजेत्वा अत्तनो पत्तवीथिया भण्ड विक्किणन्तो चरि । इतरोपि अत्तनो पत्तवीथि गण्हि ।

तस्मि पन नगरे एक सेट्ठिकुल परिजिण्ण अहोसि । सब्ब पुत भातिका च धन च परिक्षय अगमसु । एका दारिका अय्यिकाय सद्धि अवसेसा अहोसि । ता द्वेपि परेम भति कत्वा जीवन्ति । गेहे पन तास महासेट्ठिना परिभुत्तपुब्बा सुवण्णपाति भाजनन्तरे निक्खित्ता दीधरत्त अवलञ्जियमाना मलग्गहिता अहोसि । ता तस्सा सुवण्णपातिभावम्पि न जानन्ति ।

सो लोलवाणिजो तस्मि समये “मणिके^३ गण्हथ, मणिके गण्हथा” ति विचरन्तो त घरद्वार पापुणि ।

सा कुमारिका त दिस्वा अय्यिक आह—अम्म ! मय्ह एक पिलन्धन गण्हाति ।

अम्म ! मय दुग्गता कि दत्वा गण्हस्सामाति ?

अय नो पाति अत्थि, नो च अम्हाक उपकारा । इम दत्वा गण्हाति ।

सा वाणिज पक्कोसापेत्वा आसने निसीदापेत्वा त पाति दत्वा—अय्य ! इम गहेत्वा तव भगिनिया किञ्चिदेव देहीति आह ।

वाणिजो पाति हत्थेन गहेत्वाव सुवण्णपाति भविस्सतीति परिवत्तेत्वा पातिपिट्ठिय सूचिया लेख कड्ढित्वा सुवण्णभाव अत्वा इमास किञ्चि अदत्वाव इम पाति हरिस्सामीति—अय किं च अग्घति ? अद्धमास-कोपिस्सा मूल न होतीति भूमिय खिपित्वा उट्ठायासना पक्कामि । [१०३]

एकेन पविसित्वा निक्खन्तवीथि इतरो पविसितु लभतीति बोधिसत्तो त वीथि पविसित्वा “मणिके गण्हथ मणिके गण्हथा” ति विचरन्तो तमेव घरद्वार पापुणि । पुन सा कुमारिका तथेव अय्यिक आह ।

अय न अय्यिका—अम्म ! पठम आगतवाणिजो पाति भूमिय खिपित्वा गतो इदानी कि दत्वा गण्ह-स्सामाति आह ।

अम्म ! सो वाणिजो फरुसवाचो अय पन^१ पियदस्सनो मुदुसल्लापो । अप्पेवनाम न गण्हेय्याति । तेन हि पक्कोसाहीति ।

सा त पक्कोसि । अथस्स गेह पविसित्वा निसिन्नस्स त पाति अदसु । सो तस्सा सुवण्णपातिभाव जत्वा—अम्म ! अय पाति सतसहस्स अग्घति पातिअग्घनकभण्ड मय्ह हत्थे नत्थीति आह ।

अम्म ! पठम आगतवाणिजो अय अद्धमासकम्पि न अग्घतीति भूमिय खिपित्वा गतो । अय पन तव पुञ्जेन सुवण्णपाति जाता भविस्सतीति । मय इम तुय्ह देम । किञ्चिदेव नो दत्वा इम गहेत्वा याहीति ।

बोधिसत्तो तस्मि खणे हत्थगतानि पञ्चकहापणसतानि पञ्चसतग्घनकञ्च भण्ड सब्ब दत्वा—मय्ह इम तुल च पसिब्ब कञ्च अट्ठ च कहापणे देथाति एत्तक याचित्वा—आदाय पक्कामि । सो सीघमेव नदीतीर गत्वा नाविकस्स अट्ठकहापणे दत्वा नाव अभिरुहि^१ ।

ततो लोलवाणिजोपि^२ पुन गेह गन्त्वा—आहरथ त पाति तुम्हाक किञ्चिदेव दस्सामीति आह ।

सा त परिभासित्वा—त्व अम्हाक सतसहस्सग्घनिक सुवण्णपाति अद्धमासकग्घनिकम्पि न अकासि । तुय्ह पन सामिकसदिसो एको धम्मिकवाणिजो अम्हाक सहस्स दत्वा त आदाय गतोति आह ।

त सुत्वा तस्स 'सतसहस्सग्घनिकाय हि सुवण्णपातिया परिहीनोमिह महाजानिकरो वत मे अयन्ति' सञ्जातबलवसोको मतिं पञ्चुपट्ठपेतु असक्कोन्तो विसञ्जी हुत्वा अत्तनो हत्थगते कहापणे चैव भण्डकञ्च घरद्वारे येव विकिरित्वा निवासनपारुपन पहाय तुलादण्ड मुग्गर कत्वा आदाय बोधिसत्तस्स अनुपद पक्कन्तो नदीतीर गत्वा बोधिसत्त गच्छन्तं दिस्वा—अम्भो नाविक ! नाव निवत्तेहीति आह ।

बोधिसत्तो 'मा निवत्तयीति' पटिसेधेसि ।

इतरस्सपि बोधिसत्त गच्छन्त पस्सन्तस्स पस्सन्तस्स बलवसोको उदपादि । हृदय उण्ह अहोसि । मुखतो लोहित उग्गञ्छि । वापिकहुमो विय हृदय फलि । सो बोधिसत्तो आघातं बन्धित्वा तत्थेव जीवितक्खय पापुणि । इद पठम देवदत्तस्स बोधिसत्त आघातबन्धन । बोधिसत्तो दानादीनि पुञ्जानि करित्वा यथाकम्म अगमासि । सम्मासम्बुद्धो इम धम्मदेसन कथेत्वा अभिसम्बुद्धोव इम गाथ कथेसि —[१०४]

“इध चे हि न विराघेसि सद्धम्मस्स नियामत ।

चिर एव अनुतपेस्ससि सेरिवायव वाणिजो ॥”^२ ति ।

तत्थ—इध चे हि न विराघेसि सद्धम्मस्स नियामतन्ति इमस्मि सासने एत सद्धम्मस्स नियामतासखात सोतापत्तिमग्ग विराघेसि । चे यदि विराघेसि विरिय ओस्सजन्तो नाधिगच्छसि न पटिलभसीति अत्थो । चिर एव अनुतपेस्ससीति एव सन्ते त्व दीधमद्धान सोचन्तो परिदेवन्तो सदा अनुतपेस्ससि । अथवा ओस्सट्ठविरियताय अरियमग्गस्स विराधितत्ता दीघरत्त निरयादिसु उप्पन्नो नानप्पकारानि दुक्खानि अनुभवन्तो अनुतप्पिस्ससि किलमिस्ससीति अयमेत्थ अत्थो । कथ सेरिवायव वाणिजोति सेरिवाति एव नामको । अयव वाणिजो यथा । इद वुत्त होति—यथा पुब्बे सेरिवा नाम वाणिजो सतसहस्सग्घनिक सुवण्णपाति लभित्वा तस्स गहणत्थाय विरियं अकत्वा ततोपि परिहीनो अनुतप्पि एवमेव त्वम्पि इमस्मि सासने पटियत्तसुवण्णपातिसदिस अरियमग्ग ओस्सट्ठविरियताय अनधिगच्छन्तो ततो परिहीनो—दीघरत्त अनुतप्पिस्ससि सचे पन विरिय न ओस्सजिस्ससि पण्डित-वाणिजो सुवण्णपाति विय मम सासने नवविधम्पि लोकुत्तरधम्मं पटिलमिस्ससीति ।

एवमस्स सत्था अरहत्तेन कूट गण्हन्तो इम धम्मदेसनं दस्सेत्वा चत्तारि सच्चानि पकासेसि । सच्चपरि-योसाने ओस्सट्ठविरियो भिक्खु अग्गफले अरहत्ते पत्तिट्ठासि । सत्थापि द्वे बत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेत्वा दस्सेसि । तदा बालवाणिजो देवदत्तो अहोसि, पण्डितवाणिजो अहमेव अहोसिन्ति देसन निट्ठपेसि

सेरिवाणिजजातक

१ स्या०—अभिरुहि । २ स्या०—बालवाणिजोपि ।

४. चुल्लकसेट्टिजातकं

अप्यकेनापि मेधावीति इमं धम्मदेसनं भगवा राजगृहं उपनिस्साय जीवकम्बवने विहरन्तो चुल्ल-
पन्थकत्थेर आरब्ध कथेसि ।

चुल्लपन्थकस्स निब्वत्तिकथा

तत्थ चुल्लपन्थकस्स ताव निब्वत्ति कथेनब्बा—राजगृहे किर महाधनसेट्ठिकुलस्स धीता अत्तनो दासेनेव सद्धि सन्थव कत्वा अञ्जेपि मे इमं कम्म जानेय्युन्ति भीता एवमाह—अम्हेहि इमस्मिं ठाने वसितुं न सक्का सच्चे मे मातापितरो इमं दोसं जानिस्सन्ति खण्डाखण्डं करिस्सन्ति, विदेसं गत्वा वसिस्सामातिं हत्थसारं गहेत्वा अग्गद्वारेन निक्खमित्वा यन्थं वा तत्थं वा अञ्जेहि अजाननट्ठानं गत्वा वसिस्सामातिं उभोपि अगमसु । तेसं एकस्मिं ठाने वसन्तानं सवासमन्वायं तस्सा [१०५] कुच्छियं गम्भो पत्तिट्ठासि । सा गम्भपरिपाकमागममं सामिकेन सद्धि मन्तेसि—गम्भो मे परिपाकं गतो, आतिबन्धुविरहिते च ठाने गम्भवुट्ठानं नाम उभिन्नस्मिं अम्हाकं दुक्खमेव, कुलगेहं गच्छामाति ।

सो अज्ज गच्छामं स्वे गच्छामातिं दिवसे अतिक्रामेसि । सा चिन्तेसि—अयं बालो अत्तनो दोसं महन्ततायं गन्तुं न उस्महति, मातापितरो नाम एकन्तहिता, अयं गच्छतु वा मा वा, मया गन्तुं बट्ठतीति । तस्मिं गेहा निक्खन्ते गेहपरिक्खारं पटिसामेत्वा अत्तनो कुलघरं गतभावं अनन्तरगेहवासीजं आरोचेत्वा मग्गं पटिपज्जि ।

अथ सो पुरिसो घरं आगतो न अदिस्वा पटिविस्सके पुच्छित्वा कुलघरं गतातिं सुत्वा वेगेन अनुबन्धित्वा अन्तरामग्गे मम्पापुणि । तस्सापि तत्थेव गम्भवुट्ठानं अहोसि । सो किं इदं भट्ठेति पुच्छि ।

सामि ! एको पुत्तो जातोति ।

इदानीं किं करिस्सामाति ?

यस्सत्थायं मयं कुलघरं गच्छेय्यामं तं कम्म अन्तराव निप्फन्नं, तत्थं गत्वा किं करिस्सामं, निवत्ता-
मातिं द्वेपि एकचित्ता हुत्वा निवत्तिसु । तस्स च दारकस्स पन्थं जातत्ता पन्थकोति नाम अकसु ।

तस्सा न चिरस्सेव अपरोपि गम्भो पत्तिट्ठहि । सब्बं पुरिमनयेनेव वित्थारेतब्बं । तस्सापि दारकस्स पन्थं जानत्ता पठमजातस्सं महापन्थकोति नाम कत्वा इतरस्स चुल्लपन्थकोति नाम अकसु । ते द्वेपि दारके गहेत्वा अत्तनो वसनट्ठानमेव आगता ।

पच्चुपन्नवत्थु

तेम तत्थं वसन्तानं अयं पन्थकदारको अञ्जे दारके चुल्लपिताति, अय्यकोति, अय्यिकाति वदन्ते सुत्वा मानरं पुच्छि—अम्म ! अञ्जे दारका चुल्लपिताति अय्यकोति अय्यिकाति वदन्ति । अम्हाकं ज्ञातका नत्थीति ?

आमं तात ! तुम्हाकं एत्थं ज्ञातका नत्थि । राजगृहनगरे पनं वो महाधनसेट्ठी नाम अय्यको तत्थं तुम्हाकं बहु ज्ञातकाति ।

कस्मा तत्थं न गच्छामं अम्माति ?

सा अत्तनो अगमनकारणं पुत्तस्स कथेत्वा पुत्तेसु पुत्तप्युनं कथेन्तेसु सामिकं आह—इमे दारका अति-
वियं किलमेन्ति किं गो मातापितरो दिस्वा मसं खादिस्सन्ति । एहि, दारकानं अय्यककुलं दस्सेस्सामाति ।

अहं सम्मुखा गन्तुं न सक्खिस्सामि, तं पन तत्थ नयिस्सामीति आह ।

साधु, येन केनचि नयेन दारकान अय्यककुलमेव दट्ठु वट्टतीति ते द्वेपि जना दारके आदाय अनुपुब्बेन राजगहं पत्वा नगरद्वारे एकस्सा सालाय निवासं कप्पेत्वा दारकमाता द्वे दारके आदाय आगतभाव माता-पितुन् आरोचापेसि ।

ते त सासनं सुत्वा—ससारे ससरन्तान् अम्हाकं न पुत्तो न धीता नाम नत्थि । ते अम्हाकं महापराधिका । न सक्का तेहि अम्हाकं चक्खुपथे ठातु । एतकं पन नाम धनं गहेत्वा [१०६] द्वेपि जना फासुकट्ठान् गन्त्वा जीवन्तु । दारके पन इधेव पेसेन्तुति ।

सेट्ठीधीता मातापितृहि पेसितं धनं गहेत्वा दारके आगतदूतान् येव हत्थे दत्वा पेसेसि । दारका अय्यककुले वड्ढन्ति । तेसु चुल्लपन्थको अतिदहरो, महापन्थको पन अय्यकेन सद्धिं दसबलस्स धम्मकथं सोतु गच्छति । तस्स निच्च सत्थुसम्मुखा धम्मं सुणन्तस्स पब्बज्जाय चित्तं नमि । सो अय्यक आह— सचं तुम्हे सम्पटिच्छथ अहं पब्बजेय्यन्मि ।

किं वदेसि तात ! मय्हं सकललोकस्सापि पब्बजिततो तवेव पब्बज्जा भट्ठिका । सचं सक्कोसि पब्बज ताताति सम्पटिच्छित्वा सत्थुसन्तिकं गतो ।

सत्था—किं महासेट्ठि ! अयं दारको ते लद्धोति ?

आमं भन्ते ! अयं दारको मय्हं नत्ता, तुम्हाकं सन्तिके पब्बजामीति वदतीति आह ।

सत्था अञ्जतरं पिण्डपातिकं भिक्खुं इमं दारकं पब्बाजेहीति आणापेसि । थेरो तस्स तच्च पञ्चककम्म-ट्ठान् आचिक्खित्वा पब्बाजेसि ।

सो बहु बुद्धवचनं उगगहिंत्वा परिपुण्णवस्सो उपसम्पदं लभि । उपसम्पन्नो योनिं सो मनसिकारेण कम्मट्ठान् करोन्तो अरहत्तं पापुणि । सो ज्ञानसुखेन च मग्गसुखेन च वीतिनामेन्तो चिन्तेसि, सक्कां नुखो इमं सुखं चुल्लपन्थकस्स दातुन्ति । ततो अय्यकसेट्ठिस्स सन्तिकं गन्त्वा—महासेट्ठि ! सचं तुम्हे सम्पटिच्छथ अहं चुल्लपन्थकं पब्बाजेय्यन्मि आह ।

पब्बाजेथ भन्तेति ।

थेरो चुल्लपन्थकदारकं पब्बाजेत्वा दससु सीलेसु पतिट्ठापेसि । चुल्लपन्थकसामणेरो पब्बजित्वाव दन्धो अहोसि । यथाह—

“पदुमं^१ यथा कोकनदं सुगन्धं पातो सिया फुल्लमवीतगन्धं ।

अगीरसं पस्सं विरोचमानं तपन्तमादिच्चमिवन्तळिक्खे ॥” ति ।

इमं एकं गाथं चतुहि मासेहि गणितुं नासक्खि ।

सो किर कस्सपसम्मासम्बुद्धकाले पब्बजित्वा पञ्चवा हुत्वा अञ्जतरस्स दन्धं भिक्खुनो उद्देसगहण-काले परिहासकेळिं अकासि । सो भिक्खु तेन परिहासेन लज्जितो नेव उद्देसं गण्हं न सज्झायमकासि । तेन कम्मे-नायं पब्बजित्वाव दन्धो जातो । गहितगहितपदं उपरि उपरि पदं गण्हन्तस्स नस्सति । तस्स इममेव गाथं गहेतुं वायमन्तस्स चत्तारो मासा अतिकन्ता ।

अथ न महापन्थको आह—चुल्लपन्थक, त्वं इमस्मिं सासने अभब्बो । चतुहि मासेहि एकं गाथं म्पि गहेतुं न सक्कोसि । पब्बजितकिञ्च पन त्वं कथं मत्थकं पापेस्ससि ? निक्खमं इतो विहारति निक्कड्ढि । [१०७] चुल्लपन्थको बुद्धसासने सिनेहेन गिहिभावं न पत्थेति ।

तस्मिं च काले महापन्थको भत्तुद्देसको होति । जीवको कोमारभच्चो बहुं गन्धमालं आदाय अत्तनो

अम्बवन गन्त्वा सत्थार पूजेत्वा धम्म सुत्वा उट्ठायासना दसबल वन्दित्वा महापन्थक उपसकमित्वा— कित्तका भन्ते । सत्थुसन्तिके भिक्खूति पुच्छि ।

पञ्चमतानि भिक्खुसतानीति ।

स्वे भन्ते । बुद्धपमुखानि पञ्च भिक्खुसतानि आदाय अम्हाक निवेसने भिक्ख गण्हथाति ।

उपासक । चुल्लपन्थको नाम दन्धो अविरुद्धवम्मो, त ठपेत्वा सेसान निमन्तण पटिच्छामीति थेरो आह ।

त सुत्वा चुल्लपन्थको चिन्तेसि— मय्ह भातिकत्थेरो एत्तकान भिक्खून निमन्तण पटिच्छन्तो म बाहिर कत्वा पटिच्छति । निस्ससय मय्ह भातिकस्स मयि चित्त भिन्न भविस्सति । किं इदानीं मय्ह इमिना सासनेन । गिही हुत्वा दानादीनि पुञ्ञानि करोन्तो जीविस्सामीति । सो पुनदिबसे पातोव गिही भविस्सामीति पायासि ।

सत्था पञ्चसकाले येव लोक ओलोकेन्तो इम कारण दिस्वा पठमत्तु— सुत्वा चुल्लपन्थकस्स गमनमग्गे ारकोट्ठके चकमन्तो अट्ठासि । चुल्लपन्थको घर गच्छन्तो सत्थार दिस्वा उपसकमित्वा वन्दि । अथ न सत्था—कह पन त्व चुल्लपन्थक । इमाय वेलाय गच्छसीति आह ।

भाता म भन्ते । निक्कड्ढि । तेनाह गिही भविस्सामीति गच्छामीति ।

चुल्लपन्थक । तव पब्बज्जा मम सन्तका । भातरा निक्कड्ढितो कस्मा मम सन्तिके नागच्छि । एहि किं ते गिहीभावैन ? मम सन्तिके भविस्ससीति चुल्लपन्थक आदाय गन्त्वा गन्धकुटिप्पमुखे न निसीदापेत्वा चुल्लपन्थक । पुरत्थाभिमुखो हुत्वा इम पिळोतिक रजोहरण रजोहरणन्ति परिमज्जन्तो इधेव होहीति । इद्धिया अभिसखट परिसुद्ध पिळोतिक दत्ता काले आरोचिते भिक्खुसधपरिवृतो जीवकस्स गेह गन्त्वा पञ्चत्तासने निसीदि ।

चुल्लपन्थकोपि सुरिय ओलोकेन्तो त पिळोतिकाखण्ड रजोहरण रजोहरणन्ति परिमज्जन्तो निसीदि । तस्स त पिळोतिकाखण्ड परिमज्जन्तस्स परिमज्जन्तस्स किलिट्ठ अहोसि । ततो चिन्तेसि—इद पिळोतिकाखण्ड अतिविय परिसुद्ध, इम पन अतभाव निस्साय पुरिमपर्कति विजहित्वा एव किलिट्ठं जात, अनिच्चा वत सखा-राति खयवय पट्ठपेन्तो विपस्सन वड्ढेसि ।

सत्थापि चुल्लपन्थकस्स चित्त विपस्सन आरुहन्ति अत्ता—चुल्लपन्थक । त्व एत पिळोतिकाखण्ड-मेव सकिलिट्ठ रजोरञ्जित जातन्ति मा सञ्ज करि, अब्भन्तरे पन ते रागरजादयो अत्थि ते हराहीति वत्ता ओभास विस्सज्जेत्वा पुरतो निसिन्नो विय पञ्जायमानरूपो हुत्वा इमा गाथा अभासि—[१०८]

“रागो रजो न च पन रेणु वुच्चति रागस्सेत अधिवचनं रजोति ।

एत रज विप्पजहित्व^१ भिक्खवो विहरन्ति ते विगत रजस्स सासने ॥

दोसो रजो न च पन रेणु वुच्चति दोसस्सेत अधिवचनं रजोति ।

एत रज विप्पजहित्व भिक्खवो विहरन्ति ते विगत रजस्स सासने ॥

मोहो रजो न च पन रेणु वुच्चति मोहस्सेत अधिवचनं रजोति ।

एत रज विप्पजहित्व भिक्खवो विहरन्ति ते विगत रजस्स सासने ॥” ति

गाथापरियोसाने चुल्लपन्थको सह पटिसम्भिदाहि अरहत्त पापुणि । पटिसम्भिदाहि येवस्स सब्बानि तीणि पिटकानि आगमिसु ।

सो किर पुब्बे राजा हुत्वा नगर पदक्खिण करोन्तो नळाटतो सेदे मुच्चन्ते परिसुद्धेन साटकेन नळाटन्तं पुञ्छि । साटको किलिट्ठो अहोसि । सो इमं सरीर निस्साय एवरूपो परिसुद्धो साटको पर्कति विजहित्वा

किलिट्ठो जातो अनिच्चा वत सखाराति अनिच्चसञ्जा पटिलभि । तेन कारणेनस्स रजोहरणमेव पच्चथो जातो ।

जीवकोपि खो कोमारभच्चो दसबलस्स दक्खिणोदक उपनामेसि । सत्था—ननु जीवक ! विहारे भिक्खू अत्थीति हत्थेन पत्त पिदहि ।

महापन्थको—ननु भन्ते ! विहारे नत्थि भिक्खूति आह ।

सत्था अत्थि 'जीवकाति' आह ।

जीवको—तेन हि भणे, गच्छथ विहारे भिक्खून अत्थिभाव वा नत्थिभाव वा जानाहीति पुरिस पेसेसि ।

तस्मिं खणे चुल्लपन्थको मय्ह भातिको विहारे भिक्खू नत्थीति भणति । विहारे भिक्खून अत्थिभाव-मस्स पकासेस्सामीति सकल अम्बवन भिक्खूनञ्जेव पूरेसि । एकच्चे भिक्खू चीवरकम्म करोन्ति एकच्चे रजनकम्म एकच्चे सज्झाय करोन्तीति एव अञ्जामञ्जा असदिस भिक्खूसहस्स मापेसि ।

सो पुरिसो विहारे बहू भिक्खू दिस्वा निवत्तित्वा—अय्य ! सकल अम्बवन भिक्खूहि परिपुण्णन्ति जीवकस्स आरोचेसि । थेरोपि खो तत्थेव—

“सहस्सकखत्तु अत्तान निम्मिनित्वान पन्थको ।

निसीदि अम्बवने रम्मे याव कालप्पवेदना ॥” ति । [१०९]

अथ सत्था न पुरिस आह—विहार गत्वा सत्था चुल्लपन्थक नाम पक्कोसतीति वदेहीति ।

तेन गत्वा तथा वुत्ते अह चुल्लपन्थको अह चुल्लपन्थकोति मुखसहस्स उट्ठहि । पुरिसो गत्वा—सब्बेपि किर भन्ते ! चुल्लपन्थकायेव नामाति आह ।

तेन हि त्व गत्वा यो अह चुल्लपन्थकोति पठम वदति त हत्थे गण्ह, अवसेसा अन्तरघायिस्सन्तीति ।

सो तथा अकासि । तावदेव सहस्समत्ता भिक्खू अन्तरघायिसु । थेरो गतेन पुरिसेन सद्धि अगमासि । सत्था भत्तकिच्चपरियोसाने जीवक आमन्तैसि, जीवक ! चुल्लपन्थकस्स पत्त गण्ह । अय ते अनुमोदन करि-स्सतीति । जीवको तथा अकासि । थेरो सीहनाद नदन्तो तरुणसीहो विय तीणि पिटकानि सखोभेत्वा अनुमोदन अकासि ।

सत्था उट्ठायासना भिक्खुसघपरिवारो विहार गत्वा भिक्खूहि वत्ते दस्सिते उट्ठायासना गन्ध कुटिप्पमुखे ठत्वा भिक्खुसघस्स सुगतोवाद दत्वा कम्मट्ठान कथेत्वा भिक्खुसघ उय्योजेत्वा सुरभिगन्धवासवा-सित गन्धकुटि पविसित्वा दक्खिणेन पस्सेन सीहसेय्य उपगतो । अथ सायणहसमये धम्मसभाय भिक्खू इतो चित्तो च समोसरित्वा रत्तकम्बलसाणि परिकिखपन्ता विय निसीदित्वा सत्थुगुणकथ आरभिसु—आवुसो ! महापन्थको चुल्लपन्थकस्स अज्झासय अजानन्तो चतुहि मासेहि एक गाथ गण्हितु न सक्कोति दन्धो अयन्ति विहारा निक्क-ड्ढि । सम्मासम्बुद्धो पन अत्तनो अनुत्तरधम्मराजताय एकस्मि येवस्स अन्तराभत्ते सहपटिसम्भिदाहि अरहत्त अदासि । तीणि पिटकानि दस पटिसम्भिदाहि येव आगतानि । अहो बुद्धान बल नाम महन्ति ।

अथ भगवा धम्मसभाय इम कथापवुत्ति अत्वा अज्ज मया गन्तु वट्ठतीति बुद्धसेय्याय उट्ठाय सुरत्तदुपट्ट निवासेत्वा विज्जुल्लता विय कायबन्धन बन्धित्वा रत्तकम्बलसदिस सुगतमहाचीवर पारुपित्वा सुरभिगन्धकुटितो निक्खम्म मत्तवरवारणसीहविकन्तविलासेन अनन्ताय बुद्धलील्लहाय धम्मसभ गत्वा अलक-तमण्डपमज्जे सुपञ्जत्तवरबुद्धासन अभिहय्ह छब्बणबुद्धरसियो त्रिस्सज्जेत्तो अण्णवकुच्छि ओभासयमानो युगन्धरमत्थके बालसुरियो विय आसनमज्जे निसीदि ।

सम्मासम्बुद्धे पन आगतमत्ते भिक्खुसघो कथ पच्छिन्दित्वा तुण्ही अहोसि । सत्था मुदुकेन मेत्तचित्तेन परिस ओलोकेत्वा अय परिसा अतिविय सोभति एकस्सपि हत्थकुक्कुच्च वा [११०] पादकुक्कुच्च वा उक्का-सितसद्दो वा खिपितसद्दो वा नत्थि सब्बेपिमे बुद्धगारवेन सगारवा बुद्धतेजेन तज्जिता मयि आयुकप्पम्पि अकथेत्वा निसिन्ने पठम कथ समुट्ठापेत्वा न कथेस्सन्ति कथासमुट्ठापनवत्त नम्म मयाव जानितब्ब अहमेव

पठम कप्पेस्सामीति मयुरेन ब्रह्मस्सरेन भिक्खू आमन्तेत्वा काय नुत्थ भिक्खवे । एतरहि कयाय सन्निसिन्ना का च पन वो अन्तरा कथा विप्पकताति आह ।

भन्ते । न मय इमस्मि ठाने निसिन्ना अञ्ज तिरच्छानकथ कथेम, तुम्हाक येव पन गुणे वण्णयमाना निसीन्नम्हा—आवुसो महापण्यको चुल्लपण्यकस्स अञ्जासय अजानन्तो —पे— अहो बुद्धान बल नाम महन्तन्ति ।

सत्था भिक्खून् कथ सुत्वा—भिक्खवे । चुल्लपण्यको म निस्साय इदानी ताव धम्मेषु धम्ममहन्त पत्तो, पुब्बे पन म निस्साय भोगेसुपि भोगमहन्त पापुणिति आह ।

भिक्खू तस्सत्यस्स आवीभावत्थ भगवन्त याचिसु । भगवा भवन्तरेन पटिच्छन्न कारण पाकट अकासि —

अतीतवत्थु

अतीते कासिरट्ठे बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्त्वो सेट्ठिकुले निब्वत्तित्वा वयप्पत्तो सेट्ठिट्ठान लभित्वा चुल्लसेट्ठि^१ नाम अहोसि । सो पण्डितो व्यत्तो^२ सब्बनिमित्तानि जानाति । सो एकदिवस राजुपट्ठान गच्छन्तो अन्तरवीथिय मतमूसिक दिस्वा तखणे नक्खत्त समानेत्वा इदमाह—सक्का चक्खुमता कुल-पुत्तेन इम उन्दुर गहेत्वा दाराभरण वा कातु कम्मन्तो वा पयोजेतुन्ति । अञ्जतरो दुग्गतकुलपुत्तो चूळन्तेवासिको नाम त सेट्ठिस्स वचन सुत्वा नाय अजानित्वा कथेस्सतीति मूसिक गहेत्वा एकस्मि आपणे विळालस्सत्थाय विक्किणित्वा काकणिक लभित्वा ताय-काकणिकाय फाणित गहेत्वा एकेन घटेन पानीय गण्हि । सो अरञ्जतो आगच्छन्ते मालाकारे दिस्वा थोक थोक फाणितखण्ड दत्वा उलुकेन पानीय अदासि । ते तस्स एकेक पुप्फमुट्ठि अदसु । सो तेन पुप्फमूलेन पुनदिवसेपि फाणितञ्च पानीयघटञ्च गहेत्वा पुप्फाराममेव गतो । तस्स त दिवस मालाकारा अड्ढोचितके पुप्फगच्छे दत्वा अगमसु । सो नचिरस्सेव इमिना उपायेन अट्ठ कहापणे लभि ।

पुन एकस्मि वातवुट्ठिदिवसे राजुय्याने बहू सुक्खदण्डका च साखा च पलासञ्च वातेन पतित होति । उय्यानपालो छड्ढेतु उपाय न पस्सति । सो तत्थागन्त्वा—सचे इमानि दारुपण्णानि [१११] मय्ह दस्ससि अह ते इमानि सब्बानि नीहरिस्सामीति उय्यानपाल आह ।

सो गण्ह अय्याति सम्पटिच्छि ।

चुल्लन्तेवासिको दारकान केळिमण्डल गन्त्वा फाणित दत्वा मुहुत्तेन सब्बानि दारुपण्णानि नीहरा-पेत्वा उय्यानद्वारे रासि कारेसि । तदा राजकुम्भकारो राजकुलान^३ भाजनान पचनत्थाय दारुनि परियेसमानो उय्यानद्वारे तानि दिस्वा तस्स हत्थतो विक्किणित्वा गण्हि । त दिवस चुल्लन्तेवासिको दारुविक्रयेन सोळस कहापणे चाटिआदीनि च पञ्च भाजनानि लभि । सो चतुवीसतिया कहापणेषु जातेसु अत्थि अय उपायो मय्हन्ति नगरद्वारतो अबिद्वरट्ठाने एक पानीयचाटि ठपेत्वा पञ्चसते तिणहारके पानीयेन उपट्ठहि ।

ते आहसु—त्व सम्म, अम्हाक बहूपकारो कि ते करोमाति ?

सो—मय्हं किच्चे उप्पन्ने करिस्सथाति वत्वा इतो चितो च विचरन्तो थलपथकम्मिकेन च जलपथकम्मिकेन च सद्धि मित्तसन्धवं अकासि ।

तस्स थलपथकम्मिको—स्वे इम नगर अस्सवाणिजको पञ्च अस्ससतानि गहेत्वा आगमिस्सतीति आचिक्खि ।

सो तस्स वचन सुत्वा तिणहारके आह, अज्ज मय्ह एकेकं तिणकलाप देथ मया च तिण्णे अविक्किणि-ते अत्तनो तिण मा विक्किणाथाति ।

ते साधूति सम्पटिच्छित्वा पञ्चतिणकलापसतानि आहरित्वा तस्स घरद्वारे पातयिषु ।

अस्सवाणिजो सकलनगरे अस्सान गोचर अलभित्वा तस्स सहस्स दत्त्वा त तिण गण्हि । कतिपाहच्च-
येनस्स जलपयकम्मिकसहायको आरोचेसि पट्टन महानावा आगताति । सो अत्थि अय उपायोति अट्ठहि कहापणेहि
सब्बपरिवारसम्पन्न तावकालिक रथ गहेत्वा महन्तेन यसेन नावापट्टन गत्त्वा एक अगुलिमुद्धि नविकस्स सच्च-
कार दत्त्वा अविदूरठाने साणिं परिक्षिपापेत्वा निसिन्नो पुरिसे आणापेसि, बाहिरवाणिजेसु आगतेसु ततियेन
परिहारेन आरोचेथाति । नावा आगताति सुत्वा बाराणसितो सतमत्ता वाणिजा भण्ड गण्हामाति आगमिषु ।
भण्ड तुम्हे न लभिस्सथ असुकट्ठाने नाम महावाणिजेन सच्चकारो दिन्नोति । ते त सुत्वा तस्म सन्निक आगता ।
पादमूलिकपुरिसा पुरिमसञ्जावसेन ततियेन परिहारेन तेस आगतभाव आरोचेसु ।

ते सतमत्तापि वाणिजा एकेक सहस्स दत्त्वा तेन सिद्धि नावाय पत्तिका हुत्वा पुन एकेक सहस्स
दत्त्वा पत्ति विस्सज्जापेत्वा भण्ड अत्तनो सन्तक अकसु । [११२]

चुल्लन्तेवासिको द्वे सहस्सानि गण्हित्वा बाराणसि आगन्त्वा कतञ्चुना मे भवितु वट्ठतीति
एक सतसहस्स गाहापेत्वा चुल्लकसेट्ठिस्स समीप गतो । अय न सेट्ठि- किन्ते तात ! कत्वा इद धन लद्धन्ति
पुच्छि ।

सो-नुम्हेहि कथितउपाये ठत्वा चतुमासब्भन्तरेयेव लद्धन्ति, मतमूसिक आदि कत्वा सब्ब
पवुत्ति कथेसि ।

चुल्लकमहासेट्ठि तस्स वचन सुत्वा न इदानी एवरूपक दारक परसन्तक कातु वट्ठतीति वयप्पत्त
अत्तनो धीतर दत्त्वा सकलकुटुम्बस्स सामिक अकासि ।

सो सेट्ठिनो अच्चयेन तस्मि नगरे सेट्ठिठान लभि । बोधिसत्तोपि यथाकम्म अगमासि । सम्मा-
सम्बुद्धोपि इम धम्मदेसन कथेत्वा अभिसम्बुद्धोव इम गाथ कथेसि-

“अप्पकेनपि मेधावी पाभतेन विचक्खणो ।

समुट्ठापेति अत्तान अणु अग्गिब सन्धमन्ति ॥”

तत्थ अप्पकेनपीति थोकेनापि परित्तकेनापि । मेधावीति पञ्जवा । पाभतेनाति भण्डमूलेन । विचक्ख-
णोति बोहारकुसलो । समुट्ठापेति अत्तानन्ति महन्त धन च यसञ्च उप्पादेत्वा तत्थ अत्तान सण्ठपेति पतिट्ठा-
पेति । यथा किं ? अणु अग्गिब सन्धमन्ति यथा पण्डितो पुरिसो परित्तक अग्गि अनुक्कमेन गोमयचुण्णादीनि
पक्खिपित्वा मुखवातेन धमन्तो समुट्ठापेति वड्ढेति महन्त अग्गिक्खन्ध करोति । एवमेव पण्डितो थोकम्पि
पाभत लभित्वा नानाउपायेहि पयोजेत्वा धनञ्च यसञ्च उप्पादेति वड्ढेति वड्ढेत्वा च पन तत्थ तत्थ अत्तान
पतिट्ठापेति ताय एव वा पन धनयसमहन्तताय अत्तान समुट्ठापेति अभिञ्जात पाकट करोतीति अत्थो ।

इति भगवा भिक्खवे ! चुल्लपन्थको म निस्साय इदानी धम्मेसु धम्ममहन्तत पत्तो, पुब्बे पन भोगे-
सुपि भोगमहन्तत यसमहन्तत पापुणीति एव इम धम्मदेसन दस्सेत्वा द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा
जातक समोधानेसि । नदा चुल्लन्तेवासिको चुल्लपन्थको अहोसि चुल्लकमहासेट्ठी पन अहमेव अहोसिन्ति देसन
निट्ठपेसि ।

५. तण्डुलनालिजातकं

किमघति तण्डुलनालिकाति इद सत्था जेतवने विहरन्ती लालुदायित्थेर आरब्ध कथेसि।

पञ्चुपन्नवत्थु

तस्मि समये आयस्मा दब्बो मल्लपुत्तो सघस्स भत्तुद्देसको होति । तस्मि [११३] पातोव सलाक-
भत्तानि उद्दिस्माने लालुदायित्थेरस्स^१ कदाचि वरभत्त पापुणाति कदाचि लामकभत्त । सो लामकभत्तस्स
पत्तदिवसे सलाकग्ग आकुल करोति— किं दब्बोव सलाक दातु जानाति, अम्हे न जानामातिपि वदति ।

तस्मि सलाकग्ग आकुल करोन्ते— हन्द दानि त्वमेव सलाक देहिति सलाकपर्पिच्छ अदसु ।

ततो पट्ठाय सो सघस्स सलाक अदासि । ददन्तो पन इद वरभत्तान्ति वा लामकभत्तान्ति वा असुक-
वस्सग्गे वरभत्त ठित असुकवस्सग्गे लामकभत्तान्ति वा न जानाति । ठितिक करोन्तोपि असुकवस्सग्गे ठितिकाति
न सल्लक्खेति । भिक्खू न ठितवेलाय इमस्मि ठाने अय ठितिका ठिता इमस्मि ठाने अयन्ति भूमिय वा भित्ति य वा
लेख कड्ढति । पुन दिवसे सलाकग्गे भिक्खू मन्दतरा वा होन्ति बहुतरा वा । तेसु मन्दतरसु लेखा हेट्ठा होति
बहुतरसु उपरि । सो ठितिक अजानन्तो लेखासञ्जाय सलाक देति ।

अय न भिक्खू— आवुसो लालुदायी । लेखा नाम हेट्ठा वा होतु उपरि वा वरभत्त पन असुकवस्सग्गे
ठित लामकभत्त असुकवस्सग्गेनि आहसु ।

सो भिक्खू पटिप्परन्तो यदि एव अय लेखा कस्मा एव ठिता, किं अह तुम्हाक सहहामि इमिस्सा
लेखाय सहहामीति वदति ।

अय न दहरा च सामणेरा च— आवुसो लालुदायि । तयि सलाक देन्ते भिक्खू लाभेन परिहा-
यन्ति । न त्व दातु अनुच्छविको, निग्गच्छ इतोति सलाकग्गतो निक्कड्ढिस्सु ।

तस्मि खणे सलाकग्गे महन्त कोलाहल अहोसि । त सुत्वा सत्था आनन्दत्थेर पुच्छि— आनन्द ।
सलाकग्गे महन्त कोलाहल, किं सहो नामेसोति ?

थेरो तथागतस्स तमत्थ आरोचेसि ।

आनन्द । न इदानीव लालुदायी अत्तनो बालताय परेस लाभहानि करोति, पुब्बेपि अकासि येवाति
आह ।

थेरो तस्सत्यस्स आविभावत्थ भगवन्तं याचि । भगवा भवन्तरेन पटिच्छन्न कारण पाकट अकासि—

अतीतवत्थु

अतीते कासिरट्ठे बाराणसिय ब्रह्मदत्तो राजा अहोसि । तदा अम्हाक बोधिसत्तो तस्स अग्घकारको^२
अहोसि, हत्थिअस्सादीनि चैव मणिसुवण्णादीनि च अग्घापेसि । अग्घापेत्वा भण्डसामिकानं भण्डानुरूपमेव मूल
दापेसि । राजा पन लुद्धो होति । सो लोभपकतिताय एव चिन्तेसि—अयं अग्घापनको एव अग्घापेन्तो न चिरस्सेव
मम गेहे धनं परिक्खयि गमेस्सति अञ्ज अग्घापनकं करिस्सामीति । सो सीहपञ्जर उग्घाटेत्वा राजगण ओलो-
केन्तो एक गामिकमनुस्स लोलबाल राजगणेन गच्छन्तं दिस्वा एस मय्ह अग्घापनकम्म कातु सक्खिस्सतीति त
पक्कोसापेत्वा सक्खिस्ससि भणे । अम्हाक [११४] अग्घापनिककम्म कातुन्ति आह ।

सक्खिस्सामि देवाति ।

राजा अत्तनो धनरक्खणत्थाय त बाल अग्घापनिककम्मे ठपेसि । ततो पट्ठाय सो बालो हत्थिअस्सा-
दीनि अग्घापेत्तो अग्घ हापेत्वा यथारुचिया कथेति । तस्स ठानन्तरे ठितत्ताय सो कथेति तमेव मूलहोति ।

तस्मिं काले उत्तरापथतो एको अस्सवाणिजो पञ्च-अस्ससतानि आनेसि । राजा त पुरिस पक्को-
सापेत्वा अस्से अग्घापेसि । सो पञ्चन्न अस्ससतान एकं तण्डुलनालिक अग्घमकासि, कत्वा च पन अस्सवाणिजस्स
एक तण्डुलनालिक देथाति वत्वा अस्से अस्ससालाय सण्ठापेसि ।

अस्सवाणिजो पोरणकअग्घापनिकस्स सन्तिक गन्त्वा त पवुत्ति आरोचेत्वा इदानी किं कत्तब्बन्ति
पुच्छि ।

सो आह—तस्स पुरिसस्स लञ्च दत्वा एव पुच्छथ ‘अम्हाक तावअस्सा एक तण्डुलनालिक अग्घ-
न्तीति, वातमेत, तुम्हे पन निस्साय तण्डुलनालिया अग्घ जानितुकामोम्हि । सक्खिस्सथ वो रञ्जो सन्तिके ठत्वा
सा तण्डुलनालिका इद नाम अग्घतीति वत्तुन्ति ? सचे सक्कोमीति वदति त गहेत्वा रञ्जो सन्तिक गच्छथ ।
अहम्पि तत्थ आगमिस्सामीति ।

अस्सवाणिजो सार्वूति बोधिसत्तस्स वचन सम्पटिच्छित्वा अग्घापनिकस्स लञ्च दत्वा तमत्य
आरोचेसि ।

सो लञ्च लभित्वा—सक्खिस्सामि तण्डुलनालि अग्घापेतुन्ति ।

तन हि गच्छाम राजकुलन्ति त आदाय रञ्जो सन्तिक अगमासि । बोधिसत्तोपि अञ्जोपि बहू
अमच्चा अगमसु ।

अस्सवाणिजो राजान वन्दित्वा—अह देव । पञ्चन्न अस्ससतान एक तण्डुलनालि अग्घनभाव
जानि, सा पन तण्डुलनालिका किं अग्घतीति अग्घापनिक पुच्छथ देवाति ।

राजा त पवुत्ति अजानन्तो अम्भो अग्घापनिक । पञ्च अस्ससतानि किं अग्घन्तीति पुच्छि ।

तण्डुलनालि देवाति ।

होतु भणे ! पञ्च अस्ससता ताव तण्डुलनालि अग्घन्तु, सा पन किमग्घति तण्डुलनालिकाति पुच्छि ।

सो बालपुरिसो—बाराणसि सन्तरबाहिर अग्घति तण्डुलनालिकाति आह ।

सो किर पुब्बे राजान अनुवत्तेन्तो एक सालिताडुलनालि अस्सान अग्घ अकासि, पुन वाणिजकस्स
हत्थतो लञ्च लभित्वा तस्सा तण्डुलनालिकाय बाराणसि सन्तरबाहिर अग्घमकासि ।

तदा पन बाराणसिया पाकारपरिक्खेपो द्वादसयोजनिको होति । इदमस्सा अन्तर बाहिर पन तियो-
जनसतिक रट्ठ इति सो बालो एव महन्त बाराणसि सन्तरबाहिर तण्डुलनालिकाय अग्घ अकासि ।

त सुत्वा बोधिसत्तो पुच्छन्तो इम गायमाह—

किमग्घति तण्डुलनालिकाय अस्सानमूलाय वदेहि राज ।

बाराणसि सन्तरबाहिरन्त अयमग्घती तण्डुलनालिका ॥ ति ।

त सुत्वा अमच्चा पाणि पहरित्वा हसमाना—मय पुब्बे पठविञ्च रज्जञ्च अतग्घन्ति सज्जिनो
अहुम्हा एव महन्त किर सराजक बाराणसिरज्ज तण्डुलनालिमत अग्घति अहो अग्घापनिकस्स पञ्चासम्पदा ।
कह एत्तक काल अय अग्घापनिको ठितोसि ? अम्हाक रञ्जो एव अनुच्छविकोति परिहास अकसु ।

तस्मिं काले राजा लज्जितो न बाल निक्कड्ढापेत्वा बोधिसत्तस्सेव अग्घापनिकट्ठान अदासि ।
बोधिसत्तोपि यथाकम्म गतो । सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा दस्सेत्वा द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुसर्धि घटेत्वा
जातक समोवानेसि । तदा गामिकबालअग्घापनिको लोचुदायी अहोसि पण्डितअग्घापनिको अहमेव अहोसिन्ति
देसन निट्ठापेसि ।

६. देवधम्मजातकं

हिरिओत्तप्पसम्पन्नाति इव भगवा जेतवने विहरन्तो अञ्जतर बहुभण्डक भिक्खु आरब्भ कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सावत्थिवासी किरिको कुटुम्बिको भरियाय कालकताय पब्बजि । सो पब्बजन्तो अत्तनो परिवेणञ्च अग्गिसालञ्च भण्डगम्भञ्च कारेत्वा भण्डगम्भ सप्पितण्डुलादीहि पूरेत्वा पब्बजि । पब्बजित्वा पन अत्तनो दासे पक्कोसापेत्वा यथारुचित आहार पचापेत्वा भुञ्जति बहुपरिक्खारो च अहोसि । रत्ति अञ्ज निवासन-पारुपण होति दिवा अञ्ज । विहारपच्चन्ते वसति ।

तस्सेकदिवस चीवरपच्चत्थरणादीनि नीहरित्वा परिवेणे पत्थरित्वा सुक्खापेत्तस्स सम्बहुला जान-पदा भिक्खू सेनासनचारिक आहिण्डन्ता परिवेण गन्त्वा चीवरादीनि दिस्वा कस्सिमानीति पुच्छिं सु ।

सो मय्ह आवुसोति आह ।

आवुसो ! इदम्पि चीवर इदम्पि चीवरं इदम्पि निवासन इदम्पि निवासनं इदम्पि पच्चत्थरण इदम्पि पच्चत्थरण सम्भ त्थमेवाति ?

आम मय्हमेवाति ।

आवुसो ! ननु भगवता तीणि चीवरानि अनुञ्जातानि, त्व एव अप्पिच्छस्स बुद्धस्स सासने पब्ब-जित्वा बहुपरिक्खारो जातो । एहि त दसबलस्स सन्तिक नेस्सामाति त आदाय सत्थु सन्तिक अगमसु ।

सत्था त दिस्वाव किञ्चुखो भिक्खवे । अनिच्छमानक येव भिक्खु गण्हित्वा आगतत्थाति आह ।

भन्ते ! अय भिक्खु बहुभण्डो बहुपरिक्खारोति ।

सच्च किर त्व भिक्खु ! बहुभण्डोति ?

सच्च भगवाति । [११६]

कस्मा पन त्व भिक्खु ! बहुभण्डो जातो ? ननु अहं अप्पिच्छताय सन्तुट्ठिया पविक्केस्स विरियार-म्भस्स वण्ण वदामीति ।

सो सत्थुवचन सुत्वा कुपितो इमिनादानि नीहारेण चरिस्सामीति पारुपण छड्ढेत्वा परिसमज्जे एकचीवरो अट्ठासि ।

अथ न सत्था उपत्थम्भयमानो-ननु त्व भिक्खु ! पुब्बे हिरोत्तप्पगवेसको दकरक्खसकालेपि हिरे-त्तप्प गवेसमानो द्वादस सवच्छरानि विहासि ? अय कस्मा इदानि एव गरुके बुद्धसासने पब्बजित्वा चतुपरिसमज्जे पारुपण छड्ढेत्वा हिरोत्तप्प पहाय ठितोसीति ?

सो सत्थुवचन सुत्वा हिरोत्तप्प पच्चुपट्ठापेत्वा त चीवर पारुपित्वा सत्थार वन्दित्वा एकमन्त निसीदि । भिक्खू तस्सत्थस्स आवीभावत्थ भगवन्त याचिं सु । भगवा भवन्तरेण पटिच्छन्न कारण पाकट अकासि-

अतीतवत्थु

अतीते कासिरट्ठे बाराणसिय ब्रह्मदत्तो राजा अहोसि । तदा बोधिसत्तो तस्स अग्गमहेसिया कुच्छि-स्मि पटिसन्धि गण्हि । सा दसमासेसु परिपुण्णेषु पुत्त विजायि । तस्स नामगहणदिवसे महिसासकुमारोति ? नम अकसु । तस्स आधावित्वा परिधावित्वा विचरणकाले रञ्जो अञ्जोपि पुत्तो जातो । तस्स चन्दकुमारोति नाम अकसु । तस्स पन आधावित्वा परिधावित्वा विचरणकाले बोधिसत्तमाता कालमकासि ।

राजा अञ्ज अग्गमहेसिट्ठाने ठपेसि । सा रञ्जो पिया अहोसि मनापा । सा पियसवासमन्वाय एक पुत्त विजायि । सुरियकुमारो तस्म नाम अकसु । राजा पुत्त दिस्वा तुट्ठचित्तो-भदे ! पुत्तस्स ते वर दम्मीति आह ।

देवी वर इच्छितकाले गहेतब्ब कत्वा ठपेसि । सा पुत्ते वयप्पत्ते राजान आह—देवेन मय्ह पुत्तस्स जातकाले वरो दिन्नो, पुत्तम्म मे रज्ज देहीति ।

राजा मय्ह द्वे पुत्ता अग्गिक्खन्धा विय जलमाना विचरन्ति, न सक्का तव पुत्तस्स रज्ज दातुन्ति पटिक्खिपित्वा त पुनप्पुन याचमानमेव दिस्वा 'अय मय्ह पुत्तान पापकम्पि चिन्तेय्याति' पुत्ते पक्कोसापेत्वा आह—ताता ! अह सुरियकुमारस्स जातकाले वर अदासि । इदानिस्स माना रज्ज याचति । अह तस्स न दातुकामो । मातुगामो नाम पापो, तुम्हाक पापकम्पि चिन्तेय्य । तुम्हे अरज्ज पविसित्वा ममच्चयेन कुलसन्तके नगरे रज्ज करेय्याथाति रोदित्वा कन्दित्वा मीसे चुम्बित्वा उय्योजेसि ।

ते पितर वन्दित्वा पासादा ओरोहन्ते राजगणे कीळमानो सुरियकुमारोपि दिस्वा त कारण आत्वा अहम्पि भातिकेहि सद्धि गमिस्सामीति तेहि सद्धि येव निक्खमि । ते हिमवन्त पविसिसु । बोधिसत्तो मग्गा ओक्कम्म रक्खमूले निसीदित्वा[११७] सुरियकुमार आमन्तेसि—तात ! सुरिय ! एक सर गत्वा नहात्वा च पिवित्वा च पटुमिनिपण्णेहि अम्हाकम्पि पान्नीय आनेहीति ।

त पन सर वेस्सवणस्स सन्तिका एकेन दकरक्खसेन लद्ध होति । वेस्सवणो च त आह— ठपेत्वा देवधम्मजाननके ये अज्जे इम सर ओतरन्ति ते खादितु लभसि । अनोतिण्णे न लभसीति । ततो पट्ठाय सो रक्खसो ये त सर ओतरन्ति ते देवधम्मे पुच्छित्वा ये न जानन्ति ते खादति ।

अथ खो सुरियकुमारो त सर गत्वा अब्बिमसित्वाव ओतरि । अथ न सो रक्खसो गहेत्वा देवधम्म जानासीति पुच्छि । सो देवधम्मो नाम चन्दसुरियाति आह । अथ न त्व देवधम्मे न जानासीति उदक पवेसेत्वा अत्तनो वसनट्ठाने ठपेसि ।

बोधिसत्तोपि त चिरायन्त दिस्वा चन्दकुमार पेसेसि । रक्खसो नम्पि गण्हित्वा देवधम्मे जानासीति पुच्छि ।

आम, जानामि । देवधम्मो नाम चतस्सो दिसाति ।

रक्खसो न त्व देवधम्मे जानासीति तम्पि गहेत्वा तत्थेव ठपेसि ।

बोधिसत्तो तस्मिम्पि चिरायन्ते एकेन अन्तरायेन भवितव्वन्ति सय तत्थ गत्वा द्विन्मिम्पि ओतरण-पदवळञ्ज दिस्वा रक्खसपरिगृहितेन इमिना सरेन भवितव्वन्ति खग्ग सन्नय्हत्वा धनु गहेत्वा अट्ठासि । उदकर-क्खसो बोधिसत्त उदक अनोतरन्त दिस्वा वनकम्मिकपुरिसो विय हुत्वा बोधिसत्त आह— भो पुरिस ! त्व मग्गकिलन्तो कस्मा इम सर ओतरित्वा नहायित्वा पिवित्वा भिसमूलानि खादित्वा पुप्फानि पिलन्धित्वा यथा-सुख न गच्छसीति ?

बोधिसत्तो त दिस्वा एस सो यक्खो भविस्सतीति आत्वा-तया मे भातिका गहिताति आह ।

आम मयाति ।

किंकारणाति ?

अह इम सर ओतिण्णके लभामीति ।

किं पन सब्बेव लभसीति ? ये देवधम्मे जानन्ति ते ठपेत्वा अवसेसे लभामीति ।

अत्थि पन ते देवधम्मेहि अत्थोति ?

आम अत्थि ।

यदि एव अह ते देवधम्मे कथेस्सामीति ।

तेनहि कथेहि अह देवधम्मे सुणिस्सामीति ।

बोधिसत्तो अहं देवधम्मं कथेय्यं किलिड्ढगत्तो पनम्हीति आह ।

यक्खो बोधिसत्तं नहापेत्वा भोजनं भोजेत्वा पानीयं पायेत्वा पुष्पानि पिण्डापापेत्वा गन्धेहि विलिम्पापेत्वा अलकतमण्डपमज्जे पल्लकं अत्थरित्वा अदासि । बोधिसत्तो आसने निसीदित्वा यक्ख पादमूले निसीदापेत्वा तेनहि ओहितसोतो सक्कच्चं देवधम्मं सुणाहीति इमं गाथमाह—

“हिरिओत्तप्पसम्पन्ना सुक्कधम्मसमाहिता ।

सन्तो सप्पुरिसा लोके देवधम्माति वुच्चरे ॥” ति ।

तत्थ हिरिओत्तप्पसम्पन्नाति हिरिया च ओत्तप्पेन च सम्भागता । तेषु कायदुच्चरितादीहि हिरियतीति हिरि । लज्जायेत अधिवचनं । तेहियेव ओत्तप्पतीति ओत्तप्प । पापतो उब्बेगस्सेतु अधिवचनं ।

तत्थ अज्झत्तसमुट्ठानां हिरि, बहिद्धासमुट्ठानं ओत्तप्प । अत्ताधिपतेय्या हिरि, लोकाधिपतेय्यं ओत्तप्प । लज्जासंभावसंण्ठिता हिरि, भयसंभावसंण्ठितं ओत्तप्प । सप्पतिस्सवल्लक्षणं हिरि, वज्जभीरुकभयदस्सावीलक्षणं ओत्तप्प ।

तत्थ अज्झत्तसमुट्ठानं हिरिं चतुहि कारणेहि समुट्ठापेति (१) जातिं पच्चवेक्खित्वा, (२) वयं पच्चवेक्खित्वा, (३) सूरभावं पच्चवेक्खित्वा, (४) बाहुसच्चं पच्चवेक्खित्वा ।

कथं ? पापकरणं नामेत न जातिसम्पन्नानं कम्म । हीनजच्चानं केवट्टादीनं इदं कम्म । तादिसस्स जातिसम्पन्नस्स इदं कम्म कातुं न युत्तन्ति । एव ताव जातिं पच्चवेक्खित्वा पाणातिपातादिपापं अकरोन्तो हिरिं समुट्ठापेति । तथा पापकरणं नामेतं दहरेहि कत्तब्बकम्म । तादिसस्स वये ठितस्स इदं कम्म कातुं न युत्तन्ति । एव वयं पच्चवेक्खित्वा पाणातिपातादिपापं अकरोन्तो हिरिं समुट्ठापेति । तथा पापं नामेतं दुब्बलजातिकानं कम्म । तादिसस्स सूरभावसम्पन्नस्स इदं कम्म कातुं न युत्तन्ति । एव सूरभावं पच्चवेक्खित्वा पाणातिपातादिपापं अकरोन्तो हिरिं समुट्ठापेति । तत्था पापकम्म नामेतं अन्धबालानं कम्म न पण्डितानं । तादिसस्स पण्डितस्स बहुस्सुतस्स इदं कम्म कातुं न युत्तन्ति । एव बाहुसच्चं पच्चवेक्खित्वा पाणातिपातादिपापं अकरोन्तो हिरिं समुट्ठापेति ।

एव अज्झत्तसमुट्ठानं हिरिं चतुहि कारणेहि समुट्ठापेति । समुट्ठापेत्वा च पनं अत्तनो चित्ते हिरिं पवेसेत्वा पापकम्मं न करोति । एव हिरिं अज्झत्तसमुट्ठानां नामं होति ।

कथं ओत्तप्पं बहिद्धासमुट्ठानं नाम ? सच्चं त्वं पापकम्मं करिस्ससि चतुसु परिसासुं गरहप्पत्तो भविस्ससि—

“गरहिस्सन्ति तं विञ्जूं असुचिं नागरिको यथा ।

विवज्जितो सीलवन्तेहि कथं भिक्खुं करिस्ससी ॥” ति ।

पच्चवेक्खन्तो हि बहिद्धासमुट्ठितेन ओत्तप्पेन पापकम्मं न करोति । एव ओत्तप्पं बहिद्धासमुट्ठानं नामं होति ।

कथं हिरिं अत्ताधिपतेय्या नाम ? इधेक्कच्चो कुलपुत्तो अत्तानं अधिपतिं जेट्ठकं कत्वा तादिसस्स सद्धापब्बजितस्स बहुस्सुतस्स धृतवादिस्स न युत्तं पापकम्मं कातुन्ति पापं न करोति । एव हिरिं अत्ताधिपतेय्या नामं होति । तेनाहं भगवा— “सो अत्तानं येव अधिपतिं कत्वा अकुसलं पजहति [११९] कुसलं भावेति सावज्जं पजहति अनवज्जं भावेति । सुद्धं अत्तानं परिहरती” ति^१ ।

कथं ओत्तप्पं लोकाधिपतेय्यं नाम ? इधेक्कच्चो कुलपुत्तो लोकं अधिपतिं जेट्ठकं कत्वा पापकम्मं

न करोति । यथाह—“महा खो पनाय लोकसन्निवासो तस्मिं खो पन लोकसन्निवासे सन्ति समणन्नाहणा षड्दि-
मन्तो दिब्बचक्खुका परचित्तविदुनो । ते दूरतोपि पस्सन्ति आसन्नेपि पस्सन्ति चेतसापि चित्तं पजानन्ति । तेपि
म एव जानिस्सन्ति पस्सथ भो । इमं कुलपुत्तं सद्धाय अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो समानो वोकिण्णो विहरति
पापकेहि अकुसलेहि धम्महेहीति । सन्ति देवता इद्धिमन्तिनियो दिब्बचक्खुका परचित्तविदुनियो । ता दूरतोपि
पस्सन्ति आसन्नेपि पस्सन्ति चेतसापि चित्तं पजानन्ति । तापि म जानिस्सन्ति पस्सथ भो । इमं कुलपुत्तं सद्धाय
अगारस्मा अनगारियं पब्बजितो समानो वोकिण्णो विहरति पापकेहि अकुसलेहि धम्महेहीति । सो लोक येव अवि-
पत्तिं करित्वा अकुसलं पजहति कुसलं भावेति सावज्जं पजहति अनवज्जं भावेति सुद्धं अत्तानं परिहरती”ति ।
एव ओत्तप्पं लोकाधिपतेय्यं नाम होति ।

लज्जासभावसण्ठिता हि रि, भयसभावसण्ठितं ओत्तप्पन्ति । एत्थं पन लज्जाति लज्जनाकारो तेन
सभावेन सण्ठिता हि रि । भयन्ति अपायभयं । तेन सभावेन सण्ठितं ओत्तप्पं । तदुभयम्पि पापपरिवज्जने पाकटं
होति ।

एकच्चो हि यथा नामेको कुलपुत्तो उच्चारपस्सावादीनि करोन्तो लज्जितव्ययुत्तकं एकं दिस्वा
लज्जनाकारप्पत्तो भवेय्यं हीलितो एवमेव अज्झत्तं लज्जिधम्मं ओक्कमित्वा पापकम्मं न करोति । एकच्चो
अपायभयभीरुको हत्वा पापकम्मं न करोति ।

तत्रिदं ओपम्मं । यथाहि द्वीसु अयोगुल्लेसु एको सीतलो भवेय्यं गूथमक्खितो एको उण्हो आदित्तो ।
तत्थं पण्डितो सीतलं गूथमक्खितत्ता जिगुच्छन्तो न गण्हाति इतरं डाहभयेन । तत्थं सीतलस्स गूथमक्खितस्स
जिगुच्छाय अगण्हनं वियं अज्झत्तं लज्जिधम्मं ओक्कमित्वा पापस्स अकरणं, उण्हस्स डाहभयेन अगण्हनं वियं
अपायभयेन पापस्स अकरणं वेदितव्वं ।

सप्पत्तिस्सवलक्खणा हि रि वज्जभीरुकभयदस्सावलक्खणं ओत्तप्पन्ति । इदम्पि द्वयं पापपरिवज्जने
येव पाकटं होति । एकच्चो हि (१) जातिमहत्तपच्चवेक्खणा, (२) सत्थुमहत्तपच्चवेक्खणा, (३) दायज्जमह-
त्तपच्चवेक्खणा, (४) सन्नह्वाचारीमहत्तपच्चवेक्खणाति चतुहि कारणेहि सप्पत्तिस्सवलक्खणं हि रि समुट्ठापेत्वा
पापं न करोति । एकच्चो (१) अत्तानुवादभयं, (२) परानुवादभयं, (३) दण्डभयं [१२०] (४) दुग्गतिभयन्ति
चतुहि कारणेहि वज्जभीरुकभयदस्सावलक्खणं ओत्तप्पं समुट्ठापेत्वा पापं न करोति । तत्थं जातिमहत्तपच्च-
वेक्खणादीनि चैव अत्तानुवादभयादीनि च वित्थारेत्वा कथेतव्वानि । तेसं वित्थारो अगुत्तरट्ठकथायां वुत्तो ।

सुक्कधम्मसमाहिताति इदमेव हिरोत्तप्पं आदिं कत्वा कत्तव्वा कुसला धम्मा सुक्कधम्मा नाम ।
ते सब्बसगाहकनयेन चतुभूमिकलोकियलोकुत्तरधम्मा । तेहि समाहिता समन्नागताति अत्थो । सन्तो सप्पुरिसा
लोकेति कायकम्मादीनं सन्तताय सन्तो । कतञ्जुकुतवेदिताय सोभनपुरिसाति सप्पुरिसा । लोको पन सखारलोको
सत्तलोको ओकासलोको खन्धलोको आयतनलोको धातुलोकोति अनेकविधो । तत्थं, एको लोको सब्बे सत्ता
आहारट्ठितिका—ये—अट्ठारसलोका अट्ठारसधातुयोति एत्थं सखारलोको वुत्तो । खन्धलोकादयो तदन्तो-
गधा येव । अयं लोको परलोको देवलोको मनुस्सलोकोति आदिषु पन सत्तलोको वुत्तो—

“यावता चन्दिमसुरिया दिसा भन्ति विरोचना ।

तावता सहस्सधा लोको एत्थं ते वत्तती वसी ॥”ति ।

एत्थं ओकासलोको वुत्तो । तेसु इधं सत्तलोको अधिप्पेतो । सत्तलोकास्मिं हि येव एवरूपा सप्पुरिसा
ते देवधम्माति वुच्चरे । तत्थं देवाति सम्मुत्तिदेवा उप्पत्तिदेवा विसुद्धिदेवाति तिविधा । तेसु महासम्मत्तकालतो
पट्ठाय लोकेन देवाति सम्मतत्ता राजराजकुमारादयो सम्मुत्तिदेवा नाम । देवल्लोके उप्पन्ना उप्पत्तिदेवा नाम ।
खीणासवा विसुद्धिदेवा नाम । वुत्तम्पि चेत “सम्मुत्तिदेवा नाम राजानो देवियो कुमारा च । उप्पत्तिदेवा नाम

भूमदेवे उपादाय तदुत्तरि देवा । विसुद्धिदेवा नाम बुद्धपञ्चेकबुद्धखीणासवा” ति । इमेस देवान धम्माति देव-
धम्माति ।

बुच्चरेति बुच्चन्ति । हिरोत्तप्पमूलका हि कुसला धम्मा कुसलसम्पदाय देवलोकं निब्बत्तिया च विसु-
द्धिभावस्सेव कारणत्ता कारणट्ठेन तिविधान देवान धम्माति देवधम्मा । तेहि देवधम्मेहि समन्नागता पुग्गलापि
देवधम्मा । तस्मा पुग्गलाधिट्ठानाय देसनाय ते धम्मे दस्सेन्तो “सन्तो सप्पुरिसा लोके देवधम्माति बुच्चरे” ति
आह ।

यक्खो इम धम्मदेसनं सुत्वा पसन्नो बोधिसत्त आह—पण्डित ! अह तुम्हाक पसन्नो एक भातर देमि,
कतर आनेमीति ?

कनिट्ठ आनेहीति ।

पण्डित ! त्व केवल देवधम्मे [१२१] जानासि येव न पन तेसु वत्तेसीति ।

किं कारणाति ?

यकारणा जेट्ठ ठपेत्वा कनिट्ठ आनापेन्तो जेट्ठापचायिककम्म नाम न करोसीति ।

देवधम्मे चाह यक्ख ! जानामि तेसु च पवत्तामि । मय हि इम अरञ्ज एत निस्साय पविट्ठा ।
एतस्स हि अत्थाय अम्हाक पितर एतस्स माता रज्ज याचि । अम्हाक पन पिता न वर अदत्वा अम्हाक अनुरक्ख-
णत्थाय अरञ्जवास अनुजानि । सो कुमारो अनुवत्तित्वा अम्हेहि सद्धि आगतो, त अरञ्जे एको यक्खो खादीति
वुत्तेपि न कोचि सद्धिस्सति । तेनाह गरहभयभीतो तमेव आनापेमीति ।

साधु साधु पण्डित ! त्व देवधम्मे च जानासि तेसु च वत्तसीति पसन्नचित्तो यक्खो बोधिसत्तस्स साधु-
कार दत्वा द्वेपि भातरो आनेत्वा अदासि ।

अथ न बोधिसत्तो आह—सम्म ! त्वं पुब्बे अत्तना कतेन पापकम्मेन परेस मसलोहितखादको यक्खो
हुत्वा निब्बत्तो । इदानी पुनपि पापमेव करोसि । इद ते पापकम्म निरयादीहि मुच्चित्तु न दस्सति । तस्मा इतो
पट्ठाय पाप पहाय कुसल करोहीति असक्खि च पन न दमेतुं । सो त यक्ख दमेत्वा तेन सविहितारक्खो तत्थेव
वसन्तो एकदिवस नक्खत्त ओलोकेत्वा पितुकालकतभाव अत्वा यक्ख आदाय बाराणसि गन्त्वा रज्ज गहेत्वा
चन्दकुमारस्स ओपरज्ज सुरियकुमारस्स सेनापतिट्ठान दत्वा यक्खस्स रमणीयं ठाने आयतन कारेत्वा यथा सो
अग्गमाल अग्गपुप्फ अग्गगन्ध अग्गफल अग्गभत्तञ्च लभति तथा अकासि । सो धम्मेन रज्ज कारेत्वा यथाकम्मं
गतो ।

सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा दस्सेत्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने सो भिक्खु सोतापत्ति-
फले पतिट्ठहि । सम्मासम्बुद्धोपि द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा उदकरक्खसो
बहुभण्डिकभिक्खु अहोसि, सुरियकुमारो आनन्दो, चन्दकुमारो सारिपुत्तो जेट्ठकभाता महिसासकुमारो पन अहमेव
अहोसिन्ति ।

देवधम्मजातक

७. कट्टहारिजातकं

पुत्तो त्याह महाराजाति इद सत्था जेतवने विहरन्तो वासभखत्तियाय वत्थु आरब्भ कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

वासभखत्तियाय वत्थु द्वादसनिपाते भइसालजातके आविभवस्सति । सा किर महानामस्स सक्क-
स्स धीता नागमुण्डाय नाम दासिया कुच्छिस्मि जाता[१२२]कोसलराजस्स अगमहेसी अहोसि । सा रज्जो
पुत्त विजायि । राजपनस्सा पच्छा दासिभाव जत्वा ठाना परिहापेसि । पुत्तस्स विड्डभस्सापि ठाना परिहापेसि
येव । उभोपि अत्तनो निवेसने येव वसन्ति । सत्था त कारण जत्वा पुब्बण्हसमय पञ्चसतभिक्षुपरिवृतो रज्जो
निवेसन गत्वा पञ्चत्तासने निसीदित्वा—महाराज ! कट्ट वासभखत्तियाति आह ।

राजा त कारण आरोचेसि ।

महाराज ! वासभखत्तिया कस्स धीताति ?

महानामस्स भन्तेति ।

आगच्छमाना कस्स आगताति ?

मय्ह भन्तेति ।

महाराज ! एस रज्जो धीता रज्जो व आगता राजान येव पटिच्च पुत्त पटिलभि । सो पुत्तो कि
कारणा पितु सन्तकस्स रज्जस्स सामिको न होति ? पुब्बे राजानो मुहुत्तिकाय कट्टहारिकाय कुच्छिस्मिपि
पुत्त लभित्वा पुत्तस्स रज्ज अदस्ति ।

राजा तस्सत्थस्साविभावत्थाय भगवन्त याचि । भगवा भवन्तरेण पटिच्छन्न कारण पाकट अकासि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्तो राजा महत्तेन यसेन उय्यान गत्वा तत्थ पुप्फफललोभेन विचरन्तो
उय्यानवनसण्डे गायित्वा गायित्वा दारुणि उद्धरमान एक इत्थि दिस्वा पटिबद्धचित्तो सवास कप्पेसि । त खण
येव बोधिसत्तो तस्सा कुच्छिय येव पटिसन्धि गण्ह । तावदेव तस्मा वजिरपूरिता विय गरुका कुच्छि अहोसि ।
सा गम्भस्स पतिट्ठितभाव जत्वा—गम्भो मे देव ! पतिट्ठितोति आह ।

राजा अगुलिमुद्दिक् दत्वा सचे धीता होति इम विस्सज्जेत्वा पोसेय्यासि सचे पुत्तो होति मुद्दिक्काय
सद्धि मम सन्तिक आनेय्यामीति वत्वा पक्कामि ।

सापि परिपक्कगम्भा बोधिसत्त विजायि । तस्स आधावित्वा परिधावित्वा, विचरणकाले कीळा-
मण्डले कीळन्तस्स एव वत्तारो होन्ति—निप्पितिकेनम्हा पहटाति ।

त सुत्वा बोधिसत्तो मातु सन्तिक गत्वा—अम्म ! को मय्ह पिताति पुच्छि ।

तात ! त्व बाराणसिरज्जो पुत्तोति ।

अम्म ! अत्थि पन कोचि सक्खीति ?

तात ! राजा इम मद्दिक् दत्वा सचे धीता होति इम विस्सज्जेत्वा पोसेय्यासि, सचे पुत्तो होति इमाय
मुद्दिक्काय सद्धि आनेय्यासीति वत्वा गतोति ।

अम्म ! एव सन्ते कस्मा म पितु सन्तिक न नेय्यासीति ?

सा पुत्तस्स अज्झासय ज्ञत्वा राजद्वार गत्वा रज्जो आरोचापेसि - रज्जा च पक्कोसापिता पविसित्वा राजान वन्दित्वा अय ते देव ! पुत्तोति आह ।

राजा जानन्तोपि परिसमज्झे लज्जाय न मय्ह पुत्तोति आह ।

अय ते देवमुद्दिक्का इम सज्जानासीति ।

अयम्पि मय्ह मुद्दिक्का न होतीति ।

देव इदानीं ठपेत्वा सच्चकिरिय अज्जो मम सक्खी नत्थि । सचाय दारको तुम्हे पटिच्च जातो खित्तो आकासे तिट्ठनु नो चे भूमिय पतित्वा [१२३] मरुत्तति बोधिसत्त पादे गहेत्वा आकासे खिपि । बोधिसत्तो आकासे पल्लक आभुजित्वा निसिन्नो मधुरस्सरेन पितुधम्म कथेन्तो इम गाथमाह-

पुत्तो त्याह महाराज ! त्व म पोस जनाधिप !

अज्जेपि देवो पोमेति किञ्च देवो सक पजन्ति ॥

तत्थ पुत्तो त्याहन्ति पुत्तो ते अह । पुत्तो च नामेस^१ अत्रजो खेत्तजो अन्तेवामिको दिन्नकोति चतुब्बिधो^२ । तत्थ अत्तान पटिच्च जातो अत्रजो नाम । सयनपिट्ठे पल्लके उरेति एवमादिसु निब्बत्तो खेत्तजो नाम । सन्तिके सिप्पुगण्हनको अन्तेवासिको नाम । पोसावनत्थाय दिन्नो दिन्नको नाम । इध पन अत्रज सन्धाय पुत्तोति वुत्त । चतुहि सकहवत्थुहि जन रज्जयतीति राजा । महन्तो राजा महाराजा । त आमग्तेन्तो आह महाराजाति । त्व म पोस जनाधिपाति जनाधिप ! महाजनजेठक ! त्व म पोस भरस्सु वड्ढेहि । अज्जेपि देवो पोसेतीति अज्जेपि हत्थिअस्सादयो तिरच्छानगते बहुजने च देवो पोसेति । किञ्च देवो सक पजन्ति एत्थ पन किञ्चाति गरहत्थे च अनुगहत्थे च निपातो । सक पज अत्तनो पुत्त म देवो न पोसेतीतिपि वदन्तो गरहति नाम । अज्जेबहुजने पोसेतीति वदन्तो अनुगण्हति नाम । इति बोधिसत्तो गहरन्तोपि अनुगण्हन्तोपि “किञ्च देवो सक पज” न्ति आह । राजा बोधिसत्तस्स आकासे निसीदित्वा एव धम्म देसेन्तस्स सुत्वा-एहि तात ! अहमेव पोसेस्सामि अहमेव पोसेस्सामीति हत्थ पसारेसि । हत्थसहस्स पसारयित्थ । बोधिसत्तो अज्जस्स हत्थे अनोतरित्वा रज्जोव हत्थे ओतरित्वा अके निसीदि । राजा तस्स ओपरज्ज वत्वा मातर अगमहेसि अकासि ।

सो पितु अच्चयेन कट्ठवाहनराजा नाम हुत्वा धम्मेन रज्ज कारेत्वा यथाकम्म गतो । सत्था कोसल-रज्जो इम धम्मदेसन आहारेत्वा द्वे वत्थूनि दस्सेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा माता महामाया अहोसि । पिता सुद्धोदनमहाराजा । कट्ठवाहनराजा अहमेव अहोसिन्ति ।

कट्टहारिजातक

८. गामनिजातकं

अपि अतरमानानन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो ओस्सट्ठविरियं भिक्खुं आरब्ध कथेसि ।
इमस्मिं पन जातके पच्चुप्पन्नवत्थुञ्च अतीतवत्थुञ्च एकादसनिपाते संवरजातके [१२४] आविभविस्सति ।
वत्थुं हि तस्मिञ्च इमस्मिञ्च एकसदिसमेव । गाथा पन नाना । गामनिकुमारो बोधिसत्तस्स ओवादे ठत्वा भातिक-
सत्तस्स कनिट्ठोपि हुत्वा भातिकसत्तपरिवारितो सेतच्छत्तस्स हेट्ठा वरपल्लके निसिन्नो अत्तनो यससम्पत्तिं
ओलोकेत्वा अयं मग्गं यससम्पत्तिं अम्हाकं आचरियस्स सन्तकाति तुट्ठो इमं उदानं उदानेसि-

अपि अतरमानानं फलासाव समिज्झति ।

विपक्कब्रह्मचरियोस्मि एवं जानाहि गामनीति ।

तत्थ अपीति निपातमत्तं । अतरमानानन्ति पण्डितानं ओवादे ठत्वा अनुत्तिवा अवेगायित्वा उपायेन
कम्मं करोन्तानं । फलासाव समिज्झतीति यथापत्थितफले आसा तस्स फलस्स निप्फत्तिया समिज्झति येव ।
अथवा, फलासाति आसाय फलं यथापत्थितं फलं समिज्झति येवाति अत्थो । विपक्कब्रह्मचरियोस्मीति एत्थ
चत्तारि संग्रहवत्थूनि सेट्ठचरियत्ता ब्रह्मचरियं नाम । तञ्च तम्मूलिकाय यससम्पत्तिया पटिलद्धत्ता विपक्कं नाम ।
योवास्स यसो निप्फन्नो सोपि सेट्ठट्ठेन ब्रह्मचरियं नाम । तेनाह- विपक्कब्रह्मचरियोस्मि । एवं जानाहि
गामनीति कत्थचि गमिकपुरिसोपि गामजेट्ठकोपि गामनि इध पन सब्बजनजेट्ठकं अत्तानं सन्धायाह अम्भो
गामनि ! त्वं एतं कारणं एवं जानाहि आचरियं निस्साय भातिकसत्तं अतिकमित्वा इदं महारज्जं पत्तोस्मीति
उदानं उदानेसि । तस्मिं पन रज्जं पत्ते सत्तट्ठदिवसच्चयेन सब्बेपि भातरो अत्तनो अत्तनो वसनट्ठानं गता ।
गामनि राजा धम्मेन रज्जं कारेत्वा यथाकम्मं गतो । बोधिसत्तो पुञ्ञानि कत्वा यथाकम्मं गतो ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा दस्सेत्वा सञ्चानि पकासेसि । सञ्चपरियोसाने ओस्सट्ठविरियो
भिक्खू अरहन्ते पतिट्ठितोति । सत्था द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा गामनिराजा
आनन्दो, आचरियो पन अहमेवाति ।

गामनिजातकं

९. मखादेवजातकं

* उत्तमगरुहा मठहन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो महाभिनिकखमन आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

त हेट्ठा निदानकथाय कथितमेव । तस्मिं पन काले भिक्खू दसबलस्स नेक्खम्म वण्णेन्ता निसीदिसु । अथ सत्था धम्मसभ आगन्त्वा बुद्धासने निसिन्नो भिक्खू आमन्तेसि— काय नुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति ?

भन्ते ! न अञ्जाय कथाय, तुम्हाक येव पन नेक्खम्म वण्णयमाना निसिन्नम्हाति ।

न भिक्खवे ! तथागतो [१२५] एतरहि येव नेक्खम्म निक्खन्तो, पुब्बेपि निक्खन्तो येवाति आह ।

भिक्खू तस्सत्थस्साविभावत्थ भगवन्त याचिसु । भगवा भवन्तरेण पटिच्छन्न कारण पाकटमकासि—

अतीतवत्थु

अतीते विवेहरट्ठे मिथिलाय मखादेवो नाम राजा अहोसि धम्मिको धम्मराजा । सो चतुरासीति-वस्ससहस्मानि कुमारकील कीळि । तथा ओपरज्ज, तथा महारज्ज कत्वा दीघमद्धान खेपेत्वा एकदिवस कप्पक आमन्तेसि—यदा मे सम्म कप्पक ! सिरस्मिं पलितानि पस्सेय्यासि अथ मे आरोचेय्यासीति ।

कप्पकोपि दीघमद्धान खेपेत्वा एकदिवस रञ्जो अञ्जनवण्णन केसान अन्तरे एकमेव पलित दिस्वा देव ! एक ते पलित दिस्सतीति आरोचेसि ।

तेन हि मे सम्म ! त पलित उद्धरित्वा पाणिम्हि ठपेहीति च वुत्तो सुवण्णसण्डासेन उद्धरित्वा रञ्जो पाणिम्हि पतिट्ठापेसि ।

तदा रञ्जो चतुरासीतिवस्ससहस्सानि आंयु अवसिट्ठ होति । एव सन्तेपि पलित दिस्वाव मच्चु-राजान आगन्त्वा समीपे ठित विय अत्तान आदित्तपण्णसाल पविट्ठ विय च मञ्जमानो सवेग आपज्जित्वा—बाल मखादेव ! याव पलितस्सुप्पादाव इमे किलेसे जहितु नासक्खीति चिन्तेसि । तस्सेव पलितपातुभाव आव-ज्जन्तस्स आवज्जन्तस्स अन्तोडाहो उप्पज्जि । सरीरा सेदा मुच्चिसु । साटका पीळेत्वा अपनेतब्बाकारप्पत्ता अहेसु । सो अज्जेव मया निक्खमित्वा पब्बजितु वट्ठतीति कप्पकस्स सतसहस्सुट्ठान गामवर दत्वा जेट्ठपुत्त पक्कोसापेत्वा—नात ! मम मीसे पलित पानुभूत महल्लक्खोम्हि जातो । भुत्ता खो पन मे मानुसका कामा इदानि दिब्बकामे परियेमिस्सामि नेक्खम्मकालो मय्ह त्व इम रज्ज पटिपज्ज । अह पन पब्बजित्वा मखादेवम्बवनुयाने वसन्तो समणधम्म करिस्सामीति आह ।

त एव पब्बजितुकाम अमच्चा उपसकमित्वा— देव ! किं तुम्हाक पब्बज्जाकारणन्ति पुच्छिसु राजा पलित हत्थेन गहेत्वा अमच्चान इम गाथमाह—

उत्तमगरुहा मय्ह इमे जाता वयोहरा ।

पातुभूता देवदूता पब्बज्जासमयो ममा ॥ ति ।

तत्थ उत्तमगरुहाति केसा । केसा हि सब्बेस हत्थपादादीन अगान उत्तमे सिरस्मि निरुल्लहत्ता उत्त-मगरुहा नामाति युच्चन्ति । इमे जाता वयोहराति पस्सथ ताता ! पलितपातुभावेन तिण्ण वयान हरणतो इमे जाता वयोहरा । पातुभूताति निब्बत्ता । देवदूताति देवोति मच्चु तस्स दूताति देवदूता । सिरस्मि हि पलितेसु पातुभूतेसु

मच्चुराजस्स सन्तिके ठितो विय होति तस्मा पलितानि मच्चुदेवस्स दूताति वुच्चन्ति।[१२६] देवा विय दूतातिपि देवदूता । यथाहि अलकतपटियत्ताय देवताय आकासे ठत्वा असुकदिवसे त्व मरिस्ससीति वुत्ते त तथेव होति एव सिरस्मि पलितेसु पातुभूतेसु देवताय व्याकरणसदिसमेव होति । तस्मा पलितानि देवसदिसा दूताति वुच्चन्ति । विसुद्धिदेवान दूतातिपि देवदूता । सब्बबोधिसत्ता हि जीणव्याधिमतपब्बजिते दिस्वाव सवेगमपज्जित्वा निक्खम्म पब्बजन्ति । यथाह—

“जिणञ्च दिस्वा दुखित च व्याधित मतञ्च दिस्वा गतमायुसखय ।

कासाववत्थ पब्बजितञ्च दिस्वा तस्मा अह पब्बजितोमिह राजा ॥” ति ।

इमिना परियायेन पलितानि विसुद्धिदेवान दूतत्ता देवदूतानि वुच्चन्ति । पब्बज्जासमयो ममा ति गिहीभावतो निक्खन्तट्ठेन पब्बज्जानि लद्धनामस्स समणलिगगहणस्स कालो मय्हन्ति दस्सेति । सो एव वत्वा त दिवसमेव रज्ज पहाय इसिपब्बज्ज पब्बजित्वा तस्मिञ्जेव मखादेवम्बवने बिहरन्तो चतुरासीतिवस्ससहस्सानि चत्तारो ब्रह्मविहारे भावेत्वा अपरिहीनज्ज्ञाने ठितो काल कत्वा ब्रह्मलोके निब्बत्तित्वा पुन ततो चुतो मिथि-लाय येव निमि^१नाम राजा हुत्वा ओस्सक्कमान अत्तनो वस घटेत्वा तत्थेव अम्बवने पब्बजित्वा ब्रह्मविहारे भावेत्वा पुन ब्रह्मलोक्पगोव अहोसि ।

सत्थापि न भिक्खवे ! तथागतो इदनेव महाभिनिक्खमन निक्खन्तो, पुब्बेपि निक्खन्तो येवाति इम धम्मदेसन आहरित्वा दस्सेत्वा चत्तारि सच्चानि पकामेसि । सच्चपरियोसाने केचि सोतापन्ना अहेसु केचि सकदागामिनो केचि अनागामिनो । इति भगवा इमानि द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा कप्पको आनन्दो अहोसि, पुत्तो राहुलो, मखादेवराजा पन अहमेवाति ।

मखादेवजातक

१० सुखविहारिजातकं

यञ्च अञ्जे न रक्खन्तीति इदं सत्था अनुपियनगरं निस्साय अनुपियम्बवने विहरन्तो सुखविहारि भद्दित्थेरे आरब्धं कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सुखविहारी भद्दित्थेरो छक्खत्तियसमागम उपालिसत्तमो पब्बजितो । तेसु भद्दित्थेरो च किम्बिलत्थेरो च भगुत्थेरो च उपालित्थेरो च अरहत्तं पत्ता । आनन्दत्थेरो सोतापन्नो जातो । अनुरुद्धत्थेरो दिब्बचक्खुको देवदत्तो ज्ञानलाभी जातो । छन्नं पन खत्तियान्[१२७]वत्थु याव अनुपियनगरा खण्डहालजातके^१ आविभविस्समिति ।

आयस्मा पन भद्दियो राजकाले अत्तानं रक्खन्तो रक्खणसविधानञ्चेध ताव बहूहि रक्खाहि रक्खियमानस्स, उपरिपासादत्तले महासयने सम्परिवत्तमानस्सापि अत्तनो भयुप्पत्तिञ्च दिस्वा इदानि अरहत्तं पत्वा अरञ्जादिसु यत्थं कत्थञ्चि विचरन्तोपि अत्तनो विगतभयतञ्च समनुपस्सन्तो — अहो सुख ! अहो सुखन्ति ! उदानं उदानेसि ।

तं सुत्वा भिक्खू आयस्मा भद्दियो अञ्जं व्याकरोतीति भगवतो आरोचेसु ।

भगवा न भिक्खवे ! भद्दियो इदानेव सुखविहारी पुब्बेपि सुखविहारी येवाति आह ।

भिक्खू तस्सत्थस्साविभावत्थाय भगवन्तं याचिंसु । भगवा भवन्तरेण पटिच्छन्नं कारणं पाकटमकासि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारयमाने बोधिसत्तो उदिच्चब्राह्मणमहासालो हुत्वा कामेसु आदीनव नेक्खम्मं चानिस्सं दिस्वा कामे पहाय हिमवन्तं पविसित्वा इसिपब्बज्जं पब्बजित्वा अट्ठसमापत्तियो निब्बत्तेसि । परिवारोपिस्सं महा अहोसि पञ्चतापससत्तानि । सो वस्सकाले हिमवन्ततो निक्खमित्वा तापसगणपरिवृतो गामनिगमादिसु चारिकं चरन्तो बाराणसि पत्वा राजानं निस्साय राजुय्याने वासं कप्पेसि तत्थं वस्सिके चत्तारो मासे वसित्वा राजानं आपुच्छि । अथ न राजा तुम्हे भन्ते ! महल्लका, किं वो हिमवन्तेन । अन्तेवासिके हिमवन्तं पेसेत्वा इधेव वसथाति याचि । बोधिसत्तो जेट्ठन्तेवासिकं पञ्चतापससत्तानि पटिच्छापेत्वा गच्छ त्वं इमेहिं सद्धिं हिमवन्ते वस अहं पन इधेव वसिस्सामीति ते उय्योजेत्वा सयं तत्थेव वासं कप्पेसि । सो पनस्स जेट्ठन्तेवासिको राजपब्बजितो महन्तं रज्जं पहाय पब्बजित्वा कसिणपरिकम्मं कत्वा अट्ठसमापत्तिलाभी अहोसि । सो तापसेहिं सद्धिं हिमवन्ते वसमानो एकदिवसं आचरियं दट्ठुकामो हुत्वा ते तापसे आमन्तेत्वा तुम्हे अनुक्कण्ठमाना इधेव वसथ अहं आचरियं वन्दित्वा आगमिस्सामीति आचरियस्सं सन्तिकं गत्वा वन्दित्वा पटि-सन्धारं कत्वा एकं तट्टिकं अत्थरित्वा आचरियस्सं सन्तिके येवं निपज्जि ।

तस्मिञ्च समये राजा तापसं पस्सिस्सामीति उय्यानं गत्वा वन्दित्वा एकमन्तं निसीदि । अन्तेवासी तापसो राजानं दिस्वापि नेवं उट्ठासि । निपन्नको येवं पन अहो सुखं अहो सुखन्ति ! उदानं उदानेसि ।

राजा अयं तापसो मं दिस्वापि न उट्ठितोति अतत्तमनो बोधिसत्त आह—भन्ते ! अयं तापसो यदिच्छकं भुत्तो भविस्सति उदानं उदानेन्तो सुखसेय्यमेवं कप्पेतीति ।

महाराज ! अयं तापसो पुब्बे तुम्हादिसो एको राजा अहोसि । स्वायं अहं पुब्बे गिहीकाले

रज्जसिंरि अनुभवन्तो [१२८] आवुधहत्थेहि बहूहि रक्खियमानोपि एवरूप सुख नाम नालत्थन्ति अत्तनो पब्बज्जासुख ज्ञानसुख आरब्भ इम उदान उदानेतीति । एवञ्च पन वत्वा बोधिसत्तो रज्जो धम्मकथ कथेतु इम गाथमाह—

‘यञ्च अञ्जे न रक्खन्ति यो च अञ्जे न रक्खति ।

स वे राज सुख सेति कामेसु अनपेक्खवा ॥’ति ।

तत्थ यञ्च अञ्जे न रक्खन्तीति य पुग्गल अञ्जे बहु पुग्गला न रक्खन्ति । यो च अञ्जे न रक्खतीति यो च एको अह रज्ज कारेमीति अञ्जे बहू न रक्खति । स वे राजा 'सुख सेतीती महाराज' । सो पुग्गलो एको अदुतियो पविचित्तो कायिकचेतसिकसुखसमगी हृत्वा सुख सेति । इदञ्च देसनासीसमेव न केवल पन सुख सेति येव एवरूपो पन पुग्गलो सुख गच्छति तिदठति निसीदति सयतीति सब्बिरियापथेसु सुखप्पत्तोव होति । कामेसु अनपेक्खवाति वत्थुकामकिलेसकामेसु अपेक्खारहितो विगतच्छन्दरागो नित्तण्हो एवरूपो पुग्गलो सब्बिरियापथेसु सुख विहरति महाराजाति । राजा धम्मदेसन सुत्वा तुट्ठमानसो वन्दित्वा निवेसनमेव गतो । अन्तेवासिकोपि आचरिय वन्दित्वा हिमवन्तमेव गतो । बोधिसत्तो पन तत्थेव विहरन्तो अपरिहीनञ्झानो काल कत्वा ब्रह्मलोके निब्बति । सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा दस्सेत्वा द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा अन्तेवासिको भद्वियत्थेरो अहोसि गणसत्था अहमेवाति ।

सुखविहारिजातक ।

अपण्णकवग्गो निट्ठितो

१. एककनिपातो

२ सीलवग्गवण्णना

१ लक्खणमिगजातकं

होति सीलवत्त अत्थोति इदं सत्था राजगृह उपनिस्साय वेळुवनं विहरन्तो देवदत्त आरब्ध कथेसि । देवदत्तस्स वत्थुयाव अभिमारप्पयोजना खड्गहालजातके आविभविस्सति । याव धनपालक विस्सज्जना पन चुल्लहंसजातके आविभविस्सति । याव पठविप्पवेसना सोलसनिपाते^१ समुद्वाणिजजातके आविभविस्सति ।

पञ्चुपन्नवत्थु

एकस्मिं समये देवदत्तो पञ्चवत्थूनि याचित्वा अलभन्तो सघं भिदिन्त्वा पञ्चभिक्षुसतानि आदाय गयासीसे विहरति । अथ तेस भिक्षून जाण परिपाक अगमासि ।

त जत्वा [१२९] सत्था द्वे अग्गसावके आमन्तेसि — सारिपुत्ता ! तुम्हाक निस्सितका पञ्चसता भिक्षू देवदत्तस्स लद्धिं गेचेत्वा तेन सद्धिं गता । इदानि पन तेस जाण परिपाक गत, तुम्हे बहूहि भिक्षूहि सद्धिं तत्थ गन्त्वा तेस धम्म देसेत्वा ते भिक्षू मग्गफलेहि पबोधेत्वा गहेत्वा आगच्छथाति ।

ते तथेव गन्त्वा तेस धम्म देसेत्वा मग्गफलेहि पबोधेत्वा पुनदिवसे अरुणुग्गमनवेलाय ते भिक्षू आदाय वेळुवनमेव अगमसु । आगन्त्वा च पन सारिपुत्तत्थेरस्स भगवन्तं वन्दित्वा ठितकाले भिक्षू थेर पससित्वा भगवन्तं आहसु— भन्ते ! अम्हाक जेट्ठकभातिको धम्मसेनापति पञ्चभिक्षूसतेहि परिवृतो आगच्छन्तो अतिविय सोभति देवदत्तो पन पहीनपरिवारो जातोति ।

न भिक्षवे ! सारिपुत्तो इदानेव आतिसघपरिवृतो आगच्छन्तोव सोभति पुब्बेपि सोभियेव देवदत्तोपि न इदानेव गणतो परिहीनो पुब्बेपि परिहीनो येवाति ।

भिक्षू तस्सत्थस्साविभावत्थाय भगवन्तं याचिसु । भगवा भवन्तरेण पटिच्छन्न कारण पाकटमकासि—

अतीतवत्थु

अतीते मगधरट्ठे राजगृहनगरे एको मगधराजा रज्ज कारेसि । तदा बोधिसत्तो मिगयोनिं पटिसन्धिं गहेत्वा बुद्धिपत्तो मिगसहस्सपरिवारो अरञ्जे वसति । तस्स लक्खणो च कालो चाति द्वे पुत्ता अहेसु । सो अत्तनो महल्लकाले — ताता ! अहं इदानि महल्लको तुम्हे इमं गणं परिहरथाति पञ्च पञ्च मिगसतानि एकेकं पुत्तं पटिच्छापेसि ।

ततो पट्ठाय ते द्वे जना मिगगणं परिहरन्ति । मगधरट्ठस्मिञ्च सस्ससमये किट्ठसम्बाधे अरञ्जे मिगानं परिपन्थो होति । मनुस्सा सस्सखादकान् मिगान् मारणत्थाय तत्थ तत्थ ओपात्तं खणन्ति मूलानि रोपेन्ति पासाणयन्तानि सज्जेन्ति कूटपासादयो पासे ओड्डेन्ति । बहू मिगा विनास आपज्जन्ति । बोधिसत्तो किट्ठसम्बाधसमयं जत्वा पुत्तं पक्कोसापेत्वा आह—ताता ! अयं किट्ठसम्बाधसमयो बहू मिगा विनास पापुणन्ति । मयं महल्लका । येन केनुपायेन एकस्मिं ठाने वीतिनामेस्साय । तुम्हे तुम्हाक मिगगणं गहेत्वा अरञ्जे पब्बतपादं पविसित्वा सस्सान उद्धट्टकाले आगच्छेय्याथाति ।

ते साधूतिं पितु वचनं पटिस्सुणित्वा सपरिवारा निक्खमिसु । तेस पन गमनागमनमग्गे मनुस्सा जानन्ति

१ स्या०—बारसनिपाते ।

हमस्मि काले मिगा पब्बत आरोहन्ति इमस्मि काले ओरोहन्तीति । ते तत्थ तत्थ पटिच्छन्तद्धाने निळीना बहू मिगे विज्झित्वा मारेन्ति ।

काळमिगोपि अत्तनो दन्धताय इमाय नाम वेलाय गन्तब्ब इमाय वेलाय न गन्तब्बन्ति अजानन्तो मिगगण आदाय पुब्बण्हेपि सायण्हेपि [१३०] पदोसेपि पच्चूसेपि गामद्वारेन गच्छति । मनुस्सा तत्थ तत्थ पकति-याव ठिता च निळीना च बहू मिगे विनास गमेन्ति । एव सो अत्तनो दन्धताय बहू मिगे विनासम्पापेत्वा अप्पकेहेव मिगेहि अरञ्ज पाविसि ।

लक्ष्मणमिगो पन पडितो व्यत्तो उपायकुसलो इमाय वेलाय गन्तब्ब इमाय वेलाय न गन्तब्बन्ति जानाति । सो गामद्वारेनपि न गच्छति, दिवापि न गच्छति, पदोसेपि न गच्छति, पच्चूसेपि न गच्छति । मिगगण आदाय अद्धरत्तसमयमेव गच्छति । तस्मा एकम्पि मिग अविनासेत्वा अरञ्ज पाविसि ।

ते तत्थ चत्तारो मासे वसित्वा सस्सेसु उद्धटेसु पब्बता ओतरिंसु । कालो पच्छा^१ गच्छन्तोपि पुरिमन-येनेव अवसेसमिगेपि विनास पापेत्तो एककोव आगमि । लक्ष्मणमिगो पन एकमिगम्पि अविनासेत्वा पच्चहि मिगसतेहि परिवुत्तो मातापितुञ्च सन्तिक आगमि । बोधिसत्तो द्वे पुत्ते आगच्छन्ते दिस्वा मिगगणेन^२ सद्धि मन्तेत्तो इम गाथ समुट्ठापेसि—

होति सीलवत अत्थो पटिसन्थारवुत्तिन ।

लक्ष्मण पस्स आयन्त जातिसघपुरक्खत ॥

अथ पस्ससि म काल सुविहीन व जातिही^३ ति ।

तत्थ सीलवतन्ति सुखसीलताय सीलवन्तान आचारसम्पन्नान् । अत्थोति बुद्धि । पटिसन्थारवुत्ति-नन्ति धम्मपटिसन्थारो च आमिसपटिसन्थारो च एतेस वृत्तिनोति पटिसन्थारवुत्तिनो । तेस पटिसन्थारवुत्तिन । एत्थ च पापनिवारणओवादानुसासनादिवसेन धम्मपटिसन्थारो च गोचरलाभापनगिलानुपट्ठाकधम्मिक-रक्खावसेन आमिसपटिसन्थारो च वेदितब्बो । इद वुत्त होति । इमेसु द्वीसु पटिसन्थारेसु ठितान आचारसम्पन्नान् पण्डितान् बुद्धि नाम होति । इदानि त बुद्धि दस्सेत्तु पुत्तमातर^३ आलपन्तो विय लक्ष्मण पस्सति आदिमाह । तत्राय सखेपत्थो । आचारपटिसन्थारसम्पन्न अत्तनो पुत्त एकमिगम्पि अविनासेत्वा जातिसघेन पुरक्खत परिवारित आगच्छन्त पस्स । ताय पन आचारपटिसन्थारसम्पदाय विहीन दन्धपञ्च अथ पस्ससि म काळ एकम्पि जाति अनवसेसेत्वा^४ सुविहीनमेव जातीहि एकक आच्छन्तन्ति । एव पुत्त अभिनन्दित्वा पन बोधिसत्तो यावतायुक्क ठत्वा यथाकम्म गतो ।

सत्थापि न भिक्खवे^१ सारिपुत्तो इदानीव जातिसघपरिवारितो सोभति, पुब्बेपि सोभि येव । न च देवदत्तो एतरहि येव गणम्हा परिहीनो पुब्बेपि परिहीनो येवाति इम धम्मदेसन दस्सेत्वा द्वे वत्थूनि घटेत्वा अनुसन्ध योजेत्वा जातक समो [१३१] धानेसि । तदा काळो देवदत्तो अहोसि । परिसा पित्स देवदत्तपरिसाव लक्ष्मणो सारिपुत्तो परिसा पनस्स बुद्धपरिसा माता राहुलमाता अहोसि । पिता पन अहमेव अहोसिन्ति ।

लक्ष्मणमिगजातक

२. निग्रोधमिगजातकं

निग्रोधमेव सेवेय्याति इदं सत्त्वा जेतवने विहरन्तो कुमारकस्सपत्न्येरस्स मातर आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सा किर राजगहनगरे महाविभवस्स सेट्ठिनो धीता अहोसि । उस्सन्नकुसलमूला परिमद्वितसखारा पच्छिमभविकसत्ता । अन्तोक्कूटे पदीपो विय तस्सा हृदये अरहत्तुपनिस्सयो जलति । अथ सा अत्तान जाननकालतो पट्ठाय गेहे अनभिरता पब्बजितुकामा हुत्वा मातापितरो आह—अम्म ताता । मय्ह घरावासे चित्त नाभिरमति अहं निय्यानिके बुद्धसासने पब्बजितुकामा पब्बाजेथ मन्ति ।

अम्म । किं वदेसि ? इमं कुलं बहुविभवं । त्वञ्च अम्हाकं एकधीतिका । न लब्भा तया पब्बजितुन्ति ।

सा पुनपुन याचित्वापि मातापितुन्न सन्तिका पब्बज्ज अलभमाना चिन्तेसि— होतु पतिकुलं गता सामिक आराधेत्वा पब्बजिस्सामीति । सा वयप्पत्ता पतिकुलं गन्त्वा पतिदेवतां हुत्वा सीलवतीं कल्याणधम्मा अगारं अज्झावसि । अथस्सा मत्तासमन्वायं कुच्छियं गम्भो पतिट्ठहि । सा गम्भस्स पतिट्ठितभावो न अज्जासि । अथ तस्सि नगरे नक्खत्तं धोसयिसु । सकलनगरवासिनो नक्खत्तं कीळिसु । नगरं देवनगरं विय अलकतपटियत्तं अहोसि । सा पन ताव उल्लारायपि नक्खत्तकीळायं वत्तमानाय अत्तनो सरीरं न विलिम्पति नालकरोति पकति-वेसेनेव चरति ।

अथ न सामिको आह—भद्दे । सकलनगरं नक्खत्तं निस्सितं त्वं पन सरीरं नप्पटिज्जगसि, अलकारं न करोसि किंकरणाति ?

सा आह—अय्यपुत्त । द्वत्तिसाय मे कुणपेहि पूरितं सरीरं । किं इमिना अलकतेन । अयं हि कायो नेव देवनिम्मितो न ब्रह्मनिम्मितो, न सुवण्णमयो, न मणिमयो, न हरिचन्दनमयो, न पुण्डरीककमलुप्पलगम्भसम्भूतो न अमत्तोसधूपुरितो । अथ खो कुणपे जातो मातापेतिकसम्भवो निच्चुच्छादनपरिमद्दन्भेदनविद्धसनधम्मो कट-सिवड्ढनो तण्हूपादिन्नो सोकानं निदानं परिदेवानं वत्थुं सब्बरोगानं आलयो कम्मकरणानं परिग्गहो अन्तोपूतिं बहिनिच्चपग्घरणो किमिकुलानं आवासो, सीवथिकपरायणो, मरणपरियोसानो सब्बलोकस्स चक्खुपथे परिवत्तमानोपि—[१३२]

“अट्ठीनहास्सयुत्तो तच्चमसविलेपनो ।

छविया कायो पटिच्छन्नो यथाभूतं न दिस्सति ॥

अन्तपूरो उदरपूरो यकपेळस्स वत्थिनो ।

हृदयस्स पप्फासस्स वक्कस्स पिहक्कस्स च ॥

सिंघाणिकायं खेळस्स सेदस्स मेदस्स च ।

लोहितस्स लसिकायं पितस्स च वसायं च ॥

अथस्स नवहिं सोतेहि असुचीं सवति सब्बदा ।

अक्खिम्महा अक्खिग्गूथको कण्णम्महा कण्णग्गूथको ॥

सिंघाणिका च नासातो मुखेन वमति एकदा ।

पित्तं सेम्हं च वमति कायम्महा सेदजल्लिका ॥

अथस्स सुसिर सीस मत्थलुगेन पूरितं ।
 सुभतो न मञ्जति बालो अविज्जाय पुरक्खतो ॥
 अनन्तादीनवो कायो विसक्खसमूपमो ।
 आवासो सब्बरोगान पुञ्जो दुक्खस्स केवलो ॥
 सचे इमस्स कायस्स अन्तो बाहिरतो सिया ।
 दण्ड नूत गहेत्वान काके सोणे च वारये ॥
 दुग्गन्धो असुची कायो कुणपो उक्करूपमो ।
 निन्दितो चक्खूभूतेहि कायो बालाभिनन्दितो ॥”
 अल्लचम्मपरिच्छन्नो नवद्वारो महावणो ।
 समन्ततो पग्घरति असुचिपूतिगन्धियो ॥
 यदा च सो मतो सेति उद्धुमातो विनीलको ।
 अपविद्धो सुसानस्मि अनपेक्खा होन्ति आतयो ॥
 खादन्ति न सुवाणा च सिंगाला च बका किमि ।
 काका गिज्झा च खादन्ति ये चञ्जे सब्बपाणिनो ॥
 सुत्वान बुद्धवचन भिक्खु च आणवा इध ।
 सो खो न अभिजानाति यथाभूत हि पस्सति ॥
 यथा इम तथा एत यथा एत तथा इद ।
 अज्झत्तञ्च बहिद्धा च काये नन्द विरज्जह ॥

अय्यपुत्त ! इम काय अलकरित्वा किं करिस्सामि ? ननु इमस्स अलकरण गूथपुण्णघटस्स बहिचित्तकामकरण विय होतीति ।

सेट्ठिपुत्तो त तस्सा वचन सुत्वा आह— भद्दे ! त्व इमस्स सरीरस्स इमे दोसे पस्समाना कस्मा न पब्बजसीति ?

अय्यपुत्त ! अह पब्बज्ज लभमाना अज्जेव पब्बजेय्यन्ति ।

सेट्ठिपुत्तो साधु अह त पब्बाजेस्सामीति वत्वा महादान पवत्तेत्वा महासक्कार कत्वा महन्तेन परिवारेन भिक्खुणीउपस्सय नेत्वा त पब्बाजेत्तो देवदत्तपक्खियान भिक्खुणीन सन्तिके पब्बाजेसि । सा पब्बज्ज लभित्वा परिपुण्णसकप्पा अत्तमना अहोसि । अथस्सा गम्भे परिपाक गच्छन्ते इन्द्रियाण अञ्जथत्त हृत्थपादपि-
 ट्ठीन बहुलत्त उदरपटलस्स च महन्तत्त दिस्वा भिक्खुणियो त पुच्छिसु— अय्ये ! त्व गम्भिनी विय पञ्चायसि, किं एतन्ति ?

अय्य ! इद नाम कारणन्ति न जानामि, सील पन मे परिपुण्णन्ति ।

अथ न ता भिक्खुणियो देवदत्तस्स सन्तिक नेत्वा देवदत्त पुच्छिसु— अय्य ! अय्य कुलधीता किञ्छेन सामिक आराधेत्वा पब्बज्ज लभि । इदानी पनस्सा गम्भो पञ्चायति । मय [१३३] इमस्स गम्भस्स गिहीकाले वा पब्बजितकाले वा लद्धभाव न जानाम किं दानि करोमाति ? देवदत्तो अत्तनो अबुद्धभावेन खन्तिमेत्तानुद्दयान च नत्थिताय एव चिन्तेसि—देवदत्तस्स पक्खिका भिक्खुणी कुच्छिना गम्भ परिहरति । देवदत्तो च त अज्झुपेक्खति येवाति मय्ह गरहा उप्पज्जिस्सति । मया इम उप्पब्बाजेतु वट्ठीति । सो अवीमसित्वाव सेलगुळ पवट्टयमानो विय पक्खन्दित्वा गच्छथ इम उप्पब्बाजेथाति आह । ता तस्स वचन सुत्वा उट्ठाय वन्दित्वा उपस्सय गता ।

अथ सा दहरा भिक्खुणियो आह—अय्या ! न देवदत्तत्थेरो बुद्धो, न पि मय्ह तस्स सन्तिके पब्बज्जा ।

लोके पन अगपुग्गलस्स सम्मासम्बुद्धस्स सन्तिके मग्ग पब्बज्जा । सा च पन मे दुक्खेन लद्धा मा न अन्तरधापथ ।
एथ म गहेत्वा सत्थु सन्तिक जेतवन गच्छथाति ।

ता त आदाय राजगहा पञ्चचत्ताळीसयोजन मग्ग अतिक्कम्म अनुपुब्बेन जेतवन पत्वा सत्थार वन्दित्वा तमत्य आरोचेसु । सत्था चिन्तेसि—किञ्चापि गिहीकाले एतिस्सा गम्भो पतिट्ठितो एव सन्तेपि समणो गोतमो देवदत्तेन जहितक आदाय चरतीति तिथियान ओकासो भविस्सति, तस्मा इम कथ पच्छिन्दु सराजिकाय परिसाय मज्जे इम अधिकरण विनिच्छित्तु वट्ठतीति । पुन दिवसे राजान पसेनदिकोसल महाअनाथपिण्डक चूलअनाथपिण्डक विसाख महाउपासिक अञ्जानि च अभिञ्जातानि महाकुलानि पक्कोसापेत्वा सायण्हसमये चतुसु परिसासु सन्निपतितसु उपलित्थेर आमन्तेसि—गच्छ चतुपरिसमज्जे इमिस्सा दहरभिक्षुणिया कम्म सोधेहीति ।

साधु भन्तेति थेरो परिसमज्जे गन्त्वा अत्तनो पञ्जतासने निसीदित्वा रञ्जो पुरतो विसाख उपासिक पक्कोसापेत्वा इम अधिकरण पटिच्छापेसि—गच्छ विसाखे । अय दहरा असुकमासे असुकदिवसे पब्बजिताति तत्ततो अत्वा इमस्स गम्भस्स पुरे वा पच्छा वा लद्धभाव जानाहीति ।

उपासिका साधूति सम्पटिच्छित्वा सार्णि परिक्षिपापेत्वा अन्तो साणिय दहरभिक्षुणिया हत्थपादनाभिउदरपरियोसानानि ओलोकेत्वा मासदिवसे समानेत्वा गिहीभावे गम्भस्स लद्धभाव तत्ततो अत्वा थेरस्स सन्तिक गन्त्वा तमत्य आरोचेसि ।

थेरो चतुपरिसमज्जे त भिक्षुणि सुद्ध अकासि ।

सा सुद्धा हुत्वा भिक्षुसघ सत्थार च वन्दित्वा भिक्षुणीहि सद्धि उपस्सयमेव गता । सा गम्भपरिपाकमन्वाय पट्टमुत्तरपादमूले पत्थितपत्थन महानुभाव पुत्त विजायि ।

अथेकदिवस राजा भिक्षुणुपस्सयसमीपेन गच्छन्तो दारकसद् सुत्वा अमच्चे पुच्छि । अमच्चा न कारण अत्वा—देव ! सा दहरभिक्षुणी पुत्त विजायि तस्सेसो सद्दोति आहसु । [१३४]

भिक्षुणीन भणे । दारकपटिजगन नाम पळिबोधो मय न पटिजग्गिस्सामाति राजा न दारक नाटकथीन दापेत्वा कुमारपरिहारेन वड्ढापेसि । नामगहणदिवसे चस्स कस्सपोति नाम अकसु । अथ न कुमारपरिहारेन वड्ढित्ता कुमारकस्सपोति सजानिसु । सो सत्तवस्सिककाले सत्थुसन्तिके पब्बजित्वा परिपुण्णवीसतिवस्सो उपसम्पद लभित्वा गच्छन्ते गच्छन्ते काले धम्मकथिकेसु चित्रकथी अहोसि । अथ न सत्था “एतदग्ग भिक्खवे । मम सावकान भिक्खून चित्रकथीन यदिद कुमारकस्सपो” ति^१ एतदग्गे ठपेसि । सो पच्छा बम्मिकसुत्ते अरहत्त पापुणि मातापिस्स भिक्खुणी विपरिस्सत्वा अग्गफ^२लपत्ता । कुमारकस्सपो थेरो बुद्धासने गगनमज्जे पुण्णचन्दोविय पाकटो जातो । अथेकदिवस तथागतो पच्छाभत्त पिण्डपात पटिक्कन्तो भिक्खून ओवाद दत्वा गन्धकुटि पाविसि । भिक्खू ओवाद गहेत्वा अत्तनो अत्तनो रत्तिट्ठानदिवाट्ठानेषु दिवसभाग खेपेत्वा सायण्हसमये धम्मसभाय सन्निपतित्वा—आवुसो । देवदत्तेन अत्तनो अबुद्धभावेन चैव खन्तिमेत्तादीनञ्च अभावेन कुमारकस्सपत्थेरो च थेरी च उभो नासिता सम्मासम्बुद्धो पन अत्तनो धम्मराजताय चैव खन्तिमेत्तानुद्दयसम्पत्तिया च उभिन्नम्पि तेस पच्चयो जातोति बुद्धगुणे वण्णयमाना निसीदिसु ।

सत्था बुद्धलीळहाय धम्मसभ आगन्त्वा पञ्जतासने निसीदित्वा—काय नुत्थ भिक्खवे । एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छि ।

भन्ते ! तुम्हाकमेव गुणकथामाति सब्ब आरोचयिसु ।

न भिक्खवे । तथागतो इदानेव इमेस उभिन्न पच्चयो च पतिट्ठा च जातो, पुब्बेपि अहोसि येवाति ।

भिन्नु तस्सत्थस्साविभावत्थाय भगवन्त याचिसु । भगवा भवन्तरेण पटिच्छन्न कारण पाकटमकासि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मादत्ते रज्ज कारयमाने बोविसत्तो मिगयोनि य पटिसन्धि गण्ह । सो मातु कुच्छित्तो निक्खन्तो सुवण्णवण्णो अहोसि । अक्खीनि चस्स मणिगुळसदिसानि अहेसु । सिगानि रजतवण्णानि । मख रत्तकम्बलपुञ्जवण्ण हृत्थपादपरियन्ता लाखा रसपरिकम्मकता विय, वाळवि चमरस्स विय अहोसि । सरीर पनस्स महन्त अस्सपोतप्पमाण अहोसि । सो पञ्चसतमिगपरिवारो अरञ्जेवास कप्पेसि । नामेन निग्रोधमिगराजा नाम । अविदूरे पनस्स अञ्जोपि पञ्चसतमिगपरिवारो साखमिगो नाम वसति । सोपि सुवण्णवण्णो व अहोसि । तेन समयेन बाराणसिराजा मिगववप्पसुतो होति । [१३५] विना मसेन न भुञ्जति । मनुस्सान कम्मच्छेद कत्वा सब्बे नेगमजानपदे सन्निपातेत्वा देवसिक मिगव गच्छति ।

मनुस्सा चिन्तेसु — अथ राजा अम्हाक कम्मच्छेद करोति । यन्नून मय उय्याने मिगान निवाप वपित्वा पानीय सम्पादेत्वा बहू मिगे उय्यान पवेसेत्वा द्वार बन्धित्वा रञ्जो निय्यावेस्सामाति ।

ते सब्बे उय्याने मिगान निवाप तिण रोपेत्वा उदक सम्पादेत्वा द्वार योजेत्वा वागुरानि आदाय मुग्गरादिनानावुवहत्था अरञ्ज पविसित्वा मिगे परियेसमाना मज्जे ठिते मिगे गण्हिस्सामाति योजनमत्त ठान परिक्खित्वा सम्बिपमाना निग्रोधमिगसाखमिगान वसनट्ठान मज्जे कत्वा परिक्खिपिसु । अथ न मिगगण दिस्वा रुक्खगुम्बादयो च भूमिञ्च मुग्गरेहि पहरन्ता मिगगण गहनट्ठानतो नीहरित्वा असिसत्तिधनुआदीनि आवुधानि उग्गिरित्वा महानाद नदन्ता न मिगगण उय्यान पवेसेत्वा द्वा पिधाय राजान उपसकमित्वा—देव । निबद्ध मिगव गच्छन्ता अम्हाक कम्म नासेय । अम्हेहि अरञ्जतो मिगे आनेत्वा तुम्हाक उय्यान पूरित । इतो पट्ठाय तेस मसानि खादथाति राजान आपुच्छित्वा पक्कमिसु ।

राजा तेस वचन सुत्वा उय्यान गत्वा मिगे ओलोकेन्तो द्वे सुवण्णमिगे दिस्वा तेस अभय अदासि । ततो पट्ठाय पन कदाचि साम गत्वा एकमिग विज्झित्वा आनेति । कदाचिस्स भत्तकारको गत्वा विज्झित्वा आहरति । मिगा धनु दिस्वाव मरणभयेन तज्जिता पलायन्ति । द्वे तयो पहारे लभित्वा किलमन्तिपि, गिलानापि होन्ति मरणम्पि पापुणन्ति ।

मिगगणो त पवुत्ति बोविसत्तस्स थारोचेसि । सो साख पक्कोसापेत्वा आह—सम्म ! बहु मिगा नस्सन्ति । एकसेन मरितब्बे सति इतो पट्ठाय मा कण्डेन मिगे विज्झन्तु । धम्मगण्डिकट्ठाने^१ मिगान वारो होतु एकदिवस मम परिसाय वारो पापुणातु, एकदिवस तव परिसाय वागे पापुणातु । वारप्पत्तो मिगो गत्वा धम्मगण्डिकाय सीम ठपेत्वा निपज्जतु । एव सन्ते मिगा भीता न भविस्सन्तीति ।

सो साध्वति सम्पटिच्छि ।

ततो पट्ठाय वारप्पत्तोव मिगो गत्वा धम्मगण्डिकाय गीव ठपेत्वा निपज्जति । भत्तकारको आगत्वा तत्थ निपन्नकमेव गहेत्वा गच्छति ।

अयेकदिवस साखमिगस्स परिसाय एकस्सा गम्भिनिमिगिया वारो पापुणि । सा साख उपसकमित्वा—सामि ! अहम्हि गम्भिणी, पुत्तक विजायित्वा द्वे जना वार गमिस्साम, मय्ह वार अतिक्कामेहीति आह ।

सो—न सक्का तव वार अञ्जेस पापेतु, त्वमेव तुय्ह पत्त^२ जानिस्ससि गच्छाहीति आह ।

सा तस्स [१३६] सन्तिका अनुग्गह अलभमाना बोधिसत्त उपसकमित्वा तमत्थ आरोचेसि ।

सो तस्सा वचन सुत्वा [चिन्तेसि-पुब्बे बोधिसत्ता हि परेस दुक्ख दिस्वा अत्तनो जीवित नापेक्खन्ति । अत्तहिततो परहितमेव तेस गश्तर होति ।

सय जीवन्ति सकुणा पसू सब्बे वने मिगा ।
 जीवयन्ति परे धीरा सन्तो सत्तहिते रता ॥
 वित्त अगञ्च पाणञ्च चत्त तेहि हिताय च ।
 सो समत्थो बहू सत्ते सन्तारेस्म सदेवके ॥
 इमिना सारहीनेन कायेन च अपुञ्जता ।
 अहन्ते नून य लाभ लभिस्सामि अय ध्रुव ॥ न्ति ।

इति चिन्तेत्वा आह^१]-होतु गच्छ त्व अह ते वार अतिक्कमिस्सामीति सय गत्वा धम्मगण्डिकाय सीस कत्वा निपज्जि । भत्तकारको त दिम्वा लद्धाभयो मिगराजा गण्डिकाय निपन्नो किन्नु खो कारणन्ति वेगेन गत्वा रञ्जो आरोचेसि । राजा तावदेव रथ आहय्य महस्तेन परिवारेन आगन्त्वा बोविसत्त दिस्वा आह-सम्म मिगराज । ननु मया तुय्ह अभय दिन्न ? कस्मा त्व इव निपन्नोति ?

महाराज ! गम्भिणी मिगी आगन्त्वा मम वार अञ्जस्स भिगस्स पाप्पेहीति आह । न सक्का खो पन मया एकस्स मरणदुक्ख अञ्जस्स उपरि पक्खिपितु । स्वाह अत्तनो जीवित तस्सा दत्वा तस्सा सन्तक मरण गहेत्वा इध निपन्नो । मा अञ्ज किञ्चि आसकित्थ महाराजाति ।

राजा आह-सामि ! सुवण्णवण्णमिगराज । मया न तादिसो खन्तिमेत्तानुद्दयमम्पन्नो मनुस्सेसुपि दिट्ठपुब्बो, तेन ते पसन्नोस्मि । उट्ठेहि तुय्हञ्च तस्सा च अभय दम्मीति ।

द्वीहि अभये लद्धे अवसेसा कि करिस्सन्ति नरिन्दाति ?

अवसेसानम्पि अभय दम्मि सामीति ।

महाराज ! एवम्पि उय्याने येव मिगा अभय लभिस्सन्ति, सेसा कि करिस्सन्तीति ?

एतेसम्पि अभय दम्मि सामीति ।

महाराज ! मिगा ताव अभय लभन्तु सेसा चतुप्पदा कि करिस्सन्तीति ?

एतेसम्पि अभय दम्मि सामीति ।

महाराज ! चतुप्पदा ताव अभय लभन्तु दिजगणा किं करिस्सन्तीति ?

एतेसम्पि अभय दम्मि सामीति ।

महाराज ! दिजगणा ताव अभय लभिस्सन्ति । उदके वसन्ता मच्छा किं करिस्सन्तीति ?

एतेसम्पि अभय दम्मि सामीति ।

एव महासत्तो राजान सब्बसत्तान अभय याचित्वा उट्ठाय राजान पञ्चसु सीलेसु पतिट्ठापेत्वा “धम्म चर महाराज । मातापितुसु पुत्तधीतासु ब्राह्मणगहपतिकेसु नेगमजानपदेसु धम्म चरन्तो सम चरन्तो कायस्स भेदा परम्मरणा सुगति सगग लोक गमिस्ससीति रञ्जो बुद्धलील्लहाय धम्म देसेत्वा कतिपाह उय्याने वसित्वा रञ्जो ओवाद दत्वा भिगगणपरिवुतो अरञ्ज पाविसि । सापि खो भिगवेनु पुप्फकण्णिकसदिस पुत्त विजायि । सो कीळमानो साखभिगस्स सन्तिक गच्छति । अथ न माता तस्स सन्तिक गच्छन्त दिस्वा-पुत्त । इतो पट्ठाय मा एतस्स सन्तिक गच्छ निग्रोधस्मेव सन्तिक गच्छेय्यासीति ओवदन्नी इम गाथमाह-

निग्रोधमेव सेवेय्य न साखमुपसवसे ।

निग्रोधस्मि मत सेय्यो यञ्चे साखस्मि जीवित ॥ न्ति । [१३७]

तत्थ निग्रोधमेव सेवेय्याति तात । त्व वा अञ्जो वा अत्तनो हितकामो निग्रोधमेव सेवेय्य, भजेय्य उपसंकमेय्य । न साखमुपसवसेति साखभिग पन न उपसवसे, उपगम्म न सवसेय्य, एत निस्साय जीविक न कप्पेय्य ।

१ सीहलपोत्थके न बिस्सति-

निग्रोधस्मि मत् सेय्योति निग्रोधरञ्जो पादमूले मरणम्पि सेय्यो, वर उत्तम । यञ्चे साखस्मि जीविनन्ति यम्प न साखस्स सन्तिके जीवितं त नेव सेय्यो न वर न उत्तमन्ति अत्थो ।

ततो पट्ठाय च पन अभयलद्धका मिगा मनुस्सान सस्सानि खादन्ति । मनुस्सा लद्धाभया इमे मिगाति पहरितु वा पलापेतु वा न विसहन्ति । ते राजगणे सन्निपतित्वा रञ्जो तमत्थ आरोचेसु । राजा मया पसन्नेन निग्रोधमिगवरस्म वरो दिन्नो । अहं रञ्ज जहेय्यं न च तं पटिञ्ज । गच्छथ न कोचि मम विजिते मिगे पहरितुं लभतीति ।

निग्रोधमिगो तं पवत्ति सुत्वा मिगगण सन्निपातापेत्वा — इतो पट्ठाय परेस सस्म खादितुं न लभ-
थाति मिगे वारेत्वा मनुस्सान आरोचापेसि । इतो पट्ठाय सस्सकारकमनुस्सा सस्सरक्खणत्थं वति मा करोन्तु
खेतं पन आविज्झित्वा पण्णसञ्जं बन्धन्तूति । ततो पट्ठाय किर खेतुं पण्णबन्धनसञ्जा उदपादि । ततो पट्ठाय
पण्णसञ्जं अतिक्कमनकमिगो नाम नत्थि । अयं किर तेस बोधिसत्ततो लद्धओवादो । एव मिगगण ओवदित्वा
बोधिसत्तो यावतायुकं ठत्वा सद्धिं मिगेहिं यथाकम्मं गतो । राजापि बोधिसत्तस्स ओवादे ठत्वा पुञ्जानि कत्वा
यथाकम्मं गतो । • •

सत्था न भिक्खवे ! इदानीवाहं येरिया च कुमारकस्सपस्स च अवस्सयो, पुब्बेपि अवस्सयो एवाति ।
इमं धम्मदेसनं आहरित्वा चतुसच्चधम्मदेसनं विनिवट्ठेत्वा द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धिं घट्ठेत्वा जातकं
समोवानेसि । तदा साखमिगो देवदत्तो अहोसिं परिसापिस्स देवदत्तपरिसाव, मिगधेनुं थेरी अहोसिं, पुत्तो
कुमारकस्सपो । राजा आनन्दो । निग्रोधमिगराजा पन अहमेव अहोसिन्ति ।

३. कण्डिनजातकं

धिरत्थुकण्डिन सल्लन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो पुराणदुतियिकापलोभन आरब्ध कथेसि ।
त अट्ठनिपाते इन्द्रियजातके आविभविस्सति ।

पच्चपन्नवत्थु

भगवा पन त भिक्खु एतदवोच[१३८]भिक्खु। पुब्बेपि त्व एत मातुगाम निस्साय जीवितक्खय पत्वा
वीतच्चिकेसु अगारेसु पक्कोति ।

भिक्खू तस्सत्थस्साविभावत्थाय भगवन्त याचिसु । भगवा भवन्तरेण पटिच्छन्न कारण पाकटमकासि ।

इतो पर पन भिक्खून् याचन भवन्तरपटिच्छन्न तच्च अवत्वा अतीत आहुरीति एतकमेव वक्खाम ।
एतके वुत्तोपि आयाचन वलाहकगम्भतो चन्दनीहरणूपमाय भवन्तरपटिच्छन्न कारणभावोचाति सब्बमेत
हेट्ठा वुत्तनयेनेव योजेत्वा वेदितब्ब ।

अतीतवत्थु

अतीते मगधरट्ठे राजगहे मगधराजा रज्ज कारेति । मगधवासिकान सस्ससमये मिगान महापरि-
पन्थो होति । ते अरञ्जे पब्बतपाद पविसन्ति । तत्थ एको अरञ्जवासी पब्बतेय्यमिगो एकाय गामन्तवासिनिया
मिगपोतिकाय सद्धि सन्थव कत्वा तेस मिगान पब्बतपादतो ओम्ह पुन गामन्त ओसरणकाले मिगपोतिकाय
पटिबद्धचिन्तता तेहि सद्धि येव ओतरि । अथ न सा आह— त्व कोसि अय्य ?

पब्बतेय्यो बालमिगो ।

गामन्तो च नाम सासको सप्पटिभयो मा अम्हेहि सद्धि ओतराहीति ।

सो तस्सा पटिबद्धचित्तताय अतिवत्तित्वा ताय सद्धियेव अगमासि

मगधवासिनो इदानि मिगान पब्बतपादा ओतरणकालोति ज्ञत्वा मग्गे पटिच्छन्नकोट्ठकेसु तिट्ठन्ति
तेसम्पि द्विष आगमणमग्गे एको लुद्धको पटिच्छन्नकोट्ठके ठितो होति । मिगपोतिका मनुस्सगन्ध घायित्वा एको
लुद्धको ठितो भविस्सतीति त बालमिग पुरतो कत्वा सय पच्छतो अहोसि । लुद्धको एकेन सरप्पहारेनेव मिग तत्थेव
पातेसि । मिगपोतिका तस्स विद्धभाव ज्ञत्वा उप्पत्तित्वा वातगतिया पलायि । लुद्धको कोट्ठका निक्खमित्वा
मिगं ओक्कन्तित्वा अग्गि कत्वा वीतच्चिकेसु अगारेसु मधुरमस पचित्वा खादित्वा पानीय पिवित्वा अवसेस
लोहितबिन्दूहि पग्धरन्तेहि काजेनादाय दारके तोसेन्तो घर अगमासि ।

तदा बोधिसत्तो तस्मि वनखण्डे देवता हुत्वा निब्बत्तो होति । सो त कारण दिस्वा इमस्स बालमिगस्स
मरण नेव मातर निस्साय, न पितरं निस्साय अथखो काम विस्साय कामनिमित्त हि सत्ता सुगतिया हत्थच्छेदादि
दुग्गतियच्च पञ्चविधबन्धनादिनानप्पकारक दुक्ख पापुणन्ति परेस मरणदुक्खुप्पादनम्पि नाम इमस्मि लोके
गरहितमेव । य जनपद मातुगामो विचारेति अनुसासति सो इत्थिपरिनायको जनपदोपि गरहितोव ये सत्ता मातु-
गामस्स वसं गच्छन्ति तेपि गरहिता ये वाति एकाय गाथाय तीणि गरहवत्थूनि दस्सेत्वा वनदेवतासु साधुकार
दत्वा गन्धपुप्फादीहि पूजयमानासु मधुरेण सरेण तं वनसण्ड उन्नादेन्तो इमाय गाथाय धम्म देसेसि —[१३९]

धिरत्थुकण्डिन सल्ल पुरिस गाळ्हबेधिन,

धिरत्थु त जनपद यत्थित्थो परिनायिका ।

तेचापि धिक्किता सत्ता ये इत्थीन वस गताति ।

तत्थ धिरत्थूति गरहणत्थे निपातो, स्वायमिध उत्तासउब्बेगवसेन गरहणे दट्ठब्बो । उत्तसितुब्बिग्गो हि होन्तो बोधिसत्तो एवमाहु । कण्डमस्स अत्थीति कण्डी । न कण्डिन । तपन कण्ड अनुपविसनट्ठेन सल्लन्ति वुच्चति । तस्मा कण्डिन सल्लन्ति एत्थ सल्ल कण्डिनन्ति अत्थो । सल्ल वा अस्स अत्थीति सल्लो । त सल्ल च महन्त वणमुख कत्वा बलवप्पहार देन्तो गाल्ह विज्झतीति गाल्हवेवी । त गाल्हवेधि न । नानप्पकारकेन कण्डेन कुमुदपत्तसण्ठान- फलेन उज्जुगमनेनेव सल्लेन च समन्नागत गाल्हवेधि न पुरिस धिरत्थूति अयमेत्थ अत्थो । परिनायिकाति इस्सरा- सविधायिका । धिक्किताति गरहिता । सेसमेत्थ उत्तानत्थ मेव । इतो पर पन एनकम्पि अवत्वा य य अनुत्तान त तदेव वण्णयिस्साम । एव एकाय गाथाय तीणि गरहवत्थूनि दस्सेत्वा बोधिसत्तो वन उन्नादेत्वा बुद्धलील्हाय धम्म देसेसि ।

सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने उक्कण्ठितभिक्षु सोतापत्ति- फले पत्तिट्ठहि । सत्था द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । इतो पर पन द्वे वत्थूनि कथेत्वाति इम अवत्वा अनुसन्धि घटेत्वाति एत्तकमेव वक्खाम । अवु तम्पि पन हेट्ठावुत्तनयेनेव योजेत्वा गहेत्तब्ब । तदा पब्बतेय्यो मिगो उक्कण्ठितभिक्षु अहोसि । मिगपोतिका पुराणदुतियिका । कामेसु दोस दस्सेत्वा धम्म देसिकदेवता पन अहमेव अहोसिन्ति ।

कण्डिनजातक

४. वातमिगजातकं

न किरत्थि रसेहि पापियोति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो चुल्लपिण्डपातिकतिससत्थेर आरब्भ कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सत्थरि किर राजगहं उपनिस्साय वेळुवने विहरन्ते तिससकुमारो नाम महाविभवस्स सेट्ठिकुलस्स पुत्तो एकदिवसं वेळुवनं गन्त्वा सत्थुधम्मदेसनं सुत्वा पब्बजितुकामो पब्बज्ज याचित्वा मातापितृहि अननुज्जातत्ता पटिक्खित्तो सत्ताहं भत्तच्छेदं कत्वा रट्ठपालत्थेरो विय मातापितरो आनुजानापेत्वा सत्थु सन्तिके पब्बजि । सत्था तं पब्बाजेत्वा अद्धमासमत्तं वेळुवने विहरित्वा जेतवनं अगमासि । तत्रायं कुलपुत्तो तेरसधृतगानि [१४०] समादाय सावत्थियं सपदानं पिण्डाय चरमानो कालं बीतिनामेसि । चुल्लपिण्डपातिकतिससत्थेरो नामातिं वुत्तो गगनतले चन्दो विय बुद्धसासने पाकटो पञ्जातो अहोसि ।

तस्मिं काले राजगहे नक्खत्तकीलाय वत्तमानाय थेरस्स मातापितरो यं तस्स गिहीकाले अहोसि । आभरणभण्डकं तं रजतचगोटके निक्खिपित्वा उरे ठपेत्वा अज्जासु नक्खत्तकीलासु अम्हाकं पुत्तो इमिना इमिना अलकारेण अलकतो नक्खत्तं कीळति तं नो एकपुत्तकं गहेत्वा समणो गोतमो सावत्थिनगरं गतो, कहं नुखो सो एतरहि निसिन्तो, कहं ठितोति वत्था रोदन्ति ।

अथेका वण्णदासी तं कुलं गन्त्वा सेट्ठिकुलियं रोदन्तिं दिस्वा पुच्छि—किं अय्ये रोदसीति ?

सा तमत्थं आरोचेसि ।

किं पण अय्ये ! अय्यपुत्तो पियायतीति ?

असुकञ्च असुकञ्चाति ।

सच्चं तुम्हे इमस्मिं गेहे सब्बं इस्मरियं मय्हं देथं अहं वो पुत्तं आनेस्सामीति ।

सेट्ठिकुलिया साधूतिं सम्पटिच्छित्वा परिवव्वं दत्त्वा महन्तेन परिवारेण तं उय्योजेसि—गच्छ अत्तनो वलेन मम पुत्तं आनेहीति ।

सा पटिच्छन्नयाने निसिन्ता सावत्थियं गन्त्वा थेरस्स भिक्खाचारवीथियं निवासं गहेत्वा सेट्ठिकुला आगतमनुस्से थेरस्स अदम्मसेत्वा अत्तनो परिचारेणं परिवुत्तो थेरस्स पिण्डाय पविट्ठस्स आदितोव उलुङ्कभिक्खं रसकभिक्खञ्च दत्त्वा रसतण्हाय बन्धित्वा, अनुक्कमेण गेहे निसीदापेत्वा भिक्खं ददमाना थेरस्स अत्तनो वसं उपगतभावं गत्वा गिलानालयं दस्सेत्वा अन्तो गब्भे निपज्जि ।

थेरोपि भिक्खाचारवेलाय सपदानं चरन्तो गेहद्वारं अगमासि । परिजनो थेरस्स पत्तं गहेत्वा थेरं धरे निमीदापेसि । थेरो निसीदित्वाव कहं उपासिकातिं पुच्छि ।

गिलाना भन्ते ! तुम्हाकं दस्सनं इच्छतीति ।

सो रसतण्हाय बद्धो अत्तनो वत्तसमादानं भिन्दित्वा तस्सा निपन्नद्वानं पाविसि । सा अत्तनो आगतं कारणं कथेत्वा तं पलोभेत्वा रसतण्हाय बन्धित्वा उप्पब्बाजेत्वा अत्तनो वसे ठपेत्वा याने निसीदापेत्वा महन्तेन परिवारेण राजगहमेव अगमासि ।

सा पवुत्तिं पाकटां जाता । भिक्खुं धम्मसभायं सन्निसिन्ता चुल्लपिण्डपातिकतिससत्थेरं किर एका वण्णदासी रसतण्हाय बन्धित्वा आदाय गतातिं कथं समुट्ठापेसु ।

सत्था धम्मसभं उपगन्त्वा अलकतासने निसीदित्वा कायं नुत्थं भिक्खवे ! एतरहि कथायं सन्निसिन्ताति आह ।

ते त पवुत्ति कथयिंसु ।

न भिक्खवे ! इदानीं एसो भिक्खु रसतण्हाय बज्झित्वा तस्सा वस गतो, पुब्बेपि तस्सा वसे गतो येवाति वत्वा अतीत आहरि--

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय रञ्जो ब्रह्मदत्तस्स सञ्जयो नाम उय्यानपालो आहोसि । अथेको वातमिगो त उय्यान आगन्त्वा सञ्जय दिस्वा पलायति । सञ्जयोपि न त तज्जेत्वा [१४१] नीहरति । सो पुनप्पुन आगन्त्वा उय्याने येव चरति । उय्यानपालो पातोव उय्याने नानप्पकारकानि पुप्फफलानि गहेत्वा दिवसे दिवसे रञ्जो अभिहरति ।

अथ न एकदिवस राजा पुच्छि-अत्थि पन सम्म उय्यानपाल ! उय्याने किञ्चि अच्छरिय पस्ससीति ।

देव ! अञ्ज न पस्सामि एको पन वातमिगो आगन्त्वा उय्याने चरति एत पस्सामीति ।

सक्खिस्ससि पन व गहेतुन्ति ?

थो क मधु लभन्तो इम अन्तो राजनिवेसनम्पि आनेतु सक्खिरसामीति ।

राजा तस्स मधु दापेसि । सो त गहेत्वा उय्यान गन्त्वा वातमिगस्स चरणट्ठाने तिणानि मधुना मक्खेत्वा निलीयि । मिगो आगन्त्वा मधुमक्खितानि तिणानि खादित्वा रसतण्हाय बद्धो अञ्ज अगन्त्वा उय्यानमेव आगच्छति । उय्यानपालो तस्स मधुमक्खिततिणेसु पलुद्धभाव अत्वा अनुक्कमेन अत्तान दस्सेसि ।

सो त दिस्वा कतिपाह पलायित्वा पुनप्पुन पस्सन्तो विस्सास आपज्जित्वा अनुक्कमेन उय्यानपालस्स हत्थे ठिततिणानि खादितु आरब्धो । सो तस्स विस्सास आपन्नभाव अत्वा याव राजनिवेसना वीथि किलञ्जेहि परिक्खपित्वा तह तह साखाभग पातेत्वा मधुलाबुक अमे लग्गेत्वा तिणकलाप उपकच्छके ठपेत्वा मधुमक्खितानि तिणानि मिगस्स पुरतो पुरतो विकिरन्तो अन्तो राजनिवेसन येव अगमासि । मिगे अन्तो पविट्ठे द्वार पिदिहिसु । मिगो मनुस्से दिस्वा कम्पमानो मरणभयभित्तो अन्तो निवेसनगणे आधावति परिधावति ।

राजा पासादा ओरुय्ह त कम्पमान दिस्वा वातमिगो नाम मनुस्सान विट्ठट्ठान सत्ताह न गच्छति तज्जितट्ठान यावजीव न गच्छति , सो एवरूपो गहननिस्सितो वातमिगो रसतण्हाय बद्धो इदानी एवरूप ठान आगतो । नत्थि वत भो ! लोके रसतण्हाय पापकतर नामाति इमाय गाथाय धम्मदेसन पट्ठपेसि --

न किरत्थि रसेहि पापियो आवासेहि वा सन्थवेहि वा ।

वातमिग गहननिस्सित वसमानेसि रसेहि सञ्जयो ॥ ति ।

नत्थ किराति अनुस्सनवत्थे निपातो । रसेहीति जिह्वाविञ्जेय्येहि मधुरम्बिलादीहि । पापियोति पापतरो । आवासेहि वा सन्थवेहि वाति निबद्धवसनट्ठानसखातेसु हि आवासेसुपि भित्तसन्थवेसुपि छन्दरागो पापकोव तेहि पन सच्छन्दरागपरिभोगेहि आवासेहि वा भित्तसन्थवेहि वा सतगुणेन सहस्सगुणेन च धुवपटिसेवनट्ठेन आहार बिना जीवित्तिन्द्रियपालनाय अभावेन च सच्छन्दरागपरिभोगरसाव पापतराति । बोधिसत्तो पन अनुस्स-वागत मिग विय इममत्थ कत्वा न किरत्थि रसेहि पापियो आवासेहि वा सन्थवेहि वाति आह । इदानी तेस पापिय-भाव दस्सेन्तो वातमिगन्ति आदिमाह । तत्थ गहननिस्सितान्ति [१४२] गहनट्ठाननिस्सित, इद वुत्त होति--पस्सथ रसान पापियभाव इम नाम अरञ्जायतने गहननिस्सित वातमिग सञ्जयो उय्यानपालो मधुरसेहि अत्तनो वस आनेसि । सब्बथापि सच्छन्दरागपरिभोगेहि रमेहि सम नाम अञ्ज पापकतर लामकतर नत्थीति रसतण्हाय आदीनव कथेसि कथेत्वा च पन त मिग अरञ्जमेव पेसेसि ।

सत्था न भिक्खवे ! सा वण्णदासी इदानीवेत्तं रसतण्हाय बन्धित्वा अत्तनो वसे करोति पुब्बेपि अकासि येवाति । इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा सञ्जयो अय वण्णदासी अहोसिन्ति । वातमिगो चुत्तलपिण्डपातिको, बाराणसि राजा पन अहमेव अहोसिन्ति ।

वातमिग जातक

५. खरादियजातकं

अठ्ठपुर खरादियेति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अञ्जतर दुब्बचभिक्षु आरब्ध कयेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सो किर भिक्षु दुब्बचो ओवादं न गण्हाति । अथ न सत्था पुच्छि-सच्च किर त्वं भिक्षु ! दुब्बचो ओवादं न गण्हीति ?

सच्च भगवाति ।

सत्था-पुब्बेपि त्वं दुब्बचत्ताय पण्डितान् ओवादं अगहेत्वा पासेन बद्धोव जीवितकस्य पत्तोति वत्वा अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो मिगो दृष्ट्वा भिगगणपरिवृतो अरञ्जे वसति ।

अथस्स भगिनी मिगी पुत्तकं दस्सेत्वा भातिकं । अथ ते भागिनेय्यो, एतं मिगमाय उग्गण्हा-
पेहीति पटिच्छापेसि ।

सो तं भागिनेय्यं असुकवेलाय नाम आगत्वा उग्गण्हाहीति आह ।

सो वृत्तवेलाय नागच्छति । यथा एकदिवस एव सत्तदिवसे सत्तोवादे अतिक्कन्तो सो मिगमाय अनु-
गमिहत्वाव विचरन्तो पासे वज्झि । मानापिस्स भातरं उपसकमित्वा किं ते भातिकं ! भागिनेय्यो मिगमाय
उग्गण्हापितोति पुच्छि ।

बोधिसत्तो च तस्स अनोवादकस्स मा चिन्तयि न ते पुत्तेन मिगमाया उग्गहिताति वत्वा इदानीपि
तं अनोवदितुकामोव दृष्ट्वा इमं गाथमाह-

‘अठ्ठपुर खरादिये मिगं वकातिवकिनं ।

सत्तकालेहतिक्कन्तं न न ओवदितुस्सहे ॥’ ति ।

तत्थ अट्ठपुरन्ति एकेकास्मिं पादे द्विंशं द्विंशं खुरान् वसेन अट्ठपुरं । खरादियेति तं नामेन आलपति ।
मिगन्ति सब्बसगाहिकवचनं । वकातिवकिनन्ति मूले वकानि अग्गे अतिवकानीति वकातिवकानि । तादिसानि
सिगानि अस्स अत्थीति वकातिवकी, तं [१४३] वकातिवकिनं । सत्तकालेहतिक्कन्तन्ति सत्तहि ओवादकालेहि
ओवादं अतिक्कन्तं । न तं ओवदितुस्सहेति एव दुब्बचमिगं अहं ओवदितुं न उस्सहामि । एतस्स मे ओवादत्थाय
चित्तमपि न उपपज्जतीति दस्सेति । अथ नं दुब्बचमिगं पासे बद्धं लुट्ठो मारेत्वा मम आदाय पक्कामि ।

सत्थापि न त्वं भिक्षु ! इदानीं दुब्बचो पुब्बेपि दुब्बचो येवाति । इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि
घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा भागिनेय्यो मिगो दुब्बचभिक्षु अहोसि । भगिनी उपपलवण्णा । ओवादकमिगो
पन अहमेव अहोसिन्ति ।

खरादियजातक

६, तिपल्लत्थमिगजातकं

मिगन्ति पल्लत्थन्ति इदं सत्था कोसम्बिय वदरिकारामे विहरन्तो सिक्खाकाम राहुलत्थेर आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

एकस्मिं हि काले सत्थरि आळविनगर निस्साय अग्गालवे चेतिये विहरन्ते बहू उपासका च उपासिका च भिक्खू च भिक्खुणियो च विहार धम्मसवणाय गच्छन्ति । दिवा धम्मसवनं होति । गच्छन्ते पन काले उपासिका च भिक्खुणियो च न गच्छिन्ति । भिक्खू चैव उपासका च अहेसु । ततो पट्ठाय रत्ति धम्मसवनं जातं । धम्मसवनपरियोसाने थेरा भिक्खू अत्तनो अत्तनो वसनट्ठानानि गच्छन्ति । दहरा उपासकेहिं सद्धि उपट्ठान-सालाय सयन्ति । तेसु निद् उपगतसु एकच्चे घुरुघुरस्सासा काकच्छमाना दन्ते खादन्ता निपज्जिन्ति । एकच्चे मुहुत्तं निदायित्वा उट्ठहिन्ति । तेसु त विप्पकारं दिस्वा भगवतो आरोचेसु ।

भगवा “यो पन भिक्खु अनुपसम्पन्नेन सह सेय्य कप्पेय्य पाचित्तियन्ति” सिक्खापदं पञ्ञापेत्वा कोसम्बि अगमासि ।

तत्थ भिक्खू आयस्मन्त राहुल आहसु-आवुसो राहुल ! भगवता सिक्खापदं पञ्ञात्तं, इदानि त्वं अत्तनो वसनट्ठानं जानाहीति ।

पुब्बे पन ते भिक्खू भगवति च गारव तस्स चायस्मतो सिक्खीकामतं पटिच्च तं अत्तनो वसनट्ठानं आगतं अतिवियं सगण्हन्ति । खुद्दकमञ्जकं पञ्ञापेत्वा उस्सीसकरणत्थाय चीवरं देन्ति । तं दिवसं पन सिक्खा-पदभयेन वसनट्ठानं न पविशन्ति ।

राहुलभट्ठोपि पिता मेति दसवलस्स वा उपज्जायो मेति धम्मसेनापतिनो वा, आचरियो मेति महा-मोग्गल्लानस्स वा चुल्लपिता मेति आनन्दत्थेरस्स वा सन्तिकं अगन्त्वा दसवलस्स वलञ्जनवच्चकुटिं ब्रह्मविमानं पविसन्तो वियं पविसित्वा वासं कप्पेसि । [१४४]

बुद्धानं हि वलञ्जनकुटियां द्वारं सुपिहितं हाति । गन्धधूपपरिभण्डकतां भूमिं गन्धदाममालादामानि ओसारितानेव होन्ति सब्बरत्तिं दीपो ज्जायति । राहुलभट्ठो पन न तस्मा कुटियां इमं सम्पत्तिं पटिच्च तत्थं वासं उपगतो । भिक्खूहि पन वसनट्ठानं जानाहीति वृत्तता ओवादगारवेन सिक्खाकामताय तत्थं वासं उपगतो ।

अन्तरन्तरा हि भिक्खूपि तं आयस्मन्तं दूरतो वागच्छन्तं दिस्वा तस्स वीमसनत्थाय अन्तोमुट्ठि-सम्मञ्ज्जिन्ति वा कचवरच्छड्डनिकं वा बहिं खिपित्वा तस्मिन् आगते आवुसो । इमं केन छड्डितं वदन्ति । तत्थं केहिं हि राहुलो इमिना मग्गेन गतोति वृत्ते सो आयस्मा नाहं भन्ते । एतं जानामीति अवत्वाव तं पटिसामेत्वा खमथ मे भन्तेति खमापेत्वा गच्छति । एवमेव सिक्खाकामो । सो तं सिक्खाकामतं येन पटिच्च तत्थं वासं उपगतो ।

अथ सत्था पुरे अरुणं येन वच्चकुटिद्वारे ठत्वा उक्कासि । सोपायस्मा उक्कासि । को एसोति ?

अहं राहुलोति निक्खमित्वा वन्दि ।

कस्मा त्वं राहुल ! इधं निपन्नोति ?

वसनट्ठानस्स अभावतो । पुब्बे हि भन्ते ! भिक्खू मम सगहं करोन्ति, इदानि अत्तनो आपत्तिभयेन वसनट्ठानं न देन्ति । स्वाह इदं अञ्जेसं असघट्टनट्ठानं इमिना कारणेन इधं निपन्नोति ।

अयं भगवतो राहुलं ताव भिक्षू एव परिच्वजन्ता अञ्जे कुलदारके पम्बाजेत्वा किं करिस्सन्तीति धम्ममवेगो उदपादि । अथ भगवा पातोव भिक्षू सन्निपातेत्वा धम्मसेनापतिं पटिपुच्छि—जानासि पन त्वं सारिपुत्त ! अज्ज कथञ्चि राहुलस्स वुत्थभावंति ?

न जानामि भन्तेति ।

सारिपुत्त ! अज्ज राहुलो वच्चकुटियं वसि । सारिपुत्त ! तुम्हे राहुल एव परिच्वजन्ता अञ्जे कुलदारके पम्बाजेत्वा किं करिस्सथ ? एव हि सन्ते इमस्मिं सासने पम्बाजिता निपपत्तिट्ठा भविस्सन्ति । इतोदानि पट्ठाय अनुपसम्पन्नेन एकद्वेव दिवसे अत्तनो सन्तिके वसापेत्वा ततियदिवसे तेसं वसनट्ठानं आत्वा बहिं वासे-
थाति इमं अनुप्पञ्जतिं कत्वा पुनं सिक्खापदं पञ्चापेमि ।

तस्मिं समये धम्मसभाय सन्निसिन्ना भिक्षू राहुलस्स गुणकथं कथेन्ति—पस्सथावुसो ! याव सिक्खा-
कामो वताय राहुलो । ‘तव वसनट्ठानं जानाहीति’ वुत्तो नाम अहं दसबलस्स पुत्तो, तुम्हे के सेनासनस्स ? तुम्हे
थेव निक्खमयाति एकभिक्षुमपि अप्पटिप्परित्वा वच्चकुटियं वासं कप्पेसीति । एव तेसु कथयमानेसु सत्था
धम्ममभ उपगन्त्वा अल्लकासने निसीदित्वा कायं नुत्थं भिक्षवे । एतरहिं कथायं सन्निसिन्नाति आह ।

भन्ते ! राहुलस्स सिक्खाकामकथायं, न अञ्जायं कथायाति ।

सत्था न भिक्षवे ! राहुलो इदानीं सिक्खाकामो पुब्बे तिरच्छानयोनियं निब्बत्तोपि सिक्खाकामो
येवाति वत्वा अतीतं आहरि—[१४५]

अतीतवत्थु

अतीते राजगहे एको मगधराजा रज्जं कारेति । तदा बोधिसत्तो मिगधोनियं निब्बत्तित्वा मिगगण-
परिवृतो अरञ्जे वसति । अथस्स भगिनी अत्तनो पुत्तकं उपनेत्वा भाति । इमं ते भागिनेय्यं मिगमाय सिक्खा-
पेहीति आह ।

बोधिसत्तो साधूति पटिस्सुणित्वा—गच्छ तात ! असुकवेलायं नाम आगन्त्वा सिक्खेय्यासीति आह ।

सो मातुलेन वुत्तवेलं अनतिक्कमित्वा तं उपसकमित्वा मिगमाय सिक्खि । मो एकदिवसं बने विचरन्तो
पासेन बद्धो बद्धराव रवि । मिगगणो पलायित्वा—‘पुत्तो ते पासेन बद्धोति’ तस्स मातुया आरोचेसि ।

सा भानुसन्तिकं गत्वा— भातिक ! भागिनेय्यो ते मिगमाय सिक्खापितोति पृच्छि ।

बोधिसत्तो मा त्वं पुत्तस्स किञ्चि पापकं आसकि । सुगहीता नेन मिगमाया । इदानीं तं हासय-
मानो आगच्छिस्सतीति वत्वा इमं गाथमाह—

“मिगं तिपल्लत्थमनेकमायं अट्ठखुरं अड्ढरत्तावपायि ।

एकेन सोतेन छमास्ससन्तो छहिं कलाहतिभोति भागिनेय्यो ॥” ति ।

तत्थ मिगन्ति भागिनेय्यमिगं । तिपल्लत्थन्ति पल्लत्थं वुच्चति सयनं उभोहिं पस्सेहि उज्जुक्मेव च
गोनिस्सन्नकवसेनाति तीहाकारेहि पल्लत्थं अस्स तीणि वा पल्लत्थानि अस्साति तिपल्लत्थो । तं तिपल्लत्थं ।
अनेकमायन्ति बहुमायं, बहू वञ्चनं । अट्ठखुरन्ति एकेकस्मिं पादे द्विन-द्विजं खुरानं वसेन अट्ठहिं खुरेहि समन्ना-
गतं । अड्ढरत्तावपायिन्ति पुरिमयाम् अतिक्कमित्वा मज्झिमयाम् अरञ्जतो आगम्य पानीयस्स पिबन्तो अड्ढरत्ते
आपं पिबतीति अड्ढरत्तावपायी तं । अड्ढरत्ते आपं अपायिन्ति अत्थो । मम भागिनेय्यं मिगं अहं साधुकं मिगमायं
उग्गण्हापेसि । कथं ? यथा एकेन सोतेन छमास्ससन्तो छहिं कलाहतिभोति भागिनेय्योति । इदं वुत्तं होति अहं
हि तव पुत्तं तथा उग्गण्हापेसि न यथा एकस्मिं उपरिमनासिकसोते वातं सन्निरुम्हत्वा पठविद्या अल्लीनेन एकेन
हेट्ठिमसोतेन तत्थेव छमायं अस्ससन्तो छहिं कलाहिं छद्दकं अतिभोति छहिं कोट्ठासेहि अज्झोत्थरति, वञ्चेतीति
अत्थो । कतमाहिं छहिं? चत्तारौ पादे पसारित्वा एकेन पस्सेन सेय्यायं, खुरेहि तिणपसुखणनेन, जिह्वानिन्नामनेन,

उदरस्स उद्धुमातभावकरणेन, उच्चारपस्सावविस्सज्जनेन वातसन्निरुम्भनेनाति । अपरो नयो—पादेसु^१ गहेत्वा अभिमुखाकद्धनेन, पटिप्पणामनेन उभतो पस्सेसु सञ्चरणेन उदर उद्ध उक्खिपनेन अधो अवक्खिपनेनाति इमाहि छहि कलाहि यथा अतिभोति मतो अयन्ति सञ्ज उप्पादेत्वा वञ्चेति । एव त मिगमाय उग्गण्हापेसिन्ति दीपेति । अपरो नयो— तथा न उग्गण्हापेसि [१४६] यथा एकेन सोतेन छमास्ससन्तो छहि कलाहति ढीसुपि नयेसु दस्सेतेहि छहि कारणेहि कलाहति कलायिस्सति लुद्धक वञ्चेस्सतीति अत्थो । भोतीति भगिनि आलपति । भागिनेय्योति एव छहि कारणेहि वञ्चनक भागिनेय्य निदिसति ।

एव बोधिसत्तो भागिनेय्यस्स मिगमायाय साधुक उग्गहितभाव दस्सेन्तो भगिनि समस्सासेसि । सोपि मिगपोतको पासे बद्धो अविप्फन्दित्वा येव भमिय महाफामुकपस्मेन पादे पसारेत्वा निपन्नो पादान आसन्न-दठाने सुरेहेव पह्रित्वा पसु च तिणानि च उप्पाटेत्वा उच्चारपस्साव विस्सज्जेत्वा सीस पातेत्वा जिह्व निन्नामेत्वा सरीर खेलकिलिन्न कत्वा वातग्गहणेन उदर उद्धुमातक कत्वा अक्खीनि परिवत्तेत्वा हेट्ठानासिका-मोतेन वात सञ्चरापेन्तो उपरिमनासिकासोतेन वात सन्निरुम्भित्वा सकलसरीर थद्धभाव गाहापेत्वा मताकार दस्सेसि । नीलमक्खिकापि न परिवारेसु । तस्मि तस्मि ठाने काका निलीयिषु ।

लुद्धो आगन्त्वा उदरे हत्थेन पह्रित्वा पातोव बद्धो भविस्सति पूतिको जातोति तस्स बन्धनरज्जुक मोचेत्वा एत्थेवदानि न उक्कन्तित्वा मस आदाय गमिस्सामीति निरासको हुत्वा साखापलास गहेतु आरद्धो ।

मिगपोतकोपि उट्ठाय चतूहि पादेहि ठत्वा काय विधुनित्वा गीव पसारेत्वा महावातेन छिन्नबलाहको विय वेगेन मातुसन्तिक अगमासि ।

सत्थापि न भिक्खवे । राहुलो इदानेव सिक्खाकामो पुब्बेपि सिक्खाकामोयेवाति इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा भागिनेय्यमिगपोतको राहुलो अहोसि, माता उप्पल-वण्णा, मातुलमिगो पन अहमेव अहोसिन्ति ।

७. मालुतजातकं

काले वा यदि वा जुण्हेति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो द्वे बुद्धपब्बजिते आरब्भ कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

ते किर कोसलजनपदे एकस्मि अरञ्जवासे वसन्ति । एको काळत्थेरो नाम, एको जुण्हुत्थेरो नाम । अथेकदिवस जुण्हो काळ पुच्छि—भन्ते काल । सीत नाम कस्मि काले होतीति ?

सो काळे सीत होतीति आह ।

अथेकदिवस काळो जुण्ह पुच्छि—भन्ते जुण्ह । सीत नाम कस्मि काले होतीति ?

सो जुण्हे होतीति आह ।

ते उभोपि अत्तनो कख छिन्दितु असक्कोन्ता सत्थु सन्तिक [१४७] गत्त्वा सत्थार वन्दित्वा—भन्ते । सीत नाम कस्मि काले होतीति पुच्छिसु ।

सत्था तेस कथं सुत्वा पुब्बेपाह भिक्खवे ! तुम्हाक इमं पञ्च कथेसि, भवसखेपगतत्ता पन न सत्तलक्ख-यित्थाति वत्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते एकस्मि पब्बतपादे सीहो च व्यग्घो च द्वे सहायका एकस्सा येव गुहाय वसन्ति । तदा बोधिसत्तोपि इसिपब्बज्ज पब्बजित्वा तस्मिं येव पब्बतपादे वसति । अथेकदिवस तेस सहायकान सीत निस्साय विवादो उदपादि । व्यग्घो काळे येव सीत होतीति आह—सीहो जुण्हे येवाति । ते उभोपि अत्तनो कख छिन्दितु असक्कोन्ता बोधिसत्त पुच्छिसु । बोधिसत्तो इमं गाथमाह—

“काळे वा यदि वा जुण्हे यदा वायति मालुतो ।

वातजानि हि सीतानि उभोत्थमपराजिता ।” ति ।

तत्थ काले वा यदि वा जुण्हेति काळपक्खे वा जुण्हपक्खे वा । यदा वायति मालुतोति यस्मिं समये पुरत्थिमादिभेदो वातो वायति तस्मिं समये सीत होती । किं कारणा ? वातजानि हि सीतानि यस्मा वाते विज्जन्तेयेव सीतानि होन्ति, काळे पक्खे वा जुण्हपक्खे वा एत्थ अप्पमाणन्ति वुत्तं होति । उभोत्थमपराजिताति उभोपि तुम्हे इमस्मि पञ्चे अपराजिताति । एव बोधिसत्तो ते सहायके पञ्चापेसि ।

सत्थापि भिक्खवे ! पुब्बेपि मया तुम्हाक अयं पञ्चो कथितोति इमं धम्मदेसन आहरित्वा सच्चानि पकासेसि, सच्चपरियोसाने द्वेपि ते थेरा सोतापत्तिफले पतिट्ठहिंसु । सत्था अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा व्यग्घो काळो अहोसि, सीहो जुण्हो अहोसि । पञ्चविस्सजनकतापसो पन अहमेव अहोसिन्ति ।

मालुतजातक

८. मतकभक्तजातकं

एव चे सत्ता जानेयुन्ति इदं सत्ता जेतवने त्रिहरन्तो मतकभक्त आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपञ्चवत्थु

तस्मिं हि काले मनुस्सा बहू अजेळकादयो मारेत्वा कालकते वातके उद्दिस्स मतकभक्त नाम देन्ति । भिक्खू ते मनुस्से तथा करोन्ते दिस्वा सत्थार पुच्छिसु—एतरहि भन्ते । मनुस्सा बहू पाणे जीवितक्खय पापेत्वा मतकभक्त नाम देन्ति । अत्थि नु खो भन्ते । एत्थ वड्ढीति ?

सत्था न भिक्खवे ! मतकभक्त दस्सामीति कतेपि पाणातिपाते काचि वड्ढि नाम अत्थि । पुब्बेपि पण्डिता आकासे निसज्ज[१४८]धम्मं देसेत्वा एत्थ आदीनव कथेत्वा सकलजम्बुदीपवासिके एतं कम्म जहापेसु । इदानीं पन भवसखेपगतत्ता पुन पातुभूतन्ति वत्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते एको तिण्ण वेदान पारगू दिसापामोक्खो आचरियब्राह्मणो मतकभक्त दस्सामीति एक एळक गाहापेत्वा अन्तेवासिके आह— ताता ! इम एळक नदि नेत्वा नहापेत्वा कण्ठे माल परिक्षिपित्वा पञ्चगुलिक दत्वा मण्डेत्वा आनेयाति ।

ते साधूति पटिस्सुणित्वा त आदाय नदि गत्वा नहापेत्वा मण्डेत्वा नदितीरे ठपेसु । सो एळको अत्तनो पुब्बकम्म दिस्वा एवरूपा नाम दुक्खा अज्ज मुञ्चिस्सामीति सोमनस्सजातो घट भिन्दन्तो विय महाहसित हसित्वा, पुन अय ब्राह्मणो म घातेत्वा मया लद्ध दुक्ख लभिस्सतीति ब्राह्मणे कारुञ्ज उपादेत्वा महन्तेन सहेन परोदि ।

अय न ते माणवका पुच्छिसु— सम्म एळक ! त्व महासहेन हसि चेव रोदि च । केन नुखो कारणेन हसि केन कारणेन रोदीति ?

तुम्हे म इम कारण अत्तनो आचरियस्स सन्तिके पुच्छेय्याथाति ।

ते त आदाय गत्वा इदं कारण आचरियस्स आरोचेसु । आचरियो तेस वचन सुत्वा एळक पुच्छि— कस्मा त्व एळक ! हसि, कस्मा रोदीति ?

एळको अत्तनो कतकम्म जातिस्सरजाणेन अनुस्सरित्वा ब्राह्मणस्स कथेसि—अहं ब्राह्मण ! पुब्बे तादिसोव मन्तज्झायकब्राह्मणो हुत्वा मतकभक्त दस्सामीति एकं एळक मारेत्वा अदासि । स्वाह एकस्स एळकस्स घातितत्ता एकेनूनेसू पञ्चसु अत्तभावसतेसु सीसच्छद पापुणि । अय मे कोटिय ठितो पञ्चसतिमो अत्तभावो । स्वाह अज्ज एवरूपा दुक्खा मुञ्चिस्सामीति सोमनस्सजातो । इमिना कारणेन हसि । रोदन्तो पन अहं ताव एक एळक मारेत्वा पञ्चजातिसतानि सीसच्छेददुक्ख पत्वा अज्ज तस्मा दुक्खा मुञ्चिस्सामि । अय पन ब्राह्मणो म मारेत्वा अहं विय पञ्चजातिसतानि सीसच्छेददुक्ख लभिस्सतीति तयि कारुञ्जेन रोदिन्ति ।

एळक ! मा भायि । नाहं त मारेस्सामीति ।

ब्राह्मण ! किं वदेसि ? तयि मारेन्तेपि अमारेन्तेपि न सक्का अज्ज मया मरणा मुञ्चितुन्ति ।

एळक ! मा भायि । अहं ते आरक्ख गहेत्वा तया सद्धि येव विचरिस्सामीति ।

ब्राह्मण ! अप्पमत्तको तव आरक्खो मया कतपापं पन महन्त बेलवन्ति ।

ब्राह्मणो एलक मुञ्चित्वा इम एलक कस्सचिपि मारेतु न दस्साभीति अन्तेवासिके आदाय एलकेनेव सद्धि विचरि । एलको विस्सट्ठमत्तोव एक पासाणपिट्ठि निस्साय जातगुम्बे गीव उव्विख[१४९] पित्वा पण्णानि खादितु आग्धो । त खण येव तस्मि पासाणपिट्ठे अस्सि पति । ततो एका पासाणसर्कलका छिज्जित्वा एलकस्स पसारितगीवाय पनित्वा सीस छिन्दि । महाजनो सन्निपति । तदा बोधिसत्तो तस्मि ठाने रुक्खदेवता हूत्वा निब्बत्तो । सो पस्सन्तस्मेव तस्स महाजनस्स देवतानुभावेन आकामे पल्लकेन निसीदित्वा इमे सत्ता एव पापस्स फल जानमाना अप्पेव नाम पाणातिपात न करेय्युन्ति मधुरेन सरगे धम्म देसेतो इम गाथमाह—

एव चे सत्ता जानेय्य दुक्खाय जातिसम्भवो ।

न पाणो पाणिन हञ्जे पाणघाती हि सोचती ॥ ति ।

तत्थ एवञ्चे सत्ता जानेय्युन्ति इमे सत्ता एवञ्चे जानेय्यु । कथ ? दुक्खाय जातिसम्भवोति अय तत्थ तत्थ जाति च जातस्स अनुक्कमेन वड्ढिसखातो सम्भवो च जराव्याधिमरणअपियसम्पयोगपियविप्पयोगहृत्थ-पादच्छेदादीन दुक्खान वत्थुभूतत्ता दुक्खोति यदि जानेय्यु । न पाणो पाणिन हञ्जेति पर बधेन्तो जातिसम्भवे वध लभति पीळेन्तो पीळ लभतीति जातिसम्भवस्स दुक्खवत्थुनाय दुक्खभाव जानन्तो कोचि पाणो अञ्ज पाणिन न हञ्जे सत्तो सत्त न हनेय्याति अत्थो । कि कारणा ? पाणघाती हि सोचतीति यस्मा साहित्यकादिसु छसु पयोगेसु येन केनचि पयोगेन परस्स जीवितन्द्रियुपच्छेदनेन पाणघाती पुग्गलो अट्ठसु महानिरयेसु सोळससु उस्सदनिरयेसु नानप्पकाराय तिरच्छानयोनिया पेत्तिविसये असुरकायेति इमेसु चतुसु अपायेसु महादुक्ख अनुभवमानो दीघरत्त अन्तोनिज्झायनलक्खणेन सोकेन सोचति । यथा वा अय एलको मरणभयेन सोचि एव दीघरत्त सोचतीतिपि अत्वा न पाणो पाणिन हञ्जे कोचि पाणातिपातकम्म नाम न करेय्य । मोहेन पन मून्हा अविज्जाय अन्धीकता इम आदीनव अपस्सन्ता पाणातिपात करोन्तीति ।

एव महासत्तो निरयभयेन तज्जेत्वा बम्म देसेसि । मनुस्सा त धम्मदेसन सुत्वा निरयभयभीता पाणा-तिपाता विरमिसु । बोधिसत्तोपि धम्म देसेत्वा महाजन सीले पतिट्ठापेत्वा यथाकम्म गतो । महाजनोपि बोधि-सत्तस्स ओवादे ठत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा देवनगर पूरेसि । सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटत्वा जातक समोधानेसि । अह तेन समयेन रुक्खदेवता अहोसिन्ति ।

मतकभत्तजातक

६. आयाचितभक्तजातकं

सवे मुञ्चेति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो देवतान् आयाचनबलिकम्म आरब्धं कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

तदा किर मनुस्सा वणिज्जाय गच्छन्ता पाणे वधित्वा देवतान् बलिकम्म कत्वा मय अनन्तरायेन अत्थसिद्धिं पत्वा आगन्त्वा पुन तुम्हाकं बलिकम्म करिस्सामाति आयाचित्वा गच्छन्ति । तत्थ अनन्तरायेन अत्थसिद्धिं पत्वा आगन्त्वा देवतानुभावेन इदं जातन्ति मञ्जमाना बहू पाणे वधित्वा आयाचनतो मुच्चित्तु वलिकम्म करोन्ति । तं दिस्वा भिक्खू— अत्थि नु खो भन्ते ! एत्थ अत्थोति भगवन्तं पुच्छिसु ।

भगवा अतीतं अहरि—

अतीतवत्थु

अतीते कासिरट्ठे एकस्मि गामके एको कुटुम्बिको गामद्वारे ठितनिग्रोधस्वखे अविवत्थाय देवताय बलिकम्म पटिजानित्वा अनन्तरायेन आगन्त्वा बहू पाणे वधित्वा आयाचनतो मुच्चिस्सामीति स्वस्वमूलं गतो । स्वस्वदेवतां स्वन्धविट्ठे ठत्वा इमं गाथमाह—

सचे मुञ्चे पेच्च मुञ्चे मुच्चमानो हि बज्जति ।

न हेव धीरा मुच्चन्ति मुत्ति बालस्स बन्धनं ॥ न्ति ।

तत्थ सचे मुञ्चे पेच्च मुञ्चे ति भो पुरिस ! त्वं सचे मुञ्चे यदि मुच्चित्तुकामोसि पेच्च मुञ्चे यथा परलोकेन बज्जसि एव । मुच्चमानो हि बज्जतीति यथा पन त्वं पाणं वधित्वा मुच्चित्तुं इच्छसि एव मुच्चमानो हि पापकम्मेन बज्जतीति । तस्मा न हेव धीरा मुच्चन्तीति ये पण्डितपुरिसा ते एव पटिस्सवतो न मुच्चन्ति । किं कारणा ? एवरूपा हि मुत्ति बालस्स बन्धनं एसा पाणातिपातं कत्वा मुत्तिं नाम बालस्स बन्धनमेव होतीति धम्मं देसेसि ।

ततो पट्ठाय मनुस्सा एवरूपा पाणातिपातकम्मा विरता धम्मं चरित्वा देवनगरं पूरयिंसु । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धिं घटत्वा जातकं समोधानेसि । अहं तेन समयेन स्वस्वदेवतां अहोसिन्ति ।

आयाचितभक्तजातकं

१० नलपानजातकं

दिश्या पदमनुत्तिष्ठन्ति इदं सत्था कोसलेसु चारिक चरमानो नळकपाणगाम पत्वा नळकपाण-
पोक्खरणिं केतकवने विहरन्तो नळदण्डके आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

तदा किर भिक्खू नळकपाणपोक्खरणिं नहात्वा सूचिघरत्थाय सामणेरेहि [१५१] नळदण्डके
गाहापेत्वा ते सब्बत्थकमेव छिद्दे दिस्वा सत्थार उपसकमित्वा—भन्ते । मय सूचिघरत्थाय नळदण्डके गण्हापेम ।
ते मूलतो याव अग्गा सब्बत्थकमेव छिद्दा, किन्नुखो एतन्ति पुच्छिमु ।

मत्था इदं भिक्खवे । मय्ह पोराणकाधिठानन्ति वत्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

पुब्बे किर सो वनसण्डो अरञ्जो अहोसि । तस्सापि पोक्खरणिं एको दकरक्खसो ओतिण्णोतिण्णे
खादति ।

तदा बोधिसत्तो रोहितमिगपोतकप्पमाणो कपिराजा हुत्वा असीतिसहस्समत्तवानरपरिवृतो यूथ
परिहरन्तो तस्मि अरञ्जे वसति । सो वानरगणस्स ओवाद अदासि—ताता । इमस्मि अरञ्जे विसरक्खापि
अमनुस्सपटिग्गहिता पोक्खरणिंयोपि तत्थेव होन्ति तुम्हे अखादितपुब्ब पलाफल खादन्ता वा अपीतपुब्ब पानीय
पिवन्ता वा म पटिपुच्छेय्याथाति ।

ते साधूति पटिस्सुणित्वा एकदिवस अगतपुब्बट्ठान गता ।

तत्थ बहुदेव दिवस चरित्वा पानीय गवेसमाना एक पोक्खरणिं दिस्वा पानीय अपिवित्त्वाव
बोधिसत्तस्स आगमन ओलोक्कयमाना निसीदिसु । बोधिसत्तो आगन्त्वा—किं ताता । पानीय न पिवथाति आह ।

तुम्हाक आगमन ओलोकेमाति । सुट्ठुताताति बोधिसत्तो त पोक्खरणिं आविज्झित्वा पद परि-
च्छिन्दन्तो ओतिण्णमेव पस्सि न उत्तिण्ण ।

सी निस्ससय एसा अमनुस्सपरिग्गहिताति अत्वा—सुट्ठु वो कत तात । पानीय अपिवन्तेहि,
अमनुस्सपरिग्गहिता अयन्ति आह ।

दकरक्खसोपि तेस अनोतरणभाव अत्वा नीलोदरो पण्डरमुखो सुरत्तहत्थपादो बीभच्छदस्सनो हुत्वा
उदक द्विधा कत्वा निक्खमित्वा—कस्मि निसीदथ ? इम पोक्खरणिं ओतरित्वा पानीय पिबथाति आह ।

अथ न बोधिसत्तो पुच्छि-त्वं इध निब्बत्तदकरक्खसोति ?

आम अहं निब्बत्तोम्हीति ।

त्व पोक्खरणिं ओतिण्णके लभसीति ?

आम लभामि । अहं इधोतिण्ण अन्तमसो सकुणिक उपादाय न किञ्चि मञ्चामि । तुम्हेपि सब्बे
खादिस्सामीति ।

न मय अत्तान तुम्हं खादितुं दस्सामाति ।

पानीय पन किं पिविस्सथाति ।

आम, पानीय च पिविस्साम, न च ते वस गमिस्सामाति ।

अथ कथं पानीयं पिविस्सथाति ?

किं पन त्व मञ्जसि ओतरित्वा पिबिस्सन्तीति ? मय हि अनोतरित्वा असीतिसहस्सापि एकमेक नलदण्डक गहेत्वा उप्पलनाळेन उदक पिबन्ता विय तव पोक्खरणिया पानीय पिबिस्साम । एव नो त्व खादितुं न सक्खिस्ससीति । एतमथ विदित्वा सत्था अभिसम्बुद्धो हुत्वा इमिस्सा गाथाय पुरिमपदद्वय अभासि—

दिस्वा पदभन्नुत्तिण्ण दिस्वा नोतरित पद ।

नलेन वारिं पिबिस्साम नेव म त्व वधिस्ससी ॥ ति । [१५२]

तस्सत्थो—भिक्षवे । सो कपिराजा तस्सा पोक्खरणिया एकम्पि उत्तिण्ण पद नाहस । ओतरित पद ओत्तिण्णपदमेव अहस, एव दिस्वा पद अनुत्तिण्ण दिस्वान ओतरित पद अद्धा अय पोक्खरणी अमनुस्सपरिग-
हीताति अत्वा तेन सद्धिं सल्लपन्तो महापुरिसो आह—नळेन वारिं पिबिस्सामाति तस्सत्थो मय तव पोक्खरणिया नलेन पानीय पिबिस्सामाति । पुन महासत्तोव आह—नेव म त्व वधिस्ससीति एव नळेन पाणीय पिबन्त सपरि-
सम्पि म त्व नेव वधिस्ससीति अत्थो ।

एव वत्वा पन बोधिसत्तो एक नलदण्डक आहरापेत्वा पारमियो आवज्जेत्वा सच्चकिरिय कत्वा मुखेन धमि । नळो अन्तो किञ्चि गण्ठि असेसेत्वा सब्बत्थकमेव सुसिरो अहोसि । इमिना नियामेन अपरम्पि अपरम्पि आहरापेत्वा धमित्वा अदासीति एव सन्ते पन न सक्का निट्ठपेतु । तस्मा एव न गहेतब्ब । बोधिसत्तो पन “इम पोक्खरणि परिवारेत्वा जाता सब्बेपि नळा एकच्छिद्वा होन्तु” ति अधिट्ठासि । बोधिसत्तान हि हित्त-
पचारस्स महन्तताय अधिट्ठान समिञ्जति । ततो पट्ठाय सब्बेपि न पोक्खरणि परिवारेत्वा उट्ठिता नळा एकच्छिद्वा जाता ।

इमस्मिं हि कप्पे चत्तारि कप्पट्ठियपाटिहारियानि नाम । कतमानि चत्तारि? (१) चन्दस्स ससल-
क्खणं सकलम्पि इम कप्प ठस्सति । (२) वट्टकजातके अग्गिनो निब्बुतट्ठान सकलम्पि इम कप्प अग्गि न ज्ञापे-
स्सति । (३) घटिकारनिवेसनट्ठानं सकलम्पि इम कप्प अनोवस्सक ठस्सति । (४) इम पोक्खरणि परिवारेत्वा
उट्ठितनळा सकलम्पि इम कप्प एकच्छिद्वा भविस्सन्तीति इमानि चत्तारि कप्पट्ठितियपाटिहारियानि नाम ।

बोधिसत्तो एव अधिट्ठहिन्वा एक नल आदाय निसीदि । तेपि असीतिसहस्सा वानरा एकेक नल आदाय पोक्खरणि परिवारेत्वा निसीदिसु । तेपि बोधिसत्तस्स नलेन आकड्ढित्वा पानीय पिबनकाले सब्बे तीरे
निसिन्नाव पिबिसु । एव तेहि पानीये पीते दकरक्खसो कञ्चि अलभित्वा अनत्तमनो सकनिवेसनमेव गतो । बोधि-
सत्तोपि सपरिवारो अरञ्जमेव पाविसि ।

सत्था पन इमेस भिक्षवे ! नळान एकच्छिद्वाभावो नाम मय्हमेवेतं पोरणक अधिट्ठानन्ति इमं
धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा दकरक्खसो देवदत्तो अहोसि । असीतिसहस्स-
वानरा बुद्धपरिसा । उपायकुसलो पन कपिराजा अहमेव अहोसिन्ति ।

नलपानजातक

सीलवग्गो दुतियो [१५३]

३. कुरुंगवग्गवण्णना

१. कुरुंगमिगजातकं

आतमेन कुरुगस्साति इदं सत्था वेळुवने विहरन्तो देवदत्त आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

एकस्मिं हि समये धम्मसभाय सन्निपतिता भिक्खू—आवुसो । देवदत्तो तथागतस्स घातनत्थाय धनुग्गहे पयोजेसि, सिल पविज्झि, धनपालक विस्सज्जेसि, सब्बथापि दसबलस्स बध्नाय परिसक्कतीति देवदत्तस्स अवण्ण कथेन्ता निसीदिसु । सत्था आगन्त्वा पञ्चत्तासने निसिन्नो कायनुब्बो भिक्खवे । एतरहि कथाय सन्नि-
सिन्नाति पुच्छि ।

भन्ते । देवदत्तो तुम्हाक वधाय परिसक्कतीति देवदत्तस्स अगुणकथाय सन्निसिन्नम्हाति ।

सत्था न भिक्खवे । देवदत्तो इदानीं मम वधाय परिसक्कति पुब्बेपि परिसक्कि येव न च पन वधितु असक्खीति वत्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो कुरुंगमिगो हुत्वा एकस्मिं अरञ्जायतने फला-
फलानि खादन्तो वसति । सो एकस्मिं काले फलसम्पन्ने सेपण्णरुक्खे सेपण्णफलानि खादति । अथेको गामवासी
अट्ठकळुङ्को फलरुक्खमूलेसु मिगान पदानि उपधारेत्वा उपरिरुक्खे अट्ठक बन्धित्वा तत्थ निसीदित्वा
फलानि खादितुं आगतागतो मिगे सत्तिया विज्झित्वा तेस मस विक्किणन्तो जीविक कप्पेसि ।

सो एकदिवसं तस्मिं रुक्खमूले बोधिसत्तस्स पदवलञ्ज दिस्वा तस्मिं सेपण्णरुक्खे अट्ठक बन्धित्व ।
पातोव भुञ्जित्वा सत्ति आदाय वन पविसित्वा त रुक्ख अभिरुहित्वा अट्ठके निसीदि । बोधिसत्तोपि पातोव
वसनट्ठाना निक्खमित्वा सेपण्णफलानि खादिस्सामीति आगमम त रुक्खमूल सहसाव अपविसित्वा कदाचि
अट्ठकळुङ्गाकखेसु अट्ठक बन्धन्ति अत्थी नु खो एवरूपो उपद्दवोति परिगण्हन्तो बाहिरतोव अट्ठासि । ळुङ्कोपि
बोधिसत्तस्स अनागमनभाव अत्वा अट्ठके निसिन्नोव सेपण्णफलानि खिपित्वा खिपित्वा तस्स पुरतो पातेसि ।

बोधिसत्तो इमानि फलानि आगन्त्वा मय्हं पुरतो पतन्ति, अत्थि नुखो तस्स उपरि ळुङ्कोति पुनप्पुनं
ओलोकेन्तो ळुङ्क दिस्वा अपस्सन्तो विय हुत्वा—अम्भो रुक्ख ! पुब्बे त्व ओलम्बक ओतारेन्तो^१ विय उज्जुक्कमेव
फलानि पातेसि । अज्ज पन ते रुक्खधम्मो परिच्चत्तो एवं तथा रुक्खधम्मो परिच्चत्ते अहम्पि अञ्ज रुक्खमूल
उपसंक्रमित्वा मय्हं आहार परियेसिस्सामीति वत्वा इमं गाथमाह—

आतमेतं कुरुंगस्स यं त्व सेपण्णि ! सेय्यसि ।

अञ्जं सेपण्णि गच्छामि न मे ते रुच्चते फलन्ति ॥ [१५४]

तत्थ आतन्ति पाकट जातं । एतन्ति इदं कम्म । कुरुगस्साति कुरुंगमिगस्स । य त्व सेपण्णि !
सेय्यसीति य त्वं हम्भो सेपण्णरुक्ख ! पुरतो पुरतो फलानि पातमयानो सेय्यसि, वियेय्यसि, विसिण्णफलो

१ रो०—चारेन्तो विय ।

अहोसि । त सब्ब कुरुंगस्स पाकट जात । न मे ते रुच्चते फलन्ति एव फल ददमानाय मे तव फल न रुच्चति तिष्ठ
त्व अह् अञ्जत्थ गच्छिस्सामीति अगमासि ।

अथस्स लुद्धको अट्टके निसिन्नोव सत्ति खिपित्वा गच्छ विरद्धोदानिम्हि तन्ति आह । बोधिसत्तो
निवत्तित्वा ठितोव आह-हम्भो पुरिस ! इदानिपि किञ्चापि म विरद्धो अट्ट पन महानिरये सोळस उस्सदनिरये
पञ्चविधबन्धनादीनि च कम्मकरणानि अविरद्धो येवासीति । एवञ्च पन वत्वा पलायित्वा यथारुचि गतो ।
लुद्धकोपि ओतरित्वा यथारुचि गतो ।

सत्थापि न भिक्खवे ! देवदत्तो इदानेव मम वधाय परिसक्कति पुब्बेपि परिसक्कि नच पन वधितु
असक्खीति इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा अट्टकलुद्धो देवदत्तो अहोसि ।
कुरुगमिगो पन अहमेवाति ।

२. कुक्कुरजातकं

ये कुक्कुराति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो आतत्थचरिय आरब्भ कथेसि । सा द्वादसनिपाते भद्द-
साळजातके आविभविस्सति । इदं पन वत्थु पतिट्ठपेत्वा अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो तथारूपं कम्म पटिच्च कुक्कुरयोनिय निब्ब-
त्तित्वा अनेकसत्तकुक्कुरपरिवृतो महासुसाने वसति । अथेकदिवसं राजा सेतसिन्धवयुत्तं सब्बालकारपतिं
मण्डितं रथं अभिरुह्य उय्यानं गन्त्वा तत्थं दिवसभागं कीळित्वा अत्थगते सुरिये नगरं पाविसि । तस्स तं रथवरत्तं
यथानद्धमेव राजगणे ठपयिषु । सो रत्तिं देवे वस्सन्ते तित्तो । उपरि पासादतो कोलेय्यकसुणखा ओतरित्वा तस्स
चम्मञ्चं नन्दिञ्चं खादिसु ।

पुन दिवसे रज्जो आरोचयिषु-देव ! निद्धमनमुखेन सुनखा पविसित्वा रथस्स चम्मञ्चं
नन्दिञ्चं खादिसुति ।

राजा सुनखानं कुञ्जित्वा दिट्ठदिट्ठाने सुनखे घातेथाति आह ।

ततो पट्ठाय सुनखानं महाव्यसनं उदपादि । ते दिट्ठदिट्ठाने घातयिमाना पलायित्वा सुसानं गन्त्वा
बोधिसत्तस्स सन्तिकं अगममु । बोधिसत्तो-तुम्हे बहू सन्तिपतिता किञ्चुखो कारणन्ति पुच्छि ।

ते-अन्तेपुरे किर रथस्स चम्मञ्चं नन्दिञ्चं [१५५] सुनखेहि खादिताति कुद्धो राजा सुनखवधं
आणापेसि । बहू सुनखा विनस्सन्ति, महाभयं उप्पन्नन्ति आहसु ।

बोधिसत्तो चिन्तेसि-आरक्खट्ठाने बहिं सुणखानं ओकासो नत्थी अन्तोराजनिवेशने कोलेय्यकसुन-
खानं येवेतं कम्म भविस्सति । इदानीं पन चोरानं किञ्चि भयं नत्थि । अचोरा मरणं लभन्ति । यन्नूनाहं चोरे रज्जो
दस्सेत्वा आतिसघससं जीवितदानं ददेय्यन्ति । सो आतके समस्सासेत्वा-तुम्हे मा भायित्थं अहं वो अभयं आह-
रिस्सामि । याव राजानं पस्सामि ताव इधेव होथाति पारमियो आवज्जेत्वा मेत्ताभावनं पुरेचारिकं कत्वा मय्हं
उपरि लेङ्गु वा मुगरं वा मा कोचिं खिपितुं उस्सहीति अधिट्ठाय एककोव अन्तो नगरं पाविसि ।

अथ न दिस्वा एकसत्तोपि कुञ्जित्वा ओलोकेन्तो नाम नाहोसि । राजापि सुनखवधं आणापेत्वा सयं
विनिच्छये निस्सिन्नो होति । बोधिसत्तो तत्थेव गन्त्वा पक्खन्दित्वा रज्जो आसनस्स हेट्ठा पाविसि । अथ न राज-
पुरिसा नीहरितुं आरब्धा । राजा पन निवारेसि ।

सो थोकं विसमेत्वा हेट्ठासनां निक्खमित्वा राजानं वन्दित्वा-सच्चं किर तुम्हे कुक्कुरे
मारापेथाति पुच्छि ।

आमं मारापेमि हन्ति ।

को तेसं अपराधो नरिन्द्याति ?

रथस्स मे परिवारचम्मञ्चं नन्दिञ्चं खादिसुति ।

ये खादिसु ते जानाथाति ?

न जानामाति ।

इमे नाम चम्मखण्डकचोराति तत्ततो अजानित्वाव दिट्ठदिट्ठाने येव मारापनं न युत्तं दवाति ।

रथचम्मस्स कुक्कुरहि खादितत्ता दिट्ठदिट्ठे सब्बेव मारेथाति सुनखवध अणापेसिन्ति ।

किं पन वो मनुस्सा सब्बेव कुक्कुरे मारेन्ति उदाहु मरण अलभन्तापि अत्थीति ?

अत्थि अम्हाक घरे कोलेय्यका मरण न लभन्तीति ।

महाराज ! इदानीं तुम्हे रथचम्मस्स कुक्कुरेहि खादितत्ता दिट्ठदिट्ठे सब्बेव मारेथाति सुनखवध अणापेसिन्ति अवोचुत्थ । इदानीं पन अम्हाक घरे कोलेय्यका मरण न लभन्तीति वदेथ । ननु एवं सन्ते तुम्हे छन्दा-
दिवसेन अगतिगमन गच्छथाति? अगतिगमनञ्च नाम न युत्त, न च राजधम्मो । रञ्जो^२ नाम कारणगवेसकेन तुलासदिसेन भवितु वट्टति । इदानीं च कोलेय्यका मरण न लभन्ति, दुब्बलसुनखाव लभन्ति । एव सन्ते नाय सब्बसुनखधच्चा दुब्बलघातिका नामेसाति ।

एवञ्च पन वत्था महासत्तो मधुरस्सर निच्छारेत्वा—महाराज ! य तुम्हे कगेथ नाय धम्मोति रञ्जो धम्म देसेन्तो इम गाथमाह—

ये कुक्कुरा राजकुलम्हि बद्धा कोलेय्यका वण्णबलूपपन्ना ।

तेमे न वज्झा मयमस्म वज्झा नाय सघच्चा दुब्बलघातिकायन्ति [१५६]

तत्थ ये कुक्कुराति ये सुनखा । यथा हि धारुण्होपि पस्सावो पूतिमुत्तन्ति, तदद्दुजातोपि सिगालो जरसि-
गालोति, कोमलपि गळोचि-लता पूतिलताति, सुवण्णवण्णोपि कायो पूतिकायोति बुच्चति, एवमेव वस्सस-
तिकोपि सुनखो कुक्कुरोति वृच्चति । तस्मा महल्लका कायबलूपपन्नापि ते कुक्कुरात्वेव वुत्ता । वद्धाति
वड्ढता । कोलेय्यकाति राजकुले जाता सम्भूता सवद्धा । वण्णबलूपपन्नाति सरीरवण्णेन चैव कायबलेन
च सम्पन्ना । तेमे न वज्झाति ते इमे सस्सामिका सारक्खा न वज्झा । मयमस्म वज्झाति अस्सामिका
अनारक्खा मय वज्झा नाम जाता । नाय सघच्चाति एव सन्ते अय अविसेसेन सघच्चा नाम न होति ।
दुब्बलघातिकायन्ति अय पन दुब्बलान येव घातनतो दुब्बलघातिका नाम होति । राजूहि नाम चोरा
निग्गण्हितब्बा नो अचोरा इध पन चोरान किञ्चि नत्थि अचोरा मरण लभन्ति अहो ! इमस्मिं लोके अयुत्त
वत्तति अहो ! अधम्मो वत्ततीति ।

राजा बोधिसत्तस्स वचन सुत्वा आह-जानासि पन त्व पण्डित ! असुकेहि नाम रथचम्म खादितन्ति ।

आम जानामीति ।

केहि खादितन्ति ?

तुम्हाक गेहे वसनकेहि कोलेय्यकसुनखेहीति ।

कथ तेहि खादितभावो जानितब्बोति आह ?

अह तेहि खादितभाव दस्सेस्सामीति ।

दस्सेहि पण्डिताति ।

तुम्हाक घरे कोलेय्यकसुनखे आनापेत्वा थोक तक्कञ्च दब्बतिणानि च आहरापेथाति ।

राजा तथा अकासि ।

अथ न महासत्तो इमानि तिणानि तक्केन मद्दापेत्वा एते सुनखे पायेथाति आह ।

राजा तथा कत्वा पायापेसि । पीतपीता सुनखा सद्धि चम्मेहि वमिसु । राजा सब्बञ्जुबुद्धस्स व्याकरण
वियाति तुट्ठो बोधिसत्तस्स सेतच्छत्तेन पूजं अकासि । बोधिसत्तो “धम्म चर महाराज ! मातापितुसु खत्तिया”
ति आदीहि तेसकुणजातके आगताहि दसहि धम्मचरियगाथाहि रञ्जो धम्म देसेत्वा—महाराज ! इतो पट्ठाय
अप्पमत्तो होहीति राजान पञ्चसु सीलेसु पतिट्ठापेत्वा सेतच्छत्त रञ्जोव पटिअदासि ।

राजा महासत्तस्स धम्मकथं सुत्वा सब्बसत्तान् अभयं दत्वा बोधिसत्तं आदिं कत्वा सब्बसुनखान् अत्तनो भोजनसदिसमेव निच्चभत्तं पट्ठपेत्वा बोधिसत्तस्स ओवादे ठितो यावतायुक्कं दानादीनि पुञ्ञानि करित्वा कालं कत्वा देवलोके उप्पज्जि । कुक्कुरोवादो दसवस्सहस्सानि पवत्ति । बोधिसत्तोपि यावतायुक्कं ठत्वा यथाकम्म गतो । [१५७]

सत्था न भिक्खवे । तथागतो इदानीं जातकान् अत्थं चरति पुब्बेपि चरियेवाति वत्वा इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा राजा आनन्दो अहोसि । अवसेमा बुद्धपरिसा । कुक्कुर-पण्डितो पन अहमेवाति ।

कुक्कुरजातकं

३. भोजाजानीयजातकं

अपि पस्सेन सेमानोति इद सत्था जेतवने विहरन्तो एक ओस्सट्ठविरिय भिक्खु आरब्भ कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

तस्मिं हि समये सत्था न भिक्खु आमन्तेत्वा भिक्खु । पुब्बे पण्डिता अनायतनेपि विरिय अकसु, पहार लद्धापि नेव ओस्सजिस्सति वत्वा अतीत आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो भोजाजानीयसिन्धवकुले निव्वत्तो सब्बाकार-सम्पन्नो बाराणसिरज्जो मगलस्सो अहोसि । सो सतसहस्सगघनिकाय सुवण्णपातिय येव नानगरससम्पन्न तिवस्सि-कगन्धसालिभोजन भुञ्जति । चतुजातिकगन्धूपलितायमेव भूमिय तिट्ठति । त ठान रत्तकम्बलसाणिपरिक्खित्त उपरि सुवण्णतारखचित्तं चेलवितान समोसरितगन्धदाममालादाम अविजहितगन्धतेलप्पदीप होति । बाराणसि-रज्ज पन अपत्येन्ता राजानो नाम नत्थि । एक समय सत्त राजानो बाराणसिं परिक्खिपित्वा अम्हाक रज्ज वा देतु युद्ध वाति बाराणसिरज्जो पण्ण पेसयिंसु । राजा अमच्चे सन्निपातापेत्वा त पवुत्ति आचिक्खित्वा इदानीं किं करोम ताताति पुच्छि ।

देव ! तुम्हेहि ताव आदितोव युद्धाय न गन्तब्ब , असुक नाम अस्सारोह पेसेत्वा युद्ध कारेथ । तस्मिं असक्कोन्ते पच्छा जानिस्सामाति ।

राजा त पक्कोसापेत्वा-सक्खिस्ससि तात ! सत्तहि राजूहि सद्धि युद्ध कातुन्ति आह ।

देव ! सचे भोजाजानीयसिन्धव लभामि, तिट्ठन्तु सत्त राजानो सकलजम्बुदीपे राजूहि सद्धि युज्जित्तु सक्खिस्सामाति ।

तात ! भोजाजानीयसिन्धवो वा होतु अञ्जो वा य इच्छसि तं गहेत्वा युद्ध करोहीति ।

सो साधु देवाति राजान वन्दित्वा पासादा ओरुद्ध भोजाजानीयसिन्धव आहरापेत्वा सुवम्मि-कत्वा अत्तनापि सब्बसन्नाहसन्नद्धो खग बन्धित्वा सिन्धवपिट्ठवरगतो नगरा निक्खम्म विज्जुलता विय चरमानो पठम बलकोट्ठक भिन्दित्वा एकं राजान जीवगाहमेव गहेत्वा आगन्त्वा नगरे बलस्स निध्यादेत्वा पुन गन्त्वा दुतिय बलकोट्ठक भिन्दित्वा दुतियन्ति एवं पञ्च राजानो जीवगाहं गहेत्वा छट्ठ बलकोट्ठक [१५८] भिन्दित्वा छट्ठस्स रज्जो गहितकाले भोजाजानीयो पहार लभि । लोहित पग्घरति । वेदना बलवतियो वत्तन्ति । अस्सारोहो तस्स पहरभाव अत्वा भोजाजानीयसिन्धव राजद्वारे निपज्जापेत्वा सन्नाह सिथिल कत्वा अञ्ज अस्स सन्नय्हितु आरद्धो ।

बोधिसत्तो महाफासुकपस्सेन निपन्नोव अक्खीनि उम्मीलेत्वा अस्सारोह दिस्वा अय अञ्ज अस्स सन्नय्हति अयञ्च अस्सो सत्तमं बलकोट्ठक भिन्दित्वा सत्तम राजान गण्हितु न सक्खिस्सति मया कतकम्म विनस्सिस्सति अप्पटिसमो अस्सारोहोपि नस्सिस्सति राजापि परहत्थ गमिस्सति, ठपेत्वा म अञ्जो अस्सो सत्तम बलकोट्ठकं भिन्दित्वा सत्तमं राजानं गहेत्वा समत्थो नाम नत्थीति निपन्नकोव अस्सारोह पक्कोसापेत्वा-सम्म अस्सारोह ! सत्तम बलकोट्ठकं भिन्दित्वा सत्तम राजान गहेत्वा समत्थो ठपेत्वा म अञ्जो अस्सो नाम नत्थि । नाह मया कतकम्मं नासेस्सामि ममञ्जेव उट्ठापेत्वा सन्नय्हति वत्वा इम गाथमाह-

अपि पस्सेन सेमानो सल्लेहि सल्ललीकतो ।

सेय्योव वलवा भोज्जो युञ्ज मञ्जेव सारथीति ॥

तत्थ अपि पस्सेन सेमानोति एकेन पस्सेन सयमानकोपि । सल्लेहि सल्ललीकतोति सल्लेहि विद्धोपि समानो । सेय्योव वलवा भोज्जोति वलवोति सिन्धवकुले अजातो खलुकस्सो । भोज्जोति भोजाजानीय-सिन्धवो । इति एतस्मा वलवा सल्लेहि विद्धोपि भोजाजानीयसिन्धवोव इति एतस्मा वलवा सल्लेहि विद्धोपि भोजाजानीयो सेय्यो वरो, उत्तमो । युञ्ज मञ्जेव सारथीति यस्मा एव गतोपि अहमेव सेय्यो तस्मा ममञ्जेव योजेहि, मा अञ्जेपीति वदति ।

अस्सारोहो बोधिसत्तं जट्ठापेत्वा वणं बन्धित्वा सुसन्नद्ध सन्नद्धित्वा तस्स पिट्ठय निसीदित्वा सत्तम बलकोट्ठक भिन्दित्वा सत्तमं राजानं जीवगाहं गहेत्वा राजबलस्स निय्यादेसि । बोधिसत्तम्पि राजद्वार आनयिंसु । राजा तस्स दस्सनत्थाय निक्खमि । महासत्तो राजान आह—महाराज । सत्त राजानो मा घातयित्थ । सपथ कारेत्वा विस्सज्जेथ । मय्हञ्च अस्सारोहस्स च दातब्ब यस अस्सारोहस्सेव देथ । सत्त राजानमे गहेत्वा दिन्न योध नाम नासेत्तु न वट्ठति । तुम्हेहि दान देथ । सीलं रक्खथ । धम्मेन समेन रज्ज कारेथाति ।

एव बोधिसत्तेन रञ्जो ओवादे दिन्ने बोधिसत्तस्स सन्नाह मोचयिंसु । सो सन्नाहे मुञ्चते मुञ्चन्ते येव निरुज्झि । राजा तस्स सरीरकिञ्च कारेत्वा अस्सारोहस्स महत्त यस दत्त्वा सत्त राजानो पुन अत्तनो अद्द-भाय सपथ कारेत्वा सकट्ठानानि पेसेत्वा धम्मेन समेन रज्ज कारेत्वा जीवितपरियोसाने यथाकम्म गतो । [१५९]

सत्था—एवं भिक्खु । पुब्बे पण्डिता अनायतनेपि विरिय अकसु एवरूप पहार लद्धापि न ओस्सजिंसु । त्वं पन एवरूपे तीयानिकसासने पब्बजित्वा कस्मा विरिय ओस्सजसीति वत्वा चत्तारि सच्चानि पकासेसि । मच्चपरियोसाने ओस्सट्ठविरियो भिक्खु अरहत्तफले पतिट्ठासि ।

सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा राजा आनन्दो अहोसि । अस्सारोहो सारिपुत्तो, भोजाजानीयसिन्धवो पन अहमेव अहोसिन्ति ।

भोजाजानीयजातक ।

४. आजञ्जजातकं

यदा यदाति इदम्पि सत्था जेतवने विहरन्तो ओस्सट्ठविरियमेव भिक्खु आरब्भ कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

त पन भिक्खु सत्था आमन्तेत्वा भिक्खु ! पुब्बे पण्डिता अनायतनेपि लद्धप्पहारापि हुत्वा विरिय अकसू ति वत्वा अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते पुरिमनयेनेव सत्त राजानो नगर परिवारयिषु । अथेको रथिकयोधो द्वेभातिकसिन्धवे रथे योजेत्वा नगरा निक्खम्म छ बलकोट्ठके भिन्दित्वा छ राजानो अगगहेसि । तस्मिं खणे जेट्ठकअस्सो पहार लभि । रथिको रथ योजेत्वा पाजेन्तो^१ राजद्वार आगन्त्वा जेट्ठकभातिक रथा मोचेत्वा सन्नाह सिथिल कत्वा एकेन पस्सेन निपज्जापेत्वा अञ्ज अस्सं सन्नय्हितु आरद्धो । बोधिसत्तो त दिस्वा पुरिमनयेनेव चिन्तेत्वा रथिक पक्कोसापेत्वा निपन्नकोव इम गायमाह—

यदा यदा यत्थ यदा यत्थ यत्थ यदा यदा ।

आजञ्जो कुरुते वेग हायन्ति तत्थ बाळवाति ॥

तत्थ यदा यदाति पुब्बण्हादिसु यस्मिं यस्मिं काले । यत्थाति यस्मिं ठाने मग्गे वा सगामसीसे वा । यदाति यस्मिं खणे । यत्थ यत्थाति सत्तन्न बलकोट्ठकान वसेन बहुसु युद्धमण्डलेसु । यदा यदाति यस्मिं यस्मिं काले पहार लद्धकाले वा अलद्धकाले वा । आजञ्जो कुरुते वेगन्ति सारथिस्स चित्तरचित कारण आजाननसभावो आजञ्जो वरसिन्धवो वेग करोति वायमति विरिय आरभति । हायन्ति तत्थ बाळवाति तस्मिं वेगे कयिरमाने इतरे वळवसंखाता खळुकस्सा हायन्ति परिहायन्ति । तस्मा इमस्मि मञ्जे व योजेहीति आह ।

सारथी बोधिसत्त उट्ठापेत्वा योजेत्वा सत्तम बलकोट्ठक भिन्दित्वा सत्तम राजान आदाय रथ पाजेन्तो^२ [१६०] राजद्वार आगन्त्वा सिन्धव मोचेसि । बोधिसत्तो एकेन पस्सेन निपन्नो पुरिमनयेनेव रञ्जो ओवाद दत्वा निरुज्झि । राजा तस्स सरीरकिञ्चं कारेत्वा रथिकस्स सम्मान कत्वा धम्मेन रज्जं कारेत्वा यथाकम्मं गतो ।

सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा सच्चानि पकासेत्वा जातक समोधानेसि । सच्चपरियोसाने सो भिक्खु अरहत्ते पतिट्ठासि । तदा राजा आनन्दत्थेरो अहोसि । अस्सो पन अहमेव सम्मासम्बुद्धोति ।

आजञ्जजातक

५. तिष्ठजातकं

अञ्जमञ्जोहि तित्थेहीति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो धम्मसेनापतिस्स सद्धिविहारिक एकां सुवण्ण-
कारपुत्त भिक्खु आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

आसयानुसयजाण हि बुद्धान येव होति न अञ्जेस । तस्मा धम्मसेनापति अत्तनो आसयानुसयजा-
णस्स नत्थिताय सद्धिविहारिकस्स आसयानुसयजाण अजानन्तो असुभकम्मट्ठानमेव कथेसि । तस्स त न सप्पाय-
महोसि । कस्मा ? सो किर पटिपाटिया पञ्चजातिसत्तानि सुवण्णकारगेहे येव पटिसिन्धि गण्हि । अथस्स दीघ-
रत्त परिसुद्धसुवण्णदस्सनस्सेव परिचितत्ता असुभं न सप्पायमहोसि । सो तत्थ निमित्तमत्तम्पि उप्पादेतु असक्कोन्तो
चत्तारो मासे खेपेसि । धम्मसेनापति अत्तनो सद्धिविहारिकस्स अरहत्त दातु असक्कोन्तो अद्धाय बुद्धवेनेय्यो
भविस्सति तथागतस्स सन्तिक नेस्सामीति चिन्तेत्वा पातोव त आदाय सय सत्थु सन्तिक अगमासि ।

सत्था— किन्नुखो सारिपुत्त ! एक भिक्खु आदाय आगतोसीति पुच्छि ।

अहम्भन्ते ! इमस्स कम्मट्ठान अदासि । अयम्पन चतुहि मासेहि निमित्तमत्तम्पि न उप्पादेसि ।
स्वाह बुद्धवेनेय्यो एसो भविस्सतीति चिन्तेत्वा तुम्हाक सन्तिक आदाय आगतोति ।

सारिपुत्त ! कतर पन ते कम्मट्ठान सद्धिविहारिकस्स दिन्नन्ति ?

असुभकम्मट्ठान भगवाति ।

सारिपुत्त ! नत्थि तव सन्ता^१ने आसयानुसयजाण, गच्छ त्व सायण्हसमये आगत्वा तव सद्धि-
विहारिक आदाय गच्छेय्यासीति ।

एव सत्था थेर उय्योजेत्वा तस्स भिक्खुस्स मनापनिवासनञ्च चीवर च दापेत्वा त आदायेव पिण्डाय
पविसित्वा पणीत खादनीयभोजनीयं दापेत्वा महाभिक्खुसघपरिवारो पुन विहार आगन्त्वा गन्धकुटिय दिवस-
भाग खेपेत्वा सायण्हसमये त भिक्खु गहेत्वा विहारचारिक चरमानो अम्बवने एक पोक्खरणि [१६१]
मापेत्वा तत्थ महन्त पदुमिनिगच्छ, तत्रापि च महन्त एक पदुमपुप्फ मापेत्वा भिक्खु ! इम पुप्फ ओलोकेन्तो
निसीदाहीति निसीदापेत्वा गन्धकुटिं पाविसि ।

सो भिक्खु न पुप्फ पुनप्पुन ओलोकेसि । भगवा त पुप्फ जर पापेसि । त तस्स पस्सन्तस्सेव जर पत्वा
विवण्ण अहोसि । अथस्स परियन्ततो पट्ठाय पत्तानि पतन्तानि मूहुत्तेन सब्बानि पत्तिंसु । ततो किञ्जकख पति,
कण्णिकाव अवसिस्सि । सो भिक्खु त पस्सन्तो चिन्तेसि, इदं पदुमपुप्फ इदानेव अभिरूप अहोसि दस्सनीय ।
अथस्स वण्णो परिणतो पत्तानि च किञ्जकखञ्च पतित कण्णिकमत्तमेव ठितं । एवरूपस्स नाम पदुमस्स जरा पत्ता,
मय्ह सरीरस्स किं न पापुणिस्सति ? सब्बे सखारा अचिच्चाति विपस्सन पट्ठपेसि । सत्था तस्स चित्त विपस्सन
आरुळ्हन्ति जत्वा गन्धकुटिय निसिन्नो व ओभास फरित्वा इमं गाथमाह—

उच्छिन्द सिनेहमत्तनो कुमुद सारदिक व पाणिना ।

सन्तिमग्गमेव ब्रह्म निब्बाणं सुगतेन देसितन्ति^२ ॥

सो भिक्खु गाथापरियोसाने अरहत्त पत्वा मुत्तो वतम्हि सब्बभवेहीति चिन्तेत्वा—

सो वृत्थवासो परिपुण्यमानसो, खीणासवो अन्तिमदेहधारी ।
विसुद्धसीलो सुसमाहितिन्द्रियो चन्दो यथा राहुमुखा पमुत्तो ॥
तमोतत मोहमहन्धकार विनोदयि सव्वमल असेस ।

आलोकमुज्जोतकरो पभकरो सहस्सरसी विय भानुमा नभेति ॥

आदीहि गाथाहि उदान उदानेसि । उदानेत्वा च पन गन्त्वा भगवन्त वन्दि । थेरोपि आगन्त्वा सत्थार वन्दित्वा अत्तनो सद्धिविहारिक गहेत्वा आगमासि ।

अय पवुत्ति भिक्खून अन्तरे पाकटा जाता । भिक्खू धम्मसभाय दसवलस्स गुणे वण्णयमाना निसी-
दिंसु-आवुसो । सारिपुत्तत्थेरो आसयानुसयजाणस्स अभावेन अत्तनो सद्धिविहारिकस्स आसय न जानाति ।
सत्था पन अत्वा एकादिवसेनेव तस्स सहपटिसम्भिदाहि अरहत्त अदासि । अहो ! बुद्धो नाम महानुभावोति ।

सत्था आगन्त्वा पञ्जत्तासने निसीदित्वा-काय नुत्थ भिक्खवे एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छि ।

न भगवा । अञ्जायं, तुम्हाकञ्जेव पन धम्मसेनापनिनो सद्धिविहारिकस्स आसयानुसय-
[१६२] अणकथायाति ।

सत्था न भिक्खवे । एत अच्छरिय स्वाह एतरहि बुद्धो हुत्वा तस्स आसय जानामि । पुब्बेपाह तस्स
आसय जानामि येवाति वत्वा अतीत आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्तो रज्ज कारेसि । तदा बोधिसत्तो त राजान अत्थे च धम्मे च अनुसासति ।
तदा रञ्जो मगलस्स नहानतित्थे अञ्जतर पठम वळव खळु कस्स^१ नहापेसु । मगलस्सो वळवेन नहाततित्थ
ओतारियमानो जिगुच्छित्वा ओतरितु न इच्छि । अस्सगोपको गन्त्वा रञ्जो आरोचेसि-देव । मगलस्सो तित्थ
ओतरितुं न इच्छतीति ।

राजा बोधिसत्तं पेसेसि- गच्छ पण्डित ! जानाहि केन कारणेन अस्सो तित्थ ओतारियमानो न
ओतरतीति ।

बोधिसत्तो साधु देवाति नदीतीर गन्त्वा अस्स ओलोकेत्वा निरोगभावञ्चस्स^२ अत्वा केन नुखो
कारणेन अय इम तित्थ न ओतरतीति उपधारेन्तो पठमतर एत्थ अञ्जो नहापितो भविस्सति तेनेस जिगुच्छ-
मानो^३ तित्थ न ओतरति मञ्जेति चिन्तेत्वा अस्सगोपके पुच्छि-हम्मो ! इमस्मि तित्थे क पठम
नहापयित्थाति ?

अञ्जतर वळवस्स सामीति ।

बोधिसत्तो 'एस अत्तनो सिंगारताय जिगुच्छन्तो एत्थ नहायितु न इच्छति । इम अञ्जस्मि तित्थे
नहापेतु वट्टतीति' तस्स आसय अत्वा- भो अस्सगोपक ! सप्पिमधुफाणिताभिसंखतपायासम्पि ताव पुनप्पुन
भुञ्जन्तस्स तिति होति । अय अस्सो बहू वारे इध तित्थे नहातो अञ्जाम्पि ताव न तित्थ ओतरेत्वा नहापेथ
पायेथ चाति वत्वा इम गाथमाह-

अञ्जमञ्जेहि तित्थेहि अस्स पायेहि सारथि ।

अच्चासनस्स पुरिसो पायासस्सपि तप्पतीति ॥

तत्थ अञ्जमञ्जेहीति अञ्जेहि अञ्जेहि । पायेहीति देसनासीसमेतं, नहापेहि च पायेहि चाति अत्थो ।
अच्चासनस्साति करणत्थे सामिवचनं । अतिअसनेन अतिभुत्तेनाति अत्थो । पायासस्सपि तप्पतीति सप्पिआदीहि

अभिसखतेन मधुरपायासेन तप्पति तित्तो होति धातो सुहितो न पुन भुञ्जितुकामत आपज्जति तस्मा अयम्पि अस्सो इमस्मिं तित्थे निबद्ध नहानेन परियत्ति आपन्नो भविस्सति । अञ्जत्थ त नहापेथाति ।

ते तस्स वचन सुत्वा अस्स अञ्ज तित्थ ओतारेत्वा पार्यिसु चेव नहापेसुञ्च । बोधिसत्तो अस्सस्स पानीय पिबित्वा नहानकाले रञ्जो सन्तिक अगमासि । राजा किं तात ! अस्सो नहातो च पीतो चाति पुच्छि ? आम देवाति । पठम किं कारणा न इच्छतीति ? इमिना नाम कारणेनाति सब्ब आचिक्खि । राजा एवरूपस्स तिरच्छानस्सापि नाम आसय जानाति । अहो पण्डितोति ! बोधिसत्तस्स महन्त यस दत्त्वा जीवितपरियोसाने यथाकम्म गतो । बोधिसत्तोपि यथाकम्ममेव गतो ।

सत्था न भिक्खवे ! अह एतस्स इदानीव आसय जानामि, पुब्बेपि जानामि येवाति इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोवानेसि । तदा मगलस्सो अय भिक्खु अहोसि, राजा आनन्दो, पण्डितअ-मन्त्रो पन अहमेवाति अहोसिन्ति ।

तिट्ठजातक

६. महिलामुखजातकं

पुराणचोरान वचो निसम्माति इदं सत्था वेळुवने विहरन्तो देवदत्तं आरब्ध कथेसि^१ ।

पञ्चपुनवत्थु

देवदत्तो अजातसत्तुकुमारं पसादेत्वा लाभसक्कारं निष्पादेसि^२ । अजातसत्तुकुमारो देवदत्तस्स गयासीसे विहारं कारेत्वा नानगरसेहि तिक्कस्सकगन्धसालिभोजनस्स दिवसे दिवसे पञ्चथालिपाकसतानि अभिहरि । लाभसक्कारं निस्साय देवदत्तस्स परिवारो महन्तो जातो । देवदत्तो परिवारेण सद्धि विहारेयेव होति ।

तेन समयेन राजगृहवासिका द्वे सहाया । तेषु एको सत्थु सन्तिके पब्बजितो, एको देवदत्तस्स । ते अञ्जमञ्जा तस्मिं तस्मिं ठानैपि पस्सन्ति विहारं गन्त्वापि पस्सन्ति येव ।

अथेकदिवसं देवदत्तस्स निस्सितको इतरं आह—आवुसो ! किं त्वं देवसिकं सेदेहि मुच्चमानेहि पिण्डाय चरसि ? देवदत्तो गयासीसे विहारे निसीदित्वाव नानगरसेहि सुभोजनं भुञ्जति । एवरूपो पायासो इध नत्थि^३ । किं त्वं दुक्खं अनुभोसि ? किं ते पातोव गयासीसं आगन्त्वा सउत्तरिभंगं यागुं पिवित्वा अट्ठारसविधं खज्जकं खादित्वा नानगरसेहि सुभोजनं भुञ्जितुं न वट्ठीति ?

सो पुनप्पुनं उच्चमानो गन्तुकामो हुत्वा ततो पट्टाय गयासीसं गन्त्वा भुञ्जित्वा भुञ्जित्वा कालस्सेव वेळुवनं आगच्छति । सो सब्बकाले पटिच्छादेतुं नासक्खि । गयासीसं गन्त्वा देवदत्तस्स पट्ठपितं भत्तं भुञ्जतीति नचिरस्सेव पाकटो जातो । अथ नं सहाया पुच्छिसु—सच्चं किर त्वं आवुसो ! देवदत्तस्स पट्ठपितं भत्तं भुञ्जसीति ?

को एवमाहाति ?

असुको च असुको चाति ।

सच्चं अहं आवुसो ! गयासीसं गन्त्वा भुञ्जामि । न पन मे देवदत्तो भत्तं देति, अञ्जे मनुस्सा देन्तीति ।

आवुसो ! देव [१६४] दत्तो बुद्धानं पटिकण्टको, दुस्सीलो अजातसत्तुं पसादेत्वा अधम्मेन अत्तनो लाभसक्कारं उप्पादेसि । त्वं एवरूपे निय्यानिकसासने पब्बजित्वा देवदत्तस्स अधम्मेन उप्पन्नं भोजनं भुञ्जसि । एहि तं सत्थुसन्तिकं नेस्सामाति तं भिक्खुं आदाय धम्मसभं आगमिसु ।

सत्था तं दिस्वाव—किं भिक्खवे ! एतं भिक्खुं अनिच्छन्तञ्जेव आदाय आगतत्थाति ?

आम भन्ते ! अयं भिक्खु तुम्हाकं सन्तिके पब्बजित्वा देवदत्तस्स अधम्मेन उप्पन्नं भोजनं भुञ्जतीति ।

सच्चं किर त्वं भिक्खु ! देवदत्तस्स अधम्मेन उप्पन्नं भोजनं भुञ्जसीति ?

न भन्ते ! देवदत्तो मय्हं भत्तं देति, अञ्जे मनुस्सा देन्ति तमहं भुञ्जामीति ।

सत्था—मा भिक्खु ! एत्थ परिहारं करि । देवदत्तो अनाचारो दुस्सीलो । कथं हि नाम त्वं इध पब्बजित्वा मम सासनं भजन्तो येव देवदत्तस्स भत्तं भुञ्जसि ? निच्चकालम्पि भजनसीलकोव त्वं दिट्ठदिट्ठे येव भजसीति वत्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स अमच्चो अहोसि । तदा रज्जो महिला-मुखो नाम मंगलहृत्थी अहोसि सीलवा आचारसम्पन्नो न किञ्चि विहेठेति । अथेकदिवसं तस्स सालाय समीपे रत्तिभागसमनन्तरे चोरा आगन्त्वा तस्स अविदूरे निसिन्ना चोरमन्तं^४ मन्तयिसु—एवं उम्मगो^५ भिन्दितब्बो

१ रो०—निष्पादेसि । २ सी०—एवरूपो उपायो नत्थि । ३ रो०—चोरा । ४ स्था०—उम्मङ्गो ।

एवं सन्धिच्छेदकम्मं कत्तब्ब उम्मग्गञ्च सन्धिच्छेदञ्च मग्गसदिस तित्थसदिस निज्जट निग्गुम्ब कत्वा भण्ड हरितु वट्ठति । हरन्तेन मारेत्वाव हरितब्ब एव उट्ठातु समत्थो नाम न भविस्सति । चोरेन च नाम सीलाचारयुत्तेन न भवितब्बं कक्खलेन फरुसेन साहसिकेन भवितब्बन्ति । एव मन्तेत्वा अञ्जमञ्जा उग्ग-
ण्हापेत्वा अगमसु । एतेनेव उपायेन पुन दिवसे पुन दिवसेति बहू दिवसे तत्थ आगन्त्वा मन्तयिसु ।

सो तेस वचन सुत्वा म सिक्खापेन्तीति सञ्जाय इदानीं मया कक्खलेन फरुसेन साहसिकेन भवि-
तब्बन्ति तथारूपोव अहोसि । पातोव आगत हत्थिगोपक सोण्डाय गहेत्वा भूमिय पोथेत्वा मारेसि । अपरम्पि
तथा अपरम्पि तथाति आगतागत मारेति येव ।

महिळामुखो उम्मत्तको जातो दिट्ठदिट्ठे मारेतीति रञ्जो आरोचयिसु । राजापि बोधिसत्त पहिणि-
गच्छ पण्डित । जानाहि केन कारणेन सो दुट्ठो जातोति ।

बोधिसत्तो गन्त्वा तस्स सरीरे रोगाभाव अत्वा केन नुखो कारणेनेस दुट्ठो जातोति उपधा-
रेन्तो^१ अद्वा अविदूरे केसञ्च वचन सुत्वा म[१६५] एते सिक्खापेन्ति, सञ्जाय दुट्ठो जातोति सन्निट्ठान
कत्वा हत्थिगोपके पुच्छि-अत्थि नुखो हत्थिसालासमीपे रत्तिभागे केहिचि किञ्चि कथितपुब्बन्ति ?

आम सामि । चोरा आगन्त्वा कथयिसुति ।

बोधिसत्तो गन्त्वा रञ्जो आरोचेसि- देव । अञ्जो हत्थिस्स सरीरे विकारो नत्थि । चोरान
कथ सुत्वा दुट्ठो जातोति ।

इदानीं किं कातुं वट्ठतीति ?

सीलवन्ते समणब्राह्मणे हत्थिसालाय निसीदापेत्वा सीलाचारकथ कथापेतु वट्ठतीति ।

एव कारेहि ताताति ।

बोधिसत्तो गन्त्वा सीलवन्ते समणब्राह्मणे हत्थिसालाय निसीदापेत्वा सीलकथ कथेथ भन्तेति आह ।

ते हत्थिस्स अविदूरे निसिन्ना- न कोचि परामसितब्बो, न मारेतब्बो सीलाचारसम्पन्नेन खन्ति-
मेतानुद्दयायुत्तेन भवितुं वट्ठतीति सीलकथ कथयिसु ।

सो त सुत्वा म एते सिक्खापेन्ति इतोदानीं पट्ठाय सीलवता भवितब्बन्ति सीलवा अहोसि । राजा
बोधिसत्त पुच्छि-किं ताता । सीलवन्तो जातोति ? बोधिसत्तो आह-आम देवाति । एवरूपो दुट्ठहत्थी पण्डिते
निस्साय पोराणकधम्मे येव पत्तिट्ठितोति चत्वा इम गायमाह-

पुराणचोरान वचो निसम्म महिळामुखो पोथयमानुचारि ।

सुसञ्जतान हि वचो निसग्ग गजुत्तमो सब्बगुणेषु अट्ठाति ॥

तत्थ पुराणचोरानाति पुराणचोरानं । निसम्माति सुत्वा । पठम चोरान वचन सुत्वानाति अत्थो ।
महिळामुखोति हत्थिनिमुखेन सदिसमुखो । अथवा-यथा महिला पुरतो ओलोकियमाना सोभति न पच्छतो
तथा सोपि पुरतो ओलोकियमानो सोभति । तस्मा महिळामुखोतिस्स नाम अकसु । पोथयमानुचारीति पोथयन्तो
मारेन्तो अन्वचारी । अयमेव वा पाठो । सुसञ्जतानन्ति सुट्ठु सञ्जतान सीलवन्तान । गजुत्तमोति उत्तमगजो
मगलहत्थी । सब्बगुणेषु अट्ठाति सब्बेषु पोराणकगुणेषु पत्तिट्ठितोति । राजा तिरच्छानगतस्सापि आसय जाना-
तीति बोधिसत्तस्स महन्त यस अदासि । सो यावतायुक ठत्वा सद्धि बोधिसत्तेन यथाकम्म गतो ।

सत्था पुब्बेपि त्व भिक्खु ! दिट्ठदिट्ठे येव भजि । चोरानं वचनं सुत्वा चोरे भजि, धम्मिकान वचन
सुत्वा धम्मिके भजीति । इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा महिळामुखो
विपक्खसेवकभिक्खु अहोसि । राजा आनन्दो । अमच्चो पन अहमेवाति । [१६६]

महिळामुखजातक

१ रो०-उपधारेत्वा ।

७. अभिण्णजातकं

नाल कबल पदातवेति इद सत्था जेतवने विहरन्तो एक उपासकञ्च महल्लकत्थेरञ्च आरब्भ कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

सावत्थिय किर द्वे सहायका । तेसु एको पब्बजित्वा देवसिक इतरस्स घर गच्छति । सो तस्स भिक्खु दत्त्वा सयम्पि भुञ्जित्वा तेनेव सद्धिं विहार आगन्त्वा याव सुरियस्सत्थगमा अल्लापसत्त्लापेन निसीदित्वा नगर पविसति । इतरोपि न याव नगरद्वारा अनुगन्त्वा निवत्तति । सो तेस विस्सासो भिक्खून अन्तरे पाकटो जातो । अथेकदिवस भिक्खू तेस विस्सासकथ कथेन्ता धम्मसभायं निसीदिसु ।

सत्था आगन्त्वा—काथ नुत्थ भिक्खवे । एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छि ।

ते—इमाय नाम भन्तेति कथयिंसु ।

सत्था—न भिक्खवे । इमे इदानीं विस्सासिका, पुब्बेपि विस्सासिकाव अहेसुन्ति वत्ता अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स अमच्चो अहोसि । तदा एको कुक्कुरो मंगलहत्थिसाल गन्त्वा मंगलहत्थिस्स भुञ्जनट्ठाने पतितानि भत्तसित्थानि खादति । सो तेनेव भोजनेन संवद्धमानो^१ मंगलहत्थिस्स विस्सासिको जातो हत्थिस्सेव सन्तिके भुञ्जति । उभोपि विना वत्तिंतु न सक्कोन्ति । सो हत्थी न सोण्डाय गहेत्वा अपरापर करोन्तो कीळति । अथेकदिवस एको गामिकमनुस्सो हत्थिगोपकस्स मूल दत्त्वा न कुक्कुर आदाय अत्तनो गाम अगमासि ।

ततो पट्ठाय सो हत्थी कुक्कुर अपस्सन्तो नेव खादति न पिवति न नहायति । तमत्थ रञ्जो आरोचयिंसु । राजा बोधिसत्त पहिणि—गच्छ पण्डित । जानाहि कि कारणा हत्थी एव करोतीति ?

बोधिसत्तो हत्थिसाल गन्त्वा हत्थिस्स दुम्भनभाव ज्ञत्वा इमस्स सरीरे रोगो न पञ्जायति केनचि पनस्स सद्धिं मित्तसन्थवेन भवितब्बं, तं अपस्सन्तो एस मञ्जे सोकाभिभूतोति हत्थिगोपके पुच्छि—अत्थि नुखो इमस्स केनचि सद्धिं विस्सासोति ?

आम सामि । एकेन सुनखेन सद्धिं बलवा मेत्तीति ।

कहं सो एतरहीति ?

एकेन मनुस्सेन नीतोति ।

जानाथ पनस्स निवासनट्ठानन्ति ?

न जानाम सामीति ।

बोधिसत्तो रञ्जो सत्तिक गन्त्वा—नत्थि देव । हत्थिस्स कोचि आबाधो एकेन पनस्स सुनखेन सद्धिं बलवविस्सासो । तं अपस्सन्तो न भुञ्जति मञ्जेति वत्ता इम गाथमाह—

नालं कबल पदातवे न च पिण्ड न कुसे न घसतु^१ ।

मञ्जामि अभिण्णवस्सना नागो सिनेहमकासि कुक्कुरेति ॥ [१६७]

तत्थ नालन्ति न समत्थो । कबलन्ति भोजनकाले पठममेव दिन्न कबल । पदातवेति पादातवे । सन्धि-
वसेन आकारलोपो वेदितब्बो । गहेतुन्ति अत्थो । न च पिण्डन्ति खादनत्थाय वट्टेट्वा दीयमान भत्तपिण्डम्पि
नाल गहेतु । न कुसेति खादनत्थाय दिन्नानि तिणानिपि नाल गहेतु । न घतितुन्ति नहापियमानो सरीरम्पि
घसितुं नाल । एव य य सो हत्थी कातु न समत्थो त त सब्ब रज्ज्जो आरोचेत्वा तस्स असमत्थभावे अत्तना सल्ल-
क्खितकारण आरोचेन्तो मज्झामीति आदिमाह ।

राजा बोधिसत्तस्स वचन सुत्वा—इदानि किं कातब्ब पण्डिताति पुच्छि ।

‘अम्हाक किर मगलहत्थिस्स सहायसुनख एको मनुस्सो गहेत्वा गतो यस्स घरे त सुनख पस्सन्ति तस्स
अय अय नाम दण्डोति’ भेरि चरापेथ देवाति ।

राजा तथा कारेसि । त पवुत्ति सुत्वा सो पुरिसो सुनख विस्सज्जेसि । सुनखो वेगेन गत्वा हत्थिसन्ति-
कमे वगमासि । हत्थी त सोण्डाय गहेत्वा कुम्भे ठपेत्वा रोदित्वा परिदेवित्वा कुम्भा ओतारेत्वा तेन भुत्ते पच्छा
अत्तना भुज्जि । तिरच्छानगतस्स आसय जानीति राजा बोधिसत्तस्स मुहन्तं यस अदासि ।

सत्था न भिक्खवे ! इमे इदानेव विस्सासिका पुब्बेपि विस्सासिका येवाति इम धम्मदेसन आह-
रित्वा चतुसच्चकथाय विनिवट्टेट्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । इद चतुसच्चकथाय विनिवट्टन
नाम सब्बजातकेसुपि अत्थि येव । मयम्पन यत्थस्स आनिससो पञ्जायति तत्थेव दस्सयिस्सामाति । तदा सुनखो
उपासको अहोसि, हत्थी महल्लकत्थेरो, राजा आनन्दो, अमच्चपण्डितो पन अहमेव अहोसिन्ति ।

अभिण्णजातक

८. नन्दिविसालजातकं

मनुञ्जमेव भासेय्याति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो छब्बगियान भिक्खून् ओमसवाद आरब्भ कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

तस्मिं हि समये छब्बगिया भिक्खू कलहं करोन्ता पेसले भिक्खू खु सेन्ति, दम्भेन्ति, ओविज्झन्ति, दसहि अक्कोसवत्थूहिं अक्कोसन्ति । भिक्खू भगवतो आरोचेसु । भगवा छब्बगिये भिक्खू पक्कोसापेत्वा 'सच्चं किर तुम्हे कलहं करोथ भिक्खवोति पुच्छित्वा सच्चन्ति वुत्ते विगरहित्वा—भिक्खवे । फरसा वाचा नाम अनत्थकारिका तिरच्छानगतानम्पि अमनापा । पुब्बेपि एको तिरच्छानगतो अत्तान फरसेन समुदाचरन्त सहस्स पराजेसीति वत्वा अतीत आहरि—[१६८]

अतीतवत्थु

अतीते गन्धाररट्ठे तक्कसिलाय गन्धारराजा रज्ज कारेसि । तदा बोधिसत्तो गोयोनिय निब्बत्ति । अथ न तरुणवच्छककाले येव एको ब्राह्मणो गोदक्खिणादायकान सन्तिक गत्वा गोण लभित्वा नन्दिविसालोति नाम कत्वा पुत्तट्ठाने ठपेत्वा सम्पियायमानो यागुभत्तादीनि दत्वा पोसेसि ।

बोधिसत्तो वयप्पत्तो चिन्तेसि—अहं इमिना ब्राह्मणेन किञ्छेन पटिजग्गतो मया च सदिसो सकलजम्बुदीपे अञ्जो समधुरो गोणो नाम नत्थि, यन्नूनाहं अत्तनो बल दस्सेत्वा ब्राह्मणस्स पोसावनिय ददेय्यन्ति ।

सो एकदिवस ब्राह्मण आह—गच्छ ब्राह्मण । एक गोविन्दक सेट्ठि उपसकमित्वा मय्ह बलिबद्धो अतिबद्ध सकटसत पवट्ठेतीति वत्वा सहस्सेन अब्भुत करोहीति ।

सो ब्राह्मणो सेट्ठिस्स सन्तिक गत्वा कथं समुट्ठापेसि इमस्मिं नगरे कस्स गोणो थामसम्पप्पोति ? अथ न सेट्ठी असुकस्स च असुकस्स चाति वत्वा सकलनगरे पन अम्हार्कं गोणेहि सदिसो नाम नत्थीति आह ।

ब्राह्मणो—मय्हं एको गोणो अतिबद्धं सकटसत पवट्ठेतुं समत्थो अत्थीति आह ।

सेट्ठी गहपति—कुतो एवरूपो गोणोति आह ।

ब्राह्मणो—मय्हं गेहे अत्थीति ।

तेन हि अब्भुत करोहीति ।

साधु करोमीति सहस्सेन अब्भुत अकासि ।

सो सकटसत्तं बाळिकासक्खरपासाणादीन येव पूरेत्वा पटिपाटियो ठपेत्वा सब्बानि अक्खबन्धन-योत्तेन एकतो बन्धित्वा नन्दिविसालं नहापेत्वा गन्धेन पञ्चगुल्लं दत्वा कण्ठे माल पिळन्धित्वा पुरिमसकटधुरे एककमेव योजेत्वा सय धुरे निसीदित्वा पतोद उक्खिपित्वा—अञ्छ कूट । वहस्सु कूटाति आह ।

बोधिसत्तो अयं मं अकूटं कूटवादेन समुदाचरतीति चत्तारो पादे थम्भे विय निच्चल कत्वा अट्ठासि ।

सेट्ठी त खणञ्जेव ब्राह्मण सहस्स आहरापेसि । ब्राह्मणो सहस्सपराजितो गोण मुञ्चित्वा घर गत्वा सोकाभिभूतो निपज्जि । नन्दिविसालो चरित्वा आगतो ब्राह्मण सोकाभिभूतं दिस्वा उपसंकमित्वा—किं ब्राह्मण । निदायसीति आह ।

कुतो मे निद्रा सहस्स पराजितस्साति ?

ब्राह्मण ! मया एतत्त कालं तव गेहे वसन्तेन अत्थि किञ्चि भाजनं वा भिन्नपुब्बं, कोचि वा महित-
पुब्बो, अट्ठाने वा पन उच्चारपस्सावो कतपुब्बोति ?

नत्थि ताताति ।

अथ मं कस्मा कूटवादेनं समुदाचरसि ? तवेवेसो दोसो मय्ह दोसो नत्थि । गच्छ, तेनं सद्धिं द्वीहि
सहस्सेहि अभुतं करोहि, केवलं मं अकूटं कूटवादेनं न समुदाचरीति ।

ब्राह्मणो तस्स वचनं सुत्वा गन्त्वा द्वीहि सहस्सेहि अभुतं कत्वा पुरिमनयेनेव सकटसत्तं अतिबन्धित्वा
नन्दिविसालं मण्डेत्वा पुरिमसकटधुरे योजेसि । कथं योजेसीति ? युगं [१६९] धुरे निच्चलं बन्धित्वा एकायं
कोटियां नन्दिविसालं योजेत्वा एकं कोटिं धुरयोत्तेन पळिवेटेत्वा युगकोटिञ्च अक्खानि पादञ्च निस्सायं
मण्डरुक्खदण्डकं दत्त्वा तेनं योत्तेन निच्चलं बन्धित्वा ठपेसि । एव हि कते युगं एत्तो वा इतो वा न गच्छति ।
सक्का होति एकेनेव गोणेन आकड्ढितुं । अथस्स ब्राह्मणो धुरे निसीदित्वा नन्दिविसालस्स पिट्ठिं परिम-
ज्जित्वा— गच्छ भद्र ! वहस्सु भद्राति आह ।

बोधिसत्तो अतिबद्धं सकटसत्तं एकवेगेनेव आकड्ढित्वा पच्छा ठितं सकटं पुरतो ठितस्स सकटस्स ठाने
ठपेसि । गोविन्दकसेट्ठी पराजितो ब्राह्मणस्स द्वे सहस्सानि अदासि । अञ्जेपि मनुस्सा बोधिसत्तस्स बहु धनम-
दंसु । तं सब्बं ब्राह्मणस्सेव अहोसि । एवं सो बोधिसत्तं निस्सायं बहु धनं लभि ।

सत्था— न भिक्खवे ! फरसवचनं नाम कस्सचि मनापन्ति छब्बग्गिये भिक्खू गरहित्वा सिक्खापदं
पञ्जापेत्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इमं गाथमाह—

मनुञ्जमेव भासेय्यं नामनुञ्जं कुदाचनं ।

मनुञ्जं भासमानस्स गरुभारं उदद्धरी ॥

धनञ्च न अलब्भेसि तेन चत्तमनो अहूति ।

तत्थ मनुञ्जमेव भासेय्याति परेनं सद्धिं भासमानो चतुदोसविरहितं मधुरं मनापं सण्हं मुदुकं पिय-
वचनमेव भासेय्यं । गरुभारं उदद्धरीति नन्दिविसालबलिवद्दो अमनापं भासमानस्स भारं अनुद्धरित्वा पच्छा मनापं
पियवचनं भासमानस्स ब्राह्मणस्स गरुं भारं उद्धरि उद्धरित्वा कड्ढित्वा पवट्ठेसीति अत्थो । दकारो पनेत्थं
व्यञ्जनसन्धिवसेन पदसन्धिकरोति ।

इति सत्था मनुञ्जमेव भासेय्याति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा ब्राह्मणो
आनन्दो अहोसि, नन्दिविसालो पनं अहमेवाति ।

नन्दिविसालजातक

९. कण्हजातकं

यतो यतो गरुधुरन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो यमकपाटिहारिय आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

तं सद्धिं देवोरोहणेन तेरसनपाते सरभमिगजातके^१ आविभवस्सति । सम्मासम्बुद्धो पन यमकपाटि-
हारिय कत्वा देवलोके वसित्वा महापवारणाय सकस्सनगरद्वारे^२ ओरुय्ह महत्तेन परिवारेन जेतवनं पविट्ठे भिक्खु
धम्मसभाय सन्निपत्तिता—आवुसो । तथागतो नाम असमधुरो । तेन तथागतेन बूद्धं धुर अञ्जो वहितुं समत्थो
[१७०] नाम नत्थि । छ सत्थारो मयमेव पाटिहारिय करिस्साम मयमेव पाटिहारिय करिस्सामाति वत्वा एकम्पि
पाटिहारिय न अकसु । अहो, सत्था असमधुरोति सत्थुगुणकथं कथेन्तो निसीदंसु ।

सत्था आगन्त्वा कायं नुत्थं भिक्खवे । एतरहि कथाय सन्निपत्तिताति पुच्छि ।

न भन्ते । अञ्जाय कथाय एवरूपाय नाम तुम्हाकमेव गुणकथायाति ।

सत्था भिक्खवे । इदानीं मया बूद्धधुरं को वहिस्सति ? पुब्बेपि तिरच्छानयोनिय निब्बत्तोपि अहं
अत्तना समधुरं कञ्चि नालत्थन्ति वत्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो गोयोनिय पटिसन्धिं गण्धि । अथ न सामिका
तरुणवच्छककाले येव एकस्सा महल्लिकाय घरे वसित्वा निवासवेतनतो^३ परिच्छिन्दित्वा अदसु । सा तं यागु-
भत्तादिहि पटिजग्गमाना पुत्तदठाने ठपेत्वा वड्ढेसि । सो अय्यकाकाळकोत्वेव पञ्जायित्थ । वयप्पत्तो च अञ्ज-
नवण्णो हुत्वा गामगोणेहि सद्धिं चरति । सीलाचारसम्पन्नो अहोसि । गामदारका सिंगेसुपि कण्णेसुपि गळेपि
गहेत्वा ओलम्बन्ति, नगुट्ठेपि गहेत्वा कीळन्ति, पिट्ठियम्पि निसीदन्ति । सो एकदिवसं चिन्तेसि—मय्ह माता
दुग्गता म पुत्तदठाने ठपेत्वा दुक्खेन पोसेसि, यन्नूनाहं भतिं कत्वा इमं दुग्गतभावतो मोचेय्यन्ति । सो ततो पट्ठां
भतिं उपघारेन्तो चरति ।

अथेकदिवसं एको सत्थवाहपुत्तो पञ्चहिं सकटसतेहि विसमत्तित्थं सम्पत्तो । तस्स गोणा सकटानि
उत्तारेतुं न सकोन्ति । पञ्चसु सकटसतेसु गोणा युगपरम्पराय योजिता एकम्पि सकटं उत्तारेतुं नासक्खिसु ।
बोधिसत्तोपि गामगोणेहि सद्धिं तित्थसमीपं चरति । सत्थवाहपुत्तोपि गोमुत्तवित्तको । सो अत्थि नुखो एतेसं गुन्न
अन्तरे इमानि सकटानि उत्तारेतुं समत्थो उसभाजानिय्योति उपधारयमानो बोधिसत्तं दिस्वा अयं आजानिय्यो
सक्खिस्सति मय्ह सकटानि उत्तारेतुं को नुखो अस्स सामिकोति गोपालके पुच्छि—को नुखो भो । इमस्स सामिको
अहं इमं सकटेसु योजेत्वा सकटेसु उत्तारितेसु वेतनं दस्सामीति ।

ते आहसु—गहेत्वा नं योजेथ नत्थि इमस्स इमस्मिं ठाने सामिकोति ।

सो तं नासाय रज्जुकेन बन्धित्वा कड्ढेन्तो चालेतुं नासक्खि । बोधिसत्तो किर भतिया कथिताय
गमिस्सामीति न अगमासि । सत्थवाहपुत्तो तस्साधिप्पाय जत्वा—सामि ! तया पञ्चसु सकटसतेसु उत्तारि-
तेसु एकेकसकटस्स द्वे द्वे क्हापणानि भतिं कत्वा सहस्सं दस्सामीति आह ।

तदा बोधिसत्तो सयमेव अगमासि ।

१ स्या०—सरभगजातके । २ रो०—सकस्सनगरे । ३ रो०—निवासवेतन ।

अथ न पुरिसा सकटेषु योजेसु । अथ न एकवेगेनेव उक्खिपित्वा थले पतिट्ठापेसि । एतेनुपा-
[१७१] येन सब्बसकटानि उत्तारेसि । सत्थवाहुपुत्तो एकेकस्स सकटस्स एक कत्वा पञ्चसतानि भण्डिक
कत्वा तस्स गळे बन्धि ।

सो अय मग्ग यथापरिच्छिन्न भति न वेति न दानिस्स गन्तु दस्सामीति गन्त्वा सब्बपुरिमस्स सकटस्स
पुरतो मग्ग निवारेत्वा अट्ठासि । अपनेतु वायमन्तापि न अपनेतु नासक्खिसु । सत्थवाहुपुत्तो जानाति मग्गे
एस अत्तनो भतिया ऊनभावन्ति एकस्मि साटके सहस्सभण्डिक बन्धित्वा— अय ते सकटुत्तारणभतीति गीवाय
लग्गेसि ।

सो सहस्सभण्डिक आदाय मातु सन्तिक अगमासि । गामदारका कि नामेतं अय्यिकाकाळस्स गळेति
बोधिसत्तस्स सन्तिकं आगच्छन्ति । सो तेहि अनुबन्धितो दूरतोव पलायन्तो मातुसन्तिक गतो । पञ्चन्न पन सकट-
सतान उत्तारितत्ता रत्तेहि अक्खीहि किलन्तरूपो पञ्जायित्थ । उपासिका तस्स गीवाय सहस्सत्थविक दिस्वा
तात । अय ते कह लद्धाति गोपालदारके पुच्छित्वा तमत्थ सुत्वा तात । कि अहं तैया लद्धभतिया जीवितुकामा ?
किकारणा एवरूप दुक्खं अनुभोसीति वत्वा बोधिसत्तं उण्होदकेन नहापेत्वा सकलसरीरं तेलेन मक्खेत्वा पानीय
पायेत्वा सप्पाय भोजनं भोजेत्वा जीवितपरियोसाने सिद्धिं बोधिसत्तेन यथाकम्म गता ।

सत्था न भिक्खवे ! तथागतो इदानीव असमधुरो पुब्बेपि असमधुरो येवाति इम धम्मदेसन आहरित्वा
अनुसन्धि घटेत्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इमं गाथमाह—

यतो यतो गरुधुर यतो गम्भीरवत्तनी ।

तदस्सु कण्ह युञ्जन्ति स्वास्सु त वहते धुरन्ति ॥

तत्थ यतो यतो गरुधुरन्ति यस्मिं यस्मिं ठाने धुर गरुभारिय होति अग्गे बलिबद्धा उक्खिपितु न सक्कोन्ति ।
यतो गम्भीरवत्तनीति वत्तन्ति एत्थाति वत्तनी । मग्गस्सेत नाम । यस्मिं ठाने उदकचिक्खल्लमहन्तताय वा विसम-
च्छिन्नतटभावेन वा मग्गो गम्भीरो होतीति अत्थो । तदस्सु कण्ह युञ्जन्तीति अस्सूति निपातमत्तं । तदा कण्हं
युञ्जन्तीति अत्थो । यदा धुरञ्च गरु होति, मग्गो च गम्भीरो तदा अग्गे बलिवद्द्वे अपनेत्वा कण्हमेव योजेन्तीति
वुत्त होति । स्वास्सु तं वहते धुरन्ति एत्थापि अस्सूति निपातमत्तमेव । सो तं धुरं वहतीति अत्थो ।

एव भगवा तदा भिक्खवे ! कण्होव त धुर वहतीति दस्सेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि ।
तदा महल्लिका उप्पलवण्णा अहोसि, अय्यिकाकाळको पन अहमेवाति ।

कण्हजातक [१७२]

२. नच्चजातकं

रुद मनुञ्जन्ति इद सत्था जेतवने विहरन्तो एकं बहुभण्डिक भिक्षु आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

वत्थु हेट्ठा देवधम्मजातके वुत्तसदिसमेव । सत्था त भिक्षुं सच्च किर त्व भिक्षु । बहुभण्डोति पुच्छि । आम भन्तेति । किं कारणा त्वं भिक्षु । बहुभण्डो जातोति १

सो एत्तक सुत्वाव कुट्टो निवासनपासपन छड्ढेत्वा इमिनादानि नीहारेन विचरामीति सत्थु पुरतो नग्गो अट्ठासि । मनुस्सा धिधीति आहसु । सो ततो पलायित्वा हीनायावत्तो । भिक्षू धम्मसभाय सन्निसिन्ना सत्थु नाम पुरतो एयरूप करिस्सतीति तस्स अगुणकथ कथेसु ।

सत्था आगन्त्वा— काय नुत्थ भिक्खवे । एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छि ।

भन्ते । सो हि नम भिक्षु तुम्हाक पुरतो चतुपरिसमज्जे हिरोत्तप्प पहाय गामदारको विय नग्गो ठत्वा मनुस्सेहि जिगुच्छियमानो हीनायावत्तित्वा सासना परिहीनोति तस्स अगुणकथाय निसिन्नम्हाति ।

सत्था— न भिक्खवे । इदानेव सो भिक्षु हिरोत्तप्पाभावेन रतनसासना परिहीनो, पुब्बेपि इत्थिरतन-पटिलाभतोपि परिहीनो येवाति वत्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते पठमकप्पे चतुप्पदा सीह राजान अकसु, मच्छा आनन्दमच्छ, सकुणा सुवण्णहस । तस्स पन सुव-ण्णहसराजस्स धीता हसपोतिका अभिरूपा अहोसि । सो तस्सा वर अदासि । [१८०] सा अत्तनो चित्तरुचित सामिकं वारेसि । हंसराजा तस्सा वरं दत्वा हिमवन्ते सब्बसकुणे सन्निपातापेसि । नानप्पकारा हसमोरादयो सकुणगणा समा-गन्त्वा एकस्मि महन्ते पासाणतले सन्निपत्तिं सु । हसराजा अत्तनो चित्तरुचित सामिकं आगन्त्वा गण्हतुति धीतरं पक्कोसापेसि । सा सकुणसंघं ओल्लोकेन्ती मणिवण्णमीव चित्रपेखुण मोर दिस्वा अय मे सामिको होतुति आरोचेसि । सकुणसंघा मोरं उपसंकमित्वा आहंसु—सग्ग मोर । अय राजधीता एत्तकान सकुणानं मज्जे सामिक रोचेन्ती तयि रुचि उप्पादेमीति । मोरो अज्जापि ताव मे बलं न पस्ससीति १ अतितुट्ठिया हिरोत्तप्पं भिन्दित्वा ताव महतो सकुणसंघस्स मज्जे पक्खे पसारत्वा नच्चितुं आरभि । नच्चन्तो अप्पिच्छन्तो अहोसि । सुवण्णहसराजा लज्जितो इमस्स नेव अज्जत्तसमुट्ठाना हिरि अत्थि न बहिद्धासमुट्ठान ओत्तप्पं । नास्स भिन्नहिरोत्तप्पस्स मम धीतरं दस्सामीति सकुणसंघमज्जे इम गाथमाह—

रुद मनुञ्जं रचिरा च पिट्ठी वेळुरियवण्णूपनिभा २ च गीवा ।

व्याममत्तानि च पेक्खुणानि नच्चेन ते धीतर नो ददामीति ॥

तत्थ रुदं मनुञ्जन्ति तकारस्स दकारो कतो । रुद मनाप वस्सितमहो मधुरोति अत्थो । रचिरा च पिट्ठीति पिट्ठीपि ते चित्रा चेव सोभना च । वेळुरियवण्णूपनिभाति वेळुरियमणिवण्णसदिसा । व्याममत्तानीति एकव्यगमप्पमाणानि । पेक्खुणानीति पिञ्जानि । नच्चेन ते धीतर नो ददामीति हिरोत्तप्प भिन्दित्वा नच्चितभा-वेनेव ते एवरूपस्स निल्लज्जस्स धीतर नो ददामीति वत्वा हसराजा तस्मि येव परिसमज्जे अत्तनो भागिनेय्य-हसपोतकस्स धीतर अदासि । मोरो हंसपोतिक अलमित्वा लज्जित्वा ततोव उड्ढेत्वा ३ पलायि । हसराजापि अत्तनो वसनट्ठानमेव गतो ।

सत्था न भिक्खवे । इदानेवेस हिरोत्तप्प भिन्दित्वा रतनसासना परिहीनो पुब्बे इत्थिरतनपटिलाभतोपि परिहीनोयेवाति इमं धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा मोरो बहुभण्डिको भिक्षु अहोसि । हसराजा पन अहमेवाति ।

नच्चजातकं [१८१]

१ सि०—परसतीति । २ रया०—वण्णूपनिभा । ३ उट्ठित्वा ।

३. सम्मोदमानजातकं

सम्मोदमानाति इद सत्था कपिलवत्थु उपनिस्साय निग्रोधारामे विहरन्तो आतककलह^१ आरब्ध कथेसि । सो कुणालजातके आविभविस्सति । तदा पन सत्था आतके आमन्तेत्वा महाराजानो आतकान अञ्ज-मञ्जं विग्गहो नाम न युत्तो तिरच्छानगतापि हि पुब्बे समगकाले पच्चामित्ते अभिभवित्वा सोत्थिम्पत्ता यदा विवादमापन्ना तदा महाविनास पत्ताति वत्वा आतिराजकुलेहि याचितो अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय बह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो वट्टकथोनिय निब्बत्तित्वा अनेकवट्टकसह-स्सपरिवारो अरञ्जे वसति । तदा एको वट्टकलुद्धको तेस वसनट्ठान गन्त्वा वट्टकवस्सित कत्वा तेस सन्नि-पतितभाव आत्वा तेस उपरि जाल खिपित्वा परियन्तेसु मद्दन्तो सब्बे एकतो कत्वा पच्छि पूरेत्वा घर गन्त्वा ते विविकणित्वा तेन मूलेन जीविक कप्पेति ।

अथेकदिवस बोधिसत्तो ते वट्टके आह-- अय साकुणिको अम्हाक आतके विनास पापेति अह एकं उपाय जानामि येनेस अम्हे गण्हितु न सक्खिस्सति । इतोदानि पट्ठाय एतेन अम्हाक उपरि जाले खित्तमत्ते एकेका एकेकस्मि जालखिक्के सीस ठपेत्वा जाल उक्खिपित्वा इच्छितट्ठान हरित्वा एकस्मि कण्टकगुम्बे पक्खिपथ । एवं सन्ते हेट्ठा तेन तेन ठानेन पलायिस्सामाति ।

ते सब्बे साधूति पटिसुणिंसु ।

द्वुत्तियदिवसे उपरि जाले^२ खित्ते बोधिसत्तेन वुत्तनयेनेव जाल उक्खिपित्वा एकस्मि कण्टकगुम्बे खिपित्वा सय हेट्ठाभागेन ततो ततो पलायिंसु । साकुणिकस्स गम्बतो जाल मोचेन्तस्सेव विकालो जातो । सो तुच्छहत्थोव अगमासि । पुनदिवसतो पट्ठायापि ते वट्टका तथेव करोन्ति । सोपि याव सुरियस्सत्थगमना जालमेव मोचेन्तो किञ्चि अलभित्वा तुच्छहत्थोव गेह गच्छति ।

अथस्स भरिया कुञ्जित्वा त्व दिवसे दिवसे तुच्छहत्थो आगच्छसि, अञ्जम्पि ते बहि पोसितब्बट्ठानं अत्थि मञ्जेति आह ।

साकुणिको- भद्दे ! मम अञ्जं पोसितब्बट्ठानं नत्थि । अपि च खो पन ते वट्टका समग्गा हुत्वा विचरन्ति, मया खित्तमत्त जाल आदाय कण्टकगुम्बे खिपित्वा गच्छन्ति । नखो पनेते सब्बकालमेव सम्मोदमाना विहरिस्सन्ति । त्व मग् चिन्तयि । यदा ते विवादमापज्जिस्सन्ति तदा ते सब्बेव आदाय तव मुख हासयमानो आगच्छिस्सामीति वत्वा भरियाय इम गाथमाह-

सम्मोदमाना गच्छन्ति जालमादाय पक्खिनो ।

यदा ते विवदिस्सन्ति तदा एहिन्ति मे वसन्ति ॥

तत्थ यदा ते विवदिस्सन्तीति यस्मि काले ते वट्टका नाना लद्धिका नानागाहा हुत्वा विवदिस्सन्ति कलह करिस्सन्तीति अत्थो । तदा एहिन्ति मे वसन्ति तस्मि काले सब्बेपि ते मम वस आगच्छिस्सन्ति । अथाह त गहेत्वा तव मुख हासयन्तो आगच्छिस्सामीति भरिय समस्सासेसि ।

कतिपाहस्सेव पन अच्चयेन एको वट्टको गोचरभूमि ओतरन्तो असल्लक्खेत्वा अञ्जस्स सीस अक्कमि ।

१ सी०-बुम्बटकलह । २ रो०-जाल ।

तरो को म सीसे अक्कमीति कुज्झि । अह असल्लेक्खेत्वा अक्कमिं, मा कुज्झति वुत्तेपि च कुज्झयेव । ते पुनप्पुन कथेन्ता त्वमेव मञ्जे जाल उक्खिपसीति अञ्जमञ्ज विवाद करिसु । तेसु विवदन्तेसु बोधिसत्तो चिन्तेसि-विवादके सोत्थिभावो नाम नत्थि, इदानेव ते जाल न उक्खिपिस्सन्ति, ततो महन्त विनास पाप्पुणिस्सन्ति, साकुणिको ओकास लभिस्सति, मया इमस्मिं ठाने न सक्का वसितुन्ति । सो अत्तनो परिस आदाय अञ्जत्थ गतो ।

साकुणिकोपि खो कतिपाहच्चयेन आगन्त्वा वट्टकवस्सित वस्सित्वा तेस सन्निपतितानं उपरि जालं उक्खिपि । अथेको वट्टको-तुय्ह किर जाल उक्खिपन्तस्सेव मत्थके लोमानि पतितानि इदानि उक्खिपाति आह ।

अपरो तुय्ह किर जाल उक्खिपन्तस्सेव द्वीसु पक्खेसु पत्तानि पतितानि इदानि उक्खिपाति आह ।

इति तेस त्व उक्खिप त्व उक्खिपाति वदन्तानञ्जेव साकुणिको जाल सखिपित्वा सम्बेव ते एकतो कत्वा पण्छि पूरेत्वा भरिय ह्रासयमानो गेह अगमासि ।

सत्था एव महाराजा । वातकान कलहो नाम न युत्तो, कलहो हि विनासमूलमेव होतीति इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा अपण्डितवट्टको देवदत्तो अहोसि । पण्डित-वट्टको पन अहमेवाति ।

४. मच्छजातकं

न म सीत न म उण्हन्ति इद सत्था जेतवने विहरन्तो पुराणदुतियिकापलोभन आरब्ध कथसि ।

पच्चुपप्पवत्थु

तदा हि सत्था त भिक्खु सच्चं किर त्व भिक्खु । उक्कण्ठितोति पुच्छि । सच्च भगवाति । केनासि उक्कण्ठापितोति ? पुराणदुतियिका मे भन्ते । मधुरहत्थरसा त जहितुं न सक्कोमीति ।

अथ नं सत्था—भिक्खु ! एसा हि इत्थी तव अनत्थकारिका । पुब्बेपित्वं एत निस्साय मरणं पापुणन्तो म आगम्म मरणा मुत्तोति वत्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणमिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स पुरोहितो अहोसि । तदा केवट्टा नदिय जालं खिपिसु । अथेको महामच्छो रतिवसेन अत्तनो मच्छिया सद्धि कीळमानो आगच्छति । तस्स सा मच्छी पुरतो गच्छमाना जाल[१८३]गन्ध धायित्वा जाल परिहरमाना गता । सो पन कामगिद्धो लोलमच्छो जालकुच्छि मेव पविट्ठो । केवट्टा तस्स जाल पविट्ठभाव त्वा जाल उक्खिपित्वा मच्छं गहेत्वा अमारेत्वाव वालिकापिट्ठे खिपित्वा इम अगारेसु पचित्वा खादिस्सामाति अगारे करोन्ति, सूल तच्छेन्ति । मच्छो एत अंगारतापनं वा सूलवेधन वा अञ्ज वा पन दुक्ख न म किलमेति । य पन सा मच्छी अञ्ज सो नून रतिवसेन गतोति मयि दोमनस्स आपज्जति तदेव मं बाधतीति परिदेवमानो इमं गायमाह—

न म सीत न म उण्ह न म जालस्मि बाधन ।

य च म मञ्जते मच्छी अञ्ज सो रतिया गतोति ॥

तत्थ न म सीत न म उण्हन्ति मच्छान उदका नीहट्ठकाले सीत होति, तस्मिम्पि गते उण्ह होति । उदुभयं सन्धाय न म सीत न म उण्ह बाधतीति परिदेवति । यम्पि अगारेसु पच्चनमूलक दुक्ख भविस्सति तम्पि सन्धाय न म उण्हन्ति परिदेवतेव । न मं जालस्मि बाधनन्ति यम्पि मे जालस्मि बाधन अहोसि तम्पि म न बाधेतीति परिदेवति । य च मन्ति आदिसु अयं पिण्डत्थो—सा मच्छी मम जाले पतितस्स इमेहि केवट्टेहि गहितभाव अजानन्ती म अपस्समाना सो मच्छो इदानी अञ्ज मच्छि कामरतिया गतो भविस्सतीति चिन्तेति त तस्सा दोमनस्सप्पत्ताय चिन्तन म बाधतीति वालिकापिट्ठे निपन्नो परिदेवति ।

तस्मिं समये पुरोहितो दासपरिसपरिवृतो नहानत्थाय नदीतीर आगतो । सो पन सब्बरुतञ्जू होति । तेनस्स मच्छपरिदेवन सुत्वा एतदहोसि— अय मच्छो किलेसपरिदेवन परिदेवति । एव आतुरचित्तो खो पनेस भिय्यमानोपि निरयेयव निब्बत्तिस्सति, अहमस्स अवस्सयो भविस्सामीति केवट्टान सन्तिक गत्वा— हम्भो ! तुम्हे अम्हाक एकदिवसम्पि व्यञ्जनत्थाय मच्छं न देथाति आह ।

केवट्टा— किं वदेथ सामि । तुम्हाकं रुच्चनकमच्छ गण्हित्वा गच्छथाति आहसु ।

अम्हाकं अञ्जेन कम्म नत्थि, इमञ्जेव देथाति ।

गण्हथ सामीति ।

बोधिसत्तो त उभोहि हत्थेहि गहेत्वा नदितीरे निसीदित्वा— अम्भो मच्छ ! सचे ताह अञ्ज न पस्से-य्य जीवितक्खय पापुण्य्यासि । इदानी इतो पट्ठाय मा किलेसवसिको अहोसीति ओवदित्वा उदके विस्सज्जेत्वा नगर पाविसि ।

सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा सच्चानि पकापेसि । सच्चपरियोसाने उक्कण्ठितभिक्खु सोतापत्ति-फले पत्तिट्ठासि । सत्थापि अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा मच्छी पुराणदुतियिका अहोसि, मच्छो उक्कण्ठितभिक्खु, पुरोहितो अहमेव अहोसिन्ति ।

मच्छजातकं [१८४]

६. सकुणजातकं

य निस्सिताति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो दड्ढपण्णसाल भिक्खु आरब्भ कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

एको किर भिक्खु सत्थुसन्तिके कम्मट्ठान गहेत्वा जेतवनतो निक्खम्म कोसलेसु एक पच्चन्तगाम उपनिस्साय एकस्मि अरञ्जं सेनासने वसति । अथस्स पठममासे येव पण्णसाला डड्ढत्थ।सो पण्णमाला मे दड्ढा दुक्ख वसामीति मनुस्सान आचक्खि । मनुस्सा इवानि नो खेत परिसुक्ख केदारे पायेत्वा करिस्साम एतस्मि पायिते बीज वपित्वा बीजे वपिते वत्तिकत्वा वतिया कताय निड्ढायित्वा लायित्वा मडित्वाति एव त त कम्म अपदिसन्ता [१८७]येव तेमासू वीतिनामेसु । सो भिक्खु तेमास अब्भोकासे दुक्ख वसन्तो कम्मट्ठान वड्ढेत्वा विसेस निब्बत्तेतुं नासक्खि । पवारत्त्वा पन सत्थु सन्तिक गन्त्वा वन्दित्वा एकमन्ते निसीदि ।

सत्था तेन सद्धि पठिसन्थार कत्वा— कि भिक्खु ! सुखेन वस्स वुत्थोसि ? कम्मट्ठान ते मत्थक पत्तन्ति पुच्छि ।

सो त पवुन्नि आचिक्खित्वा सेनासनसप्पायस्स मे अभावेन कम्मट्ठान मत्थक न पत्तन्ति आह ।

सत्था— पुब्बे भिक्खु तिरच्छानगतापि अत्तनो सप्पायासप्पाय जानिसु त्व कस्मा न अञ्जासीति वत्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो सकुणयोनिं निब्बत्तित्वा सकुणसघपरिवृतो अरञ्जायतने साखाविटपसम्पन्न महासुक्ख निस्साय वसति । अथेकदिवस तस्स सुक्खस्स साखासु अञ्जमञ्ज घंसन्ति सु चुण्ण पतति धूमो उड्ठाति । तं दिस्वा बोधिसत्तो चिन्नेसि—इमा द्वे साखा एव घसमाना अग्निं विस्स-ज्जेस्सन्ति सो पतित्वा पुराणपण्णानि गण्हिस्सति । ततो पट्ठाय इमम्पि सुक्ख ज्ञापेस्सति । न सकका इध अम्हेहि वसितुं । इतो पलायित्वा अञ्जत्थ गन्तु वट्टतीति । सो सकुणसघस्स इमं गाथमाह—

य निस्सिता जगतिरहं विहंगमा स्वाय अग्निं पमुञ्चति ।

दिसा भजथ वक्कंगा ! जातं सरणतो भयन्ति ॥

तत्थ जगतिरहन्ति जगती वुच्चति पठवी । तत्थ जातसुक्खो जगतिरहोति वुच्चति । विहंगमाति विह वुच्चति आकासं तत्थ गमनतो पक्खी विहंगमाति वुच्चन्ति । दिसाभजथाति इम सुक्खं मुञ्चित्वा अञ्जतो पलायन्ता चतस्सो दिसा भजथ । वक्कंगाति सकुणे आलपति ते हि उ जुग्ग^१ गळ कदाचि कदाचि वक्कं करोन्ति तस्मा वक्कंगाति वुच्चन्ति । वक्का वातसं उभोसु पस्सेसु पक्खा जातातिपि वक्कंगा । जात सरणतो भयन्ति अम्हाकं अवस्सयसुक्खतो येव भय निब्बत्त । एत्थ अञ्जत्थ गच्छामाति ।

बोधिसत्तस्स वचनकरा पण्डितसकुणा तन सद्धि एकप्पहारेनेव उप्पतित्वा अञ्जत्थ गता । ये पन अपण्डिता ते एवमेव आहंसु एस बिन्दुमत्ते उदके कुम्भीले पस्सतीति । तस्स वचन अगहेत्वा तत्थेव वसिसु । ततो

नचिरस्सेव बोधिसत्तेन चिन्तिताकारेणेव अग्निं निब्वत्तित्वा तं सक्खं अग्गहेसि । धूमं च जालासु च उट्ठितासु धूमत्था सकुणा अञ्जत्थं गन्तुं नासक्खिसु अग्निग्ग्हि पतित्वा विनासं पापुणिसु ।

सत्था एव भिक्खु ! पुब्बे तिरच्छानगतापि रुक्खग्गे वसन्ता अत्तनो सप्पयासप्पायं जानन्ति, त्वं कस्मा न अञ्जासीति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने [१८८] सो भिक्खु सोतापत्तिफले पतिट्ठितो सत्थापि अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा बोधिसत्तस्स वचनकरा सकुणा बुद्धपरिसा अहेसुं पण्डितसकुणो पन अहमेवाति ।

सकुणजातकं

७. तित्तिरजातकं

ये बद्धमपचायन्तीति^१ इदं सत्था सावत्थि गच्छन्तो सारिपुत्तत्थेरस्स सेनासनपटिवाहन आरम्भं कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

अनाथपिण्डकेन हि विहारं कारेत्था दूते पेसिते सत्था राजगहा निक्खम्म वेसालं पत्वा तत्थं यथाभिरन्तं विहरित्वा सावत्थि गमिस्सामीति मग्गं पटिपज्जि । तेन च समयेन छब्बग्गियान् अन्तेवासिका पुरतो पुरतो गत्वा थेरान् सेनासनेसु अगहितेस्वेव इदं सेनासनं अम्हाकं उपज्झायस्स इदं आचरियस्म इदं अम्हाकमेव भविस्सतीति सेनासनानि पळिबुज्झन्ति । पच्छा आगता थेरा सेनासनानि न लभन्ति । सारिपुत्तत्थेरस्सापि अन्तेवासिका थेरस्स सेनासनं परिपेसन्ता न लभिसु ।

थेरो सेनासनं अलभन्तो सत्थु सेनासनस्स अविदूरे एकस्मिं रुक्खमूले निसज्जायं च चक्रमेन च वीतिनामेसि । सत्था पच्चूससमये निक्खमित्वा उक्कासि । थेरोपि उक्कासि । को एसोति ?

अहं भन्ते ! सारिपुत्ताति ।

मारिपुत्त ! इमाय वेलाय इधं किं करोसीति ?

सो तं पवुत्ति आरोचेसि ।

सत्था थेरस्स वचनं सुत्वा इदानीं ताव मयि जीवन्ते येव भिक्खू अञ्जमञ्जं अगारवा अप्पत्तिस्सा विहरन्ति, परिनिब्बुते नुखो किं करिस्सन्तीति आवज्जेन्तस्स धम्मसवेगो उदपादि । सो पभाताय रत्तिया भिक्खु-सघं सन्निपातापेत्वा भिक्खू पुच्छि- सच्चं किर भिक्खवे ! छब्बग्गिया पुरतो पुरतो गत्वा थेरान् भिक्खून् सेनासनं पटिवाहन्तीति ?

सच्चं भगवाति ।

ततो छब्बग्गिये गरहित्वा धम्मं कथं कत्वा भिक्खू आमन्तेसि- को नुखो भिक्खवे ! अग्गासनं अग्गोदकं अग्गपिण्डं अरहतीति ?

एकच्चे भिक्खू खत्तिथकुला पब्बजितोति आहसु, एकच्चे ब्राह्मणकुला, एकच्चे गृहपतिकुला पब्बजितोति । अपरे विनयधरो, धम्मकथिको, पठमस्स ज्ञानस्स लाभो, दुतियस्स, ततियस्स, चतुत्थस्स ज्ञानस्स लाभोति । अपरे सोतापन्नो, सकदागामी, अनागामी, अरहा तेविज्जो छल्लभिज्जोति आहसु ।

एव तेहि भिक्खूहि अत्तनो अत्तनो रुचिवसेनं अग्गासनादिरहानं कथितकाले सत्था आह- न भिक्खवे ! मय्हं सासने अग्गासनादीनि पत्वा खत्तिथकुला पब्बजितो पमाणं, न ब्राह्मणकुला, न गृहपतिकुला पब्बजितो, न विनयधरो, न सुत्तन्तिको, नाभिधम्मिको, न पठमज्ज्ञानादिलाभिनो, न सोतापन्नादयो पमाण । अथ खो भिक्खवे ! इमस्मिं सासने यथाबुद्धं अभिवादनं पच्चुट्ठानं अञ्जलिकम्मं सामीचिकम्मं कातव्वं अग्गासनं अग्गोदकं अग्गपिण्डो लद्धव्वो, इदमेत्थं पमाण । तस्मा बुद्धतरो भिक्खू एतेसं अनुच्छविको, इदानीं खो पन भिक्खवे ! सारिपुत्तो मय्हं अग्गासावको अनुधम्मचक्कप्पवत्तको भसानन्तरं सेनासनं लद्धं अरहति । सो इमं रत्तिं सेनासनं अलभन्तो रुक्खमूले वीतिनामेसि । तुम्हे इदानीं एव अगारवा अप्पत्तिस्सा गच्छन्ते-गच्छन्ते काले किन्ति कत्वा विहरिस्सथाति !

अत्थ तेस ओवाददानत्थाय— पुब्बे भिक्खवे । तिरच्छानगतापि नखो पनेत अम्हाक पतिरूप य मय अञ्जमञ्ज अगारवा अप्पतिस्सा असभागवुत्तिनो विहरेय्याम । अम्हेसु महल्लकतर जानित्वा तस्स अभिवादानादीनि करिस्सामाति साधुक वीमसित्वा अय नो महल्लकोति ज्ञत्वा तस्स अभिवादानादीनि कत्वा देवपथ पूरयमाना गताति वत्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते हिमवन्तपस्से एक महानिग्रोध उपनिस्साय तयो सहाया विहरिंसु—तित्तिरो मक्करो हत्थीति । ते अञ्जमञ्ज अगारवा अप्पतिस्सा असभागवुत्तिनो अहेसु । अथ नेस एतदहोसि—न युत्त अम्हाक एव विहरितु । यन्नून मय यो नो महल्लकतरो तस्स अभिवादानादीनि करोन्ता विहरेय्यामाति ।

को पन नो महल्लकतरोति चिन्तेत्वा एकदिवस अत्थेसो उपायोति तयोपि ज्जा निग्रोधमूले निसीदित्वा तित्तिरो च मक्कटो च हत्थि पुच्छिंसु— सम्म हत्थि । त्व इम निग्रोधरुक्ख कीवप्पमाणकालतो पट्ठाय जानासीति ?

सो आह— सम्मा । अह तरुणपोतककाले इम निग्रोधगच्छ अन्तरसत्थीसु कत्वा गच्छामि । अन्तरित्वा ठितकाले च पन मे एतस्स अगसाखा नाभि घट्टेति । एवाह इम गच्छकालतो पट्ठाय जानामीति ।

पुन उभोपि जना पुरिमनयेनेव मक्कट पुच्छिंसु ।

सो आह— अह सम्मा । मक्कटच्छापको समानो भूमिय निसीदित्वा गीव अनुक्खिपित्वाव इमस्स निग्रोधपोतकस्स अगगुर खादामि । एवाह इम खुदककालतो पट्ठाय जानामीति आह ।

अथ इतरे उभोपि पुरिमनयेनेव तित्तिर पुच्छिंसु ।

सो आह—सम्मा । पुब्बे असुर्कस्मि नाम ठाने महानिग्रोधरुक्खो अहोसि । अह तस्स फलानि खादित्वा एतस्मि ठाने वच्च पातेसि, ततो एस रुक्खो जातो । एवाह इम अजातकालतो पट्ठाय जानामि । तस्मा अहं तुम्हेहि जातिया महल्लकतरोति ।

एव वुत्ते मक्कटो च हत्थी च तित्तिरपण्डित आहसु— सम्म । त्व अम्हेहि महल्लकतरो । इतो पट्ठाय मय तव सक्कारगरुकारमाननवन्दनपूजनानि चेव अभिवादनपच्चुट्ठान अञ्जलिकम्मसामीचिकम्मामानि च करिस्साम, अपवादे च ते ठस्साम । त्व पन इतो पट्ठाय अम्हाक ओवादानुसासनि ददेय्यासीति ।

ततो पट्ठाय तित्तिरो तेस ओवाद अदासि, सीलेसु पतिट्ठापेसि, सयम्पि सीलानि समादियि । ते तयोपि जना पच्चसु सीलेसु पतिट्ठाय अञ्जमञ्ज सगारवा अप्पतिस्सा सभागवुत्तिनो हुत्वा जीवितपरियोसाने देवलोकपरायणा अहेसु ।

तेस तिण्ण समादान तित्तिरियब्रह्मचरिय नाम अहोसि । ते हि नाम भिक्खवे । तिरच्छानगता अञ्जमञ्ज सगारवा अप्पतिस्सा विहरिंसु । तुम्हेपि एव स्वाक्खाते धम्मविनये पब्बजित्वा कस्मा अञ्जमञ्ज अगारवा अप्पतिस्सा विहरथ ? अनुजानामि भिक्खवे । इतो पट्ठाय तुम्हाक यथाबुद्ध अभिवादनपच्चट्ठान अञ्जलिकम्मसामीचिकम्म यथाबुद्ध अगगासन अगगोदक अगगपिण्ड । न इतो पट्ठाय च नवकतरेन बुद्धतरो सेनासनेन पटिबाहितब्बो । यो पटिबाहेय्य आपत्ति दुक्कटस्साति । एव सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इम गाथमाह—

ये वद्धमपचायन्ति नरा धम्मस्स कोविदा ।

दिट्ठेव धम्मे पाससा सम्पराये च सुगतीति ॥

तत्थ ये वद्धमपचायन्तीति जातिवद्धो वयोवद्धो गुणवद्धोति तयो वद्धा । तेसु जातिसम्पन्नो जातिवद्धो नाम । वये ठितो वयोवद्धो नाम । गुणसम्पन्नो गुणवद्धो नाम । तेसु गुणसम्पन्नो वयोवद्धो इमस्मि ठाने वद्धोति

अधिप्तेतो । अपचायन्तीति जेढ्ठापचायिकम्ममेन पूजेन्ति । धम्मस्स कोविदाति जेढ्ठापचायनधम्ममे कोविदा कुसला दिठ्ठेव धम्ममेति इमस्मिं येव अत्तभावे । पाससाति पससाति पससारहा । सम्पराये च सुग्गतीति सम्परेतब्बो इमं लोकं हित्वा गन्तब्बो परलोकोपि तेस सुगति येव होतीति । अयं पनेत्थं पिण्डत्थो! भिक्खवे! खत्तिया वा होन्तु ब्राह्मणा वा वेस्सा वा सुद्धा वा गह्ढ्ठा वा पब्बजिता वा तिरच्छानगता वा ये केचि सत्ता जेढ्ठापचित्तिकम्ममे छेका कुसला, गुणसम्पन्नान वयोबुद्धान अपचित्तिं करोन्ति, ते इमस्मिं च अत्तभावे जेढ्ठापचित्तिकारकाति पसस वण्णन थोमन लभन्ता कायस्स च भेदा सग्गे निब्बत्तन्तीति ।

एव सत्था जेढ्ठापचित्तिकम्मस्स गुणं कथेत्वा अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा हत्थिनागो मोग्गल्लानो अहोसि । मक्कटो सारिपुत्तो । तित्तिरपण्डितो पन अहमेवाति ।

८. वकजातकं

नाचचन्तनिकतिप्पओति इद सत्था जेतवने विहरन्तो चीवरवड्ढक भिक्खु आरब्भ कथेसि ।

पच्चुपसवरथु

एको किर जेतवनवासिको भिक्खु य किञ्चि चीवरे कत्तब्ब छेदनघट्टनविचारणसिब्बनादिक कम्म तत्थ सुकुसलो । सो ताय कुसलताय चीवर वड्ढेति । तस्मा चीवरवड्ढकोत्वेव पन्नायित्थ । किं पनेस करोतीति ? जिण्णपिलोतिकासु हत्थकम्म दस्सेत्वा सुफस्सित मनाप चीवर कत्वा रजनपरियोसाने षिट्ठोदकेन रजित्वा सखेन घसित्वा उज्जल मनुज्जा कत्वा निक्खिपति । चीवरकम्म कातु अजानन्ता भिक्खु अहत्ते साटके गहेत्वा तस्स सन्तिक आगन्त्वा मय चीवर कातु न जानाम चीवर नो कत्वा देथाति वदन्ति । सी चीवर आयुसो । कयिर-मान चिरेन निट्ठाति । मया कतचीवरमेव अत्थि इमे साटके ठपेत्वा गण्हित्वा गच्छथाति नीहरित्वा दस्सेति । ते तस्स वण्णसम्पत्ति येव दिस्वा अन्तर अजानन्ता थिरन्ति सञ्जाय अहतसाटके चीवरवड्ढकस्स दत्वा गण्हित्वा गच्छन्ति । त तेहि थोक किलिट्ठकाले उण्होदकेन धोविद्यमान अत्तनो पकति दस्सेति । तत्थ तत्थ जिण्णट्ठान पञ्जायति । ते विप्पटिसारिनो होन्ति । एव आगतागते पिलोतिकाहि वञ्चेन्तो सो भिक्खु सब्बत्थ पाकटो जातो ।

यथा चेस जेतवगे तथा अञ्जातरस्मि गामकेपि एको चीवरवड्ढको लोक वञ्चेतीति । तस्स सम्भत्ता भिक्खू- भन्ते । जेतवने किर एको चीवरवड्ढको एव लोक वञ्चेतीति आरोचयिसु ।

अथस्स एतदहोसि हन्दाह त नगरवासिक वञ्चेमीति पिलोतिकचीवर अतिमनाप कत्वा सुरत्त रजित्वा त पारुपित्वा जेतवन अगमासि ।

इतरो त दिस्वाव लोभ उप्पादेत्वा-भन्ते । इम चीवर तुम्हेहि कतन्ति पुच्छि ।

आम आवुसोति ।

भन्ते चीवर मय्ह देथ, तुम्हे अञ्ज लभिस्सथाति ।

आवुसो । मय गामवासिका दुल्लभप्पच्चया इमाह तुय्ह दत्वा अत्तना किं पारुपिस्सामीति ?

भन्ते । मम सन्तिके अहतसाटका अत्थि, ते गहेत्वा तुम्हाक चीवर करोथाति ।

आवुसो । मया एत्थ हत्थकम्म दस्सित तयि पन एव वदन्ते किं सकका कातु ? गण्हाहि नन्ति तस्स पिलोतिकचीवर दत्वा अहतसाटके आदाय त वञ्चेत्वा पक्कामि । जेतवनवासिकोपि त चीवर पारुपित्वा कति-पाहच्चयेन उण्होदकेन धोवन्तो जिण्णपिलोतिकभाव दिस्वा लज्जितो । गामवासिचीवरवड्ढकेन किर जेतवन-वासिको वञ्चितोति तस्स वञ्चितभावो सधमज्झे पाकटो जातो । अथेक दिवस भिक्खू धम्मसभाय त कथ कथेन्ता निसीदिसु ।

सत्था आगन्त्वा- कायनुत्थ भिक्खवे । एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छि ।

ते तमत्थ आरोचयिसु ।

सत्था- न भिक्खवे । जेतवनवासी चीवरवड्ढको इदानेव अञ्जे वञ्चेति पुब्बेपि वञ्चेसि येव । न गामवासिकेनपि इदानेवएस जेतवनवासी चीवरवड्ढको वञ्चितो पुब्बेपि वञ्चितो येवाति वत्ता अतीत आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते एक्कस्मि अरञ्जायतने बोधिसत्तो अञ्जतर पदुमसर निस्साय ठिते रुक्खे रुक्खदेवता हुत्वा

निब्रति । तदा अञ्जतरस्मि नातिमहन्ते सरे निदाघसमये उदक मन्द अहोसि, बहू चेत्थ मच्छा होन्ति । अथेको बको ते मच्छे दिस्वा एकेनुपायेन इमे मच्छे वञ्चेत्वा खादिस्सामीति गन्त्वा उदकपरियन्ते चिन्तेन्तो निसीदि । अथ न मच्छा दिस्वा— कि अय्य ! चिन्तेन्तो निसिन्नोसीति पुच्छिषु । तुम्हाक चिन्तेन्तो निसिन्नोम्हीति ।

अम्हाक कि चिन्तेसि अय्याति ?

इमस्मि सरे उदक परित्त गोचरो च मन्दो निदाघो च महन्तो । इदानीमे मच्छा कि नाम करिस्सन्तीति तुम्हाक चिन्तेन्तो निसिन्नोम्हीति ।

अथ कि करोम अय्याति ?

तुम्हे सचे मय्ह वचन करेय्याथ अह वो एकेक मुखतुण्डकेन गहेत्वा एक पञ्चवण्णपदुमसञ्छन्न महासर नेत्वा विस्सज्जेय्यन्ति ।

अय्य ! पठमकस्मिपिकतो पट्ठाय मच्छान चिन्तनकबको नाम नत्थि । त्व अम्हेसु एकेक खादितुकामोसीति, न मय तुय्ह सद्दहमाति ।

नाह खादिस्सामि । सचे पन सरस्स अत्थिभाव मय्ह न सद्दह्य एक मच्छ मया सद्धि सर पस्सितु पेसेथाति ।

मच्छा तस्स सद्दहत्वा अय जलेपि थलेपि समत्थोति एक काणमहामच्छ अदसु—इम गहेत्वा गच्छथाति ।

सो त गहेत्वा नेत्वा सरे विस्सज्जेत्वा सब्ब सर दस्सेत्वा पुनानेत्वा तेस मच्छान सन्तिके विस्सज्जेसि । सो नेस मच्छान सरस्स सम्पत्ति वण्णेसि । ते तस्स कथ सुत्वा गन्तुकामा हुत्वा साधु अय्य ! अम्हे गणिहत्वा गच्छाहीति आहसु । बको पठम त काणमहामच्छमेव गहेत्वा सरतीर नेत्वा सर दस्सेत्वा सरतीरे जाते वरणरुक्खे निलीयित्वा त विटपन्तरे पक्खिपित्वा तुण्डेन विज्झन्तो जीवितक्खय पापेत्वा मस खादित्वा कण्टके रुक्खमूले पातेत्वा पुन गन्त्वा विस्सट्ठो मे सो मच्छो अञ्जो आगच्छतूति एतेनुपायेन एकेक गहेत्वा सब्बमच्छके खादित्वा पुन आगतो एकमच्छम्पि नाहस ।

एको पनेत्थ कक्कटको अवसिट्ठो । बको तम्पि खादितुकामो हुत्वा— भो ! कक्कटक ! मया सब्बे मच्छे नेत्वा पदुमसञ्छन्ने महासरे विस्सज्जिता । एहि तम्पि नेस्सामीति ।

म गहेत्वा गच्छन्तो कथ गणिहस्ससीति ?

डसित्वा गणिहस्सामीति ।

त्व एव गहेत्वा गच्छन्तो म पातेस्ससि । नाह तया सद्धि गमिस्सामीति ।

मा भायि अह त सुगहित गहेत्वा गमिस्सामीति ।

कक्कटको चिन्तेसि—इमस्स मच्छे नेत्वा सरे विस्सज्जन नाम नत्थि । सचे पन म सरे विस्सज्जेस्सति इच्चेत कुसल नो चे विस्सज्जेस्सति गीवमस्स छिन्दित्वा जीवित हरिस्सामीति । अथ न एवमाह— सम्म बक ! न खो त्व सुगहित गहेतु सक्खिस्ससि । अम्हाक पन गहन सुगहण — सचाह अलेन तव गीव गहेतु लभिस्सामि, तव गीव सुगहित कत्वा तया सद्धि गमिस्सामीति ।

सो त वञ्चेतुकामो एस मन्ति अजानन्तो साधूति सम्पटिच्छि । कक्कटको अत्तनो अलेहि कम्मारसण्ढासेन विय तस्स गीव सुगहित कत्वा इदानी गच्छाति आह । सो त नेत्वा सर दस्सेत्वा वरणरुक्खाभिमुखो पायासि । कक्कटको आह— मातुल ! अय सरो एत्तो त्व पन इतो नेसीति ।

बको पियमातुलको अति भगिनिपुत्तोसि मे त्वन्ति वत्वात्व एस म उक्खिपित्वा विचरन्तो मय्ह दासोति सञ्ज करोसि मञ्जे पस्सेत वरणरुक्खमूले कण्टकरासि, यथा मे सब्बमच्छा खादिता तम्पि तथेव खादिस्सामीति आह ।

कक्कटको एते मच्छा अत्तनो बालताय तया खादिता । अहं पन ते म खादितुं न दस्सामि । तञ्ज्जेव पन विनास पापेस्सामि । त्वं हि बालताय मया वञ्चितभाव न जानासि । मरन्ता उभोपि मरिस्सामि । एस ते सीस छिन्दित्वा भूमिय खिपिस्सामीति वत्त्वा सण्डासेन विय अलेहि तस्स गीव निप्पीलेसि ।

सो वत्तकतेन मुखेन अक्खीहि अस्सुना पग्घरन्तेन मरणभयतज्जितो— सामि ! अहं त न खादिस्सामि । जीवित मे देहीति आह ।

यदि एव, ओतरित्वा सरस्मि म विस्सज्जेहीति ।

सो निवत्तित्वा सरमेव ओतरित्वा कक्कटक सरपरियन्ते पकपिट्ठे ठपेसि ।

कक्कटको कत्तरिकाय कुमुदनाल कप्पेन्तो विय तस्स गीव कप्पेत्वा उदक पाँविसि । त अच्छरिय दिस्वा वरणरुक्खे अधिवत्था देवता साधुकर ददमाना वन उन्नादयमाना मधुरस्सरेन इमं गाथमाह—

नाच्चन्तनिकतिप्पञ्जो निकत्या सुखमेधति ।

आराधेति निकतिप्पञ्जो बको कक्कटकामिवाति ॥

तत्थ नाच्चन्तनिकतिप्पञ्जो निकत्यासुखमेधतीति निकति वुच्चति वञ्चना । निकतिप्पञ्जो वञ्चन-पञ्जो पुग्गलो, ताय निकत्या निकतिया वञ्चनाय, न अच्चन्त सुखमेधतीति निच्चकाले सुखस्मिञ्जेव पटिट्ठातु न सक्कोति एक्केन पन विनास पापुणाति येवाति अत्थो । आराधेतीति पटिलभति । निकतिप्पञ्जोति केराटिक-भावा सिक्खितपञ्जो पापपुग्गलो अत्तना कतस्स पापस्स फल पटिलभति विन्दतीति अत्थो । कथं ? बको कक्क-टकामिव यथा बको कक्कटका गीवच्छेदनं पापुणाति एव पापपुग्गलो अत्तना कतपापतो दिट्ठधम्मो वा सम्प-राय वा भय आराधेति पटिलभतीति । इममत्थं पकासेन्तो महासत्तो वन उन्नादेन्तो धम्म देसेसि ।

सत्था—न भिक्खवे ! इदानीं गामवासीचीवरवड्ढकेनेस वञ्चितो । अतीतेपि वञ्चितो येवाति इमं धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा सो बको जेतवनवासी चीवरवड्ढको अहोसि । कक्कटको गामवासी चीवरवड्ढको अहोसि । रुक्खदेवता पन अहमेवाति ।

बकजातक

६. नन्दजातकं

मञ्जे सोवणायो रासीति—इदं सत्था जेतवने विहरन्तो सारिपुत्तथेरस्स सद्धिविहारिक आरब्भ कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सो किर भिक्खु सुवच्चो अहोसि वचनक्खमो थेरस्स महन्तेनुस्साहेन उपकार करोति । अथेकं समयं थेरो सत्थार आपुच्छित्वा चारिकं चरन्तो दक्खिणागिरिजनपदं अगमासि । सो भिक्खु तत्थगतकाले मानत्थद्धो हुत्वा थेरस्स वचनं न करोति । आवुसो ! इदं नाम करोहीति वुत्ते पनं थेरस्स पटिपक्खो होति । थेरो तस्स आसयं न जानाति । सो तत्थ चारिकं चरित्वा पुनं जेतवनं आगतो । सो भिक्खु थेरस्स जेतवनविहारं आगतकालो तो पट्ठाय पुनं तादिसो व जातो । थेरो तथागतस्स आरोचेसि— भन्ते ! मय्ह एको सद्धिविहारिको एक्कस्मिं ठाने सतेन कीतदासो वियं होति, एक्कस्मिं ठाने मानत्थद्धो हुत्वा इदं नाम करोहीति वुत्ते पटिपक्खो होतीति ।

सत्था— नायं सारिपुत्त ! भिक्खु इदमेव एवसीलो, पुब्बेपेस एकां ठानं गतो सतेन कीतदासो वियं होति, एकां ठानं गतो पटिपक्खो पटिसत्तुं होतीति वत्ता थेरेन याचितो अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो एक्कस्मिं कुटुम्बिकुले पटिसन्धिं गण्हि । तस्सेको सहायको कुटुम्बिको सयं महल्लको । भरिया पनस्स तरुणी । सा तं निस्साय पुत्तं पटिलभि । सो चिन्तेसि— अयं इत्थिका तरुणत्तां ममच्चयेन किञ्चिदेव पुरिसं गहेत्वा इमं धनं विनासेय्यं पुत्तस्स मे न ददेय्यं । यन्नूनाहं इमं धनं पठविगतं करेय्यन्ति ।

धरे नन्दं नाम दासं गहेत्वा अरञ्जं गन्त्वा एक्कस्मिं ठाने तं धनं निदहित्वा तस्स आचिक्खित्वा— तात नन्द ! इमं धनं मम अच्चयेन मय्ह पुत्तस्स आचिक्खेय्यासि । मा च न परिच्चजित्था ति ओवदित्वा कालमकासि ।

पुत्तोपिस्स अनुक्कमेन वयप्पत्तो जातो । अथ न माता आह— तात ! तव पिता नन्द दासं गहेत्वा धनं निधेसि तं आहरापेत्वा कुटुम्बं सण्ठपेहीति ।

सो एकदिवसं नन्द आह— मातुल ! अत्थि किञ्चि मय्ह पितरा धनं निदहितन्ति ?

आमं सामीति ।

कुहिं तं निदहितन्ति ?

अरञ्जे सामीति । तेनहिं गच्छामातिं कुट्टालपिटकं आदाय निधिद्वानं गन्त्वा— कहं मातुल ! धनन्ति आह ।

नन्दो आरब्धं धनमत्थंके ठत्वा धनं निस्साय मानं उप्पादेत्वा—अरे ! दासिपुत्त ! चेटक ! कुतो ते इमस्मिं ठाने धनन्ति कुमारं अक्कोसति ।

कुमारो तस्स फरुसवचनं सुत्वा असुणन्तो वियं— तेनहिं गच्छामातिं— तं गहेत्वा पटिनिवत्तित्वा पुनं द्वे तयो दिवसे अतिक्कमित्वा अगमासि । नन्दो तथेव अक्कोसति ।

कुमारो तेन सद्धिं फरुसवचनं अवत्वाव निवत्तित्वा अयं दासो इतो पट्ठाय धनं आचिक्खित्वाभीति

गच्छति गन्त्वा पन अक्कोसति । तत्थ कारण न जानामि । अत्थि नु खो पन मे पितुसहायो कुटुम्बिको त पटि-
पुच्छित्वा जानिस्सामीति । बोधिसत्तस्स सन्तिक गन्त्वा सब्ब त पवत्ति आरोचेत्वा— किन्नु खो तात । कारणन्ति
पुच्छि ।

बोधिसत्तो— यस्मि ते तात । ठाने ठितो नन्दो अक्कोसति तत्थेव ते पितुसन्तक धन । तस्मा ते यदा
नन्दो अक्कोसति तदा न एहि दास । किं अक्कोसीति आकड्ढित्वा कुदाल गहेत्वा त ठान भिन्दित्वा कुलसन्तक
धन नीहरित्वा दास उक्खिपापेत्वा धन आहराति वत्वा इम गाथमाह—

मञ्जे सोवण्णयो रासि सोवण्णमाला च नन्दको ।

यत्थ दासो आमजातो ठितो थुल्लानि गज्जतीति ॥

तत्थ मञ्जेति एव अहं जानामि । सोवण्णयोति सुन्दरो वण्णो एतेसन्ति सोवण्णानि । कानि
तानि? रजतमणिकञ्चनपवालादिरतनानि । इमस्मिं हि ठाने सब्बानेतानि सुवण्णानीति अधिप्पेतानि । तेस रासि
सोवण्णयो रासि । सोवण्णमाला चाति तुय्ह पितु सन्तका सुवण्णमालापि च एत्थेवाति मञ्जामि । नन्दको यत्थ
दासोति यस्मि ठाने ठितो नन्दको दासो । आमजातोति आम अहं वो दासीति एव दासव्य उपगताय आमदासी-
सखाताय दासिया पुत्तो । ठितो थुल्लानि गज्जतीति सो यस्मि ठाने ठितो थुल्लानि फरुसवचनानि वदति तत्थेव
ते कुलधन एवमहस्त मञ्जामीति । बोधिसत्तो कुमारस्स धनगहणुपाय आचिक्खि ।

कुमारो बोधिसत्त वन्दित्वा घर गन्त्वा नन्द आदाय निधिट्ठान गन्त्वा यथानुसिट्ठ पटिपज्जित्वा
त धन आहरित्वा कुटुम्ब सण्ठपेत्वा बोधिसत्तस्स ओवादे ठितो दानादीनि पुञ्जानि कत्वा जीवितपरियोसाने
यथाकम्म गतो ।

सत्था—पुब्बपेस एवसीलो येवाति वत्वा इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समो-
धानेसि । तदा नन्दो सारिपुत्तस्स सद्धिविहारिको अहोसि । कुटुम्बिकपुत्तो सारिपुत्तो पण्डितकुटुम्बिको पन अह-
मेवाति ।

नन्दजातक

धम्मसेनापति आवज्जेन्तो तस्स परिनिब्बाणभाव ज्ञत्वा अयं लोसकतिस्सत्थेरो अज्ज परिनिब्बायिस्सति । अज्ज मया एतस्स यावदत्थ आहार दातुं वट्ठतीति न आदाय सावत्थि पिण्डाय पाविसि । थेरो तं निस्साय ताव बहुमनुस्साय सावत्थिया हत्थं पसारत्वा वन्दनमत्तम्पि नालत्थं । अथ न थेरो गच्छावुसो ! आसनसालाय निसीदाति उय्योजेसि । ततो आगतमेव मनुस्सा अय्यो आगतोति आसने निमीदापेत्वा भोजेन्ति । थेरो पि इमं लोसकस्स देयाति लद्धाहारं पेसेसि । न गहेत्वा गता लोसकत्थेरे असरित्वा सयमेव भुञ्जिषु । अथ थेरस्स उट्ठाय विहारं गमनकाले लोसकतिस्सत्थेरो गन्त्वा थेरं वन्दि, थेरो निवत्तित्वा ठितकोव लद्धं ते आवुसो ! भत्तन्ति पुच्छि ।

थेरो सबेगप्पत्तो कालं ओलोकेसि । कालो अतिक्कन्तो । थेरो— होतावुसो ! इधेव निसीदाति लोसकत्थेरे आसनसालाय निसीदापेत्वा कोसलरज्जो निवेसनं अगमासि । राजा थेरस्स पत्तं गाहापेत्वा भत्तस्स अकालोति पत्तनूरं चतुमधुरं दापेसि ।

थेरो तमादाय भैक्ष्वा एहावुसो तिस्स ! इमं चतुमधुरं भुञ्जाति वत्वा पत्तं गहेत्वाव अट्ठासि । सो थेरे गारवेन लज्जन्तो न परिभुञ्जति, अथन थेरो सहावुसो तिस्स ! अहं इमं पत्तं गहेत्वाव ठस्सामि त्वं निसीदित्वा परिभुञ्ज, सचे इमं पत्तं हत्थतो मुञ्चेय्य किञ्चि न भवेय्याति आह ।

अथायस्मा लोसकतिस्सत्थेरो अग्गिस्सरे धम्मसेनापतिमिह पत्तं गहेत्वा ठिते चतुमधुरं परिभुञ्जि । तं थेरस्स अरियिद्विबलेन परिकख्यं न अगमासि । तदा लोसकतिस्सत्थेरो यावदत्थं उदरपूरं कत्वा परिभुञ्जि । तं दिवसमेव च अनुपादिसेसाय निब्बाणधातुया परिनिब्बायि । सम्मासम्बुद्धो तस्स सन्तिके ठत्वा सरीरनिक्खेपं कारेसि । धातुयो गहेत्वा चेतियं करिषु ।

तदा भिक्खू धम्मसभायं सन्निपतित्वा—आवुसो ! लोसकत्थेरो अपुञ्जो अप्पलाभी एवरूपेन नाम अपुञ्जेन अप्पलाभिना कथं अरियधम्मो लद्धोति कथेन्तां निसीदिषु ।

सत्था धम्मसभायं गन्त्वा— कायं नुत्थं भिक्खवे ! एतरहिं कथायं सन्निसिन्नाति पुच्छि ।
ते इमायं नाम भन्तेति आरोचेसु ।

सत्था-भिक्खवे एसो भिक्खु अत्तनो अप्पलाभिभावञ्च अरियधम्मलाभीभावं च अत्तनावं अकासि । अयं हि पुब्बे परेसं लाभन्तराय कत्वा अप्पलाभी जातो अनिच्चं दुक्खं अनत्ताति विपस्सनाय युत्तभावस्स फलेन अरियधम्मलाभी जातोति वत्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते कस्सपसम्मासम्बुद्धकाले अञ्जतरौ भिक्खु एकं कुटुम्बिकं निस्साय गामकावासे वसति पकतत्तो सीलवा विपस्सनाय युत्तपयुत्तो । अथेको खीणासवत्थेरो समवत्तवासं वसमानो अनुपुब्बेन तस्स भिक्खुनो उपट्ठाककुटुम्बिकस्स वसनगामं सम्पत्तो । कुटुम्बिको थेरस्स इरियापथे येव पसीदित्वा पत्तं आदाय घरं पवेसेत्वा सक्कच्चं भोजेत्वा थोकं धम्मकथं सुत्वा थेरं वन्दित्वा— भन्ते ! अम्हाकं धुरविहारमेव गच्छथ मयं सायण्हसमये आगन्त्वा पस्सिस्सामाति आह ।

थेरो विहारं गन्त्वा नेवासिकत्थेरे वन्दित्वा आपुच्छित्वा एकमन्तं निसीदि । सोपि तेन सद्धिं पटि-सन्धारं कत्वा— लद्धो ते आवुसो ! भिक्खाहारोति पुच्छि ।

आमं लद्धोति ।

कहं लद्धोति ?

तुम्हाकं धुरगामे कुटुम्बिकघरेति । एवञ्च पनं वत्वा अत्तनो सेनासनं पुच्छित्वा पटिजग्गित्वा पत्त-चीवरं पटिसामेत्वा ज्ञानमुखेन फलमुखेन वीतिनामेन्तो निसीदि ।

सोपि कुटुम्बिको सायण्हे गन्धमालञ्चेव दीपतेलञ्च गाहापेत्वा विहार गन्त्वा नेवासिकत्थेर वन्दित्वा भन्ते । एको आगन्तुकत्थेरो अत्थि आगतो नु खोति पुच्छि ।

आम आगतोति ।

इदानीं कहन्ति ?

असुकसेनासने नामाति ।

सो तस्स सन्तिक गन्त्वा वन्दित्वा एकमन्त निसिन्नो धम्मकथ सुत्वा सीतलवेलाय चेतिय च बोधिं च पूजेत्वा दीपे जालेत्वा उभोपि जने निमन्तेत्वा गतो । नेवासिकत्थेरोपि खो अय कुटुम्बिको परिभिन्नो सचाय भिक्खु इमस्मिं विहारे वसिस्सति न म एस किस्मिं च गणयिस्सतीति थेरे अनत्तमनत आपज्जित्वा इमस्मिं विहारे एतस्स अवसनाकारो मया कातु वट्ठीतीति तेन उपट्ठानवेलाय आगतेन सद्धिं किञ्चि न कथेसि ।

खीणासवत्थेरो तस्स अज्झासय जानित्वा अय थेरो मम कुले वा लाभेत्वा गणे वा अपनिबुद्धभाव न जानीतीति अत्तनो वसनट्ठान गन्त्वा ज्ञानसुखेन फलसुखेन वीतिनामेसि ।

नेवासिकोपि पुनरिवसे नखपिट्ठेन गण्डि पहरित्वा, नखेन द्वार आकोटेत्वा, कुटुम्बिकस्स गेह अगमासि । सो तस्स पत्त गहेत्वा पञ्चत्तासने निसीदापेत्वा—आगन्तुकत्थेरो कुहिं भन्तेति, पुच्छि ।

नाह तव कुलूपकस्स पवत्ति जानामि, । गण्डि पहरन्तो द्वार आकोटेन्तो पबोधेतु नासक्खि । हिय्यो तव गेहे पणीतभोजन भुञ्जित्वा जीरापेतु असक्कोन्तो इदानीं निह ओक्कन्तो येव भविस्सति । त्व पसीदमानो एवरूपेसु ठानेसु येव पसीदसीति आह ।

खीणासवत्थेरोपि अत्तनो भिक्खाचारवेल सल्लक्खेत्वा सरीर पटिजग्गित्वा पत्तचीवरमादाय आकासे उपपत्तित्वा अञ्जत्थ अगमासि ।

सो कुटुम्बिको नेवासिकत्थेर सप्पिमधुसक्कराभिसखत पायास पायेत्वा पत्त गन्धचुण्णेहि उब्बट्ठेत्वा पुन पूरेत्वा— भन्ते । सो थेरो मगगकिलन्तो भविस्सति इदमस्स हरथाति अदासि ।

इतरौ अप्पटिक्खित्वाव गहेत्वा गच्छन्तो सचे सो भिक्खु इम पायास पिबिस्सति गीवाय गहेत्वा निक्कड्ढियमानोपि न गमिस्सति । सचे पनाह इम पायास मनुस्सस्स दस्सामि पाकट मे कम्म भविस्सति । सचे उदके ओपिलापेस्सामि उदकपिट्ठे सप्पि पञ्चायिस्सति । सचे भूमिय छड्ढेस्सामि काकसन्निपातेन पञ्चायिस्सति । कत्थ नु खो इम छड्ढेय्यन्ति उपघारेन्तो एक ज्ञामक्खेत्त दिस्वा अगारे वियूहित्वा तत्थ पक्खिपित्वा उपरि अगारेहि पटिच्छादेत्वा विहार गतो । त भिक्खु अदिस्वा चिन्तेसि— अद्धा सो भिक्खु खीणासवो मम अज्झासय विदित्वा अञ्जत्थ गतो भविस्सति । अहो ! मया उदरहेतु अयुत्त कतन्ति । तावदेवस्स महन्त दोमनस्स उदपादि । ततो पट्ठायेव च मनुस्सपेतो हुत्वा नचिरस्सेव काल कत्वा निरये निब्बत्ति ।

सो बहूनि वस्ससतसहस्सानि निरये पच्चित्वा पक्कावसेसेन पटिपाटिया पञ्चजातिसतेसु यक्खो हुत्वा एकदिवसम्पि उदरपूर आहार न लभि । एकदिवस पन गम्भमल उदरपूर लभि । पुन पञ्चजातिसतेसु सुनखो अहोसि । तदापि एकदिवस भत्तवमन उदरपूर लभि । सेसकाले पन तेन उदरपूर आहारो नाम न लद्ध-पुब्बो । सुनखयोनिनो पन चवित्वा कासिरट्ठे एक्कस्मिं गामे दुग्गतकुले निब्बत्ति । तस्स निब्बत्तितो पट्ठाय त कुल परमदुग्गतयेव जात । नाभितो उद्ध उदककज्जिकमत्तम्पि न लभि । तस्स पन मित्तविन्दकोति नाम अहोसि । मातापितरौ छातकदुक्ख अधिवासेतु असक्कोन्ता गच्छ कालकण्णिकाति त पोथेत्वा नीहरिसु । सो अप्परिसरणो विचरन्तो बाराणसि अगमासि ।

तदा बोधिसत्तो बाराणसिय दिसापामोक्खो आचरियो हुत्वा पञ्चमाणवकसतानि सिप्प वाचेति । तदा बाराणसिवासिनो दुग्गतान परिब्बय दत्वा सिप्प सिक्खापेन्ति । अयम्पि मित्तविन्दको

बोधिसत्तस्स सन्तिके पुञ्जसिप्प सिक्खति । सो फस्सो अनोवादक्खमोत त पहरन्तो विचरति बोधिसत्तेन ओवदियमानोपि ओवाद न गण्हाति । त निस्साय आयोपिस्स मन्दो जातो । अथ सो माणवकेहि सद्धिं भण्डित्वा ओवाद अगण्हन्तो ततो पलायित्वा आहिण्डन्तो एक पच्चन्तगाम गत्वा भति कत्वा जीवति । सो तत्थ एकाय दुग्गतित्थिया सद्धिं सवास कप्पेसि । सा त निस्साय द्वे दारके विजायि । गामवासिनो अम्हाक सुसासन दुस्सासन आरोचेय्यासीति मित्तविन्दकस्स भति दत्त्वा त गाम द्वारे कुटिकाय वसापेसु । त पन मित्तविन्दक निस्साय ते [२०७] पच्चन्तगामवासिनो सत्तक्खत्तु राजदण्ड अदसु । सत्तक्खत्तु तलाक छिज्जि ।

ते चिन्तयिसु अम्हाक पुब्बे इमस्स मित्तविन्दकस्स अनागमनकाले एवरूप नत्थि इदानी पनस्स आगतकालतो पट्ठाय परिहायामाति त पोथेत्वा नीहरिसु । सो अत्तनो दारके गहेत्वा अञ्जत्थ गच्छन्तो एक अमनुस्सपरिग्गह अटवि पाविसि । तत्थस्स अमनुस्सा द्वे दारके च भरियञ्च मारेत्वा मस खादिसु ।

सो ततो पलायिन्तु ततो ततो आहिण्डन्तो एक गम्भीर नाम पट्टनगाम नावाविस्सज्जनदिवसे येव पत्वा कम्मकरो हुत्वा नाव अभिस्सि । नावा समुद्दिपट्ठे सत्ताह गत्वा सत्तमे दिवसे समुद्दमज्जे आकोटेत्वा ठपिता विय अट्ठासि । ते कालकणिसलाक विचारेसु ^१ । सत्तक्खत्तु मित्तविन्दकस्सेव पापुणि । मनुस्सा तस्सेक वेणुकलापक दत्त्वा हत्थे गहेत्वा समुद्दे खिप्पिसु । तस्मिं खित्तमत्ते नावा अगमासि । मित्तविन्दको वेणुकलापे निपज्जित्वा समुद्दिपट्ठे गच्छन्तो कस्सपसम्मासम्बुद्धकाले रक्खितसीलस्स फलेन समुद्दिपट्ठके एकस्मिं फळिकविमाने चतस्सो देवधीतरो पटिलभित्वा तास सन्तिके सुख अनुभवमानो सत्ताह वसि ।

ता पन विमानपेतियो सत्ताह सुख अनुभवन्ति सत्ताह दुक्ख । दुक्ख अनुभवितु गच्छमाना 'याव मय आगच्छाम ताव इधेव होहीति' वत्वा अगमसु ।

मित्तविन्दको तास गतकाले वेणुकलापे निपज्जित्वा पुरतो गच्छन्तो रजतविमाने अट्ठदेवधीतरो लभि । ततोपि पर गच्छन्तो मणिविमाने सोळस, कणकविमाने द्वीत्तिस देवधीतरो लभि । तासम्पि वचन अकत्त्वा परतो गच्छन्तो अन्तरदीपके एक यक्खनगर अहस । तत्थेका यक्खिणी अजरूपेन विचरति । मित्तविन्दको तस्सा यक्खिणीभाव अजानन्तो अजमस खादिसाभीति त पादे अगाहेसि । सा यक्खानुभावेन त उक्खिपित्वा खिपि । सो ताय खित्तो समुद्दमत्थकेन गत्वा बाराणसिय परिखापिट्ठे एकस्मिं कण्टकगुम्बमत्थके पतित्वा पवट्टमानो भूमिय पतिट्ठासि ।

तस्मिं च समये तस्मिं परिखापिट्ठे रञ्जो अजिका चरमाना चोरा हरन्ति । अजिकगोपका चोरे गण्हिस्सामाति एकमन्त निलीना अट्ठसु । मित्तविन्दको पवट्टित्वा भूमिय ठितो ता अजिका दिस्वा चिन्तेसि—अह समुद्दे एकस्मिं दीपके अजिक पादे गहेत्वा ताय खित्तो इध पतितो । स चेपनिदानि एक अजिक पादे गहेस्सामि सा म परतो समुद्दिपट्ठे विमानदेवतान सन्तिके खिप्पिस्सतीति । सो एव अयोनिसो मनसिकरित्वा अजिक पादे गण्हि । सा गहितमत्ता विरवि । अजिकगोपका इतोचितो च आगन्त्वा त गहेत्वा एत्तक काल राजकुले अजिकाय खादको एस चोरोति त कोट्टेत्वा बन्धित्वा रञ्जो सन्तिक नेन्ति । [२०८]

तस्मिं खणे बोधिसत्तो पञ्चसतमाणवकपरिवुत्तो नगरा निक्खम्म नहायितु गच्छन्तो मित्तविन्दक दिस्वा सञ्जानित्वा ते मनुस्से आह । ताता ! अय अम्हाक अन्तेवासिको कस्मा त गण्हित्थाति ? अजिकचोरको, अय्य ! एक अजिक पादे गण्हि तस्मा गहितोति । तेनहेत अम्हाक दास कत्वा देथ अम्हे निस्साय जीविस्सतीति । ते साधु अय्याति त विस्सज्जेत्वा अगमसु । अथ न बोधिसत्तो मित्तविन्दक त्व एत्तक काल कह वसीति पुच्छि । सो सब्ब अत्तना कतकम्म आरोचेसि । बोधिसत्तो अत्थकामान वचन अकरोन्तो एत दुक्ख पापुण्णतीति वत्वा इम गाथमाह—

यो अत्थकामस्स हितानुकम्पिनो ओवज्जमानो न करोति सासन,
अजिया पादमोलुब्ध मित्तको विय सोचतीति ।

तत्थ अत्थकामस्साति वुड्ढि इच्छन्तस्स । हितानुकम्पिनोति हितेन अनुकम्पमानस्स । ओवज्जमानोति मुदुकेन हितचित्तेन ओवदियमानो । न करोति सासनन्ति अनुसत्थि न करोति दुब्बच्चो अनोवादको होति । मित्तको विय सोचतीति यथा अय मित्तविन्दको अजाय पाद गहेत्वा सोचति किलमति एव निच्चकाल सोचतीति इमाय गाथाय बोधिसत्तो धम्म देसेसि ।

एव तेन थेरेन एतके अदाने तीसु येव अत्तभावेसु कुच्छिपूरो लद्धपुब्बो यक्खेन हुत्वा एकदिवस गब्भ-मल लद्ध, सुनखेन हुत्वा एकदिवस भत्तवमन, परिनिब्बाणदिवसे धम्मसेनापतिस्सानुभावेन चतुमधुर लद्ध । एव परस्स लाभन्तरायकरण नाम महादोसन्ति वेदितव्व ।

तस्मि पन काले सोपि आचरियो मित्तविन्दकोपि यथाकम्म गता^१ । सत्था एव भिक्खवे अत्तना अप्प-लाभीभावञ्च अग्रियधम्मलाभीभावञ्च सयमेव एसो अकासीति इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा मित्तविन्दको लोसकतिस्सत्थेरो अहोसि । दिसापामोक्खाचरियो पन अहमेवाति ।

लोसकजातक ।

२. कपोतजातकं

यो अत्थकामस्साति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अञ्जतर लोलभिक्षु आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

तस्स लोलभावो नवकनिपाते काकजातके आवीभविस्सति । तदा पन त भिक्षू अयं [२०९]
भन्ते । भिक्षु लोलोति सत्थु आरोचेसु ।

अथ न सत्था सच्च किर त्व भिक्षु । लोलोति पुच्छि ।

आम भन्तेति ।

सत्था पुब्बेपि त्व भिक्षु । लोलो लोलकारणा जीवितक्खय पत्तो पण्डितापि त निस्साय
अत्तनो वसनट्ठाना परिहीनाति वत्ता अतीत आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो पारापत्तयोनिय निब्बत्ति । तदा बाराणसीवासिनो
पुञ्जकामताय तस्मि तस्मि ठाने सकुणान सुखवासत्थाय थुसपच्छियो ओलम्बेन्ति । बाराणसिसेट्ठि-
नोपि भत्तकारको अत्तनो महानसे एक थुसपच्छि ओलम्बेत्वा ठपेसि । बोधिसत्तो तत्थ वास कप्पेसि । सो पातोव
निक्खमित्वा गोचरे चरित्वा साय आगन्त्वा तत्थ वसन्तो काल खेपेति । अथेकदिवस एको काको महानसमत्थ-
केन गच्छन्तो अम्बिलानम्बिलमच्छमसान धूपनवास घायित्वा लोभ उप्पादेत्वा किञ्चु खो निस्साय इम मच्छ-
मस लभिस्सामीति अविदूरे निसीदित्वा परिगण्हन्तो माय बोधिसत्त आगन्त्वा महानस पविसन्त दिस्वा इम
पारापत्त निस्साय मच्छमस लभिस्सामीति पुन दिवसे पातोव आगन्त्वा बोधिमत्तस्स निक्खमित्वा गोचरत्थाय
गमनकाले पिट्ठितो पिट्ठतो अगमासि ।

अथ न बोधिसत्तो-कस्मा त्व सम्म । अम्हेहि सद्धि चरसीति आह ।

सामि । तुम्हाक किरिया मय्ह रुच्चति । इतो पट्ठाय तुम्हे उपट्ठहिस्सामीति ।

सम्म । तुम्हे अञ्जगोचरा, मय अञ्जगोचरा । तुम्हेहि अम्हाकमुपट्ठान दुक्करन्ति ।

सामि । तुम्हाक गोचरगगहणकाले अहम्पि गोचर गहेत्वा तुम्हेहि सद्धि येव गमिस्सामीति ।

साधु, केवलन्ते अप्पमत्तेन भवितव्वन्ति ।

एव बोधिमत्तो काक ओवदित्वा गोचरे चरन्तो तिणबीजादीनि खादति । बोधिसत्तस्स पन गोचर-
गहणकाले काको गन्त्वा गोमयपिण्ड अपनेत्वा पाणके खादित्वा उदर पूरेत्वा बोधिसत्तस्स सन्तिक आगन्त्वा-
सामि । तुम्हे अतिवेल चरथ अतिबहुभक्खेन नाम भवितु न वट्ठतीति वत्ता बोधिसत्तेन गोचर गहेत्वा साय
आगच्छन्ते सद्धि येव महानस पाविसि । भत्तकारको अम्हाक कपोतो अञ्जम्पि गहेत्वा आगतोति वत्ता
काकस्सपि पच्छि ठपेसि । ततो पट्ठाय द्वे जना वसन्ति ।

अथेकदिवस सेट्ठिस्स बहु मच्छमस आहरिसु । त आदाय भत्तकारको महानसे तत्थ तत्थ ओलम्बे-
सि । काको त दिस्वा लोभ उप्पादेत्वा स्वे गोचरभूमि अगन्त्वा मया इदमेव खादितव्वन्ति रत्ति तित्तिणन्तो^१ निप-
ज्जि । पुन दिवसे बोधिसत्तो गोचराय गच्छन्तो-एहि सम्म । काकाति आह ।

सामि । तुम्हे गच्छथ मय्ह कुच्छिरोगो अत्थीति ।

सम्म । काकान कुच्छिरोगो नाम कदाचि न भूतपुब्बो । रत्ति तीसु यामेसु एकेकस्मि [२१०] यामे

मुच्छिता होन्ति । दीपवर्द्धिं गलितकाले पन नेस मुहुत्त तिति होति । त्व इम मच्छमस खादितुकामो भविस्ससि, एहि मनुस्सपरिभोगो नाम तुम्हाक दुप्परिभुज्जियो मा एवरूप अकासि, मया सद्धि येव गोचराय गच्छाहीति ।

न सक्कोमि सामीति ।

तेनहि पञ्चायिस्ससि सकेन कम्मेन लोभवस अगन्त्वा अप्पमत्तो होहीति त ओवदित्वा बोधिसत्तो गोचराय गतो । भत्तकारको नानप्पकार मच्छमसविकति सम्पादेत्वा उसुम निब्बापनत्थ भाजनानि थोक विवरित्वा रसपरिस्सावनकरोटि भाजनमत्थके ठपेत्वा बहि निक्खमित्वा सेद पुच्छमानो अट्ठासि ।

तस्मि खणे काको पच्छित्तो सीस उक्खिपित्वा भत्तगेह ओलोकेन्तो तस्स निक्खमितभाव ज्ञात्वा— अय दानि मय्ह मनोरथ पूरेत्वा मस खादितु कालो किन्नुखो महामस खादामि उदाहु चुण्णिकमसन्ति चिन्तेत्वा चुण्णिकमसेन नाम खिप्प कुच्छि पूरेतु न सक्का महन्त मसखण्ड आहरित्वा पच्छिय निक्खिपित्वा खादमानो निपज्जिस्सामीति पच्छित्तो उप्पतित्वा रसकरोटिय निलीयि । सा किलीति सद्धर्मकासि । भत्तकारको त सद्ध सुत्वा किन्नुखो एतन्ति पविट्ठो काक दिस्वा अय दुट्ठकाको मया सेट्ठिनो पक्कमस खादितुकामो अह खो पन सेट्ठि निस्साय जीवामि न इम बाल, किम्मे इमिनाति द्वार पिधाय काक गहेत्वा सकलसरीरे पत्तानि लुञ्चित्वा अट्ठसिगिवेर लोणजीरकाय कोट्टेत्वा अम्बिलतक्केन आलोळेत्वा तेनस्स सकलसरीर मक्खेत्वा त काक पच्छिय खिपि । सो अधिमत्तवेदनाभिभूतो तित्तिणायन्तो निपज्जि । बोधिसत्तो साय आगन्त्वा त व्यसनप्पत्त दिस्वा लोल काक । मम वचन अकत्वा तव लोभ निस्साय महादुक्ख पत्तोसीति वत्वा इम गाथमाह—

यो अत्थकामस्स हितानुकम्पिनो ओवज्जमानो न करोति सासन ।

कपोतकस्स वचन अकत्वा अमित्तहत्थगतोव सेतीति ॥

तत्थ कपोतकस्स वचन अकत्वाति पारापतस्स हितानुसासनि वचन अकत्वा अमित्तहत्थगतो व सेतीति अमित्तान अनत्थकारकान दुक्खूप्पादकपुगलान हत्थपथ गतो । अय काको विय पुगलो महन्त व्यसन पत्वा अनुसोचमानो सेतीति ।

बोधिसत्तो इम गाथ वत्वा इदानी मया च एतस्मि ठाने न सक्का वसितुन्ति अञ्जत्थ गतो । काको पि तत्थेव जीवितक्खय पत्तो । अथ न भत्तकारको सद्धि पच्छिया गहेत्वा सकारट्ठाने छड्ढेसि । [२११]

सत्थापि न त्व भिक्खु ! इदानीव लोलो पुब्बेपि लोलो येव तञ्च पन ते लोल निस्साय पण्डितापि सकम्हा आवासा परिहीना ति इम धम्मदेसन आहरित्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने सो भिक्खू अनागामिफल पत्तो । सत्था अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा काको लोलभिक्खु अहोसि । पारापतो पन अहमेवाति ।

कपोतजातक ।

३. वेळुकजातकं

यो अत्थकामस्साति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अञ्जतर दुब्बचभिक्षु आरम्भ कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

त हि भगवा सच्च किर त्व भिक्षु ! दुब्बचोति पुच्छित्वा सच्च भन्तेति वुत्ते न त्व भिक्षु । इदनेव दुब्बचो पुब्बेपि दुब्बचो येव दुब्बचत्ता येव पण्डितान वचन अकत्वा सप्पमुखे जीवितक्खय पत्तोसीति वत्ता अतीत आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो कासिरट्ठे महाभोगकुले निब्बत्तो । विञ्जुत पत्वा कामेसु आदीनव नेक्खम्मे चानिसस दिस्वा कामे पहाय हिमवन्त पविसित्वा इसिपब्बज्ज पब्बजित्वा कसिण-परिकम्म कत्वा पच्च अभिञ्जा अट्ठ समापत्तियो उप्पादेत्वा ज्ञानसुखेन वीतिनामेन्तो अपरभागे महापरिवारो पच्चहि तापससतेहि परिवुत्तो गणस्स सत्था हुत्वा विहासि ।

अथेको आसिविसपोतको अतनो धम्मताय चरन्तो अञ्जतरस्स तापसस्स अस्समपद पत्तो । तापसो तस्मि पुत्तसिनेह उप्पादेत्वा त एकस्मि वेळुपब्बे सयापेत्वा पटिजग्गति । तस्स वेळुपब्बे सयनतो वेळुक्के त्वेव नाम अकसु । त पुत्तसिनेहेन पटिजग्गन्तो तापसस्स वेळुकपितात्वेव नाम अकसु । तदा बोधिसत्तो एको किर तापसो आसीविस पटिजग्गतीति सुत्वा पक्कोसित्वा सच्च किर त्व आसिविस जग्गसीति पुच्छित्वा सच्चन्ति वुत्ते आसिविसेन सद्धि विस्सासो नाम नत्थि, मा एव जग्गसीति आह । तापसो आह-सो मे आचरिय ! पुत्तो नाह तेन विना वत्तितु सक्खिस्सामीति ।

तेनहि एतस्सेव सन्तिका जीवितक्खय पापुणिस्ससीति ।

तापसो बोधिसत्तस्स वचन न गण्हि, आसिविसम्पि जहितु नासक्खि ।

ततो कतिपाह्वयेनेव सब्बे तापसा फलाफलत्थाय गन्त्वा गतदठाने फलाफलस्स सुलभभाव दिस्वा द्वे तयो दिवसे तत्थेव वसिसु । वेळुकपितापि तेहि सद्धि गच्छन्तो [२१२] आसीविस वेळुपब्बे येव सयापेवा पिदहित्वा गतो । सो पुन तापसेहि सद्धि द्वीहतोह्वयेन आगन्त्वा वेळुकस्स गोचर दस्सामीति वेळुपब्ब उग्घाटेत्वा-एहि पुत्त ! छातकोसीति हत्थ पसारेसि ।

आमिविसो द्वीह तीह निराहारताय कुज्झित्वा पसारितहत्थे डसित्वा तापस तत्थेव जीवितक्खय पापेत्वा अरञ्ज पाविसि । तापसा न दिस्वा बोधिसत्तस्स आरोचेसु । बोधिसत्तो तस्स मरीरकिच्च कारेत्वा इसिगणस्स मज्झे निसीदित्वा इसीन ओवादवसेन इमं गाथमाह-

यो अत्थकामस्स हितानुकम्पिनो ओवज्जमानो न करोति सासन ।

एव सो निहतो सेति वेळुकस्स तथा पिताति ॥

नत्थ एव सो निहतो सेतीति यो हि इसीन ओवाद न गण्हाति सो यथा एस तापसो आसीविसमुखे पूतिभाव पत्वा निहतो सेति एव महाविनास पत्वा निहतो सेतीति अत्थो । एव बोधिसत्तो इसिगण ओवदित्वा चत्तारो ब्रह्मविहारे भावेत्वा आयुपरियोसाने ब्रह्मलोके उप्पज्जि ।

सत्थापि न त्व भिक्षु ! इदनेव दुब्बचो पुब्बेपि दुब्बचो येव । दुब्बचभावेनेव च आसीविसमुखे पूतिभाव पत्तोति इमं धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा वेळुकपिता दुब्बचभिक्षु अहोसि, सेसपरिसा बुद्धपरिसा, गणसत्था पन अहमेवाति ।

वेळुकजातकं

४. मकसजातकं

सेय्यो अमित्तोति इदं सत्था मगधेसु चारिकं चरमानो अञ्जातरस्मिं गामके बालगामिकमनुस्से आरब्धं कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

तथागतो किर एकस्मिं समये सावत्थितो मगधरट्ठं गत्वा तत्थ चारिकं चरमानो अञ्जातर गामकं सम्पापुणि । सो च गामको येभ्य्येन अन्धबालमनुस्सेहि येव उस्सन्नो । तत्थेकदिवसं ते अन्धबालमनुस्सा सन्नि-
पतित्वा—भो ! अम्हे अरञ्जं पविसित्वा कम्मं करोन्ते मकसा खादन्ति तप्पच्चया अम्हाकं कम्मच्छेदो
होति । सब्बेधं धनूनि चैव आवुधानि च आदाय गत्वा मकसेहि सद्धिं युज्झित्वा सब्बमकसे विज्झित्वा
छिन्दित्वा च मारेमाति मन्तयित्वा अरञ्जं गत्वा मकसे विज्झिस्सामाति अञ्जामञ्जं विज्झित्वा च पहरित्वा
च दुक्खप्पत्ता आगत्वा अन्तोगामे च गाममज्जे च गामद्वारे च निपज्जिसु । [२१३]

सत्था भिक्खुसंघपरिवृतो तं गामं पिण्डाय पाविसि । अवसेसा पण्डितमनुस्सा भगवन्तं दिस्वा
गामद्वारे मण्डपं कत्वा बुद्धपमुखस्मिं भिक्खुसंखस्स महादानं दत्त्वा सत्थारं वन्दित्वा निंसीदिसु । सत्था तस्मिं तस्मिं
ठाने पतितमनुस्से दिस्वा ते उपासके पुच्छि-बहू इमे गिलानमनुस्सा किं एतेहि कतन्ति ?

भन्ते ! एते मनुस्सा मकसयुद्धं करिस्सामाति गत्वा अञ्जामञ्जं विज्झित्वा सयं गिलाना जाताति ।

सत्था—न इदमेव अन्धबालमनुस्सा मकसे पहरिस्सामाति अत्तानं पहरन्ति पुब्बेपि मकसं पहरिस्सा-
माति परं पहरणकमनुस्सा अहेसु येवाति वत्वा तेहि मनुस्सेहि याचितो अतीतं आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो वणिज्जाय जीविकं कप्पेति । तदा कासिरट्ठे
एकस्मिं पच्चन्तगामे बहू वड्ढकी वसन्ति । तत्थेको खल्लातवड्ढकी^१ रुक्खं तच्छति । अथस्स एको मकसो तम्ब-
लोहथालकपिट्ठिसदिसे सीसे निसीदित्वा सत्तियां पहरन्तो वियं सीसं मुखतुण्डकेन विज्झि । सो अत्तनो सन्तिके
निसिन्नं पुत्तं आह—तात ! मय्हं सीसं मकसो सत्तियां पहरन्तो वियं विज्झति निवारहेहि नन्ति ।

तात ! अधिवासेहि एकप्पहारेण तं मारेस्सामीति ।

तस्मिं समये बोधिसत्तोऽपि अत्तनो भण्डं परियेसमानो तं गामं पत्वा तस्स वड्ढकीसालाय निसिन्नो
होति । अथ सो वड्ढकी पुत्तं आह—तात ! इमं मकसं वारेहीति । सो वारेस्सामि ताताति तिखिणं महाफरसु
उक्खिपित्वा पितुं पिट्ठिपस्से ठत्वा मकसं पहरिस्सामीति पितुमत्थकं द्विधा भिन्दि । वड्ढकी तत्थेव जीवितवखयं
पत्तो । बोधिसत्तो तस्स तं कम्मं दिस्वा पच्चामित्तोऽपि पण्डितोऽव सेय्यो । सो हि दण्डभयेनापि मनुस्से न मारे-
स्सतीति चिन्तेत्वा इमं गाथमाह—

सेय्यो अमित्तो मत्तिया उपेतो न त्वेव मित्तो मतिविप्पहीनो ।

मकसं बधिस्सन्ति हि एलमूगो पुत्तो पितुं अग्निंदा उत्तमगन्ति ॥

तत्थ सेय्योति पवरो उत्तमो । मत्तिया उपेतोति पञ्जाय समन्नागतो । एलमूगोति लालामुखो^२ बालो ।
पुत्तो पितुं अग्निंदा उत्तमगतिं अत्तनो बालतायं पुत्तोऽपि हुत्वा पितुं उत्तमगं मत्थकं मकसं मारिस्सामीति द्विधा
भिन्दि । तस्मा बालमित्ततो पण्डितो अमित्तोऽव सेय्योति । इमं गाथं वत्वा बोधिसत्तो उट्ठाय यथाकम्मं गतो
वड्ढकिस्सापि जातकां सरीरकिच्च अकसु ।

सत्था एव उपासका ! पुब्बेपि मकसं पहरिस्सामाति परं पहरणकमनुस्सा अहेसु येवाति । इमं
धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा गाथं वत्वा पक्कन्तो पण्डितवाणिजो
पन अहमेव अहोसिन्ति ।

मकसजातकं [२१४]

१ सि०—पलितवड्ढकी । २ स्या०—लालामूगो ।

५. रोहिणीजातकं

सेय्यो अमित्तोति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एक अनाथपिण्डकसेट्ठिनो दासि आरब्भ कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

अनाथपिण्डकस्स किर एका रोहिणी नाम दासी अहोसि । तस्सा वीहिपहरणट्ठाने आगन्त्वा महल्लिका माता निपज्जि । त मक्खिका परिवारेत्वा सूचिया विज्झमाना विय खादन्ति । सा धीतर आह—
अम्म ! मक्खिका म खादन्ति । एता वारेहीति ।

सा वारेस्सामि अम्माति मुसल उक्खिपित्वा मातुसरीरे मक्खिका मारेत्वा विनास पापेस्सामीति मातर मुसलेन पहरित्वा जीवितवखय पापेसि । न दिस्वा माता मे मताति रोदितु आरभि । त पवुत्ति सेट्ठिस्स आरोचेसु । सेट्ठी तस्सा मरीरकिच्च कारेत्वा विहार गन्त्वा सब्ब त पवुत्ति सत्थु आरोचेसि । सत्था—नखो गहपति ! एसा मातुसरीरे मक्खिका मारेमीति इदानेव मूसलेन पहरित्वा मातर मारेसि पुब्बेपि मारेसि येवाति वत्वा तेन याचितो अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो सेट्ठिकुले निब्बत्तित्वा पितु अच्चयेन सेट्ठिट्ठान पापुणि । तस्सापि रोहिणी नाम दासी अहोसि । सापि अत्तनो वीहिपहरणट्ठान आगन्त्वा निपन्नाय^१ मातरा मक्खिका मे अम्म वारेहीति वुत्ता एवमेव मुसलेन पहरित्वा मातर जीवितवखय पापेत्वा रोदितु आरभि । बोधिसत्तो त पवुत्ति सुत्वा अमित्तोपि हि इमस्मि लोके पण्डितो व सेय्योति चिन्तेत्वा इमं गायमाह—

सेय्यो अमित्तो मेधावी यञ्चे बालानुकम्पको ।

पस्स रोहिणिक जम्मि मातर हत्त्वान सोचतीति ॥

तत्थ मेधावीति पण्डितो जाणी विभावी । यञ्चे बालानुकम्पकोति एत्थ एत्थ यन्ति लिंगविपत्तासो कतो । चेति नामत्थे निपातो । यो नाम बालो अनुकम्पको ततो सतगुणेन सहस्सगुणेन पण्डितो अमित्तो ह्यन्तोपि सेय्यो येवाति अत्थो । अथवा—यन्ति पटिसेधनत्थे निपातो नो चे बालानुकम्पकोति अत्थो । जम्मिन्ति लामिक दन्ध । मातर हत्त्वा सोचतीति मक्खिका मारेस्सामीति मातर हत्त्वान इदानि अयं बाला—सयमेव रोदति परिदेवति । इमिना कारणेन इमस्मि लोके अमित्तोपि पण्डितो व सेय्योति । बोधिसत्तो पण्डित पससन्तो इमाय गायमाय धम्म देसेमि ।

सत्था न खो गहपति ! एसा इदानेव मक्खिका मारेस्सामीति मातर घातेसि पुब्बेपि घातेसि येवाति इमं धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा माता येव माता अहोसि, धीता येव धीता, महासेट्ठी पन अहमेव अहोसिति ।

रोहिणीजातक [२१५]

६. आरामदूसकजातकं

न वे अनत्थकुसलेनाति इद सत्था जेतवने विहरन्तो अञ्जतरस्मि कोसलगामके उय्यानदूसक आरम्भ कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

सत्था किर कोसलेसु चारिक चरमानो अञ्जतर गामक सम्पापुणि । तत्थेको कुटुम्बिको तथागत निमन्तेत्वा अत्तनो उय्याने निसीदापेत्वा ब्रुद्धपमुखस्स सधम्म दान दत्त्वा-भन्ते । यथावच्चिया इमस्मि उय्याने विचरथाति आह ।

भिक्षू उट्ठाय उय्यानपाल गहेत्वा उय्याने विचरन्ता एक अगणट्ठान दिस्वा उय्यानपाल पुच्छिसु-उपासक । इम उय्यान अञ्जत्थ सन्दच्छाय^१ इमस्मि पन ठाने कोचि रुक्खो वा गच्छो वा नत्थि, किन्तु खो कारणति ?

भन्ते । इमस्म उय्यानस्स रोपनकाले एको गामदारको उदक सिञ्चिन्तो इमस्मि ठाने रुक्खपोतके उम्मूल कत्वा मूलप्पमाणेन उदक सिञ्चि । ते रुक्खपोतका मिलायित्वा मत्ता । इमिना कारणेन इद ठान अगण जातन्ति । भिक्षू सत्थार उपसकमित्वा एतमत्थ आरोचेसु । सत्था न भिक्षवे । सो गामदारको इदानीव आरामदूसको पुब्बेपि आरामदूसको येवाति वत्ता अतीत आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बाराणसिय नक्खत्त घोसयिसु । नक्खत्तभेरिसद्वसवण-कालतो पट्ठाय सकलनगरवासिनो नक्खत्तनिस्सितका हुत्वा विचरन्ति । तदा रज्जो उय्याने बहू मक्कटा वसन्ति । उय्यानपालो चिन्तेसि-नगरे नक्खत्त घुट्ठ । इमे वानरे उदक सिञ्चथाति वत्ता अह नक्खत्त कीळि-स्सामीति जेट्ठकवानर उपसकमित्वा-सम्म वानरजेट्ठक । इम उय्यान तुम्हाकम्पि बहूपकार, तुम्हे एत्थ पुप्फफलपल्लवानि खादथ । नगरे नक्खत्त घुट्ठ, अह नक्खत्त कीळिस्सामि । यावाह न आगच्छामि ताव इमस्मि उय्याने रुक्खपोतकेसु उदक सिञ्चितु सक्खिस्सथाति पुच्छि ।

साधु सिञ्चिस्सामीति ।

तेनहि अप्पमत्ता होथाति उदक सिञ्चनत्थाय तेस चम्मकूटे^२ चेव दारुकूटे च दत्त्वा गतो ।

वानरा चम्मकूटे चेव दारुकूटे च गहेत्वा रुक्खपोतकेसु उदक सिञ्चन्ति । अथ ने वानरजेट्ठको एवमाह-भो वानरा ! उदक नाम रक्खितब्ब, तुम्हे रुक्खपोतकेसु उदक सिञ्चन्ता उप्पाटेत्वा उप्पाटेत्वा मूल ओलोकेत्वा गम्भीरगतेसु मूलेसु बहु उदक सिञ्चथ, अगम्भीरगतेसु अप्प । पच्छा अम्हाक उदक दुल्लभ भविस्सतीति ।

ते साधूति सम्पटिच्छित्वा तथा अकसु । तस्मि समय एको पण्डितपुरिसो राजुय्याने ते वानरे तथा करोन्ते दिस्वा एवमाह-भो वानरा ! कस्मा तुम्हे रुक्खपोतके उप्पाटेत्वा उप्पाटेत्वा मूलप्पमाणेन उदक सिञ्चथाति ? ते एव नो वानरजेट्ठको ओवदतीति आहसु । सो त वचन सुत्वा-अहो वत भो ! बाला अपण्डिता अत्थ करिस्सामाति अनत्थमेव करोन्तीति चिन्तेत्वा इम गाथमाह-[२१६]

न वे अनत्थकुसलेन अत्थचरिया सुखावहा ।

हापेति अत्थ दुम्मेघो कपि आरामिको यथाति ॥

तत्थ वेति निपातमत्त । अनत्थकुसलेनाति अनत्थे अनायतने कुसलेन अत्थे आयतने कारणे अकुसलेन चाति अत्थो । अत्थचरियाति वड्ढिकिरिया । सुखावहाति एवरूपेन अनत्थकुसलेन कायिकचेतसिकसुखसखातस्स अत्थस्स चरिया न सुखावहा, न सक्का आवहितुन्ति अत्थो । किं कारणा ? एकन्तेनेव हि हापेति अत्थ दुम्मेधोति बालपुग्गलो अत्थ करिस्सामीति अत्थ हापेत्वा अनत्थमेव करोति । कपि आरामिको यथाति यथा आरामे नियुत्तो आरामरक्खणको मक्कटो अत्थ करिस्सामीति अनत्थमेव करोति । एव यो कोचि अनत्थकुसलो तेन न सक्का अत्थचरिय आवहितु । सो तञ्जेव^१ अत्थ हापेति येवाति ।

एव सो पण्डितपुरिसो इमाय गाथाय वानरजेट्ठक गरहित्वा अत्तनो परिस आदाय उय्याना निक्खमि । सत्था न भिक्खवे । एस गामदारको इदानेव आरामदूसको पुब्बेपि आरामदूसको येवाति बत्वा इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा वानरजेट्ठको आरामदूसकगामदारको अहोसि । पण्डितपुरिसो पन अहमेवाति ।

आरामदूसकजातक ।

७. वारुणिजातकं

न वे अनत्थकुसलेनाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो वारुणीदूसक आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

अनाथपिण्डकस्स किर सहायो एको वारुणिवाणिजो तिखिण वारुणिं योजेत्वा हिरञ्जसुवण्णादीनि गहेत्वा विक्किणन्तो महाजने सन्निपत्तिं तात । त्वं दातव्वमूलं गहेत्वा वारुणिं देहिंति अन्तेवासिक आणापेत्वा सयं नहायितुं अगमासि । अन्तेवासिको महाजनस्स वारुणिं देन्तो मनुस्से अन्तरन्तरा लोणसक्खर आहरापेत्वा खादन्ते दिस्वा सुरा अलोणिका भविस्सति लोणमेत्थं पक्खिपिस्सामीति सुराचाटियं नाळिमत्तं लोणं पक्खिपित्वा तेमं सुरं अदासि । ते मुखं पूरेत्वा छड्ढेत्वा—किं ते कतन्ति पुच्छिं सु ।

तुम्हे सुरं पिबित्वा लोणं आहरापेन्तो दिस्वा लोणेन योजेसिन्ति ।

एवरूपा नाम मनापं वारुणिनासेसि बालाति तं गरहित्वा उट्ठायुट्ठायं पक्कन्ता ।

वारुणिवाणिजो आगन्ता एकम्पि अदिस्वा—वारुणिपायकां कहुं गताति पुच्छि ।

सो तमत्थं आरोचेसि ।

अथ न आचरियो—बाल । एवरूपा नाम ते सुरा नासितीति गरहित्वा गन्त्वा इमं कारणं अनाथपिण्डकस्स आरोचेसि ।

अनाथपिण्डको अत्थि नो इदं कथापारमतन्ति जेतवनं गन्त्वा [२१७] सत्थारं वन्दित्वा एतमत्थं आरोचेसि ।

सत्था—न एसं गहपति । इदानीं वारुणीदूसको पुब्बेपि वारुणीदूसको येवाति वत्वा तेन याचितो अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो वाराणसियं सेट्ठी अहोसि । तं उपनिस्साय एको वारुणीवाणिजो जीवति । सो तिखिणं सुरं योजेत्वा इमं विक्किणाहीति अन्तेवासिकं वत्वा नहायितुं गतो । अन्तेवासिको तस्मिं गतमत्ते येव सुराय लोणं पक्खिपित्वा इमिनावं नयेन सुरं विनासेसि । अथस्स आचरियो आगन्त्वा तं कारणं ज्ञत्वा सेट्ठिस्स आरोचेसि । सेट्ठि अनत्थकुसलो नाम बाला अत्थं करिस्सामाति अनत्थमेव करोन्तीति वत्वा इमं गाथमाह—

न वे अनत्थकुसलेन अत्थचरियां सुखं वहा ।

हापेति अत्थं दुग्धेधो कोण्डञ्जो वारुणिं यथाति ॥

तत्थ कोण्डञ्जो वारुणिं यथाति यथा अयं कोण्डञ्जनामको अन्तेवासिको अत्थं करिस्सामीति लोणं पक्खिपित्वा वारुणिं हापेसि परिहापेसि विनासेसि एव सम्बोपि अनत्थकुसलो अत्थं हापेतीति । बोधिसत्तो इमां गाथां धम्मं देसेसि ।

सत्थापि न एसं गहपति । इदानीं वारुणीदूसको पुब्बेपि वारुणीदूसको येवाति वत्वा अनुसन्धिं घट्टेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा वारुणीदूसको इदानीं वारुणीदूसको अहोसि । वाराणसीसेट्ठिं पनं अहमेवाति ।

वारुणिजातक

८. वेदभजातकं

अनुपायेन यो अत्यन्ति इव सत्था जेतवने विहरन्तो दुब्बच भिक्खु आरब्भ कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

त हि भिक्खु सत्था न त्व भिक्खु । इदानीं दुब्बचो पुब्बेपि दुब्बचो येव । तेनेव च कारणेन पण्डितान वचन अकत्वा तिण्हेन असिना द्विधा कत्वा छिन्नो हुत्वा मग्गे निपतित्थ । त च एकक निस्साय पुरिससहस्स जीवितकखय पत्तन्ति वत्वा अतीत आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते एकस्मि गामके अञ्जतरौ ब्राह्मणो वेदभ^१ नाम मन्त जानाति । सो किर मन्तो अनग्घो महारहो नक्खत्तयोगे लद्धे त मन्त परिवत्तेत्वा आकासे उल्लोकिते आकासतो सत्तरतनवस्स वस्साति । तदा बोधिसत्तो तस्स ब्राह्मणस्स सन्तिके सिप्प उगगण्हाति । अथेकदिवस ब्राह्मणो बोधिसत्त आदाय कोन चिदेव करणीयेन अत्तनो गामा निक्खमित्वा [२१८] चैतिरट्ठ^२ अगमासि । अन्तरामग्गे च एकस्मि अरञ्जट्ठाने पञ्चसता पेसनकचोरा नामपत्थघात करोन्ति । ते बोधिसत्त च वेदभब्राह्मण च गण्हिस्सु ।

कस्मा पनेते पेसनकचोराति वुच्चन्ति ? ते किर द्वे जने गहेत्वा एक धनाहरणत्थाय पेसेन्ति तस्मा पेसनकचोरातेव वुच्चन्ति । तेपि च एकस्मि अरञ्जट्ठाने ठिता पितापुत्ते गहेत्वा पितर त्व अम्हाक धन आहरित्वा पुत्त गहेत्वा याहीति वदन्ति । एतेनुपायेन मातुधीतरो गहेत्वा मातर विस्सज्जेन्ति । जेट्ठकणिट्ठे गहेत्वा जेट्ठकभातिक विस्सज्जेन्ति । आचरियन्तेवासिके गहेत्वा अन्तेवासिक विस्सज्जेन्ति । ते तस्मिम्प काले वेदभब्राह्मण गहेत्वा बोधिसत्त विस्सज्जेसु ।

बोधिसत्तो आचरिय वन्दित्वा—अहमेकाहद्वीहच्चयेन आगमिस्सामि तुम्हे मा भायित्थ, अपि च खो पन मम वचन करोथ । अज्ज धनवस्सापनकनक्खत्तयोगो भविस्सति । मा खो तुम्हे दुक्ख असहन्ता मन्त परिवत्तेत्वा धन वस्सापयित्थ । सच्चे वस्सापेस्सथ तुम्हे विनास पापुणिस्सथ इमे च पञ्चसता चोराति एव आचरिय ओवदित्वा धनत्थाय अगमासि ।

चोरापि सुरिये अत्यगते ब्राह्मण बन्धित्वा निपज्जापेसु । त खणञ्जेव पाचीनलोकधातुतो परिपुण्ण चन्दमण्डल उट्ठहि । ब्राह्मणो नक्खत्त ओलोकेन्तो, धनवस्सापनकनक्खत्तयोगो लद्धो, किम्मे दुक्खेन अनुभूतेन मन्त परिवत्तेत्वा रतनवस्स वस्सापेत्वा चोरान धन दत्वा यथासुख गमिस्सामीति चिन्तेत्वा, चोरे आमन्तेसि—भो चोरा ! तुम्हे म किमत्थाय गण्हित्थाति ?

धनत्थाय अय्याति ।

सच्चे वो धनेन अत्थो खिप्प म बन्धना मोचेत्वा सीस नहापेत्वा अहतवत्थाति अच्छादेत्वा गन्धेहि विलिम्पापेत्वा पुप्फानि पिलन्धापेत्वा ठपेत्थाति ।

चोरा तस्स कथ सुत्वा तथा अकसु । ब्राह्मणो नक्खत्तयोग ज्ञत्वा मन्त परिवत्तेत्वा आकास उल्लोकेसि । तावदेव आकासा रतनानि पतिसु । चोरा त धन सकड्ढित्वा उत्तरासग्गेसु भण्डिक कत्वा पायिसु । ब्राह्मणोपि तेस पच्छतोव अगमासि ।

१. स्या०—वेदभ । २. सी०—चैतियरट्ठ ।

अथ ते चोरे अञ्जे पञ्चसता चोरा गर्ण्हसु । किमत्थ अम्हे गण्हयाति च वुत्ते धनत्थायाति आहसु ।
यदि वो धनेन अत्थो एत ब्राह्मण गण्हथ एसो अकास उल्लोकेत्वा धन वस्सापेसि । अम्हाकम्पेत
एतेनेव दिन्नन्ति ।

चोरा चोरे विस्सज्जेत्वा अम्हाकम्पि धन देहीति ब्राह्मण गर्ण्हसु ।

ब्राह्मणो—अहं तुम्हाक धन ददेय्य धनवत्सापनकनक्खत्तयोगो पन इतो सवच्छरमत्थके भविस्सति ।
यदि वो धनेन अत्थो अधिवासेथ तदा धनवत्स वत्सापेस्सामीति आह ।

चोरा कुञ्जित्वा—अम्हो दुट्ठब्राह्मण ! [२१९] अञ्जेस इदानेव धन वत्सापेत्वा अम्हे अञ्ज
सवच्छर अधिवासापेसीति—तिण्हेन असिना ब्राह्मण द्विधा छिन्दित्वा मग्गे छड्ढेत्वा वेगेन अनुबन्धित्वा तेहि
चोरेहि सद्धि युञ्जित्वा ते सब्बेपि मारेत्वा धन आदाय पुन द्वे कोट्ठासा हुत्वा अञ्जमञ्ज युञ्जित्वा अड्ढ-
तियाणि पुरिससतानि घातेत्वा एतेन उपायेन याव द्वे जना अवसिट्ठा अहेसु ताव अञ्जमञ्ज घातयिसु ।

एव त पुरिससहस्स विनास पत्त । ते पन द्वे जना उपायेन त धन आहरित्वा एकस्मि गामसमीपे
गहनट्ठाने धन पटिच्छादेत्वा एको खग्ग गहेत्वा रक्खन्तो निसीदि । एको तण्डुले गहेत्वा भत्त पचापेतु गाम
पाविसि । लोभो च नामेस विनासमूलमेवाति । धनसन्तिके निसिन्नो चिन्तेसि—तस्मि आगते इम धन द्वे कोट्-
ठासा^१ भविस्सन्ति यन्नूनाह त आगतमत्तमेव खग्गेन पहरित्वा घातेय्यन्ति । सो खग्ग सन्नय्हित्वा तस्स आगमन
ओलोकेन्तो निसीदि ।

इतरोपि चिन्तेसि—त धन द्वे कोट्ठासा भविस्सन्ति यन्नूनाह भत्ते विस पक्खपित्वा त पुरिस
भोजेत्वा जीवितक्खय पापेत्वा एककोव धन गण्हेय्यन्ति । सो निट्ठिते भत्ते सय भुञ्जित्वा सेसके विस पक्ख-
पित्वा त आदाय तत्थ अगमासि ।

त भत्त ओतारेत्वा ठितमत्तमेव इतरो खग्गेन द्विधा त पटिच्छन्ने ठाने छड्ढेत्वा त च भत्त भुञ्जित्वा
सयम्पि तत्थेव जीवितक्खय पापुणि ।

एव त धन निस्साय सब्बेपि विनास पापुणिसु । बोधिसत्तोपि खो एकाहद्वीहच्चयेन धन आदाय
आगतो । तस्मि ठाने आचरिय अदिस्वा विप्पकिण्ण पन धन दिस्वा आचरियेन मम वचन अकत्वा धन वत्सापित
भविस्सति सब्बेहि विनास पत्तेहि भवितव्वन्ति महामग्गेन पायासि । गच्छन्तो आचरिय महामग्गे द्विधा छिन्न
दिस्वा मम वचन अकत्वा मतोति दारुणि उद्धरित्वा चित्तक कत्वा आचरिय ज्ञापेत्वा वनपुप्फेहि पूजेत्वा
पुरतो गच्छन्तो जीवितक्खय पत्ते पञ्चसत्ते पुरतो अड्ढतियसत्तेति अनुक्कमेन अवसाने द्वे जने जीवितक्खय
पत्त दिस्वा चिन्तेसि—इम द्वीहि ऊन पुरिससहस्स विनास पत्त अञ्जेहि द्वीहि चोरेहि भवितव्व । तेपि सन्थम्भितु
न सक्खिस्सति कहन्नुखो ते गताति गच्छन्तो तेस धन आदाय गहणट्ठानपविट्ठमग्ग दिस्वा गच्छन्तो भण्डिक-
बद्धस्स धनस्स रासि दिस्वा एक भत्तपाति अवत्थरित्वा मत अहस । ततो इद नाम तेहि कत भविस्सतीति सब्ब
ज्जत्वा कहन्नुखो सो पुरिसोति विचिन्तो तम्पि पटिच्छन्ने ठाने अपविद्ध^२ दिस्वा अम्हाकमाचरियो मम वचन
अकत्वा अत्तनो दुब्बचभावेन [२२०] अत्तनापि विनास पत्तो अपरम्पि तेन पुरिससहस्स विनासित अनुपायेन
वत्त अकारणेन अत्तनो वुड्ढि पत्थयमाना^३ अम्हाकमाचरियो विथ महाविनासमेव पापुणिसस्सन्तीति चिन्तेत्वा
इम गाथमाह—

अनुपायेन यो अत्थ इच्छति सो विहञ्जति ।

चेता हनिस्सु वेदवभ सब्बे ते व्यसनमज्झगूति ॥

तत्थ सो विहञ्जतीति सो अनुपायेन अत्तनो अत्थ वुड्ढि सुख इच्छामीति अकाले वायाम करोन्तो

१. स्या०—द्वे कोट्ठास । २. स्या०—अपविट्ठ । ३. स्या०—पट्ठयमाना ।

पुगलो विहञ्जति किलमति महाविनास पापुणाति । चेताति चेतियरट्ठवासिनो चोरा । हनिंसु वेदभन्ति वेदभमन्तवसेन वेदभोति लद्धनाम ब्राह्मण हनिंसु । सब्बे ते व्यसनमज्झगूति ते पि च सब्बे अनवसेसा अञ्ज-मञ्ज घातयमाना व्यसन अधिगच्छिंसु पटिलभिसूति ।

एव बोविसत्तो—यथा अम्हाक आचरियो अनुपायेन अट्ठाने परक्कम करोन्तो धन वस्सापेत्वा अत्तना जीवितक्खय पत्तो अञ्जेसञ्च पञ्चन्नम्पि जनसतान विनासप्पच्चयो जातो । एवमेव यो अञ्जोपि अनुपायेन अत्तनो अत्थ इच्छित्वा वायाम करिस्सति सब्बो सो अत्तना च विनस्सिस्सति परेस च विनासप्पच्चयो भविस्सतीति—वन उन्नादेत्वा देवतासु साधुकार ददमानासु इमाय गाथाय धम्म देसेत्वा त धन उपायेन अत्तनो गेह आहरित्वा दानादीनि पुञ्जानि करोन्तो यावतायुक् ठत्वा जीवितपरियोसाने सग्गपथ पूरयमानो अगमासि ।

सत्थापि न त्व भिक्खु ! इदानेव दुब्बचो, पुब्बेपि दुब्बचोव, दुब्बचत्ता पन महाविनास पत्तोति इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा वेदभब्राह्मणो दुब्बचभिक्खु अहोसि, अन्तेवासिको पन अहमेवाति ।

नक्खत्तजातकं

नक्खत्त पतिमानेन्तति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अञ्जतर आजीवक^१ आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपक्षवत्थु

सावत्थिय किरिक कुलधीतर जनपदे एको कुलपुत्तो अत्तनो पुत्तस्स वारेत्वा असुकदिवसे नाम गण्हि-
स्सामीति दिवसं ठपेत्वा तस्मिं दिवसे सम्पत्ते अत्तनो कुलपक आजीवकं पुच्छि—भन्ते ! अञ्जं मय एकं मगलं
करिस्सामं सोभनं नुखो नक्खत्तन्ति ?

सो अयं मं पठमं अपुच्छित्वा दिवसं ठपेत्वा इदानीं पटिपुच्छति[२२१] होतुं, सिक्खापेस्सामि नन्ति
कुञ्जित्वा—अञ्जं असोभनं नक्खत्तं । मा अञ्जं मगलं करित्थं । सच्चं करिस्सथं महाविनासो भविस्सतीति आहं ।

तस्मिं कुले मनुस्सा तस्स सद्विहत्वा तं दिवसं न गच्छिषु । नगरवासिनो सब्बं मगलकिरियं कत्वा तेसं
अनागमनं दिस्वा तेहि अञ्जं दिवसो ठपितो नो च खो आगता अम्हाकम्पि बहु खयं कम्मं गतं । किं नो तेहि ?
अम्हाकं धीतरं अञ्जस्सं दस्सामीति यथाकतेनेव मगलेन धीतरं अञ्जस्सं अदसु ।

इतरे पुनर्दिवसे आगन्त्वा देथं नो दारिकन्ति आहसु ।

अथ ने सावत्थिवासिनो जनपदवासिनो नाम तुम्हे छिन्नगहपतिका पापमनुस्सा । दिवसं ठपेत्वा
अवञ्जाय नागता । आगतमग्गेनेव पटिगच्छथ । अम्हेहि अञ्जेसं दारिकां दिन्नाति परिभासिषु । ते तेहि
सद्धिं कलहं कत्वा दारिकं अलभित्वा यथागतमग्गेनेव गता ।

तेनपि आजीवकेन तेसं मनुस्सानं मगलन्तरायकतभावो भिक्खूनमन्तरे पाकटो जातो । ते भिक्खू
धम्मसभायं सन्निपतिता आबुसो ! आजीवकेन कुलस्सं मगलन्तरायो कतोति कथयमाना निसीदिसु ।

सत्था आगन्त्वा—कायं नुत्थं भिक्खवे ! एतरहिं कथायं सन्निसिन्नाति पुच्छि ?

ते—इमायं नामाति कथयिषु ।

न भिक्खवे ! इदानीं आजीवको तस्स कुलस्सं मगलन्तरायं करोति । पुब्बेपि एसं तेसं कुञ्जित्वा
मगलन्तरायं अकासिं येवाति वत्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते नगरवासिनो जनपदवासिनं धीतरं वारेत्वा दिवसं ठपेत्वा
अत्तनो कुलपकं आजीवकं पुच्छिषु—भन्ते ! अञ्जं अम्हाकं एकां मगलकिरियां, सोभनं नुखो नक्खत्तन्ति ?

सो इमे अत्तनो रुचियां दिवसं ठपेत्वा इदानीं मं पुच्छन्तीति कुञ्जित्वा अञ्जं नेसं मगलन्तरायं करि-
स्सामीति चिन्तेत्वा—अञ्जं असोभनं नक्खत्तं । सच्चं करोथं महाविनासं पापुणस्सथाति आहं । ते तस्स सद्विहत्वा
नार्गमिषु ।

जनपदवासिनो तेसं अनागमनं अत्वा—ते अञ्जं दिवसं ठपेत्वापि न आगता किन्नो तेहीति, अञ्जे-
सं धीतरं अदसु ।

नगरवासिनो पुनर्दिवसे आगन्त्वा दारिकं याचिषु । जनपदवासिनो—तुम्हे नगरवासिनो नाम
छिन्नहिरिका गहपतिका दिवसं ठपेत्वा दारिकं न गण्हित्थं । मयं तुम्हाकं अनागमनभावेन अञ्जेसं अदम्हाति ।

मयं आजीवकं पटिपुच्छित्वा नखत्तं न सोभनन्ति नागता । देध नो दारिकन्ति ।

अम्हेहि तुम्हाकं अनागमनभावेन अञ्जसं दिन्ना । इदानीं दिन्नदारिकं कथं पुन आनेस्सामाति ।
एवं तेषु अञ्जमञ्जं कलहं करोन्तेसु एको नगरवासी पण्डितपुरिसो एकेन कम्मेन जनपदं गतो
तेसं नगरवासीनं मयं आजीवकं पुच्छित्वा नखत्तस्स असोभनभावेन नागताति कथेन्तानं सुत्वा-नखत्तेन
को अत्थो ! ननु दारिकाय लद्धभावोव नखत्तन्ति बत्वा इमं गाथमाह-

नखत्तं पतिमानेन्तं^१ अत्थो बालं उपचवगा ।

अत्थो अत्थस्स नखत्तं किं करिस्सन्ति तारकाति ॥

तत्थ पतिमानेन्तन्ति ओलोकेन्तं । इदानीं नखत्तं भविस्सति इदानीं भविस्सतीति आगमयमानं ।
अत्थो बालं उपचवगाति एवं नगरवासिकं बालं दारिकटिलाभसंखातो अत्थो अतिवकन्तो । अत्थो अत्थस्स नख-
त्तन्ति यं अत्थं परियेसन्तो चरति सो पटिलद्धो अत्थोव अत्थस्स नखत्तं नाम । किं करिस्सन्ति तारकाति इतरे
पन आकासे तारका किं करिस्सन्ति ! कतरत्थं साधेन्तीति अत्थो । नगरवासिनो कलहं कत्वा दारिकं अलभि-
त्वाव अगमंसु ।

सत्थापि न भिक्खवे ! एस आजीवको इदानीवस्स कुलस्स मंगलन्तरायं करोति पुब्बेपि अकासि ये-
वाति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा आजीवको एतरहि आजीवकोव
अहोसि । तानिपि कुलानि इदानीं कुलानेव गाथं बत्वा ठितो, पण्डितपुरिसो पन अहमेवाति ।

नखतजातकं

१०. दुम्मेधजातकं

दुम्मेधानन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो लोकत्यचरिय आरम्भं कथेसि । सा द्वादसनिपाते महा-
कण्हजातके आवीभविस्सति ।

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स रज्जो अग्गमहेसिया कुच्छिस्मि
पटिसन्धिं गण्हि । तस्स मातु कुच्छितो निक्खन्तस्स नामगहणदिवसे ब्रह्मदत्तकुमारोति नाम अकसु । सो सोळ-
^१सवस्सुद्देसिको हुत्वा तक्कसिलाय सिप्प उग्गण्हित्वा तिण्ण वेदान पार गन्त्वा अट्ठारसन्न बिज्जट्ठानान निप्फ-
त्ति पापुणि । अथस्स पिता ओपरज्ज अदासि ।

तस्मिं समये बाराणसिवासिनो देवतामगलिका होन्ति । देवतं नमस्सन्ति । बहूअजेळककुक्कुटसूक-
रादयो वधित्वा नानप्पकारेहि पुप्फगन्धेहि चैव मसलोहितेहि च बलिकम्मं करोन्ति । बोधिसत्तो चिन्तेसि-
इदानीं सत्ता देवतामगलिका बहु पाणवधं करोन्ति । महाजनो येभ्येन अधम्मस्मियेव निविट्ठो । अहं पितु
अच्चयेन रज्जं लभित्वा एकस्मि अकिलमेत्वा उपायेनेव पाणवधं कातुं न दस्सामीति ।

सो एकदिवसं रथमभिरुह्य नगरं निक्खन्तो अहं एकस्मिं महन्ते वट्ठेण महाजनं सन्निपत्तितं
तस्मिं रुक्खे निम्बत्तदेवताय सन्तिके पुत्तधीतुयसधनादिसु यं यं इच्छति तं तं पत्थेन्तं^२ । सो रथा [२२३]
ओरुह्य तं रुक्खं उपसकमित्वा गन्धपुप्फेहि पूजेत्वा उदकेन अभिसेकं कत्वा रुक्खं पदक्खिणं कत्वा देवता-
मगलिको वियं हुत्वा देवतं नमस्सित्वा रथं आरुह्य नगरमेव पाविसि ।

ततो पट्ठाय इमिनाव नियामेन अन्तरन्तरे तत्थं गन्त्वा देवतामगलिको वियं पूजं करोति । सो
अपरेण समयेन पितु अच्चयेन रज्जे पत्तिट्ठाय चतस्सो अगतियो वज्जेत्वा दसं राजधम्मे अकोपेन्तो धम्मेन
रज्जं कारेन्तो चिन्तेसि—मय्हं मनोरथो मत्थकं पत्तो । रज्जे पत्तिट्ठितोस्मि । यं पनाहं पुब्बे एकं अत्थं चिन्तयिं
इदानीं तं मत्थकं पापेस्सामीति । अमच्चे च ब्राह्मणगहपतिकादयो च सन्निपातापेत्वा आमन्तेसि—जानाथ
भो ! मया केन कारणेन रज्जं पत्तन्ति ?

न जानाम देवाति ।

अपि वोहं असुकं नाम वट्ठेण गन्धादीहि पूजेत्वा अज्जलिं पग्गहेत्वा नमस्समानो दिट्ठपुब्बोति ?
आमं देवाति ।

तदाहं पत्थनं अकासिं—सच्चे रज्जं पापुणिस्सामि बलिकम्मं ते करिस्सामीति तस्सा मे देवताय
आनुभावेन इदं रज्जं लद्धं । इदानीं तस्सा बलिकम्मं करिस्सामि तुम्हे पपञ्चं अकत्वा खिप्पं देवताय बलिकम्मं
सज्जेथाति ।

किं गण्हाम देवाति ?

भो ! अहं देवताय आयाचमानो ये च मय्हं रज्जे पाणातिपातादीनि पञ्चदुस्सीलकम्मानीं दसं अकु-
सलकम्मपथे समादाय वत्तिस्सन्ति ते धातेत्वा अन्तवट्ठिमसलोहितादीहि बलिकम्मं करिस्सामीति आयाचिं ।
तस्मा तुम्हे एव भेरिं चरापेथ, अम्हाकं राजा उपराजकाले येव एव आयाचिं सच्चाहं रज्जं पापुणिस्सामि ये मे

रज्जे दुस्सीला भविस्सन्ति ते सब्बे घातेत्वा बलिकम्म करिस्सामीति । सो इदानीं पञ्चविध दसविध दुस्सीलकम्म समादाय वत्तमानानं दुस्सीलानं सहस्सं घातापेत्वा तेसं हृदयमसादीनि गाहापेत्वा देवताय बलिकम्म कारेतुकामो —एव नगरवासिनो जानन्तूति । एवञ्च पन वत्वा ये दानि इतो पट्ठाय दुस्सीलकम्मे वत्तिस्सन्ति तेसं सहस्सं घातेत्वा यञ्जं यजित्वा आयाचनतो मुच्चिस्सामीति एतमत्थं पकासेन्तो इमं गायमाह—

दुम्भेधानं सहस्सेनं यञ्जो मे उपयाचितो ।

इदानीं खो हं यजिस्सामि बहू अधम्मिको जनोति ॥

तत्थं दुम्भेधानं सहस्सेनाति इदं कम्मं कातुं वट्ठति इदं न बह्वतीति अजाननभावेन दससु वा पन अकुसलकम्मपथेसु समादाय वत्तनभावेन दुट्ठा मेघा एतेसन्ति दुम्भेधा । तेसं दुम्भेधानं निप्पञ्जानं बालपुग्गलानं गणित्वा गहितेन सहस्सेन । यञ्जो मे उपयाचितोति मया देवत उपसकमित्वा एव यजिस्सामीति यञ्जो याचितो । इदानीं खो हं यजिस्सामि सो अहं इदानीं आयाचनेन रज्जस्सं पटिलद्धत्ता इदानीं यजिस्सामि किं कारणा ? इदानीहि बहू अधम्मिको जनो [२२४] तस्मा इदानीं न गहेत्वा बलिकम्म करिस्सामीति ।

अमच्चा बोधिसत्तस्स वचनं सुत्वा साधु देवाति द्वादसयोजनिके बाराणसीनगरे भेरिं चरापेसु । भेरिया आण सुत्वा एकम्पि दुस्सीलकम्म समादाय ठितो एको पुरिसोपि नद्दोसि । इति याव बोधिसत्तो रज्जं कारेसि ताव एकपुग्गलोपि पञ्चसु वा दससु वा दुस्सीलकम्मेसु एकम्पि कम्म करोन्तो न पञ्जायित्थं । एव बोधिसत्तो एकपुग्गलम्पि अकिलमेन्तो सकलरट्ठवासिनो सीलं रक्खापेत्वा सयम्पि दानादीनि पुञ्जानि करित्वा जीवितपरियोसाने अत्तनो परिसं आदाय देवनगरं पूरेन्तो अगमासि ।

सत्थापि न भिक्खवे । तथागतो इदानीं लोकस्स अत्थं चरति पुब्बेपि चरिं येवाति इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा परिसा बुद्धपरिसा अहेसु । बाराणसीराजा पन अहमेवाति ।

दुम्भेधजातक

अत्थकामवग्गो पञ्चमो पठमपण्णासको

६. आसिसवग्गवण्णना

१. महासीलवजातक

आसिसेथेव पुरिसोति इद सत्था जेतवने विहरन्तो ओस्सट्ठविरिय भिक्खु आरब्भ कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

त हि सत्था सच्च किर त्व भिक्खु ! ओस्सट्ठविरियोति पुच्छि । आम भन्तेति च वुत्ते-कस्मा त्व भिक्खु ! एवरूपे निम्मानिकसासने पब्बजित्वा विरिय ओस्सज्जि ? पुब्बे पण्डिता रज्जा परिहायित्वापि अत्तनो विरिये ठत्ताव नट्ठम्पि यस पुन उप्पादयिस्सुति वत्ता अतीत आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो रज्जो अगमहेसिया कुच्छिस्मि निब्बत्तो । तस्स नामगहणदिवसे सीलवकुमारोति नाम अकमु । सो सोलसवस्सपदेसिकोव सब्बसिप्पेसु निष्फत्ति पत्ता अपरभागे पितु अच्चयेन रज्जे पत्तिठितो महासीलवराजा नाम अहोसि धम्मिको धम्मराजा । सो नगरस्स चतुसु द्वारेसु चतस्सो, मज्जे एक निवेसनद्वारे एकन्ति छ दानसालायो कारेत्ता कपणद्धिकान दान देति सील रक्खति उपोसथकम्म करोति । खन्तिमेत्तानुद्दयसम्पन्नो अके निसिन्न पुत्त विय सब्बसत्ते परितोसयमानो धम्मेन रज्ज कारेति । तस्सेको अमच्चो अन्तेपुरे पटुम्भित्वा^३ अपरभागे पाकटो जातो । अमच्चा रज्जो आरोचेसु ।

राजा परिगणहन्तो अत्तना[२२५]पच्चक्खतो जत्ता त अमच्च पक्कोसापेत्ता-अन्धबाल^१ अयुत्त ते कत न त्व मम विजिते वसितु अरहसि, अत्तनो धन च पुत्तदारे च गहेत्ता अज्जत्थ याहीति रट्ठा पब्बाजेसि ।

सो कासिरट्ठ अतिक्कम्म कोसलराजान उपट्ठहन्तो अनुक्कमेन रज्जो अब्भन्तरे विस्सासिको जातो । सो एकदिवस कोसलराजान आह-देव ! बाराणसीरज्ज नाम निम्मक्खिकमधुपटलसदिस राजा अतिमुदुको अप्पेनेव बलवाहनेन सक्का बाराणसीरज्ज गण्हितुन्ति ।

राजा तस्स वचन सुत्ता बाराणसीरज्ज नाम महा अय च अप्पेनेव बलवाहनेन सक्का गण्हितुन्ति आह । किन्नुखो पयुत्तकचोरो सियाति चिन्तेत्ता-पयुत्तकोसि मज्जेति आह ।

नाह देव ? पयुत्तको, सच्चमेव वदामि । सचे मे न सद्दहथ मनुस्से पेसेत्ता पच्चन्तगाम हनापेथ । ते मनुस्से गहेत्ता अत्तनो सन्तिक नीते चोरान धन दत्ता विस्सज्जेस्सतीति ।

राजा अय अतिविय सूरु हुत्ता कथेति वीमस्सिस्सामि तावाति-अत्तनो पुरिसे पेसेत्ता पच्चन्तगाम हनापेसि । ते चोरे गहेत्ता बाराणसीरज्जो दस्सेसु । राजा ते दिस्वा-ताता ! कस्मा गाम हनथाति पुच्छि ।

जीवितु असक्कोन्ता देवाति ।

अथ कस्मा मम सन्तिक न आगमित्थ ? इतो दानि पट्ठाय एवरूप माकरित्थाति तेस धन दत्ता विस्सज्जेसि ।

ते गत्वा कोसलरज्जो त पवुत्ति आरोचेसु । सो एत्तकेनापि गत्तु अविसहन्तो पुन मज्जे जनपद हनापेसि । तेपि चोरे राजा तथेव धन दत्ता विस्सज्जेसि । सो एत्तकेनापि अगत्वा पुन पेसेत्ता अन्तरवीथिय विलुम्पापेसि । राजा तेसम्पि चोरान धन दत्ता विस्सज्जेसि येव । तदा कोसलराजा अतिविय धम्मिको राजाति जत्ता बाराणसीरज्ज गहेस्सामीति बलवाहन आदाय निम्मासि ।

१. स्या०-पटुम्भित्वा ।

तदा पन बाराणसीरञ्जो मत्तवारणेषि अभिमुख आगच्छन्ते अनिवत्तनधम्मा, असनियापि सीसे पतन्तिया असन्तसन्नभावा सीलवमहाराजस्स रुचियासति सकलजम्बुदीपे रज्ज गहेतु समत्था सहस्स-मत्ता अमेज्जवरसूरमहायोधा होन्ति । ते कोसलराजा आगच्छतीति सुत्वा राजान उपसकमित्वा-देव । कोसलराजा किर बाराणसीरज्ज गण्हस्सामीति आगच्छति । गच्छाम मय अम्हाक रज्जसीम अनोक्कन्त-मत्तमेव न पोथेत्वा गण्हामाति वदिषु ।

ताता । म निस्साय अञ्जेस किलमनकिच्च नत्थि । रज्जत्थिका रज्ज गग्गन्तु । मा गमित्थाति निवारैसि ।

कोसलराजा रज्जसीम अतिक्कमित्वा जनपदमज्झ पाविसि । अमच्चा पुनपि राजान उपसकमित्वा तथेव वदिषु । राजा पुरिमनयेनेव निवारैसि । कोसलराजा बाहनगरेठत्वा रज्ज वा देतु युद्ध वाति सीलव[२२६] महाराजस्स सासन पेसेसि । राजा त सुत्वा नत्थि मया सद्धि युद्ध, रज्ज गण्हातूति पटिसासन पेसेसि ।

पुनपि अमच्चा राजान उपसकमित्वा-देव । न मय कोसलरञ्जो नगर पविसितु देम, बहिनगरे येव न पोथेत्वा गण्हामाति आहसु ।

राजा पुरिमनयेनेव निवारैत्वा नगरद्वारानि अवापुरापेत्वा सद्धि अमच्चसहस्सेन महातले पल्लक-मज्झे निसीदि ।

कोसलराजा महन्तेन बलवाहनेन बाराणसि पाविसि । सो एकम्पि पटिसत्तु अपस्सन्तो रञ्जो निवेसनद्वार गन्त्वा अमच्चगणपरिवृतो अपारुतद्वारे निवेसने अलकतपटियत्त महातल आरुह्ण निसिन्न निरप-राध सीलवमहाराजान सद्धि अमच्चसहस्सेन गण्हापेत्वा गच्छथ इम राजान अमच्चेहि पच्छावाह^१ गाळ्हवन्धन बन्धित्वा आमकसुसान नेत्वा गळप्पमाणे आवाटे खणित्वा यथा एकोपि हत्थ उक्खिपितु न सक्कोति एव पसुं पक्खिपित्वा निखणथ । रत्तिं सिगाला आगन्त्वा एतेस कातब्बयुत्तक करिस्सन्तीति आह ।

मनुस्सा चोररञ्जो आण सुत्वा राजान सद्धि अमच्चेहि पच्छावाह गाळ्हवन्धन बन्धित्वा निक्ख-मिषु । तस्मिम्पि काले सीलवमहाराजा चोररञ्जो आघातमत्तम्पि नाकासि । तेसुपि अमच्चेसु एव बन्धित्वा नीयमानेसु एकोपि रञ्जो वचन भिन्दितु समत्थो नाम नाहोसि । एव सुविनीता किरस्स परिसा । अथ ते राजपुरिसा सामच्च सीलवराजान आमकसुसान नेत्वा गळप्पमाणे आवाटे खणित्वा सीलवमहाराजान मज्झे उभोसु पस्सेसु सेसामच्चेति एव सब्बेपि आवाटे ओतारेत्वा पसु आकिरित्वा घन आकोटेत्वा अगमसु । सीलव-राजा अमच्चे आमन्तेत्वा चोररञ्जो उपरि कोप अक्त्वा मेत्तमेव भावेथ ताताति ओवदि ।

अथ अड्ढरत्तसमये मनुस्समस खादिस्सामाति सिगाला^२ आगमिषु । ते दिस्वा राजा च अमच्चा च एकप्पहारेनेव सद्धमकसु । सिगाला भीता पलायिषु । ते निवत्तित्वा ओलोकेन्ता पच्छतो कस्सचि अनागमनभाव ज्ञत्वा पुन पच्चागमिषु । इतरेपि तथेव सद्धमकसु । एव याव ततिय पलायित्वा पुन ओलोकेन्तो तेसु एकस्सापि अनागमनभाव ज्ञत्वा वज्झप्पत्ता एते भविस्सन्तीति सूरा हुत्वा निवत्तित्वा पुन तेसु सद्ध करोन्तेसुपि न पलायिषु । जेट्ठकसिगालो राजान उपगञ्छि । सेसा सेसान सन्तिक अगमसु । उपायकुसलो राजा तस्स अत्तनो सन्तिक आगतभाव ज्ञत्वा डसितु ओकास देन्तो विय गीव उक्खिपित्वा त गीवाय डसमान हनुकट्ठिकेन आकड्ढित्वा यन्ते पक्खिपित्वा विय गाळ्हक गण्ह । नागबलेन रञ्जा हनुकट्ठिकेन आकड्ढित्वा गीवाय दळ्ह गहितसिगा-लो अत्तान मोचेतु [२२७] असक्कोन्तो मरणभयतज्जितो महाविरव विरवि । अवसेससिगाला तस्स त अट्ठ-स्सर सुत्वा एकेन पुरिसेन गहितो भविस्सतीति अमच्चे उपसकमितु असक्कोन्तो मरणभयतज्जिता सब्बे पला-

यिसु । रञ्जो हनुकट्टिकेन यन्ते पक्खिपित्वा विय दळ्ह कत्वा गहितसिगाले अपरापर सञ्चरन्ते पसु सिथि-
ला अहोसि । सोपि सिगालो मरणभयभीतो चतुहि पादेहि रञ्जो उपरिमभागे पसु अपब्बूहि । राजा पसुनो
सिथिलभाव ज्ञत्वा सिगाल विस्सज्जेत्वा नागबलो धामसम्पन्नो अपरापर सचरन्तो उभो हत्थे उक्खिपित्वा
आवाटमुखवट्टिय ओलुब्ध वातच्छिन्नवलाहको विय निक्खमित्वा ठितो अमच्चे अस्सासेत्वा पसु वियूहित्वा
सब्बे उद्धरित्वा अमच्चपरिवृतो आमकसुसाने अट्ठासि ।

तस्मिं समये मनुस्सा एक मतमनुस्स आमकसुसाने छड्डेन्ता द्विन्न यक्खान सीमन्तरिकाय छड्डेसु ।
ते यक्खा त मतमनुस्स भाजेतु असक्कोन्ता—मय इम भाजेतु न सक्कोम अय सीलवराजा धम्मिको एस नो भा-
जेत्वा दस्सति एतस्स सन्तिक गच्छामाति—त मतमनुस्स पादे गहेत्वा आकड्डन्ता रञ्जो सन्तिक गत्वा—
देव ! अम्हाक इम भाजेत्वा देहीति आहसु ।

भो यक्खा ! अह इम तुम्हाक भाजेत्वा ददेय्य, अपरिसुद्धो पनम्हि न्हायिस्सामि तावाति ।

यक्खा चोररञ्जो ठपितवासितउदक अत्तनो आनुभावेन आहरित्वा रञ्जो न्हानत्थाय अदसु ।
नहात्वा ठितस्स सहरित्वा ठपिते चोररञ्जो साटके आहरित्वा अदसु । ते निवासेत्वा ठितस्स चतुजातिगन्ध-
समुग्ग आहरित्वा अदसु । गन्धे विलिम्पित्वा ठितस्स सुवण्णसमुग्गे मणितालवण्डेसु ठपितानि नानापुष्पानि आह-
रित्वा अदसु । पुष्पानि पिलन्धित्वा ठितकाले—अञ्ज किं करोमाति पुच्छिसु ।

राजा अत्तनो छातकाकार दस्सेसि ।

ते गत्वा चोररञ्जो सम्पादित नानग्गरसभोजन आहरित्वा अदसु । राजा न्हानानुल्लितो^१
मण्डितपसाधितो नानग्गरसभोजन भुञ्जि । यक्खा चोररञ्जो ठपितवासितपानीय सुवण्णभिकारेनेव सुवण्ण-
सरकेनपि सिद्धि आहरिसु । अथस्स पानीय पिबित्वा मुख विक्खालेत्वा हत्थे धोवितकाले चोररञ्जो सम्पादित
पञ्चसुगन्धिकपरिवास^२ तम्बूल आहरित्वा अदसु । त खादित्वा ठितकाले—अञ्ज किं करोमाति पुच्छिसु ।

गत्वा चोररञ्जो उस्सीसके निक्खित्त मगलखग्ग आहरथाति ।

ते तम्पि गत्वा आहरिसु । राजा खग्ग गहेत्वा त मतमनुस्स उजुक ठपापेत्वा मत्थकमज्झे असिना
पहरित्वा द्वे कोट्ठासे कत्वा द्विन्न यक्खान समविभत्तमेव विभजित्वा अदासि । दत्वा च पन खग्ग धोवित्वा
सन्नयहित्वा अट्ठासि । अथ ते यक्खा मनुस्समस खादित्वा सुहिता हुत्वा तुट्ठचित्ता—[२२८] अञ्ज ते
महाराज ! किं करोमाति पुच्छिसु ।

तेनहि तुम्हे अत्तनो आनुभावेन म चोररञ्जो सिरिगम्भे ओतारेथ । इमे च अमच्चे अत्तनो अत्तनो
गेहे पत्तिट्ठापेथाति ।

ते साधु देवाति सम्पटिच्छित्वा तथा अकसु ।

तस्मिं समये चोरराजा अलकतसिरिगम्भे सिरिसयनपिट्ठे निपन्नो निदायति । राजा तस्स पमत्तस्स
निदायन्तस्स खग्गतलेन उदर पहरि । सो भीतो पबुज्जित्वा दीपालोकेन सीलवमहाराजान सञ्जानित्वा सयना
वुट्ठाय सति^३ उपट्ठेत्वा ठितो राजान आह—महाराज ! एवरूपाय रत्तिया गहितारक्खे पिहितद्वारे भवने
आरक्खमनुस्सेहि निरोकासे ठाने खग्ग सन्नयित्वा अलकतपटियत्तो कथ नाम त्व इम सयनपिट्ठ आगतोति ?

राजा अत्तनो आगमनाकार सब्ब वित्थारतो कथेसि ।

त सुत्वा चोरराजा सविग्गमानसो—महाराज ! अह मनुस्सभूतोपि समानो तुम्हाक गुण न जानामि ।
परेस लोहितमसखादकेहि पन कक्खळेहि फरसेहि यक्खेहि तव गुणा ज्ञाता । न दानाह नरिन्द ! एवरूपे सील-

१ सी०—नहात्वानुल्लितो । २ रो०—पञ्चसुगन्धिकपरिवार । ३ सी०—धिति ।

सम्पन्ने तयि दुब्भिस्सामीति-खग्ग आदाय सपथ कत्वा राजान खमापेत्वा महासयने निपज्जापेत्वा अत्तनो खुद्-
कमञ्चके निपज्जित्वा पभाताय रत्तिया उट्ठिते सुरिये भेरिञ्चरापेत्वा सब्बसेनियो च अमच्चब्राह्मणगहपतिके
च सन्निपातापेत्वा तेस पुरतो आकासे पुण्णचन्द उक्खिपन्तो विय सीलवरञ्जो गुणे कथेत्वा परिसमज्झे येव
पुन राजान खमापेत्वा रञ्ज पटिच्छापेत्वा इतो पट्ठाय तुम्हाक उप्पन्नो चोरूपद्दवो मय्ह भारो मया गहितार-
क्खा तुम्हाक रज्ज कारेथाति वत्वा पेसुञ्जकारस्स आण कत्वा अत्तनो बलवाहन आदाय सकरट्ठमेव गतो ।

सीलवमहाराजापि खो अलकतपटियत्तो सेतच्छत्तस्स हेट्ठा सरभपादके कञ्चनपल्लके निसिन्नो
अत्तनो सम्पत्ति ओलोकेत्वा अय च एवरूपा सम्पत्ति अमच्चसहस्सस्स च जीवितपटिलाभो मयि विरिय अकरो-
न्ते नकिञ्चि अभविस्स, विरियवलेन पनाह नट्ठ च इम यस पटिलभि, अमच्चसहस्सस्स च जीवितदन अदांसि,
आसाच्छेद वत अकत्वा विरियमेव कत्तब्ब, कतविरियस्स हि फल नाम एव समिज्झतीति चिन्तेत्वा उदानवसेन
इम गाथमाह—

आंसिसेथेव पुरिसो न निब्बिन्देय पण्डितो ।

पस्सामि वोह अत्तान यथा इच्छि तथा अहूति ॥

तत्थ आंसिसेथेवाति एवाह विरिय आरभन्तो इमम्हा दुक्खा मुञ्चिस्सामीति अत्तनो विरियबले
आस करोथेव । न निब्बिन्देय पण्डितोति पण्डितो उपायकुसलो युत्तट्ठान्ने विरिय करोन्तो अह इमस्स विरियस्स
फल न लभिस्सामीति न उक्कड्ढेय्य, आसाच्छेदकम्म न करेय्याति अत्थो । पस्सामि वोह अत्तानन्ति एत्थ वोति
निपातमत्त । अह अज्ज अत्तान पस्सामि । यथा इच्छि तथा अहूति अह हि आवाटे निखातो तम्हा दुक्खा मुञ्चित्वा
पुन अत्तनो रज्जसम्पत्ति इच्छि सो अह इम सम्पत्ति पत्त अत्तान पस्सामि यथेवाह पुब्बे इच्छि तथेव मे अत्ता
जातोति । एव बोधिसत्तो अहो वत भो ! सीलसम्पन्नान विरियफल नाम समिज्झतीति इमाय गाथाय उदान
उदानेत्वा यावजीव पुञ्जानि करित्वा यथाकम्म गतो ।

सत्थापि इम धम्मदेसन आहरित्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने ओस्सट्ठविरियो भिक्खु
अरहन्ते पत्तिट्ठासि । सत्था अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा पट्ठामच्चो देवदत्तो अहोसि, अमच्च-
सहस्स बुद्धपरिसा, सीलवमहाराजा पन अहमेवाति ।

२. चूलजनकजातकं

वायमेथेव पुरिसोति इद सत्था जेतवने विहरन्तो ओस्सट्ठविरियमेव आरब्भ कथेसि । तत्थ य वत्तब्ब त सब्ब महाजनकजातके आवीभविस्सति । जनकराजा पन सेतच्छत्तस्स हेट्ठा निसिन्नो इम गाथमाह—

वायमेथेव पुरिसो न निब्बिन्देय्य पण्डितो ।

पस्सामि वोह अत्तान उदका थलमुब्भतन्ति ॥

तत्थ वायमेथेवाति वायाम करोथेव । उदका थलमुब्भतन्ति उदकतो थलमुत्तिण्ण थले पतिट्ठितं अत्तान पस्सामीति । इधापि ओस्सट्ठविरियो भिक्खु अरहत्तपत्तो । जनकराजा सम्मासम्बुद्धोव अहोसीति ।

चूलजनकजातक

३. पुण्णपातिजातकं

तत्थ पुण्णपातियोति इद सत्था जेतवने विहरन्तो विसवारुण आरब्भ कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

एक समय सावत्थिय सुराधुत्ता सन्निपतित्वा मन्तयिसु—सुरामूल नो खीण कहन्नु खो लभिस्सामाति । अथेको कक्खलवुत्तो आह—मा चिन्तयित्थ, अथेको उपायोति ।

कतरपायो नामाति ?

अनाथपिण्डको अगुलिमुद्धिका पिलन्धीत्वा मट्ठसाटकनिवत्थो राजुपट्ठान गच्छति, मय सुरा-पातिय^१ विसञ्जीकरणभेसज्ज पक्खिपित्वा आपाण सज्जेत्वा निसीदित्वा अनाथपिण्डकस्स आगमनकाले इतो एहि महासेट्ठीति पक्कोसित्वा त सुर पायेत्वा विसञ्जीभूतस्स अगुलिमुद्धिका च साटके च गहेत्वा सुरामूल करिस्सामाति ।

ते साधूति सम्पटिच्छित्वा तथा कत्वा सेट्ठिस्स आगमनकाले पटिमग्ग गन्त्वा—सामि । इतो ताव आगच्छथ अय अम्हाक सन्तिके अतिमनापा सुरा, थोक पिवित्वा गच्छथाति वदिसु ।

सोतापन्नो अरियसावको कि सुर पिविस्सति । अनत्थिको समानोपि पन इमे धुत्ते परिगण्हिस्सामीति तेस आपाणभूमि गन्त्वा तेस किरिय ओलोकेत्वा अय सुरा इमेहि इमिना नाम कारणेन योजिताति वत्वा इतो-दानि पट्ठाय इमे इतो पलापेस्सामीति चिन्तेत्वा आह—अरे दुट्ठधुत्ता । तुम्हे सुरापातिय भेसज्ज पक्खिपित्वा आगतागते पायेत्वा विसञ्जी कत्वा विळुम्पिस्सामाति आपाणमण्डल सज्जेत्वा निसिन्ना केवल इम सुर वण्णेथ । एकोपि वो उक्खिपित्वा पिवितु न उस्सहति । सचे अय अयोजितका अस्स तुम्हे च पिवेय्याथाति ।

ते धुत्ते तज्जेत्वा ततो पलापेत्वा अत्तनो गेह गन्त्वा धुत्तेहि कतकारण तथागतस्स आरोचेस्सामीति जेतवन गन्त्वा सत्थु आरोचेसि ।

सत्था—न इदानी ताव गहपति । ते धुत्ता त वञ्चेतुकामा जाता पुब्बे पन पण्डितेपि वञ्चेतुकामा अहेसुन्ति वत्वा तेन याचितो अतीत आहरि—

अनीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो बाराणसीसेट्ठि अहोसि । तदापेते धुत्ता एव-मेव सम्मन्तेत्वा सुर योजेत्वा बाराणसीसेट्ठिस्स आगमनकाले पटिमग्ग गन्त्वा एवमेव कथयिंसु । सेट्ठि अनन्थि-को हुत्वा ते पटिगण्हितुकामो गन्त्वा तेस किरिय ओलोकेत्वा इदन्नाम एते कातुकामा पलापेस्सामि ते इतोति चिन्तेत्वा एवमाह—भो धुत्ता । सुर पिवित्वा राजकुल गन्तु नाम न युत्त । राजान दिस्वा पुन आगच्छन्तो जानिस्सामि । तुम्हे इधेव निसीदथाति ।

राजुपट्ठान गन्त्वा पञ्चागच्छि । धुत्ता—इतो एथ सामीति ।

सो तत्थ गन्त्वा भेसज्जयोजिता पातियो ओलोकेत्वा एवमाह—भो धुत्ता । तुम्हाक किरिया मय्ह न रुच्चति तुम्हाक सुरापातियो यथापूरिताव ठिता, तुम्हे केवल सुर वण्णेथ न पन पिवथ । स चाय मनापा अस्स तुम्हेपि पिवेय्याथ इमाय पन विससयुत्ताय भवितव्वन्ति तेस मनोरथ भिन्दन्तो इम गाथमाह—

१ स्या०— सुराचाटिय ।

तथेव पुण्यपातियो अञ्जाय वत्तते कथा ।

आकारकेन जानामि न चाय भट्टिका^१ सुराति ॥

तत्थ तथेवाति यथा मया गमनकाले दिट्ठा इदानीपि इमा सुरापातियो तथेव पुण्णा । अञ्जाय वत्तते कथाति या अय तुम्हाक सुरावण्णनकथा वत्तति, सा अञ्जाव अभूता अतच्छा यदि हि एसा सुरा मनापा अस्स तुम्हेपि पिवेय्याथ उपड्ढपातियो अवसिस्सेय्यु । तुम्हाक पन एकेनापि सुरा न पीता । आकारकेन जानामीति तस्मा इमिना कारणेन जानामि । न चाय भट्टिका सुराति नेव अय भट्टिका सुरा, विसयोजिताय एताय भवित-
ब्बन्ति । धुत्ते गहेत्वा यथा न पुन एवरूप करोन्ति तथा ते तज्जेत्वा विस्सज्जेसि । सो यावजीव दानादीनि पुञ्ञानि करित्वा यथाकम्म गतो ।

सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा धुत्ता एतरहि धुत्ता बाराणसीसेट्ठि पन अहन्तेन समयेनाति ।

पुण्यपातिजातक

४. फलजातकं

नाय रुक्खो दुरारुहोति इद सत्था जेतवने विहरन्तो एक फलकुसल उपासक आरम्भ कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

एको किर मावत्थिवासी कुटुम्बको बुद्धपमुख सध निमन्तेत्वा अत्तनो आरामे निसीदापेत्वा यागुख-
ज्जक दत्वा उय्यानपाल आणापेसि—भिक्षूहि सद्धि उय्याने विचरित्वा अय्यान अम्बादीनि नानाफलानि देहीति ।

सो साधूति सम्पटिच्छित्वा भिक्षुसध आदाय उय्याने विचरन्तो रुक्ख ओलोकेत्वाव एत फल
आम एत न सुपक्क एत सुपक्कन्ति जानाति । य सो वदति त तथेव होति ।

भिक्षू गन्त्वा तथागतस्स आरोचेसु—भन्ते ! अय उय्यानपालो फलकुसलो । भूमिय ठितोव रुक्ख
ओलोकेत्वा एत फल आम एत न सुपक्क एत सुपक्कन्ति जानाति । य सो वदति त तथेव होतीति ।

सत्था—न भिक्षवे ! अयमेव उय्यानपालो फलकुसलो पुब्बे पन पण्डितापि फलकुसला अहेसुन्ति
वत्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो सत्थवाहकुले निब्बत्तिवा वयप्पत्तो पञ्चहि
सकटसतेहि वणिज्ज करोन्तो एकस्मि काले महावत्तनिअट्ठि पत्वा अटविमुखे ठत्वा सब्बे मनुस्से सन्निपाता-
पेत्वा—इमिस्सा अटविया विसरुक्खा नाम होन्ति विसपत्तानि विसपुप्फानि विसफलानि विसमधूनि होन्ति
येव । पुब्बे तुम्हेहि अपरिमुत्त य किञ्चि पत्त वा पुप्फ वा फल वा म अनापुच्छित्वा मा खादित्थाति आह ।

ते साधूति सम्पटिच्छित्वा अट्ठि ओतरिंसु ।

अटविमुखे च एकस्मि गामद्वारे किम्फलरुक्खो नाम अत्थि । तस्स खन्धसाखापलासपुप्फफलानि
सब्बानि अम्बसदिसानेव होन्ति, न केवल वण्णसण्णानतो गन्धरसेहिपिस्स आमपक्कानि फलानि अम्बफल-
सदिसानेव । खादितानि पन हलाहलविस विय त खण येव जीवितक्खय पापेन्ति ।

पुरतो गच्छन्ता एकच्चे लोलपुरिसा [२३२] अम्बरुक्खो अयन्ति सञ्जाय फलानि खादिंसु ।
एकच्चे सत्थवाह पुच्छित्वा व खादिस्सामाति हत्थेन गहेत्वा अट्ठसु । ते सत्थवाहे आगते—अय्य ! इमानि अम्ब-
फलानि खादामाति पुच्छिंसु ।

बोधिसत्तो नाय अम्बरुक्खोति वत्वा—किम्फलरुक्खो नामेस नाय अम्बरुक्खो मा खादित्थाति—वा-
रेत्वा ये खादिंसु तेपि वमापेत्वा चतुमधुर पायेत्वा अरोगे अकासि ।

पुब्बे पन इमस्मि रुक्खमूले मनुस्सा निवास कप्पेत्वा अम्बफलानीति इमानि विसफलानि खादित्वा
जीवितक्खय पापुणन्ति । पुन दिवसे गामवासिनो निक्खमित्वा मतमनुस्से दिस्वा पादे गण्हित्वा पटिच्छन्नट्ठाने
छेड्ढेत्वा सकटेहि सद्धि येव सब्बन्तेस सन्तक गहेत्वा गच्छन्ति ।

ते त दिवसस्मि अरुणगमनकाले येव मय्ह बलिबद्धा भविस्सन्ति मय्ह सकट मय्ह भण्डन्ति वेगेन
त रुक्खमूल गन्त्वा मनुस्से निरोगे दिस्वा—कथ तुम्हे इम रुक्ख नाय अम्बरुक्खोति जानित्थाति पुच्छिंसु ।

ते मय न जानाम सत्थवाहजेट्ठको नो जानातीति आहसु ।

मनुस्सा बोधिसत्त पुच्छिंसु—पण्डित, कित्ति कत्वा त्व इमस्स रुक्खस्स अनम्बरुक्खभाव अञ्जासीति ?
सो द्वीहि कारणेहि अञ्जासिन्ति वत्वा इम गाथमाह—

नाय रुक्खो दुरारूहो नपि गामतो आरका ।

आकारकेन जानामि नाय साधुफलो दुमोति ॥

तत्थ नाय रुक्खो दुरारूहोति अय विसरुक्खो न दुक्खारूहो होति । उक्खपित्वा ठपितनिस्सेणि विय सुखेन आरोहितु सक्काति वदति । नपि गामतो आरकाति गामतो दूरे ठितोपि न होति गामद्वारे ठितो येवाति दीपेति । आकारकेन जानामीति इमिना दुविधेन कारणेनाह इम रुक्ख जानामि किन्ति । नाय साधुफलो दुमोति सचे हि अय मधुरफलो अम्बरुक्खो अभविस्स एव सुखारूहे अविदूरे ठिते एतस्मि एकम्पि फल न तिट्ठेय्य, फलखादकमनुस्सेहि निच्च परिवुतोव अस्स । एव अह अत्तनो जाणेन परिच्छिन्दित्वा इमस्स विसरुक्खभाव अञ्जासिन्ति महाजनस्स धम्म देसेत्वा सोत्थिगमन गतो ।

सत्थापि एव भिक्खवे । पुब्बे पण्डिता फलकुसला अहेसुन्ति इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा परिसा बुद्धपरिसा अहेसु सत्थवाहो पन अहमेवाति ।

फलजातक

५. पञ्चावुधजातकं

यो अलीनेन चित्तेनाति इदं सत्त्वा जेतवने विहरन्तो एक ओस्सट्ठविरिय भिक्खू आरब्भ कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

त हि भिक्खू सत्त्वा आमन्तेत्वा—सच्च किर त्व भिक्खू । ओस्सट्ठविरियोति पुच्छित्वा [२३३] सच्च भगवाति वृत्ते—भिक्खू । पुब्बे पण्डिता विरिय कातु युत्तट्ठाने विरिय कत्वा रज्जसम्पत्तिं पापुणिसूतिं वत्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स रज्जो अगमहेसिया कुच्छिस्मि निब्बन्ति । तस्स नामगहणदिवसे अट्ठसत्त ब्राह्मणे सब्बकामेहि सन्तप्पेत्वा लक्खणानि पटिपुच्छिमु । लक्खणकुसला ब्राह्मणा लक्खणसम्पत्तिं दिस्वा पुञ्जसम्पन्नो महाराज । कुमारो तुम्हाक अच्चयेन रज्ज पापुणिस्सति पञ्चावुधकम्मे पञ्जातो पाकटो जम्बुदीपे अगगुरिसो भविस्सतीति व्याकरिमु । ब्रह्मणान वचन सुत्वा कुमारस्स नाम गणहन्ता पञ्चावुधकुमारोति नाम अकसु ।

अथ न विञ्जुत पत्वा सोळसवस्सप्पदेसे ठित राजा आमन्तेत्वा—तात । सिप्प उग्गण्हाहीति आह ।

कस्स सन्तिके उग्गण्हामि देवाति ?

गच्छ तात । गन्धाररट्ठे तक्कसिलानगरे दिसापामोक्खस्स आचरियस्स सन्तिके सिप्प उग्गण्ह, इदमस्स आचरियस्स भाग ददेय्यासीति सहस्स दत्वा उय्योजेसि ।

सो तत्थ गन्त्वा सिप्प सिक्खित्वा आचरियेन दिक्ष पञ्चावुध गहेत्वा आचरिय वन्दित्वा तक्कसिलानगरतो निक्खमित्वा सन्नद्धपञ्चावुधो बाराणसीमगग पटिपज्जि । सो अन्तरामग्गे सिलेसलोमयक्खेन नाम अधिट्ठित एक अट्ठवि पापुणि । अथ न अट्ठविमुखे मनुस्सा दिस्वा—भो माणव । मा इम अट्ठवि पाविसि सिलेसलोमयक्खो नामेत्य अत्थि सो दिट्ठदिट्ठमनुस्से जीवितक्खय पापेतीति वारयिमु ।

बोधिसत्तो अत्तान तक्केन्तो असम्भीतकेसरसीहो विय अट्ठवि पाविसि येव । तस्मिं अट्ठविमज्झ सम्पत्ते सो यक्खो तालमत्तो हुत्वा कूटागरमत्त सीस चक्कप्पमाणानि ^१ अक्खिनि कन्दळमकुलमत्ता द्वे दाठा च मापेत्वा सेतमुखो कबरकुच्छि नीलहत्थपादो हुत्वा बोधिसत्तस्स अत्तान दस्सेत्वा—कह यासि, तिट्ठ भक्खो मेति आह ।

अथ न बोधिसत्तो—यक्ख । अह अत्तान तक्केत्वा इध पविट्ठो । त्व अप्पमत्तो हुत्वा म उपगच्छेय्यासि । विसपीतेन हि त सरेन विज्झित्वा एत्थेव पातेस्सामीति सन्तज्जेत्वा हलाहलविसपीत सर सन्नद्धिहत्वा मुञ्चि । सो यक्खस्स लोमेसु येव अल्लीयि । ततो अञ्जन्ति एव पञ्जा सरे मुञ्चि । सब्बे तस्स लोमेसु येव अल्लीयिमु ।

यक्खो सब्बेपि ते सरे पोठेत्वा अत्तनो पादमूले येव पातेत्वा बोधिसत्त उपसकमि । बोधिसत्तो पुनपि त तज्जेत्वा खगग कड्ढित्वा पहरि । तैत्तिंसगुलायतो खगगो लोमेसु येव अल्लीयि । अथ न कणपेन पहरि । सोपि लोमेसु येव अल्लीयि । तस्स अल्लीन [२३४] भाव ज्ञत्वा मुग्गरेन पहरि । सोपि लोमेसु येव अल्लीयि । तस्स अल्लीनभाव ज्ञत्वा—भो यक्ख । न ते अह पञ्चावुधकुमारो नामानि सुतपुब्बो ? अह तथा अधिट्ठित अट्ठवि पविसन्तो न धनुआदीनि तक्केत्वा पविट्ठो अत्तान येव पन तक्केत्वा पविट्ठो, अज्ज त पोठेत्वा चुण्णविचुण्ण करिस्सामीति अभीतसीहनाद नाम दस्सेत्वा उन्नदित्वा दक्खिणहत्थेन यक्ख पहरि । हत्थो लोमेसु येव अल्लीयि

१. पत्तप्पमाणानि ।

वामहृत्थेन पहरि, सोपि अल्लीयि । दक्खिणपादेन पहरि, सोपि अल्लीयि । वामपादेन पहरि, सोपि अल्लीयि । सीसेन त पोठेत्वा चुण्णविचुण्ण करिस्सामीति सीसेन पहरि, तम्पि लोमेसु येव अल्लीयि । सो पञ्चसु ठानेसु बद्धो ओलम्बन्तोपि निम्भयो निस्सारज्जोव अहोसि ।

यक्खो चिन्तेसि—अय एको पुरिससीहो पुरिसाजानीयो न पुरिसमत्तोव । मादिसेन नामस्स यक्खेन गहितस्स सन्तासमत्तम्पि न भविस्सति । मया इम मग्ग हनन्तेन एकोपि एवरूपो पुरिसो न दिट्ठपुब्बो । कस्मा नुखो एस न भायतीति । सो त खादितु अविसहन्तो—कस्मा नुखो त्व माणव । मरणभय न भायसीति पुच्छि ।

किं कारणा यक्ख भायिस्सामि ? एकस्मि हि अत्तभावे एक मरण नियतमेव, अपि च मय्ह कुच्छिम्हि वजिरावुध अत्थि, सचे म खादिस्ससि त च आवुध जीरेतु न सक्खिस्ससि । त ते अन्तानि खण्डाखण्ड छिन्दित्वा जीवितकखय पापेस्सति । इति उभोपि नस्सिस्साम । इमिना कारणेनाह न भायामीति । इद किर बोधिसत्तो अत्तनो अब्भन्तरे आणावुध सन्धाय कथेसि ।

त सुत्वा यक्खो चिन्तेसि—अय माणवो सच्चमेव भणति इमस्स पुरिससीहस्स सरीरतो मूग्गबीजमत्तम्पि मसखण्ड मय्ह कुच्छि जीरेतु न सक्खिस्सति विस्सज्जेस्सामि नन्ति मरणभयतज्जितो बोधि-सत्त विस्सज्जेत्वा—माणव । पुरिससीहो त्व । न ते अह मस खादिस्सामि । त्व अज्ज राहुमुखा मुत्तचन्दो विय मम हृत्थतो मुञ्चित्वा आतिसुहज्जमण्डल तोसेन्तो याहीति आह ।

अथ न बोधिसत्तो आह—यक्ख । अह ताव गच्छिस्सामि त्व पन पुब्बेपि अकुसल कत्वा लुद्धो लोहित-पाणी पररुधिरमसभक्खो यक्खो हुत्वा निम्बत्तो । सचे इधापि ठत्वा अकुसलमेव करिस्ससि अन्धकारा अन्ध-कारमेव गमिस्ससि । म दिट्ठकालतो पट्ठाय पन न सक्का तथा अकुसल कातु पाणातिपातकम्म नाम निरये तिरच्छानयोनिय पेत्तिविसये असुरकाये च निम्बत्तेति मनुस्सेसु निम्बत्तट्ठाने अप्पायुकसवत्तनिक होतीति ।

एवमादिना नयेन पञ्चन्न दुस्सील्यकम्मान [२३५] आदीनव पञ्चन्न सीलान आनिसस च कथेत्वा नानाकारणेहि यक्ख तज्जेत्वा धम्म देसेत्वा दमेत्वा निम्बिसेवन कत्वा पञ्चसु सीलेसु पतिट्ठापेत्वा तस्मा येव न अटविद्या बलिपटिग्गाहक देवत कत्वा अम्पमादेन ओवदित्वा अटवितो निक्खमन्तो अटवीमुखे मनुस्सान आचिक्खित्वा सन्नद्धपञ्चावुधो बाराणसि गत्वा मातापितरो दिस्वा अपरभागे रज्जे पतिट्ठाय धम्मेन रज्ज कारेन्तो दानादीनि च पुञ्जानि करित्वा यथाकम्म अगमासि । सत्थापि इम धम्मदेसनं आहरित्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इम गाथमाह—

यो अलीनेन चित्तेन अलीनमनसो नरो ।

भावेति कुसल धम्म योगक्खेमस्स पत्तिया ॥

पापुणे अनुपुब्बेन सब्बसयोजनक्खयन्ति ।

तत्थाय पिण्डत्थो । यो पुरिसो अलीनेन असकुचितेन चित्तेन पकतियापि अलीनमनो अलीनज्ज्ञासयो हुत्वा अनवज्जट्ठेन कुसल सत्तातिसबोधिपक्खियभेद धम्म भावेति वड्ढेति विसालेन चित्तेन विपस्सन अनु-युञ्जति । चतुहि योगेहि खेमस्स निम्बाणस्स पत्तिया सो एव सब्बसखारेसु अनिच्च दुक्ख अनत्ता ति तिलक्खण आरोपेत्वा तरुणविपस्सनतो पट्ठाय उप्पन्ने बोधिपक्खियधम्मे भावेन्तो अनुपुब्बेन एक सयोजनम्पि अनवसेसेत्वा सब्बसयोजनान खयकरस्स चतुत्थमग्गस्स परियोसाने उत्पन्नत्ता सब्बसयोजनक्खयोति सख गत अरहत्त पापु-णय्याति ।

एव सत्था अरहत्तेन धम्मदेसनाय कूट गहेत्वा मत्थके चत्तारि सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने सो भिक्खु अरहत्त पापुणि । सत्थापि अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा यक्खो अगुलिमालो अहोसि । पञ्चावुधकुमारो नाम अहमेवाति ।

पञ्चावुधजातक

६. कञ्चनकरंधजातकं

यो पृष्ठेन चित्तेनाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अञ्जतर भिक्षु आरम्भ कथेसि ।

पञ्चपञ्चवत्थु

एको किर सावत्थिवासी कुलपुत्तो सत्थु धम्मदेसनं सुत्वा रतनसासने उर दत्वा पब्बजि । अथस्स आचरियुपज्झाया—आवुसो । एकविधेन सीलं नाम, दुविधेन, त्रिविधेन, चतुर्विधेन, पञ्चविधेन, छविधेन, सत्तविधेन, अट्ठविधेन, नवविधेन, दसविधेन, बहुविधेन सीलं नाम, इदं चुल्लसीलं नाम, इदं मज्झिमसीलं नाम, इदं महासीलं नाम, इदं पातिमोक्खसवरसीलं नाम, इदं इन्द्रियसवरसीलं नाम, इदं आजीवपारिसुद्धिसीलं नाम, इदं पञ्चयपटिसेवनसीलं नामाति सीलं आचिक्खन्ति ।

सो [२३६] चित्तेसि—इदं सीलं नाम अतिबहु । अहं एतत्तकं समादाय वत्तितुं न सक्खिस्सामि । सीलं पूरेतुं असक्कोन्तस्स नाम पब्बज्जाय को अत्थो ? अहं गिहीं हुत्वा दानादीनि पुञ्जानि च करिस्सामि पुत्तदारञ्च पोसेस्सामीति ।

एवञ्च पनं चित्तेत्वा—भन्ते । अहं सीलं रक्खितुं न सक्खिस्सामि, असक्कोन्तस्स च नाम पब्बज्जाय को अत्थो ? अहं हीनायावत्तिस्सामि । तुम्हाकं पत्तचीवरं गण्हयाति आह ।

अथ न आचरियुपज्झाया आहसु—आवुसो । एव सन्ते दसबलं वन्दित्वा याहीति ।

ते तं आदाय सत्थु सन्तिकं धम्मसंभं अगमसु ।

सत्था तं दिस्वाव—किं भिक्खवे । अनत्थिकं भिक्खु आदाय आगतत्थाति आह ।

भन्ते । अयं भिक्खु अहं सीलं रक्खितुं न सक्खिस्सामीति पत्तचीवरं निग्यादेति । अथ न मयं गहेत्वा आगताति ।

कस्मा पनं तुम्हे भिक्खवे । इमस्स भिक्खुनो बहु सीलं आचिक्खथ ? यत्तकं एसं रक्खितुं सक्कोति तत्तकमेव रक्खिस्सति । इतो पट्ठाय तुम्हे एव मा किञ्चि अवचुत्थ । अहमेत्थं कत्तब्बं जानिस्सामीति । एहि त्वं भिक्खु । किन्तो बहुना सीलेन ? तीणि येव सीलानि रक्खितुं सक्खिस्ससीति ?

सक्खिस्सामि भन्तेति ।

तेन हि त्वं इतो पट्ठाय कायद्वारं वचीद्वारं मनोद्वारन्ति तीणि द्वारीणि रक्ख । मा कायेन पापकम्मं करि । मा वाचाय, मा मनसा । गच्छ, मा हीनायावत्ति । इमानि तीणि येव सीलानि रक्खाति ।

एत्तावता सो भिक्खु तुट्ठमानसो—साधु भन्ते, रक्खिस्सामि इमानि तीणि सीलानीति सत्थारं वन्दित्वा आचरियुपज्झायेहिं सद्धिं येव अगमासि ।

सो तानि तीणि सीलानि पूरेन्तोव अञ्जासि—आचरियुपज्झायेहिं मय्हं आचिक्खितं सीलम्पि एत्तकमेव । ते पनं अत्तनो अबुद्धभावेन मं बुज्झापेतुं नासक्खिस्सु । सम्मासम्बुद्धो अत्तनो बुद्धसुबुद्धताय अनुत्तरधम्मराजताय एत्तकं सीलं तीसु येव द्वारेसु पक्खिपित्वा मं गण्हापेसि । अवस्सयो वत मे सत्था जातोति विपस्सनं वड्ढेत्वा कतिपाहेनेव अरहन्ते पतिट्ठासि ।

तं पवुत्तिं अत्वा धम्मसंभायं सन्निपतिता भिक्खू—आवुसो । तं किर भिक्खु सीलानि रक्खितुं न सक्कोमीति हीनायावत्तन्तं सब्बसीलानि तीहिं कोट्ठासेहिं पक्खिपित्वा गाहापेत्वा सत्था अरहत्तं पापेसि । अहो । बुद्धा नाम अच्छरियमनुस्साति बुद्धगुणे कथेन्ता निसीदिसु ।

सत्था आगन्त्वा—काय नुत्थ भिक्खवे । एतंरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छि ।

इमाय नामाति वुत्ते—भिक्खवे । अतिगरुकोपि भारो कोट्ठासवसेन भाजेत्वा दिन्नो लहुको विय होति । पुब्बेपि पण्डिता महन्त कञ्चनक्खन्ध लभित्वा उक्खिपितु असक्कोन्ता विभाग कत्वा उक्खिपित्वा अगमसूति वत्वा अतीत आहरि— [२३७]

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो एकस्मि गामके कस्सको अहोसि । सो एकदिवस अञ्जतरस्मि छड्डितगामके खेत्ते कसि कसति । पुब्बेपि च तस्मि गामे एको विभवसप्पन्नो सेट्ठी ऊरुमत्तपरिमाण^२ चतुहत्थायाम कञ्चनक्खन्ध निदहित्वा कालमकासि । तस्मि बोधिसत्तस्स नगल लगित्वा अट्ठासि । सो मूलसन्तानक भविस्सतीति पसु वियूहन्तो त दिस्वा पसुना पटिच्छादेत्वा दिवस कसित्वा अत्थ गते सुरिये युगनगलादीनि एकमन्ते निक्खिपित्वा कञ्चनक्खन्ध गणित्वा गच्छिस्सामीति त उक्खिपितु नासक्खि ।

असक्कोन्तो निसीदित्वा—एत्तक कुच्छिभरणाय भविस्सति, एत्तक निदहित्वा ठपेस्सामि, एत्तकेन कम्मन्ते सयोजेस्सामि, एत्तक दानादिपुञ्जकिरियाय भविस्सतीति चत्तारो कोट्ठासे अकासि ।

तस्सेव विभत्तकालेसो कञ्चनक्खन्धो सल्लहुको विय अहोसि । सो त उक्खिपित्वा घर नेत्वा चतुधा विभजित्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्म गतोति । भगवा इम धम्मदेसन आहरित्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इम गाथमाह—

यो पहट्ठेन चित्तेन पहट्ठमनसो नरो ।

भावेति कुसल धम्म योगवत्थेमस्स पत्तिया ॥

पापुणे अनुपुब्बेन सब्बसयोजन क्खयन्ति ॥

तत्थ पहट्ठेनाति विनीवरणेन । पहट्ठमनसोति ताय एव विनीवरणताय पहट्ठमनसो सुवण्ण विय पहसित्वा समुज्जोतितसप्पमासकतचित्तो हुत्वाति अत्थो ।

एव सत्था अरहत्तनिकूटेन देसन निट्ठपेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा कञ्चनक्खन्ध लद्धपुरिसो अहमेव अहोसिन्ति ।

कञ्चनक्खन्धजातक

७ वानरिन्दजातकं

यस्सेते चतुरो धम्माति इद सत्था वेळुवने विहरन्तो देवदत्तस्स वधाय परिसक्कन आरब्भ कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

तस्मि हि समये सत्था देवदत्तो वधाय परिसक्कतीति सुत्वा न भिक्षवे । इदानीं देवदत्तो मय्ह वधाय परिसक्कति पुब्बेपि परिसक्कि येव, तासमत्तम्पि पन कातु न सक्खीति वत्वा अतीत आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो कपियोनिय निब्बत्तित्वा बुद्धिमन्वाय अस्स-पोतकप्पमाणो थामसम्पन्नो एकचरो हुत्वा नदीतीरे विहरति । तस्सा पन नदिया वेमज्जे एको दीपको नानप्प-कारेहि अम्बपणसादीहि फलरुक्खेहि सम्पन्नो । बोधिसत्तो नागबलो थामसम्पन्नो नदिया ओरिमतीरतो उप्पत्तित्वा दीपकस्स ओरतो [२३८] नदीमज्जे एको पिट्ठिपासाणो अत्थि तस्मि निपतति । ततो उप्पत्तित्वा तस्मि दीपके पतति । तत्थ नानप्पकारानि फलानि खादित्वा साय तेनेव उपायेन पच्चागन्त्वा अत्तनो वसनट्ठाने वसित्वा पुनदिवसेपि तथेव करोति । इमिना नियामेन तत्थ वास कप्पेति ।

तस्मि पन काले एको कुम्भीलो सपजापतिको तस्सा नदिया वसति । तस्स सा भरिया बोधिसत्त अपरापर गच्छन्त दिस्वा बोधिसत्तस्स हृदयमसे दोहळ उप्पादेत्वा कुम्भील आह-मय्ह खो अय्य । इमस्स वानरि-न्दस्स हृदयमसे दोहळो उप्पन्नोति ।

कुम्भीलो-साधु भोति । लच्छसीति वत्वा-अज्ज त साय दीपकतो आगच्छन्तमेव गण्हस्सामीति गन्त्वा पिट्ठिपासाणे निपज्जि ।

बोधिसत्तो दिवस चरित्वा सायण्हसमये दीपके ठितोव पासाण ओलोकेत्वा-अय पासाणो इदानी उच्चतरो खायति, किन्नुखो कारणन्ति चिन्तेसि ।

तस्स किर उदकप्पमाणञ्च पासाणप्पमाणञ्च सुववत्थापितमेव होति । तेनस्स एतदहोसि-अज्ज इमिस्सा नदिया उदक नेव हायति न वड्ढति, अथ च पनाय पासाणो महा हुत्वा पञ्चायति कच्चिनुखो एत्थ मय्ह गहणत्थाय कुम्भीलो निपन्नोति, सो वीमसामि ताव नन्ति तत्थेव ठत्वा पासाणेन सद्धि कथेन्तो विय भो पासाणाति वत्वा पटिवचन अलभन्तो यावततिय पासाणाति आह । पासाणो किं पटिवचन न दस्सति ? पुनपि न वानरो-किं भो पासाण । अज्ज मय्ह पटिवचन न देसीति आह ।

कुम्भीलो-अद्धा अज्जेसु दिवसेसु अय पासाणो वानरिन्दस्स पटिवचन अदासि, दस्सामिदानिस्स पटिवचनन्ति चिन्तेत्वा-किं भो । वानरिन्दाति आह ।

कोसि त्वन्ति ?

अहं कुम्भीलोति ।

किमत्थ एत्थ निपन्नोसीति ?

तव हृदयमस पत्थयमानोति ।

बोधिसत्तो चिन्तेसि-अज्जो मे गमनमग्गो नत्थि, अज्ज मया एस कुम्भीलो वज्जेतब्बोति । अथ न

एवमाह— सम्म कुम्भील । अह अत्तान तुय्ह परिच्चजिस्सामि त्व मुख विवरित्वा म तव सन्तिक आगतकाले गण्हाहीति ।

कुम्भीलान हि मुखे विवटे अक्खीनि निमीलन्ति । सो त कारण असल्लक्खेत्वा मुख विवरि । अथस्स अक्खीनि पिथीयिसु । सो मुख विवरित्वा अक्खीनि निमीलेत्वा निपज्जि ।

बोधिसत्तो तथाभग्न अत्वा दीपका उप्पतितो गन्त्वा कुम्भीलस्स मत्थक अक्कमित्वा ततो उप्प-
तितो विज्जुल्लता विय विज्जोत्तमानो परतीरे अट्ठासि ।

कुम्भीलो त अच्छरिय दिस्वा इमिना वानरिन्देन अतिच्छेरक कतन्ति चिन्तेत्वा भो वानरिन्द ।
[२३९] इमस्मि लोके चतुहि धम्मेहि समन्नागतो पुग्गलो पच्चामित्ते अभिभवति ते सब्बेपि तुय्ह अब्भन्तरे
अत्थि मज्जेति वत्वा इम गाथमाह—

यस्सेते चतुरो धम्मा वानरिन्द । यथा तव ।

सच्च धम्मो धिती चागो विट्ठ सो अतिवत्ततीति ॥

तत्थ यस्साति यस्स कस्सचि पुग्गलस्स । एतेति इदानि वत्तब्बे पच्चक्खतो निद्दिसति । चतुरो धम्माति
चत्तारो गुणा । सच्चन्ति वचीसच्च, मम सन्तिक आगमिस्सामीति हि वत्वा मुसावाद अक्त्वा आगतो भेवाति ।
एत ते वचीसच्च । धम्मोति विचारणपञ्चा । एव कते इदन्नाम भविस्सतीति । एसा ते विचारणपञ्चा । वितीति
अब्बोच्छिन्न विरिय वुच्चति । एतम्पि ते अत्थि । चागोति अत्तपरिच्चागो । त्व अत्तान परिच्चजित्वा मम सन्तिक
आगतो यम्पनाह गण्हितु नासन्निक्ख मय्हमेवेत्थ दोसो । विट्ठन्ति पच्चामित्त । सो अतिवत्ततीति यस्स पुग्गलस्स
यथा तव एव एते चत्तारो धम्मा अत्थि सो यथा म अज्ज त्व अतिक्कन्तो तथेव अत्तनो पच्चामित्त अतिक्कमति
अभिभवतीति ।

एव कुम्भीलो बोधिसत्त पससित्वा अत्तनो वसनट्ठान गतो । सत्था—न भिक्खवे देवदत्तो इदानेव
मय्ह बधाय परिसक्कति पुब्बेपि परिसक्कियेवाति । इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समो-
धानेसि । तदा कुम्भीलो देवदत्तो अहोसि, भरियास्स चिञ्चामाणविका । वानरिन्दो पन अहमेवाति ।

वानरिन्दजातक

८. तयोधम्मजातकं

यस्स एतेति इदम्पि सत्था वेळुवने विहरन्तो वधाय परिसक्कनमेव आरब्ध कथेसि ।

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मादत्ते रज्ज कारेन्ते देवदत्तो वानरयोनिं निब्वत्तिवा हिमवन्तपदेसे यूथ परिहरन्तो अत्तान पटिच्चजातान वानरपोतकान बुद्धिप्पत्तान इमे यूथ परिहरेय्युन्ति भयेन दन्तेहि ङसित्वा तेस बीजानि उप्पाटेति ।

तदा बोधिसत्तोपि त येव पटिच्च एकस्सा वानरिया कुञ्चिम्हि पटिसन्धि गण्हि । अथ सा वानरी गम्भस्स पतिट्ठितभाव अत्वा अत्तनो गम्भ अनुरक्खमाना अञ्ज पब्बतपाद अगमासि । सा परिपक्वगम्भा बोधिसत्त विजायि । सो बुद्धिमन्वाय विञ्जुत पत्तो थामसम्पन्नो अहोसि । सो एकदिवस मातर पुञ्छि— अम्म । मय्ह पिता कट्ठन्ति ?

तात । असुकस्मि नाम पब्बतपादे यूथ परिहरन्तो वसतीति ।

अम्म । तस्स म सन्तिक नेहीति ।

तात । न सक्का तया [२४०] पितु सन्तिक गन्तु । पिता हि ते अत्तान पटिच्च जातान वानरपोतकान यूथपरिहरणभयेन दन्तेहि ङसित्वा बीजानि उप्पाटेतीति ।

अम्म । नेहि म तत्थ, अह जानिस्सामीति । ।

सा पुत्त आदाय तस्स सन्तिक अगमासि । सो वानरो अत्तनो पुत्त दिस्वाव अय वड्ढन्तो मय्ह परिहरितु न दस्सति । इदमेव मारेतब्बोति एत आलिगन्तो विय गाळ्ह पीळेत्वा जीवितक्खय पापेस्सामीति चिन्तेत्वा—एहि तात । एतक काल कह गतोसीति—बोधिसत्त आलिगन्तो विय निप्पीळेसि । बोधिसत्तो पन नागबलो थामसम्पन्नो । सोपि त निप्पीळेसि । अथस्स अट्ठीनि भिज्जनाकारप्पत्तानि अहेसु ।

अथस्स एतदहोसि—अय वड्ढन्तो म मारेस्सति । केन नुखो उपायेन पुरेतरञ्जेव मारेय्यन्ति । ततो चिन्तेसि—अय अविदूरे रक्खसपरिगगहीतो सरो तत्थ न रक्खसेन खादापेस्सामीति । अथ न एवमाह—तात । अह महल्लको, इम यूथ तुय्ह निरय्यादेमि । अञ्जेव त राजान करोमि । असुकस्मि नाम ठाने सरो अत्थि । तत्थ द्वे कुमुदिनियो तिस्सो उप्पलिनियो पञ्च पदुमिनियो पुप्फन्ति । गच्छ ततो पुप्फानि आहराति ।

सो साधु तात । आहरिस्सामीति गन्त्वा सहसा अनोतरित्वा समन्ता पद परिच्छिन्दन्तो ओत्तिण्णपद येव अह्म न उत्तिण्णपद । सो—इमिना सरेन रक्खसपरिगगहितेन^१ भवितब्ब, मय्ह पिता अत्तना वधितु असक्कोन्तो रक्खसेन म खादापेतुकामो भविस्सति, अह इम च सर न ओतरिस्सामि, पुप्फानि च गहेस्सामीति—निरुदक ठान गन्त्वा वेग गहेत्वा उप्पतित्वा पुरतो गच्छन्तो निरुदके आकासे ठितानेव द्वे पुप्फानि गहेत्वा परतीरे पति । परतो च ओरिमतीर आगच्छन्तो तेनेवुपायेन द्वे गण्हि । एव उभोसु पस्सेसु रासि करोन्तो पुप्फानि च गण्हि रक्खसस्स च आणट्ठान न ओतरि ।

अथस्स इतो उत्तरि उक्खिपितु न सक्खिस्सामीति तानि पुप्फानि गहेत्वा एकस्मि ठाने रासि करोन्तस्स सो रक्खसो मया एतक काल एवरूपो पञ्चवा अच्छरियपुरिसो न दिट्ठपुब्बो । पुप्फानि च नाम यावदि-

च्छक गहितानि, मय्यहं च आणट्ठान न ओतरीति उदकं द्विधा भिन्दन्तो उदकतो उट्ठाय बोधिसत्त उपसकमित्वा—
वानरिन्द । इमस्मि लोके यस्स तयो धम्मा अत्थि सो पञ्चामित्तं अभिभोति ते सब्बेपि तव अब्भन्तरे अत्थि
मज्जेति वत्वा बोधिसत्तस्स थुतिं करोन्तो इमं गाथमाह—

यस्स एते तयो धम्मा वानरिन्द । यया तव ।

दक्खिणं सूरियं पञ्जा विट्ठं सो अतिवत्ततीति ॥ [२४१]

तत्थ दक्खिण्यन्ति दक्खभावा सम्पत्तभयं विधमि तु जाननपञ्जाय सम्पयुत्तउत्तमविरियस्सेत नाम ।
सूरियन्ति सूरभावा निग्भयभावस्सेत नाम । पञ्जाति पञ्जापनं पट्ठपनाय उपायपञ्जायेत नाम ।

एव सो दकरक्खसो इमाय गाथाय बोधिसत्तस्स थुतिं कत्वा—इमानि पुष्पानि किमत्थं हरसीति
पुच्छि ।

पिता म राजान कातुकामो, तेन कारणेन हरामीति ।

न सक्का तादिसेन उत्तमपुरिसेन पुष्पानि गहितुं, अहं गणिहस्सामीति उक्खिपित्वा तस्स पच्छतो
पच्छतो अगमासि ।

अथस्स पिता दूरतोव तं दिस्वा अहं इमं रक्खसभत्तं भविस्सतीति पहिणि, सो दानेस रक्खस पुष्पानि
गाहापेन्तो आगच्छति इदानीमिहं नट्ठोति चिन्तेन्तो सत्तधा हृदयफालनं पत्वा तत्थेव जीवितक्खयं पत्तो । सेस-
वानरा सन्निपत्तित्वा बोधिसत्तं राजानं अकमु ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा यूथपतिं देवदत्तो
अहोसि, यूथपतिपुत्तो पन अहमेवाति ।

तयोधम्मजातक

६. भेरिवादजातकं

धमे धमेति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अञ्जतर दुब्बच आरब्ध कथेसि ।

पञ्चुपन्नवत्थु

तच्चिह भिक्खु सत्था-सच्च किर त्वं दुब्बचोसीति पुच्छित्वा सच्च भगवाति वुत्ते- न त्वं भिक्खु !
इदानं दुब्बचो पुब्बेपि दुब्बचो येवाति वत्ता अतीत आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो भेरिवादककुले निब्बत्तित्वा गामके वसति ।
सो बाराणसिय नक्खन घुट्टन्ति सुत्वा समज्जमण्डले भेरि वादेत्वा धनं आहरिस्सामीति पुत्त आदाय तत्थ
गत्वा भेरि वादेत्वा बहु धनं लभि । त आदाय अत्तनो गाम गच्छन्तो चोराट्ठि पत्वा पुत्त निरन्तर भेरि वादे-
न्त वारेसि-तात ! निरन्तर अवादेत्वा मग्गपटिपन्न इस्सरभेरि विय अन्तरन्तरा वादेहीति । सो पितरा
वारियमानोपि भेरिसद्देनेव चोरे पलापेस्सामीति वत्ता निरन्तरमेव वादेसि ।

चोरा पठमञ्जेव भेरिसद् सुत्वा इस्सरभेरि भविस्सतीति पलायित्वा अतिविय एकाबद्धं सद् सुत्वा
नाय इस्सरभेरि भविस्सतीति आगत्वा उपधारेत्वा द्वे येव जने दिस्वा पोथेपेत्वा विळुम्पिसु^१ ।

बोधिसत्तो किञ्छेन वत्त नो लद्धं धनं एकाबद्धं कत्वा वादेन्तो नासेसीति वत्ता इमं गाथमाह-

धमे धमे नातिधमे अतिधन्तं हि पापकं ।

धन्तेन सत्तं लद्धं अतिधन्तेन नासितन्ति ॥ [२४२]

तत्थ धमे धमेति धमेय्यं नो न धमेय्यं । भेरि वादेय्यं । न न वादेय्याति अत्थो । नातिधमेति अतिक्क-
मेत्वा पन निरन्तरमेव कत्वा न वादेय्यं । किं कारणा ? अतिधन्तं हि पापकन्ति निरन्तर भेरिवाद इदानि अम्हाकं
पापकं लामकं जातं । धन्तेन सत्तं लद्धन्ति नगरे भेरिवादानेन कहापणसत्तं लद्धं । अतिधन्तेन नासितन्ति इदानि पन
मे पुत्तेन वचनं अकत्वा यमिदं अटविय अतिधन्तं तेन अतिधन्तेन सब्बं नासितन्ति ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा पुत्तो दुब्बचभिक्खु
अहोसि । पिता पन अहमेवाति ।

भेरिवादजातकं

१०. सङ्खधमनजातकं

धमे धमेति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो दुब्बचमेव आरब्ध कथेसि ।

अतीतवद्दु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मादत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो सङ्खधमककुले निब्बत्तित्वा बाराणसिय नक्खत्ते घुट्ठे पितर आदाय सङ्खधमनकम्मेन धनं लभित्वा आगमनकाले चोराटविय पितर निरन्तरं सङ्खधमन्तं वारेसि । सो सङ्खसद्देन चोरे पलापेस्सामीति निरन्तरमेव धमि । चोरा पुरिमनयेनेव आगन्त्वा विळ्ळुम्पिसु । बोधिसत्तोपि पुरिमनयेनेव गाथं अभासि—

धमे धमे नातिधमे अतिधन्तञ्जिह् पापक ।

धन्तेनाधिगता भोगा ते तातो विधमी धमन्ति ॥

तत्थ ते तातो विधमी धमन्ति ते सङ्खधमित्वा लद्धभोगे मम पिता पुनप्पुन धमेन्तो विधमीति विद्धसेसि विनासेसीति ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा पिता दुब्बचभिक्षुं अहोसि, पुत्तो पन अहमेवाति ।

सङ्खधमनजातकं

आसिसवग्गो छट्ठो

७. इत्थीवगवण्णना

१. असातमन्तजातकं

असा लोकित्थियो नामाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो उक्कण्ठितभिक्षु आरम्भं कथेमि ।
तस्स वत्थु उम्मदन्तिजातके^१ आवीभविस्सति ।

पच्चुपन्नवत्थु

तं पन भिक्षु सत्था-भिक्षु ! इत्थियो नाम असा असतियो लामिका पच्छिमिका । त्वं एवरूप
लामिक इत्थि निस्साय कस्मा उक्कण्ठितोति वत्था अतीत आहरि- [२४३]

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो गन्धाररट्ठे तक्कसिलाय ब्राह्मणकुले निब्ब-
त्तित्वा विञ्चुत पत्तो । तीसु वेदेसु सब्बसिप्पेसु च निष्फत्तिम्पत्तो दिसापामाक्खो आचरियो अहोसि । तदा बारा-
णसिय एकस्मिं ब्राह्मणकुले पुत्तस्स जातदिवसे अग्गि गहेत्वा अनिब्बायन्तं ठपयिसु । अथन ब्राह्मणकुमार सोलस-
वस्सकाले मातापितरो आहसु -पुत्त ! मयं तव जातदिवसे अग्गि गहेत्वा ठपयिम्हा सच्चं ब्रह्मलोकपरायणो
भवितुकामो तं अग्गि आदाय अरञ्जं पविसित्वा अग्गि भगवन्तं नमस्समानो ब्रह्मलोकपरायणो होहि ।
सच्चं अगार अज्झावसितुकामो तक्कसिलं गत्वा दिसापामोक्खस्स आचरियस्स सन्तिके सिप्प उग्गहिहत्वा कुटुम्ब
सण्ठपेहीति ।

माणवो-नाहं सक्खिस्सामि अरञ्जे अग्गि परिचरितुं, कुटुम्बमेव सण्ठपेस्सामीति-माता-
पितरो वन्दित्वा आचरियभागं सहस्स गहेत्वा तक्कसिलं गत्वा सिप्प उग्गहिहत्वा पच्चागमि । मातापितरो
पनस्स अनत्थिका धरावासेन । अरञ्जे अग्गि परिचरापेतुकामा होन्ति ।

अथ न माता इत्थीन दोसं दस्सेत्वा अरञ्जं पेसेतुकामा सो आचरियो पण्डितो व्यत्तो सक्खिस्सति
मे पुत्तस्स इत्थीन दोसं कथेतुन्ति चिन्तेत्वा आह-उग्गहितन्ते तात ! सिप्पन्ति ?

आम अम्माति ।

असातमन्तापि ते उग्गहिताति ?

न उग्गहिता अम्माति ।

तात ! यदि ते असातमन्ता न उग्गहिता किन्नाम ते सिप्प उग्गहितं ? गच्छ उग्गहेत्वा एहीति ।

सो माधूति पुन तक्कसिलाभिमुखो पायासि ।

तस्सपि आचरियस्स माता महल्लिका वीसवस्ससत्तिका । सो तं सहत्था नहापेन्तो भोजेन्तो पायेन्तो
पटिजग्गति । अञ्जे मनुस्सा तं तथा करोन्तं जिगुच्छन्ति । सो चिन्तेसि यन्नूनाहं अरञ्जं पविसित्वा तत्थं मातरं
पटिजग्गन्तो विहरेय्यन्ति । अथेकस्मिं विवित्ते अरञ्जे उदकफासुकट्ठाने पण्णसालं कारेत्वा सप्पितण्डुलादीनि
आहरापेत्वा मातरं उक्खिपित्वा तत्थं गत्वा मातरं पटिजग्गन्तो वासं कप्पेसि ।

सोपि खो माणवो तक्कसिलं गत्वा आचरियं अपस्सन्तो कहं आचरियोति पुच्छित्वा तं पर्वत्तिं
सुत्वा तत्थं गत्वा वन्दित्वा अट्ठासि ।

१. स्या०-उम्मादयन्तिजातके ।

अथ न आचरियो—किञ्चुखो तात ! अतिसीध आगतोसीति ?

ननु अहं तुम्हेहि असातमन्तो नाम न उग्गण्हापितोति ?

को पन ते असातमन्ते उग्गण्हितब्बे कत्वा कथेसीति ?

मय्ह माता आचरियाति ।

बोधिसत्तो चिन्तेसि असातमन्ता नाम केचि नत्थि । इमस्स पन माता इम इत्थिदोसे जानापेतुकामा भविस्सतीति । [२४४]

अथ न—साधु तात ! दस्सामि ते असातमन्ते । त्व अज्ज आदि कत्वा मम ठाने ठत्वा मम मातर सहत्था नहापेन्तो भोजेन्तो पायेन्तो पटिजग्गहि । हत्थपादसीसपिट्ठिसम्बाहनादीनि चस्सा करोन्तो—अय्ये ! जर पत्तकालेपि ताव ते एवरूप सरीर, दहरकाले कीदिस अहोसीति हत्थपरिकम्मादिकरणकाले हत्थपादादीन वण्ण कथेय्यासि । य च ते मम माता कथेति त अलज्जन्तो अनिगृहन्तो मय्ह आरोचेय्यासि एव करोन्तो असातमन्ते लच्छसि । अकरोन्तो न लच्छसीति ।

सो साधु आचरियाति तस्स वचन सम्पटिच्छित्वा ततो पट्ठाय सब्ब यथावुत्तविधान अकासि ।

अथस्सा तस्मि माणवे पुनप्पुन वण्णयमाणे अय मया सद्धि अभिरमितुकामो भविस्सतीति अन्धाय जराजिण्णाय अब्भन्तरे किलेसो उप्पज्जि । सा एकदिवस अत्तनो सरीरवण्ण कथयमान माणव आह—मया सद्धि अभिरमितु इच्छसीति ?

अय्ये ! अहं ताव इच्छेय्य आचरियो पन गरुकोति ।

सचे म इच्छसि पुत्त मे मारेहीति ।

अहं आचरियस्स सन्तिके एत्तक सिप्प उग्गण्हित्वा किलेसमत्त निस्साय कन्ति कत्वा आचरिय मारेस्सामीति ?

तेनहि सचे त्व म न परिच्चजसि अहमेव न मारेस्सामीति ?

एव इत्थियो नाम असा लामिका पच्छिमिका तथारूपे नाम वये ठिता रागचित्त उप्पादेत्वा किलेस अनुवत्तमाना एव उपकारक पुत्त मारेतुकामा जाता । माणवो सब्ब त कथ बोधिसत्तस्स आरोचेसि । बोधिसत्तो सुट्ठु ते माणव ! कत मय्ह आरोचेन्तेनाति वत्वा, मातुआयुसखार ओलोकेन्तो अज्जेव मरिस्सतीति अत्वा—एहि माणव ! वीमसिस्सामि नन्ति एक उदुम्बररुक्ख छिन्दित्वा अत्तनो पमाणेन कट्ठरूपक कत्वा ससीस पारु-पित्वा अत्तनो सयनट्ठाने उत्तान निपज्जापेत्वा रज्जुक बन्धित्वा अन्तेवासिक आह—तात ! फरसु आदाय गन्त्वा मम मातु सञ्ज देहीति ।

माणवो गन्त्वा—अय्ये ! आचरियो पण्णसालाय अत्तनो सयनट्ठाने निपन्नो । रज्जुसञ्जा मे बद्धा, इम फरसु आदाय गन्त्वा सचे सक्कोसि मारेहि नन्ति आह ।

त्व म न परिच्चजिस्ससीति ?

किं कारणा परिच्चजिस्सामीति ?

सा फरसु आदाय पवेधमाना उट्ठाय रज्जुसञ्जाय गन्त्वा हत्थेन परामसित्वा अय मे पुत्तोति सञ्जाय कट्ठरूपकस्स मुखतो साट्ठके अपनेत्वा फरसु आदाय एकप्पहारेनेव मारेस्सामीति गीवायमेव पहरित्वा टन्ति सहे^१ उप्पन्ने रुक्खभाव अञ्जासि ।

अथ बोधिसत्तेन किं करोसि अम्माति बुत्ते वञ्चितम्हीति तत्थेव मरित्वा पतिता । अत्तनो किर पण्णसालाय निपन्नायपि त खण लाय मरितब्बमेव । सो तस्सा मत्तभाव अत्वा सरीर [२४५] किच्च कत्वा

आळाहून ' निब्बापेत्वा वनपुष्पेहि पूजेत्वा माणव आदाय पण्णसालद्वारे निसीदित्वा—तात । पाटियेक्को असात-
मन्तो नाम नत्थि । इत्थियो असाता नाम तव माता असातमन्तो उग्गण्हाति मम सन्तिक पेसयमाना इत्थीन दोस
जाननत्थ पेसेसि । इदानि पन ते पच्चक्खमेव मम मातु दोसा दिट्ठा । इमिना कारणेन इत्थियो नाम असा-
लामिकाति जानेय्यासीति त ओवदित्वा उय्योजेसि ।

सोपि आचरिय वन्दित्वा मातापितुन्न सन्तिक अगमासि । अथ न माता पुच्छि—उग्गहिता ते असातमन्ताति ?

आम अम्माति ।

इदानि कि करिस्ससि पब्बजित्वा अग्गि वा परिचरिस्ससि अगारमज्जे वा वसिस्ससीति ?

माणवो—मया अम्म । पच्चक्खतो इत्थीन दोसा दिट्ठा । अगारेन मे किच्च नत्थि पब्बजिस्सामह-
न्ति अत्तनो अधिप्पाय पकासेन्तो इम गाथमाह—

असा लोकित्थियो नाम वेला तास न विज्जति ।

सारत्ता च पगग्भा च सिखी सब्बघसो यथा ।

ता हित्वा पब्बजिस्सामि विवेकमनुब्रूहयन्ति ॥

तत्थ असाति असतियो लामिका । अथवा, सात वुच्चति सुख । त तासु नत्थि अत्तनि पटिबद्धचित्तान
असातमेव देन्तीतिपि असाता दुक्खा दुक्खवत्थुभूताति अत्थो । इमस्स पनत्थस्स दीपनत्थाय इद सुत्त आहरितव्व —

“माया चेसा मरीची च सोको रोगो चुपद्दवो,

खरा च बन्धना चेता मच्चुपासो गुहासयो ।

तासु यो विस्ससे पोसो सो नरेसु नराधमो ति ॥”

लोकित्थियोति लोके इत्थियो । वेला तास न विज्जतीति अम्म । तास इत्थीन किलेसुप्पत्ति पत्वा
वेला सवरो मरियादा पमाणन्नामेत नत्थि । सारत्ता च पगग्भा चाति वेला च एतास नत्थि । पञ्चसु कामगु-
णेषु सारत्ता अल्लीता तथा कायपागब्भियेन वाचापागब्भियेन मनोपागब्भियेनाति तिविधेन पागब्भियेन
समन्नागतत्ता पगग्भा चेता । एतास हि अन्तरे कामद्वारादीनि पत्वा सवरो नाम नत्थि । लोला काकप-
टिभागाति दस्सेति । सिखी सब्बघसो यथाति अम्म । यथा जालसिखाय सिखीति सङ्घ गतो । अग्गि
नाम गूथगतादिभेद असुचिम्पि सप्पिमधुफाणितादिभेद सुचिम्पि इट्ठम्पि अनिट्ठम्पि य यदेव लभति सब्ब
घसति खादति तस्मा सब्बघसोति वुच्चति । तथेव ता इत्थियोपि हत्थिमेण्डगोमेण्डादयो वा होन्तु हीनजच्चा
हीनकम्मन्ता खत्तियादयो वा होन्तु उत्तमकम्मन्ता हीनुक्कट्ठभाव अचिन्तेत्वा लोकस्सादवसेन किलेससन्धवे
उप्पन्ने य य लभन्ति सब्बमेव सेवन्तीति सब्बघससिखीसदिसा होन्ति तस्मा सिखी सब्बघसो यथा तथा-
वेताति वेदितव्वा । ता हित्वा पब्बजिस्सामीति [२४६] अह ता लामिका दुक्खवत्थुभूता इत्थियो हित्वा
अरञ्ज पविसित्वा इसिपब्बज्ज पब्बजिस्सामी । विवेकमनुब्रूहयन्ति कायविवेको चित्तविवेको उपधिविवेकोति
तयो विवेका । तेसु इध कायविवेकोपि वट्टति चित्तविवेकोपि । इद वुत्त होति अह अम्म । पब्बजित्वा
कसिणपरिकम्म कत्वा अट्ठसमापत्तियो पञ्चअभिञ्जायो च उप्पादेत्वा गणतो काय किलेसेहि च चित्त
विवेचेत्वा इम विवेक ब्रूहेन्तो वड्ढेन्तो ब्रह्मलोकपरायणो भविस्सामि । अल मे अगारेनाति । एव इत्थियो
गरहित्वा मातापितरो वन्दित्वा पब्बजित्वा वुत्तप्पकार विवेक ब्रूहेन्तो ब्रह्मलोकपरायणो अहोसि ।

सत्थापि एव भिक्खू । इत्थियो नाम असालामिका दुक्खदायिकाति इत्थीन अगुण कथेत्वा सच्चानि
पकासेसि । सच्चपरियोसाने सो भिक्खु सोतापत्तिफले पतिट्ठहि । सत्था अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधा-
नेसि । तदा माता भद्दाकापिलानी, पिता महाकस्सपो अहोसि, अन्तेवासिको आनन्दो, आचरियो पन अहमेवाति ।

२. अण्डभूतजातकं

य ब्राह्मणोति इद सत्या जेतवने विहरन्तो उक्कण्ठितमेव आरम्भ कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

त हि सत्या सच्च किर त्व भिक्षु । उक्कण्ठितोति पुच्छित्वा सच्चन्ति वुत्ते-भिक्षु इत्थियो नाम अरक्खिया । पुब्बे पण्डिता इत्थि गम्भतो पट्ठाय रक्खन्ता रक्खितु नासक्खिसूति वत्ता अतीत आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मादत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स अग्गमहेसिया कुच्छिस्मि निब्बत्तित्वा वयप्पतो सब्बसिप्पेसु निप्फत्ति पत्वा पितु अच्चयेन रज्जे पतिट्ठाय धम्मेन रज्ज कारेसि । सो पुरोहितेन सद्धिं दूत कीळति । कीळन्तो पन-

सब्बा नदी वकगत्तं सब्बे कट्ठमया वना ।

सम्बित्थियो करे पाप लभमाना निवातकेति ॥

इम दूतगीत गायन्तो रजतफलके सुवण्णपासके खिपति । एव कीळन्तो पन राजा निच्च जिनाति । पुरोहितो पराजियति । सो अनुक्कमेन घरे विभवे परिक्खय गच्छन्ते चिन्तेसि-एव सन्ते सब्ब इमस्मि घरे खीयि-स्सति परियेसित्वा पुरिसन्तर अगत एक मातुगाम घरे करिस्सामीति । अथस्स एतदहोसि-अञ्जपुरिस दिट्ठपुब्ब इत्थि रक्खितु न सक्खिस्सामि गम्भतो पट्ठायेक मातुगाम रक्खित्वा त वयप्पत्त वसे [२४७] ठपेत्वा एकपुरिसिक कत्वा गाळ्ह आरक्ख सविदहित्वा राजकुलतो धन आहरिस्सामीति ।

सो च अगविज्जाय छेको होति । अथेक दुग्गतित्थि गम्भिणि दिस्वा धीतर विजायिस्सतीति अत्ता त पक्कोसापेत्वा परिब्बय दत्वा घरे येव वसापेत्वा विजातकाले धन दत्वा उय्योजेत्वा त कुमारिक अञ्जेस पुरिसान दट्ठु अदत्वा इत्थीन येव हत्थे दत्वा पोसापेत्वा वयप्पत्तकाले त अत्तनो वसे ठपेसि । यावच्चेसा वड्ढति ताव रज्जा सद्धिं दूत न कीळि ।

त पन वसे ठपेत्वा-महाराज । दूत कीळामाति आह ।

राजा साधूति पुरिमनयेनेव कीळि ।

पुरोहितो रज्जा गायित्वा पासक खिपनकाले ठपेत्वा मम माणविकन्ति आह ।

ततो पट्ठाय पुरोहितो जिनाति, राजा पराजियति । बोधिसत्तो इमस्स घरे एकपुरिसिकाय एकाय इत्थिया भवितव्वन्ति परिगण्हापेन्तो अत्थिभाव अत्ता सीलमस्सा भिन्दापेस्सामीति एक धुत्त पक्कोसापेत्वा-सक्खसि पुरोहितस्स इत्थिया सील भिन्दितुन्ति आह । सक्कोमि देवाति । अथस्स राजा धन दत्वा तेन हि खिप्प निट्ठापेहीति त पहिणि ।

सो रज्जो सन्निका धन आदाय गन्धधूपचुण्णकप्पूरादीनि गहेत्वा तस्स घरतो अविदूरे सब्बगन्धा-पण पसारेसि । पुरोहितस्सपि गेह सत्तभूमक सत्तद्वारकोट्ठक हेति । सब्बेसुपि द्वारकोट्ठकेसु इत्थीनञ्जेव आर-क्खो । ठपेत्वा पन ब्राह्मण अञ्जो पुरिसो गेह पविसितु लभन्तो नाम नत्थि । कचवरछड्डनपच्छिम्पि सोधेत्वायेव

पवेसेन्ति । त माणविक पुरोहितो चैव ददुः लभति, तस्सा च एका परिचारिका इत्थि । अथस्सा सा परिचारिका गन्धपुष्पमूल गहेत्वा गच्छन्ती तस्सेव धुत्तस्स आपणसमीपेन गच्छति ।

सो अयं तस्सा परिचारिकाति सुदुः अत्वा एकदिवसं त आगच्छन्ति दिस्वाव आपणा उदुः गन्त्वा तस्सा पादमूले पतित्वा उभोहि हत्थेहि पादे गाळ्ह गहेत्वा—अम्म । एत्तकं कालं कहं गतासीति परिदेवि ।

अयं सेसापि पयुत्तकधुत्ता एकमन्तं ठत्वा—हत्थपादमुखसण्ठानेहि च आकप्पेन च मातापुत्ता एकसदिसा येवाति आहसु ।

सा इत्थी तेसु तेसु कथेन्तेसु अत्तनो असद्वहत्वा अयं मे पुत्तो भविस्सतीति सयम्पि रोदितुं आरभि । ते उभोपि कन्दित्वा रोदित्वा अञ्जमञ्जं आलिंगित्वा अट्ठसु ।

अथ सो धुत्तो आह—अम्म । कहं वससीति ?

किन्नरलीळहाय वसमानाय रूपसोभगप्पत्ताय पुरोहितस्स दहरित्थिया उपदुःठानं कुरुमाना वसामि ताताति ।

इदानीं कहं यासि अम्माति ?

तस्सा गन्धमालादीनं अत्थायाति ।

अम्म । किन्ते अञ्जत्थं गतेन इतो पदुःठाय ममेव सन्तिका हराति मूलं अगहेत्वाव बहूनि तम्बूल-सक्कोलादीनिचैव नाना पुष्पानि च अदासि । [२४८]

माणविका बहूनि गन्धपुष्पादीनि आहरन्ति दिस्वा—किं अम्म । अञ्जं अम्हाकं ब्राह्मणो पसन्नेति आह ।

कस्मा एव वदसीति ?

इमेसं बहुभावं दिस्वाति ।

न ब्राह्मणो बहु मूलं अदासि, मया पनेतं मय्हं पुत्तस्स सन्तिका आनीतन्ति ।

ततो पदुःठाय सा ब्राह्मणेन दिन्नं मूलं अत्तनावं गहेत्वा तस्सेव सन्तिका गन्धपुष्पादीनि आहरति । धुत्तो कतिपाहच्चयेन गिलानालयं कत्वा निपज्जि ।

सा तस्स आपणद्वारं गन्त्वा तं अदिस्वा—कहं मे पुत्तोति पुच्छि ।

पुत्तस्स ते अफासुकं जातन्ति ।

सा तस्स निपन्नदुःठानं गन्त्वा निसीदित्वा पिदुःठं परिमञ्जन्ती—किन्ते तात ! अफासुकन्ति पुच्छि ।

सो तुण्ही अहोसि ।

किं न कथेसि पुत्ताति ?

अम्म ! मरन्तेनापि तुय्हं कथेतुं न सक्काति ।

मय्हं अकथेत्वा कस्स कथेसि ताताति ?

अम्म ! मय्हं अञ्जं अफासुकं नत्थि, तस्सा पनं माणविकायं वण्णं सुत्वा पटिबद्धचित्तोस्मि जातो तं लभन्तो जीविस्सामि अलभन्तो इधेव मरिस्सामीति ।

तात ! मय्हं एसं भारो मा त्वं एतं निस्सायं चिन्तयीति ।

तं अस्सासेत्वा बहूनि गन्धपुष्पादीनि आदाय माणविकायं सन्तिकं गन्त्वा—पुत्तो मे अम्म ! मम सन्तिका तव वण्णं सुत्वा पटिबद्धचित्तो जातो किं कातब्बन्ति ?

सचं आनेतुं सक्कोथं मया कतोकासो येवाति ।

सा तस्सा वचनं सुत्वा ततो पदुःठाय तस्सं गेहस्सं कण्णकण्णेहि बहु कचवरं सक्कद्वित्वा पुष्पपच्छि-

या गहेत्वा गच्छन्ती सोधनकाले आरक्खित्थिया उपरि छड्डेसि । सा तेन अट्टियमाना अपेति । इतरा तेनेव निया-
मेन या या किञ्चि कथेति तस्सा तस्सा उपरि कचवर छड्डेति । ततो पट्ठाय य य सा आहरति वा हरति
वा त न काचि सोधेतु उस्सहति । तस्मि काले सा त धुत्त पुप्फपच्छिय निपज्जापेत्वा माणविकाय सन्तिक
अतिहरि । धुत्तो माणविकाय सील भिन्दित्वा एकाहद्वीह पासादे येव अहोसि । पुरोहिते बहि निक्खन्ते उभो
अभिरमन्ति । तस्मि आगते धुत्तो निलीयति ।

अथ न सा एकाहद्वीहचयेन-सामि ! इदानि तव गन्तु वट्ठतीति आह ।

अह ब्राह्मण पहरित्वा गन्तुकामोति ।

सा-एव होतूति-धुत्त निलीयापेत्वा ब्राह्मणे आगते एवमाह-अह अय्य ! तुम्हेसु वीण वादेन्तेसु
नच्चित्तु इच्छामीति ।

साधु भदे ! नच्चस्सूति वीण वादेसि ।

तुम्हेसु ओलोकेन्तेसु लज्जामि मुख पन वो साटकेन बन्धित्वा नच्चिस्सामीति ।

सचे लज्जासि एव करोहीति ।

माणविका घनसाटक गहेत्वा तस्स अक्खीनि पिदहमाना मुख बन्धि । ब्राह्मणो मुख बन्धापेत्वा
वीण वादेसि । सा मुहुत्त नच्चित्वा-अय्य ! अह ते एकवार सीसे पहरितुकामाति आह ।

इत्थिलोलो ब्राह्मणो किञ्चि कारण अजानन्तो-पहराहीति आह ।

माणविका धुत्तस्स सञ्जमदासि । [२४९] सो सणिक् आगन्त्वा ब्राह्मणस्स पिट्ठिपस्से ठत्वा
सीसे कप्परेन^१ पहरि । अक्खीनि पतनाकारप्पत्तानि अहेसु । सीसे गण्डो उट्ठहि ।

सो वेदनट्ठो हुत्वा -आहर ते हत्थन्ति आह ।

माणविका अत्तनो हत्थ उक्खिपित्वा तस्स हत्थे ठपेसि ।

ब्राह्मणो-हत्थो मुदुको पहारो पन थद्धोति आह ।

धुत्तो ब्राह्मण पहरित्वा निलीयि । माणविका तस्मि निलीने ब्राह्मणस्स मुखतो साटक मोचेत्वा तेल
आदाय सीसे पहार सम्बाहि^२ । ब्राह्मणे बहि निक्खन्ते पुन सा इत्थी धुत्त पच्छिय निपज्जापेत्वा नीहरि । सो
रञ्जो सन्तिक गत्वा सब्ब त पवत्ति आरोचेसि ।

राजा अत्तनो उपट्ठान आगत ब्राह्मण आह-दूत कीळाम ब्राह्मणाति ।

साधु महाराजाति ।

राजा दूतमण्डल सज्जापेत्वा पुरिमनयेनेव दूतगीत गायित्वा पासे खिपति । ब्राह्मणो माणविकाय
तपस्स भिन्नभाव अजानन्तो-ठपेत्वा मम माणविकन्ति आह । एव वदन्तोपि पराजितो येव ।

राजा जानित्वा-ब्राह्मण ! कि ठपेसि ? माणविकाय ते तपो भिन्नो । त्व मातुगाम गम्भतो
पट्ठाय रक्खन्तो सत्तसु ठानेसु आरक्ख करोन्तो रक्खितु सक्खिस्सामीति मञ्जसि ? मातुगामो नाम कुच्छिय
पक्खिपित्वा चरन्तेनापि रक्खितु न सक्का एकपुरिसिका इत्थी नाम नत्थि । तव माणविका नच्चित्तुकामाह्मीति
वत्वा वीण वादेन्तस्स तव साटकेन मुख बन्धित्वा अत्तनो जार तव सीसे कप्परेन पहारापेत्वा उय्योजेसि ।
इदानि कि ठपेसीति वत्वा इम गाथमाह-

य ब्राह्मणो अवादेसी वीण सम्मुखवेठितो ।

अण्डभूता भता भरिया तासु को जातु विस्ससेति ॥

तत्थ य ब्राह्मणो अवादेसि वीण सम्मुखवेठितोति येन कारणेन ब्राह्मणो घनसाटकेन सह मुखेन

१. स्या०-कप्पुरेन । २. स्या०-सीसं परिसम्बाहि ।

वेठितो हुत्वा वीण वादेसि । त कारण न जानातीति अत्थो । तम्पि हि सा वञ्चेतुकामा एवमकासि । ब्राह्मणो पन त इत्थीन बहुमायाभाव न जानन्तो मातुगामस्स सद्दहत्वा म एसा लज्जतीति एव सञ्जी अहोसि । तेनस्स अञ्जाणभाव पकासेन्तो राजा एवमाह । अयमेत्थ अधिप्पायो । अण्डभूता भता भरियाति अण्ड वुच्चति बीज बीजभूता मातु कुच्छितो अनिक्खन्तकालेयेव आभता आनीता । भताति वा पुट्ठाति अत्थो । का सा ? भरिया पजापती पादपरिचारिका । सा हि भत्तवत्थादीहि भरितब्बताय भिन्नसवरताय लोकधम्मेहि भरितब्बताय वा भरियाति वुच्चति । तासु को जातु विस्ससेति जातूति एकसाधिवचन । तासु मातु कुच्छितो पट्ठाय रक्खियमानासुपि एव विकार आपज्जन्तीसु भरियासु को [२५०] नाम पण्डितपुरिसो एकसेन विस्ससे ? निब्बिकारा एता मय्हन्ति को सद्दहेय्याति अत्थो । असद्धम्मवसेन हि आमन्तकेसु निमन्तकेसु विज्जमानेसु मातुगामो नाम न सक्का रक्खितुन्ति ।

एव बोधिसत्तो ब्राह्मणस्स धम्म देसेसि । ब्राह्मणो बोधिसत्तस्स धम्मदेसन सुत्वा निवेसन गन्त्वा त माणविक आह—तया किर एवरूप पापकम्म कतन्ति ?

अय्य ! को एवमाह ? न करोमि, अहमेव पहरि न अञ्जो कोचि । सचे न सद्दहत्थ अह तुम्हे ठपेत्वा अञ्जस्स पुरिसस्स हत्थसम्फस्स न जानामीति सच्चकिरिय कत्वा अग्गि पविसित्वा तुम्हे सद्दहापेस्सामीति ।

ब्राह्मणो एव होतूति महन्त दाहरासि कारेत्वा अग्गि दत्त्वा त पक्कोसापेत्वा—सचे अत्तनो सद्दहसि अग्गि पविसाति आह ।

माणविका अत्तनो परिचारिक पठममेव सिक्खापेसि—अम्म ! तव पुत्त तत्थ गन्त्वा मम अग्गि पविसनकाले हत्थगहण कातु वदेहीति । सा गन्त्वा तथा अवव । धुत्तो आगन्त्वा परिसमज्जे अट्ठासि । सा माणविका ब्राह्मण वञ्चेतुकामा महाजनमज्जे ठत्वा ब्राह्मण ! त ठपेत्वा अञ्जस्स पुरिसस्स हत्थसम्फस्स नाम न जानामि । इमिना सच्चेन अय अग्गि मा म ज्ञापेसीति—अग्गि पविसितु आरद्धा ।

तस्मि खणे धुत्तो—पस्सथ भो पुरोहितब्राह्मणस्स कम्म एवरूपि माणवि अग्गि पवेसापेतीति—गन्त्वा त माणविक हत्थे गण्हि । सा हत्थ विस्सज्जापेत्वा पुरोहित आह—अय्य ! मम सच्चकिरिया भिन्ना । न सक्का अग्गि पविसितुन्ति ।

कि कारणाति ?

अज्ज मया एव सच्चकिरिया कता ठपेत्वा मम सामिक अञ्ज पुरिसस्स हत्थसम्फस्स न जानामीति । इदानीं चम्हि इमिना पुरिसेन हत्थे गहिताति ।

ब्राह्मणो वञ्चितो अह इमायाति अत्वा त पोथेत्वा नीहरापेसि । एव असद्धम्मसमन्नागता किरेता इत्थिया कीवमहन्तम्पि पापकम्म कत्वा अत्तनो सामिक वञ्चेतु नाह एवरूप करोमीति दिवसम्पि सपथ कुरुमाना नानाचित्ताव होन्ति । तेन वुत्त—

“चोरीन बहुबुद्धीन यासु सच्च सुदुल्लभ,
थीन भावो दुराजानो मच्छस्सेवोदके गत ।
मुसा तास यथा सच्च सच्च तास यथा मुसा,
गावो बहुतिणस्सेव ओमसन्ति वर वर ।
चोरियो कठिना हेता वाळा चपलसक्खरा,
न ता किञ्चि न जानन्ति य मनुस्सेसु वञ्चन”न्ति ।

सत्था एव अरक्खियो मातुगामोति इम धम्मदेसन आहरित्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियो-साने उक्कण्ठितभिक्षु सोतापत्तिफले पतिट्ठहि । सत्थापि अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा बारा-णसीराजा अहमेव अहोसिन्ति ।

३. तक्कजातकं

को रना अकतञ्जूचाति इद सत्था जेतवने विहरन्तो उक्कण्ठितभिक्षुञ्जेव आरब्ध कयेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

तञ्हि सत्था सच्च किर त्व भिक्षु ! उक्कण्ठितोति पुच्छित्वा सच्चन्ति वुत्ते इत्थियो नाम अकत-
तञ्जू मित्तदुभा कस्मा ता निस्साय उक्कण्ठितोसीति वत्वा अतीत आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो इसिपब्बज्ज पब्बजित्वा गगातीरे अस्सम
मापेत्वा समापत्तियो चेव अभिञ्जा च निब्बत्तेत्वा ज्ञानरतिसुखेन विहरति । तस्मिं समये बाराणसीसेट्ठिनो
धीता दुट्ठकुमारी नाम चण्डा अहोसिं फरुसा दासकम्मकरे अक्कोसति पहरति । अथ न एकदिवस परिवार-
मनुस्सा गहेत्वा गगाय कीळिस्सामाति अगमसु । तेस कीळिन्तान येव सुरियत्थगमनवेला जाता । मेघो उट्ठहि ।
मनुस्सा मेघ दिस्वा इतोचितो च वेगेन पलायिसु । सेट्ठिधीताय दासकम्मकरा अज्जम्हेहि एतिस्सा पिट्ठि
पस्सितु वट्ठतीति त अन्तो उदकस्मिञ्जेव छड्ढेत्वा उत्तरिसु । देवो पावस्सि । सुरियोपि अत्थ गतो । अन्ध-
कारो जातो । ते ताय विनाव गेह गन्त्वा कह साति वुत्ते गगातो ताव उत्तिण्णा अथ न न जानाम कह गताति ।
ब्रातका विचिन्तित्वा पि न पस्सिसु ।

सा महाविरव विरवन्ती उदकेन बृहन्माना अड्ढरत्तसमये बोधिसत्तस्स पण्णसालासमीप पापुणि ।
सो तस्सा सह सुत्वा मातुगामस्स सहो परित्तागमस्सा करिस्सामीति तिणुक्क आदाय नदीतीर गन्त्वा त दिस्वा
मा भायि मा भायीति अस्सासेत्वा नागबलो थामसम्पन्नो नदि तरमानो गन्त्वा त उक्खिपित्वा अस्समपद आने-
त्वा अग्गि कत्वा अदासि । सीते विगते मधुरानि फलाफलानि उपनामेसि । तानि खादित्वा ठित कत्थ वासि-
कासि ? कथं च गगाय पतितासीति पुच्छि । सा त पवत्ति आरोचेसि । अथ न त्व एत्थेव वसाति पण्णसालाय
वसापेन्तो द्वीहतीह सय अब्भोकासे वसित्वा इदानि गच्छाति आह । सा इम तापस सीलभेद पापेत्वा गहेत्वा
गमिस्सामीति न गच्छति । अथ गच्छन्ते काले इत्थिक्कुत्त इत्थिलीळ्ह दस्सेत्वा तस्स सीलभेद कत्वा ज्ञान अन्तर-
धापेसि । सो त गहेत्वा अरञ्जे येव वसति । [२५२]

अथ न सा आह-अय्य ! किं नो अरञ्जवासेन ? मनुस्सपथ गमिस्सामाति ।

सो त आदाय एक पच्चन्तगामक गन्त्वा तक्कभतियाव जीविक कप्पेत्वा त पोसेति । तस्स तक्क
विक्कणित्वा जीवतीति तक्कपण्डितोति नाम अकसु । अथस्स ते गामवासिनो परिब्वय दत्वा अम्हाक सुयुत्त-
दुयुत्तक आचिक्खन्तो एत्थ वसाति गामद्वारे कुटिय वासेसु ।

तेन च समयेन चोरा पब्बता ओरुह पच्चन्त पहरन्ति । ते एकदिवस त गाम पहरित्वा गामवासि-
केहियेव भण्डानि उक्खिपापेत्वा गच्छन्ता तस्मिं सेट्ठिधीतर गहेत्वा अत्तनो वसनट्ठान गन्त्वा सेसजन विस्स-
ज्जेसु । चोरजेट्ठको पन तस्सा रूपे बज्झित्वा त अत्तनो भरिय अकासि । बोधिसत्तो इत्थन्नामा कहन्ति पुच्छि ।
चोरजेट्ठकेन गहेत्वा अत्तनो भरिया कताति च सुत्वापि न सा तत्थ मया विना वसिस्सति पलायित्वा आगच्छि-
स्सतीति तस्सा आगमन ओलोकेन्तो तत्थेव वसि । सेट्ठिधीतापि चिन्तेसि-अह इध सुख वसामि । । कदाचि म
तक्कपण्डितो किञ्चिदेव निस्साय आगन्त्वा इतो आदाय गच्छेय्य अथेतस्मा सुखा परिहायिस्सामि यन्नूनाह

सम्पियायमाना विय त पक्कोसापेत्वा घातापेय्यन्ति । सा एक मनुस्स पक्कोसित्वा—अह इध दुक्ख जीवामि, तक्कपण्डितो म आगन्त्वा आदाय गच्छतूति—सासन पेसेसि ।

सो त सासन सुत्वा सद्विहत्वा तत्थ गन्त्वा गामद्वारे ठत्वा सासन पेसेसि । सा निक्खमित्वा त दिस्वा अय्य । सचे मय इदानीं गच्छिस्साम चोरजेट्ठको अनुबन्धित्वा उभोपि अम्हे घातेस्सति रत्तिभागे गच्छिस्सामाति त आनेत्वा भोजेत्वा कोट्ठके निसीदापेत्वा साय चोरजेट्ठकस्स आगन्त्वा सुर पिबित्वा मत्तकाले—सामि । सचे इमाय वेलाय तव सपत्त^१ पस्सेय्यासि किन्ति न करेय्यासीति आह ।

इदञ्चिदञ्च करिस्सामीति ।

किं पन सो दूरे ? ननु कोट्ठके निसिञ्चोति ?

चोरजेट्ठको उक्क आदाय तत्थ गन्त्वा त दिस्वा गहेत्वा गेहमज्जे पातेत्वा कप्परादीहि यथार्चि पोथेसि । सो पोथियमानोपि अञ्च किञ्च अवत्वा “कोधना अकतञ्ज च पिसुणा मित्तदूभिकाति” एत्तकमेव वदति । चोरो त पोथेत्वा बन्धित्वा निपज्जापेत्वा सायमास भुञ्जित्वा सयि । पबुद्धो जिण्णाय सुराय पुन त पोथेतु आरभि । सोपि तानेव चत्तारि पदानि वदति । चोरो चिन्तेसि—अय एव पोथियमानोपि अञ्च किञ्च अवत्वा इमानेव चत्तारि पदानि वदति पुच्छिस्सामि नन्ति त पुच्छि—अम्भो पुरिस । त्व एव पोथियमानोपि कस्मा एतानेव पदानि वदसीति ? [२५३]

तक्कपण्डितो—तेनहि सुणाहीति त कारण आदितो पट्ठाय कथेसि—अह पुब्बे अरञ्ज-वासिको एको तापसो ज्ञानलाभी । स्वाह एत गगाय बृह्मन् उत्तारेत्वा पटिजग्गि । अथ म एसा पलोभेत्वा ज्ञाना परिहापेसि । स्वाह अरञ्ज पहाय एत पोसेन्तो पच्चन्तगामके वसामि । अथेसा चोरेहि इधानीता अह दुक्ख वसामि, आगन्त्वा म नेत्तुति मय्ह सासन पेसेत्वा इदानीं तव हत्थे पातेसि । इमिना कारणेनाह एव कथेमीति ।

चोरो चिन्तेसि—या एसा एवरूपे गुणसम्पन्ने उपकारके एव विप्पटिपज्जि सा मय्ह कतरन्नाम उपद्दव न करेय्य ? हारेत्तब्बा एसाति । सो तक्कपण्डित अस्सासेत्वा त पबोधेत्वा खग आदाय निक्खम्म एव पुरिस गाम-द्वारे घातेस्सामीति वत्वा ताय सद्धि बहिगाम गन्त्वा एत हत्थे गण्हाति त ताय हत्थे गाहापेत्वा खग आदाय तक्क-पण्डित पहरन्तो विय त द्विधा छिन्दित्वा ससीस नहात्वा^२ तक्कपण्डित कतिपाह पणीतभोजनेन सन्तप्पेत्वा—इदानीं कह गमिस्ससीति आह ।

तक्कपण्डितो—घरावासेन मे किञ्च नत्थि इसिपब्बज्ज पब्बजित्वा तत्थेव अरञ्जे वसिस्सा-मीति आह ।

तेन हि अहम्पि पब्बजिस्सामीति । उभोपि पब्बजित्वा त अरञ्जायतन गन्त्वा पञ्चअभिञ्जा अट्ठ च समापत्तियो निब्बत्तेत्वा जीवितपरियोसाने ब्रह्मलोकपरायणा अहेसु ।

सत्था इमानि द्वे वत्थूनि कथेत्वा अनुसन्धि घटेत्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इम गाथमाह—

कोधना अकतञ्ज च पिसुणा च विभेदिका ।

ब्रह्मचरिय चर भिक्खु ! सो सुख न बिहाहिसीति ॥

तत्राय पिण्डत्यो—भिक्खु ! इत्थियो नामेता कोरन। उप्पन्न कोध निवारेतु न सक्कोन्ति । अकत-ञ्ज च अतिमहन्तम्पि उपकार न जानन्ति । पिसुणा च पियसुञ्जभावकरणमेव कथं कथेन्ति । विभेदिका मित्ते भिन्दन्ति मित्तभेदनकथं कथनसीलायेव । एवरूपेहि पापकम्मेहि समन्नागता एता किन्ते एताहि? ब्रह्मचरिय चर भिक्खु ! अयं हि मेथुनविरति परिसुद्धट्ठेन ब्रह्मचरिय नाम त चर सो सुख न बिहाहिस्सि सो त्व एत ब्रह्म-

चरियवास वसन्तो ज्ञानसुख मग्गसुख फलसुख च न विहाहिसि । एत सुख न विजहिस्ससि । एतस्मा सुखा न परिहायिस्ससीति अत्थो । न परिहायसीतिपि पाठो । अयमेवत्थो ।

सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने उक्कण्ठितभिक्षू सोता पत्तिफले पतिट्ठहि । सत्थापि जातक समोधानेसि । तदा चोरजेट्ठको आनन्दो अहोसि । तक्कपण्डितो पन अहमेवाति ।

तक्कजातक [२५४]

४. दुराजानजातकं

मासु नन्द इच्छति मन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एक उपासक आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

एको किर सावत्थिवासी उपासको तीस् सरणेषु पञ्चस् च सीलेसु पतिवित्तो बुद्धमामको धम्म-
मामको सधमामको । भरिया पनस्स दुस्सीला पापधम्मा । य दिवस मिच्छाचार चरति त दिवस सतकीता
दासी विय होति । मिच्छाचारस्स पन अकतदिवसे सामिनी विय होति चण्डा फरसा । सो तस्सा भाव जानितु
न सक्कोति । अथ ताय उब्बाल्हो बुद्धपट्टान न गच्छति । अथ न एकदिवस गन्धपुष्पानि आदाय आगन्त्वा
वन्दित्वा निसिन्न सत्था आह—किन्नु खो त्व उपासक । सत्तट्टदिवसे बुद्धपट्टान नागच्छसीति ?

घरणी मे भन्ते । एकस्मिं दिवसे सतकीता दासी विय होति एकस्मिं सामिनी विय चण्डा फरसा ।
अहं तस्सा भाव जानितु न सक्कोमि । स्वाहं ताय उब्बाल्हो बुद्धपट्टान नागच्छामीति ।

अथस्स वचन सुत्वा सत्था—उपासक । मातुगामस्स भावो नाम दुज्जानोति । पुब्बेपि ते पण्डिता
कथयिषु । त्वं पन तं भवसखेपगतत्ता सल्लक्खेतुं न सक्कोसीति वत्वा तेन याचितो अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्तो रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो दिसापामोक्खो आचरियो हुत्वा पञ्चमाणव-
कसतानि सिप्प सिक्खापेति । अथेको तिरोरट्टवासिको ब्राह्मणमाणवको आगन्त्वा तस्स सन्तिके सिप्प उग्ग-
पहन्तो एकाय इत्थिया पटिबद्धचित्तो हुत्वा तं भरिय कत्वा तस्मिं येव बाराणसीनगरे वसन्तो द्वे तस्सो बेला
आचरियस्स उपट्टान न गच्छति । सा पनस्स भरिया दुस्सीला पापधम्मा । मिच्छाचार चिण्णदिवसे दासी विय
होति । आचिण्णदिवसे सामिनी विय चण्डा फरसा होति । सो तस्सा भाव जानितु असक्कोन्तो ताय उब्बाल्हो
आकुलचित्तो आचरियस्स उपट्टान न गच्छति । अथ न सत्तट्टदिवसे अतिक्कमित्वा आगत—किं माणव ।
न पञ्चायसीति आचरियो पुच्छि । सो—भरिया म आचरिय । एकदिवस इच्छति पत्थेति दासी विय निहत-
माना होति एकदिवसे सामिनी विय थद्धा चण्डा फरसा । अहं तस्सा भाव जानितु न सक्कोमि । ताय
उब्बाल्हो आकुलचित्तो तुम्हाक उपट्टान नागतोम्हीति ।

आचरियो—एवमेत माणव । इत्थियो नाम दुस्सीला अनाचार चिण्णदिवसे सामिक अनुवत्तन्ति
दासी विय निहतमाना होन्ति । अनाचिण्णदिवसे पन मानत्थद्धा हुत्वा सामिक न गणेरन्ति । एव इत्थियो
नामेता अनाचारा दुस्सीला तास भावो नाम दुज्जानो । तासु इच्छन्तीसुपि अनिच्छन्तीसुपि मज्झत्तेनेव भवि-
तब्बन्ति वत्वा तस्सोवादवसेन इमं गाथमाह—

मा सु नन्दि इच्छति म मा सु सोचि न इच्छति ।

थीन भावो दुराजानो मच्छस्सेवोदके गतन्ति ॥

तत्थ मासु नन्दि इच्छति मन्ति सुकारो निपातमत्त । अयं इत्थी म इच्छति पत्थेति मयि सिनेहं करो-
तीति मा तुस्सि । मा सु सोचि न इच्छतीति अयं म न इच्छतीतिपि मा सोचि । तस्सा इच्छमानाय नन्दि,
अनिच्छमानाय च सोकं अकत्वा मज्झत्तोव होहीति दीपेति । थीन भावो दुराजानोति इत्थीन भावो नाम इत्थि-
मायाय पटिच्छन्नता दुराजानो । यथा किं ? मच्छस्सेवोदके गतन्ति यथा मच्छगामन उदकेन पटिच्छन्नता
दुज्जान तेनेव सो केवट्टे आगते उदकेन गमन पटिच्छादेत्वा पलायति । अत्तानं गण्हितुं न देति ।
एवमेव इत्थियो महन्तम्पि दुस्सीलकम्मं कत्वा मय एवरूपं न करोमाति अत्तना कतकम्मं इत्थिमायाय
पटिच्छादेत्वा सामिके वञ्चेन्ति । एव इत्थियो नामेता पापकम्मा दुराचारा । तासु मज्झत्तो येव
सुखितो होतीति ।

एव बोधिसत्तो अन्तेवासिकस्स ओवाद अदासि । ततो पट्ठाय सो तस्सा उपरि मज्झत्तो अहोसि । सापिस्स भरिया आचरियेन किर मे दुस्सीलभावो जातोति ततो पट्ठाय न अनाचार चरि । सापि तस्स उपासकस्स इत्थी सम्मासम्बुद्धेन किर मग्गं दुराचारभावो जातोति ततो पट्ठाय पापकम्म नाम न अकासि ।

सत्थापि इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने उपासको सोत्तापत्तिफले पतिट्ठहि । सत्था अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा जयम्पतिका येव इदानीं जयम्पतिका । आचरियो पन अहमेव अहोसिन्ति ।

दुराजानजातक ।

५. अनभिरतिजातकं

यथा नदी च पन्थो चाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो तथारूप येव उपासक आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

सो पन परिगण्हन्तो तस्सा दुस्सीलभाव आत्वा च भण्डितो चित्तव्याकुलताय सत्तट्टदिवसे उपट्ठान न आगमासि । सो एकदिवस विहार गत्वा तथागत वन्दित्वा निसिन्नो कस्मा सत्तट्टदिवसानि नागतोसीति वुत्ते-भरिया मे भन्ते । दुस्सीला । तस्सा उपरि व्याकुलचित्तताय नागतोम्हीति ।

सत्था-उपासक । इत्थीसु अनाचारा एताति कोप अकत्वा मज्झत्तेनेव भवितु वट्ठतीति । पुब्बेपि ते पण्डिता कथयिंसु । त्व पन भवन्तरेण पटिच्छन्नत्ता त कारण न सल्लक्खेसीति वत्वा तेन याचितो अतीत आहरि-

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो पुरिमनयेनेव दिसापामोवखो आचरियो अहोसि । अथस्स अन्तेवासिको भरियाय दोस दिस्वा व्याकुलचित्तताय कतिपाह अनागन्त्वा एकदिवस आचरियेन पुच्छितो त कारण निवेदेसि । (२५६)

अथस्स आचरियो-तात । इत्थियो नाम सब्बसाधारणा । तासु दुस्सीला एताति पण्डिता कोप न करोन्तीति वत्वा ओवादवसेन इम गाथमाह-

यथा नदी च पन्थो च पानागार सभा पपा ।

एव लोकित्थियो नाम नास कुञ्चन्ति पण्डिताति ॥

तत्थ यथा नदीति यथा अनेकतित्था नदी नहानत्थाय सम्पत्तसम्पत्तान चण्डालादीन खत्तियादीनम्पि साधारणा, न तत्थ कोचि नहायितु न लभति नाम । पन्थोति आदीसुपि यथा महामग्गोपि सब्बेस साधारणो, न कोचि तेन गन्तु न लभति । पानागारम्पि सुरागेह सब्बेस साधारण । यो यो पातुकामो सब्बो तत्थ पविसतेव । पुञ्जत्थिकेहि तत्थ तत्थ मनुस्सान निवासत्थाय कता सभापि साधारणा । न तत्थ कोचि पविसितु न लभति । महामग्गे पानीयचाटियो ठपेत्वा कता पपापि सब्बेस साधारणा । न तत्थ कोचि पानीय पिबितु न लभति । एव लोकित्थियो नाम एवमेव तात माणव । इमस्मि लोके इत्थियोपि सब्बसाधारणा । तेनेव साधारणत्वेन नदीपन्थपानागारसभापपासदिसा । तस्मा नास कुञ्चन्ति पण्डिता एतास इत्थीन लामिका एता अनाचारा दुस्सीला सब्बसाधारणाति चिन्तेत्वा पण्डिता छेका बुद्धिसम्पन्ना न कुञ्चन्तीति ।

एव बोधिसत्तो अन्तेवासिकस्स ओवाद अदासि । सो त ओवाद सुत्वा मज्झत्तो अहोसि । भरिया-पिस्स आचरियेन किरिम्ह ज्ञाताति ततो पट्ठाय पापकम्म न अकासि । तस्सापि उपासकस्स भरिया सत्थारा किरिम्ह ज्ञाताति ततो पट्ठाय पापकम्म न अकासि ।

सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने उपासको सोतापत्तिफले पतिट्ठासि । सत्थापि अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा जयम्पतिकाव एतरहि जयम्पतिका । आचरियब्राह्मणो पन अहमेव अहोसिन्ति ।

अनभिरतिजातक ।

६. मुदुलक्खणजातकं

एका इच्छा पुरे आसीति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो सकिलेस आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

एको किर सावत्थिवासी कुलपुत्तो सत्थु धम्मदेसन सुत्वा रतनसासने उर^१ दत्वा पब्बजित्वा पटि-
पन्नको योगावचरो अविस्सट्ठकम्मट्ठानो हुत्वा एकदिवस सावत्थिय पिण्डाय चरमानो एक अलकतपटियत्त
इत्थि दिस्वा सुभवसेन इन्द्रियानि भिन्दित्वा ओलोकेसि । तस्सम्भन्तरे किलेसो चलि । वासिया आकोटि-
तखीरक्खो विय अहोसि । सो ततो पट्टाय किलेसवसिको हुत्वा नेव कायस्साद न चित्तस्साद (२५७) लभति ।
भन्तमिगसप्पटिभागो सासने अनभिरतो पळ्ळुह्केसलोमो दीघनखो किलिट्ठचीवरो अहोसि ।

अथस्स इन्द्रियविकार दिस्वा सहायका भिक्खू—किन्नु खो ते आवुसो ! न यथा पोराणानि इन्द्रिया-
नीति पुच्छिस्सु ।

अनभिरतोस्मि आवुसोति ।

अथ न ते सत्थु सत्तिक नयिस्सु । सत्था किं भिक्खवे ! अनिच्छमान भिक्खु आदाय आगतत्थाति
पुच्छि ।

अयं भन्ते ! भिक्खु अनभिरतोति ।

सच्च किर त्वं भिक्खु ! अनभिरतोति ?

सच्च भगवाति ।

को तं उक्कण्ठापेसीति ?

अहं भन्ते ! पिण्डाय चरन्तो एक इत्थि इन्द्रियानि भिन्दित्वा ओलोकेसि । अथ मे किलेसो चलि ।
तेनमिह उक्कण्ठतोति ।

अथ न सत्था—अनच्छरियमेतं भिक्खु ! यं त्वं इन्द्रियानि भिन्दित्वा विसभागारम्मणं सुभवसेन
ओलोकेन्तो किलेसेहिं कम्पितो । पुब्बे पञ्चाभिञ्ज्याअट्ठसमापत्तिलाभिनो ज्ञानबलेन किलेसे विवक्खम्भेत्वा
विसुद्धचित्ता गगनतलचरा बोधिसत्तापि इन्द्रियानि भिन्दित्वा विसभागारम्मणं ओलोकयमाना ज्ञाना परि-
हायित्वा किलेसेहिं कम्पिता महादुक्ख अनुभविस्सु । नहिं सिनेसुउप्पाटनकवातो हत्थिमत्तमुण्डपब्बतकं महा-
जम्बुउम्मूलकवातो छिन्नतटे विरुल्लहगच्छकं महासमुद्दं वा पन सोसनकवातो खुद्दकतलाकं किस्मिच्च देव गण्हति,
एवं उत्तमबुद्धीनं नाम विसुद्धचित्तानं बोधिसत्तानं अञ्जानभावकरा किलेसा तयि किं लज्जिस्सन्ति ? विसु-
द्धापि सत्ता सकिलिस्सन्ति । उत्तमयससमगिंनोपि अयस पापुणन्तीति वत्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो कासिरट्ठे एकस्स महाविभवस्स ब्राह्मणस्स कुले
निब्बत्तित्वा विञ्जुतं पत्तो सब्बसिप्पानं पारं गत्वा कामे पहाय इसिपब्बज्जं पब्बजित्वा कसिणपरिकम्म
कत्वा अभिञ्ज्या च समापत्तियो च उप्पादेत्वा ज्ञानसुखेन वीतिनामेन्तो हिमवन्तपदेसे वासं कप्पेसि । सो
एकस्मिं काले लोणम्बिलसेवनत्थाय हिमवन्ता ओतरित्वा बाराणसियं पत्वा राजुय्याने वसित्वा पुनरिदं कत-
सरीर-पटिजग्गतो रत्तवाकमयं निवासनपारुपनं सण्ठपेत्वा अजिनं एकस्मिं असे कत्वा जटामण्डलं बन्धित्वा
खारिकामजादाय बाराणसियं भिक्खाय चरमानो रञ्जो घरद्वारं पापुणि ।

राजा चस्स चरियाविहारे^१ येव पसीदित्वा पक्कोसापेत्वा महारहे आसने निसीदापेत्वा पणीतेन खादनीयभोजनीयेन सन्तप्पेत्वा त कतानुमोदन उय्याने वसनत्थाय याचि ।

सो सम्पटिच्छित्वा राजगेहे भुञ्जित्वा राजकुल ओववदमानो तस्मिं उय्याने सोलसवस्सानि वसि । अथेकदिवस राजा कुपित पच्चन्त वूपसमेतु गच्छन्तो मुद्गलकखण नाम अगमहेसि (२५८) अप्पमत्ता अय्यस्स उपट्ठान करोहीति वत्वा अगमासि । बोधिसत्तो रञ्जो गतकालतो पट्ठाय अत्तनो रुच्चनवेलाय गेह गच्छति । अथेकदिवस मुद्गलकखणा बोधिसत्तस्स आहार सम्पादेत्वा अज्ज अय्यो चिरायतीति गन्धोदकेन नहायित्वा सब्बालकारपतिमण्डिता महातले चुल्लसयन पञ्जापेत्वा बोधिसत्तस्स आगमन ओलोकयमाना निपज्जि ।

बोधिसत्तोपि अत्तनो वेल सल्लक्खेत्वा ज्ञाना वुट्ठाय आकासेनेव राजनिवेसन अगमासि । मुद्गल-
कखणा वाकचीरसद्दुत्त्वाव अय्यो आगतोति वेगेन उट्ठहि । तस्सा वेगेन उट्ठहन्तिया महसाटको भस्सि । तापसो सीहपञ्जरेण पविसन्तो देविया विसभारूपारम्मण दिस्वा इन्द्रियाणि भिन्दित्वा सुभवसेन ओलो-
केसि । अथस्स अब्भन्तरे किलेसो चलि । वासिया पट्ठखीरस्सक्खो विय अहोसि । तावदेवस्स ज्ञान अन्तर-
धायि । छिन्नपक्खो काको विय अहोसि । सो ठितकोव आहार गहेत्वा अभुञ्जित्वाव किलेसकम्पितो पासादा ओरुह उय्यान गत्वा पण्णसाल पविसित्वा फलकत्थरसयनस्स हेट्ठा आहार ठेपेत्वा विसभागारम्मणे बद्धो किलेसगिणा ड्यह्ममानो निराहारताय सुक्खमानो सत्तदिवसानि फलकत्थरके निपज्जि ।

सत्तमे दिवसे राजा पच्चन्त वूपसमेत्वा आगतो नगर पदक्खिण कत्वा निवेसन अगन्त्वाव अय्य परसा-
मीति उय्यान गत्वा पण्णसाल पविसित्वा त निपञ्च दिस्वा एक अफासुक जात मञ्जोति पण्णसाल सोधापेत्वा पादे परिमज्जन्तो—किं अय्य ! अफासुकानि पुच्छि ।

महाराज ! अज्ज मे अफासुक नत्थि, किलेसवसेन पनम्हि पटिबद्धचित्तो जातोति ।

कह पटिबद्धन्ते अय्य ! चित्तन्ति ?

मुद्गलकखणाय महाराजाति ।

साधु अय्य ! अहं मुद्गलकखण तुम्हाक दम्मीति तापम आदाय निवेसन पविसित्वा देवि सब्बालका
रपतिमण्डित कत्वा तापसस्स अदासि । ददमानो येव मुद्गलकखणाय सञ्जमदासि तथा अत्तनो बलेन अय्य
रक्खितु वायमित्तम्बन्ति ।

साधु नेव ! रक्खिस्सामीति ।

तापसो देवि गहेत्वा राजनिवेसना ओतरि । अथ न महाद्वारतो निक्खन्तकाले—अय्य ! अम्हाक
एक गेह लद्धु वट्ठति । गच्छ राजान गेह याचाहीति आह ।

तापसो गत्वा गेह याचि । राजा मनुस्सान वच्चकुटिकिच्च साधयमान एक छड्डित गेह दापेसि ।
सो देवि गहेत्वा तत्थ अगमासि । सा पविसितु न इच्छति ।

किं कारणा न पविससीति ?

असुचिभावेनाति ।

इदानीं किं करोमीति ?

पटिजग्गाहि नन्ति वत्वा रञ्जो सन्तिक पेसेत्वा गच्छ, कुद्दाल आहर, पच्छि आहराति आहरापेत्वा
असुचिं च सकारञ्च छड्डापेत्वा गोमय आहरापेत्वा लिम्पापेत्वा पुनपि गच्छ मञ्च आहर, दीप आहर, अत्थ-
रण आहर, चाटि (२५९) आहर, घट आहराति एकमेक आहरापेत्वा पुन उदकाहरणादीन अत्थाय आणापेसि ।
सो घट आदाय उदक आहरित्वा चाटि पूरेत्वा नहानोदक सज्जेत्वा सयन अत्थरि ।

अथ न सयने एकतो निसीदन्त फासुकासु गहेत्वा आकड्डित्वा तव समणभाव वा ब्राह्मणभाव वा न
जानासीति ओनमेत्वा अत्तनो अभिमुख आकड्डि । सो तस्मिं काले सति पटिलभि । एत्तके पन काले अज्जा-

णो अहोसि । एव अञ्जाणकरणा किलेसा नाम । “कामच्छन्दनीवरण भिक्खवे । अन्धकरण अञ्जाण-
करण”न्ति आदिमेत्थ वत्तब्ब । सो सति पटिलभित्वा चिन्तेसि । अय तण्हा वड्ढमाना मम चतूहि अपायेहि
सीस उक्खिपितु न दस्सति अञ्जेव मया इम रञ्जो निर्यादेत्वा हिमवन्त पविसितु वट्ठतीति । सो त आदाय
राजान उपसकमित्वा—महाराज ! तव देविया मय्ह अत्थो नत्थि, केवल मे इम निस्साय तण्हा वड्ढिताति
वत्वा इम गाथमाह —

एका इच्छा पुरे आसि अलद्धा मुदुलक्खण ।

यतो लद्धा अलारक्खी इच्छा इच्छ विजायथाति ।।

तत्राय पिण्डत्थो —महाराज ! मय्ह इम तव देवि मुदुलक्खण अलभित्वा पुरे अहो वताह एत
लभेय्यन्ति एका इच्छा आसि एकाव तण्हा उप्पज्जि । यतो पन मे अय अलारक्खी विसालनेत्ता सोभनलोचना
लद्धा अथ मे सा पुरिमिका इच्छा गेहतण्ह उपकरणतण्ह उपभोगतण्हन्ति उपरुपरि अञ्ज नानप्पकार इच्छ
विजायथ जनेसि, उप्पादेसि । सा खो पन मे एव वड्ढमाना इच्छा अपायतो सीस उक्खिपितु न दस्सति ।
अलम्मे इमाय भरियाय त्व येव तत्र भरिय गण्ह । अह पन हिमवन्त गमिस्सामीति ।

तावदेव नट्ठ ज्ञान उप्पादेत्वा आकासे निसिन्नो धम्म देसेत्वा रञ्जो ओवाद दत्वा आकासेनेव हिम-
वन्त गत्त्वा पुन मनुस्सपथ नाम नागमासि । ब्रह्माविहारे पन भावेत्वा अपरिहीनज्ज्ञानो ब्रह्मलोके निव्वत्ति ।

सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने सो भिक्खु अरहत्ते येव पत्ति-
ट्ठासि । सत्थापि अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा राजा आनन्दो, मुदुलक्खणा उप्पलवण्णा,
इसि पन अहमेवाति ।

मुदुलक्खणा जातक ।

७. उच्छृङ्खलातकं

उच्छृङ्गे देव ! मे पुत्तोति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अञ्जातरं जानपदित्थिं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपञ्चवत्थु

एकस्मिं हि समये कोसलरट्ठे तयो जना अञ्जातरस्मिं अटविमुखे कसन्ति । (२६०) तस्मिं समये अन्तोअटवियं चोरा मनुस्से विलुम्पित्वा पलायिस्सु । मनुस्सा ते चोरे परियेसित्वा अपस्सन्ता तं ठानं आगन्त्वा तुम्हे अटवियं विलुम्पित्वा इदानि कस्सका विय होथाति । ते चोरा इमेति बन्धित्वा आनेत्वा कोसलरञ्जो अदंसु । अथेका इत्थी आगन्त्वा अच्छादनम्मे देथ, अच्छादनम्मे देथाति परिदेवन्ती पुनप्पुनं राजनिवेसनं परियाति । राजा तस्सा सद्दं सुत्वा देथिमिस्सा अच्छादनन्ति आह । साटकं गहेत्वा अदंसु । सा तं दिस्वा नाहं एतं अच्छादनं याचामि, सामिकच्छादनं याचामीति आह । मनुस्सा गन्त्वा रञ्जो निवेदयिस्सु न किरेसा इमं अच्छादनं कथेति सामिकच्छादनं कथेतीति ।

अथनं राजा पक्कोसापेत्वा—त्वं किर सामिकच्छादनं याचसीति पुच्छि ।

आम देव ! इत्थिया हि सामिको अच्छादनं नाम । सामिकम्हि असति सहस्समूलम्पि साटकं निवत्था इत्थी नग्गा येव नाम । इमस्स पनत्थस्स साधनत्थं :—

“नग्गा नदी अनोदिका नग्गं रट्ठं अराजिकं,
इत्थीपि विधवा नग्गा यस्सापि दस भातरो”ति ।

इदं सुत्तं आहरितव्वं । राजा तस्सा पसन्नो इमे ते तयो जना के होन्तीति पुच्छि ।

एको मे देव ! सामिको, एको भाता, एको पुत्तोति ।

राजा-अहन्ते तुट्ठो इमेसु तीसु एकं देमि । कतमं इच्छसीति पुच्छि ।

सा आह—अहं देव ! जीवमाना एकं सामिकं लभिस्सामि, पुत्तम्पि लभिस्सामेव, मातापितुन्नं पन मे मतत्ता भाताव दुल्लभो । भातरम्मे देहि देवाति ।

राजा तुस्सित्वा तयोपि विस्सज्जेसि । एवं तं एकिकं निस्साय तयो जना दुक्खतो मुत्ता । तं कारणं भिक्खुसङ्घे पाकटं जातं । अथेकदिवसं भिक्खू धम्मसभायं सन्निपतिता—आवुसो ! एकं इत्थि निस्साय तयो जना दुक्खा मुत्ताति तस्सा गुणकथाय निसीदिसु ।

सत्था आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते—
न भिक्खवे ! एसा इत्थी इदानेव ते तयो जने दुक्खा मोचेसि, पुब्बेपि मोचेसि येवाति वत्ता अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते तयो जना अटविमुखे कसन्तीति सब्बं पुरिमसदिसमेव । तदा पन रञ्जा तीसु जनेसु कं इच्छसीति वुत्ते सा आह—तयोपि दातुं न सक्कोथ देवाति ।

आम न सक्कोमीति ।

सचे तयो दातुं न सक्कोथ, भातरम्मे देथाति ।

पुत्तकं वा सामिकं वा गण्ह, किन्ते भातराति च वुत्ता—एते नाम देव ! सुलभा, भाता पन दुल्लभोति वत्ता इमं गाथमाहः—

उच्छृङ्गे देव ! मे पुत्तो पथे धावन्तिया पति ।

तञ्च देसं न पस्सामि यतो सोदरियमानयेति ॥ (२६१)

तत्थ उच्छङ्गे देव । मे पुत्तोति देव । मय्ह पुत्तो उच्छङ्गे येव । यथा हि अरञ्ज पविसित्वा उच्छङ्गे कत्वा साक^१ उच्चिनित्वा तत्थ पक्खपन्तिया उच्छङ्गे साक नाम सुलभ होति, एव, इत्थिया पुत्तोपि सुलभो । उच्छङ्गेसाकसदिसोव । तेन वुत्त—उच्छङ्गे देव । मे पुत्तोति । पथे धावन्तिया पतीति मग्ग आरुह् एकिकाय गच्छमानायपि हि इत्थिया पति नाम सुलभो दिट्ठादिट्ठे येव होति । तेन वुत्त—पथे धावन्तिया पतीति । तच्च देस न परसामि यतो सोऽरियमानयेति यस्मा पन मे मातापितरो नत्थि तस्मा इदानीं त मातुकुच्छिसङ्खात अञ्ज देस न पस्सामि यतो अह समाने उदरे जातत्ता सहजदरियसङ्खात भातर आनेय्य, तस्मा भातर येव मे देथाति । राजा सच्च एसा वदतीति तुट्ठचित्तो तयोपि जने बन्धनागारतो आनेत्वा अदासि । सा तयोपि ते जने गहेत्वा गता ।

सत्थापि न भिक्खवे । इदानीं पुब्बेपेसा इमे तयो जने दुक्खा मोचेसि येवाति इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । अतीते चत्तारो एतरहि चत्तारोव । राजा पन अह तेन समयेनाति ।

उच्छङ्गजातक ।

८. साकेतजातकं

यस्मिं मनो निविसतीति इदं सत्था साकेतं निसाय अञ्जनवने विहरन्तो एकं ब्राह्मणं आरब्धं कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

भगवतो किर भिक्खुसङ्घपरिवृतस्स साकेतं निस्साय अञ्जनवनं पविसनकाले एको साकेतनगरवासी महल्लकब्राह्मणो नगरतो बहिं गच्छन्तो अन्तरद्वारे दसबलं दिस्वा पादेसु पतित्वा गोप्फकेसु गाल्हं गहेत्वा—तात ! नन् नाम पुत्तेहिं जिण्णकाले मातापितरो पटिजग्मितब्बा ? कस्मा एत्तकं कालं अम्हाकं अत्तानं न दस्सेसि ? मया तावं दिट्ठोसि मातरं पनं पस्सितुं एहीति—सत्थारं गहेत्वा अत्तनो गेहं अगमासि । सत्था तत्थं गत्वा निसीदि पञ्जत्ते आसने सद्धिं भिक्खुसङ्घेन । ब्राह्मणीपि इवानि मे पुत्तो आगतोति आगत्वा सत्थु पादेसं पतित्वा—तात ! एत्तकं कालं कहं गतोसि ? नन् नाम मातापितरो महल्लका उपट्ठातब्बाति परिदेवि । पुत्तधीतरोपि एथं भातरं वन्दथाति वन्दापेसि । उभो तुट्ठमानसा महादानं अदसु । सत्था भत्तकिञ्च निट्ठापेत्वा तेसं द्विन्नम्पि जनानं जरासुत्तं कथेसि । सुत्तपरियोसाने उभोपि अनागामिकले पतिट्ठहिंसु । सत्था उट्ठायासना अञ्जनवनमेव अगमासि ।

भिक्खू धम्मसभायं सन्निसिन्ना कथं समुट्ठापेसु—आवुसो ! ब्राह्मणो तथागतस्स पिता सुद्धोदनो, माता (२६२) महामायाति जानाति । जानन्तोव सद्धिं ब्राह्मणियां तथागतं अम्हाकं पुत्तोति वदति । सत्थापि अधिवासेति । किञ्चु खो कारणन्ति ?

सत्था तेमं कथं सुत्वा—भिक्खो ! उभोपि ते अत्तनो पुत्तमेव पुत्तोति वदन्तीति वत्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

भिक्खवे ! अयं ब्राह्मणो अतीते निरन्तरं पञ्चजातिसत्तानि मय्हं पिता अहोसि । पञ्चजातिसत्तानि चुल्लपिता, पञ्चजातिसत्तानि महापिता, एसापि ब्राह्मणी निरन्तरमेव पञ्चजातिसत्तानि माता अहोसि, पञ्चजातिसत्तानि चुल्लमाता, पञ्चजातिसत्तानि महामाता । एवाहं दियड्ढजातिसहस्सं ब्राह्मणस्स हत्थे सवड्ढो दियड्ढजातिसहस्सं ब्राह्मणियां हत्थं सवड्ढोति तीणि जातिसहस्सानि कथेत्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इमं गाथमाह—

यस्मिं मनो निविसति चित्तं वापि पसीदति,

अदिट्ठपुब्बके पोसे कामं तस्मिं विस्ससेति ।

तत्थ—यस्मिं मनो निविसतीति यस्मिं पुगले दिट्ठमत्ते येव चित्तं पतिट्ठाति । चित्तं वापि पसीदतीति यस्मिं दिट्ठमत्ते चित्तं पसीदति मुदुकं होति । अदिट्ठपुब्बके पोसेति पकतियां तस्मिं अत्तभावे अदिट्ठपुब्बेपि पुगले । कामं तस्मिं विस्ससेति अनुभूतपुब्बसिनेहेनेव तस्मिं पुगले एकसेन विस्ससेति विस्सासं आपज्जति येवाति अत्थो ।

एवं सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धिं घटेत्वा जानकं समोधानेसि । तदा ब्राह्मणो च ब्राह्मणी च एते एव अहेसु । पुत्तोपि अहमेवाति ।

साकेतजातकं ।

९. विसवन्तजातकं

धिरत्यु त विस वन्तन्ति इद सत्था जतवने विहरन्तो धम्मसेनापति आरब्भ कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

थेरस्स किर पिट्ठखज्जक खादनकाले मनुस्सा सघस्स बहु पिट्ठखादनीय गहेत्वा विहारं अगमसु । भिक्खुसङ्घस्स गहितावसेस बहु अतिरिक्त अहोसि । मनुस्सा—भन्ते ! अन्तोगामगतानम्पि गण्हाति आहसु । तस्मिं खणे थेरस्स सद्धिविहारी दहरो अन्तोगाम गतो होति । तस्स कोट्ठास गहेत्वा तस्मिं आनागच्छन्ते अति-
दिवाहोतीति थेरस्स अदस् । थेरेन तस्मिं परिभुत्ते दहरो आगमासि ।

अथ न थेरो—मय आवुसो ! तुय्हं उपितखादनीय परिभुञ्जिम्हाति आह ।

सो—मधुर नाम भन्ते ! कस्स अप्पियन्ति आह ।

महाथेरस्स सवेगो उदपादि । सो इतो पट्ठाय पिट्ठखादनीय न खादिस्सामीति अधिट्ठहि । ततो पट्ठाय किर सारिपुत्तत्थेरेन पिट्ठखादनीय नाम न खादितपुब्ब । तस्स पिट्ठखादनीय खादनभावो भिक्खुसङ्घे [२६३] पाकटो जातो । भिक्खू त कथं कथेन्ता धम्मसभाय सन्निसीदिसु ।

अयं सत्था—कायनुत्थं भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निश्चिन्नाति पुच्छि । इमाय नामाति च वुत्ते भिक्खवे । सारिपुत्तो एकवारं जहितकं जीवितं परिच्चजन्तोपि न गण्हाति येवाति वत्वा अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तोपि विसवेज्जकुले निब्बत्तित्वा वेज्जकम्मेन जीविकं कप्पेति । अयं जनपदमनुस्स सप्पो ढसि । तस्स ज्ञातका पमादं अकत्वा खिप्पं वेज्जं आनयिसु ।

वेज्जो आह—किन्ताव ओसवेन, परिभावित्वा विसं हरामि । दट्ठसप्पं आवाहेत्वा दट्ठानतो तेनेव विसं आकड्ढापेमीति ।

सप्पं आवाहेत्वा विसं आकड्ढापेहीति ।

सो सप्पं आवाहेत्वा तथा अयं दट्ठोति आह ।

आमं मयाति ।

तथा दट्ठानतो त्वं येव मुखेन विसं आकड्ढाहीति ।

मया एकवारं जहितकं विसं पुनं न गहितपुब्बं । नाहं मया जहितविसं कड्ढिस्सामीति ।

सो दारुणि आहरापेत्वा अग्निं कत्वा आह—सवे अत्तनो विसं नाकड्ढसि इमं अग्निं पविसाति । सप्पो अपि अग्निं पविसिस्सामि नेवत्तना एकवारं जहितविसं पच्चावमिस्सामीति वत्वा इमं गाथमाह —

धिरत्यु तं विसं वन्तं यमहं जीवितकारणा,

वन्तं पच्चावमिस्सामि मतम्मे जीविता वरन्ति ।

तत्थं धिरत्युतिं गरहणत्थे निपातो । तं विसन्ति यमहं जीवितकारणा वन्तं विसं पच्चावमिस्सामि तं वन्तं विसं धिरत्यु । मतम्मे जीविता वरन्ति तस्स विसस्स अपच्चावमनकारणा यं अग्निं पविसित्वा मरणं, तं मम जीविततो वरन्ति अत्थो ।

एवञ्च पनं वत्वा अग्निं पविसितुं पायासि । अथ न वेज्जो निवारेत्वा न पुरिसं ओसधेहि च मन्तेहि च निब्बिसं अरोगं कत्वा सप्पस्स सीलानि दत्वा इतो पट्ठाय मां कञ्चिं विहेठेहीति विस्सज्जेसि ।

सत्थापि न भिक्खवे ! सारिपुत्तो एकवारं जहितकं जीवितम्पि परिच्चजन्तो पुनं गण्हातीति इमं धम्म-
देसनं आहरित्वा अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा सप्पो सारिपुत्तो अहोसि । वेज्जो पनं अहमेवाति ।

विसवन्तजातकं ।

१०. कुदालजातकं

न त जित साधु जितन्ति इद सत्था जेतवने विहरन्तो चित्तहृत्यसारिपुत्तथेर आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

- सो किर सावत्थिय एको कुलदारको । अथकदिवस कसित्वा आगच्छन्तो विहार पविसित्वा एकस्स थेरस्स पत्ततो सिनिद्ध मधुर पणीतभोजन तभित्वा चिन्तेसि—मय रत्ति दिव सहत्थेन नाना कम्मणि कुरु-
मानापि एवरूप मधुराहार न लभाम, मयापि समणेन भवितव्वन्ति ।

सो पब्बजित्वा मासद्धमासच्चयेन अयोनिस्सो मनसिकरोन्तो किलेसवसिको हुत्वा विग्गमिन्त्वा पुन भत्तेन किलमन्तो आगन्त्वा पब्बजित्वा अभिघम्म उग्गण्हि । इमिनाव उपायेन छ्वारे विग्गमिन्त्वा पब्बजितो । ततो सत्तमे भिक्खुभावे सत्तप्पकरणिको हुत्वा बहूभिक्खू धम्म वाचेन्तो विपस्सन वड्ढेत्वा अरहत्त पापुणि । अथस्स सहायका भिक्खू—किन्नुखो आवुसो । चित्त । पुब्बे विय ते एतरहि किलेसा न वड्ढेन्तीति परिहास करिस्सु ।

आवुसो । अभब्बो दानाह इतो पट्ठाय गिहीभावस्साति । *

एव तस्मि अरहत्त पत्ते धम्मसभाय कथा उदपादि—आवुसो । एवरूपस्स नाम अरहत्तस्स उपनिस्सये सति आयस्मा चित्तहृत्यसारिपुत्तो छक्खत्तु उप्पब्बजितो । अहो । महादोसो पुत्थज्जनभावोति ।

सत्था आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे । एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते—
भिक्खवे । पुत्थज्जनचित्त नाम लहुक दुन्निग्गह, आरम्भणवसेन गन्त्वा अत्तीयति । एक वार अत्तीय न सक्का होति खिप्प मोचेत्तु । एवरूपस्स चित्तस्स दमथो साधु । दन्तमेव हि त सुख आवहतीति वत्वा आह—

“दुन्निग्गहस्स लहुनो यत्थ कामनिपातिनो,
चित्तस्स दमथो साधु चित्त दन्त सुखावह” ।^१

तस्स पन दुन्निग्गहणताय पुब्बेपि पण्डिता एक कुदालक निस्साय त जहितु असक्कोन्ता लोभवसेन छक्खत्तु उप्पब्बजित्वा सत्तमे पब्बजितभावे भान उप्पादेत्वा त लोभ निर्गण्हिस्सुति वत्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो मणिककुले निब्बत्तित्वा विञ्जुत पापुणि । कुदालपण्डितोतिस्स नाम अहोसि । सो कुदालकेन भूमिपरिकम्म कत्वा साकञ्चेव अलाबुकुब्भण्डिएलालुकादीनि च वपित्वा तानि विक्किणन्तो कपणजीविक कप्पेति । त हिस्स एक कुदालक ठपेत्वा अञ्ज घन नाम नत्थि । सो एकदिवस चिन्तेसि किम्मे घरावासेन ? निक्खमित्वा पब्बजिस्सामीति । अथेकदिवस त कुदालक पटि-
च्छन्नट्टाने ठपेत्वा इसिपब्बज्ज पब्बजित्वा त कुदालकमनुस्सरित्वा लोभ छिन्दितु असक्कोन्तो कुण्ठ-
कुदालक निस्साय उप्पब्बजि । एव दुतिय ततियम्पीति छ्वारे त कुदालक पटिच्छन्ने ठाने निक्खपित्वा पब्बजितो चेवुप्पब्बजितो च । [२६५]

सत्तमे पन वारे चिन्तेसि अह मम इम कुण्ठकुदालक निस्साय पुनप्पुन उप्पब्बजितो । इवानि त मंहा-
नदिय पक्खपित्वा पब्बजिस्सामीति । नदीतीर गन्त्वा सच्चस्स पतितट्टान पस्सिस्सामि पुनागन्त्वा उद्धरितु-
कामता मेवेय्याति त कुदालक दण्डे गहेत्वा नागबलो थामसम्पन्नो सीसस्स उपरिभागे तिक्खत्तु
आविञ्जेत्वा^२ अक्खीनि निम्मीलेत्वा नदीमज्जे खिपित्वा जित मे जित मेति तिक्खत्तु सीहनाद नदि ।

१ धम्मपद, चित्तवग्गो ।

२ स्या०—आविज्झित्वा ।

तस्मिं खणे बाराणसीराजा पञ्चन्त वूपसमेत्वा आगतो नदिया सीस नहायित्वा सब्बालङ्कारपति—मण्डितो हृत्थिक्खन्धेन गच्छमानो त बोधिसत्तस्स सद् सुत्वा अय पुरिसो जित मेति वदति, कोनुखो एतेन जितो ? पक्कोसथ नन्ति पक्कोसापेत्वा—भो ! पुरिस ! अहं ताव विजितसङ्गामो इदानीं जय गहेत्वा आगच्छामि, तथा पन को जितोति पुच्छि ।

बोधिसत्तो—महाराज ! तथा सङ्गाम-सहस्सम्पि सङ्गामसतसहस्सम्पि जिनन्तेन दुज्जितमेव किलेसान् अजितत्ता । अहं पन अब्भत्तरे लोभ निग्गण्हन्तो किलेसे जिणन्ति कथेन्तो येव महानदि ओलोकेत्वा आपोकसिणारम्मण भान निब्बत्तेत्वा सम्पत्तानुभावो आकासे निसीदित्वा रञ्जो धम्म देसेन्तो इम गाथमाह—

न त जितं साधु जितं य जितं अवजीयति,
त खो जितं साधु जितं य जितं नावजीयतीति ।

तत्थ न त जितं साधु जितं य जितं अवजीयतीति य पञ्चामित्ते पराजित्वा रट्ट जित पटिलद्ध पुन जितेहि पञ्चामित्तेहि अवजीयति त जितं साधु नाम न होति । कस्मा ? पुन अवजीयनतो । अपरो नयो-जितं वुच्चति जयो । यो पञ्चामित्तेहि सद्धिं युज्झित्वा अधिगतो जयो पुन तेसु जिनन्तेसु पराजयो होति सो न साधु, न सोभनो । कस्मा ? यस्मा पुन पराजयोव होति । त खो जितं साधु जितं य जितं नाव जीयतीति य खो पन पञ्चामित्ते निम्मथत्वा जितं पुन तेहि नावजीयति, यो वा एकवारं लद्धो जयो पुन पराजयो न होति त जितं साधु जितं सोभन । सो जयो साधु सोभनो नाम होति । कस्मा ? पुन नावजीयनतो । तस्मा त्व महाराज ! सहस्सक्खत्तुम्पि सतसहस्सक्खत्तुम्पि सङ्गामसीस जिणित्वापि सङ्गामयोधो नाम न होति । किं कारणा ? अत्तनो किलेसान् अजितत्ता । यो पन एकवारम्पि अत्तनो अब्भन्तरे किलेमे जिनाति अय उत्तमो सङ्गामसीसयोधोति आकासे निसिन्नको एव बुद्धलीलूहाय रञ्जो धम्म देसेसि । उत्तमसङ्गामयोध-भावो पनेत्थ —

“यो सहस्स सहस्सेन सङ्गामे मानुसे जिने,
एकं च जेय्यमत्तानं स वे सङ्गामजुत्तमो”ति ।^१

इदं सुत्तं साधक । रञ्जो पन धम्म सुणन्तस्सेव तदङ्गपहानवसेन किलेसा पहीणा पब्बज्जाय चित्तं नमि । राजबलस्सापि तथेव किलेसा पहीयिषु ।

राजा—इदानीं तुम्हे कहं गमिस्सथाति ? बोधिसत्तं पुच्छि ।

हिमवन्तं पविसित्वा इसिपब्बज्जं पब्बजिस्सामि महाराजाति ।

राजा तेनहि अहम्पि पब्बजिस्सामीति बोधिसत्तेनेव सद्धिं निक्खमि । बलकायो ब्राह्मणगृहपतिका सब्बा सेणियोति सब्बोपि तस्मिं ठाने सन्निपतितो जनकायो रञ्जो सद्धिं येव निक्खमि । बाराणसीवासिनो अम्हाकं किर राजा कुद्दालपण्डितस्स धम्मदेसनं सुत्वा पब्बज्जाभिमुखो हुत्वा सद्धिं बलकायेनेव निक्खन्तो मयं इधं किं करिस्सामाति द्वादसयोजनिकाय बाराणसिया सकलनगरवासिनो निक्खमिषु । द्वादसयोजनिका परिसा अहोसि । त आदाय बोधिसत्तो हिमवन्तं पाविसि तस्मिं खणे सक्कस्स देवरञ्जो निसिन्नासन उण्हा-कारं दस्सेसि ।

सो आवज्जमानो कुद्दालपण्डितो महाभिनिक्खमणं निक्खन्तोति दिस्वा महासमागमो भविस्सति वसनट्ठानं लद्धुं वट्ठीतीति विस्सकम्म^२ आमन्तेत्वा—तात ! कुद्दालपण्डितो महाभिनिक्खमणं निक्खन्तो वसनट्ठानं लद्धुं वट्ठीति । त्वं हिमवन्तपदेसं गन्त्वा सममूभिभागे दीधसो तिसयोजनं वित्थारतो पण्णरसयोजनं अस्समपदं मापेहीति आह । सो साधु देवाति पटिस्सुत्वा गन्त्वा तथा अकासि । अयमेत्थं सङ्खेपो । वित्थारो पन हत्थीपालजातके आवीभविस्सति । इदञ्च हि तञ्च एकपरिच्छेदमेव ।

१ धम्मपद, सहस्सवग्गो ।

२. स्या०—विस्सुकम्म

विस्सकम्मोपि अस्समपदे पणसाल मापेत्वा दुस्सहे मिगे च सकुणे च अमनुस्से च पटिक्कमापेत्वा तेन तेन दिसाभागेन एकपदिकमग्ग निम्मिनित्वा अत्तनो वसनट्टानमेव अगमासि । कुट्टालपण्डितोपि त परिस आदाय हिमवन्त पविसित्वा सक्कदत्तिय अस्समपद गत्वा विस्सकम्मेन मापित पब्बजित-परिक्खार गहेत्वा पठम अत्तना पब्बजित्वा पच्छा परिस पब्बाजेत्वा अस्समपद भाजेत्वा अदासि । सत्त राजानो सत्त रज्जानि छड्डयिसु । तिसयोजन अस्समपद पूरि । कुट्टालपण्डितो सेसकसिणेषुपि परिकम्म कत्वा ब्रह्मविहारे भावेत्वा परिसाय कम्मट्टान आचिक्खि । सब्बे समापत्तिलाभिनो हुत्वा ब्रह्मविहारे भावेत्वा ब्रह्मलोक-परायणा अहेसु । ये पन तेस पारिचरिय अकसु ते देवलोकपरायणा अहेसु । (२६७)

सत्था एव भिक्खवे । चित्तन्नामेत किलेसवसेन अल्लीन दुम्मोचय होति उप्पन्ना लोभधम्मा दुप्पजहा एवरूपेपि पण्डिते अञ्ज्याणे करोन्तीति इम धम्मदेसन आहरित्वा सच्चानि पकासेसि । सच्च परियोसाने केचि सोतापन्ना अहेसु, केचि सकदागामिनो, केचि अनागामिनो, केचि अरहत्त पापुणिसु । सत्थापि अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा राजा आनन्दो अहोसि । परिसा बुद्धपरिसा, कुट्टालपण्डितो पन अहमेवाति ।

कुट्टालजातक ।

इत्थिवग्गो सत्तमो ।

८. “वरणवग्गवर्णना”

१. वरणजातकं

यो पुब्बे करणीयानीति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो कुटुम्बियपुत्ततिस्सत्थेरो आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नुवत्थु

एकस्मिं किर दिवसे सावत्थिवासिनो अञ्जमञ्ज साहायका तिसमत्ता कुलपुत्ता गन्धपुप्फवत्थादीनि गहेत्वा सत्थु धम्मदेसनं सुणिस्सामातिं महाजनपरिवृता जेतवनं गन्त्वा नागमालक-विसालमालकादिसु थोकं निसीदित्वा सायण्हसमये सत्थरिं सुरभि-गन्धवासिताय गन्धकुटितो निक्खमित्वा धम्मसभं गन्त्वा अलङ्कतबुद्धासने निसिन्ने सपरिवारा धम्मसभं गन्त्वा सत्थारं गन्धपुप्फेहिं पूजेत्वा चक्कडिकतलेसु फुल्लपदुम-ससिरीकेसु पादेसु वन्दित्वा एकमन्तं निसिन्ना धम्मं सुणिंसु । अथ नेस एतदहोसिं यथा यथा खो मयं भगवता धम्मं देसितं आजानाम् • पे० • पब्बजेय्यामाति । ते तथागतस्स धम्मसभातो निक्खन्तकाले तथागत उपसङ्कमित्वा वन्दित्वा पब्बज्जं ग्लान्सु । तेसं सत्था पब्बज्जं अदासि ।

ते आचरियुपज्झाये आराधेत्वा उपसम्पदं लभित्वा पच्च वस्सानि आचरियुपज्झायानं सन्तिके वसित्वा द्वे मातिका पगुणं कत्वा कप्पियाकप्पियं ज्ञत्वा तिस्रो अनुमोदना उगगण्हित्वा चीवरानि सिब्बेत्वा रजित्वा समणधम्मं करिस्सामातिं आचरियुपज्झाये आपुच्छित्वा सत्थारं उपसङ्कमित्वा वन्दित्वा एकमन्तं निसीदित्वा—मयं भन्ते ! भवेसु उक्कण्ठिता जातिजराव्याधिमरणभयभीता तेसं नो ससारपरिमोचनत्थाय कम्मट्ठानं कथेथातिं याचिसु । सत्था तेसं अट्ठतिसायं कम्मट्ठानेसु सप्पायं विदित्वा एकं कम्मट्ठानं कथेसि ।

ते सत्थु सन्तिके कम्मट्ठानं गहेत्वा सत्थारं वन्दित्वा पदक्खिणं कत्वा परिवेणं गन्त्वा आचरियुपज्झाये ओलोकेत्वा पत्तचीवरं आदाय समणधम्मं करिस्सामातिं निक्खमिंसु ।

अथ नेसं अब्भन्तरे एको भिक्खू नामेनं कुटुम्बियपुत्तं तिससत्थेरो नामं कुसीतो ह्रीनविरियो रसगिद्धो । सो एव चिन्तेसि अहं नेव अरञ्जो वसितुं न पधानं पदहितुं न [२६८] भिक्खाचरियायपापेत्तुं सक्खिस्सामि, को मे गमनेनं अत्थो निवत्तिस्सामीति । सो विरियं ओस्सजित्वा ते भिक्खू अनुगन्त्वा निवत्ति । तेपि खो भिक्खू कोसलेसु चारिकं चरमाना अञ्जतरं पच्चन्तगामं गन्त्वा तं उपनिस्सायं एकस्मिं अरञ्जायतने वस्सं उपगन्त्वा अन्तो तेमासं अप्पमत्ता घटेन्ता वायमन्ता विपस्सनागम्भं गाहापेत्वा पठविं उल्लादयमाना अरहत्तं पत्वा वुत्थ-वस्सा पवारेत्वा पटिलद्धगुणं सत्थु आरोचेस्सामातिं ततो निक्खमित्वा अनुपुब्बेनं जेतवनं पत्वा पत्तचीवरं पटि-सामेत्वा आचरियुपज्झाये दिस्वा तथागतं दट्ठुकामा सत्थु सन्तिकं गन्त्वा वन्दित्वा निसीदिसु । सत्था तेहिं सद्धिं मधुरपटिसन्थारं अकासि । ते कतपटिसन्थारा अत्तनो पटिलद्धगुणं तथागतस्स आरोचेसु । सत्था ते भिक्खू पससि ।

कुटुम्बियपुत्ततिस्सत्थेरो सत्थारं तेसं गुणकथं कथेन्तं दिस्वा सयम्पि समणधम्मं कातुकामो जातो । तेपि खो भिक्खू मयम्पि भन्ते ! तमेव अरञ्जावासं गन्त्वा वसिस्सामातिं सत्थारं आपुच्छिसु । सत्था साधूतिं अनुजानि । ते सत्थारं वन्दित्वा परिवेणं अगमसु । अथ सो कुटुम्बियपुत्ततिस्सत्थेरो रत्तिभागसमनन्तरे अच्चवारद्धविरियो हुत्वा अतिवेगेनं समणधम्मं करोन्तो मज्झिमयामसमनन्तरे आलम्बणफलकं निस्सायं ठित-कोव निद्दायन्तो परिवत्तित्वा पति । उरट्ठिकं तस्सं भिज्जि । वेदना महन्ता जाता । तेसं भिक्खून् तं पटि-जगन्तानं गमनं न सम्पज्जि ।

अथ ने उपट्ठानवेलायं आगते सत्था पुच्छि—ननु तुम्हे भिक्खवे ! स्वे गमिस्सामातिं हिंय्यो आपुच्छिथाति ?

आमं भन्ते ! अपि च खो पनम्हाकं सहायको कुटुम्बियपुत्ततिस्सत्थेरो अकाले अतिवेगेनं समणधम्मं करोन्तो निद्दाभिभूतो परिवत्तित्वा पतितो उरट्ठिकस्सं भिन्ना तं निस्सायं अम्हाकं गमनं न सम्पन्नन्ति ।

सत्था न भिक्खवे । इदानेवेस अत्तनो हीनविरियभावेन अकाले अतिवेगेन विरिय करोन्तो तुम्हाक गमनन्तराय करोति पुब्बेपेस तुम्हाक गमनन्तराय अकासि येवाति वत्वा तेहि याचितो अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते गन्धाररुद्धे तक्कसिलाय बोधिसत्तो दिसापामोक्खो आचरियो हुत्वा पञ्चमाणवकसतानि सिप्प उग्गण्हावेति । अयस्स ते माणवा एक-दिवस दारु आहरणत्थाय अरञ्ज गन्त्वा दारुनि उद्धरिसु । तेस अन्तरे एको कुसीतमाणवो महुत्त वरणरुक्ख दिसा सुक्खरुक्खो एसोति सञ्जाय मुहुत्त ताव निपज्जित्वा पच्छा रुक्ख अभिरुहित्वा दारुनि पातेत्वा आदाय गमिस्सामीति उत्तरसाटक पत्थरित्वा निपज्जित्वा काकच्छमानो निद् ओक्कमि । इतरे माणवका दारुकलापे बन्धित्वा आदाय गच्छन्ता त पादेन पिट्ठिय पहरित्वा पवोघेत्वा अगमसु । [२६६]

कुसीतमाणवो उट्ठाया अक्खीनि पुञ्छित्वा पुञ्छित्वा अविगतनिद्देव त रुक्ख अभिरुहित्वा साख गहेत्वा अत्तनो अभिमुख आकड्ढित्वा भञ्जन्तो भिज्जित्वा उट्ठितकोटिया अत्तनो अक्खि भिन्दापेत्वा एकेन हत्थेन त पिधाय एकेन हत्थेन अल्लदारुनि भञ्जित्वा रुक्खतो ओरुह् दारुकलाप बन्धित्वा उक्खिपित्वा वेगेन गन्त्वा तेहि पातितान दारुन उपरि पातेसि । त दिवस च जनपदगामके एक कुल स्वे ब्राह्मणवाचक करिस्सामाति आचरिय निमत्तेसि । आचरियो माणवके आह—ताता । स्वे एक गाम गन्तव्व तुम्हे पन निराहारा न सक्खिस्सथ गन्तु पातोव यागु पचापेत्वा तत्थ गन्त्वा अत्तनो लद्धकोट्टास च अम्हाक पत्तकोट्टास च सब्ब आदाय आगच्छथाति ।

ते पातोव यागुपाचनत्थाय दासि उट्ठापेत्वा खिप्प नो यागु पचाहीति आहसु । सा दारुनि गण्हन्ती उपरि ठितानि अल्लवरणदारुनि गहेत्वा पुनप्पुन मुखवात ददमानापि अग्नि उज्जालेतु असक्कोन्ती सुरिय उट्ठापेसि । माणवका अति दिवा जातो इदानि न सकका गन्तुन्ति आचरियस्स सन्तिक अगमिसु । आचरियो कि ताता । न गतत्थाति ? आम आचरिय । न गतम्हाति । कि कारणाति ? असुको नाम कुसीतमाणवो अम्हेसि सद्धि दारुवन गन्त्वा वरणरुक्खमूले निद्दायित्वा पच्छा वेगेनारुह् अक्खि भिन्दापेत्वा अल्लवरणदारुनि आहरित्वा अम्हेहि आनीतदारुन उपरि पक्खिपि । यागुपाचिका तानि सुक्खदारुसञ्जाय गहेत्वा याव सुरियस्सुग्गमना उज्जालेतु नासक्खि । इमिना नो कारणेन गमनन्तरायो जातोति । आचरियो माणवेन कत्तकम्म सुत्वा अन्धबालान कम्म निस्साय एवरूपाव परिहानि होतीति वत्वा इम गाथ समुट्ठापेसि—

यो पुब्बे कारणीयानि पच्छा सो कातुमिच्छति,

वरणकट्ठभञ्जोव स पच्छा अनुत्पत्तीति ।

तत्थ—स पच्छा अनुत्पत्तीति यो कोचि पुग्गलो इद पुब्बे कत्तव्व इद पच्छाति अवीमसित्वा पुब्बे करणीयानि पठममेव कत्तव्वकम्मनि पच्छा करोति अय वरणकट्ठभञ्जो अम्हाक माणवको विय सो बालपुग्गलो पच्छा अनुत्पत्ति सोचति परिदेवतीति अत्थो । एव बोधिसत्तो अन्तेवासिकान इम कारण कथेत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा जीवितपरियोसाने यथाकम्म गतो ।

सत्था न भिक्खवे । इदानेवेस तुम्हाक अन्तराय करोति पुब्बेपि अकासि येवाति वत्वा इम धम्म-देसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि तदा अक्खिभेदम्पत्तो माणवो उरुभेदम्पत्तो भिक्खु अहोसि । सेसमाणवा बुद्धपरिसा, आचरियब्राह्मणो पन अहमेवाति । (२७२)

वरणजातक

२. सीलवनागजातकं

अकतञ्जूस पोसस्साति इदं सत्था वेलुवने विहरन्तो देवदत्त आरब्धं कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

धम्मसभाय भिक्खू आवुसो । देवदत्तो अकतञ्जूलं तथागतस्स गुणे न जानातीति कथेन्ता निसीदिसु । सत्था आगन्त्वा कामनुत्थं भिक्खवे । एतरहि कथायं सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमां नामाति वुत्ते—न भिक्खवे । इदानीं देवदत्तो अकतञ्जूलं पुब्बेपि अकतञ्जूलं येव । न कदाचि मय्हं गुणं जानातीति वत्वा तेहिं याचितो अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मादत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो हिमवन्तप्पदेसे हत्थियोनियं निब्बत्ति । सो मातु-
कुच्छित्तो निक्खन्तो सब्बसेतो अहोसि रजतपुञ्जसन्निभो । अक्खीनि पनस्स मणिगुलसदिसानि पञ्चायमान-
पञ्चप्पसादानि अहेसु, मुखं रत्तकम्बलसदिसं, सोण्डं सुवण्णबिन्दुपतिमण्डितं रजतदामं वियं चत्तारो पादा कत्त-
लाखापरिकम्मा वियं, एवमस्स दसहिं पारमीहिं अलङ्कृतो रूपमगप्यत्तो अत्तभावो अहोसि । अथ न विञ्जुतं
पत्तं सकलहिमवन्ते वारणां सन्नपित्त्वा उपट्ठहन्ता विचरिसु । एव सो असीतिसहस्सवारणपरिवारो हिम-
वन्तप्पदेसे वसमानो अपरभागं गणं दोसं दिस्वा गणम्हां कायविवेकं गन्त्वा एकोव अरञ्जे वासं कप्पेसि ।
सीलवन्तथायं च पनस्ससीलवनागजात्वेव नाम अहोसि । अथेको बाराणसीवासिको वनचरको हिमवन्तं
पविसित्वा अत्तनो आजीवभण्डकं गवेसमानो दिसां ववत्थापेतुं असक्कोन्तो मग्गमूल्हो हुत्वा मरणभयभीतो
बाहां पग्गय्हं परिदेवमानो चरति ।

बोधिसत्तो तस्स तं बलवपरिदेवितं सुत्वा इमं पुरिसं दुक्खां मोचेस्सामीति कारुञ्जेन चोदितो तस्स
सन्तिकं अगमासि । सो तं दिस्वाव भीतो पलायि । बोधिसत्तो तं पलायन्तं दिस्वा तत्थेव अट्ठासि । सो
पुरिसो बोधिसत्तं ठितं दिस्वा अट्ठासि । बोधिसत्तो पुनः अगमासि । सो पुनः पलायित्वा तस्स ठितकाले ठत्वा
चिन्तेसि । अथ वारणो मम पलायनकाले तिष्ठति ठितकाले आगच्छति नायं मय्हं अनत्थकामो इमम्हां पन
मं दुक्खां मोचतुकामोव भविस्सतीति सूर्यो हुत्वा अट्ठासि । बोधिसत्तो तं उपसङ्गमत्वा—कस्मा भो !
त्वं पुरिस ! परिदेवमानो विचरसीति पुच्छि ।

सामि ! दिसां ववत्थापेतुं असक्कोन्तो मग्गमूल्हो हुत्वा मरणभयेनाति ।

अथ न बोधिसत्तो अत्तनो वसनट्ठानं नेत्वा कतिपाहं फलाफलेहिं सन्तप्पेत्वा भो पुरिस ! मा भायि
अहं तं मनुस्सपथं नेस्सामीति अत्तनोपिट्ठे निसीदापेत्वा मनुस्सपथं पायासि । (२७१) अथ खो सो भित्तदुभी
पुरिसो सचे कोचि पुच्छिस्सति आचिक्खित्तं भविस्सतीति बोधिसत्तस्स पिट्ठे निसिन्नो येव रुक्खनिमित्तं
पब्बतनिमित्तं उपधारन्तोव गच्छति । अथ न बोधिसत्तो अरञ्जां नीहरित्वा बाराणसीगामीं महामग्गे ठपेत्वा
भो पुरिस ! इमिना मग्गेन गच्छं मय्हं पन वसनट्ठानं पुच्छितोपि अपुच्छितोपि मा कस्सचि आचिक्खीति तं
उय्योजेत्वा अत्तनो वसनट्ठानं येव अगमासि ।

अथ सो पुरिसो बाराणसिं गन्त्वा अनुविचरन्तो दन्तकारवीथीं पत्वा दन्तकारे दन्तविकतियो कुरुमाने
दिस्वा—किम्पनं भो ! जीवदन्तं लभित्वा गण्हेय्याथाति ?

भो किं वदसि ? जीवदन्तो नाम मतहत्थिदन्ततो महग्घतरोति ।

तेनहिं अहं वो जीवदन्तं आहरिस्सामीति पाथेय्यं गहेत्वा खरककचं आदाय बोधिसत्तस्स वसनट्ठानं
अगमासि । बोधिसत्तो तं दिस्वा—किमत्थं आगतोसीति पुच्छि ।

अहं सामि ! दुग्गतो कपणो जीवितुमसक्कोन्तो तुम्हे दन्तखण्डं याचित्वा सचे दस्सथ तं आदाय गन्त्वा
विक्किणित्वा तेन मूलेन जीविस्सामीति आगतोति ।

हेतुं भो ! दन्तं ते दस्सामि सचे दन्तकप्पनत्थाय ककचं अत्थीति ।

ककचं गहेत्वा आगतोमिहं सामीति ।

तेनहिं दन्ते ककचेन कन्तित्वा आदाय गच्छाति ।

बोधिसत्तो पादे सम्मिञ्जेत्वा गोनिसिन्नक निसीदि । सो तस्स द्वेपि अगगदन्ते छिन्दि ।

बोधिसत्तो ते दन्ते सोण्डाय गहेत्वा—भो ! पुरिस ! नाह एते दन्ता मय्ह अप्पिया अमनापाति दम्मि, इमेहि पन मे दन्तेहि सहस्सगुणेन सतसहस्सगुणेन सब्बधम्मपटिवेधनसमत्थ सब्बञ्जुतञ्जाण पियतर, तस्स मे इद दन्तदान सब्बञ्जुतञ्जाणपटिविज्झनत्थाय होतूति सब्बञ्जुतञ्जाणस्स आवज्जन^१ कत्वा दन्तयुगल अदासि ।

सो त आदाय गन्त्वा विक्किणित्वा तस्मिं मूले खीणे पुन बोधिसत्तस्स सन्तिक गन्त्वा—सामि ! तुम्हाक दन्ते विक्किणित्वा लद्धमूल मय्ह इणसोधनमत्तमेव जात, अवसेसदन्ते मे देथाति आह ।

बोधिसत्तो साधूति पटिस्सुणित्वा पुरिमनयेनेव कप्पापेत्वा अवसेसदन्ते अदासि । सो तेपि विक्किणित्वा पुन आगन्त्वा—सामि ! जिवित् न सक्कोमि, मूलदाठा मे देहीति आह ।

बोधिसत्तो साधूति वत्वा पुरिमनयेनेव निसीदि । सो पापपुरिसो महासत्तस्स रजतदामसदिस सोण्ड महमानो केलासकूटसदिस कुम्भ अभिरूहित्वा उभो दन्तकोटियो पण्हिया पहरन्तो मस वियूहित्वा कुम्भ आरूय्ह खरककचेन मूलदाठा कप्पेत्वा पक्कामि । बोधिसत्तस्स दस्सनूपचार विजहन्ते विजहन्ते येव पन तस्मिं पाप-पुरिसे चतुनहुताधिकानि द्वियोजनसतसहस्सानि बहलघनपठवी सिनेरूयुगन्धरादयो महाभारे दुग्गन्धजेंगुच्छानि [२७२] गूयमुत्तादीनि च धारेतु समत्थापि तस्स अगुणरासि धारेतु असक्कोन्ति विय भिज्जित्वा विवरमदासि । तावदेव अविचिमहानिरयतो जाला निक्खमित्वा त मित्तदुभीपुरिस कुलसन्तकेन कम्बलेन पारुपन्ति विय परिकिखपित्वा गण्हि । एव तस्स पापपुगलस्स पठवि, पविट्ठकाले तस्मिं वनसण्डे अधिवत्था रुक्खदेवता अकतञ्जु मित्तदुभिपुगल चक्कवत्तिरज्ज दत्वापि तोसेतु न सक्कोतीति वन उन्नादेत्वा धम्म देसयमाना इम गाथमाह—

अकतञ्जुस्स पोसस्स निरुच विवरदस्सिनो,

सब्ब चे पठविं वज्जा नेव न अभिराधयेति ।

तत्थ—अकतञ्जुस्साति अत्तनो कतगुण अजानन्तस्स । पोसस्साति पुरिसस्स । विवरदस्सिनोति छिद्दमेव ओकासमेव ओलोकेन्तस्स । सब्ब चे पठविं वज्जाति सचेपि तादिसस्स पुगलस्स सकल चक्कवत्ति-रज्ज इम वा पन महापठविं परिवत्तेत्वा पठवोज वदेय्य । नेव न अभिराधयेति एव करोन्तोपि एवरूप कत-गुणविद्धसक कोचि परितोसेतु वा पसादेतु वा न सक्कुण्येयाति अत्थो । एव सा देवता त वन उन्नादेत्वा धम्म देसेसि । बोधिसत्तो यावतायुक् ठत्वा यथाकम्म अगमासि ।

सत्था न भिक्खवे ! देवदत्तो इदानीं अकतञ्जु पुब्बेपि अकतञ्जुयेवाति वत्वा इम धम्मदेसन आहारीत्वा अनुसन्धि घडेत्वा जातक समोधानेसि । तदा मित्तदुभी पुगलो देवदत्तो बहोसि रुक्खदेवता सारि-पुत्तो, सीलवनागराजा पन अहमेवाति ।

सीलवनागराजजातकं ।

३. सच्चंकिरजातकं

सञ्च किरवमाहसृति इद सत्या वेलुवने विहरन्तो वधाय परिसक्कन आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

भिक्षुसङ्घस्मिं हि धम्मसभाय निसीदित्वा आवुसो । देवदत्तो सत्थु गुण न जानाति वधायेव परि-
सक्कतीति देवदत्तस्स अगुण कथेन्ते सत्या आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्षवे । एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा
इमाय नामाति वुत्ते न भिक्षवे । इदानेव देवदत्तो मय्हु वधाय परिसक्कति पुब्बेपि परिमक्कि येवाति वत्वा
अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय बह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते तस्स दुट्ठकुमारो नाम पुत्तो अहोसि । कक्खलो फरसो
पह्ठासीविमोपमो अनक्कोसित्वा वा अपहरित्वा वा केनचि सद्धि न कथेति । सो अन्तोजनस्म च बहिजनस्स
च अक्खिम्ह पतितरज विय खादितु आगतपिसाचो विय च अमनापो अहोसि उब्बेजनीयो ।

सो एकदिवस नदीकील क्लीलितुकामो महन्तेन परिवारेण नदी तीर अगमासि । तस्मिं खणे महामेघो
उट्ठहि । दिसा अन्वकारा जाता । सो दासपेस्मजन आह—एथ भणे । म गहेत्वा नदीमज्झ नेत्वा नहापेत्वा
आनेथाति ।

ते त तत्थ नेत्वा कि नो राजा करिस्सति, इम पापपुरिस एत्थेव मारेमानि-मन्तयित्वा एत्थ गच्छ
कालकण्णीति उदके न ओपिलापेत्वा पञ्चत्तरित्वा तीरे अट्ठ सु ।

कह कुमारोति च वुत्ते न मय कुमार पस्साम मेघ उट्ठित दिस्वा उदके निमुज्जित्वा पुरतो आगतो
भविस्सतीति । अमच्चा रज्जो सन्तिक अगमसु ।

राजा—कह मे पुत्तोति पुच्छि ।

न जानाम देव । मेघे उट्ठिते पुरतो आगतो भविस्सतीति सञ्जाय आगतम्हाति ।

राजा द्वार विवरामेत्वा नदीतीर गन्त्वा विचिण्थाति तत्थ तत्थ विचिणापेसि । कोचि कुमार नाहस ।
सो पि खो मेघन्धकारे देवे वस्सन्ते नदिया वुट्ठमानो एक दारुक्खन्ध दिस्वा तत्थ निसीदित्वा मरणभयतज्जितो
परिदेवमानो गच्छति ।

तस्मिं पन काले बाराणसीवासी एको सेट्ठी नदीतीरे चत्तालीसकोटिधन निदह्तिन्वा वनतण्हाय धन-
पिट्ठे सप्पो हुत्वा निब्बति । अपरो तस्मिं येव पदेसे तिसकोटियो निदह्तिन्वा धनतण्हाय तत्थेव उन्दुरो हुत्वा
निब्बति । तेस वसनट्टान उदक पाविसि । ते उदकस्स पविट्ठमग्गेनेव निक्खमित्वा सोत छिन्दन्ता गन्त्वा
न राजकुमारेण अभिनिसिन्न रुक्खक्खन्ध पत्वा एको एक कोटि इतरो इतर आरुह्ण खन्धपिट्ठेव निपज्जिसु ।
तस्सायेव खो पन नदिया तीरे एको सिम्बलीरुक्खो अत्थि । तत्थेको सुवपोतको वसति । सोपि रुक्खो
उदकेन धोतमूलो नदीपिट्ठे पति सुवपोतको देवे वस्सन्ते उप्पतित्वा गन्तु असक्कोन्नो गन्त्वा तस्सेव खन्धस्स
एकपस्से निलीयि । एव ते चत्तारो जना एकतो वुट्ठमाना गच्छन्ति ।

बोधिसत्तोपि खो तस्मिं काले कासिरट्ठे उदिच्च ब्राह्मणकुले निब्बत्तित्वा बुद्धिप्पत्तो इसिपब्बज्ज पब्ब-
जित्वा एकस्मिं नदीनिवत्तने पण्णसाल मापेत्वा वसति । सो अड्ढरत्तसमये चडकममानो तस्स राजकुमारस्स
बलवपरिदेवनसद् मुत्वा चित्तेसि—मादिसे नाम मेत्तानुद्दयसम्पन्ने तापसे पस्सन्ते एतस्स पुरिसस्स मरण अयुत्त
उदकतो उद्धरित्वा तस्स जीवितदान दस्सामीति । सो त मा भायि मा भायीति अस्सासेत्वा उदकसोत छिन्दन्तो
गन्त्वा त दारुक्खन्ध एकाय कोटिया गहेत्वा आकड्ढन्तो नागबलो थामसम्पन्नो एकवेगेन तीर पत्वा कुमार उव्वि-
पित्वा तीरे पतिट्ठापेसि । तेपि सप्पादयो दिस्वा [२७४] उक्खिपित्वा अस्समपद नेत्वा अग्गि जालेत्वा ते
दुब्बलतराति पठम सप्पादीन सरीर सेदेत्वा पच्छा राजकुमारस्स सरीर सेदेत्वा तम्पि अरोग कत्वा आहार
देन्तोपि पठम सप्पादीन येव दत्वा पच्छा तस्स फलाफलानि उपनामेसि ।

राजकुमारो अय कूट तापसो म राजकुमार अगणेतवा तिरच्छानगतान सम्मान करोतीति बोधिसत्ते आघात वन्धि । ततो कतिपाहचवयेन सञ्ज्ञेसुपि तेस् यामबलप्पत्तेसु नदिया ओधे प्रच्छिन्ने सप्पो तापस वन्दित्वा आह—

भन्ते । तुम्हेहि मय्ह महाउपकारो कतो न खो पनाह दलिदो । असुकट्टाने मे चत्तालीस हिरञ्जकोटियो निदहित्वा ठपिता । तुम्हाक धनेन किच्चे सति सब्बमेत धन तुम्हाक दातु सक्कोमि, त ठान आगन्वा दीधाति पक्कोसेय्याथाति वत्वा पक्कामि ।

उन्दुरोपि तथेव तापस निमन्तेन्वा अत्थे सति असुकट्टाने ठत्वा—उन्दुराति पक्कोसेय्याथाति वत्वा पक्कामि ।

सुवो पन तापस वन्दित्वा—भन्ते । मय्ह धन नत्थि रत्तसालीहि पन वो अत्थे सति असुकवाम मय्ह वसनट्टान तत्थ गन्वा सुवाति पक्कोसेय्याथ । अह ज्ञातकान आरोचेत्वा अनेकसकटपूरमत्ता रत्तसालियो आहरापेत्वा दातु सक्कोमीति वत्वा पक्कामि ।

इतरो पन मित्तदुभीधम्मेषु धम्मताय किञ्चि अवत्वा एव त अत्तनो सन्तिक आगत मारेस्सतमीति चित्तेत्वा—भन्ते । मयि रज्जे पतिट्ठिते आगच्छेय्याथ अह वो चतुहि पच्चयेहि उपट्ठहिस्सामीति वत्वा पक्कामि ।

सो गन्त्वा न चिरस्मेध रज्जे पतिट्ठामि । बोधिसत्तो वीममिस्सामि ताव तेति पठम सप्पम्स सन्तिके आगत्वा अविदूरे ठत्वा दीधाति पक्कोसि । सो एकवचनेनेव निक्खमित्वा बोधिसत्त वन्दित्वा भन्ते । इमस्मि ठाने चत्तालीसहिरञ्जकोटियो ता सञ्ज्ञापि नीहरित्वा गण्ह्याति आह । बोधिसत्तो एवमत्थु उपपन्ने किच्चे जानिस्सामीति न निवत्तापेत्वा उन्दुरस्स सन्तिक गन्त्वा सद्धमकासि । सोपि खो तथेव पटिपज्जि । बोधिसत्तो तम्पि निवत्तापेत्वा सुवस्स सन्तिक गन्त्वा सुवाति पक्कोसि । सोपि एकवचनेनेव रुक्खग्गतो ओतरित्वा बोधिसत्त वन्दित्वा किं भन्ते । मय्ह ज्ञातकान वत्वा हिमवन्तप्पदेसतो तुम्हाक सय जातसाली आहरापेमीति प्रुच्छि । बोधिसत्तोपि अत्थे सति जानिस्सामीति तम्पि निवत्तापेत्वा इदानी राजान परिगण्हिस्सामीति गन्त्वा राजुय्याने वसित्वा पुनदिवसे आकप्पसम्पन्नि कत्वा भिक्खाचारवत्तेन नगर पाविसि ।

तस्मि खणे सो मित्तदुभी राजा अलकतहत्थिक्खन्धवरगतो महन्तेन पग्गिवारेन नगर पदक्खिण करोति । सो बोधिसत्त दूरतोव दिस्वा—अय कूटतापसो मम सन्तिके [२७५] भुत्वा भुत्वा वसितुकामो आगतो, याव परिसमज्जे अत्तनो मय्ह कतगुण नप्पकासेति तावदेवस्स सीस छिन्दापेस्सामीति पुरिसे ओलोकेसि । किं करोम देवाति च वुत्ते—एस कूटतापसो म किञ्चि याचितुकामो आगच्छति मज्झे । एतस्स कालकण्णिक तापसस्स म पस्सितु अदत्ताव एत गहेत्वा पच्छाबाह बन्धित्वा चतुक्के चतुक्के पहरन्ता नगरा निक्खामेत्वा आपातने सीसमस्स छिन्दित्वा सरीर सूले उत्तासेयाति आह ।

ते साधूनि सम्पटिच्छित्वा गन्त्वा निरपराध महासत्त बन्धित्वा चतुक्के चतुक्के पहरन्ता आघातन नेतु आरभिम । बोधिसत्तो पट्टपट्टट्टाने अम्म ताताति अकन्दित्वा निब्बिकारो इम गायमाह—

सच्च किरवमाहसु नरा एकच्चिया इध,
कट्टु निफविन सेय्यो नत्वेवेकच्चियो नरोति ।

तत्थ—सच्च किरवमाहसुति अवितथमेव किर एव वदन्ति । नरा एकच्चिया इधाति इधकच्चे पण्डितपुरिसा । कट्टु निफविन सेय्योति नदिया बृह्मान सुक्खदास निफविन उत्तारेत्वा थले ठपित सेय्यो—सुन्दरतरो, एव हि वदमाना ते पुरिसा सच्च किर वदन्ति । किं कारणा ? त हि यागुभत्तादीन पचनत्थाय सीतानुरान विसीवनत्थाय अज्जासम्पि च परिस्सयान हरणत्थाय उपकार होति । नत्वेवेकच्चियो नरोति एकच्चो पन मित्तदुभी अकतञ्जु पापपुरिसो ओधेन बृह्मानो हत्थे गहेत्वा उत्तारितो नत्वेव वर । तथाहि अह इम पापपुरिस उत्तारेत्वा इम अत्तनो दुक्ख आहरिन्ति ।

एव पट्टपट्टट्टाने इम गायमाह ।

त सुत्वा ये तत्थ पाण्डितपुरिसा ते आहसु किं पन भो ! पब्बजित ! तया अम्हाक रञ्जो अत्थि कोवि गुणो कतोति ?

बोधिसत्तो त पवत्ति आरोचेत्वा एवमिम महोषतो उत्तारेन्तो अहमेव अत्तनो दुक्ख अकासिं । न वत्त मे पोराणक पाण्डितान वचन कतन्ति अनुस्सरित्वा एव वदामीति आह ?

त सुत्वा खत्तियब्राह्मणादयो नगरवासिनो स्वाय मित्तदुभी राजा एव गुणसम्पन्नस्स अत्तनो जीवित-
दायकस्स गुणमत्तमि न जानाति त निस्साय कृतो अम्हाक वडिड । गण्हथ नन्ति कुपिता समन्ततो उट्ठित्वा
उसुसत्तिपासाणभुग्गरादिप्पहारेहि हत्थिक्खन्धगतमेव त घातेत्वा पादे गहेत्वा कडिडत्वा परिखापिट्ठे छड्ढेत्वा
बोधि सत्त अभिसिञ्चित्वा रज्जे पतिट्ठापेसु ।

सो धम्ममेन रज्ज कारेन्तो पुन एकदिवस सप्पादयो परिगण्हितुकामो महत्तेन परिवारेन सप्पस्स वसन-
ट्ठान गन्त्वा—दीघाति पक्कोसि ।

सप्पो आगन्त्वा वन्दित्वा—इदन्ते सामि ! धन गण्हाति आह ।

राजा चत्तालीसहिरञ्जकोटिधन अमच्चे [२७६] पटिच्छापेत्वा उन्दुरस्स सत्तिक गन्त्वा उन्दुराति
पक्कोसि ।

सोपि आगन्त्वा वन्दित्वा तिसकोटिधन निर्यादेसि । राजा तम्पि अमच्चे पटिच्छापेत्वा सुवस्स
वसनट्ठापि गन्त्वा सुवाति पक्कोसि ।

सोपि आगन्त्वा पादे वन्दित्वा—किं सामि ! सालिं आहरामीति आह ।

राजा सालीहि अत्थे सति आहरिस्ससि एहि गच्छामाति सत्ततिया हिरञ्जकोटीहि सद्धि ते तयोपि
जने गाहापेत्वा नगर गन्त्वा पासादवरे महातल आरुह्य धन सगोपापेत्वा सप्पस्स वसनत्थाय सुवण्णनालि
उन्दुरस्स फलिकगुह सुवस्स सुवण्णपञ्जर कारापेत्वा सप्पस्स च सुवस्स च भोजनत्थाय देवसिक कञ्चनतट्टके
मधुलाजे उन्दुरस्स गन्धसालितण्डुले दापेसि । दानादीनि च पुञ्जानि करोति । एव ते चत्तारोपि जना
यावजीवं समग्गा सम्मोदमाना विहरित्वा जीवितक्खये यथाकम्म अगमसु ।

सत्था न भिक्खवे ! देवदत्तो इदनेव मय्ह वधाय परिसक्कति पुब्बेपि परिसविक येवाति बत्वा इम
धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा दुट्ठराजा देवदत्तो अहोसि, सप्पो सारि-
पुत्तो, उन्दुरो मोगल्लानो, सुवो आनन्दो, रज्ज पत्तो धम्मराजा पन अहमेवाति ।

सच्चकिरजातक ।

तत्थ—असङ्ख्योमिह गामम्हीति सङ्काय नियुत्तो पतिट्ठितोति सङ्कियो, न सङ्कियो असङ्कियो, अहं गामे वसन्तोपि सङ्काय अप्पतिट्ठितत्ता असङ्कियो निम्भयो निरासङ्कोति दीपेति । अरङ्गेति गाम-गामूपचारविनिम्मुत्ते ठाने । उज्जुमग्ग समारुहो मेत्ताय करुणाय चाति अहं तिकचतुक्कञ्जानिकाहि मेत्ताकरुणाहि कायवकादिविरहित उज्जु ब्रह्मलोकगामीमग्ग आरुहोति वदति । अथ वा—परिसुद्धसीलताय कायवचीमनोवड्कविरहित उज्जु देवलोकमग्ग आरुहोमहीति दस्सेत्वा ततो उत्तरि मेत्ताय करुणाय च पतिट्ठितत्ता उज्जु ब्रह्मलोकमग्गम्पि आरुहोमहीतिपि दस्सेति । अपरिहीनज्झानत्स हि एकन्तेन ब्रह्मलोकपरायणत्ता मेत्ताकरुणादयो उज्जुमग्गा नाम ।

एव बोधिसत्तो इमाय गाथाय धम्म देसेत्वा तुट्ठचित्तेहि तेहि मनुस्सेहि सक्कतपूजितो यावजीव चत्तारो ब्रह्मविहारे भावेत्वा ब्रह्मलोके निब्बन्ति ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धिं षटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा सत्थवासिनो बुद्धपरिसा अहेसु, तापसो पन अहमेवाति ।

असङ्ख्यजातकं ।

७. महासुपिनजातकं

लापूनि सीदन्तीति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो सोलसमहासुपिने आरब्ध कथेसि ।

पञ्चुपन्नवत्थु

एकदिवस किर कोसलमहाराजा रत्ति निहू पगतो पच्छिमे यामे सोलस महासुपिने दिस्वा भीततसितो पबुज्झित्वा इमेस सुपिनान दिट्ठत्ता किन्नुखो मे भविस्सतीति मरणभयतज्जितो सयनपिट्ठे निसिन्नकोव वीति-
नामेसि ।

अथ न पभाताय रत्तिया ब्राह्मणपुरोहिता उपसङ्कमत्वा सुखमसयित्थ महाराजाति पुच्छिं सु ।
कुतो मे आचरिया सुख ? अज्जाह पञ्चूसमये सोलस महासुपिने पस्सि । सोमिह तेस दिट्ठकालतो
पट्ठाय भयप्पत्तोति ।

वदेथ महाराज ! सुत्वा जानिस्सामाति वुत्ते ब्राह्मणान दिट्ठसुपिने कथेत्वा—किन्नुखो मे इमेस दिट्ठका-
रणा भविस्सतीति पुच्छि ।

ब्राह्मणा हत्थे विवूनि सु । *कस्मा हत्थे विवून्थाति च वुत्ते—कवखला महाराज ! सुपिनाति ।

का नेस निप्फत्ति भविस्सतीति ?

रज्जन्तरायो जीवितन्तरायो भोगन्तरायोति^१ इमेस तिण्ण अन्तरायान अज्जतरोति ।

सप्पटिकम्मा अप्पटिकम्माति ?

काम एते सुपिना अतिफरुसत्ता [२८३] अप्पटिकम्मा, मय पन ते सप्पटिकम्मे करिस्साम, एते पटि-
क्कमापेतु असक्कोत्तान अम्हाक सिक्खितभावो नाम कि करिस्सतीति ?

कि पन कत्वा आचरिया पटिक्कमापेस्सथाति ?

सब्बचतुक्केन यज्ज यजिस्साम महाराजाति ।

राजा भीततसितो तेन हि आचरिया मम जीवित तुम्हाक हत्थे, खिप्प मे सोत्थि करोथाति आह ।

अथ खो मल्लिका देवी त कारण ज्ञत्वा राजान उपसङ्कमत्वा पुच्छि किन्नु खो महाराज ! ब्राह्मणा
पुनप्पुन सञ्चारन्तीति ?

सुखिता त्व अम्हाक कण्णमूले आसीविस चरन्त न जानासीति ।

किं एत महाराजाति ?

मया एवरूपा दुस्सुपिना दिट्ठा ब्राह्मणा तिण्ण अन्तरायान अज्जतरो पञ्जायतीति वत्वा तेस पटि-
घाताय यज्ज यजामाति वत्वा पुनप्पुन सञ्चारन्तीति ।

कि पन ते महाराज ! सदेवके लोके अग्गब्राह्मणो सुपिनपटिकम्म पुच्छितोति ?

कतरो पनेस भदे सदेवके लोके अग्गब्राह्मणोति ?

सदेवके लोके अग्गपुग्गल सब्बज्जु विसुद्ध निक्किले^२ तथागत गोतम महाब्राह्मण न जानासि ?

सो हि भगवा सुपनन्तर जानेय्य, गच्छ त पुच्छ महाराजाति ।

साधु देवीति राजा विहार गत्वा सत्थार वन्दित्वा निसीदि ।

सत्था मधुरस्सर निच्छारेत्वा—किन्नुखो महाराज ! अतिप्पगेव आगतोसीति ?

अहं भन्ते ! पञ्चूसमये सोलस महासुपिने दिस्वा भीतो ब्राह्मणान आरोचेसि । ब्राह्मणा कवखला
महाराज ! सुपिना, एतेस पटिघादतन्त्राय सब्बचतुक्केन यज्ज यजिस्सामाति यज्ज सज्जेन्ति । बह
पाणा मरणभयतज्जिता । तुम्हे च सदेवके लोके अग्गपुग्गलो, अतीतानागत पञ्चुप्पन्न उपादाय नत्थि सो
अवेय्यधम्मो यो वो जाणमुखे आपाथ नागच्छति । एतेस मे सुपिनान निप्फत्ति कथेथ भगवाति ।

एवमेत महाराज । सदेवके लोके म ठपेत्वा अञ्जो एतेस सुपिनान अन्तर वा निष्फत्ति वा जानितु समत्थो नाम नत्थि अह ते कथेस्सामि । अपि च खो त्व दिट्ठनियामेनेव सुपिने कथेहीति ।

साधु । भन्तेति राजा दिट्ठनियामेनेव कथेतु आरम्भ —

“उसभा रुक्खा गावियो गवा च
अस्सो कसो सिगाली च कुम्भो
पोक्खरणी च अपाकचन्दन [२८४]
लापूनि सीदन्ति सिला प्लवन्ति
मण्डूकियो कण्हसप्पे गिलन्ति,
काक सुवण्णा परिवारयन्ति
तसावका एलकान भयाहीति ।”

इम भातिक निक्खिपित्वा कथेमि ।

(१) भन्ते । एक ताव सुपिन एव अद्दस—चत्तारो अञ्जनवण्णा कालउसभा युज्जिभस्सामाति चतूहि दिसाहि राजङ्गण आगन्त्वा उसभयुद्ध पस्सिस्सामाति महाजने सन्निपतिते य्ज्जभनाकार दस्सेत्वा नदित्वा गज्जित्वा अयुज्जित्वाव पटिक्कन्ता । इम पठम सुपिन अद्दस । इमस्स को विपाकोति ?

महाराज । इमस्सविपाको नेव तव न मम काले भविस्सति । अनागते पन अयम्मिकान कपणराजून अयम्मिकान च मनुस्सान काले लोके विपरिवत्तमाने कुसले ओस्सन्ने अकुसले उस्सन्ने लोकस्स परिहायनकाले देवो न सम्मा वस्सिस्सति मेघपादा च छिज्जिस्सन्ति, सस्सानि मिलायिस्सन्ति दुब्भिवक्ख भविस्सति वरिसतु-कामा विय चतूहि दिसाहि मेघा उट्ठित्वा इत्थिकाहि आतपे पत्थटान व्रीहिआदीन तेमनभयेन अत्तो पवेसित-काले, पुरिसेसु कुद्दालपिटकहत्थेसु आलि बन्धनत्थाय निवखन्तेसु वस्सनाकार दस्सेत्वा गज्जित्वा विज्जुलता निच्छारेत्वा ते उसभा विय अयुज्जित्वा अवस्सित्वाव पलायिस्सन्ति अयमेतस्स विपाको । तुय्ह पन तप्पच्चयां कोचि अन्तरायो नत्थि, अनागत आरब्भ दिट्ठसुपिनो एस । ब्राह्मणा पन अत्तनो जीवितवृत्ति निरसाय कथयि-सूति ।

एव सत्था सुपिनस्स निष्फत्ति कथेत्वा आह—दुतिय कथेहि महाराजाति ।

(२) दुतिय भन्ते । एव अद्दस—खुद्दका रुक्खा चेव गच्छा च पठवि भिन्दित्वा विदत्थिमत्तम्पि रतनमत्तम्पि अनुगन्त्वा व पुप्फन्ति चेव फलन्ति च । इम दुतिय अद्दस । इमस्स को विपाकोति ?

महाराज । इमस्सापि विपाको लोकस्स परिहीनकाले मनुस्सान परित्तायुककाले भविस्सति । अनागतस्मि हि सत्ता तिब्बरागा भविस्सन्ति, असम्पत्तवयाव कुमारियो पुरिसन्तर गन्त्वा उतुनियो चेव गट्ठिभ-नियो च हुत्वा पुत्तधीताहि वड्ढिस्सन्ति । खुद्दक रुक्खान पुप्फ विय हि तास उतुनीभावो, पल विय च पुत्त-धीतरो भविस्सन्ति । इतोनिदानम्पि ते भय नत्थि । ततिय कथेहि महाराजाति ।

(३) महागावियो भन्ते तदहुजातान वच्छान खीर पिवन्तियो अद्दस । अय मे ततियो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि विपाको अनागते एव मनुस्सान जेट्ठापचायिककम्मस्स नट्टुकाले भविस्सति । अनागतस्मि हि सत्ता मातापितुसु वा सस्सुसस्सुरेसु वा लज्जं अनुपट्ठपेत्वा सयमेव कुटुम्ब सविदहित्वा व घासच्छादनमत्तम्पि महल्लकान दातुकामा दस्सन्ति [२८५] अदातु कामा न दस्सन्ति । महल्लका अनाथा असयवसी दारकै आरा-धेत्वा जीविस्सन्ति । तदहुजातान वच्छकान खीर पिवोन्तियो महागावियो विय । इतोनिदानम्पि ते भय नत्थि । चतुत्थ कथेहीति ।

(४) धुरवाहे भन्ते । आरोहपरिणाहसम्पन्ने महागोणे युगपरम्पराय अयोजेत्वा तरुणे गोदम्मे धुरे योजेन्ते अद्दस । ते धुर वहितुं असवकोन्ता छड्ढेत्वा अट्ठसु । सकटानि नप्पवोत्तसु । अय मे चतुत्थो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि विपाको अनागते एव अधम्मिकराजून काले भविस्सति । अनागतस्मिं हि अधम्मिकक-
पणराजानो पाण्डितान् पवेणिकुसलान् कम्म निव्वरणसमत्थान् महामत्तान् यस न दस्सन्ति धम्मसभाय विनि-
च्छयद्वानेपि पण्डिते वोहारकुसले महल्लके अमच्चे न ठपेस्सन्ति, तद्विपरीतान् पन तरुणतरुणान् यस दस्सन्ति,
तथा रूपे एव च विनिच्छयद्वाने ठपेस्सन्ति । ते राजकम्मामि चैव युत्तायुत्तञ्च अजानता नेव त यस उविख-
पितु सक्खिस्सन्ति, न राजकम्मामि नित्थरित्तु । ते असक्कोन्ता कम्मधुर छड्डेस्सन्ति महल्लकापि पण्डितामच्चा
यस अलभन्ता किच्चानि नित्थरित्तु समत्थापि किं अम्हाक एतेहि ? मय वोहिरका जाता, अब्भन्तरिका तरुण-
दारका जानिस्सन्तीति उप्पन्नानि कम्मामि न करिस्सन्ति, एव सब्बथापि तेस राजून हानियेव भविस्सति, धुर
वहित् असमत्थान वच्छदम्मान धुरे योजितकालो विय धुरवाहान महागोणन युगपरम्पराय अयोजितकालो
विय भविस्सति । इतोनिदानम्पि ते भय नत्थि । पञ्चम कथेहीति ।

(५) भन्ते । एक उभतो मुख अस्स अद्दस तस्स द्वीसु पस्सेसु यवस देन्ति । सो द्वीहि मुखेहि खादति ।
अय मे पञ्चमो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि अनागते अधम्मिकराजकाले येव विपाको भविस्सति । अनागतस्मिं हि अधम्मिकबाल-
राजानो अधम्मिके लोलमनुस्से विनिच्छये ठपेस्सन्ति । ते पापपुञ्जेसु अनादरा बाला सभाय निसीदित्वा
विनिच्छय देन्ता उभन्नम्पि अत्थपच्चत्थिक्कन हत्थतो लञ्च गहेत्वा खादिस्सन्ति । अस्सो विय द्वीहि मुखेहि
यवस । इतोनिदानम्पि ते भय नत्थि । छट्ठ कथेहीति ।

(६) भन्ते । महाजनो सतसहस्सग्घनिक सुवण्णपाति सम्मज्जित्वा इध पस्साव करोहीति एकस्स
जरसिगालस्स उपनामेसि । त तत्थ पस्साव करोन्त अद्दस । अय मे छट्ठो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि विपाको अनागते येव भविस्सति । अनागतस्मिं हि अधम्मिका विजातिराजानो जाति-
सम्पन्नान् कुलपुत्तान् आसकाय यस न दस्सन्ति अकुलीनानमेव वड्डेस्सन्ति । एव महाकुलानि दुग्गतानि
भविस्सन्ति लामक [२८६] कुलानि इस्सरानि । ते च कुलीन-पुरिसा जीवितु असक्कोन्ता इमे निस्साय
जीविस्सामाति अकुलीनान् धीतरो दस्सन्ति । इति तास कुलधीतान् अकुलीनेहि सद्धि सवासो जरसिगा-
लस्स सुवण्णपातिय पस्सावकरणसीदसो भविस्सति । इतोनिदानम्पि ते भय नत्थि । सत्तम कथेहीति ।

(७) भन्ते । एको पुरिसो रज्जु वट्टेत्वा वट्टेत्वा पादमूले निक्खिपति, तेन निस्सिन्धीठस्स हेट्ठा सयिता
एका छातसिगाली तस्स अजामन्तस्सेव त खादति । एवाह् अद्दस । अय सत्तमो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि अनागते येव विपाको भविस्सति । अनागतस्मिं हि इत्थियो पुरिसलोला सुरालोलाअल-
कारलोला विसिखालोला आमिसलोला भविस्सन्ति दुस्सीला दुराचारा । ता सामिकेहि कसिगोरवखादीनि
कम्मामि कत्वा किच्छेन कसिरेन सम्भत धन जारेहि सद्धि सुरम्भवन्तियो मालागन्धविलेपन धारयमाना
अन्तोगेहे अच्चायिकम्पि किच्च अनोलोकेत्वा गेहे परिकखेपस्स उपरिभागेन छिद्दद्वानेहिपि जारे उषधारयमाना
स्वे वपितव्वयुत्तक बीजम्पि कोदट्टेत्वा यागुभत्तखज्जकादीनि सम्पादेत्वा खादमाना विलुम्पिस्सन्ति हेट्ठा पीठके
निपन्नछातसिगाली विय वट्टेत्वा वट्टेत्वा पादमूले निक्खित्तरज्जु । इतो निदानम्पि ते भय नत्थि ।
अट्ठम कथेहीति ।

(८) भन्ते । राजद्वारे बहूहि तुच्छकुम्भेहि परिवारेत्वा ठपित एक महन्त पूरितकुम्भ अद्दस, चत्ता-
रोपि पन वण्णा चतुहि दिसाहि चतुहि अनुदिसाहि च घटेहि उदकं आहरित्वा आहरित्वा पूरितकुम्भमेव पूरन्ति,
पूरितपूरित उदक उत्तरित्वा पलायति, ततोपि पुनपुन तत्थेव उदक आसिञ्चन्ति, तुच्छकुम्भे ओलोकेन्तापि
नत्थि । अय मे अट्ठमो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि अनागते देव विपाको भविस्सति, अनागतस्मिं हि लोको परिहायिस्सति, रट्ठ निरोज भवि-
स्सति, राजानो दुग्गता कपणा भविस्सन्ति, यो इस्सरो भविस्सति तस्स भण्डागारे सतसहस्समत्ता कहापणा
भविस्सन्ति, ते एव दुग्गता सब्बे जानपदे अत्तनोव कम्मे^१ कारेस्सन्ति उपद्दुता मनुस्सा सके कम्मन्ते छड्डेत्वा

राजूनञ्चैव अत्थाय पुब्बन्नापरत्थानि च वपेन्ता रक्खन्ता लायन्ता मद्दन्ता पवेसेन्ता उच्छुक्खेत्तानि करोन्ता यन्तानि करोन्ता यन्तानि वाहेन्ता फाणितादीनि पचन्ता पुप्फारामे च फलारामे च करोन्ता तत्थ तत्थ निप्फन्नानि पुब्बन्नादीनि आहरित्वा रञ्जो कोट्टागारमेव पूरेस्सन्ति, अत्तनो गेहेसु तुच्छकोट्टकेसु ओलोकेत्तापि न भविस्सन्ति, तुच्छतुच्छकुम्भे अनोलोकेत्वा पूरितकुम्भे पूरणसदिसमेव भविस्सन्ति । इतो निदानम्पि ते भय नत्थि । नवम कथेहीति । [२८७]

(९) भन्ते । एक पञ्चवण्णपदुमसञ्छन्न गम्भीर सब्बतोत्तित्थ पोक्खरणि अद्दस, समन्ततो द्विपद-चतुप्पदा ओतरित्वा तत्थ पानीय पिवन्ति । तस्सा मज्झे गम्भीरट्टाने उदक आविल, तीरप्पदेसेसु द्विपद-चतुप्पदान अक्कमनट्टाने अच्छ विप्पसन्नमनाविल, एवाह अद्दस । अयम्मे नवमो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि अनागते एव विपाको भविस्सन्ति । अनागतस्मिं हि राजानो अधम्मिका भविस्सन्ति छन्दादि वसेन अगति गच्छन्ता रज्ज कारेस्सन्ति धम्मेन विनिच्छय नाम न दस्सन्ति लञ्चवित्ता भविस्सन्ति धनलोला, रट्टवासिकेसु नेस खन्तिमेत्तानुद्दया नाम न भविस्सन्ति, कवखला फरुसा उच्छयन्ते उच्छगण्ठिका विय मनुस्से पीलेन्ता पीलेन्ता नानप्पकारेहि बलि उप्पादेव्वा धन गण्हिस्सन्ति । मनुस्सा बलिपीलिता किञ्चि दातु असक्कोन्ता गामनिगमादयो छड्डेत्वा पचन्त गन्त्वा वास कप्पेस्सन्ति, मज्झिमजनपदो सुञ्जो भविस्सन्ति । पचन्तो घनवासो सेय्यथापि पोक्खरणिा मज्झे उदक आविल परियन्ते विप्पसन्न । इतो निदानम्पि ते भय नत्थि । दसम कथेहीति ।

(१०) भन्ते । एकस्सा येव कुम्भिया पचमान ओदन अपाक अद्दस । अपाकन्ति विचारेत्वा विभजित्वा ठपित विय तीहाकारेहि पचमान एकस्मिं पस्से अतिकिलिन्नो होति, एकस्मिं उत्तण्डुलो एकस्मिं सुपक्कोति । अयम्मे दसमो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि अनागते येव विपाको भविस्सन्ति । अनागतस्मिं हि राजानो अधम्मिका भविस्सन्ति, तेसु अधम्मिकेसु राजपुत्तापि ब्राह्मणगहपतिकापि नेगमजानपदापीति समणब्राह्मणे उपादाय सब्बे मनुस्सा अधम्मिका भविस्सन्ति । ततो नैस आरक्खदेवता बलिपटिग्गाहिका देवता स्वखदेवता आकासट्टदेवता अधम्मिका भविस्सन्ति । एव देवतापि अधम्मिका भविस्सन्ति । अधम्मिकराजून रज्जे वाता विसमा खरा वायिस्सन्ति, ते आकासट्ट विमानानि कप्पेस्सन्ति, तेसु कम्पितेसु देवता कुपिता देव वस्सितु न दस्सन्ति । वस्समानोपि सकलरट्ठे एकप्पहारेन न वस्सिस्सन्ति । वस्समानोपि सब्बत्थ कसिकम्मस्स वा वप्पकम्मस्स वा उपकारो हुत्वा न वस्सिस्सन्ति, यथा च रट्ठे एव जनपदेपि गात्रेपि एकतलाकसरेपि एकप्पहारेन न वस्सिस्सन्ति, तलाकस्स उपरिभागेवस्सन्तो हेट्ठाभागे न वस्सिस्सन्ति, हेट्ठा वस्सन्तो उपरि न वस्सिस्सन्ति, एकस्मिं भागे स्सस्स अतिवस्सेन नासेस्सन्ति, एकस्मिं अवस्सनेन मिलापेस्सन्ति, एकस्मिं सम्मा वस्समानो सम्पादेस्सन्ति । एव एकस्स रञ्जो रज्जे वुत्तसस्सा तिप्पकारा भविस्सन्ति, एककुम्भिया ओदनो विय । इतो निदानम्पि ते भय नत्थि । एकादसम कथेहीति । [२८८]

(११) भन्ते । सतसहस्सगघनिक चन्दनसार पूतितक्केन विक्किणन्ते अद्दस । अय मे एकादसमो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि अनागते एव मय्ह सासने परिहायन्ते विपाको भविस्सन्ति । अनागतस्मिं हि पच्चयलोला अलज्जिभिकखू बह भविस्सन्ति, ते मया पच्चयलोलुप्प निम्मथेत्वा कथितधम्मदेसन चीवरादिचतुपच्चयहेतु परेस देसेस्सन्ति, पच्चयेहि मुञ्चित्वा नित्थरणपक्खे ठिता निब्बाणाभिमुख कत्वा देसेतु न सविखरस्सन्ति । केवल पदव्यञ्जनसम्पत्तिं चैव मधुरसद् च सुत्वा महग्घानि चीवरादीनि दस्सन्ति चैव दातुकामा च होन्तीति, अपरे अन्तरवीथिचतुक्कराजद्वारादिसु निसीदित्वा कहाणङ्ककहाण पाद मासकरूपादीनिपि निरसाय देसिस्सन्ति, इति मया निब्बाणघनक कत्वा देसित धम्म चतुपच्चयत्थाय चैव कहाणङ्ककहाणपादीन अत्थाय च विक्किणित्वा देसेन्ता सतसहस्सगघनिक चन्दनसार पूतितक्केन विक्किणन्ता विय भविस्सन्ति । इतो निदानम्पि ते भय नत्थि । द्वादसम कथेहीति ।

(१२) भन्ते ! तुच्छलापूनि उदके सीदन्तानि अहस । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि अनागते अधम्मिकराजकाले लोके विपरिवत्तन्ते येव विपाको भविस्सति, तदा हि राजानो जातिसम्पन्नान् कुलपुत्तान् यस न दस्सन्ति, अकुलीनान् येव दस्सन्ति, ते इस्सरा भविस्सन्ति । इतरे दलिद्वा राजसम्मुखेपि राजद्वारेपि अमच्चसम्मुखेपि विनिच्छयट्टानेपि तुच्छलाबुसदिसान् अकुलीनानञ्चोव कथा ओसीदित्वा ठिता विय निच्चला मुप्पतिट्ठिता भविस्सन्ति, सङ्घसन्निपातेसुपि सङ्घकम्मगणकम्मट्टानेस्सु चैव पत्तचीवरपरिवेणादिविनिच्छयट्टानेस्सु च दुस्सीलान् पापपुग्गलानञ्चोव कथा निथ्यानिका भविस्सन्ति न लज्जी-भिक्षूनन्ति एव सव्वथापि तुच्छलापुसीदनकालो विय भविस्सति । इतो निदानम्पि ते भय नत्थि । तेरसम कथेहीति ।

(१३) भन्ते ! महन्तमहन्ता कूटागारप्पमाणा घनसिला नावा विय उदके प्लवमाना अहस । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि तावन्ते येव काले विपाको भविस्सति । तदा हि अधम्मिकराजानो अकुलीनान् यस दस्सन्ति, ते इस्सरा भविस्सन्ति, कुलीना दुग्गता तेस्सु न केचि गारव् करिस्सन्ति इतरेस्सु येव करिस्सन्ति राजसम्मुखे वा अमच्चसम्मुखे वा विनिच्छयट्टाने वा विनिच्छयकुमलान् घनसिलामदिसान् कुलपुत्तान् कथा न ओगाहित्वा पतिट्ठहिस्सन्ति । तेस्सु कथेन्तेसु कि इमे कथेन्तीति इतरे परिहासमेव करिस्सन्ति, भिक्षुसन्निपातेपि वुत्तप्प कारेस्सु ठानेस्सु नेव पेसले भिक्षवू गरुकातव्वे मञ्ज्जीस्ससन्ति, नापि तेस्स कथा परियोगाहित्वा पतिट्ठहिस्सन्ति । सिलान् प्लवनकालो विय भविस्सति । इतो निदानम्पि ते भय नत्थि । चद्दुसमो कथेहीति । [२८६]

(१४) भन्ते ! खुद्दकमधुकपुप्फप्पमाणा मण्डूकियो महन्ते कण्हसप्पे वेगेन अनुबन्धित्वा उप्पलनाले विय छिन्दित्वा छिन्दित्वा मस खादित्वा गिलन्तियो अहम अय चद्दुसमो सुपिनो । इमस्स को विपाकोति ?

इयस्सापि लोके परिहायन्ते अनागते एव विपाको भविस्सति । तदा हि मनुस्सा तिब्बरागा दुज्जातिका किलेसानुवत्तिका हुत्वा तरुणतरुणान् अत्तनो भरियान् वसे वत्तिस्सन्ति गेहे दासकम्मकरादयोपि गोमहिसाद-योपि हिरञ्जसुवणम्पि सब्ब तास्स येव आयत्त भविस्सति । असुक्क हिरञ्जसुवण वा परिच्छेदादि जात वा कहन्ति वृत्ते यत्थ वा तत्थ वा होतु कि तुय्हमिना व्यापारेन ? त्व मय्ह घरे सन्त वा असन्त वा जानितुकामो जातोति वत्ता नानप्पकारेहि अक्कोसित्वा मुखसत्तीहि कोट्टेवा दासचेट्ठे विय च अत्तनो वसे कत्वा अत्तनो इस्सरिय पबत्तेस्सन्ति । एव मधुकपुप्फप्पमाणा मण्डूकपोतिकान् आसीवसे कण्हसप्पे गिलनकालो विय भविस्सति । इतो निदानम्पि ते भय नत्थि । पणरसम कथेहीति ।

(१५) भन्ते ! दसहि असद्धमेहि समन्नागत गामगेचर काक कञ्चनवण्णताय^१ स्वण्णाति लद्ध-नामेसुवण्णराजहसे परिवारेन्ते अहस । इमस्स को विपाकोति ?

इमस्सापि अनागते दुब्बलराजकाले येव विपाको भविस्सति । अनागतस्मि हि राजानो हत्थिसिप्पा-दिसु अकुसला युद्धेस्सु अविसारदा भविस्सन्ति । ते अत्तनो रज्जे विपत्ति आसकमाना समानजातिकान् कुल-पुत्तान् इस्सरिय अदत्त्वा अत्तनो पादमूलिकनहापककप्पकादीन् दस्सन्ति । जातिगोत्तसम्पन्ना कुलपुत्ता राज-कुले पतिट्ठ अलभमाना जीविक कप्पेत्तु असमत्था हुत्वा इस्सरिये ठिते जातिगोत्तहीने अकुलीने उपट्ठहन्ता विचरिस्सन्ति । सुवण्णराजहसेहि काकस्स परिवारितकालो विय भविस्सति । इतो निदानम्पि ते भय नत्थि । सोलसम कथेहीति ।

(१६) भन्ते ! पुब्बे दीपिनो एलके खादन्ति । अह पन एलके दीपिनो अनुबन्धित्वा मुरुमुरुति खादन्ते अहम, अथञ्चो तसावका एलके दूरतो दिस्वा तसिता भयप्पत्ता हुत्वा एलकान् भया पलायित्वा गुम्बगहनानि पविसित्वा निलीयिस्सु । एवाह अहस । इमस्स को विपाकोति ।

इमस्सापि अनागते अधम्मिकराजकाले येव विपाको भविस्सति । तदा हि अकुलीना राजवल्लभा इस्सरा भविस्सन्ति कुलीना अप्पञ्जाता दुग्गता । ते राजवल्लभा राजान् अत्तनो कथ गाहापेत्वा विनिच्छ-

यद्वानादिसु बलवन्तो हत्वा कुलीनान पवेणिआगतान खेतवत्थादीनि अम्हाक सन्तकानि एतानीति अभियुज्झित्वा ते न तुम्हाक अम्हाकन्ति आगत्वा विनिच्छयद्वानादिसु विवदन्ते वेत्तलतादीहि पहरापेत्वा गीवाय गहेत्वा अप-
कड्ढापेत्वा [२६०] अत्तनो पमाण न जानाथ अम्हेहि सद्धि विवदथ ? इदानी वो रज्जो कथेत्वा हत्थपाद-
च्छेदनादीनि कारेस्सामाति सन्तज्जेस्सन्ति । ते तेम भयेन अत्तनो सन्तकानि वत्थूनि तुम्हाक येवेतानि गण्-
थानि नीय्यादेत्वा अत्तनो गेहानि पविसित्वा भीता निपज्जिस्सन्ति । पापभिक्षूपि पेसले भिक्षू यथारुचि
विहेठेस्सन्ति ते पेसला भिक्षू पटिमरण अलभमाना अरज्ज पविसित्वा गहणट्टानेसु निलीयिस्सन्ति । एव
हीनजच्चेहि चवे पापभिक्षूहि च उपद्दुतान जातिमन्तकुलपुत्तान चव पेसलान भिक्षून च एलकान भयेन
तसावकान पलायनकातो विय भविस्सन्ति । इतो निदानम्पि ते भय नत्थि । अयम्पि हि सुपिनो अनागतज्जोव
आरब्ध दिट्ठो । ब्राह्मणा पन न धम्मे सुधम्मनाय तयि मिनेहेन त कथयिमु । बहु धन लभिस्सामाति आमि-
चक्खुताय जीवितवर्त्ति निरसाय कथयिस्सुति ।

एव सत्त्वा सोलसन्न महासुपिनान निष्फत्ति कथेत्वा न खो महाराज ! एतरहि त्वज्जोव इमे सुपिने
अहम, पोरारणकगजानोपि अहमसु । ब्राह्मणापि तेस एवमेव इमे सुपिने गहेत्वा यज्जामत्थके खिपिस्सु, ततो
पण्डितेहि दिनेन नयेन गत्वा बोधिमन्त पुच्छिस्सु । पाराणकापि तेस इमे सुपिने कथेन्ता इमिनाव नियामेन
कथेसुन्ति वत्वा तेन याचिनो अनीत आहरि —

अनीतवन्थु

अनीने वाराणमिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारन्ते बोधिमन्तो उदिच्च ब्राह्मणकुले निव्वन्तिवा वरप्पत्तो इस्सि-
पव्वज्ज पव्वजित्वा अभिज्ज्जा चव समापत्तियो च निव्वत्तेत्वा हिमयन्तप्पदेसे भानकील कीरन्तो विहरति ।
तदा वाराणसिय ब्रह्मदत्तो इमिनाव नियामेन इमे सुपिने दिस्वा ब्राह्मणे पुच्छि । ब्राह्मणा एवमेव यज्ज यजितु
आरभिस्सु ।

तेसु पुरोहिन्स्स अन्नेवासी माणवो पण्डितो व्यत्तो आचरिय आह—आचरिय ! तुहेहि मय तयो वेदे
उमण्हापिता । ननु तेमु एक मारेत्वा एकस्स सोत्थिकम्मस्स करणम्माम नत्थीति ?

तान ! इमिना उपायेन अम्हाक बहु धन उपपज्जिस्समि । त्व पन रज्जो धन रक्खितुकामो मज्जेति ।

माणवो—तेन हि आचरिय ! तुम्हे तुम्हाक कम्म करोथ अह तुम्हाक मन्तिके कि करिस्सामीति विच-
रन्तो रज्जो उय्यान अगमासि ।

त दिवसज्जोव बोधिमन्तोपि त कारण जत्वा अज्ज मयि मनुस्सगथ गते महाजनस्स बन्धना मोक्खो
भविस्सतीति आकासेन गत्वा उय्याने ओतरित्वा सुवण्णपटिमा विय मड गलसिलानले निसीदि । माणवो
बोधिसत्त उपसड कमित्वा वन्दित्वा एकमन्त निसीदित्वा पटिसन्थार अकासि ।

बोधिसत्तोपि तेन [२६१] सद्धि मधुरपटिसन्थार कत्वा—किब्रुखो माणव ! राजा धम्मेन रज्ज
करोतीति पुच्छि ।

भन्ते ! राजा नाम धम्मिको अपि च खो पन त ब्राह्मणा अतित्थे प्रक्खन्दापेन्ति । राजा सोलससुपिने
दिस्वा ब्राह्मणान आरोचेसि । ब्राह्मणा यज्ज यजिस्सामाति आरद्धा । किन्नु खो भन्ते ! अय नाम इमेस
सुपिनान निष्फत्तीति राजान सज्जापेत्वा तुम्हाक महाजन भया मोचेतु न वट्टतीति ?

मय खो माणव ! राजान न जानाम, राजापि अम्हे न जानाति । सचे पन इवागत्वा पुच्छेय्य कथ-
य्यामस्स मयन्ति ।

माणवो अह भन्ते ! आनेम्मामि । तुम्हे मयागमन उदिक्खन्ता मुहुत्त निसीदथाति बोधिसत्त पटि-
जानापेत्वा रज्जो सन्तिक गत्वा—महाराज ! एको आकासचारिको तापसो तुम्हाक उय्याने ओतरित्वा
तुम्हेहि दिट्ठसुपिनान निष्फत्ति कथेस्सामीति तुम्हे पक्कोमतीति आह ।

राजा तस्म कथ सुत्वा तावदेव महन्तेन परिवारेन उय्यान गत्वा तापस वन्दित्वा एकमन्त निसिन्नो
पुच्छि—तुम्हे किर भन्ते ! मया दिट्ठसुपिनान निष्फत्ति जानाथाति ?

आम महाराजाति ।

तेन हि कथेथाति ।

कथेमि महाराज ! यथादिदृष्टे ताव सुपिने म सावेहीति ।

साधु भन्तेति राजा—

उसभा रुक्खा गावियो गवा च
अस्सो कसो सिगाली च कुम्भो,
पोक्खरणी च अपाकचन्दन ।
लापूनि सीदन्ति सिला प्लवन्ति
मण्डूकियो कण्हसप्पे गिलन्ति,
काक सुवण्णा परिवारयन्ति
तसावका एलकान भयाहीति ।

वत्वा पसेनदि कोसल रञ्जो कथितनियामेनेव सुपिने कथेसि ।

बोधिसत्तोपि तेस इदानी सत्थारा कथितनियामेनेव वित्थारतो निष्फत्ति कथेत्वा परियोसाने सय
इद कथेसि —

“विपरियासो वत्तति न इधमत्थीति”

तत्राय अत्थो—अय महाराज ! इमेस सुपिनान निष्फत्ति । य पनेत तेस पटिघातत्थाय यञ्जकम्म
वत्तति त विपरियासो वत्तति विपरीततो वत्तति, विपल्लासेन वत्ततीति वुत्त होति । किं कारणा ? इमेस
हि निष्फत्ति नाम लोकस्स विपरिवत्तनकाले अकारणस्स कारणन्ति गहणकाले कारणस्स अकारणन्ति छड्डनकाले
अभूतस्स भूतन्ति गहणकाले भूतस्स अभूतन्ति जहनकाले अलज्जीन उस्सन्नकाले लज्जीन च परिहीनकाले
भविस्सति । नयिधम्मत्थि इदानी पन तव वा मम वा [२६२] काले इध इमस्मि पुरिसयुगे वत्तमाने एतेस
निष्फत्ति नत्थि । तस्मा एतेस पटिघाताय वत्तमान यञ्जकम्म विपल्लासेन वत्तति । अलन्तेन, नत्थि ते
इतो निदान भय वा छम्भितत्त वाति । महापुरिसो राजान समस्सासेत्वा महाजन बन्धना मोचेत्वा पुन आकासे
ठत्वा रञ्जो ओवादे दत्वा पञ्चसु सीलेसु पतिट्ठापेत्वा इतो पट्ठाय महाराज ! ब्राह्मणेहि सद्धि एकतो हुत्वा
पसुघातयञ्ज नाम मा यजीति धम्म देसेत्वा आकासेनेव अत्तनो वसनट्ठान अगमासि ।

राजापि तस्स ओवादे ठितो दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्म गतो । सत्था इम धम्मदेसन आह-
रित्वा सुपिनपञ्चया ते भय नत्थि हारेथ यञ्जान्ति यञ्ज हारेत्वा महाजनस्स जीवितदान दत्वा अनुसन्धि
घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा राजा आनन्दो अहोसि, माणवो सारिपुत्तो, तापसो पन अहमेवाति ।

परिनिब्बुते पन भगवति सङ्गीतिकारका उसभा रुक्खादीनि एकादस^१ पदानि अट्टकथ आरोपेत्वा “लापूनी”
ति आदीनि पञ्चपदानि एक गाय कत्वा एककनिपातपालि आरोपेसुन्ति ।

महासुपिनजातक ।

८. इल्लीसजातकं

उभो खञ्जाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो मच्छरिय कोसियसेट्ठि आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

राजगहनगरस्स किर अविदूरे सक्खर नाम निगमो । तत्थेको मच्छरियकोसियो नाम सेट्ठी असीति-
कोटिविभवो पटिवसति । सो तिण्णगेन तेलविन्दुमत्तम्पि नेव परेस देति न अत्तना परिभुञ्जति । इति तस्स
त विभवजात नेव पुत्तदारादीन न समणब्राह्मणान् अत्थ अनुभोति । रक्खसपरिग्गहितपोक्खरणी विय अपरि-
भोग तिट्ठति ।

सत्था एक दिवस पच्चूमममये महाकरुणासमापत्तितो वुट्ठाय सकललोकधातुय बोधनेय्यबन्धवे ओलो-
केन्तो पच्चवत्तालीसयोजन-मत्थके वसन्तस्स तस्स सेट्ठिनो सपजापतिकस्स सोनापत्तिफलस्सूपनिस्सय अट्ठस ।

ततो पुरिमतरदिवसे पन सो राजान उपट्ठातु राजगेहं गन्त्वा राजुपट्ठान कत्वा आगच्छन्तो एक छात-
ज्झत्त जनपदमनुस्स कुम्मासपूर कपल्लपूव खादन्तं दिस्वा तत्थ पिपास उप्पादेत्वा अत्तनो घर गन्त्वा चिन्तेसि
सच्चाह कपल्लपूव खादितुकामोम्हीति वक्खाभि बहू मया सद्धि खादितुकामा भविस्सन्ति एव मे बहूनि तण्डुल-
मप्पिफारिणतादीनि परिक्खय गमिस्सन्ति । न कस्सचि कथेस्सामीति तण्ह अधिवासेन्तो विचरति । सो गच्छन्ते
काले (२९३) उप्पण्डुप्पण्डुकजातो धम्मनिसन्थतगतो जातो । ततो तण्ह अधिवासेतु असक्कोन्तो गम्भ
पविसित्वा मञ्चक उपगूहत्वा निपज्जि । एव गतोपि धनहानिभयेन कस्सचि किञ्चि न कथेसि ।

अथ न भरिया उपसङ्कमित्वा पिट्ठि परिमज्जित्वा—किं ते सामि ! अफासुकन्ति पुच्छि ।

न मे किञ्चि अफासुक अत्थीति ।

किन्नु खो ते राजा कुपितोति ?

राजापि मे न कुप्पतीति ।

अथ किं ते पुत्तधीताहि वा दासकम्मकरादीहि वा किञ्चि अमनाप कत अत्थीति ?

एवरूपम्पि मे नत्थि ।

किस्मिच्चि पन ते तण्हा अत्थीति ?

एव वुत्तेपि धनहानिभयेन किञ्चि अवत्तां निस्सट्ठोव निपज्जि ।

अथ न भरिया—कथेहि सामि ! किस्मि ते तण्हाति आह ।

सो वचन परिगिलन्तो विय अत्थि मे एका तण्हाति आह ।

किं ते तण्हा सामीति ? कपल्लपूव खादितुकामोम्हीति ।

अथ किमत्य न कथेसि किं त्वं दलिदो ? इदानीं सकलसक्खरनिगमवासीन प्होनके कपल्लपवे पचि-
स्सामीति ?

किं ते तेहि, ते अत्तनो कम्म कत्वा खादिस्सन्तीति ।

तेन हि एकरच्छवासीन प्होनके पचामीति ?

जानामहन्तव महद्धनभावन्ति ।

इमिस्मिं गेहमत्ते^१ सब्बेस प्होनक कत्वा पचामीति ?

जानामहन्तव महज्झासयभावन्ति ।

तेन हि ते पुत्तदारमत्तस्सेव प्होनक कत्वा पचामीति ?

किं ते एतेहीति ?

१. स्या० गेहसामन्ते ।

किं पन तुय्ह च मय्ह च प्होनक कत्वा पचामीति ?

त्व किं करिस्ससीति ?

तेन हि एकस्सेव ते प्होनक कत्वा पचामीति ।

इमस्मिं ठाने पच्चमाने बहू पच्चसिंसन्ति । सकलतण्डुले ठपेत्वा भिन्नतण्डुले च उद्धनकपल्लादीनि च आदाय थोक खीरसप्पिमधुफाणिता च गहेत्वा सत्तभूमकस्स पासादस्स उपरि महातल आरुय्ह पच । तत्थाह एककोव निसीदित्वा खादिस्सामीति ।

सा साधूति पटिस्सुणिता गहेतब्ब गाहापेत्वा पासाद अभिरुय्ह दासियो विस्सज्जेत्वा सेट्ठि पक्कोसा-पेसि । सो आदितो पट्ठाया द्वारानि पिदहन्तो सब्बद्वारेसु सूचिघट्टिकानि दत्वा सत्तम तल अभिरुहित्वा तत्थपि द्वार पिदहित्वा निसीदि । भरियापिस्स उद्धने अग्नि जालेत्वा कपल्लक आरोपेत्वा पूवे पचितु आरभि ।

अथ सत्था पातोव महामोगल्लानत्थेर आमन्तेसि—एसो मोगल्लान । राजगहस्स अविदूरे सक्ख-रनिगमे मच्छरियकोसियसेट्ठी कपल्लपूवे खादिस्सामीति अञ्जोस दस्सनभयेन सत्तभूमकपासादे कपल्लपूवे पाचापेति । त्व तत्थ गन्त्वा त सेट्ठि दमेत्वा निब्बिसेवन कत्वा उभोपि जयम्पतिके पूवे च खीरसप्पिमधुफाणि-तादीनि च गाहापेत्वा अत्तनो बलेन जेतवन आनेहि । अज्जाह पञ्चहि भिक्खूसतेहि सद्धि विहारे येव निसी दिस्सामी, पूवेहेव भत्तकिच्च करिस्सामीति आह । थेरो साधु भन्तेति सत्थु वचन सम्पटिच्छित्वा तावदेव इद्धि-बलेन त निगम गन्त्वा तस्स पामार्दस्स सीहपञ्जरद्वारे सुनिवत्थो सुपारतो आकासे येव मणिरूपक विय अट्ठासि । [२९४]

महासेट्ठिनो थेर दिस्वा हृदयमस कम्पि । सो अह एवरूपानञ्जोव भयेन इम ठान आगतो, अय च आगन्त्वा वातपानद्वारे ठितोति गहेतब्बगहरण अपस्सन्तो अग्निमिह पक्खित्तलोणसक्खरा विय रोसेन तटतटायन्तो एवमाह—समण ! आकासे ठत्वा ताव किं लभिस्ससि ? आकासे अपदे पद दस्सेत्वा चङ्कमन्तोपि नेव लभिस्ससीति आह ।

थेरो तस्मिं येव ठाने अपरापर चङ्कमि ।

सेट्ठि—चङ्कमन्तो किं लभिस्ससि ? आकासे पल्लङ्केन निसीदमानोपि न लभिस्ससि येवाति आह ।

थेरो पल्लङ्क आभुजित्वा निसीदि ।

अथ न—निसिन्नो किं लभिस्ससि ? आगन्त्वा वातपानउम्मारे ठितोपि न लभिस्ससीति आह ।

अथ थेरो उम्मारे अट्ठासि ।

अथ न—उम्मारे ठितोपि किं लभिस्ससि ? धूमाग्रन्तोपि न लभिस्ससि येवाति आह ।

थेरो धूमयि । सकलपासादो एकधूमो अहोसि । सेट्ठिनो अक्खीन सूचिया विज्झनकालो विय जातो । गेहज्झायनभयेन पज्जलन्तोपि न लभिस्ससीति अवत्वा चिन्तेसि अय समणो सुट्ठु लग्गो अलद्धा न गमिस्सति, एकमस्स पूव दापेस्सामीति, भरिय आह—भदे ! एक खुट्ठपूव पचित्वा समणस्स दत्वा उय्योजेहि नन्ति ।

सा थोकञ्जोव पिट्ठ कपल्लपातिय पक्खपि । महापूवो हुत्वा सकल पाति पूरेत्वा उद्धुमातो अट्ठासि । सेट्ठी त दिस्वा बहु तया पिट्ठ गहित भविस्सतीति सयमेव दब्बिकण्णेन थोक पिट्ठ गहेत्वा पक्खपि । पूवो पुरिमपूवतो महन्ततरो जातो, एव य य पचित सो सो महन्तमहन्तोव होति ।

सो निब्बिन्नो भरिय आह—भदे ! इमस्स एक पूव देहीति ।

तस्सा पच्छित्तो एक पूव गण्हन्तिया सब्बे एकाबद्धा अल्लीयिसु । सा सेट्ठि आह—सामि ! सब्बे पूवा एकतो लग्गा विसु कातु न सक्कोमीति ।

अह करिस्सामीति सोपि कातु नासक्खि । उभो जना कोटिय गहेत्वा कड्ढन्तापि वियोजेतु नास-क्खिसु येव । अथस्स पूवेहि सद्धि वायमन्तस्सेव सरीरतो सेदा मुच्चिसु । पिपासा च पच्छिज्जि ।

ततो भरिय आह—भदे ! न मे पूवेहि अत्थो, पच्छिया सद्धि येव इमस्स भिक्खुस्स देहीति ।

सा पच्छि आदाय थेर उपसङ्कमित्वा सब्बे पूवे थेरस्स अदासि । थेरो उभिन्नम्पि धम्म देसेसि । तिण्ण रतनान गुणे कथेसि । अत्थि दिन्न अत्थि थिट्ठन्ति दानादीन फल गगनतले पुण्णचन्द विय दस्सेसि ।

त सुत्वा पसन्नचित्तो सेट्ठी-भन्ते । आगन्त्वा इमस्मि पल्लङ्के निसीदित्वा पूवे परिभुञ्जथाति आह ।

थेरो-महासेट्ठि । सम्मासम्बुद्धो पूवे खादिस्सामीति पञ्चहि भिक्खुसतेहि सद्धि विहारे निसिन्नो तुम्हाक रुचिया सति सेट्ठिभरिय पूवे च खीरादीनि च गण्हापेथ सत्थु सन्तिक गमिस्सामाति [२६५] आह । कह पन भन्ते । एतरहि सत्थाति ?

इतो पञ्चचत्तालीसयोजनमत्थके जेतवनविहारे सेट्ठीति ।

भन्ते । काल अनतिक्रमत्वा एत्तक अद्धान कथ गमिस्सामाति ?

महासेट्ठि । तुम्हाक रुचिया सति अह वो अत्तनो इद्धिबलेन नेस्सामि, तुम्हाक पासादे सोपाणसीस अत्तनो ठाने येव भविस्सति सोपाणपरियोसान पन जेतवनद्वारकोट्टके भविस्सति । उपरि पासादा हेट्ठापासाद ओत्तरणकालमत्तेन वो जेतवन नेस्सामीति ।

सो साधु भन्तेति सम्पटिच्छि ।

थेरो सोपाणसीस तत्थेव कत्वा सोपाणपादमूल जेतवनद्वारकोट्टके होतुति अधिट्ठासि । तथेव अहोसि । इति थेरो सेट्ठि च सेट्ठिभरिय च उपरिपासादा हेट्ठा पासाद ओत्तरणकालतोव खिप्पतर जेतवन सम्पापेसि । ते उभोपि सत्थार उपसङ्कमत्वा काल आरोचेमु । सत्था भत्तग्ग पविसित्वा पञ्चात्तवरबुद्धासने निसीदि सद्धि भिक्खुसङ्घेन । महासेट्ठी बुद्धपमुखस्स भिक्खु सङ्घस्स दक्खिणोदक अदासि । सेट्ठिभरिया तथागतस्स पत्ते पूवे पतिट्ठापेसि । सत्था अत्तनो यापनमत्त गण्हि । पञ्चसता भिक्खूपि तथेव गण्हसु । सेट्ठी खीरसप्पिमधुफाणितसक्खरादीनि ददमानो अगमासि ।

सत्था पञ्चहि भिक्खुसतेहि सद्धि भत्तकिच्च निट्ठापेसि । महासेट्ठीपि सद्धि भरियाय यावदत्थ खादि । पूवान परियोसानमेव न पञ्चायति । सकलविहारे भिक्खून् च विधासादान च दिन्नेपि परियन्तो न पञ्चायति । भन्ते । पूवा परिकख्य न गच्छन्तीति भगवतो आरोचेस । तेन हि जेतवनद्वारकोट्टके छड्ढेथाति । अथ ने द्वारकोट्टकस्स अविदूरे पम्भारट्ठाने छड्ढयिसु । अज्जापि त ठान कपल्लपूवपम्भारन्तेव पञ्चायति । महासेट्ठि सह भरियाय भगवन्त उपसङ्कमत्वा एकमन्त अट्ठासि । भगवा अनुमोदन अकासि । अनुमोदनापरियोसाने उभोपि सोतापत्तिफले पतिट्ठाय सत्थार वन्दित्वा द्वारकोट्टके सोपाण आरुह्य अत्तनो पासादे येव पतिट्ठिसु । ततो पट्ठाय महासेट्ठि असीतिकोटिधन बुद्धासासने येव विकिरि ।

पुन दिवसे सम्मासम्बुद्धे सावत्थिय पिण्डाय चरित्वा जेतवन आगम्म भिक्खून् सुगतोवाद दत्वा गन्धकुटि पविसित्वा पतिसल्लिने सायण्हसमये धम्मसभाय सन्निपतित्वा भिक्खू-पस्सथावुसो । महामोगल्लान्तथे रस्सानुभाव मच्छरियसेट्ठि^१ मुहुत्तेनव दमेत्वा निब्बिसेवन कत्वा पूवे गाहापेत्वा जेतवन आनेत्वा सत्थु सम्मुख कत्वा सोतापत्तिफले पतिट्ठापेसि । अहो । महानुभावो थेरोति थेरस्स गुणकथ कथेन्ता निसीदिसु ।

सत्था आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे । एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते भिक्खवे । कुलदमकेन [२६६] नाम भिक्खुना कुल अविहेट्ठेत्वा अकिलमेत्वा पुप्फतो रेणु गण्हन्तेन भमरेन विय उपसङ्कमत्वा बुद्धगुणे जानापेतब्बन्ति वत्वा थेर पससन्तो -

यथापि भमरो पुप्फ वप्पागन्ध अहेठ्य,

पलेति रसमादाय एव गामे मुनी चरे^२ति ।

इम धम्मपदे गाथ वत्वा उत्तरिस्मि थेरस्स गुण पकासेतु-न भिक्खवे । इदानीव मोगल्लानेन मच्छरियसेट्ठी दमितो पुब्बेपि त दमेत्वा कम्मफलसम्बन्ध जानापेसि येवाति वत्वा अतीत आहरि -

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते वाराणसिय इल्लीसो नाम सेट्ठि अहोसि, असीतिकोटिभिभावो पुरिसदोससमन्नागतो खज्जो कुणी विसमअक्खिमण्डलो अस्सद्धो अप्पसन्नो मच्छरी, नेव अज्जोस देतिन सय परिभुञ्जति । रक्खसपरिगहितपोक्खरणी वियस्स गेह अहोसि । मातापितरो पनस्स याव सत्तमा कुलपरिवट्ठा

१ स्या०-अनुपहृच्च सद्ध अनुपहृच्च भोगे मच्छरियसेट्ठि ।

दायका दानपतिनो, सो सेट्टिट्ठान लभित्वा येव कुलवस नासेत्वा दानसाल ज्ञापेत्वा याचके पोथेत्वा निक्कड्डित्वा धनमेव सण्ठापेसि । सो एकदिवस राजपट्ठान गन्त्वा अत्तनो घर आगच्छन्तो एक मग्गकिलन्त जानपदमनुस्स एक सुरावारक आदाय पीठके निसीदित्वा अम्बिलसुराय कोसक पूरेत्वा पूरेत्वा पूतिमच्छकेन उत्तरिमङ्गेन पिवन्त दिस्वा सुर पातुकामो हुत्वा चिन्तेसि सचाह सुर पिविस्सामि मयि पिवन्ते बहू पिवितुकामा भविस्सन्ति एव मे धनपरिक्खयो भविस्सतीति सो तण्ह अधिवासेन्तो विचरित्वा गच्छन्ते गच्छन्ते काले अधिवासेत्तु असक्कोन्तो विहृतकप्पासो विय पण्डुकसरीरो अहोसि धमनिसन्थतगत्तो जातो । अथेकदिवस गम्भ पविसित्वा मञ्चक उपगूहित्वा निपज्जि । तमेन भरिया उपसडकमित्वा पिठि परिमज्जित्वा कित्ते सामि अफासुकन्ति पुच्छि । सब्ब हेट्ठा कथितनियामेनेव वेदितव्व ।

तेन हि एककस्सेव ते प्होनक सुर करोमीति पन वुत्ते गेहे सुराय कारियमानाय बहू पच्चासिस्सन्ति । अन्तरापणतो आहारापेत्वापि न सक्का इध निसिन्नेन पातुन्ति मासकमत्त दत्त्वा अन्तरापणतो सुरावारक आहारापेत्वा चेट्केन गाहापेत्वा नगरा निक्खम्म नदीतीर गत्त्वा महामग्गसमीपे एक गुम्ब पविसित्वा सुरावारक ठपयित्वा गच्छ त्वन्ति चेट्क दूरे निसीदापेत्वा कोसक पूरेत्वा सुर पातु आरभि ।

पिता पनस्स दानादीन पुञ्ञान कतत्ता देवलोके सक्को हुत्वा निब्बन्ति । सो तस्मि खणे पवत्तति नुखो मे दानग्ग उदाहु नोति आवज्जेन्तो तस्स च अप्पवत्ति दिस्वा पुत्तस्स च [२९७] कुलवस नासेत्वा दानसाल ज्ञापेत्वा याचके निक्कड्डित्वा मच्छरियभावे^१ पतिट्ठाय अञ्जोस दातव्व भविस्सतीति भयेन गुम्ब पविसित्वा एककस्सेव सुर पिवनभावञ्च दिस्वा गच्छामि त सड्खोभेत्वा दमेत्वा कम्मफलसम्बन्ध जानापेत्वा दान दापेत्वा देवलोके निब्बत्तनारह करोमीति मनुस्सपथ ओतरित्वा इल्लीससेट्ठिना निब्बिसेस^१ खञ्जकुण्णि विसमचक्खुल अत्तभाव निम्मिनित्वा राजगहनगर^२ पविसित्वा रञ्जोनिवेसनद्वारे ठत्वा अत्तनो आगतभाव आरोचापेत्वा पविसत्तुति वुत्ते पविसित्वा राजान वन्दित्वा अट्ठासि ।

राजा कि महासेट्ठि ! अवेलाय आगतोसीति आह ।

आम आगतोमिह देव ! धरे मे असीतिकोटिमत्त धन अत्थि, त देवो आहारापेत्वा अत्तनो भण्डागारे पूरापेत्तुति ।

अल महासेट्ठि ! तव धनतो अम्हाकं गेहे बहुतरं धनन्ति ।

सचे देव ! तुम्हाक कम्म नत्थि यथारुचिया न गहेत्वा दान दम्मीति ।

देहि महासेट्ठीति ।

सो साधु देवाति राजान वन्दित्वा निक्खमित्वा इल्लीससेट्ठिनो गेह अगमासि । सब्बे उपट्ठाकमनुस्सा परिवारेसु । एकोपि नाय इल्लीसोति जानितु समत्थो नत्थि । सो गेह पविसित्वा अन्तो उम्मारो ठत्वा दोवारिक पक्कोसापेत्वा—यो अञ्जो मया समानरूपो आगन्त्वा ममेत गेहन्ति पविसितु आगच्छति त पिट्ठिय पहरित्वा नीहरेय्याथाति वत्वा, पासाद आरुह महारहे आसने निसीदित्वा सेट्ठिभरिय पक्कोसापेत्वा सिताकार^३ दस्सेत्वा—भदे ! दान देमाति आह ।

तस्स त वचन सुत्वाव सेट्ठिभरिया च पुत्तधीतरो च दासकम्मकरादयो च एत्तक काल दान दातु चित्तम्पि नत्थि, अज्ज पन सुर पिवित्वा मुदुचित्तो हुत्वा दातुकामो जातो भविस्सतीति वदिसु ।

अथ न सेट्ठिभरिया—यथारुचिया देथ सामीति आह ।

तेन हि भेरिवादक पक्कोसापेत्वा सुवण्णरजतमणिमुत्तादीहि अत्थिका इल्लीससेट्ठिस्स घर गच्छन्तुति सकलनगरे भेरि चरापेहीति ।

सा तथा कारेसि । महाजनो पच्छिपसिब्बकादीनि गहेत्वा गेहद्वारे सन्निपति । सक्को सत्तरत्तनपूरे गम्भे विवरापेत्वा तुम्हाक दम्मि यावदत्थ गहेत्वा गच्छथाति आह । महाजनो धन नीहरित्वा महातले रासि कत्वा आभतभाजनानि पूरेत्वा गच्छति । अञ्जतरो पन जनपदमनुस्सो इल्लीससेट्ठिनो गोणो तस्सेव रथे योजेत्वा सत्तहि रतनेहि पूरेत्वा नगरा निक्खम्म महामग्ग पटिपज्जित्वा तस्स गुम्बस्स अविहूरेन रथ पाजेन्तो—

वस्ससत जीव सामि इल्लीससेट्ठि । तन्निस्सायदानि मे यावजीव कम्म अक्त्वा जीवितब्ब जात, तवेव रथो तवेव गोणा तवेव गेहे सत्तरतनानि । नेव मातरा [२६८] दिन्नानि न पितरा तन्निस्साय लब्धानि सामीति—सेट्ठिनो गुणकथ कथेन्तो गच्छति ।

सो त सद् सुत्वा भीततसितो चिन्तेसि अय मम नाम गहेत्वा इदञ्चिदञ्च वदति, कच्चि नुखो रञ्जा मम धन लोकस्स दिन्नन्ति गुम्बा निक्खमित्वा गोणे च रथञ्च सञ्जानित्वा—अरे ! दुट्ठचेटक ! मय्ह गोणा मय्ह रथोति वत्वा गन्त्वा गोणे नासारज्जुय गण्हि ।

गहपतिको रथा ओरुह—अरे ! दुट्ठचेटक ! इल्लीसमहासेट्ठी सकलनगरस्स दान देति, त्व किं अहोसीति ? पक्खन्दित्वा असनि पातेन्तो विय खन्धे पहरित्वा रथ आदाय अगमासि ।

सो पन कम्पमानो उट्ठाय पसु पुञ्छित्वा पुञ्छित्वा वेगेन गन्त्वा रथ गण्हि । गहपतिको रथा ओत-रित्वा केसेसु गहेत्वा नामेत्वा कप्परप्पहारेहि गले गहेत्वा आगतमग्गाभिमुख खिपित्वा पक्कामि । एत्तावता-पिस्स सुरामदो छिज्जि ।

सो कम्पमानो वेगेन निवेसनद्वार गन्त्वा धन आदाय गच्छन्ते महाजने दिस्वा—अम्भो ! किं नामेत ? किं राजा मम धन विलुम्पापेतीति त त गन्त्वा गण्हाति । गहितगहिता पहरित्वा पादमूले येव पातेन्ति । सो वेदनामत्तो^१ गेह पविसितु आरभि ।

द्वारपाला—अरे दुट्ठगहपति ! कह पविससीति वसपेसिकाहि पोथेत्वा गीवाय गहेत्वा नीहरिसु ।

सो ठपेत्वा इदानि राजान नत्थि मे अञ्जो कोचि पटिसरणोति रञ्जो सन्तिक गन्त्वा—देव ! मम गेह तुम्हे विलुम्पापेयाति ।

नाह सेट्ठि ! विलुम्पापेमि ननु त्वमेव आगन्त्वा सचे तुम्हे न गण्हथ अह मम धन दान दस्सामीति नगरे भेरि चरापेत्वा दान अदासीति ?

नाह देव ! तुम्हाक सन्तिक आगच्छामि, किं तुम्हे मय्ह मच्छरियभाव न जानाथ ? अह तिरणग्गेन तेलबिन्दुम्पि न कस्सचि देमि । यो सो दान देति त पक्कोसापेत्वा बीमसथ देवाति ।

राजा सक्क पक्कोसापेसि । द्विन्न जनान विसेस नेव राजा जानाति न अमच्चा ।

मच्छरियसेट्ठी—किं देव ! न जानाथ अह सेट्ठी, अय न सेट्ठीति आह ।

मय न सञ्जानाम, अत्थि ते कोचि सञ्जाननकोति ?

भरिया मे देवाति ।

भरिय पक्कोसापेत्वा कतरो ते सामिकोति पुञ्छिसु । सा अयन्ति सक्कस्सेव सन्तिके अट्ठासि । पुत्त-धीतरो दासकम्मकरादयो पक्कोसापेत्वा पुञ्छिसु । सब्बे सक्कस्सेव सन्तिके तिट्ठन्ति ।

पुन सेट्ठी चिन्तेसि मय्ह सीसे पिलका अत्थि केसेहि पटिच्छन्ना । त खो पन कप्पको एव जानाति त पक्कोसापेस्सामीति । सो—कप्पको म देव ! सञ्जानाति त पक्कोसापेहीति आह ।

तस्मि पन काले बोधिसत्तो तस्स कप्पको होति । राजा त पक्कोसापेत्वा—इल्लीससेट्ठि जानासीति पुञ्छि । [२६९]

सीस ओलोकेत्वा सञ्जानामि देवाति ।

तेन हि द्विन्नम्पि सीस ओलोकेहीति ।

तस्मि खरो सक्को सीसे पिलक मापेसि । बोधिसत्तो द्विन्नम्पि सीस ओलोकेन्तो पिलका दिस्वा महा-राज ! द्विन्नम्पि सीसे पिलका अत्थेव । नाह एतेसु एकस्सापि इल्लीसभाव सञ्जानितु सक्कोमीति वत्वा इम गाथमाह —

उभो खञ्जा उभो कुणी उभो विसमचक्खुला,^१

उभिन्न पिलका जाता नाहं पस्सामि इल्लिसन्ति ।

१. स्या०—वेदनाप्पत्तो ।

२. स्या०—विसमचक्खुका ।

तत्थ—उभोति द्वेपि जना । खञ्जाति कुण्ठकपादा । कुणीति कुण्ठहत्था । विसमचक्खुताति विस-
मअक्खिमण्डला केकरा । पिलकाति द्विन्नम्पि एकस्मि येव सीसप्पदेसे एकसण्ठानाव द्वे पिलका जाता ।
नाह पस्सामीति अह इमेसु अय नाम इल्लीसोति न पस्सामि । एकस्सापि इल्लीसभाव न जानामीति अवोच ।

बोधिसत्तस्स वचन सुत्वा सेट्ठी कम्पमानो धनसोकेन सति पच्चुपट्ठापेतु असक्कोन्तो तत्थेव पति ।
तस्मि खणो सक्को—नाह महाराज । इल्लीसो सक्कोहमस्मीति महतिया सक्कलीलूहाय आकासे अट्ठासि ।
इल्लीसस्स मुख पुञ्छित्वा उदकेन सिञ्चिसु । सो उट्ठाय सक्क देवराजान वन्दित्वा अट्ठासि । अथ न सक्को
आह—इल्लीस । इद धन मम सन्तक न तव । अह हि ते पिता त्व मम पुत्तो । अह दानादीनि पुञ्जानि
कत्वा सक्कत्त पत्तो त्वम्पन मे वस उपच्छिन्दित्वा अदानसीलो हुत्वा मच्छरिये पतिट्ठाय दानसालायो भापेत्वा
याचके निक्कड्ढित्वा धनमेव सण्ठपेसि । त नेव त्व परिमुञ्जसि न अञ्जोस देति । रक्खसपरिगगहित विय
सर तिट्ठति । सचे मे दानसाला पाकतिका कत्वा दान दस्ससि इच्चेत कुसल, नो चे दस्ससि सब्ब ते धन अन्तर-
धापेत्वा इमिना इन्दवजिरेन सीस छिन्दित्वा जीवितक्खय पापेस्सामीति आह ।

इल्लीससेट्ठी मरणभयेन सन्तज्जितो इतो पट्ठाय दान दस्सामीति पटिञ्ज अदासि । सक्को तस्स
पटिञ्ज गहेत्वा आकासे निसिन्नकोव धम्म देसेत्वा त सीलेसु पतिट्ठापेत्वा सकट्टानमेव अगमासि । इल्लीसोपि
दानादीनि पुञ्जानि कत्वा सग्गपरायणो अहोसि ।

सत्था न भिक्खवे । इदानेव मोग्गल्लानो मच्छरियसेट्ठि दमेति, पुब्बेपेस इमिना दमितो येवाति वत्त्वा
इम धम्मदेसन आहरित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा इल्लीसो मच्छरियसेट्ठी अहोसि ।
सक्को देवराजा मोग्गल्लानो । राजा आनन्दो । कप्पको पन अहमेवाति । [३००]

इल्लीसजातक ।

६. खरस्सरजातकं

यतो विलुप्ता च हता च गावोति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अञ्जतर अमच्च आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

कोसलरञ्जो किर एको अमच्चो राजान आराधेत्वा पच्चन्तगामे राजलर्बलिं^१ लभित्वा चोरेहि सद्धिं एकतो हुत्वा अहं मनुस्से आदाय अरञ्ज पविसिस्सामि तुम्हे गाम विलुम्पित्वा उपड्डं मय्हं ददेय्याथाति वत्वा पगेव मनुस्से सन्निपातेत्वा अरञ्ज गन्त्वा चोरेसु आगन्त्वा गावियो घातेत्वा मस खादित्वा गाम विलुम्पित्वा गतेसु सायण्हसमये महाजनपरिवृतो आगच्छति । तस्स न चिरेनेव तं कम्म पाकटं जातं । मनुस्सा रञ्जो आरोचेसु । राजापि तं पक्कोसापेत्वा दोसं पतिट्ठापेत्वा सुनिगाहितं निगगहेत्वा अञ्ज गामभोजकं पेसेत्वा जेतवनं गन्त्वा तथागतं वन्दित्वा भगवतो एतमत्थं आरोचेसि ।

भगवा—न महाराज ! इदानीं एव एवसीलो, पुब्बेपि एवसीलो येवाति वत्वा तेन याचितो अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्तो रज्जं कारेन्तो एकस्स अमच्चस्स पच्चन्तगामं अदासि । सब्बं पुरिमस-दिसमेव । तदा पन बोधिसत्तो वणिज्जाय पच्चन्ते विचरन्तो तस्मिं गामके निवासं कप्पेसि । सो तस्मिं गाम-भोजके सायण्हसमये महाजनपरिवारेण भेरिया वज्जमानाय आगच्छन्ते अयं दुट्ठगामभोजको चोरेहि एकतो हुत्वा गाम विलुम्पापेत्वा चोरेसु पलायित्वा अट्ठवि पविट्ठेसु इदानीं उपसन्तुपसन्तो वियं भेरिया वज्जमानाय आगच्छतीति इमं गाथमाह—

यतो विलुप्ता च हता च गावो
दड्ढानि गेहानि जनो च नीतो,
अथागमा पुत्तहताय पुत्तो
खरस्सरं देण्डिमं वादयन्तोति ।

तत्थ—यतोति यदा । विलुप्ता च हता चाति विलुम्पित्वा च नीता मस खादनत्थाय च हता । गावोति गोरूपानि । दड्ढानीति अग्निं दत्वा भापितानि । जनो च नीतोति करमरगाहं गहेत्वा नीतो । पुत्तहताय पुत्तोति हतपुत्ताय पुत्तो । निल्लज्जोति अत्थो । छिन्नहिरोत्तप्पस्स हि माता नाम नत्थि । इति सो तस्सा जीवन्तोपि हतपुत्तद्वाने तिट्ठतीति हतपुत्ताय पुत्तो नाम होति । खरस्सन्ति थद्धसह । देण्डिमन्ति पट्टभेरिं ।

एव बोधिसत्तो इमाय गाथाय तं परिभासि । न चिरेनेव च तस्स तं कम्म पाकटं जातं । अथस्स राजा दोसानुरूपं निगाहं अकासि ।

सत्था—न महाराज ! इदानीं एव एवसीलो पुब्बेपि [३०१] एव सीलो येवाति वत्वा इमं धम्मदेसनं आहरित्वा अनुसन्धिं घटेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा अमच्चो इदानीं अमच्चो येव, गाथाय उदाहारण-कपण्डितमनुस्सो पन अहमेवाति ।

खरस्सरजातकं ।

१०. भीमसेनजातकं

य ते पविकत्थित पुरेति इद सत्था जेतवने विहरन्तो अञ्जतर विकत्थिक भिक्खु आरम्भ कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

एको किर भिक्खु—आवुसो ! अम्हाक जातिसमा जाति, गोत्तसम गोत्त नाम नत्थि । मय एवरूपे नाम महाखत्तियकुले जाता, गोत्तेन वा धनेन वा कुलप्पदेसेन वा अम्हेहि सदिसो नाम नत्थि । अम्हाक सुवण्ण-रजतादीन अन्तो नत्थि । दासकम्मकरापि नो सालिमसोदन भुञ्जन्ति । कासिकवत्थ निवासेन्ति, कासिकविलेपन विलिम्पन्ति, मय पब्बजितभावेन एतरहि एवरूपानि लूखानि भोजनानि भुञ्जाम, लूखानि चीवरानि धारेमाति—थेरनवकमज्झिमान भिक्खून अन्तरे विकत्थेन्तो जाति आदिवसेन वम्भेन्तो वञ्चेन्तो विचरति ।

अथस्स एको भिक्खु कुलप्पदेस परिगण्हित्वा त विकत्थनभाव भिक्खून कथेसि । भिक्खु धम्मसभाय सन्निपतिता—आवुसो ! असुको नाम भिक्खु एवरूपे निय्यानिकसासने पब्बजित्वा विकत्थेन्तो वम्भेन्तो वञ्चेन्तो विचरतीति एतस्स अगुणं कथयिंसु ।

सत्था आगत्वा कायनुत्थ भिक्खवे । एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे । सो भिक्खु इदमेव विकत्थेन्तो वम्भेन्तो वञ्चेन्तो विचरति, पुब्बेपि विकत्थेन्तो वम्भेन्तो वञ्चेन्तो विचरीति वत्ता अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बारारणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो एकस्मि निगमगामे उदिच्च-ब्राह्मणकुले निब्ब-त्तित्वा वयप्पत्तो तक्कसिलाय दिसापामोक्खस्स आचरियस्स सन्तिके तयो वेदे अट्टारस्स विज्जाट्टानानि उग-हेत्वा सब्बसिप्पे निष्फत्ति पत्त्वा चुल्लधनुग्गहपण्डितो नाम अहोसि । सो तक्कसिलातो निक्खमित्वा सब्ब-समयसिप्पानि परियेसमानो महिसकरट्ठ अगमासि । इमस्मि पन जातके बोधिसत्तो थोक रस्सो ओनता-कारो अहोसि । सो चिन्तेसि सचाह कञ्चि राजान उपसङ्कमिस्सामि सो एव रस्ससरीरो त्व कि अम्हाक कम्म करिस्ससीति वक्खति । यन्नूनाह आरोहपरिनाहसम्पन्न अभिरूप एक पुरिस फलक कत्वा तस्स पिच्छा-याय जीविक कप्पेय्यन्ति । [३०२]

सो तथारूप पुरिस परियेसमानो भीमसेनस्स नामेकस्स तन्तवायस्स तन्तविननट्टान गत्वा तेन सद्धि पटिसन्धार कत्वा सम्म । त्व किं नामोसीति पुच्छि । अह भीमसेनो नामाति । कि पन त्व एव अभिरूपो उपधिसम्पन्नो हुत्वा इम लामककम्म करोसीति ? जीवितु असक्कोन्तोति । सम्म । मा एत कम्म करि सकलजम्बुदीपे मया सदिसो धनुग्गहो नाम नत्थि, सचे पनाहै कञ्चि राजान पस्सेय्य सो म एव रस्सो अय किं अम्हाक कम्म करिस्ससीति कोपेय्य । त्व राजान दिस्वा अह धनुग्गहोति वक्खेय्यासि । राजा ते परिब्बय दत्त्वा वुत्ति निबद्ध दस्सति । अह ते उप्पन्नकम्म करोन्तो तव पिट्ठिच्छायाय जीविस्सामि एव उभोपि सुखिता भविस्साम । करोहि मम वचनन्ति आह । सो साधूति सम्पटिच्छि ।

अथ न आदाय बारारणसि गत्वा सय चुल्लधनूपट्टाको हुत्वा त पुरतो कत्वा राजद्वारे ठत्वा रञ्जो आरोचापेसि । आगच्छतूति च वुत्ते उभोपि पविसित्वा राजान वन्दित्वा अट्ठसु । किं कारणा आगत्याति च वुत्ते भीमसेनो आह—अह धनुग्गहो मया सदिसो नाम सकलजम्बुदीपे धनुग्गहो नत्थीति । कि पन भणे । लभन्तो म उपट्ठहिस्ससीति ? अद्धमासे सहस्स लभन्तो उपट्ठहिस्सामि देवाति । अय ते पुरिसो को होतीति ? चुल्लउपट्टाको देवाति । साधु उपट्ठहाति । ततो पट्टाय भीमसेनो राजान उपट्ठहति । उप्पन्न किच्च पनस्स बोधिसत्तोव नित्थरति ।

तेन खो पन समयेन कासिरट्ठे एकस्मिं अरञ्जो बहुन्न मनुस्सानं सञ्चररामगं व्यग्घो छड्ढापेति ।
बहु मनुस्से गहेत्वा गहेत्वा खादति । त पवत्ति रञ्जो आरोचेसु । राजा भीमसेन पक्कोसापेत्वा—सक्खि-
स्ससि तात ! न व्यग्घ गण्हितुन्ति आह ।

देव ! किं धनुग्गहो नामाह यदि व्यग्घ गहेतु न सक्कोमीति ?

राजा तस्स परिब्बय दत्त्वा उय्योजेसि । सो घर गन्त्वा बोधिसत्तस्स कथेसि । बोधिसत्तो—साधु सम्म ।
गच्छाति आह ।

त्वम्पन न गमिस्ससीति ?

आम न गमिस्सामि, उपाय पन ते आचिक्खिस्सामीति ।

आचिक्ख सम्माति ।

त्व व्यग्घस्म वसनट्टान सहसा एकोव मा अगमासि । जानपदमनुस्से पन सन्निपातेत्वा एक वा द्वे वा
धनुसहस्मानि गाहापेत्वा तत्थ गन्त्वा व्यग्घस्स उट्ठितभावं ज्ञत्वा पलायित्वा एक गुम्ब पविसित्वा उदरेन निप-
ज्जेय्यासि । जानपदाव व्यग्घ पोथेत्वा गण्हिस्सन्ति तेहि व्यग्घे गहिते त्व दन्तेहि एक वल्लि छिन्दित्वा कोटिय
गहेत्वा मतव्यग्घस्स सन्तिक गन्त्वा—भो ! केनेस व्यग्घो मारितो ? अह इम व्यग्घ गोण विय वल्लिया बन्धि-
त्वा रञ्जो सन्तिक नेस्सामीति वल्लि [३०३] अत्थाय गुम्ब पविट्ठो । मया वल्लिया अनाभताय
एव केनेस व्यग्घो मारितोति कथेय्यासि । अथ ते जानपदा भीततसिता भामि । मा रञ्जो आचिक्खाति
बहु धन दस्सन्ति । व्यग्घो तया गहितो भविस्सति रञ्जोपि सन्तिका बहु धन लभिस्ससीति ।

सो साधूति गत्वा बोधिसत्तेन कथितनियामेनेव व्यग्घ गहेत्वा अरञ्ज खेम कत्वा महाजनपरिवुतो
बाराणसिय आगन्त्वा राजान दिस्वा गहितो मे देव ! व्यग्घो अरञ्ज खेम कत्तन्ति आह । राजा तुट्ठो बहु
धन अदासि ।

पुनेकदिवस एक मग्ग महिसो छड्ढापेतीति रञ्जो आरोचयिंसु । राजा तथेव भीमसेन पेसेसि ।
सोपि बोधिसत्तेन दिन्नयेन व्यग्घ विय तम्पि गहेत्वा आगच्छि । राजा पुन बहु धन अदासि । महन्त इस्स-
रिय जात । सो इस्सरियमदमत्तो बोधिसत्ते अवञ्ज कत्वा तस्स वचन न गण्हाति । नाह त निस्साय जीवामि,
किं त्वञ्जोव पुरिसोति आदीनि फस्सवचनानि वदति ।

अथ कतिपाहच्चयेनेवेको सपत्तराजा आगन्त्वा बाराणसि उपरुन्धित्वा रज्ज वा देतु युद्धं वाति रञ्जो
सासन पेसेसि । राजा युज्झाहीति भीमसेन पेसेसि । सो सब्बसन्नाहसन्नद्धो भटवेस गहेत्वा सुसन्नद्धस्स वार-
णस्स पिट्ठे निसीदि । बोधिसत्तोपि तस्स मरणभयेन सब्बसन्नाहसन्नद्धो भीमसेनस्सेव पच्छिमासने निसीदि ।
वारणो महाजनपरिवुतो नगरद्वारेन निक्खमित्वा सङ्गामसीस पापुणि । भीमसेनो युद्धभेरिसद् सुत्वाव
कम्पितु आरब्धो । बोधिसत्तो इदानीं हत्थिपिट्ठा पतित्वा मरिस्सतीति हत्थितो अपतनत्थ भीमसेन योत्तेन
परिक्खपित्वा गण्हि । भीमसेनो सम्पहारट्टान दिस्वा मरणभयतज्जितो सरीरवलञ्जेन हत्थिपिट्ठं
दूसेसि ।

बोधिसत्तो—न खो ते भीमसेन ! पुरिमेन पच्छिम समेति । त्व पुब्बे सङ्गामयोधो विय अहोसि ।
इदानीं हत्थिपिट्ठं दूसेसीति वत्ता इम गायमाह —

य ते पविकत्थितं पुरे

अथ ते पूतिसरा सजन्ति पच्छा

उभ य न समेति भीमसेन ।

युद्धकया च हृदञ्च ते विहञ्जन्ति ।

तत्थ—यं ते पविकत्थितं पुरेति य तथा पुब्बे किं त्वञ्जोव पुरिसो नाह पुरिसो । सगामयोधोति विक-
त्थित, वम्भवचन वुत्त इदं ताव एक । अथ ते पूतिसरा सजन्ति पच्छाति अथ ते इमे पूतिभावेन सरणभावेन च

पूतिसराति लद्धनामा सरीरवलञ्जधारा सजन्ति वलञ्जन्ति पग्धरन्ति । पच्छाति ततो (३०४) पुर विकत्थिततो अपरभागे इदानी इमस्मि सङ्गामसीसेति अत्थो । उभय न समेति भीमसेनाति इद भीमसेन । उभय न समेति । कतर ? युद्धकथा च हृद च ते विहञ्जन्ति या च पुरे कथिता युद्धकथा य च ते इदानी विहञ्जन् किलमथो हत्थिपिट्ठ दूसनाकारप्पत्तो विघातोति अत्थो ।

एव बोधिसत्तो त गरहित्वा मा भायि सम्म । कस्मा मयि ठिते विहञ्जसीति भीमसेन हत्थिपिट्ठितो ओतारेत्वा नहायित्वा गेहमेव गच्छाति उय्योजेत्वा अज्ज मया पाकटेन भवितु वट्ठतीति सङ्गाम पविसित्वा सीहनाद उन्नदित्वा बलकोट्टक भिन्दित्वा सप्तराजान जीवगाह गाहापेत्वा बाराणसिरञ्जो सन्तिक अगमासि ।

राजा तुट्ठो बोधिसत्तस्स महन्त यस अदासि । ततो पट्ठाय चुल्लधनुग्गहपण्डितोति सकलजम्बुदीपे पाकटो अहोसि । सो भीमसेनस्स परिब्बय दत्वा सकट्टानमेव पेसेत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्म गतो ।

सत्था—न भिक्खवे । इदानीवेस भिक्खु विकत्थेति पुब्बेपि विकत्थि येवाति वत्वा इम धम्मदेसन आह-
रित्वा अनुसन्धि घटेत्वा जातक समोधानेसि । तदा भीमसेनो विकत्थिकभिक्खु अहोसि, चुल्लधनुग्गहपण्डितो
पन अहमेवाति ।

भीमसेनजातक ।

वरणवग्गो अट्ठमो ।

६. अपायिम्हवग्गवणना

१. सुरापानजातकं

अपायिम्ह अनत्तिम्हाति इदं सत्था कोसम्बिय उपनिस्साय घोसितारामे विहरन्तो सागतत्थेर आरब्धं कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

भगवति सावत्थिय वस्स वसित्वा चारिकागमनेन भद्दवतिक नाम निगम सम्पत्ते गोपालका पसु-पालका कस्सका पथाविनो च सत्थार दिस्वा वन्दित्वा—मा भन्ते । भगवा अम्बतित्थ अगमासि । अम्ब-तित्थे जटिलस्स अस्समे अम्बतित्थको नाम नागो आसीविसो घोरविसो, सो भगवन्त विहेठेय्याति वारयिस्सु ।

भगवा तेस कथं असुण्णो विय तेसु यावततिय वारयमानेसुपि अगमासियेव । तत्र सुदं भगवति भद्द-वतिकाय अविदूरे अञ्जतरस्मि वनसण्डे विहरन्ते तेन समयेन बुद्धुपट्टाको सागतो नाम थेरो पोथुज्जनिकाय इद्धिया समन्नागतो तं अस्सम उपसङ्कमत्वा तस्स नागराजस्स वसनट्टाने तिणसन्धारक^१ पञ्चापेत्वा पल्ल-ङ्केन निसीदि । नागो मक्ख असहमानो धूमायि [३०५] । थेरोपि धूमायि । नागो पज्जलि, थेरोपि पज्जलि । नागस्स तेजो थेरं न बाधति । थेरस्स तेजो नागं बाधति । एव सो खणेन तं नागराजानं दमेत्वा सरणेषु चैव पटिटापेत्वा सत्थु सन्तिकं अगमासि ।

सत्थापि भद्दवतिकाय यथाभिरन्तं विहरित्वा कोसम्बि अगमासि । सागतत्थेरेन नागस्स दमितभावो सकलजनपद पत्थरि । कोसम्बिनगरवासिनो सत्थु पच्चुग्गमनं कत्वा सत्थार वन्दित्वा सागतत्थेरस्स सन्तिकं गन्त्वा वन्दित्वा एकमन्तं ठिता एवमाहसु—भन्ते । यं तुम्हाकं दुल्लभं तं वेदय्याथ तदेव मयं पटियादेस्सामाति ।

थेरो तुण्ही अहोसि । छब्बणिगया पनाहसु—आवुसो ! पब्बजितानं नाम कापोतिका सुरा दुल्लभा चेव मनापा च सचे तुम्हे थेरस्स पसन्ना कापोतिकं सुरं पटियादेत्थति ।

ते साधूति सम्पटिच्छित्वा सत्थार स्वातनाय निमन्तेत्वा नगरं पविसित्वा अत्तनो अत्तनो गेहे थेरस्स दस्सामाति कापोतिकं सुरं पसन्नं पटियादेत्वा थेरं निमन्तेत्वा घरे घरे पसन्नं अदसु । थेरो पिवित्वा सुरामदमत्तो नगरतो निक्खमन्तो द्वारन्तरे पतित्वा विप्पलपमानो निपज्जि ।

सत्था कतभत्तकिञ्चो नगरा निक्खमन्तो थेरं तेनाकारेण निपन्नं दिस्वा—गण्हथ भिक्खवे ! सागतन्ति गाहापेत्वा आरामं अगमासि । भिक्खू थेरस्स सीसं तथागतस्स पादमूले कत्वा तं निपज्जापेसु । सो परिवत्तित्वा पादे तथागताभिमुखे कत्वा निपज्जि । सत्था भिक्खू पटिपुच्छि—किञ्चुखो भिक्खवे ! यं पुब्बे सागतस्स मयि गारवं तं इदानीं अत्थीति ?

नत्थि भन्तेति ।

भिक्खवे ! अम्बतित्थकं नागराजानं को दमेसीति ?

सागतो भन्तेति ।

किं पनेतरहि भिक्खवे ! सागतो उदकदेड्डुभकम्पि दमेतुं सक्कुण्येय्याति ?

नोहेतं भन्ते ।

अपि नु खो भिक्खवे ! एवरूपं पातुं युत्तं यं पिवित्वा एव विसञ्ज्णीं होतीति ?

अयुक्त भन्तेति ।

अथ खो भगवा थेर गरहित्वा भिक्खू आमन्तेत्वा सुरामेरयपाने पाचित्तियन्ति सिक्खापद पञ्चापेत्वा उट्टायासना गन्धकुटि पाविसि । धम्मसभाय सन्नपतिता भिक्खू सुरामेरयपानस्स अवण्ण कथयिंसु । याव महादोसञ्चेत आवुसो । सुरापानन्नाम ताव पञ्चासम्पन्न नाम इद्धिमन्त सागत यथा सत्थु गुणमत्तम्पि न जानाति तथा अकासीति ।

सत्था आगत्वा कायनुत्थ भिक्खवे । एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे । इदानीव सुर पिवित्वा पब्बजिता विसञ्जिनो होन्ति । पुब्बेपि अहेसु येवाति वत्ता अतीत आहरि - [३०६]

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारस्ते बोधिसत्तो कासिरट्ठे उदिच्च-ब्राह्मणकुले निब्बत्तित्वा वयपत्तो इसिपव्वज्ज पब्बजित्वा अभिञ्जा च समापत्तियो च उप्पादेत्वा भानकील कीलन्तो हिमवन्तप्पदेसे वसति पञ्चहि अन्तेवासिकसतेहि । अय न वस्सानसमये सम्पत्ते अन्तेवासिका आहसु-आचरिय । मनुस्सपथ गन्त्वा लोणम्बिल सेवित्वा आगच्छामाति ।

आवुसो । अह इधेव वसिस्सामि तुम्हे पन गन्त्वा सरीर सन्तप्तेत्वा वस्स वीतिनामेत्वा आगच्छथाति ।

ते साभूति आचरिय वन्दित्वा बाराणसिय गन्त्वा राजुय्याने वसित्वा पुनदिवसे बहिद्वारगामे येव भिक्खाय चरित्वा सुहिता हुत्वा पुनदिवसे नगर पविंसिंसु । मनुस्सा सम्पयायमाना भिक्ख अदसु । कतिपाहच्चयेन च रञ्जोपि आरोचेसु-देव । हिमवन्ततो पञ्चसता इसयो आगन्त्वा उय्याने वसन्ति घोरतपा परिवारितिन्द्रियां सीलवन्तोति । राजा तेस गुणे सुत्वा उय्यान गन्त्वा वन्दित्वा कतपटिसन्यारो वस्सान चातुमास तत्थेव वसनत्थाय पटिञ्ज गहेत्वा निमन्तेसि । ते ततो पट्टाय राजगेहे येव भुञ्जित्वा उय्याने वसन्ति ।

अथेकदिवस नगरे सुरानक्खत्त नाम अहोसि । राजा पब्बजितान सुरा दुल्लभाति बहु उत्तम सुर दापेसि । तापसा सुर पिवित्वा उय्यान गन्त्वा सुरामदमत्ता हुत्वा एकच्चे उट्टाय नच्चिसु, एकच्चे गायिसु । नच्चित्वा गायित्वा खारियादीनि अवत्थरित्वा निदायित्वा सुरामदे छिन्ने पबुज्जित्वा त अत्तनो विप्पकार दिस्वा न अम्हेहि पब्बजितसारूप्य कतन्ति रोदित्वा परिदेवित्वा मय आचरियेन विना एवरूप पाप करिम्हाति त खणञ्जेव उय्यान पहाय हिमवन्त गन्त्वा पटिसामितपरिक्खारा आचरिय वन्दित्वा निसीदित्वा-किन्नु खो ताता । मनुस्सपथे अकिनममाना सुख वसित्थ समग्गवास च पन वसित्थाति पुच्छित्ता-आचरिय । सुख वसिम्ह अपि च खो मय अपातब्बयुत्तक पिवित्वा विसञ्जी भूता सति पच्चुपट्टपेतु असक्कोन्ता नच्चिम्ह चेव गायिम्ह चाति एतमत्थ आरोचेन्ता इम गाथ समुट्ठापेत्वा आहसु -

अपायिम्ह अनच्चिम्ह अगायिम्ह रुदिम्ह च,

विसञ्जाकरणि पीत्वा दिट्ठा नाहुम्ह वानराति ।

तत्थ अपायिम्हाति सुरम्पविम्ह । अनच्चिम्हाति त सुर पिवित्वा हत्थुपादे लोलेन्ता नच्चिम्ह । अगायिम्हाति मुख विवरित्वा आयतकेन सरेन गायिम्ह । रुदिम्ह वाति पुन विप्पटिसारिनो एवरूप नाम अम्हेहि कतन्ति रोदिम्ह । दिट्ठानाहुम्ह वानराति एवरूप सञ्जाविनासनतो विसञ्जाकरणि सुर पीत्वा एतदेव साधु य वानरा नाहुम्हाति ।

एव ते अत्तनो अगुण कथेसु । बोधिसत्तो गरुसवासरहितान नाम एवरूप होति येवाति ते तापसे गरहित्वा पुन एनरूप मा करित्थाति तेस ओवाद दत्वा अपरिहीनज्झानो ब्रह्मलोकपरायणो अहोसि ।

सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । इतो पट्टाय हि अनुसन्धि घटेत्वाति इदम्पि न वक्खाम । तदा इसिगणो बुद्धपरिसा अहोसि, गणसत्था पन अहमेवाति ।

सुरापानजातक ।

१. रो०-परिसारित्तिन्द्रिया । २. स्या०-परमजित्तिन्द्रिया ।

२. मित्तविन्दजातकं

अतिक्कम्म रमणकंति इदं सत्था जेवने विहरन्तो एकं दुब्बचभिक्षुं आरब्धं कथेसि । इमस्स पणं जातकस्स कस्सपसम्मासम्बुद्धकालिकं वत्थुं दसकनिपाते महामित्तविन्दजातके आवीभविस्सति । तदा पणं बोधिसत्तो इमं गाथमाह —

अतिक्कम्म रमणकं सदामत्तं च दूभकं,
स्वासिं पासाणमासीनो यस्मा जीवन् मोक्खसीति ।

तत्थ—रमणकंति तस्मिं काले फलिकस्स नाम फलिकपासादं च अतिक्कन्तोसीति दीपेति । सदा-
मतं चानि रजतस्स नाम, रजतपासादं च अतिक्कन्तोसीति दीपेति । दूभकंति मणिनो नाम, मणिपासादं
च अतिक्कन्तोसीति दीपेति । स्वासीति सोमि त्वं । पासाणेष्वामिनोति उरचक्कं नाम पासाणमयं वा होति
रजतमयं वा मणिमयं वा न पणं पासाणमयं सो च तेन आसीनो अभिनिविट्ठो अज्झोत्थट्ठो, तस्मा पासाणेन
आसीनत्ता पासाणमासीनोति वत्तब्बे व्यञ्जनसन्धिवसेन मकारं आदाय पासाणमासीनोति वुत्तं । पासाणं वा
आसीनो तं उरचक्कं आसज्जं पापुणित्वा ठितोति अत्थो । यस्मा जीवन् न मोक्खसीति, यस्मा उरचक्का याव
ते पापं न खीयति ताव जीवन्तो येव न मुच्चिस्ससि तं आसीनोसीति ।

इमं गाथं वत्वा बोधिसत्तो अत्तनो देवद्वानमेव गतो । मित्तविन्दकोपि उरचक्कं उक्खिपित्वा महा-
दुक्खं अनुभवमानो पापकम्मे परिकखीणे यथाकम्म गतो । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधा-
नेसि । तदा मित्तविन्दको दुब्बचभिक्षुं अहोसि । देवराजा पणं अहमेवाति ।

मित्तविन्दजातकं ।

३. कालकण्णिजातकं

मित्तो हुवे सत्तपदेन होतीति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एक अनाथपिण्डकस्स मित्त आरम्भ कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सो किर अनाथपिण्डकेन सद्धिं सहपसुकीलितो एकाचरियस्सेव [३०८] सन्तिके उग्गहितसिप्पो नामेन कालकण्णी नाम । सो गच्छन्ते काले दुग्गतो हुत्वा जीवितु असक्कोन्तो सेट्ठिनो सन्तिक अगमासि । सो त समस्सासेत्वा परिब्बमय दत्त्वा अत्तनो कुटुम्ब पटिच्छापेसि । सो सेट्ठिनो उपकारको हुत्वा सब्बकिच्चानि करोति । त सेट्ठिस्स सन्तिक आगतकाले—तिट्ठ कालकण्णि ! निसीद कालकण्णि ! भुञ्ज काल-कण्णीति वदन्ति ।

अथेक दिवस सेट्ठिनो मित्तमच्चा सेट्ठि उपसङ्कमत्वा एवमाहुसु—महासेट्ठि ! मा एतं तव सन्तिके करि । तिट्ठ कालकण्णि ! निसीद कालकण्णि ! भुञ्ज कालकण्णीति हि इमिना सद्देन यक्खोपि पला-येय्य न चेस तया समानो दुग्गतो दुरूपेतो किं ते इमिनानि ?

अनाथपिण्डको—नाम नाम वोहारमत्तं न तं पण्डिता पमाणं करोन्ति । सुत्तमङ्गलिकेन नाम भवितुं न वट्ठति । न सक्का मया नाममत्तं निस्सायं सहपसुकीलितं सहायं परिच्चजितुन्ति । तेसं वचनं अनादाय एकदिवसं अत्तनो भोगगामं गच्छन्तो तं गेहरक्खकं कत्वा अगमासि ।

चोरा सेट्ठी किर गामकं गतो गेहमस्स विलुम्पिस्सामाति नानावुधहत्था रत्तिभागे आगन्त्वा गेहं परि-वारेसु । इत्थरोपि चोरानञ्जेव आगमनं आसङ्कमानो अनिदायन्तोव निसीदि । सो चोरान् आगतभावं ज्ञत्वा मनुस्से पबोधेत्वा त्वं सङ्खं वमं, त्वं आलिङ्गं वादेहीति महासमज्जं कारेन्तो वियं सकलनिवेसनं एकसद्दं कारेसि । चोरा सुञ्जं गेहन्ति दुस्सुत्तं अम्हेहि इधेव महासेट्ठीति पासाणमुग्गरादीनि तत्थेव छड्ढेत्वा पलायिसु ।

पुनरिदमेव मनुस्सा तत्थं तत्थं छड्ढिते पासाणमुग्गरादयो दिस्वा सवेगप्पत्ता हुत्वा—सच्चे अज्ज एवरूपो बुद्धिसम्पन्नो धर्म्मविचारको नाभविस्स चोरेहि यथासुचिया पविसित्वा सब्बगेहं विलुम्पितं अस्स । इमं दल्लूमित्तं निस्सायं सेट्ठिनो वड्ढिं जाताति तं पससित्वा सेट्ठिस्स भोगगामतो आगतकाले सब्बं तं पवत्ति आरोचयिसु ।

अथ ते सेट्ठी अवोच—तुम्हे एवरूपं मम गेहरक्खकं मित्तं निक्कड्ढापेथ । सचायं तुम्हाकं वचनेन मया निक्कड्ढितो अस्स अज्ज मे कुटुम्बं किञ्चि नाभविस्स । नाम नाम अप्पमाणं, हितचित्तमेव पमाणन्ति । तस्स उत्तरितरं परिब्बयं दत्त्वा अत्थि दानि मे इदं कथापाभतन्ति सत्थु सन्तिकं गन्त्वा आदितो पट्ठाय सब्बं तं पवत्ति भगवतो आरोचेसि ।

सत्था—न खो गहपति ! इदमेव कालकण्णिमित्तो अत्तनो मित्तस्स घरकुटुम्बं रक्खति पुब्बेपि रक्खि-येवाति वत्ता तेन याचितो अतीत आहरि—[३०९]

अतीतवत्थु

अतीतं बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो महायसो सेट्ठी अहोसि । तस्स कालकण्णी नाम मित्तोति सब्बं पच्चुपन्नसदिसमेव । बोधिसत्तो भोगगामतो आगतो तं पवत्ति सुत्वा सच्चे मया तुम्हाकं वचनेन एवरूपो मित्तो निक्कड्ढितो अस्स अज्ज मे कुटुम्बं किञ्चि नाभविस्साति वत्ता इमं गायमाह—

कालकणिजातक

मित्तो हवे सत्तपदेन होति
सहायो पन द्वादसकेन होति,
मासद्धमासेन च जाति होति ।
तदुत्तरि अत्तसमोपि होति
सोह कथ अत्तसुखस्स हेतु,
चिरसन्धुत^१ कालकणीं जहेय्यन्ति ।

तत्थ हवेति निपातमत्त, भेत्तायतीति मित्तो । भेत्ति पञ्चुपट्टापेति सिनेहं करोतीति अत्थो । सो पनेस सत्तपदेन होतीति एकतो सत्तपदवीतिहारगमनमत्तेन होतीति अत्थो । सहायो पन द्वादसकेन होतीति सब्बकिच्चान एकतो करणवसेन सब्बिरियापथेसु । सह गच्छतीति सहायो । सो पनेस द्वादसकेन होति । द्वादसाह एकतो निवासेन होतीति अत्थो^२ । मासद्धमासेन जाति मासेन वा अद्धमासेन वा । जाति होतीति जातिसमो होति । तदुत्तरिण्णि ततो उत्तरि एकतो निवासेन । अत्तसमोपि होति येव । जहेय्यन्ति एवरूप सहाय कथ जहेय्यन्ति मित्तरसे गुण कथेसि ।

ततो पट्टाय पुन कोचि तस्सन्तरे वत्ता नाम नाहोसि । सत्था इम वम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा कालकणी आनन्दो अहोसि, बाराणसीसेट्ठी पन अहमेवाति ।

कालकणिजातक ।

१. स्या०—चिरसण्ठित । २. स्या०—सो पनेस द्वादसकेन पदवीतिहारमत्तेन होतीति ।

४. अथस्सद्वारजातकं

पञ्चपन्नवत्थु

आरोग्यमिच्छे परमं च लाभन्ति इदं सत्था जेतवने विरहन्तो एकं अत्थकुसलं कुलपुत्तं आरब्धं कथेसि ।

सावत्थियं हि एकस्स महाविभवस्स सेट्ठिनो पुत्तो जातिया सत्तवस्सो पञ्जवा अत्थकुसलो । सो एक-दिवसं पितरं उपसङ्गमत्वा 'अत्थस्स द्वारपञ्हु' नाम पुच्छि । सो तं न जानाति । अथस्स एतदहोसि—अयं पञ्हु अतिसुखुमो । ठपेत्वा सव्वञ्जुबुद्धं अञ्जो उपरि भवग्गेन हेट्ठा च अवीचिना परिच्छिन्ने लोकसन्धि-वासे एतं पञ्हु कथेतुं समत्थो नाम नत्थीति । सो पुत्त आदाय बहु मालागन्धविलेपनं गाहापेत्वा जेतवनं गत्वा सत्थारं पूजेत्वा वन्दित्वा एकमन्तं निसिन्नो भगवन्तं एतदवोच [३१०]—अयं भन्ते ! दारको पञ्जवा, अत्थ-कुसलो म 'अत्थस्स द्वारपञ्हु' नाम पुच्छि । अहं तं पञ्हु अजानन्तो तुम्हाकं सन्तिकं आगतो, साधु मे भगवा तं पञ्हु कथेतुति ।

सत्था—पुब्बेपाहं उपासक ! इमिना कुमारकेनेतं पञ्हु पुट्ठो । मया चस्स कथितो । तदा न एसं जानाति । इदानीं पनं भवसङ्खेपगतत्तां न सल्लक्खेतीति वत्वा तेन याचितो अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो महाविभवो सेट्ठी अहोसि । अथस्स पुत्तो सत्त-वस्सिको जातिया पञ्जवा अत्थकुसलो सो एकदिवसं पितरं उपसङ्गमत्वा—तात ! अत्थस्स द्वारं नाम किन्ति 'अत्थस्स द्वारपञ्हु' पुच्छि ।

अथस्स पिता तं पञ्हु कथेन्तो इमं गाथमाह,—

आरोग्यमिच्छे परमं च लाभं
सीलं च बुद्धानुमतं सुतं च,
धम्ममानुवत्ती च अलीनता च
अत्थस्स द्वारां पमुखां छलेतेति ।

तत्थ—आरोग्यमिच्छे परमं च लाभन्ति चकारो निपातमत्तं । तात ! पठममेव आरोग्यसङ्खातं परमं लाभं इच्छेय्याति इममत्थं दीपेन्तो एवमाह । तत्थ आरोग्यं नाम सरीरस्स चैव चित्तस्स च अरोगभावो अनातुरता । सरीरे हि रोगातुरे नेव अलद्धं भोगलाभं उप्पादेतुं सक्कोति न लद्धं परिभुञ्जितुं अनातुरे पनं उभयमपेतं सक्कोति । चित्ते च किलेसातुरे नेव अलद्धं भानादिलाभं उप्पादेतुं सक्कोति न लद्धं पुनं समापत्ति-वसेन परिभुञ्जितुं, एतस्मिं रोगे सति अलद्धोपि लाभो न लब्धमिति, लद्धोपि निरत्थको होति, असति पनेतस्मिं अलद्धोपि लाभो लब्धमिति, लद्धोपि सात्थको होतीति आरोग्यं परमो लाभो नाम । तं सब्बपठमं इच्छित्तव्वं इदं मेकमत्थस्स द्वारन्ति अयमेत्थं अत्थो । सीलं चाति आचारसीलं । इमिना लोकचारित्तं दस्सेति । बुद्धानुमतं गुरुबुद्धानं पण्डितानं अनुमतं, इमिना ज्ञाणसम्पन्नानं गुरुण ओवादं दस्सेति । सुतं चाति कारणनि-स्सितं सुतं । इमिना इमस्मिं लोके अत्थनिस्सितं बाहुसच्चं दस्सेति । धम्ममानुवत्ती चाति तिविधस्स सुचरित्त-धम्मस्स अनुवत्तनं । इमिना दुच्चरित्तधम्मं वज्जेत्वा सुचरित्तधम्ममानुवत्तनभावं दस्सेति । अलीनता चाति चित्तस्स अलीनता अनीचता । इमिना चित्तस्स असकोचं पणीतभावं उत्तमभावं दस्सेति । अत्थस्स द्वारां पमुखां छलेतेति

अथो नाम वडिद, तस्स वडिदसङ्खातस्स लोकियलोकुत्तरस्स अथस्स एते पमुखा उत्तमा छ द्वारा उपाया अधिगममुखानीति । [३११]

एवं बोधिसत्तो पुत्तस्स अथद्वारपञ्चं कथेसि । सो ततो पट्टाय तेसु छसु धम्मेसु वत्ति । बोधिसत्तोपि दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्मं गतो । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा पुत्तोव पच्चुप्पन्नो पुत्तो, महासेट्ठी पन अहमेवाति ।

अथस्सद्वारजातकं ।

५. किम्पक्कजातकं

आयति दोस नाञ्जायाति इद सत्था जेतवने विहरन्तो एक उक्कण्ठितभिक्षु आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

अञ्जतरो किर कुलपुत्तो बुद्धसासने उर दत्वा पब्बजितो एकदिवस सावत्थिय पिण्डाय चरन्तो एक अलङ्कतइत्थि दिस्वा उक्कण्ठि । अथ न आचरियुपञ्जाया सत्थु सन्तिक आनयिंसु ।

सत्था-सच्च किर त्व भिक्षु ! उक्कण्ठितोति पुच्छित्वा सच्चन्ति वुत्ते-पञ्चकामगुणा नामेते भिक्षु ! परिभोगकाले रमणीया । सो पन तेस परिभोगो निरयादिसु पटिसन्धिदायकत्ता किम्पक्कफलपरिभोगसदिसो होति । किम्पक्कफल नाम वण्णगन्धरससम्पन्न खादित पन अन्तानि खण्डेत्वा जीवितक्खय पापेति । पुब्बे बहुजना तस्स दोस अदिस्वा वण्णगन्धरसेसु बज्झित्वा त फल परिभुञ्जित्वा जीवितक्खय पापुणिसूति वत्वा तेहि याचितो अतीत आहरि -

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो सत्थवाहो हुत्वा पञ्चहि सकटसतेहि पुब्बन्ता-परन्त गच्छन्तो अटविमुख पत्वा मनुस्से सन्निपातेत्वा-इमिस्सा अटविया विसरुक्खो नाम अत्थि । मा खो म अनापुच्छा पुब्बे अखादितपुब्बानि फलाफलानि खादित्थाति ओवदि ।

मनुस्सा अटवि अतिक्कमित्वा अटविमुखे एक किम्पक्कक्ख फलभारनमितसाख अहससु । तस्स खन्धसाखापत्तफलानि सण्ठानवण्णरसगन्धेहि अम्बसदिसानेव । तेसु एकच्चे वण्णगन्धरसेसु बज्झित्वा अम्ब-फलसञ्जाय फलानि खादिसु । एकच्चे सत्थवाह पुच्छित्वा खादिस्सामाति गहेत्वा अट्ठसु ।

बोधिसत्तो त ठान पत्वा ते गहेत्वा ठिते फलानि छड्डापेत्वा ये खादमाना अट्ठसु ते वमन कारेत्वा तेस भेसज्ज अदासि । तेसु एकच्चे अरोगा जाता पठममेव खादित्वा ठिता पन जीवितक्खय पत्ता । बोधिसत्तोपि इच्छितट्ठान सोत्थिना गन्त्वा लाभ लभित्वा पुन सकट्टानमेव आगन्त्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्म गतो । सत्था त वत्थु कथेत्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इम गाथमाह -

आयतिदोसं नाञ्जाय यो कामे पतिसेवति,

विपाकन्ते हनन्ति नं किम्पक्कमिव भक्खितन्ति ।

तत्थ-आयतिदोस नाञ्जायाति अनागते दोस नाञ्जाय अजानित्वाति अत्थो । यो कामे पतिसेवतीति यो वत्थुकामे च किलेसकामे च पतिसेवति । विपाकन्ते हनन्ति नन्ति ते कामा त पुरिस अत्तनो विपाकसङ्खाते अन्ते निरयादिसु उप्पन्न नानप्पकारेन दुक्खेन सयोजयमाना हनन्ति । कथ ? किम्पक्कमिव भक्खितन्ति यथा परिभोगकाले वण्णगन्धरससम्पत्तिया मनाप किम्पक्कफल अनागत दोस अदिस्वा भक्खित अन्ते हन्ति जीवित-क्खय पापेति एव परिभोगकाले मनापापि कामा विपाककाले हनन्तीति ।

देसन यथानुसन्धि पापेत्वा सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने उक्कण्ठितभिक्षु सोतापत्तिफल पापुणि । सेसपरिसायपि केचि सोतापन्ना, केचि सकदागामिनो, केचि अनागामिनो केचि अरहन्तो अहेसु । सत्थापि इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा परिसा बुद्धपरिसा अहोसि । सत्थवाहो पन अहमेवाति ।

किम्पक्कजातक ।

६. सीलवीमंसनजातकं

सील किरैव कल्याणन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एक सीलवीमसकं ब्राह्मणं आरब्धं कथेसि ।

पञ्चपुष्पवत्यु

सो किर कोसलराजानं निम्साय जीवति । निमरणगतो अखण्डपञ्चसीलो, तिष्णं वेदानं पारगू । राजा अयं सीलवातिं तस्स अतिरेकसम्मानं करोति ।

सो चिन्तेमि—अयं राजा मय्हं अञ्जोहि ब्राह्मणोहि अतिरेकसम्मानं करोति अतिवियं मं गुरुं कत्वा पस्सति, किन्तु खो एमं मम जातिगोतकुलपदेमसिप्पमम्पत्तिं निम्साय इमं सम्मानं करोति, उदाहुं सीलसम्पत्तिं, वीमसिस्सामि तावाति ।

सो एकदिवसं राजपुट्टानं गन्त्वा घरं आगच्छन्तो एकस्स हेरञ्जिकस्स फलकतो अनापुच्छित्वा एकं क्हापणं गहेत्वा अगमासि । हेरञ्जिको ब्राह्मणो गरुभावेन किञ्चि अवत्वा निसीदि । पुनरिदमे द्वे क्हापणे गण्हि । हेरञ्जिको तथैव अधिवासेसि । ततियदिवसे क्हापणमुट्ठि अगगहेसि । अथ न हेरञ्जिको अज्जं ते ततियो दिवसे राजकुटुम्बं विलुम्पन्तस्साति राजकुटुम्बवित्तुम्पकचौरो मे गहितोति तिव्वत्तुं विरवि । अथ न मनुस्सा इतो चितो चागन्त्वा चिगन्दानि त्वं सीलवा वियं विचरोति द्वे तयो पहारे दत्त्वा बन्धित्वा रञ्जो दस्सेसु ।

राजा विप्पटिसारी हुत्वा—कस्मा ब्राह्मण ! एवरूपं दुस्सीलकम्मं करोसीति ? वत्ता गच्छ तस्स राजारणं करोथानि आह ।

ब्राह्मणो—नाहं महाराज ! चोरोति आह ।

अथ कस्मा राजकुटुम्बिकस्स फलकतो [३१३] क्हापणे गण्हीति ?

एतं मया तथि मम अतिसम्मानं करोन्ते किन्तु खो राजा मम जातिआदीनि निम्साय अतिसम्मानं करोति, उदाहुं सीलं निम्सायाति वीमसन्तथायकतं, इदानीं पनं मया एकसेनं ज्ञातं यथा सीलमेव निम्सायं तया मम सम्मानो कतो न जातिआदीनि, तथाहि मे इदानीं राजारणं कारेसीति वत्ता स्वाहं इमिना कारणेन इमस्मिं लोके सीलमेव उत्तमं सीलं पमुखन्ति सन्निष्ठानं गतो, इमस्स पनाहं सीलस्स अनुच्छविकं करोन्तो गेहे ठितो किलेसे परिभुञ्जन्तो न सक्खिस्सामि कात्तु, अज्जेव जेतवनं गन्त्वा सत्थुं सन्तिके पब्बजिस्सामि पब्बज्जं मे देहि देवाति वत्ता राजानं अनुजानापेत्वा जेतवनाभिमुखो पायासि ।

अथ न जातिसुहज्जबन्धवा सन्निपतित्वा निवारेतुं असक्कोन्ता निर्वर्त्तिसु । सो सत्थुं सन्तिकं गन्त्वा पब्बज्जं याचित्वा पब्बज्जं च उपसम्पदं च लभित्वा अविस्सट्ठकम्मट्ठानो विपस्सनं वड्ढेत्वा अरहत्तं पत्वा सत्थारं उपसङ्गमत्वा भन्ते । मय्हं पब्बज्जा मन्थकं पत्ताति अञ्जं व्याकासि । तस्स तं अञ्जं व्याकरणं भिक्खु-सङ्घे पाकटं जातं । अथेकदिवसं धम्मसभायं सन्निपतिता भिक्खू—आवुसो ! असुको नाम रञ्जो उपट्ठाकब्राह्मणो अत्तनो सीलं वीमसित्वा राजानं आपुच्छित्वा पब्बजित्वा अरहत्ते पतिट्ठितोति तस्स गुणं कथयमानो निसीदिसु ।

सत्था आगन्त्वा—कायनुत्थं भिक्खवे ! एतरहिं कथायं सन्निभिन्नाति पुच्छित्वा इमायं नामाति वुत्ते—न भिक्खवे ! इदानीं अयमेव ब्राह्मणो अत्तनो सीलं वीमसित्वा पब्बजित्वा अत्तनो पतिट्ठं अकासि । पुब्बेपि पण्डिता अत्तनो सीलं वीमसित्वा पब्बजित्वा अत्तनो पतिट्ठं कर्त्तिसूतिं वत्ता तेहिं याचितो अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बारणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स पुरोहितो अहोसि दानाधिमुत्तो सीलज्झासयो अखण्डपञ्चसीलो । राजा सेसब्राह्मणोहि अतिरेकं तस्स सम्मानं करोतीति, सब्बं पुरिमसदिसमेव ।

बोधिसत्तो पन बन्धित्वा रञ्जो सन्तिक निय्यमाने अहिगुण्ठिका अन्तरवीथिय सप्प कीलापेन्ता त नङ्गुट्ठे गण्हन्ति, गीवाय गण्हन्ति, गले वेठेन्ति ।

बोधिसत्तो ते दिस्वा—मा ताता ! एत सप्प नङ्गुट्ठे गण्हथ, मा गीवाय, मा गले वेठेथ, अय हि वो ङसित्वा जीवितक्खय पापेय्याति आह ।

अहिगुण्ठिका—अय ब्राह्मण ! सप्पो सीलवा आचारसम्पन्नो तादिसो दुस्सीलो न होति । त्व पन अत्तनो दुस्सीलताय अनाचारेण राज कुटुम्बविलुम्पकचोरोति बन्धित्वा नीयसीति आहसु ।

सो चिन्तेसि—सप्पापि ताव अङ्गसन्ता अविहेन्ता सीलवन्तोति नाम लभन्ति । किमङ्ग पन मनुस्स-भूता ? सील येव इमस्मि लोके उत्तम । नत्थि ततो उत्तरितरन्ति ।

अथ न नेत्वा रञ्जो दस्सेसु । [३१४]

राजा—किं इद ताताति ? पुच्छि ।

राजकुटुम्बविलुम्पक चोरो देवाति ।

तेन हिस्स राजाण करोथाति ।

ब्राह्मणो—नाह महाराज ! चोरोति आह ।

अथ कस्मा कहापरणे अगगहेसीति च वुत्तो पुरिमनयेनेव सब्ब आरोचेन्तो स्वाह इमिना कारणेन इमस्मि लोके सीलमेव उत्तम सील पामोक्खन्ति सन्निट्ठान कतोति वत्वा तिट्ठतु ताव, इद आसीविसोपि ताव अङ्गसन्तो अविहेन्तो सीलवाति वत्तब्बत लभति । इमिनापि कारणेन सीलमेव उत्तम, सील पवरन्ति सील वण्णेन्तो इम गाथमाह —

सील किरेव कल्याण सील लोके अनुत्तर

पस्स घोरविसो नागो सीलवाति न हञ्जतीति ।

तत्थ—सील किरेवाति कायवाचाचित्तेहि अवीतिकमणसङ्खात आचारसीलमेव । किराति अनु-स्सववसेन वदति । कग्घाणन्ति सुन्दरतर । अनुतरन्ति जेट्ठक सब्बगुणदायक । पस्साति अत्तना दिट्ठकारण अभिमुख करोन्तो कथेसि । सीलवाति न हञ्जतीति घोरविसोपि समानो अङ्गसनाविहेठनमत्तकेन सीलवाति पसस लभति । न हञ्जति न विहञ्जतीति इमिनापि कारणेन सीलमेव उत्तमन्ति ।

एव बोधिसत्तो इमाय गाथाय रञ्जो धम्म देसेत्वा कामे पहाय इसिपब्बज्ज पब्बजित्वा हिमवन्त पवि-सित्वा पञ्च अभिञ्जा अट्ठ समापत्तिथो निब्बत्तेत्वा ब्रह्मलोकपरायणो अहोसि । सत्था इम धम्मदेसन आह-रित्वा जातक समोद्धूनेसि । तदा राजा आनन्दो, राजपरिसा बुद्धपरिसा अहोसि, पुरोहितो पन अहमेवाति ।

सीलवीमसनजातक ।

७. मङ्गलजातकं

यस्स मङ्गला समूहाति इद सत्था वेलुवने विहरन्तो एक साटकलक्खणब्राह्मण आरम्भ कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

राजगृहासिको किरको ब्राह्मणो कोतूहलमङ्गलिको तीसु रतनेसु अप्ससन्नो मिच्छादिट्ठि अड्ढो महद्धनो महाभोगो । तस्स समुग्गे ठपित साटकयुग मूसिका खादिसु । अथस्स सीस नहायित्वा साटके आहरथाति वुत्त-
काले मूसिकाय खादितभाव आरोचयिसु । सो चिन्तेसि—सचे इद मूसिकदट्ठ साटकयुग इमस्मि गेहे भवि-
स्सति महाविनासो भविस्सति । इद हि अवमङ्गल, कालकणीसदिस पुत्तधीतादीनम्पि दासकम्मकरादीन
वा न सक्का दातु । यो हि इद गण्हिस्सति सब्बस्स महाविनासो भविस्सति । आमकसुसाने त छड्ढापेस्सामि ।
न खो पन सक्का दासादीन हत्थे दातु । ते हि एत्थ लोभ उप्पादेत्वा इम [३१५] गहेत्वा विनास पापुण्य्यु ।
पुत्तस्स त हत्थे दस्सामीति ।

सो पुत्त पक्कोसापेत्वा तमत्थ आरोचेत्वा—त्वम्पि न तात ! हत्थेन अफुसित्वा दण्डकेन गहेत्वा आम-
कसुसाने छड्ढेत्वा ससीस नहायित्वा एहीति पेसेसि ।

सत्थापि खो त दिवस पच्चूससमये वेनेय्यबन्धवे आलोकेन्तो इमेस पितापुत्तान सोतापत्तिफलस्स उप-
निस्सय दिस्वा मिगवीथि गहेत्वा मिगलुक्को विय गत्त्वा आमकसुसानद्वारे निसीदि छब्बण्णबुद्धरस्मियो विस्स-
ज्जेन्तो । माणवो पितु वचन सम्पटिच्छित्वा अगारसप्प विय त युगसाटक यट्ठिकोटिया गहेत्वा आमकसुसानद्वार
पापुणि । अथ न सत्था—कि करोसि माणावाति आह । भो गोतम ! इद साटकयुग मूसिकाय दट्ठ, काल-
कणीसदिस हलाहलविसूपम । मम पिता अञ्जो एत छड्ढेन्तो लोभ उप्पादेत्वा गण्हैयाति भयेन म पहिणि ।
अहमेत छड्ढेत्वा सीस नहायित्वा गमिस्सामीति आगतोमिह भो गोतमाति ।

तेन हि छड्ढेहीति ।

माणवो छड्ढेसि । सत्था अम्हाकन्दानि वट्ठतीति तस्स सम्मुखाव अवमङ्गल भो गोतम ! एत कालक-
कणीसदिस मा गण्हि, मा गण्हीति तस्मि वारयमाने येव गहेत्वा वेलुवनाभिमुखो पायासि । माणवो वेगेन गत्त्वा
पितु आरोचेसि—तात ! मया आमकसुसाने छड्ढित साटकयुग समणो गोतमो अम्हाक वट्ठतीति मया
वारियमानोपि गहेत्वा वेलुवन गतोति ।

ब्राह्मणो चिन्तेसि—त साटकयुग अवमङ्गल कालकणीसदिस । त वलज्जेन्तो समणोपि गोतमो
नस्सिस्सति, विहारोपि नस्सिस्सति । ततो अम्हाक गरहा भविस्सति । समणस्स गोतमस्स अञ्जो बहू साटक
दत्ता त छड्ढापेस्सामीति ।

सो बहू साटके गाहापेत्वा पुत्तेन सद्धि वेलुवन गत्त्वा सत्थार दिस्वा एकमन्त ठितो एवमाह सच्च किर
ते भो गोतम ! आमकसुसाने साटकयुग गहितन्ति ?

सच्च ब्राह्मणाति ।

भो गोतम ! त साटक युग अवमङ्गल तुम्हे न परिभुञ्जमाना नस्सिस्सथ, सकलविहारोपि नस्सिस्सति ।
सचे वो निवासन वा पासपन वा नप्पहोति इमे साटके गहेत्वा त छड्ढापेथाति ।

अथ न सत्था—मय ब्राह्मण ! पब्बजिता नाम अम्हाक आमकसुसाने अन्तरवीथिय सकारट्टाने नहा-
नतित्थे महामगेति एवरूपेसु ठानेसु छड्ढिता वा पतिता वा पिलोतिका वट्ठति, त्वम्पि न इदनेव पुब्बेपि एव
लद्धिको येवाति वत्ता तेन याचितो अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते मगधरट्ठे राजगृहनगरे धम्मिको मगधराजा रज्ज कारेसि । तदा बोधिसत्तो एकस्मि उदिच्च-
ब्राह्मणकुले निब्बत्तित्वा विञ्जुत्त पत्तो इसिपब्बज्ज पब्बजित्वा अभिञ्जा च [३१६] समापत्तियो च निब्ब-

तेत्वा हिमवन्ते वसमानो एकस्मि काले हिमवन्ततो निक्खमित्वा राजागहनगरे राजुय्यान पत्वा तत्थ वसित्वा दुतियदिवसे भिक्खाचारत्थाय नगर पाविसि । राजा त दिस्वा पक्कोसापेत्वा पासादे निसीदापेत्वा भोजेत्वा उय्याने येव वसनत्थाय पटिञ्ज गण्हि । बोविसत्तो रञ्जो निवेसने भुञ्जित्वा उय्याने वसति ।

तस्मि काले राजगहनगरे दुस्सलक्खणब्राह्मणो नाम अहोसि । तस्स समुग्गे ठपित सटकयुगन्ति सब्ब पुरिमसदिसमेव । माणवे पन सुसान गच्छन्ते बोविसत्तो पठमतर गन्त्वा सुसानद्वारे निसीदित्वा तेन छड्डित साटकयुग गहेत्वा उय्यान अगमासि । माणवो गन्त्वा पितु आरोचेसि । पिता राजकुलूपको तापसो नस्सेय्याति बोविसत्तस्स सन्तिक गन्त्वा—तापस । तया गहिसाटके छड्डेहि मा नस्सीति आह ।

तापसो—अम्हाक सुसाने छड्डितपिलोतिका वट्टति न मय कोतूहलमङ्गलिका कोतूहलमङ्गल नामेत न बुद्धपच्चेकबुद्धबोविसत्तेहि वणिणत्त, तस्मा पण्डितेन कोतूहलमङ्गलिकेन न भवितब्बन्ति ब्राह्मणस्स धम्म देसेसि ।

ब्राह्मणो धम्म सुत्वा दिट्ठि भिन्दित्वा बोविसत्त सरण गतो । बोविसत्तोपि अपरिहीनज्झानो ब्रह्म-लोकपरायणो अहोसि । सत्थापि इम अतीत आहरित्वा अभिसग्बुद्धो हुत्वा ब्राह्मणस्स धम्म देसेन्तो इम गायमाह —

यस्स मङ्गला समूहता
उप्पाता सुपिना च लक्खणा च,
स सङ्गलदोस वीतिवत्तो
युगयोगाधिगतो न जातु मेतीति ।

तत्थ यस्समङ्गला समूहताति यस्स अरहतो खीणासवस्स दिट्ठमङ्गल सुतमङ्गल मुतमङ्गलन्ति एते मङ्गला समुच्छिन्ना । उप्पाता सुपिना च लक्खणा चाति एवरूपो चन्दग्गाहो भविस्सति, एवरूपो सुरि-यग्गाहो भविस्सति, एवरूपो नक्खत्तग्गाहो भविस्सति, एवरूपो उक्कापातो भविस्सति, एवरूपो दिसाडाहो भविस्सतीति इमे पञ्च महाउप्पाता नानप्पकारका सुपिना सुलक्खण दुब्भगलक्खण इत्थिलक्खण पुरि-सलक्खण दासलक्खण दासिलक्खण असिलक्खण उसभलक्खण आवुधलक्खण वत्थलक्खणन्ति एवमादिकानि लक्खणानि इमे च दिट्ठिट्ठाना यस्स समूहता न एतेहि उप्पातादीहि अत्तनो मङ्गल वा अवमङ्गल वा पच्चेति । स मङ्गलवोसतीतितीति सो खीणासवो सब्बमङ्गलदोसवीतिवत्तो अतिककन्तो पजहित्वा ठितो ।

युगयोगाधिगतो न जातुमेतीति कोधो च उपनाहो च मक्खो च पलासो चाति आदिना नयेन द्वे द्वे एकतो आगतकिलेसा युगा नाम । कामयोगो, [३१७] भवयोगो, दिट्ठियोगो, अविज्जायोगोति इमे ससारे योजनभावतो चत्तारो योगा नाम । ते युगा च योगा चाति युगयोगे अधिगतो अभिभवित्वा गतो वीतिवत्तो समतिक्कन्तो खीणासवो भिक्खु । न जातुमेतीति पुन पटिसन्धिवसेन एकसेनेव इम लोक न एति नागच्छतीति ।

एव सत्था इमाय गाथाय ब्राह्मणस्स धम्म देसेत्वा पुन सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने ब्राह्मणो सद्धि पुत्तेन सोतापत्तिफले पतिट्ठहि । सत्था जातक समोधानेसि । तदा एतेव पितापुत्ता अहेसु । तापसो पन अहमेवाति ।

मङ्गलजातक ।

८. सारम्भजातकं

कल्याणमेव मुञ्चेय्याति इदं सत्था सावत्थिय उपनिस्साय जेतवने विहरन्तो ओमसवादसिक्खापदं आरब्ध कथेसि ।

द्वेपि वत्थूनि हेट्ठा नन्दिविसालजातके वुत्तसदिसानेव । इमस्मिं पन जातके बोधिसत्तो गन्धाररट्ठे तक्कसिलाय अञ्जतरस्स ब्राह्मणस्स सारम्भो नाम वलिवद्दो अहोसि । सत्था इदं अतीतवत्थु कथेत्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इमं गाथमाह —

कल्याणमेव मुञ्चेय्य नहि मुञ्चेय्य पापिक,
मोक्खो कल्याणिया साधु मुत्वा तपति पापिकन्ति ।

तत्थ—कल्याणमेव मुञ्चेय्याति चतुदोसविनिम्मुत्त कल्याण सुन्दर अनवज्ज वाचमेव मुञ्चेय्य, विस्स-ज्जेय्य, कथेय्य । नहि मुञ्चेय्य पापिकन्ति पापिक लाभिक परेस अप्पिय अमनाप न मुञ्चेय्य, न कथेय्य । मोक्खो कल्याणिया साधूति कल्याणवाचाय विस्सज्जनमेव इमस्मिं लोके साधु सुन्दर भद्दक । मुत्वा तपति पापिकन्ति पापिक फरुस वाच मुञ्चित्वा विस्सज्जेत्वा कथेत्वा सो पुग्गलो तपति शोचति किलमतीति ।

एव सत्था इमं धम्मदेसन आहरित्वा जातकं समोधनेसि । तदा ब्राह्मणो आनन्दो अहोसि, ब्राह्मणी उप्पलवण्णा, सारम्भो पन अहमेवाति ।

सारम्भजातक ।

९. कुहकजातकं

वाचाव किर ते आसीति इद सत्था जेतवने विहरन्तो एक कुहक आरब्ध कथेसि । कुहनवत्थु उदा-
लजातके आवीभविस्सति ।

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते एक गामक उपनिस्साय एको कूटजटिलकुहकतापसो वसति ।
एको कुटुम्बिको तस्स अरञ्ज्ये पण्णसाल कारेत्वा तत्थ न वासेन्तो अत्तनो गेहे परीताहारेन पटिण्णगति ।
सो त कूटजटिल सीलवा एसोति सद्दहिन्त्वा चोरभयेन सुवण्णनिक्खसत तस्स पण्णसाल नेत्वा भूमिगत कत्वा
इद ओलोकेय्यासि भन्तेति आह । अथ न तापसो-पब्बजितान नाम आवुसो । एवरूप कथेतु न वट्ठति
अम्हाक परसन्तके लोभो नाम नत्थीति आह ।

सो-साधु भन्तेति तस्स वचन सद्दहिन्त्वा पक्कामि । दुट्ठतापसो सक्का एत्तकेन जीवितुन्ति कतिपाह
अतिक्कमित्वा त सुवण्ण गहेत्वा अन्तरामग्ग एकस्मि ठाने ठपेत्वा आगन्त्वा पण्णसालायमेव वसित्वा पुनरिवसे
तस्स गेहे भत्तकिच्च कत्वा एवमार्ह-आवुसो । मय तुम्हे निस्साय चिर वसिम्ह, अतिचिर एकस्मि ठाने
वसन्तान मनुस्सेहि सद्धि ससग्गो होति । ससग्गो च नाम पब्बजितान मल । तस्मा गच्छामहन्ति वत्वा तेन
पुनप्पुन याचियमानोपि निवत्तितु न इच्छि ।

अथ न सो-एव सन्ते गच्छथ भन्तेति याव गामद्वार अनुगन्त्वा निवत्ति ।

तापसो थोक गन्त्वाव इम कुटुम्बिक मया वञ्चेतु वट्ठतीति चिन्तेत्वा जटान अन्तरे तिण्ण ठपेत्वा
पटिनिवत्ति ।

कुटुम्बिको-कि भन्ते ! निवत्तिथाति पुच्छि ।

आवुसो ! तुम्हाक गहेच्छदनतो मे जटासु एक तिण्ण लग्ग, अदिन्नादान च नाम पब्बजितान न वट्ठति
त आदाय आगलोम्हीति ।

कुटुम्बिको-छड्ढेत्वा गच्छथ भन्तेति वत्वा तिण्णसलाकम्पि नाम परसन्तक न गण्हति, अहो कुक्कु-
च्चको मे अय्योति पसीदित्वा वन्दित्वा उय्योजेसि ।

तदा पन बोधिसत्तेन भण्डत्थाय पच्चन्त गच्छन्तेन तस्मि निवेसने निवासो गहितो होति । सो ताप-
सस्स वचन सुत्वाव अद्धा इमिना दुट्ठतापसेन इमस्स किञ्चि हट भविस्सतीति कुटुम्बिक पुच्छि-अत्थि पन ते सम्म ।
किञ्चि एतस्स तापसस्स सन्तिके निक्खित्तन्ति ?

अत्थि सम्म ! सुवण्णनिक्खसतन्ति ।

तेन हि गच्छ न उपधारेहीति ।

सो पण्णसाल गन्त्वा त अदिस्वा वेगेनागन्त्वा नत्थि सम्माति आह ।

न ते सुवण्ण अञ्जेन गहित, तेनेव कूटतापसेन गहित । एहि त अनुबन्धित्वा गण्हामाति वेगेन गन्त्वा
कूटतापस गण्हित्वा हत्थेहि च पादेहि च पोथेत्वा सुवण्ण आहरापेत्वा गण्हिसु । बोधिसत्तो सुवण्ण दिस्वा
निक्खसत नाम हरमानो असज्जित्वा तिण्णमत्ते सत्तोसीति वत्वा त गरहन्तो इम गाथमाह -

वाचाव किर ते आसि सण्हा सखिलभाणिनो,

तिण्णमत्ते असज्जित्थो नो च निक्खसत हरन्ति ।

तत्थ-वाचाव किर ते आसि सण्हा सखिलभाणिनोति पब्बजितान तिण्णमत्तम्पि अदिन्न आदातु न
वट्ठतीति एव सखिल मुदुवचन वदन्तस्स वाचा एव किर ते सण्हा आसि । वचनमत्तमेव मट्ठं अहोसीति अत्थो ।

तिणमत्ते असज्जित्थोति कूटजटिल ! एकस्सा तिणसलाकाय कुक्कुच्च कुरमानो त्व सत्तो आसत्तो लग्गो अहोसि ।
नो च निक्खसत हरन्ति इम पन निक्खसत हरन्तो असत्तो निल्लग्गोव जातोसीति ।

एव बोधिसत्तो त गरहित्वा मास्सु पुन कूटजटिल ! एवरूपमकासीति ओवाद दत्वा यथाकम्म गतो ।
सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा--न भिक्खवे ! इदानेवेस भिक्खु कुहको पुब्बेपि कुहको येवाति वत्वा जातक
समोधानेसि । तदा कूटतापसो कुहकभिक्खु अहोसि, पण्डितपुरिसो पन अहमेवाति ।

कुहकजातकं ।

१०. अकतञ्जुजातकं

यो पुब्बे कतकल्याणोति इद सत्था जेतवने विहरन्तो अनाथपिण्डक आरब्भ कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

तस्स किरेको पच्चन्तवासिको सेट्ठी अदिट्ठसहायो अहोसि । सो एकदा पच्चन्ते उट्ठानकभण्डस्स पच्च सकटसतानि पूरेत्वा कम्मन्तिकमनुस्से आह—गच्छथ भो । इम भण्ड सावत्थि नेत्वा अम्हाक सहायस्स अनाथपिण्डकमहासेठिस्स पच्चक्खेन विक्किणित्वा पटिभण्ड आहरथाति ।

ते साधूति तस्स वचन सम्पटिच्छित्वा सावत्थि गन्त्वा महासेट्ठि दिस्वा पण्णाकार दत्वा त पवत्ति आरोचेसु । महासेट्ठि स्वागत वोति तेस आवास च परिब्बय च दापेत्वा सहायस्स सुख पुच्छित्वा भण्ड विक्किणित्वा पटिभण्ड दापेसि । ते पच्चन्त गन्त्वा तमत्थ अत्तनो सेट्ठिस्स आरोचेसु ।

अथापरभागे अनाथपिण्डकोपि तथेव पच्च सकटसतानि तत्थ पेसेसि । मनुस्सा तत्थ गन्त्वा पण्णाकार आदाय पच्चन्तवासिकसेट्ठि पस्सिसु । सो कुतो आगच्छथाति पुच्छित्वा सावत्थितो तुम्हाक सहायस्स अनाथपिण्डकस्स सन्तिकाति वुत्ते अनाथपिण्डकोति कस्सचि पुरिसस्स नाम भविस्सतीति परिहास कत्वा पण्णाकार गहेत्वा गच्छथ तुम्हेति उय्योजेसि । नेव निवास न परिब्बय दापेसि । ते सयमेव भण्ड विक्किणित्वा पटिभण्ड आदाय सावत्थि आगन्त्वा सेठिस्स त पवत्ति आरोचेसु ।

अथ सो पच्चन्तवासी पुनपि एकवार तथेव पच्च सकटसतानि सावत्थि पेसेसि । मनुस्सा पण्णाकार आदाय महासेट्ठि पस्सिसु । ते पन दिस्वा अनाथपिण्डकस्स गेहे मनुस्सा मय [३२०] सामि । एतेस निवासञ्च भत्तञ्च परिब्बयञ्च जानिस्सामाति वत्वा तेस सकटानि बहिनगरे तथारूपे ठाने मोचापेत्वा तुम्हे इधेव वसथ अम्हाक वो घरे यागुभत्तञ्च परिब्बयो च भविस्सतीति गन्त्वा दासकम्मकरे सन्निपातेत्वा मज्झिमयामसमनन्तरे पञ्चेव सकटसतानि विलुम्पित्वा निवासनपारुपनानिपि तेस अच्छिन्दित्वा गोणे पलापेत्वा सकटानि विचक्कानि कत्वा भूमिय ठपेत्वा चक्कानिपि गण्ठित्वाव अगमसु । पच्चन्तवासिनो निवासनमत्तस्सापि सामिका अहुत्वा भीता वेगेन पलायित्वा पच्चन्तमेव गता । सेट्ठिस्स मनुस्सापि त पवत्ति महासेट्ठिनो आरोचेसु ।

सो अत्थि दानि कथापाभतन्ति सत्थु सन्तिक गन्त्वा आदितो पट्ठाय सब्ब त पवत्ति आरोचेसि । सत्था—न खो गहपति । सो पच्चन्तवासी इदानेव एवसीलो पुब्बेपि एवसीलकोव अहोसीति वत्वा तेन याचितो अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीति बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो बाराणसिय महाविभवो सेट्ठी अहोसि । तस्सेको पच्चन्तवासिको सेट्ठी अदिट्ठसहायोति सब्ब अतीतवत्थु पच्चुप्पन्नवत्थुसदिसमेव । बोधिसत्तो पन अत्तनो मनुस्सेहिं अज्ज अम्हेहि इद नामकतन्ति आरोचिते पठम अत्तनो कत उपकार अजानन्ता पच्छापि एवरूप लभन्ति येवाति वत्वा सम्पत्तपरिसाय धम्म देसेन्तो इम गाथमाह—

यो पुब्बे कतकल्याणो कतत्थो नाववुज्झति,

पच्छा किञ्चे समुपन्ने कत्तारं नाविगच्छतीति ।

सत्राय पिण्डत्थो—खत्तियादिस्स यो कोचि पुरिसो पुब्बे पठमतर अञ्जेन कतकल्याणो कतूपकारो कतत्थो निष्पादिताकिञ्चो हुत्वा त परेन अत्तनि कत कल्याण चेव अत्थञ्च न जानाति सो पच्छा अत्तनो किञ्चे समुप्पन्ने तस्स किञ्चस्स कत्तारं नाधिगच्छति न लभतीति ।

एव बोधिसत्तो इमाय गाथाय धम्म देमेत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्म गतो । सत्था इम
धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा पञ्चन्तवासी इदानपि पञ्चन्तवासी येव बाराणसीसेट्ठी पन
अहमेवाति ।

अकतञ्जुजातक ।

अपायिम्हवग्गो नवमो । [३२१]

१०. लित्तवग्गवण्णना

१. लित्तजातकं

लित्त परमेन तेजसाति इद सत्था जेतवने विहरन्तो अपच्चवेक्खितपरिभोग आरब्भ कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

तस्मिं किर काले भिक्खू चीवरादीनि लभित्वा येभ्य्येन अपच्चवेक्खित्वा परिभुञ्जन्ति । ते चत्तारो पच्चये अपच्चवेक्खित्वा परिभुञ्जमाना येभ्य्येन निरयतिरच्छानयोनितो न मुच्चन्ति ।

सत्था त कारणं अत्वा भिक्खून् अनेकपरियायेन धम्मकथं कथेत्वा अपच्चवेक्खितपरिभोगे आदीनव दस्सेत्वा—भिक्खवे ! भिक्खुना नाम चत्तारो पच्चये लभित्वा अपच्चवेक्खित्वा परिभुञ्जन्तु न वट्ठति । तस्मा इतो पट्ठाय पच्चवेक्खित्वा परिभुञ्जेय्याथाति । पच्चवेक्खणविधिं दस्सेन्तो “इव भिक्खवे ! भिक्खु पटिसङ्खायोनिसो चीवर पटिसेवति सीतस्स पटिघातायाति” आदिना नयेन तन्ति ठपेत्वा—भिक्खवे ! चत्तारो पच्चये एव पच्चवेक्खित्वा परिभुञ्जन्तु वट्ठति । अपच्चवेक्खितपरिभोगो नाम हलाहलविसपरिभोगसदिसो । पोराणका हि अपच्चवेक्खित्वा दोस अजानित्वा विस परिभुञ्जित्वा विपाकन्ते महादुक्ख अनुभविंस्सुति वत्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो अञ्जतरस्मिं महाभोगकुले निब्बत्तित्वा वयप्पत्तो अक्खधुत्तो अहोसि । अथापरो कूटक्खधुत्तो बोधिसत्तेन सद्धिं कीलन्तो अत्तनो जये वत्तमाने केलिमण्डलं न भिन्दति, पराजयकाले पन अक्खं मुखे पक्खिपित्वा अक्खो नट्ठोति केलिमण्डलं भिन्दित्वा पक्कमति । बोधिसत्तो तस्स कारणं अत्वा होतुं जानिस्सामेत्थ पतिरूपन्ति अक्खे आदाय अत्तनो घरे हलाहलविसेन रञ्जेत्वा पुनप्पुन सुक्खापेत्वा ते आदाय तस्स सन्तिकं गत्वा एहि सम्म ! अक्खेहि कीलामाति आह । सो साधु सम्माति केलिमण्डलं सज्जेत्वा तेन सद्धिं कीलन्तो अत्तनो पराजयकाले एक अक्खं मुखे पक्खिपि । अथ न बोधिसत्तो तथा करोन्तं दिस्वा गिलाहि ताव पच्छा इदं नामेतन्ति जानिस्ससीति चोदेत्तु इमं गाथमाह—

लित्त परमेन तेजसा

गिलमक्खं पुरिसो न बुञ्जति,

गिल रे ! गिल पापधुत्तकं !

पच्छा ते कट्ठकं भविस्सतीति ।

तत्थ—लित्तन्ति मक्खितं रञ्जितं । परमेन तेजसाति उत्तमतेजसा सम्पन्नेन हलाहलविसेन । गिलन्ति गिलन्तो । अक्खन्ति गुलकं । न बुञ्जतीति अयं मे गिलतो इदं नाम करिस्सतीति न जानाति । गिल रेति गिलाहि अरे ! गिलाति पुनपि चोदेन्तो वदति । पच्छा ते कट्ठकं भविस्सतीति इमस्मिं ते अक्खे गिलिते पच्छा एतं विसं तिखिणं भविस्सतीति अत्थो । [३२२]

सो बोधिसत्तस्स कथेन्तस्सेव विसवेगेन मुञ्छतो अक्खीनि परिवत्तेत्वा खन्धं नामेत्वा पति । बोधिसत्तो इदानिस्स जीवितदानं दातुं वट्ठतीति ओसधपरिभावितं वमनयोगं दत्वा वमेत्वा सप्पिफाणितमधुसक्करादयो तञ्च खादापेत्वा अरोगं कत्वा पुन एवरूपं मा अकासीति ओवदित्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्मं गतो ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा भिक्खवे ! अपच्चवेक्खितपरिभोगो नाम अपच्चवेक्खित्वा कतविसपरिभोगसदिसो होतीति वत्वा जातकं समोधानेसि । तदा पण्डितधुत्तो अहमेव अहोसि । कूटधुत्तो पनेत्थं न कथीयति । यथा चेत्थ एव संबत्थं । यो पन इमस्मिं काले न पञ्जायति सो न कथिय्यतेवाति ।

लित्तजातकं ।

२. महासारजातकं

उक्कट्ठे सूरमिच्छन्तीति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो आयस्मन्त आनन्दत्थेर आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपुल्लवत्थु

एकस्मिं हि समये कोसलरञ्जो इत्थियो चिन्तयिषु बुद्धप्पादो नाम दुल्लभो तथा मनुस्सपटिलाभो परिपुण्णायतनता च, मयञ्च इमं दुल्लभं खणसमवायं लभित्वापि अत्तनो रचिया विहारं गत्वा धम्मं वा सोतु पूजं वा कातुं दानं वा दातुं न लभाभ । मञ्जूसायं पक्खित्ता वियं वसाम । रञ्जो कथेत्वा अम्हाकं धम्मं देसेतुं अनुच्छविकं एकं भिक्खुं पक्कोसापेत्वा तस्स सन्तिके धम्मं सोस्साम । ततो यं सक्खिस्साम तं उग्गण्हिस्साम दानादीनि च पुञ्जानि करिस्साम । एव नो अयं खणपटिलाभो सफलो भविस्सतीति ।

तां सब्बापि राजानं उपसङ्गमित्वा अत्तनां चिन्तितं कारणं कथयिषु । राजा साधूतिं सम्पटिच्छि ।

अथेकदिवसं राजा उय्यानकीलं कीलितुकामो उय्यानपालं पक्कोसापेत्वा उय्यानं सोधेहीति आह । उय्यान-नपालो उय्यानं सोधेन्तो सत्थारं अञ्जतरस्मिं रुक्खमूले निसिन्नं दिम्वा रञ्जो सन्तिकं गत्वा सुद्धं देव । उय्यानं अपि चेत्थं अञ्जतरस्मिं रुक्खमूले भगवां निसिन्नोति आह । राजा—साधु सम्म । सत्थु सन्तिके धम्मं मिस्सोस्सामाति अलङ्कतरथं अभिरुहं उय्यानं गत्वा सत्थु सन्तिकं अगमासि ।

तस्मिञ्च समये छत्तपाणी नामेको अनागामी उपासको सत्थु सन्तिके धम्मं सुणमानो निसिन्नो होति । राजा न दिस्वा आसङ्गमानो मुहुत्तं ठत्वा पुनं सचायं पापको भवेय्यं न सत्थु सन्तिके निसीदित्वा धम्मं सुणेय्यं । अपापकेन इमिना भवितव्वन्ति चिन्तेत्वा सत्थारं उपसङ्गमित्वा वन्दित्वा एकमन्तं निसीदि । उपासको बुद्धगारवेन रञ्जो पञ्चुदानं वा वन्दनं वा नाकासि । तेनस्स राजा अनत्तमनो अहोसि । [३२३]

सत्था तस्स अनत्तमनभावं जत्वा उपासकस्स गुणं कथेसि—अयं महाराज ! उपासको बहुस्सुतो आगतागमो कामेसु वीतरागोति ।

राजा न इमिना ओरकेन भवितव्वं यस्स सत्था गुणं वण्णेतीति चिन्तेत्वा—उपासक ! वदेय्यासि येन ते अत्थोति आह ।

उपासको साधूतिं सम्पटिच्छि । राजा सत्थु सन्तिके धम्मं सुत्वा सत्थारं पदक्खिणं कत्वा पक्कामि ।

सो एकदिवसं उपरिपासादे महावातपानं विवरित्वा ठितो तं उपासकं भुत्तपातरासं छत्तमादाय जेतवनं गच्छन्तं दिस्वा पक्कोसापेत्वा एवमाह—त्वं किर उपासक ! बहुस्सुतो अम्हाकं च इत्थियो धम्मं सोतुकामा चेव उग्गहेतुकामा च । साधु वतस्स सचे तासं धम्मं वाचेय्यासीति ।

देव ! गिहीनं नाम राजन्तेपुरे धम्मं देसेतुं वा वाचेतुं वा नप्पतिरूपं, अय्यानमेव पतिरूपन्ति ।

राजा सच्चमेसं वदतीति तं उय्योजेत्वा इत्थियो पक्कोसापेत्वा—भद्दे ! अहं तुम्हाकं धम्मदेसनत्थायं च धम्मवाचनत्थायं च सत्थु सन्तिकं गत्वा एकं भिक्खुं याचामि । असीतिया महासावकेसु कतरं याचामीति आह ।

तां सब्बापि मन्तेत्वा धम्मभण्डागारिकं आनन्दत्थेरमेव आरोचेसु ।

राजा सत्थु सन्तिकं गत्वा वन्दित्वा एकमन्तं निसिन्नो एवमाह—भन्ते ! अम्हाकं गेहे इत्थियो आनन्द-त्थेरस्स सन्तिके धम्मं सोतुञ्च उग्गण्हितुं च इच्छन्ति । साधु वतस्स सचे थेरो अम्हाकं गेहे धम्मं देसेय्यं चेव वाचेय्यं चाति ।

सत्था साधूतिं सम्पटिच्छित्वा थेरं आणापेसि । ततो पट्टाय रञ्जो इत्थियो थेरस्स सन्तिके धम्मं सुणन्ति चेव उग्गण्हन्ति च । अथेकदिवसं रञ्जो ब्रूलामणिं नट्ठो । राजा तस्स नट्टभावं सुत्वा अमञ्चे

आणापेसि सब्बे अन्तोवलञ्जनकमनुस्से गहेत्वा चूलामणिं आहरापेथाति । अमच्चा मातुगामे आदि कत्वा चूलामणिं परिपुच्छन्ता अदिस्वा महाजन किलमेन्ति ।

त दिवस आनन्दत्थेरो राजनिवेसन पविट्ठो । यथा ता इत्थियो पुब्बे थेर दिस्वाव हट्टुट्ठा धम्म सुणन्ति चेव उगण्हन्ति च तथा अकत्वा सब्बा दोमनस्सप्पत्ताव अहेसु । ततो थेरेन कस्मा तुम्हे अज्ज एवरूपा जाताति पुच्छिता—एवमाहसु—भन्ते । रञ्जो चूलामणिं परियेसिस्सामाति अमच्चा मातुगामे उपादाय अन्तोवलञ्जनके किलमेन्ति न जानाम कस्स किं भविस्सति । तेनम्हा दोमनस्सप्पत्ताति ।

थेरो मा चिन्तेथाति ता समस्सासेत्वा रञ्जो सन्तिक गन्त्वा पञ्जत्तासने निसीदित्वा मणिं किर ते महाराज ! नट्ठोति पुच्छि ।

आम भन्तेति ।

असक्खि पन त आहरापेतुन्ति ?

भन्ते ! सब्ब अन्तोजन गहेत्वा किलमेन्तोपि न सक्कोमि आहरापेतुन्ति ।

महाराज ! महाजन अकिलमेत्वाव आहरणुपायो अत्थीति । [३२४]

कतरूपायो भन्तेति ?

पिण्डदानं महाराजाति ?

कतरपिण्डदानं भन्तेति ? •

महाराज ! यत्तकेसु आसड्का अत्थि ते गहेत्वा एकेकस्स एकेक पलालपिण्ड वा मत्तिकापिण्ड वा दत्त्वा इम पच्चूसकाले आहरित्वा असुकट्टाने नाम पातेथाति वत्तब्ब । येन गहितो भविस्सति सो तस्मिं पक्खि-पित्वा आहरिस्सति । सच्चे पठमदिवसे येव पातेन्ति इच्चेत कुसल, नो चे पातेन्ति दुतियदिवसेपि ततियदिवसेपि तथेव कातब्ब । एव महाजनो च न किलमिस्सति मणिञ्च लभिस्ससीति । एव वत्वा थेरो अगमासि ।

राजा वुत्तनयेनेव तयो दिवसे दापेसि । नेव मणिं आहरिसु । थेरो ततियदिवसे आगन्त्वा—किं महाराज ! पातितो मणीति पुच्छि ।

न पातेन्ति भन्तेति ।

तेन हि महाराज ! महातलस्मिञ्चोव पटिच्छन्नट्टाने महाचाटिं ठपापेत्वा उदकस्स पूरापेत्वा साणिं परिकिखपापेत्वा सब्बे अन्तोवलञ्जनमनुस्सा च इत्थियो च उत्तरासङ्गं कत्वा एकेकोव अन्तो साणिं पविसित्वा हत्थं धोवित्वा आगच्छतुति वदेहीति ।

थेरो इम उपाय आचिक्खित्वा पक्कामि । राजा तथा कारेसि । मणिचोरो चिन्तेसि धम्मभण्डागारिको इम अधिकरण आदाय मणिं अदस्सापेत्वा ओस्सक्किस्सतीति पातेतु दानि वट्ठतीति मणिं पटिच्छन्नं कत्वा आदाय अन्तोसाणि पविसित्वा चाटिय पातेत्वा निक्खमि । सब्बेस निक्खन्तकाले उदकं छड्डेत्वा मणिं अहससु ।

राजा थेरं निस्साय महाजन अकिलमेत्वाव मे मणिं लद्धोति तुस्सि । अन्तोवलञ्जनकमनुस्सापि थेरं निस्साय मय महादुक्खतो मुत्तम्हाति तुस्सिसु । थेरस्सानुभावेन रञ्जो चूलामणिं लद्धोति थेरस्सानुभावो सकलनगरेचेव भिक्खुसङ्घे च पाकटो जातो । धम्मसभाय सन्निसिन्ना भिक्खू थेरस्स गुण वण्णयिसु—आवुसो ! आनन्दत्थेरो अत्तनो बहुस्सुतताय पण्डिच्चेन उपायकुसलताय महाजन अकिलमेत्वा उपायेनेव रञ्जो मणिं दस्सेसीति ।

सत्था आगन्त्वा—कायनुत्थं भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! इदानी आनन्देनेव परहत्थगतं भण्डं दस्सितं, पुब्बेपि पण्डिता महाजन अकिलमेत्वा उपायेनेव तिरच्छानहत्थपगमण्डकं दस्सयिसूति वत्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्थ

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो सब्बसिप्पेसु निष्फत्तिं पत्तो तस्सेव अमच्चो अहोसि । अथेकदिवसं राजा महन्तेन परिवारेन उय्यानं गन्त्वा वनन्तरानि विचरित्वा उदककीलं कीलितुकामो मङ्गल-पोक्खरणिं ओतरित्वा इत्थागारमपि पक्कोसि । इत्थियो अत्तनो अत्तनो [३२५] सासूपगगीवूपगादीनि आभ-

रणानि ओमुञ्चित्वा उत्तरासङ्गे सु पक्खपित्वा समुगपिट्ठे सु ठपेत्वा दासियो पटिच्छापेत्वा पोक्खरणि ओत-
रिंसु ।

अथेका उय्यानमक्कटी साखन्तरे निसिन्ना देवि पिलन्धनानि ओमुञ्चित्वा उत्तरासङ्गे पक्खपित्वा
समुगपिट्ठे ठपयमान दिस्वा तस्सा मुत्ताहार पिलन्धितुकामा हुत्वा दासिया पमाद ओलोकयमाना निसीदि,
दासीपि त रक्खमाना तह तह ओलोकयमाना निसिन्ना येव पचलायितुमारभि । मक्कटी तस्सा पमादभाव
जत्वा वातवेगेन ओतरित्वा महामुत्ताहार गीवाय पटिमुञ्चित्वा वातवेगेन उप्पतित्वा साखन्तरे निसीदित्वा
अञ्जास मक्कटीन दस्सनभयेन एकस्मि रुक्ख सुसिरट्ठाने ठपेत्वा उपसन्तुपसन्ता विय त रक्खमाना निसीदि ।

सापि खो दासी पटिबुज्झित्वा मुत्ताहार अपस्सन्ती कम्पमाना अञ्ज उपाय अदिस्वा पुरिसो देविया
मुत्ताहार गहेत्वा पलातोति महाविरव विरवि । आरक्खमनुस्सा ततो ततो सन्निपतित्वा तस्सा वचन सुत्वा
रञ्जो आरोचयिसु । राजा चोर गण्हाति आह । पुरिसा उय्याना निक्खमित्वा चोर गण्हाति गण्हाति
इतो चित्तो च ओलोकेति ।

अथेको जानपदो बलिकारकपुरिसो त सह सुत्वा कम्पमानो पलायि । त दिस्वा राजपुरिसा अय चोरो
भविस्सतीति अनुबन्धित्वा त गहेत्वा पोयेत्वा—अरे दुट्ठचोर ! एव महासार नाम पिलन्धन अवहरिस्स-
सीति परिभासिसु ।

सो चिन्तेसि सचाह न गण्हामीति वक्खामि अञ्ज मे जीवित नत्थि, पोयेन्तो येव म मारेस्सन्ति । सम्प-
टिच्छामि नन्ति । सो—आम सामि । गहित मेति आह ।

अथ न बन्धित्वा रञ्जो सन्तिक नयिसु । राजापि न पुच्छि—गहित ते महासारपिलन्धनन्ति ?
आम देवाति ।

इदानि त कहन्ति ?

देव ! मया महासार नाम मञ्चपीठम्पि न दिट्ठपुव्व, सेट्ठी पन म महामारपिलन्धन गण्हापेसि ।
सोह गहेत्वाव तस्स अदासि । सो त जानातीति ।

राजा सेट्ठि पक्कोसापेत्वा—गहित ते इमस्स हत्थतो महासारपिलन्धनन्ति पुच्छि ।

आम देवाति ।

कह तन्ति ?

पुरोहितस्स मे दिन्नन्ति ।

पुरोहितम्पि पक्कोसापेत्वा तथेव पुच्छि । सोपि सम्पटिच्छित्वा गन्धब्बस्स मे दिन्नन्ति आह ।

नम्पि पक्कोसापेत्वा—पुरोहितस्स ते हत्थतो महासारपिलन्धन गहितन्ति पुच्छि ।

आम देवाति ।

कह तन्ति ?

किलेसवसेन मे वण्णदासिया दिन्नन्ति ।

तम्पि पक्कोसापेत्वा पुच्छि । सा न गण्हामीति आह । ते तञ्च जने पुच्छन्तानञ्चोव सुरियो अत्थ
गतो । [३२६]

राजा इदानि विकालो जातो स्वे जानिस्सामाति ते पञ्चजने अमच्चान दत्त्वा नगर पाविसि । बोधि-
सत्तो चिन्तेसि—इदं पिलन्धन अन्तोवलञ्जे नट्ठ अथ च गहपतिको बहिवलञ्जो, द्वारेपि बलवा रक्खो, तस्मा
अन्तोवलञ्जनकानम्पि न गहेत्वा पलायितु न सक्का । एव नेव बहिवलञ्जनकान न अन्तो उय्याने वलञ्ज-
नकान गहणुपायो दिस्सति । इमिना दुग्गतमनुस्सेन सेट्ठिस्स मे छिन्नन्ति कथेन्तेन अत्तनो मोक्खत्थाय कथित
भविस्सति । सेट्ठिनापि पुरोहितस्स मे दिन्नन्ति कथेन्तेन एकतो हुत्वा नित्थरिस्सामीति चिन्तेत्वा कथित भवि-
स्सति । पुरोहितेनापि गन्धब्बस्स मे दिन्नन्ति कथेन्तेन बन्धनागारे गन्धब्ब निस्साय सुखेन वसिस्सामाति चिन्तेत्वा-
कथित भविस्सति । गन्धब्बेनापि वण्णदासिया मे दिन्नन्ति कथेन्तेन अनुक्कण्ठिता वसिस्सामाति चिन्तेत्वा

कथितं भविस्सति । इमेहि पञ्चहिं अचोरेहिं भवितव्व उय्याने मक्कटा बहू पिलन्धनेन एकस्सा मक्कटिया हत्थे आरूल्हेन भवितव्वन्ति ।

सो राजान उपसङ्कमित्वा—महाराज ! चोरे अम्हाक निर्यादेथ मय त किच्च सोधेस्सामाति—आह । राजा साधु पण्डित ! सोधेहीति तस्स निर्यादेसि । बोधिसत्तो अत्तनो दासपुरिसे पक्कोसित्वा ते पञ्च जने एकस्मिञ्च ठाने वसापेत्वा समन्ता आरक्ख कत्वा कण्ण दत्वा य ते अञ्जमञ्ज कथेन्ति त मय्ह आरो-
चेथाति—वत्वा पक्कामि । ते तथा अकसु ।

ततो मनुस्सान सन्निसिन्नवेलाय सेट्ठी त गहपतिक आह—अरे दुट्ठगहपतिक ! तथा अह मया वा त्व कह दिट्ठपुब्बो ? कदा ते मय्ह पिलन्धन दिन्नन्ति आह ।

सामि महासेट्ठि ! अह महासार नाम रक्खसारपादक मञ्च पीठकम्पि न जानामि । त निस्साय पन मोक्ख लभिस्सामीति एव अवच । मा मे कुञ्ज सामीति ।

पुरोहितोपि सेट्ठि आह—महासेट्ठि त्व इमिना पिलन्धन अत्तनो अदिन्नकमेव मय्ह कथ अदासीति ? मयम्पि द्वे इस्सरा अम्हाक एकतो हुत्वा ठितकाले कम्म खिप्प निप्पजिस्सतीति कथेसिन्ति ।

गन्धब्बोपि पुरोहित आह—ब्राह्मण ! कदा तथा मय्ह पिलन्धन दिन्नन्ति ? अह त निस्साय वसनट्टाने सुख वसिस्सामीति कथेसिन्ति ।

वण्णदासीपि गन्धब्ब आह—अरे दुट्ठगन्धब्ब ! अह कदा तव सन्तिक गतपुब्बा त्व वा मम सन्तिक आगतपुब्बो, कदा ते मय्ह पिलन्धन दिन्नन्ति ?

भगिनि ! किं कारणा कुञ्जसि ? अम्हेसु पञ्चसु एकतो वसन्तेसु घरावासो भविस्सति अनुक्कण्ड-
माना सुख वसिस्सामाति कथेसिन्ति । [३२७]

बोधिसत्तो पयोजितमनुस्सान सन्तिका त कथ सुत्वा तेस तत्थतो अचोरभाव ज्ञत्वा मक्कटिया गहित-
पिलन्धन उपायेनेव पातेस्सामीति भेण्डुमयानि^१ बहूनि पिलन्धनानि कारापेत्वा उय्याने मक्कटियो गाहापेत्वा
हत्थपादगीवासु भेण्डुपिलन्धनानि पिलन्धापेत्वा विस्सजेसि इतरा मक्कटी पिलन्धन रक्खमाना
उय्यानेयेव निसीदि ।

बोधिसत्तो मनुस्से आणापेसि गच्छथ तुम्हे उय्याने सब्बमक्कटियो उपधारेथ यस्सा त पिलन्धनं पस्सथ
त उत्तासेत्वा पिलन्धन गण्हथाति । तापि खो मक्कटियो पिलन्धन नो लद्धन्ति तुट्ठपहट्ठा उय्याने विचरन्तियो
तस्सा सन्तिक गत्वा पस्सथ अम्हाक पिलन्धनन्ति आहसु । सा मक्ख असहमाना किं इमिना भेण्डुपिलन्धनेनाति
मुत्ताहार पिलन्धित्वा निक्खमि ।

अथ न ते पुरिसा दिस्वा पिलन्धन छड्डापेत्वा आहरित्वा बोधिसत्तस्स अदसु । सो त आदाय रञ्जो
दस्सेत्वा—इद ते देव ! पिलन्धन, ते पञ्चपि अचोरा । इद पन उय्याने मक्कटिया आभतन्ति आह ।

कथ पन ते पण्डित ! मक्कटिया हत्थ आरूल्हभावो जातो ? कथ ते गहितन्ति ?

सो सब्ब आचिक्खि । राजा तुट्ठमानसो सङ्गामसीसादिसु नाम सूरदयो इच्छितव्वा होन्तीति बोधि-
सत्तस्स थुति करोन्तो इम गायमाह —

उक्कट्ठे सूरमिच्छन्ति मन्तीसु अकुतूहल,

पियञ्च अन्नपाणम्हि अत्थे जाते च पण्डितन्ति ।

तत्थ—उक्कट्ठेति उपकट्ठे उभतो बूलहे सङ्गामे सम्पहारे वत्तमानेति अत्थो । सूरमिच्छन्तीति असनियापि
मत्थके पतमानाय अपलायिन सूर इच्छन्ति । तस्मिं खणे एवरूपो सङ्गामयोधो पत्थेतव्वो होति । मन्तीसु अकु-
तूहलन्ति कत्तव्वाकत्तव्वकिच्च सम्मन्तनकाले उपपन्ने मन्तीसु यो अकुतूहलो अविकिण्णवाचो मन्त न
भिन्दति त इच्छन्ति तादिसो तेसु ठानेसु पत्थेतव्वो होति । पियञ्च अन्नपाणम्हीति मधुरे अन्नपाणे पच्चुपट्ठिते
सहपरिभुञ्जन्त्याय पियगुगल पत्थेन्ति तादिसो तस्मिं काले पत्थेतव्वो होति । अत्थे जाते च पण्डितन्ति

अत्यगम्भीरे किस्मिचिदेव कारण वा पञ्चै वा उप्पन्न पण्डित विचक्षण इच्छन्ति, तथारूपो हि तस्मिं समये पत्थेतब्बो होतीति ।

एव राजा बोधिसत्त वण्णेत्वा थोमेत्वा धनवस्स वस्सेन्तो महामेघो विय सत्तहि रतनेहि पूजेत्वा तस्सोवादे ठत्वा दानादीनि पुञ्ञानि कत्वा यथाकम्म गतो । [३२८]

बोधिसत्तोपि यथाकम्म गतो । सत्थापि इमं धम्मदेसन आहरित्वा थैरस्स गुण कयँत्वा जातक समो-
धानेसि । तदा राजा आनन्दो अहोसि, पण्डितामच्चो पन अहमेवाति ।

३. विस्सासभोजनजातकं

न विस्ससे अविस्सत्थेति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो विस्सासभोजन आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

तस्मि किर समये येभुय्येन भिक्खू मातरा नो दिन्नं पितरा नो दिन्नं भातरा भगिनिया चुल्लभातरा चुल्लपितरा मातुलेन मातुलानिया दिन्नं, अम्हाकं गिहीकालेपि भिक्खुकालेपि एते दातुं युत्तरूपा वातिं आतीहिं दिन्ने चत्तारो पच्चये विस्सत्था हुत्वा अपच्चवेक्खित्वा परिभुञ्जन्ति ।

सत्था त कारणं ज्ञत्वा भिक्खून् मया धम्मदेसनं कातुं वट्टतीति भिक्खू सन्निपातापेत्वा—भिक्खवे ! भिक्खु-ना नाम जातीहिं अज्जातीहिं दिन्नं चत्तारो पच्चये पच्चवेक्खित्वा परिभोगो कातव्वो । अपच्चवेक्खित-परिभोग कत्वा हि कालं कुरुमानो भिक्खुयक्खपेतअत्तभावतो न मुच्चति । अपच्चवेक्खितपरिभोगो नामेसं विसपरिभोगसदिसो । विसं हि विस्सासिकेन दिन्नकम्पि अविस्सासिकेन दिन्नकम्पि मारेतियेव । पुब्बेपि विस्सा-सेनं दिन्नविसं परिभुञ्जित्वा जीवितक्खयं पत्ताति वत्ता तेहिं याचितो अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्तेन रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो महाविभवो सेट्ठी अहोसि । तस्सेको गोपालको किट्टसम्बाधसमये गावो गहेत्वा अरञ्जं पविसित्वा तत्थं गोपल्लिकं कत्वा रक्खन्तो वसति । सेट्ठितो च कालेन कालं गोरसं आहरति । अथस्स गोपल्लिकाय अविदूरे सीहो निवासं गण्हि । गावीनं सीहसन्तासेनं मिलातानं खीरं मन्दं अहोसि । अथ न एकदिवसं सपिण्णं आदाय आगतं सेट्ठी पुच्छि किन्नुखो सम्मं गोपालकं ! मन्दं सप्पीति ? सो त कारणं आचिक्खि ।

अत्थि पनं सम्मं ! तस्स सीहस्स कत्थञ्चि पटिबद्धोति ?

अत्थि सामि ! एकायं मिगमातुकायं सद्धिं ससग्गोति ।

सक्का पनं तं गाहापेतुन्ति ?

सक्का सामीति ।

तेन हि न गहेत्वा तस्सा नलाटतो पट्टायं सरीरे लोमानि विसेनं पुनप्पुनं रजित्वा सुक्खापेत्वा द्वे तयो दिवसे अतिक्रामेत्वा तं मिगमातुकं विस्सज्जेहि । सो तस्सा सिनेहेन सरीरं लेहित्वा जीवितक्खयं पापुणिस्सति । अथस्स चम्मनखदाठा चैव वसञ्च गहेत्वा आगच्छेय्यासीति हलाहलविसं दत्त्वा उय्योजेसि ।

सो गोपालको जालं खिपित्वा उपायेन तं मिगमातुकं गण्हित्वा तथा अकासि । सीहो [२२६] तं दिस्वाव बलवासिनेहेन तस्सा सरीरं लेहित्वा जीवितक्खयं पापुणिं गोपालकोपि चम्मादीनि गहेत्वा बोधिसत्तस्स सन्तिकां अगमासि । बोधिसत्तो तं कारणं ज्ञत्वा परेसु सिनेहो नामं न कत्तव्वो । एव बलसम्पन्नोपि सीहो मिगराजां किलेस-वसेनं ससग्गं निस्सायं मिगमातुकायं सरीरं लेहन्तो विसपरिभोगं कत्वा जीवितक्खयं पत्ताति वत्ता सम्पत्तपरिसायं धम्मं देसेन्तो इमं गाथमाह —

न विस्ससे अविस्सत्थे विस्सत्थेपि न विस्ससे,

विस्सासा भयमन्वेति सीहं व मिगमातुकाति ।

तत्रायं सङ्खेपत्थो । यो पुब्बे सहायो अत्तं अविस्सत्थो अहोसि तस्मिं अविस्सत्थे यो पुब्बेपि निम्भयो अत्तं विस्सासिको येव तस्मिं विस्सत्थेपि न विस्ससे नेव विस्सासं करेय्यं । किं कारणा विस्सासा भयमन्वेति यो हि मित्तेपि अमित्तेपि विस्सासो ततो भयमेव आगच्छति । कथं ? सीहं मिगमातुकां यथा मित्तसन्धववसेनं कतविस्सासायं मिगमातुकायं सन्तिकां सीहस्स भयं अन्वेत उपगतं सम्पत्तन्ति अत्थो । यथा वा विस्सासववसेनं सीहं मिगमातुकां अन्वेतुकामा उपगताति अत्थो ।

एवं बोधिसत्तो सम्पत्तपरिसायं धम्मं देसेत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्मं गतो । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा महासेट्ठी अहमेव अहोसिन्ति ।

विस्सासभोजनजातकं ।

४. लोमहंसजातकं

सो ततो सो सीतोति इदं सत्या वेसालि उपनिस्साय पाठिकारामे विहरन्तो सुनक्खत्त आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

एकस्मिं हि समये सुनक्खत्तो सत्थु उपट्ठाको हुत्वा पत्तचीवरमादाय विचरमानो कोरक्खत्तियस्स धम्म रोचेन्तो दसबलस्स पत्तचीवर निध्यादेत्वा कोरक्खत्तिय निस्साय वसित्वा तस्स कालकञ्जकअसुरयोनिय निब्बत्त-काले गिही हत्वा नत्थि समणस्स गोतमस्स उत्तरिमनुस्सधम्मा अलमरियञ्जाणदस्सविसेसो तक्कपरियाहूत समणो गोतमो धम्म देसेति वीमसानुचरित सयपटिभाण यस्स च रव्वस्स अत्थाय धम्मो देसितो सो न निध्याति तक्करस्स सम्मा दुक्खक्खयायाति वेसालिय तिण्ण पाकारान अन्तरे विचरन्तो सत्थु अवण्ण भासति ।

अथायस्मा सारिपुत्तो पिण्डाय चरन्तो तस्सेव अवण्ण भासन्तस्स मुत्त्वा पिण्डपातपटिक्कन्तो तमत्य भगवतो आरोचेसि ।

भगवा—कोधनो सारिपुत्त । सुनक्खत्तो मोघपुरिसो [३३०] कोधवसेनेवमाह । कोधवसेनापि पन सो न निध्याति तक्करस्स सम्मादुक्खक्खयायाति वदन्तो अजानित्वापि मय्ह अगुणमेव भासति, नखो पन सो मोघपुरिसो मय्ह गुण जानाति, मय्ह हि सारिपुत्त । छ अभिञ्जा नाम अत्थि, अयम्पि मे उत्तरिमनुस्सधम्मोव दसबलानि अत्थि चतुवेसारज्जञ्जाण अत्थि, चतुयोनिपरिच्छेदकञ्जाण अत्थि, पञ्चगतिपरिच्छेदकञ्जाण अत्थि, अयम्पि मे उत्तरिमनुस्सधम्मोव एव उत्तरिमनुस्सधम्मसमन्नागत पन म यो एव वेदय्य नत्थि समणस्स गोतमस्स उत्तरिमनुस्सधम्मोति सो त वाच अप्पहाय त चित्त अप्पहाय त दिट्ठि अप्पटिनिस्सज्जित्वा यथाभत निक्खत्तो एव निरयेति एव अत्तनो विज्जमानउत्तरिमनुस्सधम्मस्स गुण कथेत्वा सुनक्खत्तो किर सारिपुत्त । कोरक्खत्तियस्स दुक्करकारिकाय मिच्छातपे पसन्नो । मिच्छातपे पसीदन्तेन पन मयि एव पसीदितु वट्ठति । अहं हि इतो एकनवुतिकप्पमत्थके अत्थि नुखो एत्थ सारोति बाहिरकमिच्छातप वीमसन्तो चतुरङ्ग समन्नागत ब्रह्मचरियवास वसिं, तपस्सी सुद होमि परमतपस्सी लूखो सुद होमि परमलूखो, जेगुच्छी सुद होमि परमजेगुच्छी पविचित्तो सुद होमि परमपविचित्तोति वत्त्वा थेरेन याचितो अतीत आहरि ।

अतीतवत्थु

अतीते एकनवुतिकप्पमत्थके बोधिसत्तो बाहिरकतप वीमसिस्सामीति आजीवकपण्णज्ज पण्णजित्वा अचेलको अहोसि रजोजल्लिको । पविचित्तो अहोसि एकविहारी मनुस्से दिस्वा मिगो विय पलायि । महाविकट-भोजनो अहोसि वच्छगोमयादीनि परिभुञ्जि । अप्पमाद विहारत्थाय अरञ्ज्ये एकस्मिं भिसनके वनसण्डे विहासि, तस्मिं विहरन्तो हिमपातसमये अन्तरट्टके रत्ति वनसण्डा निक्खमित्वा अब्भोकासे विहरित्वा सुरिये उग्गते वनसण्ड पविसति सो यथा रत्ति अब्भोकासे हिमोदकेन तित्तो तथेव दिवा वनसण्डतो पग्घरन्तेहि उदकबिन्दूहि तेमियति एव अहोरत सीतदुक्ख अनुभोति । गिम्हान पन पच्छिमे मासे दिवा अब्भोकासे विहरित्वा रत्ति वनसण्ड पविसति, सो यथा दिवा अब्भोकासे आतपेन परिलाहप्पत्तो तथेव रत्ति निवाते वनसण्डे परिलाह पापुणाति, सरीरा सेदधारा मुच्चन्ति । अथस्स पुब्बे अस्सुतपुब्बा अय गाथा पटिभासि —

सो ततो सो सीतो एको भिसनके वने ।

नग्गो न चग्गिमासीनो एसनापसुतो मुनीति ॥

तत्थ—सो ततोति सुरियसन्तापेन सुततो । सो सीतोति हिमोदकेन सुसीतो सुट्ठुतित्तो । एको भिसनके वनेति यत्थ पविट्ठान येभुय्येन लोमानि हसन्ति तथारूपे भिसनके [३३१] वनसण्डे एको अद्भुतियोव अहोसिन्ति दीपेति ।

नग्गो न चग्गिमासीनोति नग्गो च न च अग्गिमासीनो तथा सीतेन पीलियमानोपि नेव निवासनपारूपन वा आदिथि न अग्गि आगम्म निसीदन्ति दीपेति । एसनापसुतोति अब्रह्मचरियेपि तस्मिं ब्रह्मचरियसञ्जो हुत्वा

ब्रह्मचरियमेवेत एसना च गवेसना च उपायो ब्रह्मलोकस्साति एव ताय ब्रह्मचरियेसनाय पसुतो अनुयुत्तो उस्सुक्क आपन्नो अहोसिन्ति दस्सेति । मुनीति मुनि खो एस मोनत्थाय पटिपन्नोति एव लोकेन सम्भावितो अहोसिन्ति दीपेति ।

एव चतुरङ्गसमन्नागत पन ब्रह्मचरियं चरित्वा बोधिसत्तो मरणकाले' उपट्ठित निरयनिमित्त दिस्वा इद वत्तसमादान । निरत्थकन्ति जात्वा त खणञ्जोव त लद्धि भिन्दित्वा सम्मादिट्ठुं गहेत्वा देवलोके निब्बत्ति । सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । अह तेन समयेन सो आजीवको अहोसिन्ति ।

लोमहसजातक ।

५. महासुदस्सनजातकं

अनिच्चा वत-सखाराति इद सत्था परिनिब्बाणमञ्चके निपन्नो आनन्दत्थेरस्स मा भन्ते । भगवा इमस्मि खुद्दकनगरकेत्यादिवचन आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

तथागते जेतवने विहरन्ते सारिपुत्तत्थेरो कत्तिकपुण्णमाय नालकगामके जातोवरके परिनिब्बायि । महामोगल्लानो कत्तिकमासस्सेव कालपक्खे आमावसिय परिनिब्बायि । एव परिनिब्बुते अगसावकयुगे अहम्पि कुसिनाराय परिनिब्बायिस्सामीति अनुपुब्बेन चारिक चरमानो तत्थ गत्त्वा यमकसालानमन्तरे उत्तरसीसके मञ्चके अनुट्टानसेय्याय निपज्जि ।

अथ न आयस्मा आनन्दत्थेरो—मा भन्ते । भगवा इमस्मि खुद्दकनगरके विसमे उज्जङ्गलनगरके साखानगरके परिनिब्बायि । अञ्जेस चम्पाराजगहादीन महानगरान अञ्जातरस्मि भगवा परिनिब्बाय त्ति याचि ।

सत्था—मा आनन्द । इम खुद्दकनगर उज्जङ्गलनगरक साखानगरकन्ति वदेहि । अह हि पुब्बे सुदस्सनचक्कवत्तिराजकाले इमस्मि नगरे वसि तदा इद द्वादसयोजनिकेन रतनपाकारेन परिक्खित्त महानगर अहोसीति वत्वा थेरेन याचितो अतीत आहरन्तो महासुदस्सनसुत्तन्त कथेसि ।

अतीतवत्थु

तदा पन महासुदस्सन सुधम्मपासादा ओतरित्वा अविदूरे सत्तरतनमये तालवने पञ्जत्तस्मि कप्पियमञ्चके दक्खिणेन पस्सेन अनुट्टानसेय्याय निपन्न दिस्वा इमानि ते देव । [३३२] चतुरासीतिनगरसहस्सानि कुसावतीराजधानिपमुखानि । एत्थ छन्द करोहीति सुभद्दाय देविया वुत्ते महासुदस्सनो, मा देवि एव अवच । अथ खो एत्थ छन्द विनेहि मा अपेक्ख अकासीति एव म ओवदाति वत्वा किं कारणा देवाति पुच्छितो अज्जाह कालकिरिय करिस्सामीति आह । अथ न देवी रुदमाना अक्खीनि पुच्छित्वा किच्छेन कसिरेन तथा वत्वा रोदि परिदेवि । सेसापि चतुरासीतिसहस्सा इत्थियो रोदिसु परिदेविसु । अमच्चादिसुपि एकोपि अधिवासेतु नासक्खि । सब्बेपि रोदिसु ।

बोधिसत्तो—अल भणे । मा सहमकत्थाति सब्बे निवारेत्वा देवि आमन्तेत्वा मा त्व देवि । रोदि मा परिदेवि । तिलमत्तोपि हि सङ्खारो निच्चो नाम नत्थि सब्बेपि अनिच्चा भेदनधम्मा एवाति वत्वा देवि ओवदन्तो इम गाथमाह—

अनिच्चा वत सङ्खारा उप्पादवयवम्मिनो ।

उप्पज्जित्वा निरुज्झन्ति तेस ब्रूपसमो सुखोति ॥

तत्थ—अनिच्चा वत सङ्खाराति भद्दे । सुभद्दादेवि । यत्तकेहि पच्चयेहि समागत्त्वा कता खन्धाय-तनादयो सङ्खारा सब्बे ते अनिच्चा येव नाम । एतेसु हि रूप अनिच्च-पे-विज्जाण अनिच्च । चक्खु अनिच्च-पे-धम्मा अनिच्चा । य किञ्चि सविज्जाणकअविज्जाणकरतन सब्ब त अनिच्चमेव । इति अनिच्चा वत सङ्खाराति गण्ह । कस्मा ? उप्पादवयवधम्मिनोति सब्बेहेते उप्पादधम्मिनो चेव वयधम्मिनो च उप्पज्जन-भिज्जनसभावा येव । तस्मा अनिच्चाति वेदितब्बा । यस्मा च अनिच्चा तस्मा उप्पज्जित्वा निरुज्झन्तीति उप्पज्जित्वा ठिति पत्वापि निरुज्झन्ति येव । सब्बेवहेते निब्बत्तमाना उप्पज्जन्ति नाम भिज्जमाना निरुज्झन्ति नाम ।

तेस उप्पादे सति येव ठिति नाम होति, ठित्तिया सति येव भङ्गी नाम होति । न हि अनुप्पन्नस्स ठिति नापि ठित अभेज्जनक नाम अत्थि । इति सब्बेपि सखारा तीणि खणानि^१ पत्वा तत्थ तत्थेव निरुज्झन्ति । तस्मा

सब्बेपिमे अनिच्चा खणिका इत्तरा अद्भुता पभङ्गुनो चलिता समीरिता अनद्धनिया पयाता तावकालिका निस्सारा तावकालिकट्ठेन मायामरीचिफेणसदिसा । तेसु भद्दे । सुभद्दादेवि । कस्मा सुखसञ्ज उप्पादेसि ? एव पन गण्ह । तेस वूपसमो सुखोति सब्बवट्टवूपसमनतो तेस वूपसमो नाम निब्बाण तदेवेक एकन्ततो सुख अञ्ज सुख नाम नत्थीति ।

एव महासुदस्सनो अमतमहानिब्बाणेन देसनाय कूट गहेत्वा अवसेसस्सापि महाजनस्स दान देथ, सील रक्खथ, उपोसथकम्म करोथाति ओवाद दत्त्वा देवलोकपरायणो अहोसि । सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा सुभद्दादेवी राहुलमाता अहोसि, परिनायकरतन राहुलो अहोसि, सेसपरिसा बुद्धपरिसा, महासुदस्सनो पन अहमेवाति ।

महासुदस्सनजातक । [३३३]

६. तेलपत्तजातकं

समतिस्तिक अनवसेसकन्ति इद सत्था सुम्भरट्ठे सेतक नाम निगमं उपनिस्साय अञ्जतरस्मि वनसण्डे विहरन्तो जनपदकल्याणिसुत्त आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

तत्रहि भगवा-सेय्ययापि भिक्खवे । जनपदकल्याणी जनपदकल्याणीति खो भिक्खवे । महाजनकायो सन्निपतेय्य । सा खो पनेसा जनपदकल्याणी परमपासाविनी नच्चे परमपासावनी गीते जनपदकल्याणी नच्चति गायतीति खो भिक्खवे । भीयो सोमत्ताय महाजनकायो सन्निपतेय्य । अथ पुरिसो आगच्छेय्य जीवितुकामो अमरितुकामो सुखकामो दुक्खपटिक्कलो । तमेन एव वदेय्यु अय ते अम्भोपुरिस । समतिस्तियो तेलपत्तो 'अन्तरेन च महासमय' अन्तरेन च जनपदकल्याणिया हारेतब्बो । पुरिसो च त दुक्खित्तासिको पिट्ठितो पिट्ठितो अनुबन्धिस्सति यत्थेव न थोकम्पि छड्डुस्ससि तत्थेव ते सिर पातेस्सामीति । त किम्मञ्जथ भिक्खवे । अपि नु खो सो पुरिसो अमु तेलपत्त अमनसिकरित्वा बहिद्धा पमाद आहरेय्याति ?

नोहेत भन्ते ।

उपमा खो म्याय भिक्खवे । कता अत्थस्स विञ्जपनाय । अयमेत्थ अत्थो-समतिस्तियोतेलपत्तोति खो भिक्खवे । कायगतायेत सतिया अधिवचन । तस्मातिह भिक्खवे । एव सिक्खितब्ब कायगता नो सति भाविता भविस्सति सुसमारद्धाति एव हि वो भिक्खवे । सिक्खितब्ब'न्ति इम जनपदकल्याणिसुत्त सात्थ सव्यञ्जन कथेसि ।

तत्राय सङ्खेपत्थो । जनपदकल्याणीति जनपदमिह कल्याणि उत्तमा छसरीरदोसरहिता पञ्चकल्याण-समन्नागता । सा हि यस्मा नातिदीघा नातिरस्सा नातिकिसा नातिथूला नातिकाली नाच्चोदाता अतिक्कन्ता मानुसक वण्ण अप्पत्ता दिब्ब वण्ण तस्मा छसरीरदोसरहिता । छविकल्याण मसकल्याण नहारुकल्याण अट्टिकल्याण वयोक्कल्याणन्ति इमेहि पन पञ्चहि कल्याणेहि समन्नागता पञ्चकल्याणसमन्नागता नाम । तस्सा हि आगन्तुकोभासकिच्च नाम नत्थि अत्तनो सरीरोभासेनेव द्वादसहत्थे ठाने आलोक करोति पियङ्गुसमा वा होति सुवण्णसमा वा । अयमस्सा छविकल्याणता । चत्तारो पनस्सा हत्थपादा मुखपरियोसानञ्च लाखा-रसपरिकम्मकता विय रत्तपवालरत्तकम्बलसदिस होति । अयमस्सा मसकल्याणता । वीसति नखपत्तानि मसतो अमुत्तट्ठाने लाखारसपूरितानि विय मुत्तट्ठाने खीरधारसदिसानि । अयमस्सा नहारुकल्याणता । द्वत्तिस दन्ता सुफुस्सिता सुधोतवजिरपन्ति विय खायन्ति अयमस्सा अट्टिकल्याणता । वीस वस्ससतिकापि पन समाना सोलसवस्सुद्देसिका विय होति निब्बलि [३३४] पलिता । अयमस्सा वयोक्कल्याणता ।

परमपासाविनीति एत्थ पन पसवन पसवो पवत्तीति अत्थो । पसवोयेव पासावो । परमो पासावो परमपासावो, सो अस्सा अत्थीति परमपासावीनी । नच्चे च गीते च उत्तमपवति सेट्टकिरिया उत्तममेव नच्च नच्चति गीतञ्च गायतीति वुत्त होति । अथ पुरिसो आगच्छेय्याति न अत्तनो रुचिया आगच्छेय्य । अयं पनेत्थ अधिप्पायो । अथेव महाजनमज्जे जनपदकल्याणिया नच्चमानाय साधुसाधूति साधुकारेसु च अङ्गुलिपोठनेसु चेलुक्खेपेसु च पवत्तमानेसु त पवत्तिं सुत्वा राजा बन्धनागारतो एक पुरिस पक्कोसापेत्वा निगतानि भिन्दित्वा समतिस्तिक सुपरिपुण्ण तेलपत्त तस्स हत्थे दत्त्वा उभोहि हत्थेहि दल्ह गाहापेत्वा एक असिहत्थ पुरिस आणा-पेसि एत गहेत्वा जनपदकल्याणिया समज्जट्ठानं गच्छ यत्थेव चेस पमाद आगम्म एकम्पि तेलबिन्दु छड्डेति-तत्थेवस्स सीस छिन्दाति । सो पुरिसो असि उक्खिपित्वा त तज्जेन्तो तत्थ नेसि । सो मरणभयतज्जितो जीवितु-कामताय पमादवसेन त अमनसिकत्वा सकिम्पि अक्खीनि उम्मिलेत्वा त जनपदकल्याणि न ओलोकेसि । एव भूतपुब्बमेवेत वत्थु । सुत्ते पन परिकप्पवसेनेतं वुत्तन्ति वेदितब्बं ।

उपमा खो म्यायन्ति एत्थ पन तेलपत्तस्स ताव कायगतासतिया ओपम्मससन्दन कतमेव । एत्थ पन राजा विय कम्म दठब्ब, असि विय किलेसा, उक्खित्तासिकपुरिसो विय मारो, तेलपत्तहत्थपुरिसो विय कायगता-सतिभावको विपस्सकयोगावचरो । इति भगवा कामगतासति भावेतुकामेन भिक्खुना तेलपत्तहत्थेन तेन पुरिसेन विय सति अविस्सज्जेत्वा अप्पमत्तेन कायगतासति भावेतब्बाति इम सुत्त आहरित्वा दस्सेसि ।

भिक्खू इम सुत्त च अत्थ च सुत्वा एवमाहुसु—दुक्कर भन्ते ! तेन पुरिसेन कत तथारूपि जनपदकल्याणि अनोलोकेत्वा तेलपत्त आदाय गच्छन्तेनाति ।

सत्था न भिक्खवे ! तेन दुक्कर कत, सुकरमेवेत । कस्मा ? उक्खित्तासिकेन पुरिसेन सन्तज्जेत्वा निव्यमानताय । य पन पुब्बे पण्डिता अप्पमादेन सति अविस्सज्जेत्वा अभिसङ्खट दिब्बरूपम्पि इन्द्रियाणि भिन्दित्वा अनोलोकेत्वाव गन्त्वा रज्ज पापुणिषु एत दुक्करन्ति वत्वा तेहि याचितो अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स रज्जे पुत्तसत्तस्स सब्बकनिट्ठो हुत्वा निब्बत्तित्वा अनुपुब्बेन विञ्जुत पापुणि । तदा च रज्जे गेहे पच्चेकबुद्धा भुञ्जन्ति । बोधिसत्तो तेस वेय्या-वच्च करोति । सो एकदिवस चिन्तेसि, मम बहू भातरो लच्छामि नुखो अह् इमस्मि नगरे कुलसन्तक रज्ज उदाहु नोति । अयस्स एतदहोसि । पच्चेकबुद्धे पुच्छित्वा जानिस्सामीति । सो [३३५] दुतियदिवसे पच्चेक-बुद्धेसु आगतेसु धम्मकरक आदाय पानीय परिस्सावेत्वा पादे धोवित्वा तेलेन मक्खेत्वा तेस अन्तरे खज्जक खादित्वा निसिन्नकाले वन्दित्वा एकमन्त निसिन्धो तमत्थ पुच्छि ।

अथ न ते अवोचु—कुमार ! न त्व इमस्मि नगरे रज्ज लभिस्ससि इतो पन वीसयोजनसतमत्थके गन्धाररट्ठे तक्कसिलानगर नाम अत्थि तत्थ गन्तु सक्कोन्तो इतो सत्तमे दिवसे रज्ज लच्छसि । अन्तरामग्गे पन महावत्तनि अटविय परिपत्थो अत्थि, त अटवि परिहरित्वा गच्छन्तस्स वीसतियोजनसतिको मग्गो होति, उज्जुक्क गच्छन्तस्स पञ्चासयोजनानि होन्ति सो हि अमनुस्सकन्तारो नाम तत्थ यक्खिणियो अन्तरामग्गे गामे च सालायो च मापेत्वा उपरि सुवण्णतारकविचित्तवितान महारह् सेय्य पञ्चापेत्वा नानाविरागपट्टसाणियो परिक्षिपित्वा दिब्बालङ्कारेहि अत्तभाव मण्डेत्वा सालासु निसीदित्वा गच्छन्ते पुरिसे मधुराहि वाचाहि सङ्गणित्वा किलन्तरूपा विय पञ्चायथ इधागन्त्वा निसीदित्वा पानीय पिवित्वा गच्छन्त्याति पक्कोसित्वा आगतान आसनानि दत्वा अत्तनो रूपलीलुहाविलासेहि पलोभेत्वा किलेसवसिके कत्वा अत्तना सद्धि अज्झाचारे कते तत्थेव ते लोहितेन पग्घरन्तेन खादित्वा जीवितक्खय पापेन्ति । रूपगोचरसत्त रूपेनेव गण्हन्ति, सद्गोचर मधुरेन गीतवादितसद्देन गन्धगोचर दिब्बगन्धेहि रसगोचर तस्स दिब्बेन नानगरसभोजनेन फोटुब्बगोचर तस्स उभतो लोहितकूपधानेहि दिब्बसयनेहि गण्हन्ति । सचे इन्द्रियाणि भिन्दित्वा ता अनोलोकेत्वा सति पच्चुपट्ट-पेत्वा गमिस्ससि सत्तमे दिवसे तत्थ रज्ज लभिस्ससीति ।

बोधिसत्तो—होतु भन्ते ! तुम्हाक ओवाव गहेत्वा किं ता ओलोकेस्सामीति पच्चेकबुद्धेहि परित्त कारा-पेत्वा परित्तवालिकञ्चेव परित्तउदकञ्च परित्तसुत्तञ्च आदाय पच्चेकबुद्धे च मातापितरो च वन्दित्वा निवेसन गन्त्वा अत्तनो पुरिसे आह—अह् तक्कसिलाय रज्ज गहेतु गच्छामि, तुम्हे इधेव तिट्ठयाति ।

अथ न पञ्च जना आहुमू मयम्पि अनुगच्छामाति ।

न सक्का तुम्हेहि अनुगन्तु अन्तरामग्गे किर यक्खिणियो रूपादिगोचरे मनुस्से एवञ्चेवञ्च रूपादीहि पलोभेत्वा गण्हन्ति, महापरिपत्थो अह् पन अत्तान तक्केत्वा गच्छामीति ।

किम्पन ते देव ! मय तुम्हेहि सद्धि गच्छन्ता अत्तनो पियानि रूपादीनि ओलोकेस्साम ? मय हि त्थयेव गमिस्सामाति ।

बोधिसत्तो—तेनहि अप्पमत्ता होयाति ते पञ्च जने आदाय मग पटिपज्जि । यक्खिणियो गामादीनि मापेत्वा निसीदिसु । तेसु रूपगोचरो पुरिसो ता यक्खिणियो ओलोकेत्वा रूपारम्मणे पटिबद्धो थोक ओहीयि ।

बोधिसत्तो—किं भो ! थोक ओहीयसीति आह ।

देव ! पादा मे रुजन्ति थोक सालाय निसीदित्वा आगच्छामीति ।

अम्भो ! [३३६] एता यक्खिणियो मा खो पत्थेसीति ।

य होति त होतु न सक्कोमि देवाति ।

तेनहि पञ्चायिस्ससीति इतरे चत्तारो आदाय अगमासि ।

सोपि रूपगोचरको तास सन्तिक अगमासि, ता अत्तना सद्धि अञ्भाचारे कते त तत्थेव जीवितक्खय पापेत्वा पुरतो गन्त्वा अञ्च साल मापेत्वा नानातुरियानि गहेत्वा गायमाना निसीदिसु । तत्थ सद्गोचरको ओहीयि । तम्पि खादित्वा पुरतो गन्त्वा नानप्पकारे गन्धकरण्डे पूरेत्वा आपण पसारेत्वा निसीदिसु । तत्थ गन्धगोचरको ओहीयि । तम्पि खादित्वा पुरतो गन्त्वा नानगरसान दिब्बभोजनान भाजनानि पूरेत्वा ओदनिकापण पसारेत्वा निसीदिसु । तत्थ रसगोचरको ओहीयि । तम्पि खादित्वा पुरतो गन्त्वा दिब्बसयनानि पञ्चापेत्वा निसीदिसु । तत्थ फोट्टुब्बगोचरको ओहीयि । तम्पि खादिसु । बोधिसत्तो एककोव अहोसि । अथेका यक्खिणि अतिखरमन्तो वताय अह त खादित्वाव निवत्तिस्सामीति बोधिसत्तस्स पच्छतो पच्छतो अगमासि । अटविय परभागे वनकम्मिकादयो यक्खिणिं दिस्वा—अय ते पुरतो गच्छन्तो पुरिसो कि होतीति पुच्छिस्सु ।

कोमारसामिको मे अय्यानि ।

अम्भो ! अय एव सुकुमारा पुप्फदामसदिसा सुवण्णवण्णा कुमारिका अत्तनो कुल छड्डेत्वा भवन्त तक्केत्वा निक्खन्ता, कस्मा एत किलमेत्वा आदाय न गच्छसीति ?

नेसा अय्या ! मय्ह पजापती, यक्खिणी एसा । एताय मे पञ्चमनुस्सा खादिताति ।

अय्या ! पुरिसा नाम कुद्धकाले अत्तनो पजापतियो यक्खिणियोपि करोन्ति पेटिनियोपीति । सा गच्छमाना गम्भीणीवण्ण दस्सेत्वा पुन सर्किं विजातवण्ण कत्वा पुत्त अड्केनादाय बोधिसत्त अनुबन्धि । दिट्ठदिट्ठा पुरिमनयेनेव पुच्छिन्ति । बोधिसत्तोपि तथेव वत्वा गच्छन्तो तक्कसिल पापुणि । सा पुत्त अन्तरधापत्वा एकिकाव अनुबन्धि । बोधिसत्तो नगरद्वार गन्त्वा एकस्सा सालाय निसीदि । सा बोधिसत्तस्स तेजेन पविसित्तुं असक्कोन्ती दिब्बरूप मापेत्वा सालाद्वारे अट्ठासि । तस्मिं समये तक्कसिलातो राजा उय्यान गच्छन्तो त दिस्वा पटिबद्धचित्तो हुत्वा गच्छिम्हस्सा सस्सामिकअस्सामिकभाव जानाहीति मनुस्स पेसेसि ।

सो त उपसङ्कमित्वा—सस्सामिकासीति पुच्छि ।

आम अय्य ! अय मे सालाय निसिन्नो सामिकोति ।

बोधिसत्तो—नेसा मय्ह पजापती, यक्खिणी एसा । एताय मे पञ्च मनुस्सा खादिताति आह ।

सा—पुरिसा नाम अय्या ! कुद्धकाले य इच्छन्ति त वदन्तीति आह ।

सो उभिन्नमि वचन रञ्जो आरोचेसि । राजा अस्सामिकभण्ड नाम राजसन्तक होतीति यक्खिणिं पक्कोसापेत्वा एकहत्थिपिट्ठे निसीदापेत्वा नगर पदक्खिण कत्वा पासाद आरुह्य त अगमहेसिट्ठाने ठपेसि । सो नहातानुलित्तो सायमास भुज्जित्वा [३३७] सिरिसयन अभिरुहि । सापि यक्खिणी अत्तनो उपकप्पनक आहार आहरित्वा अलङ्कतपटियत्ता सिरिसयने रञ्जा सद्धि निपज्जित्वा रञ्जो रतिवसेन सुखसमप्पितस्स निपन्नकाले एकेन पस्सेन परिवत्तित्वा परोदि । अथ न राजा—किं भद्दे ! रोदसीति पुच्छि ।

देव ! अह तुम्हेहि मग्गे दिस्वा आनीता । तुम्हाकञ्च गेहे बहू इत्थियो साह सपत्तीन अन्तरे वसमाना कथाय उप्पन्नाय को तुय्ह मातर वा पितर वा गोत्त वा जातिं वा जानाति ? त्व अन्तरामग्गे दिस्वा आनीता नामाति सीसे गहेत्वा निप्पीलियमाना विय मङ्कु भविस्सामि । सचे तुम्हे सकलरज्जे इस्सरियञ्च आणञ्च मय्ह ददेय्याथ कोचि मय्ह चित्त कोपेत्वा कथेतुं न सक्खिस्सतीति ।

भद्दे ! मय्ह सकलरट्ठवासिनो न किञ्चि होन्ति । नाह एतेस सामिको ये पन राजाण कोपेत्वा अकत्तब्ब करोन्ति नेसञ्जो वाह सामिको इमिना कारणेन न सक्का तुय्ह सकलरट्ठे इस्सरियञ्च आणञ्च दातुन्ति ।

तेनहि देव ! सचे रट्ठे वा नगरे वा आण दातु न सक्कोथ अन्तोनिवेसने अन्तोवलञ्जनकान उपरि मम वसे वत्तन्त्थाय आण देय देवाति ।

राजा दिब्बफोट्टुब्बेन बद्धो तस्सा वचन अतिक्कमित्तु असक्कोन्तो साधु भद्दे ! अन्तोवलञ्जनकेसु तुय्ह आण दम्मि, त्व एते अत्तनो वसे वत्तापेहीति आह । सा साधूति सम्पटिच्छित्वा रञ्जो निद्द ओक्कन्तकाले

यक्खनगर गन्त्वा यक्खे पक्कोसित्वा अत्तनो राजान जीवितक्खय पापेत्वा अट्टिमत्त सेसेत्वा सब्ब न्हारुचम्ममस-
लोहित खादि । अबसेसयक्खा महाद्वारतो पट्ठाय अन्तोनिवेसने कुक्कुरकुक्कुरे आदि कत्वा सब्बे खादित्वा
अट्टिसेसे अकसु । पुनदिवसे द्वार यथापिहितमेव दिस्वा मनुस्सा फरसूहि कवाटानि कोट्टेत्वा अन्तो पविसित्वा
सब्ब निवेसन अट्टिकपरिपुण्ण दिस्वा सच्च वत सो पुरिसो आह नाय मय्ह पजापती यक्खिणी एसाति । राजा
पन किञ्चि अजानित्वाव त गेहे अत्तनो भरिय अकासि । सा यक्खे पक्कोसित्वा सब्ब जन खादित्वा गता भवि-
स्सतीति आहसु ।

बोधिसत्तोपि त दिवस तस्सा येव सालाय परित्तवालिक सीसे पक्खिपित्वा परित्तसुत्त परिक्खिपित्वा
खग्ग गहेत्वा ठित्तकोव अरुण उट्ठापेसि । मनुस्सा सकलराजनिवेसन सोधेत्वा हरितुपलित्त कत्वा उपरि गन्धेहि
विलिम्पित्वा पुष्फानि विकिरित्वा पुष्फदामानि ओसारेत्वा धूप दत्त्वा नवमाला बन्धित्वा सम्मन्तयिसु—भो !
हिंय्यो सो पुरिसो दिब्बरूप मापेत्वा पच्छतो आगच्छन्ति यक्खिणि इन्द्रियाणि भिन्दित्वा ओलोकनमत्तम्पि न
अकासि, सो अतिविय उलारसत्तो धितिमा ज्ञाणसम्पन्नो तादिसे पुरिसे रज्ज अनुसासन्तो सब्ब रट्ठ सुखित भवि-
स्सति त राजान करोमाति । अथ सब्बे अमच्चा च नागरा च एकच्छन्दा हत्त्वा बोधिसत्त उपसङ्कमत्वा देव ।
तुम्हे इम रज्ज कारेयाति वत्ता नगर पवेमेत्वा रत्तनरासिम्हि ठपेत्वा अभिसिञ्चित्वा तक्कसिलाराजान अकसु ।

सो चत्तारि अगतिगमनानि वज्जेत्वा दस राजधम्मे अकोपेत्वा धम्मेन रज्ज कारेन्तो दानादीनि पुञ्ञानि
कत्वा यथाकम्म गतो । सत्था इम अतीत आहरित्वा अभिसम्बुद्धो हत्त्वा इम गाथमाह —

समत्तित्तिक अनवसेसक तेलपत्त यथा परिहरेय्य ।

एव सच्चित्तमनुरक्खे सतिया पत्थयानो दिस अगतपुब्बन्ति ॥

तत्थ—समत्तित्तिकन्ति अन्तो मुखवट्टिलेख पापेत्वा सम्भरित । अनवसेसकन्ति अनवसिञ्चनक
अपरिस्सावनक कत्वा । तेलपत्तन्ति पक्खित्ततिलतेलपत्त । परिहरेय्याति हरेय्य आदाय गच्छेय्य । एव
सच्चित्तमनुरक्खेति त तेलभरित पत्त दिय अत्तनो चित्त कायगतासतिया गोचरे चैव सम्पयुत्तसतिया चाति उभिन्न-
मन्तरे पक्खिपित्वा यथा मुहुत्तम्पि बहिद्धा गोचरे न विक्खिपति तथा पण्डितो योगावचरो रक्खेय्य गोपेय्य ।
किं कारणा ? एतस्स हि —

दुन्निग्गहस्स लहुनो यत्थ कामनिपातिनो ।

चित्तस्स दमथो साधु चित्त दन्त सुखावह ॥

तस्मा — सुदुद्दस सुनिपुण यत्थ कामनिपातिन ।

चित्त रक्खेथ मेधावी चित्त गुत्त सुखावह ॥

इव हि — दूरङ्गम एकचर असरीर गुहासय ।

ये चित्त सञ्जमेस्सन्ति मोक्खन्ति मारबन्धना ॥

इतरस्स पन — अनवट्ठित्तचित्तस्स सद्धम्म अविजानतो ।

परिप्लवप्पसादस्स पञ्ञा न परिपूरति ॥

थिरकम्मट्ठानसहायस्स पन —

अनवस्सुत्तचित्तस्स अनन्वाहतचेतसो ।

पुञ्ञापापपहीनस्स नत्थि जागरतो भय ॥

तस्मा एतं — फन्दनं चपल चित्त दूरक्ख दुन्निवारय ।

उजु करोति मेधावी उसुकारोव तेजन ॥

एवं उजु करोन्तो सच्चित्तमनुरक्खे । पत्थयानो दिस अगतपुब्बन्ति इमस्मि कायगतासतिकम्मट्ठाने कम्म
आरभित्वा अनमतग्गे ससारे अगतपुब्ब दिस पत्थेन्तो पिहेन्तो वुत्तनयेनेव सक चित्त रक्खेय्याति अत्थो । का
पनेसा दिसा नाम ? — [३३६]

मातापिता दिसा पुब्बा आचरिया दक्खिणा दिसा ।

पुत्तदारा दिसा पच्छा मित्तमच्चा च उत्तरा ।

दासकम्मकरा हेट्ठा उद्ध समणब्राह्मणा,
एता दिसा नमस्सेय्य अप्पमत्तो^१ कुले गिहीति^२ ।

एत्थ ताव पुत्तदारादयो दिसाति वुत्ता—

दिसा चतस्सो विदिसा चतस्सो
उद्ध अधो दसदिसा इमायो,
कतम दिस तिट्ठति नागराजा
यमद्दसा सुपिने छब्बिसाणन्ति ।^३

एत्थ पुरत्थिमादिभेदा दिसाव दिसाति वुत्ता ।

आगारिनो अन्नदपानवत्थदा
अव्हायिकानम्पि दिस वदन्ति,
एसा दिसा परमा सेतकेतु^४
य पत्वा दुक्खी सुखिनो भवन्तीति ।^५

एत्थ पन निब्बाण दिसाति वुत्त । इधापि तदेव अधिप्पेत । त हि खय विरागन्ति आदीहि दिस्सति,
तस्मा दिसाति वुच्चति । अनमत्तगे पन ससारे केनचि बालपुथुज्जनेन सुपिनेनपि अगतपुब्बताय अगतपुब्बा
दिसा नामाति वुत्त । त पत्थयन्तेन कायगतासतिया योगो करणीयोति । एव सत्था निब्बाणेन देसनाकूट
गहेत्वा जातक समोधानेसि । तदा राजपरिसा बुद्धपरिसा अहोसि, रज्जप्पत्तकुमारो पन अहमेवाति ।

तैलपत्तजातक ।

१. सी०—अलमत्थो । २. दीघनिकाय । ३. छद्दन्तजातक । ४. सेतकेतुजातक ।

७. नामसिद्धिजातकं

जीवकञ्च मतं दिश्याति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं नामसिद्धिकं भिक्षुं आरब्धं कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

एको किर कुलपुत्तो नामेन पापको नाम । सो सासने उरं दत्त्वा पब्बजितो भिक्षुं एहावुसो पापकं । तिट्ठावुसो पापकातिं वुच्चमानो चिन्तेसि लोके पापकं नाम लामकं कालकण्णिमूतन्ति वुच्चति, अञ्जं मङ्गल-पटिसयुत्तं नाम आहरापेस्सामीति । सो आचरियुपज्झाये उपसङ्कमत्वा—भन्ते । मय्हं नाम अवमङ्गलं अञ्जम्मे नाम करोथाति आह ।

अथ न ते एवमाहसु—आवुसो । नामं नामं पण्णत्तिमत्तं । नामेन काचि अत्थसिद्धिं नाम नत्थि । अत्तनो नामेनेव [३४०] सन्तुट्ठो होहीति ।

सो पुनपुनं याचियेव । तस्साय नामसिद्धिकभावो भिक्षुसङ्घे पाकटो जातो । अथेकदिवसं धम्म-सभायं सन्निसिन्ना भिक्षुं कथं समुट्ठापेसु—आवुसो । असुको किर भिक्षुं नामसिद्धिको मङ्गलं नाम आहरापेतीति । अथ सत्था धम्मसभं आमन्त्वा कायं नुत्थं भिक्षवे । एतरहिं कथायं सन्निसिन्नातिं पुच्छित्वा इमायं नामातिं वुत्ते न भिक्षवे । सो इदमेव नामसिद्धिको पुब्बेपि सो नामसिद्धिको येवातिं वत्त्वा अतीतं आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते तक्कसिलायं बोधिसत्तो दिसापामोक्खो आचरियो हुत्वा पञ्चमाणवकसत्तानि मन्ते वाचेसि । तस्सेको माणवो पापको नाम नामेन । सो एहिं पापकं । याहिं पापकातिं वुच्चमानो चिन्तेसि—मय्हं नाम अवमङ्गलं अञ्जं नाम मे आहरापेस्सामीति । सो आचरियं उपसङ्कमत्वा—आचरियं । मय्हं नाम अवमङ्गलं अञ्जम्मे नाम करोथाति आह ।

अथ न आचरियो अबोच—गच्छ तात । जनपदचारिकं चरित्वा अत्तनो अभिरुचितं एकं मङ्गलं नाम गहेत्वा एहिं, आगतस्स ते नामं परिवत्तेत्वा अञ्जं नामं करिस्सामीति ।

सो साधूतिं पाथेय्यं गहेत्वा निक्खन्तो गामेन गामं चरन्तो एकं नगरं पापुणि । तत्थ चेको पुरिसो कालकतो जीवको नाम नामेन । सो तं ज्ञातिजनेन आलाहनं नीयमानं दिस्वा—किं नामको नामेसं पुरिसोतिं पुच्छि ।

जीवको नामेसोति ।

जीवकोपि मरतीति ?

जीवकोपि मरति अजीवकोपि मरति । नामं नामं पण्णत्तिमत्तं । त्वं बालो मञ्जेति ।

सो तं कथं सुत्वा नामे मज्झतो हुत्वा अन्तो नगरं पाविसि । अथेकं दासिं भतिं अददमानं सामिकां द्वारे निसीदापेत्वा रज्जुयां पहरन्ति । तस्सा च धनपालीति नामं होति । सो अन्तरवीथियां गच्छन्तो तं पोथियमानं दिस्वा—कस्मा इमं पोथेयातिं पुच्छि ।

भतिं दातुं न सक्कोतीति ।

किम्पनस्सा नामन्ति ?

धनपाली नामाति ।

नामेन धनपाली समानापि भतिमत्तं दातुं न सक्कोतीति ?

धनपालियोपि अधनपालियोपि दुग्गता होन्ति । नामं नामं पण्णत्तिमत्तं । त्वं पणं बालो मञ्जेति ।

सो नामे मज्झत्ततो हुत्वा नगरं निक्खम्ममग्गं पटिपन्नो अन्तरामग्गे मग्गमूलहं पुरिसं दिस्वा—अम्भो । किं करोन्तो विचरसीति पुच्छि ।

मग्गमूलहोमिहं सामीति ।

किम्पन ते नामन्ति ?

पन्थको नामाति ।

पन्थकापि मग्गमूलहा होन्तीति ?

पन्थकोपि अपन्थकोपि मग्गमूलहो होति । नाम नाम पणत्तिमत्त । त्व बालो मञ्जेति ।

सो नामे अतिमञ्जत्तो हुत्वा बोधिसत्तस्स सन्तिक गत्त्वा कि तात । नाम रोचेत्वा आगतोसीति च वुत्ते—आचरिय । जीवकापि नाम मरन्ति अजीवकापि, धनपालियोपि दुग्गता होन्ति अधनपालियोपि, पन्थकापि [३४१] मग्गमूलहा होन्ति अपन्थकापि । नाम नाम पणत्तिमत्त । नामेन सिद्धि नत्थि । कम्मेनेव सिद्धि । अल मय्ह अञ्जेन नामेन । तदेव मे नाम होतूति आह ।

बोधिसत्तो तेन दिट्ठञ्च कतञ्च ससन्देत्वा इम गाथमाह—

जीवकञ्च मत दिस्वा धनपालिञ्च दुग्गत,

पन्थकञ्च वने मूल्ह पापको पुनरागतोति ।

तत्थ पुनरागतोति इमानि तीणि कारणानि दिस्वा पुन आगतो । रकारो सन्धिवसेन वुत्तो ।

सत्था इम अतीत आहरित्वा न भिक्खवे । इदानेवेस नामसिद्धिको पुब्बेपेस नामसिद्धिको येवाति वत्वा जातक समोधानेसि । तदा नामसिद्धिको इदानिपि नामसिद्धिको येव आचरियपरिसा बुद्धपरिसा । आचरियो पन अहमेवाति ।

नामसिद्धिजातक ।

८. कूटवाणिजजातकं

साधु खो पण्डितो नामाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एक कूटवाणिज आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सावत्थिय हि द्वे जना एकतोव वणिज्ज करोन्ता भण्ड सकटेनादाय जनपद गन्त्वा लद्धलाभा पच्चाग-
मिंसु । तेसु कूटवाणिजो चिन्तेसि—अयं ब्रह्म दिवसे दुग्भोजनेन चैव दुक्खसेय्याय च किलन्तो इदानीं अत्तनो
घरे नानगरसेहि यावदत्थ सुभोजन भुञ्जित्वा अजीरकेन मरिस्सति अथाह इमं सब्ब भण्डं तयो कोट्टासे कत्वा
एकं तस्स दारकानं दस्सामि द्वे कोट्टासे अत्तनो गहेस्सामीति । सो अज्ज भाजेस्सामं स्वे भाजेस्सामाति भण्डं
भाजेतुं न इच्छि । अथ न पण्डितवाणिजो अकामकं निष्पीलेत्वा भाजापेत्वा विहारं गन्त्वा सत्थारं वन्दित्वा
कतपटिसन्थारो अतिपण्णो ते कृतो इध्मागन्त्वापि चिरेन बुद्धुपट्टानं आगतोसीनि वुत्ते तं पवत्ति भगवतो आरो-
चेसि ।

सत्था—न खो सो उपासक ! इदानीं कूटवाणिजो पुब्बेपि कूटवाणिजो येव इदानीं पन तं वञ्चेतुं
कामो जातो पुब्बे पण्डितेपि वञ्चेतुं उस्सहीति वत्त्वा तेन याचितो अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो बाराणसियं वाणिजकुले निव्वन्ति । नामगहणदिवसे
चस्स पण्डितोति नाममकसु । सो वयप्पत्तो अञ्जेन वाणिजेन सद्धिं एकतो हुत्वा वणिज्जं करोति । तस्स
अतिपण्डितोति नाम अहोसी । ते बाराणसितो पञ्चहिं सकटं [३४२] सतेहि भण्डं आदाय जनपदं गन्त्वा
वणिज्जं कत्वा लद्धलाभा पुन बाराणसि आगमिंसु । अथ नेसं भण्डं भाजनकाले अतिपण्डितो आह—मया
द्वे कोट्टासा लद्धव्वाति ।

किं कारणा ?

त्वं पण्डितो, अहं अतिपण्डितो । पण्डितो एकं लद्धुं अरहति । अति पण्डितो द्वेति ।

ननु अम्हाकं द्विन्नम्पि भण्डमूलम्पि गोणादयोपि समसमायेव । कस्मा त्वं द्वे कोट्टासे लद्धुं अरहसीति ?
अतिपण्डितभावेनाति ।

एवं ते कथं वड्ढेत्वा कलहं अकसु । ततो अतिपण्डितो अत्थेको उपायोति चिन्तेत्वा अत्तनो पितरं एकस्मि
सुसिररुक्खे पवेसेत्वा त्वं अम्हेसु आगतेसु अतिपण्डितो द्वे कोट्टासे लद्धुं अरहतीति वेदय्यासीति वत्त्वा बोधिसत्तं
उपसङ्गकमित्वा सम्मं । मय्हं द्विन्नं कोट्टासानं युत्तं भावं वा अयुत्तं भावं वा एसां रुक्खदेवता जानाति । एहि न
पुच्छिस्सामाति तं तत्थं नेत्वा—अय्ये ! रुक्खदेवते ! अम्हाकं अट्ठं पच्छिन्दाति आह ।

अथस्स पिता सरं परिवत्तेत्वा तेनहिं कथेयाति आह ।

अय्ये ! अयं पण्डितो अहं अतिपण्डितो, अम्हेहिं एकतो बोहारो कतो, तत्थं केन किं लद्धव्वन्ति ?
पण्डितेन एको कोट्टासो, अतिपण्डितेन द्वे कोट्टासा लद्धव्वाति ।

बोधिसत्तो एव विनिच्छित्तं अट्ठं सुत्वा इदानीं देवताभावं वा अदेवताभावं वा जानिस्सामीति पलालं
आहरित्वा सुसिरं पूरेत्वा अङ्गिं अदासि । अतिपण्डितस्स पिता जालायं फुट्टकाले अद्धज्झायेनं सरीरेन उपरि
आरुह्य साखं गहेत्वा ओलम्बन्तो भूमियं पतित्वा इमं गायमाह—

साधु खो पण्डितो नाम नत्वेव अतिपण्डितो,

अतिपण्डितेन पुत्तेन पनम्हि उपकूलितोति' ।

तत्थ—साधु खो पण्डितो नामाति इमस्मिं लोके पण्डितत्वेन समन्नागतो कारणाकारणञ्चुं पुगलो
साधु सोभनो । अतिपण्डितोति नाममत्तेन अतिपण्डितो कूटपुरिसो नत्वेव वर । पनम्हि उपकूलितोति थोकेन-
म्हि भामो अद्धज्झामकोव सुत्तोति अत्थो ।

१. स्या०—उपकुट्टितोति ।

ते उभोपि मज्झे भिन्दित्वा समञ्जोवकोट्टास गणित्वा यथाकम्म गता । सत्था पुब्बेपेस कूटवाणिजो येवाति वत्वा इम अतीत आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा कूटवाणिजो पच्चुप्पन्नो कूटवाणिजोव, पण्डितवाणिजो पन अहमेवाति ।

कूटवाणिजजातक ।

६. परोसहस्सजातकं

परोसहस्सम्पि समागतानन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो पुथुज्जनपुच्छकं पञ्च आरब्धं कथेसि ।
वत्थु सरमङ्गजातके आवीमविस्ससि । [३४३]

पच्चपन्नवत्थु

एकस्मि पन समये भिक्खू धम्मसभाय सन्निपतिता आवुसो । दसबलेन सङ्घित्तेन कथितं धम्मसेना-
पतिसारिपुत्तो वित्थारेण व्याकासीति थेररसं गृणाकथायं निसीदिसु । सत्था आगन्त्वा कायं नुत्थं भिक्खवे !
एतरहि कथायं सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमायं नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! सारिपुत्तो इदमेव मया सङ्घित्तेन
मासितं वित्थारेण व्याकरोति, पुब्बेपि व्याकासि येवाति वत्था अतीतं आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो उदिच्चब्राह्मणकुले निब्बत्तिवा तत्कसिलायं
सम्बसिप्पानि उग्गण्हित्वा कामे पहायं इसिपम्बज्जं पम्बजित्वा पञ्चाभिञ्जा अट्टसमापत्तियो निब्बत्तेत्वा
हिमवन्ते विहासि । परिवारोपिस्स पञ्चतापससतानि अहेसुं । अथस्स जेट्टन्तेवासी वस्सारत्तसमये उपडढं
इसिगणं आदाय लोणम्बिलसेवनत्थायं मनुस्सपथं अगमासि । तदा बोधिसत्तस्स कालकिरियसमयो जातो ।
अथ तं अन्तेवासिका आचरियं, कतरो वो गुणो लद्धोति अधिगमं पुच्छिसु । सो नत्थि किञ्चीति वत्था
आमस्सरब्रह्मलोके निब्बत्ति । बोधिसत्ता हि अरूपसमापत्तिलाभिणो हुत्वापि अभम्बट्टानत्ता आरूपे न
निब्बत्तन्ति । अन्तेवासिका आचरियस्स अधिगमो नत्थीति आलाहने सक्कारं न कर्हिसु ।

जेट्टन्ते वासिको आगन्त्वा कहं आचरियोति पुच्छित्वा कालकतोति सुत्वा—अपि आचरियं अधिगमं
पुच्छित्थाति आह ।

आमं पुच्छिम्हाति ।

किं कथेसीति ?

नत्थि किञ्चीति तेन वुत्तं अथस्स अम्हेहि सक्कारो न कतोति आहसु ।

जेट्टन्तेवासिको—तुम्हे आचरियस्स वचनत्थं न जानित्थ, आकिञ्चञ्जायतनसमापत्तिलाभी आचरि-
योति आह ।

ते तस्मिं पुनप्पुनं कथेन्तेपि न सद्दहिंसु । बोधिसत्तो तं कारणं ज्ञत्वा अन्धबाला मम जेट्टन्तेवासिकस्स
न सद्दहन्ति इमं तेसं कारणं पाकटं करिस्सामीति ब्रह्मलोका आगन्त्वा अस्समपदमत्थके महन्तेनानुभावेन आकासे
ठत्था जेट्टन्तेवासिकस्स पञ्जानुभावं वण्णेन्तो इमं गायमाह —

परोसहस्सम्पि समागतानं कन्देय्यु ते वस्ससत्तं अपञ्जा,

एकोव सेय्यो पुरिसो सपञ्जा यो भासितस्स विजानाति अत्थन्ति ।

तत्थ—परोसहस्सम्पीति अतिरेकसहस्सम्पि । समागतानन्ति सन्निपतितानं भासितस्स अत्थं जानितुं
असक्कोन्तानं बालान । कन्देय्यु ते वस्ससत्तं अपञ्जाति ते एव समागता अपञ्जा इमे बाला तापसा वियं
वस्ससत्तम्पि वस्ससहस्सम्पि रोदेय्यु परिदेवेय्यु रोदमानापि पन अत्थं वा कारणं वा नेव जानेय्युन्ति दीपेति ।
एकोव सेय्यो पुरिसो सपञ्जाति एवरूपान [३४४] बालानं परोसहस्सतोपि एको पण्डितपुरिसोव सेय्यो
घरतरोति अत्थो । कीदिसो सपञ्जाति ? यो भासितस्स विजानाति अत्थन्ति स्वायं जेट्टन्तेवासिको वियाति ।

एवं महासत्तो आकासे ठितोव धम्मं देसेत्वा तापसगणं बुज्झापेत्वा ब्रह्मलोकमेव गतो । तेपि तापसा
जीवितपरियोसाने ब्रह्मलोकपरायणा अहेसु । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा
जेट्टन्तेवासिको सारिपुत्तो अहोसि । महाब्रह्मा पन अहमेवाति ।

परोसहस्सजातकं ।

१०. असातरूपजातकं

असात सातरूपेणाति इद सत्था कुण्डियनगर उपनिस्साय कुण्डधानवने विहरन्तो कोलियराजधीतर सुप्पवास उपासिक आरम्भ कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

सा हि तस्मिं समये सत्तवस्सानि कुच्छिना गम्भ परिहरित्वा सत्ताह मूलहगम्भा अहोसि । अधिमत्ता वेदना वत्तिस्सु । सा एव अधिमत्तवेदनामितुन्नापि सम्मासम्बुद्धो वत सो भगवा यो एवरूपस्स दुक्खस्स पहाणाय धम्म देसेति । सुपटिपन्नो वतस्स भगवतो सावकसङ्घो यो एवरूपस्स दुक्खस्स पहाणाय पटिपन्नो । सुसुख वत निब्बाण यत्थेव रूप दुक्ख नत्थीति इमेहि तीहि वितक्केहि दुक्ख अधिवासेसि । सा सामिक पक्कोसापेत्वा त च अत्तनो पवत्ति वन्दनसासन च आरोचेत्तु सत्थु सन्तिक पेसेसि ।

सत्था वन्दनसासन सुत्वाव सुखिनी होतु सुप्पवासा कोलियधीता सुखिनी अरोगा अरोग पुत्त विजाय-
तूति आह । सहवचनेनेव पन भगवतो सुप्पवासा कोलियधीता सुखिनी अरोगा अरोग पुत्त विजायि । अथस्सा सामिको गेह गत्वा त विजात दिस्वा अच्छरिय वत भोति अतिविय तथागतस्सानुभावोति अच्छरियम्भुतचित्त-
जातो अहोसि । सुप्पवासापि पुत्त विजायित्वा सत्ताह बुद्धपमुखस्स सङ्घस्स महादान दातुकामा पुन निमन्त-
णत्थाय त पेसेसि ।

तेन खो पन समयेन महामोग्गल्लानस्स उपट्टाकेन बुद्धपमुखो सङ्घो निमन्तितो होति । सत्था सुप्प-
वासाय दानस्स ओकासदानत्थाय थेर तस्स सन्तिक पेसेत्वा त सञ्जपापेत्वा सत्ताह तस्सा दान पटिग्गहेसि
सद्धि भिक्खुसङ्घेन । सत्तमे पन दिवसे सुप्पवासा पुत्त सीवलीकुमार मण्डेत्वा सत्थारञ्चेव भिक्खुसङ्घञ्च
वन्दापेसि । तस्मिं पटिपाटिया सारिपुत्तथेरस्स सन्तिक नीते थेरो तेन सद्धि—कच्चि ते सीवलि । खमनी-
यन्ति पटिसन्थार^१ अकासि ।

सी—कुतो मे भन्ते । [३४५] सुख स्वाह सत्तवस्सानि लोहकुम्भिय वसिन्ति थेरेन सद्धि एवरूप
कथं कथेसि ।

सुप्पवासा तस्स वचनं सुत्वा सत्ताहजातो मे पुत्तो अनुबुद्धेन धम्मसेनापतिना सद्धि मन्तेतीति सोमनस्स-
प्पत्ता अहोसि ।

सत्था—अपिनु सुप्पवासे । अञ्जोपि एवरूपे पुत्ते इच्छसीति आह ।

सचे भन्ते । एवरूपे अञ्जो सत्त पुत्ते लभेय्य इच्छेय्यामेवाहन्ति ।

सत्था उदान उदानेत्वा अनुमोदन कत्वा पक्कामि । सीवलीकुमारोपि खो सत्तवस्सिककाले येव सासन
उर दत्वा पब्बजित्वा परिपुण्णवस्सो उपसम्पद लभित्वा पुञ्जावा लाभगयसग्गप्पत्तो हुत्वा पठवि उन्नादेत्वा
अरहत्त पत्वा पुञ्जावन्तान अन्तरे एतदग्गट्टान पापुणि । अथेक दिवस भिक्खू धम्मसभाय सन्निपतित्वा—
आवुसो । सीवलित्थेरो नाम एवरूपो महापुञ्जो पत्थितपत्थनो पच्छिमभविकसत्तो सत्तवस्सानि लोह-
कुम्भिय वसि सत्ताह मूलहगम्भभाव आपज्जि अहो । माता महन्त दुक्ख अनुमवि, किन्नुखो कम्म अकसूति
कथ समुट्ठापेसु ।

सत्था तत्थगन्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे । एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते
भिक्खवे । सीवलिनो महापुञ्जावतो च सत्तवस्सानि लोहकुम्भिय निवासो च सत्ताह मूलहगम्भभावप्पत्ति
च अत्तना कतकम्ममूलकाव, तस्सा सुप्पवासायपि सत्त वस्सानि कुच्छिना गम्भपरिहरण दुक्खञ्च सत्ताह
मूलहगम्भदुक्खञ्च अत्तना कतकम्ममूलकमेवाति वत्वा तेहि याचितो अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स अगमहेसिया कुच्छिस्मि पटिसन्धि गण्हित्वा वयप्पत्तो तक्कसिलाय सब्बसिप्पानि उगगण्हित्वा पितु अच्चयेन रज्ज पत्वा धम्मेन रज्ज कारेसि । तस्मि समये कोसलमहाराजा महत्तेन बलेन आगन्त्वा बाराणसि गहेत्वा त राजान मारेत्वा तस्सेव अगमहेसि अत्तनो अगमहेसि अकासि । बाराणसिरज्जो पन पुत्तो पितु मरणकाले निद्धमनद्वारेन पलायित्वा बल सह्रित्वा बाराणसि आगन्त्वा अविदूरे निसीदित्वा तस्म रज्जो पण्ण पेसेसि—रज्ज वा देतु युद्ध वाति ।

सो युद्ध देमीति पटिपण्ण पेसेसि ।

राजकुमारस्स पन माता त सासन सुत्वा युद्धेन कम्म नत्थि^१ सब्बदिसासु सञ्चार पच्छिन्दित्वा बाराणसी-नगर परिवारेतु, ततो दारुदकभत्तपरिक्खयेन किलन्तमनुस्स नगर विनाव युद्धेन गण्हिस्ससीति पण्ण पेसेसि ।

सो मातु सासन सुत्वा सत्तदिवसानि सञ्चार पच्छिन्दित्वा नगर रुन्धि । नागरा सञ्चार अलभमाना सत्तमे दिवसे तस्स रज्जो सीस गहेत्वा [३४६] कुमारस्स अदसु । कुमारो नगर पविसित्वा रज्ज गहेत्वा आयुपरियोसाने यथाकम्म गतो, सो एतरहि सत्त दिवसानि सञ्चार पच्छिन्दित्वा नगर रुन्धित्वा गहितकम्म-निस्सन्देन सत्तवस्सानि लोहकुम्भिय वसित्वा सत्ताह मूलहगम्भभाव आपज्जि । य पन सो पदुमुत्तरपादमूले लाभीन अगो भवेय्यन्ति महादान दत्वा पत्थन अकासि यञ्च विपस्सीबुद्धकाले नागरेहि सिद्धि सहस्सग्घनक गुलदधि दत्वा पत्थन अकासि तस्सानुभावेन लाभीन अगो जातो सुप्पवासापि नगर रुन्धित्वा गण्ह ताताति पेसित-भावेन सत्त वस्सानि कुच्छिना गम्भ परिहरित्वा सत्ताह मूलहगम्भा जाताति । सत्था इम अतीत आहरित्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इम गाथमाह —

असात सातरूपेन पियरूपेन अप्पिय,

दुक्ख सुखस्स रूपेन पमत्तमतिवत्ततीति ।

तत्थ असात सातरूपेनाति अमधुरमेव मधुरपतिरूपकेन । पमत्तमतिवत्ततीति असात अप्पिय दुक्खन्ति एत तिविधम्पि एतेन सातरूपादिना आकारेन सतिविप्पवासवसेन पमत्त पुग्गल अतिवत्तति अभिभवति अज्झो-त्थरतीति अत्थो ।

इद भगवता यञ्च ते मातापुत्ता इमिना गम्भपरिहरण गम्भवाससङ्घातेन असातादिना पुब्बे नगर रुन्धमसातादिप्पतिरूपकेन अज्झोत्थटा यञ्च इदानि सा उपासिका पुनपि सत्तक्खत्तु एवरूप असात अप्पिय दुक्ख पेमवत्थुभूतेन पुत्तसङ्घातेन सातादिपतिरूपकेन अज्झोत्थटा हुत्वा तथा अवच, त सब्बम्पि सन्धाय वुत्तन्ति वेदितव्वं । सत्था पन इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा नगर रुन्धित्वा रज्जप्पत्तकुमारो सीवली अहोसि, माता सुप्पवासा, पिता पन बाराणसिराजा अहमेवाति ।

असातरूपजातकं ।

११. परोसतवग्गवण्णना

१. परोसतजातकं

परोसतञ्चेपि समागतान
भायेद्यु ते वस्ससत अपञ्जा ।
एकोव सेय्यो पुरिसो सपञ्जो
यो भासितस्स विजानाति अत्थनि । [३४८]

इदं जातकं वत्थुतो च वेय्याकरणतो च समोधानतो च परोसहस्सजातकसदिसमेव । केवलं हेत्थं
भायेद्युन्ति पदमत्तमेव विसेसो । तस्सत्थो वस्ससतम्पि अपञ्जा भायेद्यु ओलोकेय्युं उपघारेय्युं एव ओलो-
केत्तापि पन अत्थ वा कारणं वा न पस्सन्ति, तस्मा यो भासितस्स अत्थं जानाति सो एकोव सपञ्जो सेय्योति ।

परोसतजातकं ।

२. पणिकजातकं

यो दुःखकुट्टाय भवेय्य ताणन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं पणिकं उपासकं आरब्धं कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

सो किर सावत्थिवासी उपासको नानप्यकारकानि मूलपण्णादीनि चेव लाबुकुम्भण्डीदीनि च विक्किणित्वा जीविकं कप्पेति । तस्सेका धीता अभिरूपा पासादिका आचारसीलसम्पन्ना हिरोत्तप्पसमन्नागता केवलं निच्चप्पहसितमुखा । तस्सा समानकुलेसु वारेय्यत्थाय आगतेसु सो चिन्तेसि—इमिस्सा वारेय्यं वत्तति अयञ्च निच्चप्पहसितमुखा कुमारिकाधम्मो पन असति कुमारिकाय परकुलं गताय मातापितुन्नं गरहा होति । अत्थि नुखो इमिस्सा कुमारिकाधम्मो नत्थीति वीमसिस्सामि नन्ति ।

सो एकदिवसं धीतरं पच्छिं गाहापेत्वा पणत्थाय अरञ्जं गन्त्वा वीमसनवसेनं किलेसं निस्सितो वियं हुत्वा रहस्सकथं कथेत्वा तं हत्थे गण्धिं । सा गहितमत्ताव रोदन्ती कन्दन्ती—अयुत्तमेतं तात ! उदकतो अग्निपातुभावसदिसं, मा एवरूपं करोथाति आह ।

अम्म ! मया वीमसनत्थाय त्वं हत्थे गहिता, वदेहि अत्थिदानि ते कुमारिकाधम्मोति ?

आमं तात ! अत्थि मया हि लोभवसेनं न कोचि पुरिसो ओलोकितापुब्बोति ।

सो धीतरं अस्सासेत्वा घरं नेत्वा मङ्गलं कत्वा परकुलं पेसेत्वा सत्थारं वन्दिस्सामीति गन्धमालादिहत्थो जेतवन्नं गन्त्वा सत्थारं वन्दित्वा पूजेत्वा एकमन्तं निसीदि । चिरस्सागतोसीति च वुत्ते तमत्थं भगवतो आरोचेसि ।

सत्था—उपासक ! कुमारिका चिरं पट्टाय आचारसीलसम्पन्नाव, त्वं पनं न इमं इदानीं एव वीमसिं पुब्बेपि वीमसिं येवाति वत्ता तेन याचितो अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो अरञ्जं रुक्खदेवतां हुत्वा निब्बत्ति । अथेको बाराणसियं पणिकउपासकोति वत्थु पच्चप्पन्नसदिसमेव । तेन पनं सा वीमसनत्थाय हत्थे गहितमत्ता धीता परिदेवमाना इमं गाथमाहु—

यो दुःखकुट्टाय भवेय्य ताणं
सो मे पिता दुग्धिं वने करोतीति,
सा कस्स कन्दामि वनस्स मउम्भे
यो तायिता सो सहसा करोतीति ।

तत्थ—यो दुःखकुट्टाय भवेय्य ताणन्ति कायिकचेतसिकेहि दुःखेहि कुट्टाय तायितां परित्तायितां पतिट्ठा भवेय्य सो मे पिता दुग्धिं वने करोतीति सो मय्हं दुःखपरित्तायको पिताव इमस्मिं ठाने एवरूपं मित्तदुग्धिकम्मं करोति, अत्तनो जाताय धीतरि वीतिक्कमं कातुं मञ्जतीति अत्थो सा कस्स कन्दामीति कस्स रोदामि, को मे पतिट्ठाभविस्सतीति दीपेति । यो तायिता सो सहसा करोतीति यो मय्हं तायिता रक्खिता अवस्सयो भवितुं अरहति सो पिता येव साहसिककम्मं करोतीति अत्थो ।

अथ न पिता अस्सासेत्वा अम्म ! रक्खितत्तासीति पुच्छि । आमं तात ! रक्खितो मे अत्ताति । सो तं घरं नेत्वा मण्डेत्वा मङ्गलं कत्वा परकुलं पेसेसि । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा सच्चानि पकासेत्वा जातकं समोधानेसि । सच्चपरियोसाने उपासको सोतापत्तिफले पतिट्ठहि । तदा पिताव एतरहि पिता, धीताव धीता, तं कारणं पच्चक्खतो दिट्ठरुक्खदेवता पनं अहमेवाति ।

पणिकजातकं ।

३. वेरिजातकं

यत्थ वेरी निवसतीति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अनाथपिण्डिक आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

अनाथपिण्डिको किर भोगगामं गन्त्वा आगच्छन्तो अन्तरामग्गे चोरे दिस्वा अन्तरामग्गे वसितुं न युत्त सावत्थिमेव गमिस्सामीति वेगेन गोणे पाजेत्वा सावत्थिमेव आगन्त्वा पुन दिवसे विहारं गतो सत्थु एतमत्थ आरोचेसि । सत्था पुब्बेपि गहपति । पण्डिता अन्तरामग्गे चोरे दिस्वा अन्तरा अविलम्बमाना अत्तनो वसनट्टानमेव गर्मिसूतिं वत्वा तेन याचितो अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो महाविभवो सेट्ठी हुत्वा एक गामक निमन्तण भुञ्जनत्थाय गन्त्वा पञ्चागच्छन्तो अन्तरामग्गे चोरे दिस्वा अन्तरामग्गे अवसित्वा वेगेन गोणे पाजेन्तो अत्तनो गेहमेव आगन्त्वा नानगरसेहि भुञ्जित्वा महासयने निपन्नो चोरान हृत्यतो मुञ्चित्वा निम्भयट्टानं अत्तनो गेह आगतोम्हीति उदानवसेन इमं गाथमाह —

यत्थ वेरी निवसति न वसे तत्थ पण्डितो,

एकरत्तं द्विरत्तं वा दुक्खं वसति वेरिसूति ।

तत्थ—वेरीति वेरचेतनासमङ्गी पुग्गलो । निवसतीति पतिट्ठाति न वसे तत्थ पण्डितोति सो वेरी पुग्गलो यस्मिं ठाने पतिट्ठितो हुत्वा वसति तत्थ पण्डितो पण्डितत्वेन समन्नागतो न वसेय्य । किं कारणाति ? एकं रत्तं द्विरत्तं वा दुक्खं वसति वेरिसूति वेरीन हि अन्तरे वसन्तो एकाहम्पि द्वीहम्पि दुक्खमेव वसतीति अत्थो ।

एव बोधिसत्तो उदान उदानेत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्मं गतो । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा अहमेव बाराणसीसेट्ठि अहोसिन्ति ।

वेरिजातक ।

४. मित्तविन्दजातकं

चतुर्भिः अष्टज्जगमाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं दुब्बचभिक्षुं आरब्धं कथेति ।

वत्थु हेट्ठा मित्तविन्दजातके वुत्तनयेनेव वित्त्यारेतब्ब । इदं पन जातकं कस्सपबुद्धकालिकं । तस्मिं हि काले उरच्चक्कं उक्खिपित्वा निरथे पच्चमानो एको नेरयिको सत्तो भन्ते । किञ्चुखो पापं अकासिन्ति बोधिसत्तं पुच्छि । बोधिसत्तो तथा इदञ्चिदञ्च पापकम्मं कतन्ति वत्था इमं गायमाहु —

चतुर्भिः अष्टज्जगमा अट्ठाहिपि च सोलस,
सोलसाहि च बत्तिस अत्रिच्छं चक्कमासदो,
इच्छाहतस्स पोसस्स चक्कं भमति मत्थकेति ।

तत्थ—चतुर्भिः अष्टज्जगमाति समुद्न्तरे चतस्सो विमानपेतियो लभित्वा ताहि असन्तुट्ठो अतिच्छताय परतो गन्त्वा अपरा अट्ठाविगतोसीति अत्थो । सेसपदद्वयेपि एसेव नयो । अत्रिच्छं चक्कमासदोति एव सकलामेन असन्तुट्ठो अत्रिच्छं अत्र अत्र इच्छन्तो पुरतो लाभं पत्थेन्तो । इदानीं चक्कमासदोति इदं उरच्चक्कं पत्तोसि । तस्स ते एव इच्छाहतस्स पोसस्सस्ति तण्हाय हतस्स उपहतस्स तव । चक्कं भमति मत्थकेति पासाणचक्कं अयच्चक्कन्ति इमेसु द्वीस्स खुरधारं अयच्चक्कं तस्स मत्थके पुत्तप्पुनं पवत्तनवसेनं भमन्तं दिस्वा एवमाहु ।

वत्था च पन अत्तनो देवलोकमेव गतो । सोपि नेरयिकसत्तो अत्तनो पापे खीणे यथाकम्मं गतो । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा मित्तविन्दको दुब्बचभिक्षुः, देवपुत्तो पन अहमेवाति ।

मित्तविन्दजातकं [३५०] ।

५. दुग्बलकट्टजातकं

बहुम्पेतं वने कट्ठन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं उत्तसितभिक्षुं आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सो किर सावत्थिवासी एको कुलपुत्तो सत्थु धम्मदेसनं सुत्वा पब्बजित्वा मरणभीरुको अहोसि । रत्ति-
ट्टानदिवाट्टानेसु वातस्स वा वीजन्तस्स सुक्खदण्डकस्स वा पपतन्तस्स पक्खिचतुप्पदानं वा सद्दं सुत्वा मरणभय-
तज्जितो महारवं रवन्तो पलायति । तस्स हि मरितब्बं मयाति सतिमत्तम्पि नत्थि । सचे हि सो अहं मरिस्सा-
मीति जानेय्य न मरणतो भायेय्य, मरणसत्तिकम्पट्टानस्स पनस्स अभावित्ताव भायति । तस्स सो मरणभीरु-
भावो भिक्षुसङ्घे पाकटो जातो ।

अथेकदिवसं धम्मसभायं भिक्षू कथं समुदापेसु आवुसो ! असुको नाम भिक्षु मरणभीरुको मरणं
भायति, भिक्षुना नाम अवस्सं मया मरितब्बन्ति मरणसत्तिकम्पट्टानं भावेतुं वट्ठतीति । सत्था आगत्वा काय
नुत्थ भिक्षवे ! एतरहि कयाय सन्निसिन्नाति पुच्छिन्ना इमाय नामाति वुत्ते तं भिक्षुं पक्कोसापेत्वा सच्चं
किर त्वं मरणभीरुकोति पुच्छित्वा सच्चं भन्तेति वुत्ते भिक्षवे ! मा एतस्स भिक्षुनो अनत्तमना होथ, नायं
इदानीव मरणभीरुको पुब्बेपि मरणभीरुको येवाति वत्वा अतोतं आहरिः--

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो हिमवन्ते रुक्खदेवता हत्वा निव्वत्ति । तस्मि
काले बाराणसीराजा अत्तनोमङ्गलहत्थि आनञ्जकारणं सिक्खापेतुं हत्थाचरियानं अदासि । तं आलाने
निचचलं बन्धित्वा तोमरहत्था मनुस्सा परिवारेत्वा आनञ्जकारणं कारेन्ति । सो तं कारणं कारियमानो वेदना
अधिवासेतुं असक्कोन्तो आलानं भिन्दित्वा मनुस्से पलापेत्वा हिमवन्तं पाविसि । मनुस्सा नं गहेतुं असक्कोन्ता
निवर्त्तिसु । सो तत्थ मरणभीरुको अहोसि । वातसट्ठानि सुत्वा कम्पमानो मरणभयतज्जितो सोण्डं विधू-
नित्वा वेगेन पत्तायति । आलाने बन्धित्वा आनञ्जकारणं करणकालो वियस्स होति । कायस्सादं वा चित्तस्सादं
वा अलभन्तो कम्पमानो विचरति । रुक्खदेवता तं दिस्वा खन्धविट्ठे ठत्वा इमं गायमाहः--

बहुम्पेतं वने कट्ठं वातो भञ्जति दुग्बलं,

तस्स चे भायसि नाग ! किं नूनं भविस्सतीति ।

तत्थायं पिण्डत्थो--यं एतं दुग्बलं कट्ठं पुरत्थिमादिभेदो वातो भञ्जति तं इमस्मि वने बहुं सुलभं
तत्थ तत्थ संविज्जति सचे त्वं तस्स भायसि एवं सन्ते निचचं भीतो मंसलोहितक्खयं पत्वा किं नूनं भविस्ससि
इमस्मि पन वने तव भयं नाम नत्थि तस्मा इतो पट्ठाय मा भायीति । [३५१]

एवं देवता तस्स ओवादं अदासि । सोपि ततो पट्ठाय निव्वयो अहोसि । सत्था इमं धम्मदेसनं आह-
रित्वा सच्चानि पकासेत्वा जातकं समोधानेसि । सच्चपरियोसाने सो भिक्षु सोतापत्तिफले पतिट्ठहि । तदा
नागो अयं भिक्षु अहोसि, रुक्खदेवता पन अहमेवाति ।

दुग्बलकट्टजातकं ।

६. उदञ्चनिजातकं

सुखं वत म जीवन्तन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो थुल्लकुमारिकपलोभन आरब्ध कथेसि ।

पच्चपसवत्थु

वत्थु तेरसकनिपाते चुल्लनारदकस्सपजातके आवीभविस्सति । त पन भिक्खु सत्था सच्च किर त्व भिक्खु । उक्कण्ठितोति पुच्छित्वा सच्च भगवाति वुत्ते—कत्थ ते चित्त पटिबद्धन्ति पुच्छि ।

सो एकस्सा थुल्लकुमारिकायाति आह ।

अथ न सत्था—अय ते भिक्खु । अनत्थकारिका पुब्बेपि त्व एत निस्साय सीलव्यसन पत्वा पज्जायन्तो विचरमानो पण्डिते निस्साय सुख लभीति वत्वा अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेत्तेति अतीतवत्थुम्पि चुल्लनारदकस्सपजातके येव आवीभविस्सति । तदा पन बोधिसत्तो साय फलाफले आदाय आगन्त्वा पण्णसाल पविसित्वा विचरित्वा^१ पुत्त चुल्लतापस एत-दवोच—तात । त्व अञ्जो सु दिवसेसु दारुणि आहरसि पानीय परिभोजनीय आहरसि अग्नि करोसि अञ्ज पन एकम्पि अक्त्वा कस्मा दुम्मुखो पज्जायन्तो निपन्नोसीति ?

तात । तुम्हेसु फलाफलत्थाय गतेसु एका इत्थी आगन्त्वा म पलोभेत्वा आदाय गन्तु आरब्धा, अहं पन तुम्हेहि विस्सज्जितो गमिस्सामीति न गच्छि । असुकट्टाने पन त निसीदापेत्वा आगतोमिह, इदानीं गच्छामि ताताति ।

बोधिसत्तो न सक्का एव निवत्तेतुन्ति अत्वा तेनहि तात । गच्छ एसा पन त नेत्वा यदा मच्छमसा-दीनि वा खादितुकामा भविस्सति सप्पिलोणनण्डुलादीहि वा पनस्सा अत्थो भविस्सति तदा इदञ्चिदञ्चाहराति त किलमेस्सति तदा मय्ह गुण सरित्वा पलायित्वा इधेवागच्छेय्यासीति विस्सज्जेसि ।

सो ताय सद्धिं मनुस्सपथ अगमासि । अथ न सा अत्तनो वस गमेत्वा मस आहर मच्छ आहराति येन येन अत्थिका होति त त आहरापेति । तदा सो अय म अत्तनो दास विय कम्मकर विय च कत्वा पीलेतीति पलायित्वा पितु सन्तिक आगन्त्वा पितर वन्दित्वा ठितकोव इम गाथमाह —

सुखं वत वत म जीवन्तं पचमाना उदञ्चरी ।

चोरी जायप्पवादेन तेल लोणञ्च याचतीति ॥

तत्थ—सुखं वत म जीवन्तन्ति तात । तुम्हाक सन्तिके म सुख जीवन्त । पचमानाति तापयमाना पीलयमाना य य खादितुकामा होति त त पचमाना । उदक अञ्चन्ति एतायाति उदञ्चनि । चाटितो वा कूपतो वा उदक उस्सिञ्चनघटिकायेत नाम । सा पन उदञ्चनी उदक विय घटिकाय येन येनत्थिका होति तं त आकड्ढति येवाति अत्थो । चोरी जायप्पवादेनाति भरियाति नामेन एकाचोरी म मधुरवचनेन उपलापेत्वा तत्थ नेत्वा तेल लोणञ्च यञ्च अञ्जाम्पि इच्छति त सब्ब याचति दास विय कम्मकर विय च कत्वा आहरापेतीति तस्सा अगुण कथेसि ।

अथ न बोधिसत्तो अस्सासेत्वा होतु तात । एहि त्व मेत्त भावेहि करुण भावेहीति चत्तारो ब्रह्मविहारे आचिक्खि, कसिणपरिकम्म आचिक्खि । सो न चिरस्सेव अभिञ्जा च समापत्तियो च निब्बत्तेत्वा ब्रह्मविहारे भावेत्वा सद्धिं पितरा ब्रह्मलोके निब्बत्ति ।

सत्था इम बम्मदेसन आहरित्वा सच्चानि पकासेत्वा जातक समोधानेसि । सच्चपरियोसाने सो भिक्खु सोतापत्तिफले पतिट्ठहि । तदा थुल्लकुमारिकाव एतरहि थुल्लकुमारिका चुल्लतापसो उक्कण्ठितभिक्खु अहोसि पिता पन अहमेवाति ।

उदञ्चनिजातक ।

७. सालित्तजातकं

साधु खो सिप्पक नामाति इद सत्था जेतवने विहरन्तो । एक हसपहरणक भिक्खु आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सो किरको सावत्थिवासी कुलपुत्तो सालित्तकसिप्पे निप्फत्ति पत्तो । सालित्तकसिप्पन्ति सक्खराखि-
पनसिप्प वृच्चति । सो एकदिवस धम्म सुत्वा सासने उर दत्वा पब्बजित्वा उपसम्पद लभि । न पन सिक्खाकामो
न पटिपत्तिसारको अहोसि । सो एकदिवस एक दहरभिक्खु आदाय अचिर वति गत्वा नहायित्वा नदीतीरे
अट्ठासि । तस्मिं समये द्वे सेतहसा आकासेन गच्छन्ति ।

सो त दहरमाह—इम पच्छिमहस सक्खराय अक्खिम्हि पहरित्वा पादमूले ते पातेमीति ।

इतरो—कथ पातेस्ससि । न सक्खिस्ससि पहरितुन्ति आह ।

इतरो—तिट्ठतु तावस्स ओरतो अक्खि परतो अक्खिम्हि न पहरामीति । इदानि पन त असन्त कथेसीति ।
तेनहि उपधारेहीति एक तियस सक्खर^१ गहेत्वा अङ्गुलिया परिवत्तेत्वा तस्स हसस्स पच्छतो खिपि । सा
रुन्ति सद् अकासि । हसो परिस्सयेन भवितव्वन्ति निवत्तित्वा सद् सोतु आरभि । इतरो तस्मिं खणे एक
वट्टसक्खर गहेत्वा तस्स निवत्तित्वा ओलोकेन्तस्स अपरभागे अक्खि पहरि । सक्खरा इतरम्पि अक्खि विनि-
विजिम्भत्वा गता । हसो महारव रवन्तो पादमूलेयेव पति । [३५३]

ततो ततो भिक्खू आगन्त्वा गरहित्वा अननुच्छविक ते कतन्ति सत्थु सन्तिक नेत्वा भन्ते । इमिना
इद कतन्ति तमत्थ आरोचिसु । सत्था त भिक्खु गरहित्वा न भिक्खवे । इदानेवेस एतस्मिं सिप्पे कुसलो
पुब्बेपि कुसलोव अहोसीति वत्वा अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स अमच्चो अहोसि, तस्मिं काले रज्जो पुरो-
हितो अतिमुखरो होति बहुभाषी । तस्मिं कथेतुमारब्धे अज्जे ओकासमेव न लभन्ति । राजा चिन्तेसि कदा
नुखो एतस्स वचनूपच्छेदक कच्चि लभिस्सामीति । सो ततो पट्ठाय तथारूप एक उपधारेन्तो विचरति । तस्मिं
काले बाराणसिय एको पीठसप्पी सक्खराखिपनसिप्पे निप्फत्ति पत्तो होति । गामदारका त रथक आरोपेत्वा
आकड्डमाना बाराणसीनगरद्वारमूले एको विटपसम्पन्नो महानिग्रोधो अत्थि तत्थानेत्वा सम्परिवारेत्वा काकणि-
कादीनि दत्वा हत्थिरूपक कर, अस्सरूपक कराति वदन्ति । सो सक्खरा खिपित्वा निग्रोधपण्णेषु नानारूपानि
दस्सेति । सब्बानि पण्णानि छिद्दावच्छिद्धानेव अहेसु ।

अथ बाराणसीगजा उय्यान गच्छन्तो त ठान पापुणि । उस्सारणभयेन सब्बे दारका पलार्थिसु ।
पीठसप्पी तत्थेव निपज्जि । राजा निग्रोधमूल पत्वा रथे निसिन्नो पत्तान छिद्दाय छाया कवरकवर दिस्वा उल्लो-
केन्तो सब्बेस पत्तान छिद्दभाव दिस्वा—केनेतानि एव कतानीति पुच्छि ।

पीठसप्पिना देवाति ।

राजा इम निस्साय ब्राह्मणस्स वचनूपच्छेद कातु सक्का भविस्सतीति चिन्तेत्वा कह भणे । पीठसप्पीति
पुच्छि । विचिन्तन्ता मूलन्तरे निपन्न दिस्वा अय देवाति आहसु । राजा न पक्कोसापेत्वा परिस उस्सारेत्वा
पुच्छि—अम्हाक सन्तिके एको मुखरब्राह्मणो अत्थि सक्खिस्ससि न निस्सद् कातुन्ति ?

नालिमत्ता अजलण्डिका लभन्तो सक्खिस्सामि देवाति ।

राजा पीठसप्पि घर नेत्वा अन्तोसाणिय निसीदापेत्वा साणिय छिद्द कारेत्वा ब्राह्मणस्स छिद्दामिमुख
आसन पञ्चोपेत्वा नालिमत्ता सुक्खा अजलण्डिका पीठसप्पिस्स सन्तिके ठपापेत्वा ब्राह्मण उपट्ठानकाले आगत
तस्मिं आसने निसीदापेत्वा कथ समुट्ठापेसि । ब्राह्मणो अज्जे ओकास अदत्वा रज्जा सद्धि कथेतुं आरभि ।

अथस्स सो पीठसप्पी साणिच्छिद्देन एकेक अजलण्डिक मक्खिक पवेसेन्तो विय तालुतलम्हियेव पातेति । ब्राह्मणो आगतागत नालिय तेल पवेसेन्तो विय गिलति । सब्बा परिकखय गर्मिसु । तस्स ता नालिमत्ता अजलण्डिका कुच्छिय पविट्ठा अड्डाल्हकमत्ता अहेसु । राजा तास परिकखीणभाव ज्ञात्वा आह—आचरिय । तुम्हे अतिमुखरताय नालिमत्ता अजलण्डिका गिलन्ता किञ्चि न (३५४) जानित्थ इतोदानि उत्तरि जीरापेतु न सक्खिस्सथ गच्छ पियङ्गुदक पिवित्वा छड्डेत्वा अत्तान अरोग करोथाति ।

ब्राह्मणो ततो पट्ठाय पिहितमुखो विय हुत्वा कथेन्तेनापि सद्धि अकथनसीलो अहोसि । राजा इमिना मे कण्णसुख कतन्ति पीठसप्पिस्स सतसहस्सुद्धानके चतुसु दिसासु चत्तारो गामे अदासि । बोधिसत्तो राजान उपसङ्कमत्वा—देव । सिप्प नाम लोके पण्डितेहि उग्गण्हितब्ब, पीठसप्पिना सालित्तकमत्तेनापि अय सम्पत्ति लद्धाति वत्वा इम गाथमाह—

साधु खो सिप्पक नाम अपि यादिसकीदिस

पस्स खञ्जप्पहारेन लद्धा गामा चतुद्दिसाति ।

तत्थ—पस्स खञ्जप्पहारेनाति पस्स महाराज । इमिना नाम खञ्जस्स पीठसप्पिनो अजलण्डिका-पहारेन वतुद्दिसा चत्तारो गामा लद्धा अञ्जोस सिप्पान को आनिससपरिच्छेदोति सिप्पगुण कथेसि ।

सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा पीठसप्पी अय भिक्खु अहोसि । राजा आनन्दो पण्डितामच्चो पन अहमेवाति ।

सालित्तजातक । (३५५)

८ बाहियजातकं

सिक्खेय्य सिक्खितब्बानीति इदं सत्था वेसालि उपनिस्साय महावने कूटागारसालाय विहरन्तो एकं लिच्छविं आरब्धं कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सो किर लिच्छवी राजा सद्धो पसन्नो बुद्धपमुखं भिक्खुसङ्घं निमन्तेत्वा अत्तनो निवेसने महादानं पवत्तेसि । भरिया पनस्स थूलङ्गपच्चङ्गा उद्धुमातकनिमित्तसदिसा अनाकप्पसम्पन्ना अहोसि । सत्था भत्त-किंवावसाने अनुमोदनं कत्वा विहारं गत्वा भिक्खून् ओवादा दत्वा गन्धकुटिं पाविसि । भिक्खू धम्मसभाय कथं समुट्ठासेसु—आवुसो ! तस्स नाम लिच्छविरञ्जो ताव अभिरूपस्स तादिसा भरिया थूलङ्गपच्चङ्गा अनाकप्पसम्पन्ना कथं सो तां सद्धिं अभिरमतीति ?

सत्था आगन्त्वा कौयन्तुं भिक्खवे । एतरहि कथायं सन्निभिन्नाति पुच्छित्वा इमां नामातिं वृत्ते न भिक्खवे । एसं इदानीं पुब्बेपि थूलसरीराय एव इत्थिया सद्धिं अभिरमतीति वत्ता तेहि याचितो अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो तस्स अमच्चो अहोसि । अथेका जानपदिस्थी थूलसरीरा अनाकप्पसम्पन्ना भतिं कुम्माना राजङ्गाणस्स अविदूरेण गच्छमाना सरीरवलञ्जपीलिता हुत्वा निश्यामाटकेन सरीरं पटिच्छादेत्वा [३५५] निसीदित्वा सरीरवलञ्जं मुञ्चित्वा खिप्पमेव उट्ठासि ।

तस्मिं खण्णे बाराणसीराजा वातपानेन राजङ्गणं ओलोकेन्तो तं दिस्वा चिन्तेसि अयं एवरूपे अङ्ग-णट्ठाने सरीरवलञ्जं मुञ्चमाना हिरोत्तप्प अप्पहाय निवासनेनेव पटिच्छन्ना हुत्वा सरीरवलञ्जं मोचेत्वा खिप्प उट्ठिता इमां निरोगाय भवितव्वं । एतस्सा वत्थुं विसदं भविस्सति । विसदे पन वत्थुस्मिं एको पुत्तो लब्धमानो विसदो पुञ्जवा भविस्सति । इमं मया अगमहेसिं कातुं वट्ठतीति । सो तस्सा अपरिग-हितभावं ज्ञात्वा आणापेत्वा अगमहेसिंष्ठानं अवाप्ति । सा तस्स पिया अहोसि मनापा, न चिरस्सेव एकं पुत्रं विजायि । सो पनस्सा पुत्तो चक्रवर्ती राजा अहोसि । बोधिसत्तो तस्सा सम्पत्तिं दिस्वा तथारूपं वचनोकासं लभित्वा देवं । सिक्खितव्वयुत्तकं नाम सिप्पकं कस्मा न सिक्खितव्वं ? यत्र हि नामाय महापुञ्जा हिरोत्तप्प अप्पहाय पटिच्छन्नेनाकारेण सरीरवलञ्जं कुम्माना तुम्हे आराधेत्वा एवरूपं सम्पत्तिं पत्ताति वत्ता सिक्खितव्वयुत्तकानं वण्णं कथेन्तो इमं गायमाह —

सिक्खेय्य सिक्खितब्बानि सन्ति सच्छन्दिनो जना,

बाहियापि सुहन्नेन राजानमभिराधयीति ।

तत्थ—सन्ति सच्छन्दिनोति तेसु तेसु सिप्पेसु सच्छन्दा जना अत्थियेव । बाहियाति बाहियजपदे जाता संबद्धा इत्थी । सुहन्नेनाति हिरोत्तप्प अप्पहाय पटिच्छन्नेनाकारेण हन्तं सुहन्नेनाम । तेन सुहन्नेन राजानमभिराधयीति देवं अभिराधेत्वा इमं सम्पत्तिं पत्ताति ।

एवं महासत्तो सिक्खितव्वयुत्तकानं सिप्पानं गुणं कथेसि ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा जयम्पतिका^१ एतरहि जयम्पतिकानं पण्डितामच्चो पन अहमेवाति ।

बाहियजातकं ।

६ कुण्डकपूर्वजातकं

यथन्तो पुरिसो होतीति इदं सत्या सावत्थियं विहरन्तो महादुग्गत आरम्भं कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सावत्थियं हि कदाचि एकमेव कुलं बुद्धपमुखस्स भिक्खुसङ्घस्स दानं देति । कदाचि तीणि चत्तारि एकाणि हुत्वा, कदाचि गणजन्वनेन, कदाचि वीथिसभागेन, कदाचि सकलनगरं छन्दकं सहूरित्वा । तदा पनं वीथिभक्तं नाम अहोसि । अयं मनुस्सा बुद्धपमुखस्स सङ्घस्स यागुं दत्त्वा खज्जकं आहरथाति आहसु । तदा (३५६) पनेको परेसं भतिकारको दुग्गतमनुस्सो तस्सा वीथियं वसमानो चिन्तेसि अहं यागुं दातुं न सक्खिस्सपामि खज्जकं पनं दस्सामीति सण्हसण्हं कुण्डकं वट्टपेत्त्वा उदकेन तेमेत्वा अक्कपण्णेन वेठेत्वा^१ कुक्कुले पचित्वा इदं बुद्धस्स दस्सामीति न आदाय गन्त्वा सत्थुं पुरतो ठितो खज्जकं आहरथाति एकस्मिं वचने वृत्तमत्ते संबपठमं गत्वा तं नूवं सत्थुं पत्ते पतिट्ठायेसि । सत्था अञ्जेहि दीयमानं खज्जकं अगहेत्वा तमेव पूयखज्जकं परिभुञ्जि । तस्मिञ्जेव पनं खण्णे सम्मासम्बुद्धेन किरं महादुग्गतस्स कुण्डकखज्जकं अजिगुच्छित्वा अमत्तं विद्यं परिभुत्तन्ति सकलनगरं एककोलाहलमहोसि । राजाराजमहामत्तादयो अन्तमसो दोवारिके उपादाय सम्भवे सन्निपतित्वा सत्थां वन्दित्वा महादुग्गतं उपसङ्कमत्वा—हन्दं भो ! सतं गहेत्वा द्वे सतानि गहेत्वा पञ्च सतानि गहेत्वा अम्हाकं पत्तिं देहीति वदिसु ।

सो सत्थारं पटिपुच्छि^२ वा जानिस्सामीति सत्थुं सन्तिकं गत्वा तमत्थं अरोचेसि ।

सत्था धनं गहेत्वा वा अगहेत्वा वा सम्बसत्तानं पत्तिं देहीति आह ।

सो धनं गहेतुं आरम्भि । मनुस्सा दिगुणचतुग्गुणअट्ठगुणं दिवसेन ददन्ता नवं हिरञ्जाकोटियो अदसु । सत्था अनुमोदनं कत्वा विहारं गन्त्वा भिक्खूहि वत्ते दस्सिते सुगतोवादं दत्त्वा गन्धकुटिं पाविसि ।

राजा सायण्हसमये महादुग्गतं पक्कोसापेत्त्वा सेट्ठिट्ठानेन पूजेसि । भिक्खू धम्मसभायं कथं समुट्ठापेसु आवुसो । सत्था महादुग्गतेन दिन्नं कुण्डकनूवं अजिगुच्छन्तो अमत्तं विद्यं परिभुञ्जि महादुग्गतोपि बहु धनं च सेट्ठिट्ठानं च लभित्वा महासम्पत्तिं पत्तोति । सत्था आगन्त्वा कायन्तुं भिक्खवे । एतरहिं कथायं सन्नि-
सिन्नाति पृच्छित्वा इमायं नामाति वृत्ते न भिक्खवे । इदानीं मे मया अजिगुच्छन्तेन तस्स कुण्डकपूर्वो परिभुत्तो पुग्गे इक्खदेवता हुत्वा परिभुत्तोयेव तदापि चेसं मं निस्सायं सेट्ठिट्ठानं अलत्थेवाति वत्ता अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो एकस्मिं एरण्डरुक्खे रुक्खदेवता हुत्वा निव्वत्ति । तदा तस्मिं गामके मनुस्सा देवतामङ्गलिका होन्ति । अथेकस्मिं छणे सम्पत्ते मनुस्सा अत्तनो अत्तनो रुक्ख-
देवतानं बलिकम्मं अकसु । अयेको दुग्गतमनुस्सो ते मनुस्से रुक्खदेवता पटिजगन्ते दिस्वा एकं एरण्डरुक्खं पटिजग्गि । ते मनुस्सा अत्तनो अत्तनो देवतानं नानप्पकारानि मालागन्धविलेपनादीनि चैव खज्जभोज्जकानि च आदाय गच्छिस्सु । सो पनं कुण्डकपूर्वञ्चेव उलुङ्केन च उदकं आदाय गत्वा एरण्डरुक्खस्स अविदूरे ठत्थां चिन्तेसि, देवता नाम दिव्बखज्जकानि खादन्ति । [३५७] मय्हं देवता इमं कुण्डकपूर्वं न खादिस्सति । किं इमिनां कारणेन नासेमि अहमेव न खादिस्सामीति ततोव निवत्ति ।

बोधिसत्तो खन्वविट्ठपे ठत्वा भो पुरिस ! सचे त्वं इस्सरो भवेय्यासि मय्हं मधुरखज्जकं ददेय्यासि त्वं पनं दुग्गतो अहं तव पूर्वं न खादित्वा अञ्जे किं खादिस्सामि ? मा मे कोट्ठासं नासेहीति वत्ता इमं गाथमाह —

यथन्नो पुरिसो होति तथन्ना तस्स देवता,
आहरेत कण पूव मा मे भाग विनासयाति ।

तत्थ—प्रयन्नोति यथारूपभोजनो । तथन्नाति तस्स पुरिसस्स देवतापि तथारूपभोजनाव होति ।
आहरेत कण पूवन्ति एत कुण्डकेन पक्कपूव आनेहि मय्ह भाग मा विनासेहीति ।

सो निवत्तिवा बोधिसत्त ओलोकेत्वा बलिकम्ममकासि । बोधिसत्तो ततो ओज परिमुञ्जित्वा—
पुरिस । त्व किमत्थ म पटिजग्गसीति आह ।

दुग्गतोमिह सामि । त निस्साय दुग्गतभावतो मुञ्चिवतुकामताय पटिजग्गामीति ।

भो पुरिस । मा चिन्तयि तया कतञ्जुस्स कतवेदिनो पूजा कता इम एरण्ड पग्गिखपित्वा निधि-
कुम्भियो गीवाय गीव आहन्च ठिता, त्व रञ्जो आचिक्खित्वा सकटेहि धन आहरित्वा राजडगरो रासिं कारेहि,
राजा ते तुस्सित्वा सेट्ठिठान दस्सतीति वत्वा बोधिसत्तो अन्तरधायि, सो तथा अकासि । राजा तस्स सेट्ठिठान
अदासि । इति सो बोधिसत्त निस्साय महासम्पत्तै पत्वा यथाकम्म गतो ।

सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा दुग्गतोव एतरहि दुग्गतो, एरण्डरुक्ख-
देवता पन अहमेवाति ।

कुण्डकपूर्वजातक ।

१०. सब्संहारकपञ्चो

सब्संहारको नत्थीति अय सब्संहारकपञ्चो सब्बाकारेन उम्मग्गजातके आवीभविस्सतीति ।

सब्संहारकपञ्चो निट्ठतो ।

परोसतवग्गो एकादसमो ।

१२. हंसीवग्गवण्णना

१. गद्रभपञ्चो

हंसी त्व मञ्जासीति अयम्पि गद्रभपञ्चो उम्मग्गजातके येव आवीभविस्सति ।

गद्रभपञ्चो निट्ठतो ।

२. अमरादेवीपञ्चो

येन सत्तुबिलङ्गा चाति अयम्पि अमरादेविपञ्चो नाम तत्थेव आवीभविस्सति ।

अमरादेवीपञ्चो निट्ठतो ।

३. सिंगालजातकं

सद्दहासि सिंगालस्साति इद सत्था वेलुवने विहरन्तो देवदत्त आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

तस्मिं हि समये भिक्खू धम्मसभाय सन्निपतित्वा आवुसो । देवदत्तेन पञ्चभिक्खुसतानि आदाय गयासीस गन्त्वा य समणो गोतमो करोति न सो धम्मो, यमहं करोमि अयमेव धम्मोति ते भिक्ख अत्तनो लद्धि गाहापेत्वा ठानप्पत्त मुसावाद कत्वा सङ्घ भिन्दित्वा एकसीमाय द्वे उपोसथा कताति देवदत्तस्स अणुणकथ कयेन्ता निसीदिसु । सत्था आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे । एतरहि कथाय सन्निमिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वृत्ते न भिक्खवे । देवदत्तो इदानीं मुसावादी पुब्बेपि मुसावादीयेवाति वत्वा अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीने बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो सुसानवने^१ रुक्खदेवता हुत्वा निम्बति । तदा बाराणसिय नक्खत्त घुट्ठ, मनुस्सा यक्खबलिकम्म करोमाति तेसु तेसु चच्चररच्छादिसु ठानेसु मच्छमसादीनि विप्पकिरित्वा कपालकेसु बहु सुर ठपर्यसु । अथेको सिंगालो अड्डरत्तसमये निद्धमने^२ नगर पविसित्वा मच्छमस खादित्वा सुर पवित्वा पुन्नागगच्छन्तर पविसित्वा याव अरुणुग्गमना निह ओक्कमि । सो पबुज्झित्वा आलोक दिस्वा इदानि निक्खपितु न सक्काति मग्गसमीप गन्त्वा अदिस्समानो निपज्जित्वा अञ्ज^३ मनुस्से दिस्वापि किञ्चि अवत्वा एक ब्राह्मण मुखधोवनत्थाय गच्छन्त दिस्वा चित्तेसि ब्राह्मणा नाम धनलोजा होन्ति, इम धनेन पलोभेत्वा यथा म उपकञ्चन्तरे कत्वा उत्तरासङ्गणे पटिच्छादेत्वा नगरा नीहरति तथा करिस्सामीति । सो मनुस्सभासाय—ब्राह्मणाति आह ।

सो निवत्तित्वा को म पक्कोसतीति आह ।

अहं ब्राह्मणाति ।

किं कारणाति ?

ब्राह्मण ! मय्यहं द्वे कहापणसतानि अत्थि सत्ते म उपकञ्चन्तरे कत्वा उत्तरासङ्गणे पटिच्छादेत्वा यथा म कोचि पस्सति तथा नगरा निक्खामेतु सक्कोसि तुय्य ते कहापणे दस्सामीति ।

ब्राह्मणो धनलोभेन साधूति सम्पटिच्छित्वा त तथा कत्वा आदाय नगरा निक्खमित्वा थोकं अगमासि ।

अथ न सिंगालो पुच्छि कतरं ठानं ब्राह्मणाति ।

असुकं नामाति ।

अञ्ज थोक ठान गच्छाति ।

एव पुनप्पुन वदन्तो महासुसान पत्वा इध मं ओतारेहीति आह । तत्थ न ओतारेसि । सिंगालो—तेनहि ब्राह्मण ! उत्तरसाटक [३५६] पत्थराति आह ।

सो धनलोभेन साधूति पत्थरि ।

अथ न इम रुक्खमूल खणाहीति पठविखणने योजेत्वा ब्राह्मणास्स उत्तरसाटक अभिरुह चतुसु कण्ठेसु मज्जे चाति पञ्चसु ठानेसु सरीरनिस्सन्द पातेत्वा मक्खेत्वा चेव तेमेत्वा च सुसानवन पाविसि । बोधिसत्तो रुक्खविट्ठे ठत्वा इम गाथमाह —

सद्दहासि सिंगालस्स सुरापीतस्स ब्राह्मण !

सिप्पिकान सत नत्थि कुतो कससता दुवेति ।

तत्थ—सद्दहासीति सद्दहेसि । अयमेव वा पाठो । पत्तियायसीति अत्थो । सिप्पिकान सत्त नत्थीति एतस्स हि सिप्पिकान सत्तम्पि नत्थि । कृतो कससत्ता दुबेति द्वे कहापणसत्तानि पनस्स कृतोयेवाति ।

बोविसत्तो इम गाथ वत्वा गच्छ ब्राह्मण । तव साटक धोवित्वा नहायित्वा अत्तनो कम्म करोहीति वत्वा अन्तरधायि । ब्राह्मणो तथा कत्वा वञ्चितो वतम्हीति दोमनस्सप्पत्तो पक्कामि । सत्था इम धम्म-
देसन आहरित्वा जातक समोधानेसि ।

तदा सिगालो देवदत्तो अहोसि । रुक्खदेवता पन अहमेवाति ।

सिगालजातक ।

४ मितचिन्तीजातकं

बहुचिन्ती अप्पचिन्ती चाति इद सत्था जेतवने विहरन्तो द्वे महल्लकत्थेरे आरब्भ कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

ते किर जनपदे एकस्मि अरञ्जावासे वस्स वसित्वा सत्थु दस्सन्तथाय गच्छिस्सामाति पाण्डेय्य सज्जेत्वा अज्ज गच्छाम स्वे गच्छामाति मास अतिककामेत्वा पुन पाण्डेय्य सज्जेत्वा तथेव मास पुन मासन्ति एव अत्तनो कुसीतभावेन चेव निवासट्टाने च अपेक्खाय तयो मासे अतिककमित्वा ततो निक्खम्म जेतवन गत्वा सभागट्टाने पत्तचीवर पटिसामेत्वा सत्थार पस्सिस्सु । अथ ते भिक्खू पुच्छिस्सु चिर वो आवुसो । बुद्धपट्टान अकरोत्तान कस्मा एव चिरायित्थाति ? ते तमत्थ आरोचेस्सु । अथ नेस सो आलसियकुसीतभावो भिक्खुसङ्घे पाकटो जातो, धम्मसभायम्पि तेस भिक्खूनमेव आलसियभाव निस्साय कथं समुट्ठापेस्सु ।

सत्था आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे । एतग्हि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वृत्ते ते पक्कोसापेत्वा सच्च किर तुम्हे भिक्खवे । अलसा कुसीताति पुच्छित्वा सच्च भन्तेति वृत्ते न भिक्खवे । इदानीवेते अलसा, पुञ्चपि अलसा चेव निवासट्टाने च सालया सापेक्खाति वत्ता अतीत आहरि —[२६०]

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बाराणसीनदिय तयो मच्छा अहेसु । बहुचिन्ती अप्पचिन्ती मितचिन्तीति तेस नामाति, ते अरञ्जातो मनुस्सपथ आगमिस्सु । तत्थ मितचिन्ती इतरे द्वे एवमाह अयं मनुस्सपथो नाम सासङ्को सप्पट्ठिभयो, केवट्टा नानप्पकाराति जालकुमिणादीनि खिपित्वा मच्छे गण्ठति मय अरञ्जमेव गच्छामाति । इतरे द्वे जना अलमताय चेव आमिसिगिद्धताय च अज्ज गच्छाम स्वे गच्छामाति नयो मासे अतिककामेस्सु । अथ केवट्टा नदिय जालं खिपिस्सु । बहुचिन्ती च अप्पचिन्ती च गोचर गण्ठता पुरतो गच्छन्ति । ते अत्तनो अन्धबालताय जालगन्ध असल्लक्खेत्वा जालकुच्छिमेव पविसिस्सु । मितचिन्ती पच्छतो आगच्छन्तो जालगन्ध सल्लक्खेत्वा तेसञ्च जालकुच्छि पविट्टभावं ज्ञत्वा इमेम कुसीतान अन्धबालान जीवितदान दस्सामीति चिन्तेत्वा बहिपस्सेन जालकुच्छिट्टान गन्त्वा जालकुच्छि फालेत्वा निक्खन्तसदिसो हुत्वा उदक आलोलेन्तो जालस्स पुरतो पतित्वा पतित्वा पुन जालकुच्छि पविसित्वा पच्छिमभागेन फालेत्वा निक्खन्तसदिसो उदक आलोलेन्तो पच्छिमभागेन पति । केवट्टा मच्छा जाल फालेत्वा गताति मञ्जमाना जालकोटिय गहेत्वा उक्खिपिस्सु । ते द्वेपि मच्छा जालतो मुञ्चित्वा उदके पतिस्सु । इति तेहि मितचिन्ति निस्साय जीवित लद्ध । सत्था इम अतीत आहरित्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इम गाथमाह —

बहुचिन्ती अप्पचिन्ती च उभो जाले अब्भरे,

मितचिन्ती अमोचेसि उभो तत्थ समागताति ।

तत्थ—बहुचिन्तीति बहुचिन्तनताय वितक्कबहुलताय एव लद्धनाम्भो । इतरेसुपि द्वीस् अयमेव नयो । उभो तत्थ समागताति मितचिन्ति निस्साय लद्धजीविता तत्थ उदके पुन उभोपि जना मितचिन्तिना सिद्धिं समागताति अत्थो ।

एव सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा सच्चानि पकासेत्वा जातक समोधानेसि । सच्चपरियं साने महल्लका भिक्खू सोतापत्तिफले पतिट्ठहिस्सु । तदा बहुचिन्ती च अप्पचिन्ती च इमे द्वे अहेसु । मितचिन्ती पन अहमेवाति ।

मितचिन्तीजातक ।

५. अनुसासिकजातकं

यायञ्जामनुसासतीति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एक अनुसासिक भिवखुनि आरब्ध कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सा किर सावत्थिवासिनी एका कुलधीता । पब्बजित्वा उपमम्पन्नकालतो पट्टाय सग्गधग्गे ३, ननु-
युत्ता अभिसगिद्धा हुत्वा यत्थ अञ्जा भिवखुनियो [३६१] न गच्छन्ति तादिसे नगग्गस्स एकदेसे पिण्डाय च०ति ।
अयस्सा मनुस्सा पणीत पिण्डपात देन्ति । सा रसतण्हय्य बन्धित्वा सचे इमस्मिं पदेसे अञ्जापि भिवखुनियो
पिण्डाय चरिस्सन्ति मय्ह लाभो परिहायिस्सति, यथा एत पदेस अञ्जा नागच्छन्ति एव मया कात्तु बट्टतीति
चिन्तेत्वा भिवखुनी उपस्सय गत्त्वा—अय्ये । असुकट्टाने चण्डो हत्थी, चण्डो अस्सो, चण्डो कुवकुरो चरति ।
सपरिस्सयट्टान । मा तत्थ पिण्डाय चरित्थाति, भिवखुनियो अनुसासति ।

तस्सा सुत्वा एका भिवखुनीपि त पदेस गीव परिवत्तेत्वा न ओलोकेसि । तस्सा एकस्मिं दिवसे तस्मिं
पदेसे पिण्डाय चरन्ति या वेगेनेक गेह पविमन्ति या चण्डो मेण्डको पहरित्वा ऊरट्टिक भिन्दि । मनुस्सा वेगेन
उपगवित्वा । इमा भिन्न ऊरट्टिक एकतो बन्धित्वा त भिवखुनि मञ्चेनादाय भिवखुनि उपस्सय नयिस्सु । भिवखु
नियो अय अञ्जा भिवखुनियो अनुसासित्वा सय तस्मिं पदेसे चरन्ती ऊरट्टि भिन्दापेत्वा आगताति परिहास
अकस्सु । तस्मिं तां कतकारणं न चिरस्सेव भिवखुसङ्घे पाकट अहोमि ।

अयेकदिवस धम्मसभाय भिवखू आवुसो । अनुसासिकभिवखुनी अञ्जा अनुसासित्वा सय तस्मिं
पदेसे चरमाना चण्डेन मेण्डकेन ऊर भिन्दापेसीति तस्सा अग्गकथ कथेस्सु । सत्था आगत्वा काय नत्थ भिवखवे ।
एतहि कथाय मत्थिसिज्जाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वृत्ते न भिवखवे । इदानीं पुब्बेपेसा अञ्जे अनुसा-
सतियेव, सय पन न वत्तति निच्चकाले दुक्खमेव अनुभवतीति वत्त्वा अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो अरञ्जे सकुणयोनिय निब्बत्तित्वा वयप्पत्तो
सकुणजेट्टको हुत्वा अनेकसकुणसतपरिवारो हिमवन्त पाविसि । तस्स तत्थ वसनकाले एका चण्डा सकुणिका
महावत्ति मग्ग गत्त्वा गोचर गण्हाति । सा तत्थ सकटेहि पतितानि बीहिमुग्गबीजादीनि लभित्वा यथादानि
इम पदेस अञ्जे सकुणा नागच्छन्ति तथा करिस्सापीति चिन्तेत्वा सकुणसङ्घस्स ओवाद देति । महावत्त-
निमहामग्गे नाम सप्पटिभयो, हत्थिअस्सादयो चेव चण्डगोणयुत्तयानादीनि च सञ्चरन्ति, सहसा उपपत्ति तुमिप
न सक्का होति, न तत्थ गन्तव्वन्ति । सकुणसङ्घो तस्सा अनुसासिकात्वेव नाम अकासि ।

सा एकदिवस वत्तनिमहामग्गे चरन्ती महामग्गे वेगेनागच्छन्तस्स यानस्स सद् सुत्वा निर्वात्तत्वा ओ लो-
केत्वा दूरे तावाति चरतियेव । अथ न यान वातवेगेन सीघमेव सम्पापुणि । सा उट्ठात्ता नासविख । चक्केन
द्विधा छिन्दित्वा गता । सकुणजेट्टको सकुणे समानेन्तो त अदिस्वा अनुसासिका न दिस्सति उपधारेथ नन्ति
[३६२] आह । सकुणा उपधारेन्ता त महामग्गे द्वेधा छिन्न दिस्वा सकुणजेट्टकस्स आरोचेस्सु । सकुणजेट्टको
सा अञ्जा सकुणिका वारेत्वा सय तत्थ चरमाना द्वेधा छिन्ना किराति वत्त्वा इम गायमाह —

यायञ्जामनुसासति सय लोलुप्पचारिणी,

साय विपक्खिका सेति हता चक्केन सालिकाति ।

तत्थ—यायञ्जामनुसासतीति यकारो पदसन्धिकरो । या अञ्जे अनुसासतीति अत्थो । सय
सयति । हता चक्केन सालिकाति यानचक्केन हता सालिका सकुणिकाति ।

सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा अनुसासिका सकुणिका अय अनुसासिका
भिवखुनी अहोसि, सकुणजेट्टको पन अहमेवाति ।

अनुसासिकजातक ।

६. दुब्बचजातकं

अतिकरमकराचरियाति इद सत्था जेतवने विहरन्तो एक दुब्बचभिक्षु आरब्भ कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

तस्स वत्थु नवकनिभाते गिज्झजातके आवीभविस्सति । सत्था पन त भिक्षु आमन्तेत्वा भिक्षु ।
न त्व इदानीं दुब्बचो पुञ्जेपि दुब्बचो । दुब्बचभावेनेव पण्डितान ओवाद अकरोन्तो सत्तिप्पहारेण जीवि-
तक्खय पत्तोसीति वत्वा अतीत आहरि --

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो लङ्घननटकयोनिय पटिसन्धि गहेत्वा वयप्पत्तो
पञ्चावा उपायकुसलो अहोसि । सो एकस्स नटकस्स सन्तिके सत्तिलङ्घनसिप्प सिखित्वा आचरियेन सद्धि
सिप्प दस्सेन्तो विवरति । आचरियो पनम्स चतुप्पञ्चोव सत्तीन लङ्घनसिप्प जानाति न पञ्चम । सो एक-
दिवस एकस्मि गामके सिप्प दस्सेन्तो सुरामदमत्तो पञ्च सत्तियो लङ्घिस्सामीति पटिपाटिया ठपेसि ।

अथ न बोधिसत्तो अह--आचरिय । त्व पञ्चसत्तिलङ्घनसिप्प न जानासि, एक सत्ति हर । सचे
लङ्घिस्ससि पञ्चमाय सत्तिया विद्धो मरिस्ससीति ।

सो सुरामदमत्तताय त्व हि मय्ह पमाण न जानासीति तस्स वचन अनादियित्वा चतरसो लङ्घेत्वा
पञ्चमाय सत्तिया दण्डके मय्कपुप्फ विय आवुतो परिदेवमानो निपज्जि । अथ न बोधिसत्तो पण्डितान वचन
अक्त्वा इम न्यसन पत्तोसीति इम गाथमाह --

अतिकरमकराचरिय । मय्हम्पेत न रुच्चति,

चतुत्थे लङ्घित्वान पञ्चमायसि आवुतोति ।

तत्थ--अतिकरमकराचरियाति आचरिय । अज्ज त्व अतिकर अकरि अत्तनो करणतो अतिरेककरण
अकरीति अत्थो । मय्हम्पेत न रुच्चतीति मय्ह अन्तेवासिकस्सपि समानस्स एत तव करण न रुच्चति, तेन
ते अह पठममेव कथेसिन्ति दीपेति । अतुत्थे लङ्घयित्वानाति चतुत्थे सत्तिफले अपतित्वा अत्तान लङ्घयित्वा
पञ्चमायसि आवुतोति पण्डितान वचन अगण्हन्तो इदानीं पञ्चमाय सत्तिया आवुतोसीति ।

इद वत्वा आचरिय सत्तितो अपनेत्वा कत्तब्बयुत्तक अकासि । सत्था इम अतीत आहरित्वा जातक
समोधानेसि । तदा आचरियो अय दुब्बचो अहोसि । अन्तेवासिको पन अहमेवाति ।

दुब्बचजातक ।

७. तित्तिरजातकं

अचक्षुग्गता अतिबलनाति इद सत्था जेतवने विहरन्तो कोकालिक आरब्भ कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

तस्स वत्थु तेरसनिपाते तक्कारियजातके आवीभविस्सति । सत्था पन न भिक्खवे । कोकालिको इदानेव अत्तनो वाच निस्साय नट्ठो, पुब्बेपि नट्ठो येवाति वत्था अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो उदिच्चब्राह्मणकुले निब्बत्तित्वा-व्यपत्तो तवक-सिलाय सब्ब सिप्पानि उग्गण्हित्वा कामे पहाय इसिपन्नज्ज पन्नजित्वा पञ्चाभिञ्जा अट्ट समापत्तियो निब्बत्तेसि । हिमवन्तपदेसे सब्बो इसिगणो सन्नपत्तित्वा त ओवादाचरिय कत्वा परिवारेसि । सो पञ्चन्न इसिसतान ओवादाचरियो हुत्वा भानकीलाय कीलन्तो हिमवन्ते वसि ।

तदा एको पण्डुरोगी तापसो कुठारिं गहेत्वा कट्ठ फालेति । अथेको मुखरतापसो तस्स सन्तिके निसी-दित्वा इध पहार देहि इध पहार देहीति त तापस रोसेसि । सो कृञ्चित्वा न दानि मे त्व दाहफलनकसिप्प सिक्खापनकाचरियोति तिण्ह कुठारि उक्खिपित्वा एकप्पहारेनेव जीवितक्खय पापेसि । बोधिसत्तो तस्स सरीर-किच्च कारेसि ।

तदा अस्समतो अविदूरे एकस्मिं वम्मिकपादे तित्तिरो वसति । सो साय पात वम्मिकमत्थके ठत्वा महावस्सित वस्सि । त सुत्वा एको लुङ्को तित्तिरेन भवितव्वन्ति सहसञ्जाय गन्त्वा त वधित्वा आदाय गतो । बोधिसत्तो तस्स सह असुगन्तो असुकट्टाने तित्तिरो वमति, किञ्चुखो तस्स सहो न सूयतीति तापसे पुच्छि । ते तस्स तमत्थ आरोचेस् ।

सो उभोपि तानि कारणानि ससन्देत्वा इसिगणमज्जे इम गाथमाह —[३६४]

अचक्षुग्गता अतिबलता अतिबेल पभासिता,

वाचा हनति दुम्मेध तित्तिर वातिवस्सितन्ति ।

तत्थ—अचक्षुग्गताति अति उग्गता । अतिबलताति पुनप्पुन भासमानेन अतिबलसभावा । अति-बेल पभासिताति अतिक्कस्तवेला पमाणातिक्कमेन भासिता । तित्तिर वातिवस्सितन्ति यथा तित्तिर अतिवस्सित हनति तथा एवरूपा वाचा दुम्मेध बालपुगल हन्तीति ।

एव बोधिसत्तो इसिगणस्स ओवाद दत्त्वा चत्तारो ब्रह्मविहारे भावेत्वा ब्रह्मलोकपरायणो अहोसि । सत्थापि न—भिक्खवे । कोकालिको इदानेव अत्तनो वचन निस्साय नट्ठो, पुब्बेपि नस्सियेवाति इम धम्म-देसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा दुब्बचतापसो कोकालिको अहोसि, इसिगणो बुद्धपरिसा । गण-सत्था पन अहमेवाति ।

तित्तिरजातक ।

८. वट्टकजातकं

नाचिन्तयन्तो पुरिसोति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो उत्तरसेट्ठिपुत्त आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सावत्थिय किर उत्तरसेट्ठी नाम अहोसि महाविभवो । तस्स भरियाय क्खिंय एको पुञ्जावा सत्तो ब्रह्मलोका चवित्वा पटिसन्धि गहेत्वा वयपत्तो अभिरूपो अहोसि ब्रह्मवण्णी । अथेकदिवस सावत्थिय कत्ति-कच्छणे नक्खत्ते वुट्ठो सब्बो लोको नक्खत्तनिसितो अहोसि । तस्स सहायका अञ्जो सेट्ठिपुत्ता सपजापत्तिका अहेस् । उत्तरसेट्ठिपुत्तस्स पन दीवरत्त ब्रह्मलोके वसितत्ता किलेसेस्सु चित्तं न अत्तीयति । अथस्स सहायका उत्तरसेट्ठिपुत्तस्सापि एक इत्थि आनेत्वा नक्खत्त कीलस्सामाति सम्मन्तयित्वा त उपसङ्कमत्वा—सम्म । इमस्मि नगरे कत्तिकरत्तिवारच्छणो वुट्ठो तुम्हम्पि एक इत्थि आनेत्वा नक्खत्त कीलस्सामाति आहस्सु ।

अतीतवत्थु

न ममत्थो इत्थियाति च वृत्तेपि न पुनप्पुन निबन्धित्वा सम्पटिच्छापेत्वा एक वण्णदासिं सब्बालङ्काग-पतिमण्डित कत्वा तस्स घर नेत्वा त्व सेट्ठिपुत्तस्स सन्तिक गच्छाति सयनघर पेसेत्वा निक्खमिस्सु । त सय-नघर पविट्ठम्पि सेट्ठिपुत्तो नेव ओलोकेति नालपति । सा चिन्तेसि अय एव रूपगगप्पत्त उत्तमविलाससम्पन्न म नेव ओलोकेति नालपति इदानीं न अत्तो इत्थि कुत्तलीलाय ओलोकापेस्सामीति इत्थिलीलहे दस्सेन्ती पहट्ठा-कारेण अग्गदन्ते विवरित्वा सित अकासि । सेट्ठिपुत्तो ओलोकेत्वा दन्तट्टिके निमित्त गण्हि । अथस्स अट्टिक-सञ्जा उप्पज्जि । सकलम्पि त सरीर अट्टिकसङ्खलिका विद्य पञ्जायि । सो तस्सा परिब्बय दत्वा गच्छाति उय्योजेसि । [३६५]

त तस्स घरा ओतिण्ण एको इस्सरो अन्तरवीथिय दिस्वा परिब्बय दत्वा अत्तनो घर नेसि । सत्ताहे वीतिवत्ते नक्खत्त ओसि न वग्गदासिया माता धीनु आगमन अदिस्वा सेट्ठिपुत्तान सन्तिक गन्त्वा कह साति पुच्छि । ते उत्तरसेट्ठिपुत्तस्स घर गन्त्वा कह साति पुच्छिस्सु ।

तङ्खण्णयेव तस्सा परिब्बय दत्वा उय्योजेसिन्ति ।

अथस्सा माता रोदन्ती धीतर मे न पस्सामि धीतर मे समानेथाति उत्तरसेट्ठिपुत्त आदाय रञ्जो सन्तिक अगमासि । राजा च अट्ट विनिच्छिनन्तो—इमे ते सेट्ठिपुत्ता वण्णदासि आनेत्वा अदसूति पुच्छि ।

आम देवाति ।

इदानीं सा कहन्ति ?

न जानामि, तङ्खण्णञ्जेव न उय्योजेसिन्ति ।

इदानीं त समानेत्तु सक्कोसीति ?

न सक्कोमि देवाति ।

राजा—सचे समानेत्तु न सक्कोति राजाणमस्स करोथाति आह ।

अय न पञ्जाबाह बन्धित्वा राजाण करिस्सामाति गहेत्वा पक्कमिस्सु । सेट्ठिपुत्त किर वण्णदासिं समा-नेत्तु असक्कोन्त राजा राजाण कारेतीति सकलनगर एककोलाहलमहोसि । महाजनो उरे हत्थे ठपेत्वा किं नामेत सामि । अत्तनो वो अननुच्छविक लद्धन्ति परिदेवति । सेट्ठीपि पुत्तस्स पच्छतो पच्छतो परिदेवन्तो गच्छति । सेट्ठिपुत्तो चिन्तेसि इदं मय्ह एवरूप दुक्ख अगारे वसनभावेण उप्पन्न, सचे इतो मुच्चिस्सामि महा-गोतमसम्मासम्बुद्धस्स सन्तिके पब्बजिस्सामीति ।

सापि खो वण्णदासी त कोलाहलसद् सुत्वा किं सद्दो नामेसोति पुच्छित्वा त पवत्ति सुत्वा वेगेण ओत-रित्वा—उस्सरथ उस्सरथ सामि । म राजपुरिसान दट्ठु देथाति अत्तान दस्सेसि ।

राजपुरिसा त दिस्वा मातर पटिच्छापेत्वा सेट्ठिपुत्त मुञ्चित्वा पक्कमिसु । सो सहायपरिवृतोव नदि गन्त्वा ससैस नहायित्वा गेह गन्त्वा भुत्तपातरासो मातातिपरो पब्बज्ज अनुजानापेत्वा चीवरसाटके आदाय महन्तेन परिवारेन सत्थु सन्तिक गन्त्वा बन्दित्वा पब्बज्ज याचित्वा पब्बज्जञ्च उपसम्पदञ्च लभित्वा अविस्सट्ठकम्मट्ठानो विपस्सन वड्ढेत्वा न चिरस्सेव अरहत्ते पतिट्ठासि ।

अथेकदिवस धम्मसभाय सन्निपतिता भिक्खू—आवुसो । उत्तरसेट्ठिपुत्तो अत्तनो भये उप्पन्ने सासनस्स गुण जानित्वा इमम्हा दुक्खा मुच्चमानो पब्बजिस्सामीति चिन्तेत्वा सुचिन्तितेन मरणमुत्तो चेव पब्बजितो च अगगफले पतिट्ठितोति तस्स गुणकथ कथेसु । सत्था आगन्त्वा काय नुत्थ भिक्खवे । एतरहि कथाय सन्नि-सिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे । उत्तरसेट्ठिपुत्तोव अत्तनो भये उप्पन्ने इमिना उपायेन इमम्हा दुक्खा मुच्चिस्सामीति चिन्तेन्तो मरणभया मुत्तो अतीते पण्डितापि अत्तनो भये उप्पन्ने इमिना उपायेन इमम्हा दुक्खा मुच्चिस्सामीति चिन्तेत्वा मरणभयदुक्खतो मुच्चिसुयेवाति वत्वा अतीत आहरि—(३६६)

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो च्छितिपटिसन्धिवसेन परिवत्तन्तो वट्टकयोनि य निब्वत्ति । तदा एको वट्टकलुङ्को अरञ्जो बहू वट्टके आहरित्वा गेहे ठपेत्वा गोचर दत्वा मूले गहेत्वा आगतान हत्थेवट्टके विक्किणन्तो जीविक कप्पेति । सो एकदिवस बहूहि वट्टकेहि सद्धि बोधिसत्तम्पि गहेत्वा आनेसि ।

बोधिसत्तो चिन्तेसि—सच्चह इमिना दिन्नगोचर पानीयञ्च परिभुञ्जिस्सामि अय म गहेत्वा आगतान मनुस्सान दस्सति । सचे पन न परिभुञ्जिस्सामि अह मिलायिस्सामि । अथ म मिलात दिस्वा मनुस्सा न गण्हिस्सन्ति, एव मे सोत्थि भविस्सति । इम उपाय करिस्सामीति । सो तथा करोन्तो मिलायित्वा अट्ठिचम्म-मत्तो अहोसि । मनुस्सा त दिस्वा न गण्हिस्सु । लुङ्को बोधिसत्त ठपेत्वा सेसेसु वट्टकेसु परिवखीणोसु पच्छि नीह-रित्वा द्वारे ठपेत्वा बोधिसत्त हत्थतले कत्वा कि नुखो अय वट्टकोति न ओलोकेतु आरद्धो । अथस्स पमत्तभाव जत्वा बोधिसत्तो पक्खे पसारेत्वा उप्पतित्वा अरञ्जमेव गतो । अञ्जो वट्टका त दिस्वा किञ्चुखो न पञ्जा-यसि कह गतोसीति पुच्छित्वा लुङ्केन गहितोम्हीति वुत्ते कि कत्वा मुत्तोसीति पुच्छिस्सु । बोधिसत्तो अह तेन दिन्नगोचर अगहेत्वा पानीय अपिबित्वा उपायचिन्ताय मुत्तोति वत्वा इम गथमाह—

नाचिन्तयन्तो पुरिसो विसेसमधिगच्छति,

चिन्तितस्स फल पस्स मुत्तोस्मि वधबन्धनाति ।

तत्थाय पिण्डत्थो । पुरिसो दुक्ख पत्वा इमिना नाम उपायेन इमम्हा दुक्खा मुच्चिस्सामीति अचिन्त-यन्तो अत्तनो दुक्खा मोक्खसखात विसेस नाधिगच्छति । इदानी पन मया चिन्तितकम्मस्स फल पस्स । तेनेव उपायेन मुत्तोस्मि वधबन्धना मरणतो च बन्धनतो च मुत्तो अहन्ति ।

एव बोधिसत्तो अत्तना कतकारण आचिविख ।

सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा मरणमुत्तो वट्टको पन अहमेवाति ।

वट्टकजातक ।

९. अकालराविजातकं

अमातापितरि सवद्धोति^१ इद सत्था जेतवने विहरन्तो एक अकालरावि भिक्खु आरब्भ कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सो किर सावत्थिवासी कुलपुत्तो सासने पब्बजित्वा वत्त वा सिक्ख वा न उग्गणिह । सो इमस्मिं काले मया वत्त कातब्ब, इमस्मिं काले उपट्ठातब्ब, इमस्मिं काले सज्झायितव्वन्ति न जानाति । पठमयामेपि [३६७] मज्झिमयामेपि पच्चिन्नयामेपि पगुद्धपबुद्धकखण्येव महासद्द करोति । भिक्खू निह न लभन्ति । धम्मसभाय भिक्खू—आवुसो ! असुकभिक्खु एवरूपे रतनसासने पब्बजित्वा वत्त वा सिक्ख वा काल वा अकाल वा न जानातीति तस्स अगुणकथ कथेसु । सत्था आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे । एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छिवा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे । इदानेवेस अकालरावी पुब्बेपि अकालरावीयेव । कालकाल अजाननभावेन गीवाय वलिताय जीवितकखय पत्तोति वत्वा अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो उदिच्चब्राह्मणकुले निव्वत्तित्वा वयपत्तो सब्ब-सिंसेसु पार गत्वा बाराणसिय दिसापामोक्खो आचरियो हुत्वा पञ्चसते माणवे सिप्प वाचेसि । तेस माण-वान एको कालरावी कुक्कुटो अस्थि । ते तस्स वस्सितसद्देन उट्ठाय सिप्प सिक्खन्ति । सो कालमकासि । ते अञ्ज कुक्कुट परिप्रेसन्ता चरन्ति । अयेको माणवको सुसानवने दारुणि उद्धरन्तो एक कुक्कुट दिस्वा आनेत्वा पञ्जरे ठपेत्वा पटिज्जगति । सो सुसाने वड्ढितत्ता असुकवेलाय नाम वस्सितव्वन्ति अजानन्तो कदाचि अति-रत्ति वस्सति, कदाचि अरुणममने । माणवा तस्स अतिरत्ति वस्सितकाले सिप्प सिक्खन्ता याव अरुणममना सिक्खितु न सक्कोन्ति निदायमाना गहितट्ठानम्पि नप स्सन्ति, अतिपभाते वस्सितकाले सज्झायस्स ओकासमेव न लभन्ति । माणवा अय अतिरत्ति वा वस्सति अतिपभाते वा इम निस्साय अग्हाक सिप्प न निट्ठायिस्सतीति त गहेत्वा गीव वट्टेत्वा जीवितकखय पापेत्वा अकालरावी कुक्कुटो अम्हेहि घातितोति आचरियस्स कथेसु । आचरियो ओवाद अगहेत्वा सवड्ढितभावेन मरणप्पत्तोति वत्वा इम गाथमाह —

अमातापितरिसवद्धो अनाचरियकुले वस,

नाय काल अकाल वा अभिजानाति कुक्कुटोति ।

तत्थ—अमातापितरिसवद्धोति मातापितरो निस्साय तेस ओवाद अगहेत्वा सवद्धो । अनाचरियकुले वसन्ति आचरियकुलेपि अवसमानो आचरसिक्खापक कञ्चिनिस्साय अवसितत्ताति अत्थो । काल अकाल वाति इमस्मिं काले वस्सितव्व, इमस्मिं काले न वस्सितव्वन्ति एव वस्सितव्वयुत्तकाल वा अकाल वा एस कुक्कुटो न जानाति । अजाननभावेनेव जीवितकखय पत्तोति ।

इद कारण दस्सेत्वा बोधिसत्तो यावतायुक ठत्वा यथाक्म्म गतो । सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा अकालरावी कुक्कुटो अय भिक्खु अहोसि । अन्तेवासिका बुद्धपरिसा । आचरियो पन अहमेवाति ।

अकालरावीजातकं । [३६८]

१. स्या०—अमातापितुसवद्धोति ।

१०. बन्धनमांखजातकं

अबद्धा तस्य बज्रभङ्गतीति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो चिञ्चमाराणविक आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

तस्सा वत्थु द्वादसकनिपाते महापदुमजातके आवीभविस्सति । तदा पन सत्या न भिवखवे । चिञ्च-
माराणविका इदानेव म अभूतेन अब्भाचिक्खति पुब्बेपि अब्भाचिविखयेवाति वत्ता अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो पुरोहितस्स गेहे निब्बत्तित्वा वयप्पत्तो पितु अच्च-
येन तस्सेव पुरोहितो अहोसि । तेन अगमहेसिया वरो दिन्नो होति—भद्दे । य इच्छसि त वदेय्यासीति ।
सा एवमाह—मय्ह अञ्जो वरो नाम न दुल्लभो इतो पन ते पट्टाय अञ्जा इत्थी किलेसवसेन न
ओलोकेतब्बाति ।

सो पटिक्खपित्वा पुनप्पुन निप्पीलियमानो तस्सा वचन अतिवकमित् असवकोन्तो सम्पटिच्छित्वा
ततो पट्टाय सोलससु नाटकित्थिसहस्सेस् किलेसवसेन एकित्थिम्पि न ओलोकेसि । अथस्स पच्चन्तो कुप्पि ।
पच्चन्ते ठितयोधा चोरेहि सद्धि द्वे तयो सङ्गामे कत्वा इतो उत्तरि मय न सक्कोमाति रञ्जो पण्ण पेसेसु ।
राजा तस्य गन्तुकामो बलकाय सह्रित्वा त पक्कोसापेत्वा—भद्दे । अह पच्चन्त गच्छामि तस्य नानप्परानि
यद्धानि होन्ति जयपराजयोपि अनिबद्धो तादिसेसु ठानेसु मातुगामो दुप्परिहारो, त्व इधेव निवत्ताहीति आह ।

सा न सक्का देव । मया निवत्तितुन्ति पुनप्पुन रञ्जा पटिक्खत्ता आह—तेनहि एकेक योजन गन्त्वा
मय्ह सखदुक्ख जाननत्थ एकेक मनुस्स पेसेय्याथाति ।

राजा सावूति सम्पटिच्छित्वा बोधिसत्त नगरे ठप्तेवा महन्तेन बलकायेन निवखमित्वा गच्छतो योजने
योजने एकेक पुरिस अम्हाक आरोग्य आरोचेत्वा देविया सुखदुक्ख जानित्वा आगच्छाति पेसेसि । सा आगता-
गत पुरिस राजा त किमत्थ पेसेसीति पुच्छित्वा तुम्हाक सुखदुक्ख जाननत्थयाति वुत्ते तेनहि एहीति तेन सद्धि
असद्धम्म पटिसेवति ।

राजा द्वत्तिसयोजनमग्ग गच्छन्तो द्वत्तिसजने पेसेसि । सा सब्बेहिपि तेहि सद्धि तथेव अकासि । राजा
पच्चन्त वूपसमेत्वा जनपद समस्सासेत्वा पुन आगच्छन्तोपि तथेव द्वत्तिस जने पेसेसि । सा तेहिपि सद्धि तथेव
विप्पटिपज्जियेव ।

राजा आगन्त्वा जयक्खन्धावारट्टाने ठत्वा नगर पटिजग्गापेत्तुति बोधिसत्तस्स पण्ण पेसेसि । बोधि-
सत्तो सकलनगर पटिजग्गापेत्वा राजनिवेसन पटिजग्गापेन्तो देविया वसनट्टान अगमासि । सा बोधिसत्तस्स
रूपगप्पत्त काय दिस्वा सण्ठातुमसक्कोन्ती—एहि ब्राह्मण ! सयन अभिरुहाति आह ।

बोधिसत्तो—मा एव अवच, राजापि मे गरु अकुसलापि भायामि, न सक्का मया एव कातुन्ति [३६९]
आह ।

चतुसट्ठिया पादमूलिकान नेव राजा गरु, न अकुसला भायन्ति, तवेव राजा गरु त्व येव च अकुसला भाय-
सीति ?

आम सचे तेसम्पि एवम्भवेय्य न एवरूप करेय्यु, अहम्पन जानमानो एवरूप साहसिककम्म न करि-
स्सामीति ।

किं बहु विप्पलपसि सचे मे वचन न करोसि सीस ते छिन्दापेस्सामीति ।

तिट्ठतु ताव एकास्मि अत्तभावे सीस अत्तभावसहस्सेपि सीसे छिज्जन्ते न सक्का मया एवरूप कातुन्ति ।
सा होतु जानिस्सामीति बोधिसत्त तज्जेत्वा अत्तनो गम्भ पविसित्वा सरीरे नखवलज्ज दस्सेत्वा तैलेन
गत्तानि अब्धज्जेत्वा कलिट्टुधातुक वत्थ निवासेत्वा गिलानालय कत्वा दासिया आणापेसि रञ्जो कह देवीति

वृत्तं गिलानाति क्येय्यायाति बोधिसत्तोपि रञ्जो पटिपथ अगमासि । राजा नगर पदक्खिण कत्वा पासाद अभिरुह्य देवि अपस्सन्तो कह देवीति पुच्छि । गिलाना देवाति । सोपि सिरिगम्भ पविसित्वा तस्सा पिट्ठि परिमज्जन्तो—किं ते भद्दे ! अफासुकन्ति पुच्छि ।

सा तुण्ही अहोसि । ततियवारे राजान ओलोकेत्वा—त्वम्पि महाराज ! जीवसि नाम । मादि-सापि इत्थियो सस्सामिका येव नामाति ।

किं एत भद्देति ?

तुम्हेहि नगर रक्खणत्थाय ठपितो पुरोहितो निवेसन पटिजग्गामीति इवागन्त्वा अत्तनो वचन अकरोन्ती म पहरित्वा अत्तनो मन पुरेत्वा गतोति ।

राजा अग्गिम्हि पवित्तजोएसक्खरा विय कोवेन तटतटायन्तो सिरिगम्भा निक्खमित्वा दोवारिक-पादमूलिकादयो पक्कोसित्वा—गच्छथ भग्गे ! पुरोहित पच्छाबाह् बन्धित्वा वज्झभावप्पत्त कत्वा नगरा नीह-रित्वा आघातन नेत्वा सीसमस्स छिन्दथाति ।

ते वेगेन गन्त्वा त पच्छाबाह् बन्धित्वा वज्झभेरि वादापेसु ! बोधिसत्तो चिन्तेसि अद्धा ताय बुद्धदेविया राजा पुरेतर परिभिन्नो अज्जदानाह् अत्तनो बलेनेव अत्तान मोचेस्सामीति । सो ते पुरिसे—आह भो ! तुम्हे म मारेन्तो रञ्जो दस्सेत्वाव मारेथाति ।

किं कारणाति ?

अह राजकम्मिको बहुम्भे कम्म कत बहूनि महानिधानानि जानामि राजकुटुम्ब मया विचारित सचे म रञ्जो न दस्सेस्सथ बहु धन नस्सिस्सति मया रञ्जो सापतेय्ये आचिक्खिते पच्छा कातब्ब करोथाति ।

ते त रञ्जो दस्सयिस् । राजा त दिस्वाव—कस्मा भो ब्राह्मण ! मयि लज्ज न अकासि ? कस्मा ते एवरूप पापकम्म कतन्ति आह ।

महाराज ! अह सोत्थियकुले जातो मया कुन्थकिपिल्लकमत्तोपि पाणातिपातो न कतपुब्बा, तिणसलाक-मत्तम्पि अदिन्न नादिन्नपुब्ब, लोभवसेन परेस इत्थो अक्खीनि उम्मीलेत्वापि न ओलोकितपुब्बा, हासवसेनापि मुसान भासितपुब्बा, क्खसग्गेनापि मज्जन पीतपुब्ब । अह तुम्हेस् [३७०] निरपराधो । सा पन बाला लोभवसेन म हत्थे गहेत्वा मया पटिक्खित्ता म तज्जेत्वा अत्तना कतपाप उत्तान कत्वा मम आचिक्खित्वा अन्तो गम्भ पविट्ठा । अह निरपराधो । पण्ण गहेत्वा पन आगता चतुसट्ठिजना सापराधा ते पक्कोसित्वा तस्सा वो वचन कत न कतन्ति पुच्छ देवाति ।

राजा ते चतुसट्ठिजने बन्धापेत्वा देवि पक्कोसापेत्वा तया एतेहि सद्धि पाप कत न कतन्ति पुच्छि । कत देवाति वृत्त त पच्छाबाह् बन्धापेत्वा चतुसट्ठिजनान सीसानि छिन्दथाति आणापेसि ।

अथ न बोधिसत्तो आह नत्थि महाराज ! एतेस दोसो । देवी अत्तनो रचिं कारापेसि । निरपराधा एते । तस्मा नेस खमथ । तस्सापि दोसो नत्थि । इत्थियो नाम मेयुनधम्ममेन अत्तिता, जातिसभावो हि एस एतास भवितव्वयुत्तकमेव होति । तस्मा एतस्सापि खमथाति नानप्पकारेन राजान सञ्जापेत्वा ते चतुसट्ठिपि जने तच्च बाल मोचापेत्वा सब्बेस यथासकानि ठानानि दापेसि । एव ते सब्बे मोचेत्वा ! सकट्टाने पत्तिट्ठा-पेत्वा बोधिसत्तो राजान उपसङ्कमत्वा—महाराज ! अन्धबालान नाम अवत्थुकेन वचनेन अबन्धितव्व-युत्तका पण्डिता पच्छा बाह् बद्धा, पण्डिता कारणयुत्तेन वचनेन पच्छाबाह् बद्धापि मृत्ता, एव बाला नाम अब-न्धितव्वयुत्तकेपि बन्धापेन्ति, पण्डिता बद्धेपि मोचेन्तीति वत्ता इम गाथमाह —

अबद्धा तत्थ बज्जन्ति यत्थ बाला पभासरे,

बद्धापि तत्थ मुच्चन्ति यत्थ धीरा पभासरेति ।

तत्थ—अबद्धाति अबन्धितव्वयुत्ता । पभासरेति पभासन्ति वदन्ति कथेन्ति ।

एव महासत्तो इमाय गाथाय रञ्जो धम्म देसेत्वा मया इम दुक्ख अगारे वसनभावन लद्ध इदानि मे अगारेन किच्च नत्थि पब्बज्ज मे अनुजान देवाति पब्बज्ज अनुजानापेत्वा अस्सुमुख जातिजन महन्तच्च विभव

पहाय इसिपब्बज्ज पब्बजित्वा हिमवन्ते वसन्तो अभिञ्जा च समापत्तियो न निब्बत्तेत्वा ब्रह्मलोकपरायणो
अहोसि । सन्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकसमोधानेसि । तदा दुट्ठदेवी चिञ्चमाणविका अहोसि । राजा
आनन्दो अहोसि । पुरोहितो पन अहमेवाति ।

बन्धनमोक्खजातक ।

हसीवग्गो द्वादसमो ।

१३. कुसनालिवग्गवण्णना

१ कुसनालिजातकं

करे सरिक्खोति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अनाथपिण्डकस्स निच्छयमित्त आरब्धं कथसि ।

पच्चपन्नवत्थु

अनाथपिण्डकस्स हि मित्तसुहज्जजातिबन्धवा एकतो हुत्वा—महासेट्ठि ! अयं तया जातिगोत्तघन-
घञ्जादीहि नेव सदिसो न उत्तरितरो कस्मा एतेन सद्धिं सन्धव करोसि ? मा करोहीति पुनप्पुन निवारेसु ।

अनाथपिण्डको पनु—मित्तसन्धवो नाम हीनेहिपि समेहिपि अतिरेकेहिपि कत्तब्बोयेवाति—तेसं वचनं
अगहेत्वा भोगगामं गच्छन्तो तं कुटुम्बरक्खं कत्वा अगमासीति सब्बं कालकण्णिणवत्थुस्मिं वृत्तनयेनेव वेदितव्वं ।

इधं पन अनाथपिण्डकेन अत्तनो घरपवत्तिंया आरोचित्ताय सत्था—गहपति ! मित्तो नाम खुट्ठको
नोत्थ, मित्तं मम रक्खितुं समत्थभावो चेत्थं पमाणं मित्तो नाम अत्तना समेप्पि हीनोपि विसिट्ठोपि गहेत्तव्वो,
सब्बेपि हि ते अत्तनो पत्तं भारं नित्यरन्ति येव, इदानीं तावत्त्वं अत्तनो निच्छयमित्तं निस्सायं कुटुम्बरस्स सामिको
जातो, पोरणा पन निच्छयमित्तं निस्सायं विमानसामिका जाताति वत्ता तेन याचितो अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो रज्जां उय्याने कुसनालिगच्छे देवता हुत्वा
निब्बत्ति । तस्मिं रज्जां पन उय्याने मङ्गलसिलं निस्सायं उज्जुगत्तक्खन्वो परिमण्डलसाखाविटपसम्पन्नो रज्जां
सन्तिकं लद्धस्सम्मानो रुक्खमङ्गलरूक्खो अत्थि । मुखक्कोतिपि^१ वुच्चति । तस्मिं एको महेसवक्खो देवराजा
निब्बत्ति । बोधिसत्तस्स तेन सद्धिं मित्तसन्धवो अहोसि । तदा राजा एकस्मिं एकत्थम्भके पासादे वसति
तस्स सो थम्भो चलि । अथस्स चलितभावं रज्जां आरोचेसु ।

राजा वड्ढकी पक्कोसापेत्वा ताता ! मम एकत्थम्भकस्स मङ्गलपासादस्स थम्भो चलितो, एकं
सारत्थम्भं आहरित्वा तं निच्चलं करोथाति आह । ते साधु देवाति रज्जां वचनं सम्पटिच्छित्वा तदनुच्छविकं
रूक्खं परिपेसमाना अज्जात्थं अदिस्वा उय्यानं पविसित्वा तं मुखक्करूक्खं दिस्वा रज्जां सन्तिकं आगन्त्वा
किं ताता ! दिट्ठो वो तदनुच्छविको रूक्खोति वृत्ते दिट्ठो देव ! अपि च खो तं छिन्दितुं न विसहामाति
अहिसु ।

किं कारणाति ?

मयं हि अज्जात्थं रूक्खं अपस्सन्ता उय्यानं पविसिम्हा तत्रापि ठपेत्वा मङ्गलरूक्खं अज्जां न पस्साम
इति न मङ्गलरूक्खतायं छिन्दितुं न विसहामाति ।

गच्छथं छिन्दित्वा पासादं थिरं करोथं मयं अज्जां मङ्गलरूक्खं करिस्सामाति ।

ते साधूति बलिकम्मं गहेत्वा उय्यानं गन्त्वा स्वे छिन्दिस्सामाति रूक्खस्स बलिकम्मं कत्वा निक्खमिंसु ।
रूक्खदेवता तं कारणं ज्ञात्वा स्वे मय्हुं विमानं नासेस्सन्ति दारके गहेत्वा कुहिं गमिस्सामीति गन्तव्वद्वानं अपस्सन्ती
पुत्तके गीवायं अहेत्वा परोदि । तस्सा सन्दिट्ठा सम्भत्ता रूक्खदेवता वनदेवता आगन्त्वा किं एतन्ति पुच्छित्वा
तं कारणं सुत्वा सयम्पि वड्ढकीनं पटिक्खिपनुपायं अपस्सन्तियो तं परिस्सजित्वा रोदितुं आरभिंसु ।

तस्मिं समये बोधिसत्तो रूक्खदेवतं पस्सिस्सामीति तत्थं गन्त्वा तं कारणं सुत्वा होतुं मा चिन्तयित्थं
अहं तं रूक्खं छिन्दितुं न दस्सामि स्वे वड्ढकीनं आगतकाले मम कारणं पस्सथाति ता देवता समस्सासेत्वा पुन-

दिवसे वड्ढकीन आगतवेलाय ककण्टकवेस गहेत्वा वड्ढकीन पुरतो गत्वा मङ्गलरुक्खस्स मूलन्तर पविसित्वा त रुक्ख सुसिर विय कत्वा रुक्खमज्जेने अभिरुहित्वा खन्धमत्थकेन निक्खमित्वा सीस कम्पयमानो निपज्जि । महावड्ढकी ककण्टक दिस्वा रुक्ख हत्थेन पहरित्वा सुसिररुक्खो एसो निस्सारो हिय्यो अनुपघारेत्वाव बलिकम्म करिम्हाति एकघन महारुक्ख गरहित्वा पक्कामि । रुक्खदेवता बोधिसत्त निस्साय विमानस्स सामिनी जाता । तस्सा पटिसन्थारत्थाय सन्दिट्ठा सम्भत्ता बहू देवता सन्निपतिसु । रुक्खदेवता विमानम्मे लद्धन्ति तुट्ठचित्ता तास देवतान मज्जे बोधिसत्तस्स गुण कथयमानो भो देवता ! मय महेसवखा देवता हुत्वापि दन्वपञ्जाताय इम उपाय न जानिम्हा कुसनालिदेवता पन अत्तनो ज्ञाणसम्पत्तिया अम्हे विमानसामिके अकासि । मित्तो नाम सदिसोपि अधिकोपि हीनोपि कत्तब्बोव सब्बेपिहि अत्तनो थामेन सहायान उप्पन्न दुक्ख नित्यरित्वा सुखे पतिट्ठापेन्तियेवाति मित्तधम्म वण्णयित्वा इम गाथमाह —

करे सरिक्खो अथवापि सेट्ठो
निहीनको चापि करेय्य एको,
करेय्यु ते व्यसने उत्तमत्थ
यथा अह कुसनाली रुचायन्ति ।

तत्थ—करे सरिक्खोति जातिआदीहि सदिसोपि मित्तधम्म करेय्य । अथवापि सेट्ठोति जातिआदीहि सेट्ठो अधिकोपि करेय्य । निहीनको चापि करेय्य एकोति एको जातिआदीहि हीनोपि मित्तधम्म करेय्येव । तस्मा सब्बेपि एते मित्ता कातब्बायेवाति दीपेति । किं कारणा ? करेय्यु ते व्यसने उत्तमत्थन्ति सब्बेपेते सहायकस्स व्यसने उप्पन्ने अत्तनो पत्तभार वहमाना उत्तमत्थ करेय्यु कायिकचेतसिकदुक्खतो त सहायक मोचेय्युमेवाति अत्थो । तस्मा हीनोपि मित्तो कातब्बोयेव पणोव इतरे । तन्निद ओपम्म । यथा अह कुसनाली रुचायन्ति यथा अह रुचाय निब्बत्तदेवता अयञ्चकुसनालिदेवता अप्पेसक्खा मित्तसन्थव करिम्हा तत्रापाह महेसक्खापि समाना अत्तनो उप्पन्न दुक्ख बालताय अनुपायकुसलताय हरितु नासक्खि इम पन अप्पेसक्खम्पि समान पण्डित देवत निस्साय दुक्खतो मुत्तोम्हीति । तस्मा अञ्जोहिपि दुक्खा मुच्चितुकामेहि समविसिट्ठभाव अनोलोकेत्वा हीनोपि पण्डितो मित्तो कातब्बोति । रुचादेवता इमाय गाथाय देवसङ्घस्स धम्म देसेत्वा यावतायुक ठत्वा सद्धि कुसनालिदेवताय यथाकम्म गताति ।

सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा रुचा देवता आनन्दो अहोसि । कुसनालिदेवता पन अहमेवाति ।

कुसनालिजातक ।

२. दुम्मेधजातकं

यस लब्धान् दुम्पेधोति इदं सत्था वेलुवने विहरन्तो देवदत्त आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

धम्मसभाय हि भिक्खू—आवुसो ! देवदत्तो तथागतस्स पुण्णाचन्दसस्सिरिकं मुखं असीतिअनु-
व्यञ्जनद्वत्तिसमहापुरिसलक्खणपतिमण्डितं व्यामप्पभापरिक्खित्तं आवेलावेला यमकयमकभूता धनबुद्धरस्मियो
विस्सज्जेन्त परमसोभग्गप्पत्तं अत्तभावञ्च ओलोकेत्वा चित्तं पमादेत्तु न सक्कोति उसूयमेव करोति बुद्धा नाम
एवरूपेन सीलेन समाधिना पञ्जाय विमुत्तिया विमुत्तिआणदस्सनेन समन्नागताति वुच्चमाने वण्णं सहितु
न सक्कोति उसूयमेव करोतीति—देवदत्तस्स अगुणकथं कथेस् ।

सत्था आगन्त्वा कायं नुत्थं भिक्खवे ! एतरहि कयायं सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमायं नामाति वुत्ते
न भिक्खवे ! इदानीं देवदत्तो मम वण्णे भञ्जमानो उसूय करोति पुब्बेपि अकासियेवाति वत्त्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते मगधरट्ठे राजगहनगरे एकस्मिन् मगधराजो रज्जं कारेन्ते बोधिसत्त्वो हत्थियोनियं निव्वत्तित्वा सव्व-
सेतो अहोसि हेट्ठा वण्णितसदिसायं रूपसम्पत्तिया समन्नागतो । अथ न लक्खणसम्पन्नो अयन्ति सो राजा मङ्गल-
हत्थि अकासि । अथेकस्मिन् छणादिवसे सकलनगरं देवनगरं वियं अलङ्कारापेत्वा सव्वालङ्कारपतिमण्डितं
मङ्गलहत्थिं अभिरुहित्वा महत्तेन राजानुभावेन नगरं पदक्खिणं अकासि । महाजनो तत्थं तत्थं ठत्वा मङ्गल-
हत्थिनो रूपगप्पत्तं सरीरं दिस्वा—अहो ! रूपं, अहो ! गति, अहो ! लीला, अहो ! लक्खणसम्पत्ति, एव-
रूपो नाम सव्वसेतवरवारणो चक्कवत्तिरञ्जो अनुच्छविकोति मङ्गलहत्थिमेव वण्णेति । [३७४]

राजा मङ्गलहत्थिस्स वण्णं सुत्वा सहितुं असक्कोन्तो उसूय उप्पादेत्वा अज्जेव न पव्वतपपाता पातेत्वा
जीवितक्खयं पापेस्सामीति हत्थाचरियं पक्कोसापेत्वा—किन्ति कत्वा तया अयं नागो सिक्खापितोति आह ।

सुसिक्खापितो देवाति ।

न सुसिक्खितो दुस्सिक्खितोति ।

सुसिक्खितो देवाति ।

यदि सुसिक्खितो, सक्खिस्ससि न वेपुल्लपव्वतमत्थकं आरोपेतुन्ति ?

आमं देवाति ।

तेनहि एहीति सयं ओतरित्वा हत्थाचरियं आरोपेत्वा पव्वतपादं गन्त्वा हत्थाचरियेन हत्थिपिट्ठे निसी-
दित्वाव हत्थिम्हि वेपुल्लपव्वतमत्थकं आरोपितं मयम्पि अमच्चगणपरिवुत्तो पव्वतमत्थकं अभिरुहित्वा हत्थिं
पपाताभिमुखं कारेत्वा—त्वं मया एसं सुसिक्खापितोति वदेसि तीहिमेव ताव न पादेहि ठपेहीति आह ।

हत्थाचरियो पिट्ठियं निसीदित्वाव भो तीहि पादेहि तिट्ठाति हत्थिस्स पण्हिकायं सञ्जं अदासि । सो
तीहि पादेहि अट्ठासि । पुनं राजा द्वीहि पुरिमपादेहि येव ठपेहीति आह । महासत्तो द्वे पच्छिमपादे उक्खिपित्वा
पुरिमपादेहि अट्ठासि । पच्छिमपादेहि येवाति वुत्तेपि द्वे पुरिमपादे उक्खिपित्वा पच्छिमपादेहि अट्ठासि एकेनाति
वुत्तेपि तयो पादे उक्खिपित्वा एकेनेव अट्ठासि । अथस्स अपतनभावो आत्वा—सचे प्होसि आकासे न ठपेहीति
आह ।

हत्थाचरियो चिन्तेसि सकलजम्बुद्वीपे इमिना सदिसो सुसिक्खितो हत्थी नाम नत्थि, निस्ससयं पनेतं
एसं पपाते पातेत्वा मारेतुकामो भविस्सतीति । सो तस्स कण्णमूले मन्तेसि,—तात ! अयं राजा तं पपाते पातेत्वा
मारेतुकामो, न त्वं एतस्स अनुच्छविको । सचे ते आकासेन गन्तुं बलं अत्थि यथानिसिन्नमेव म आदाय वेहासं
अभ्युगन्त्वा बाराणसिं गच्छाति ।

पुञ्जिद्धियां समन्नागतो महासत्तो तं खणञ्जेव आकासे अट्ठासि ।

हृत्थाचरियो—महाराज ! अयं हृत्थी पुञ्जद्विया समन्नागतो न तादिसस्समन्दपुञ्जस्स दुब्बुद्धिनो अनुच्छविको पण्डितस्स पुञ्जसम्पन्नस्स रञ्जो अनुच्छविको तादिसा नाम मन्दपुञ्जा एवरूपे वाहनं लभित्वा तस्स गुणं अजानन्ता तञ्चेव वाहनं अवसेसं च यससम्पत्तिं नासेन्तियेवाति वत्त्वा हृत्थिक्खन्धे निसिन्नोव इमं गाथा-
माह —

यसं लद्धानं दुम्भेधो अन्तथं चरति अत्तनो,
अत्तनो च परेसं च हिंसायं पटिपज्जतीति ।

तत्रायं सङ्खेपत्थो—महाराज ! तादिसो दुम्भेधो निप्पञ्जो पुगलो परिवारसम्पत्तिं लभित्वा अत्तनो अन्तथं चरति । किं कारणा ? सो हिं यसमदमत्तो कत्तब्बं अजानन्तो अत्तनो च परेसं च हिंसायं पटिपज्जति । हिंसां वुच्चति किलमनं दुक्खुप्पादनं तदत्थाय एव पटिपज्जतीति । [३७५]

एवं इमां गाथां रञ्जो धम्मं देसेत्वा तिष्ठं दानि त्वन्ति आकासे उपपत्तिं बाराणसिं गन्त्वा राजङ्गणे आकासे अट्ठासि । सकलनगरं सङ्खुभित्वा अम्हाकं रञ्जो आकासेन सेतवरवारणो आगन्त्वा राजङ्गणे ठितोति एककोलाहलं अहोसि । वेगेन रञ्जोपि आरोचेसु । राजानिक्खमित्वा सत्ते मय्हं उपभोगत्थाय आगतोसि भूमियं पतिट्ठाहीति आह । बोधिसत्तो भूमियं पतिट्ठासि । आचरियो ओतरित्वा राजानं वन्दित्वा कुतो आगतोसि ताताति वृत्ते राजगहतोति वत्त्वा सब्बं पवत्तिं आरोचेसि । राजा मनापन्ते तात ! कतं इधागच्छन्ते-
नाति हट्ठुट्ठो नगरं सज्जापेत्वा वारणं मङ्गलहृत्थिट्ठाने ठपेत्वा सकलरज्जं तयो कोट्टासे कत्वा एकं बोधि-
सत्तस्स अदासि एकं आचरियस्स । एकं अत्तनां अगगहेसि । बोधिसत्तस्स आगतकालतो पट्ठायेव पनं रञ्जो
सकलजम्बुदीपे रज्जं हृत्थगतमेव जातं सो जम्बुदीपे अगगराजा हत्त्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्मं अग-
मासि । सत्था इमं धम्मं देसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि ।

तदा मगधराजा देवदत्तो अहोसि । बाराणसीराजा सारिपुत्तो । हृत्थाचरियो आनन्दो । हृत्थी
पनं अहमेवाति ।

दुम्भेधजातक ।

३. नङ्गलीसजातकं

असम्बत्थगामि वाचन्ति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो लालुदायित्थेर^१ आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सो किर धम्म कथेन्तो इमस्मिं ठाने इदं कथेतब्ब इमस्मिं ठाने इदं न कथेतब्बन्ति युत्तायुत्तं न जानाति । मङ्गले अवमङ्गले वदन्तो तिरोकुड्डेम् तिट्ठन्ति सन्धिसिद्धघाटकेसु चाति इमं अवमङ्गलं अनुमोदनं कथेति । अवमङ्गलेसु अनुमोदनं करोन्तो बहू देवा मनुस्सा च मङ्गलानि अचिन्तयन्ति वत्ता एवरूपान् मङ्गलान् सतम्पि सहस्सम्पि कातुं समत्था होथाति वदति ।

अथेकदिवसं धम्मसभाय भिक्खू—आवुसो ! लालुदायी युत्तायुत्तं न जानाति सम्बत्थं अभासितम्बं वाचं सम्बत्थं भासतीति कथं समुट्ठापेसु । सत्था आगन्त्वा कायनुत्थं भिक्खवे ! एतरहि कथायं सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमायं नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! लालुदायी इदानीं दन्धपरिसक्कनो कथेन्तो युत्तायुत्तं न जानाति पुब्बेपि एवरूपो अहोसिं निच्चलालकोयेव^२ एसोति वत्ता—[३७६] अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो ब्राह्मणमहासालकुले निव्वत्तित्वा वयप्पत्तो तत्कसिलाय सम्बसिप्पानि उगगण्हित्वा बाराणसियं दिसापामोक्खो आचरियो हुत्वा पञ्चमाणवकसतानि सिप्पं वाचेति । तदा तेसु माणवेसु एको दन्धपरिसक्कनो लालमाणवो धम्मन्तेवासिको हुत्वा सिप्पं उगगण्हाति । दन्धभावेन पन उगगण्हितुं न सक्कोति । बोधिसत्तस्स पन उपकारो होति । दासो विषं सम्बकिच्चानि करोति । अथेकदिवसं बोधिसत्तो सायमासं भुञ्जित्वा सयने निपन्नो तं माणवं हत्थपादपिट्ठिपरिकम्मानि कत्वा गच्छन्तं आह—तात ! मञ्चपादे उपत्थम्भेत्वा याहीति ।

माणवो एकं पादं उपत्थम्भेत्वा एकस्स उपत्थम्भेन अलभन्तो अत्तनो ऊरुम्हि ठपेत्वा रत्तिं खेपेसि । बोधिसत्तो पञ्चसमये उट्ठाय तं दिस्वा—किं तात ! निसिन्नोसीति पुच्छि ।

आचरिय ! मञ्चपादस्स उपत्थम्भेन अलभित्वा ऊरुम्हि ठपेत्वा निसिन्नोम्हीति ।

बोधिसत्तो सविग्गमानसो हुत्वा अयं अति विषं मय्हं उपकारो एत्तकानं पन माणवकानं अन्तरे अयमेव दन्धो सिप्पं सिक्खित्तुं न सक्कोति कथंभुल्लो अहं इमं पण्डितं करेय्यन्ति चिन्तेसि । अथस्स एतदहोसि—अत्थेको उपायो अहं इमं माणवं दारुअत्थाय पण्णत्थाय गन्त्वा आगतं अज्जं ते किं दिट्ठं किं कतन्ति पुच्छिस्सामि । अथ मे इमं नाम अज्जं मया दिट्ठं इदं कतन्ति आचिक्खिस्सति अथ न तया दिट्ठञ्च कतञ्च कीदिसन्ति पुच्छिस्सामि सो एवरूपं नामाति उपमायं च कारणेन च कथेस्सति । इति न नव उपमा च कारणञ्च कथं पत्तेत्वा इमिना उपायेन पण्डितं करिस्सामीति । सो तं पक्कोसित्वा—तात माणव ! इतोपट्ठाय दारुअत्थाय वा पण्णत्थाय वा गतट्ठाने यं ते तत्थं दिट्ठं वा सुत्तं वा भुत्तं वा पीतं वा खादितं वा होति तं आगन्त्वा मय्हं आरोचेय्यासीति आह ।

सो साधूति पटिस्सुणित्वा एकदिवसं माणवेहिं सद्धिं दारुअत्थाय अरञ्जं गतो तत्थं सप्पं दिस्वा आगन्त्वा आचरिय—सप्पो मे दिट्ठोति आरोचेसि ।

सप्पो नाम तात ! कीदिसो होतीति ?

सेय्यथापि नङ्गलीसाति ।

साधु तात ! मनापा ते उपमा आहटा सप्पा नाम नङ्गलीससदिसाव होन्तीति । अथ बोधिसत्तो माणवकेन मनापा उपमा आहटा सक्खिस्सामि न पण्डितं कातुन्ति चिन्तेसि । माणवो पुन एकदिवसं अरञ्जं हत्थं दिस्वा—हत्थी मे आचरिय ! दिट्ठोति आह ।

१. स्या०—लोलुदायित्थेर । २. स्या०—लोलुकोयेव ।

हृत्थी नाम तात । कीदिसो होतीति ?

सेय्यथापि नङ्गलीसाति ।

बोधिसत्तो हृत्थिस्स सोण्डा नङ्गलीससदिसा होति दन्तादयो एवरूपा च एवरूपा च । अयं पन बाल-
ताय विभजित्वा कथेतु असक्कोन्तो सोण्ड सन्धाय कथेसि मञ्ज्जेति तुण्ही अहोसि ।

अथेकदिवस निमन्तने [३७७] उच्छं लभित्वा—आचरिय । अज्ज मय उच्छं खादिम्हाति । उच्छं
नाम कीदिसोति वृत्ते सेय्यथापि नङ्गलीसाति आह । आचरियो थोक पतिरूपकारणं कथेसीति तुण्हीजातो ।
पुत्तेकदिवस निमन्तने एकच्चे माणवा गुल दधिना भुञ्जिस्सु एकच्चे खीरेन । सो आगन्त्वा—आचरिय ।
अज्ज ! मय दधिना खीरेन च भुञ्जिम्हानि वत्वा दधिखीर नाम कीदिमं होतीति वुत्ते सेय्यथापि नङ्गली-
साति आह ।

आचरियो—अयं माणवो सप्पो नङ्गलीससदिसोति कथेन्तो ताव सुकथितं कथेसि । हृत्थी नङ्ग-
लीससदिसोति कथेन्तेनापि सोण्ड सन्धाय लेमेन कथितं, उच्छं नङ्गलीससदिसन्ति कथेनेपि लेसो अत्थि, दधि-
खीरानि पन निच्च पण्डरानि पक्खित्तभाजनसण्ठानानीति इधं सब्बेन सब्बं उपमं न कथेसि, न सक्का इमं
लालकं^१ सिक्खापेतुन्ति वत्वा इमं गाथमाह—

असब्बत्थं गांमिं वाच

बालो सब्बत्थं भासति,

नायं दधिं वेदि न नङ्गलीस

दधिम्पयं मञ्ज्जातिं नङ्गलीसन्ति ।

तत्रायं सङ्खेपत्थो । मा वाचा ओपम्मवसेन सब्बत्थं न गच्छति तं असब्बत्थं गांमिं वाचं बालो दन्ध-
पुगलो सब्बत्थं भासति । दधि नाम कीदिसन्ति पुट्ठो सेय्यथापि नङ्गलीसाति वदतेव वदन्तो नायं दधिं वेदि
न नङ्गलीस । किं कारणा ? यस्मा दधिम्पयं मञ्ज्जातिं नङ्गलीसं यस्मा अयं दधिम्पि नङ्गलीसमेव मञ्ज्जाति ।
अथवा दधीति दधिमेव । पयन्ति खीर । दधि च पयञ्च दधिम्पय । यस्मा दधिखीरानिपि अयं नङ्गलीसमेव
मञ्ज्जाति तादिसो चायं बालो किं इमिनाति अन्तेवासीनं गाथं कथेत्वा परिब्बयं वत्वा तं उय्योजेसि ।

सत्था इमं धम्मवेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा लालमाणवो लालुदायी अहोसि । दिसा-
पामोक्खाचरियो पन अहमेवाति ।

नङ्गलीसजातक ।

४. अम्बजातकं

वायमेथेव पुरिसोति इद सत्था जेतवने विहरन्तो एक वत्तसम्पन्नं ब्राह्मणं आरब्धं कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सो किर सावत्थिवासी कुलपुत्तो सासने उर दत्त्वा पब्बजितो वत्तसम्पन्नो अहोसि । आचरियूपज्झाय-
वत्तानि पानीयपरिभोजनीयउपोसथागारजन्ताधरादिवत्तानि च साधुकं करोति । चूडससु महावत्तेसु
असीतिखन्धकवत्तेसु च परिपूरिकारीमेव अहोसि । विहारं सम्मज्जति परिवेण वित्तवकमालकं विहारभग्नं
सम्मज्जति । मनुस्सानं पानीयं देति । मनुस्सा तस्स वत्तसम्पत्तियं पसीदित्वा पञ्चसत्तमत्तानि धुवभत्तानि
अदस् । महालाभसक्कारो उप्पज्जि । त [३७८] निस्सायं बहुन्नं फासुविहारो जातो । अथेक्कदिवसं धम्म-
सभायं भिक्खुं कथं समुद्भापेस्स आवुसो । असुको नाम भिक्खु अत्तनो वत्तसम्पत्तिया महन्तं लाभसक्कारं निब्ब-
त्तेसि, एत एककं निस्सायं बहुन्नं फासुविहारो जातोति ।

सत्था आगन्त्वा कायनुत्थं भिक्खवे । एतरहि कथायं सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमायं नामाति वुत्ते
न भिक्खवे । इदानीं पुब्बपायं भिक्खु वत्तसम्पन्नो पुब्बेपेतं एककं निस्सायं पञ्च इत्थि सत्तानि फलाफलत्थाय
अरञ्ज्यं अगन्त्वा एतेनेव आनीतफलाफलेहि यापेसुन्ति वत्त्वा अतीतं आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो उदिच्चब्राह्मणकुले निब्बत्तित्वा वयप्पत्तो इत्थि-
पब्बज्जं पब्बजित्वा पञ्चमत्तइत्थिपरिवारो पब्बतपादे विहासि । तदा हिमवन्ते चण्डो निदाघो अहोसि । तत्थ
तत्थ पानीयानि छिज्जिस्सु । तिरच्छाना पानीयमलभमाना किलमन्ति । अथ तेसु तापसेसु एको तापसो तेसं
पिपासादुक्खं दिस्वा एकं रुक्खं छिन्दित्वा दोरिणं कत्वा पानीयं उस्सिञ्चित्वा दोरिणं पूरेत्वा तेसं पानीयं अदासि ।

बहुसु सन्नपित्तित्वा पानीयं पिबन्तेसु तापसस्स फलाफलत्थायं गमनोकासो नाहोसि । सो निराहारोपि
पानीयं देतियेव । मिगगणां चिन्तेसु अयं अम्हाकं पानीयं देन्तो फलाफलत्थायं गन्तुं ओकासं न लभति । निरा-
हारतायं अतिवियं किलमतिं हन्दि मयं कतिकं करोमाति । ते कतिकं अकसु, इतो पट्टायं पानीयं पिबन्तत्थायं आगच्छ-
न्तेन अत्तनो बलानुरूपेण फलाफलं गहेत्वा आगन्तव्वन्ति । ततो पट्टायं एकेको तिरच्छानो अत्तनो अत्तनो बला-
नुरूपेण मधुरमधुरानि अम्बजम्बुपनसादीनि गहेत्वाव आगच्छति । एकस्स अत्थायं आभतं फलाफलं अड्ढतेय-
सकटभारप्पमाणं अहोसि । पञ्चसत्ता तापसा तदेव परिभुञ्जन्ति अतिरेकं छड्डीयित्थं ।

बोधिसत्तो तं दिस्वा एकं नाम वत्तसम्पन्नं निस्सायं एत्तकानं तापसानं फलाफलत्थायं अगन्त्वा यापनं
उप्पन्नं विरियं नाम कातव्वमेवाति वत्त्वा इमं गाथमाह —

वायमेथेव पुरिसो न निम्बिन्देय्यं पण्डितो ,

वायामस्स फलं पस्स भुत्ता अम्बा अनीतिहन्ति ।

तत्रायं मङ्गलेपत्थो । पण्डितो अत्तनो वत्तपूरणादिके कम्ममिह वायमेथेव न उक्कण्ठेय्यं, किं कारणा ?
वायामस्स निष्फलतायं अभावतो । इति महासत्तो वायामो नाम सफलोव होतीति इत्थिगणं आलपन्तो वाया-
मस्स फलं पस्साति आह । कीदसि ? भुत्ता अम्बा अनीतिह । तत्थ अम्बाति देसनामत्तं तेहि पन नानप्प-
कारानि फलाफलानि आभतानि तेसु सम्पन्नतरानं [३७९] उस्सन्नतरानं वा वसेन अम्हाति वुत्तं । ये इमेहि
पञ्चहि इत्थि सतेहि सयं अरञ्ज्यं अगन्त्वा एकस्स अत्थायं आनीता अम्बा भुत्ता इदं वायामस्स फलं । तञ्च
खो पन अनीतिह इतिह आसं इतिह आसाति एव इतिहीतिहेन गहेतव्वं न होति पञ्चवक्खमेव तं फलं पस्साति ।
एवं महासत्तो इत्थिगणस्स ओवादं अदासि ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधनेसि । तदा वत्तसम्पन्नो तापसो अयं भिक्खु अहोसि ।
गणसत्था पन अहमेवाति ।

अम्बजातकं ।

५. कटाहकजातकं

बहुम्पि सो विकल्पेय्याति इदं सत्त्वा जेतवने विहरन्तो एकं विकल्पिकं भिक्षुं आरब्धं कथेसि । तस्स वत्थुं हेट्ठा कथितसदिसमेव ।

अतीतवत्थु

अतीते पन बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो महाविभवो सेट्ठी अहोसि । तस्स भरिया पुत्तं विजायि । दासीपिस्स तं दिवसं येव पुत्तं विजायि । ते एकतोव वडिहस्सु । सेट्ठिपुत्ते लेखं सिक्खन्ते एव दासीपिस्स फलकं वह्मानो गन्त्वा तेनेव सद्धिं लेखं भिक्षिं गणनं सिक्खि । द्वे तयो वोहारे अकासि । सो अनुक्कमेन वचनकुसलो वोहारकुसलो युवा अभिरूपो अहोसि नामेन कटाहको नाम ।

सो सेट्ठिघरे भण्डागारिककम्मं करोन्तो चिन्तेसि—न म इमे सब्बकालं भण्डागारिककम्मं कारेस्सन्ति किञ्चिदेव दोसं दिस्वा तालेत्वा बन्धित्वा लक्खणेन अड्केत्वा दासपरिभोगेनपि परिभुञ्जिस्सन्ति पच्चन्ते खो पन सेट्ठिस्स सहायको सेट्ठी अत्थि यन्नूनाहं सेट्ठिस्स वचनेन लेखं आदाय तत्थं गन्त्वा अहं सेट्ठिपुत्तोति वत्वा तं सेट्ठिं वञ्चेत्वा तस्स धीतरं गहेत्वा सुखं वसेय्यन्ति ।

सो समयमेव पण्णं गहेत्वा अहं असुकं नामं मम पुत्तं तव सन्तिकं पहिंणि आवाहविवाहसम्बन्धो नामं मय्हं च तथा तुय्हं च मया सद्धिं पतिरूपो, तस्मां तुव इमस्स दारकस्स अत्तनो धीतरं दत्त्वा एतं तत्थेव वसापेहि अहम्पि ओकासं लभित्वा आगमिस्सामीति लिखित्वा सेट्ठिस्सेव मुद्धिकायं लञ्छेत्वा यथारुचिं परिब्वयञ्चेव गन्धवत्थादीनि च गहेत्वा पच्चन्तं गन्त्वा सेट्ठिं दिस्वा वन्दित्वा अट्ठासि ।

अयं न सेट्ठी—कृतो आगतोसि ताताति पुच्छि ।

बाराणसितोति ।

कस्स पुत्तोसीति ?

बाराणसीसेट्ठिस्साति ।

केनत्थेनागतोसीति ?

तस्मिं खणे कटाहको इदं दिस्वा जानिस्सथाति पण्णं अवासि । सेट्ठी पण्णं वाचेत्वा इदं नानाहं जीवामि नामाति तुदुच्चित्तो धीतरं दत्त्वा पतिट्ठापेसि ।

तस्स परिवारो महन्तो [३५०] अहोसि । सो यागुखज्जकादिसु वा वत्थगन्धादिसु वा उपनीतेसु एवम्पि नामं यागु पचन्ति ? एव खज्जकं ? एव भत्तं ? अहो ! पच्चन्तवासिका नामाति यागुआदीनि गरहन्ति । इमे पच्चन्तवासिभावेनेव साटके वलेत्तु^१ न जानन्ति, गन्धे पिसितुं, पुष्पानि गन्धितुं न जानन्तीति वत्वा वत्थकम्मन्तिकादयो गरहन्ति ।

बोधिसत्तोपि दासं अपस्सन्तो—कटाहको न दिस्सति, कहं गतो, परियेसथं नन्ति—ममन्ता मनुस्से पयोजेसि । तेसु एको तत्थं गन्त्वा दिस्वा सञ्जानित्वा अत्तानं अजानापेत्वा गन्त्वा बोधिसत्तस्स आरोचेसि । बोधिसत्तो तं पवत्तिं सुत्वा अयुत्तं तेन कतं गन्त्वा तं गहेत्वा आगच्छिस्सामीति राजानं आपुच्छित्वा महन्तेन परिवारेन निक्खमि । सेट्ठी किर पच्चन्तं गच्छतीति सब्बत्थं पाकटो जातो । कटाहको सेट्ठी किर आगच्छतीति सुत्वा चिन्तेसि—न सो अञ्जेन कारणेन आगच्छति, मं निस्सायेवस्स आगमनेन भवितव्वं सचे पनाहं पलायिस्सामि पुनागन्तुं न सक्का भविस्सति, अत्थि पनेसं उपायो मम सामिकस्स पटिपथं गन्त्वा दासकम्मं कत्वा तमेव आराधेस्सामीति ।

सो ततो पट्ठाय परिसमज्जे एव भासति—अञ्जे बालमनुरसा अत्तनो बालभावेन मातापितुन्नं अजानन्ता तेसं भोजनवेलाय अपचितिकम्मं अकत्वा तेहिं सद्धियेव भुञ्जन्ति, मयं पन मातापितुन्नं भोजनकाले पटिग्गहं

उपनेम, खेलसरक उपनेम, भोजनानि उपनेम, पानीयम्पि बीजनिम्पि गहेत्वा उपतिट्टामाति याव सरीरवलञ्जन-
काले उदककलस आदाय पटिच्छन्नद्वानगमना सब्ब दासेहि सामिकान कत्तब्बकिच्च पकासेसि ।

सो एव परिस उग्गण्हापेत्वा बोधिसत्तस्म पच्चन्त समीप आगतकाले ससुर अबोच—तात । मम
किर पिता तुम्हाक दस्सनत्थाय आगच्छति, तुम्हे खादनीयभोजनीय पटियादापेय, अहं पण्णाकार गहेत्वा पटि-
पथ गच्छामीति ।

सो साधु ताताति सम्पटिच्छि । कटाहको बहु पण्णाकारमादाय महन्तेन परिवारेन गत्वा बोधिसत्त
वन्दित्वा पण्णाकारमदासि । बोधिसत्तोपि पण्णाकार गहेत्वा तेन सद्धि पटिसन्धार कत्वा पातरासकाले खन्धा-
वार निवासेत्वा सरीरवलञ्जनत्थाय पटिच्छन्नद्वान पाविसि । कटाहको अत्तनो परिवार निवत्तेत्वा कलस आदाय
बोधिसत्तस्स सन्तिक गत्वा उदककिच्चपरियोसाने पादेसु पतित्वा—सामि । अहं तुम्हाक यत्तक इच्छथ
तत्तक धन दस्सामि, मा मे यस अन्तरायायितीति आह । बोधिसत्तो तस्स वत्तसम्पदाय पसीदित्वा मा भायि
नत्थि [३८१] ते मम सन्तिका अन्तरायायितीति समस्सासेत्वा पच्चन्तनगर पाविसि । महन्तो सक्कारो अहोसि ।
कटाहकोपिस्स निरन्तर दासेन कत्तब्बकिच्च करोति ।

अथ न एकाय बेलाय सुखनिसिन्न पच्चन्तसेट्ठी आह—महासेट्ठि । मया तुम्हाक पण्ण दिस्वाव तुम्हाक
पुत्तस्स दारिका दिन्नाति । बोधिसत्तो कटाहक पुत्तमेव कत्वा तदुच्छविक पियवचन वत्वा सेट्ठि तोसेसि ।
ततो पट्टाय कटाहकस्स मुख उल्लोकेतु समत्थो नाम नाहोसि । अथेकदिवस महासत्तो सेट्ठिधीतर पक्कोसित्वा
एहि अम्म । सीसे मे ऊका विचिनाहीति वत्वा त आगत्वा ऊका गहेत्वा ठित पियवचन वत्वा—कथेहि अम्म ।
कच्च ते मम पुतो सुखदुक्खेसु अप्पमत्तो उभो जना सम्मोदमाना समग्गवास वसथाति पुच्छि ।

तात । सेट्ठिपुत्तस्स अञ्जो दोसो नाम नत्थि केवल आहार गरहतीति ।

अम्म । निच्चकालमेस दुक्खसीलोव, अपि च ते जह तस्स मुखवन्धनमन्त दस्सामि । त त्व साधुक
उग्गण्हित्वा मम पुत्तस्स भोजनकाले गरहन्तस्स उग्गहितनियामेनेव पुरतो ठत्वा वेदय्यासीति गाथ उग्गण्हा-
पेत्वा कतिपाह वसित्वा बाराणसिमेव अगमासि ।

कटाहकोपि बहु खादनीयभोजनीय आदाय अनुमग्ग गत्वा बहु धन दत्वा वन्दित्वा निवत्ति । सो
बोधिसत्तस्स गतकालतो पट्टाय अतिरेकमानी अहोसि । सो एकदिवस सेट्ठिधीताय नानग्गरसभोजन उपनेत्वा
कटच्छुमादाय परिवसन्तिया भत्त गरहित् आरमि । सेट्ठिधीता बोधिसत्तस्स सन्तिके उग्गहितनियामेन इम
गाथमाह—

बहुम्पि सो विकत्थेय्य अञ्ज जनपद गतो,
अन्वागन्त्वान दूसेय्य भुञ्ज भोगे कटाहकाति ।

तत्थ—बहुम्पि सो विकत्थेय्य अञ्ज जनपद गतोति यो अत्तनो जातिभूमितो अञ्ज जनपद गतो
होति यत्थस्स जाति न जानन्ति सो बहुम्पि विकत्थेय्य वम्भनवचन वञ्चनवचन वदेय्य अन्वागन्त्वान दूसेय्याति
इम ताव वार सामिकस्स पटिपथ गत्वा दासकिच्चस्स कत्ता कसाहि पहरित्वा पिट्ठिचम्मुप्पाटनतो च लक्खणा-
हननतो च मुत्तोसि सचे अनाचार करोसि पुन अञ्जस्मि आगमनवारे तव सामिको अन्वागन्त्वान दूसेय्य
इम गेह अनुआगन्त्वा कसाभिघातेहि चेव लक्खणाहननेन च जातिप्पकासनेन च त दूसेय्य, उपहनेय्य तस्मा इम
अनाचार पहाय भुञ्ज भोगे कटाहक ! मा पच्छा अत्तनो दासभाव पाकट कारेत्वा विप्पटिसारी अहोसीति
अयमेत्थ सेट्ठिनो अधिप्पायो । [३८२]

सेट्ठिधीता पन एतमत्थ अजानन्ती उग्गहितनियामेन व्यञ्जनमेव पयिरुदाहासि । कटाहको अद्धा
सेट्ठिना मम नाम^१ आचिक्खित्वा एतस्सा सब्ब कथित भविस्सतीति ततो पट्टाय पुन भत्ता गरहितु न विसहि
निहीनमानो यथा लद्ध भुञ्जित्वा यथाकम्म गतो ।

सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा कटाहको विकत्थिकभिक्खु अहोसि ।
बाराणसीसेट्ठि पन अहमेवाति ।

कटाहकजातक ।

६. असिलक्खणजातकं

तथेवेकस्स कच्चाणन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो कोसलग्गञ्जो असिलक्खणपाठकं ब्राह्मणं आरब्धं कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सो किर कम्मारेहि रज्ज्जो असीन आहट्काले असि उपसिद्धपित्वा असिलक्खणं उदाहरति । सो येस हत्थतो लाभं लभति तेस अस्सि लक्खणसम्पन्नो मङ्गलसमुत्तोति वदति । येस हत्थतो न लभति तेस अस्सि अवलक्खणोति गरहति । अथेको कम्मरो असि कत्वा कोसियं सुत्तुमं मरिचचुण्णं पक्खिपित्वा रज्ज्जो असि आहरि । राजा ब्राह्मणं पक्कोसापेत्वा असि वीमसाति आह । ब्राह्मणस्स असि आकट्ठित्वा उपसिद्धघन्तस्स मरिचचुण्णानि नासं पविसित्वा खिपितुकामतं उप्पादेसु । तस्स खिपन्तस्स नासिका असिधाराय पटिहता द्विधा छिज्जि । तस्सेव नासिकायं छिन्नभावो भिक्खुसङ्घे पाकटो जातो ।

अथेकदिवसं धम्मसभायं भिक्खू कथं समुट्ठापेसु आवुत्तो । रज्ज्जो किर अमिलक्खणपाठको ब्राह्मणो असिलक्खणं उपसिद्धन्तो नासिकं छिन्दापेसीति । सत्था आगन्त्वा कायनुत्थं भिक्खवे । एतरहि कथायं सन्निस्सिन्नाति पुच्छित्वा इमायं नामाति वुत्ते न भिक्खवे । इदानेवेसो ब्राह्मणो असि उपसिद्धघन्तो नासिकाच्छेदं पत्तो पुब्बेपि पत्तोयेवाति वत्वा अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्ज्जं कारेन्ते तस्स असिलक्खणपाठको ब्राह्मणो अहोसीति, सब्बं पञ्चपन्नवत्थुं सदिसमेव । राजा पन तस्स वेज्जे दत्वा नासिकाकोटिं फासुकं कारापेत्वा लाखाय पटिनासिकं कारेत्वा पुन तं उपट्ठाकमेव अकासि । बाराणसिरज्ज्जो पन पुत्तो नत्थि, एका धीता चेव भागिनेय्यो च अहेसु । सोपि उभोपि ते अत्तनो सन्तिके येव वड्ढापेसि । ते एकतो वड्ढन्ता अञ्जमञ्जं पटिवद्धचित्ता अहेसु । राजापि अमच्चे पक्कोसित्वा मय्हं भागिनेय्यो इमस्मं रज्ज्जस्स सामिकोव धीतरं एतस्सेव दत्वा अभिसेकमस्स [३८३] करोमीति वत्वा पुन चिन्तेसि मय्हं भागिनेय्यो सब्बथापि मे ज्ञातको येन एतस्स अञ्जं राजधीतरं आनेत्वा अभिसेकं कत्वा धीतरं अञ्जस्स रज्ज्जो दस्सामि । एव नो ज्ञातका बहू भविस्सन्ति द्विन्नम्पि रज्ज्जानं मयमेव सामिका भविस्सामाति । सो अमच्चेहि सद्धिं सम्मन्तेत्वा उभोपेने विसुं कातुं वट्ठतीति भागिनेय्यं अञ्जस्मि निवेसने धीतरं अञ्जस्मि वासेसि । ते सोलसवस्सुद्वेसिकभावं पत्वा अतिवियं पटिवद्धचित्ता अहेसु ।

राजकुमारो केन नुखो उपायेन मातुलधीतरं राजगेहा नीहरापेत्तुं सकका भवेय्याति चिन्तेन्तो अत्थेसो उपायोति महाइक्खणिकं पक्कोसापेत्वा तस्सा सहस्सभण्डिकं दत्वा किं मया कत्तब्बन्ति वुत्ते अम्म । अज्जं तथा करोन्तिया अनिप्फत्तिं नाम नत्थि किञ्चिदेव कारणं वत्वा यथा मम मातुलो राजधीतरं अन्तोगेहा नीहरापेति तथा करोहीति आह ।

साधुं सामि । अहं राजानं उपसिद्धकमित्वा एव वक्खामि—देव । राजधीताय उपरि कालकण्णिं अत्थि, एतत्तं कालं निवत्तित्वा ओलोकेन्तोपि नत्थि, अहं राजधीतरं अस्सकदिवसे नाम रथं आरोपेत्वा बहू आवुधहत्थे पुरिसे आदाय महन्तेन परिवारेन सुसानं गन्त्वा मण्डलपीठिकायं हेट्ठा सुसानमञ्चे मतमनुस्सं निपज्जापेत्वा उपरिमञ्चे राजधीतरं ठपेत्वा गन्धोदकघटानं अट्ठुत्तरसतेन नहापेत्वा कालकण्णिं पवाहेस्सामीति एव वत्वा राजधीतरं सुसानं नेस्सामि । त्वं अम्हाकं तत्थं गमनदिवसे अम्हेहि पुरेतरमेव थोकं मरिचचुण्णमादाय आवुधहत्थेहि अत्तनो मनुस्सेहि परिवुत्तो रथं आरुह्य सुसानं गन्त्वा रथं सुसानद्वारे एकदेसे ठपेत्वा आवुधहत्थे मनुस्से सुसानवनं पेमेत्वा सयं सुसानं मण्डलपीठिकं गन्त्वा मतको वियं पटिकुज्जो हुत्वा निपज्जं । अहं तत्थं आगन्त्वा तव उपरिमञ्चकं अत्थरित्वा राजधीतरं उक्खिपित्वा मञ्चे सयापेस्सामि । त्वं तस्मिं खणे मरि-

चवुण्ण नासिकाय पक्खिपित्वा द्वे तयो वारे खिपेय्यासि । तथा खिपितकाले मय राजधीतर पहाय पलायिस्साम । अथागत्वा राजधीतर सीम नहापेत्वा सयम्पि सीस नहायित्वा त आदाय अत्तनो निवेसन गच्छेय्यासीति ।

सो सावु सुन्दरो उपायोति सम्पटिच्छि ।

सा गत्वा रज्ज्वा तमत्थ आरोचेसि । राजा सम्पटिच्छि । राजधीतायपि त अन्तर आचिक्खि, सापि सम्पटिच्छि । सा निक्खमनदिवसे कुमारस्स सज्जा दत्वा महत्तेन परिवारेन मुसान गच्छन्ती आरक्खमनुस्सान भयजननत्थ आह—मया राजधीताय मज्जे ठपितकाले हेट्टामज्जे मतपुरिसो खिपिस्सति खिपित्वा च हेट्टा [३८४] मज्जा निक्खमित्वा य पठम पस्सिस्सति तमेव गहेस्सति अप्पमत्ता भवेय्याथाति ।

राजकुमारो पुरेनर गत्वा वुत्तनयेनेव तत्थ निपज्जि । महाइक्खणिका राजधीतर उक्खिपित्वा मण्डलपीठिकट्टान गच्छन्ती मा भायीति सज्जापेत्वा मज्जे ठपेसि । तस्मि खरो कुमारो मरिचचुण्ण नासाय पक्खिपित्वा खिपि । तेन खिपितमत्तेयेव महाइक्खणिका राजधीतर पहाय महारव रवमाना सब्बपठम पलायि । तस्सा पलातकालतो पट्टाय एकोपि ठातु ममत्थो नाम नाहोसि । गहितगहितानि आवुधानि छड्डेत्वा सब्बे पलायिस्सु ।

कुमारो यथासम्मन्तित सव्व कत्वा राजधीतर आदाय अत्तनो निवेसन अगमासि । इक्खणिका गत्वा त कारण रज्ज्वा आरोचेसि । राजा पकतियापि सा मया तस्सेवत्थाय पोसिता पायासे छड्डितसम्पि विय जातन्ति सम्पटिच्छित्वा अपरमाणे भाग्निनेय्यस्स रज्ज दत्वा धीतर महादेवि कारेसि । सो ताय सद्धि समग्गवास वसमानो धम्मेन रज्ज कारेसि ।

सोपि असिलक्खणपाठको तस्सेव उपट्ठाको अहोसि । तस्सेकदिवस राजुपट्टान आगत्वा पटिसुरिय ठत्वा उपट्टुहन्तस्स लाखा विलीयि पटिनासिका भूमिय गति । सो लज्जाय अधोमुखो अट्ठासि । अथ न राजा परिहसन्तो—आचरिय । मा चिन्तयित्थ खिपित नाम एकस्स कल्याण होति एकस्स पापक । तुम्हेहि खिपितेन नासा छिज्जियित्थ, मय पन मातुलधीतर लभित्वा रज्ज पापुणिम्हाति वत्वा इम गाथमाह —

तथेवेकस्स कल्याण तथेवेकस्स पापक,

तस्मा सब्ब न कल्याण सब्ब वापि न पापकन्ति ।

तत्थ—तथेवेकस्साति तदेवेकस्स । अयमेव वा पाठो । दुतियपदेपि एसेव नयो ।

इति सो इमाय गाथाय त कारण आहरित्वा दानादीनि पुज्जानि कत्वा यथाकम्म गतो । सत्था इमाय देसनाय लोकसम्मतान कल्याणपापकान अनेकसिकभाव पकासेत्वा जातक समोधानेमि । तदा असिलक्खणपाठको एतरहि असिलक्खणपाठकोव भाग्निनेय्यराजा पन अहमेवाति ।

असिलक्खणजातक ।

७. कलण्डुकजातकं

ते देस। तानि वत्थूनीति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं विकल्पिकं भिक्खुं आरब्धं कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

तत्थ द्वेपि वत्थू कटाहकजातकसदिसानेव । इधं पनेसं बाराणसीसेट्ठिनो दासो कलण्डुको [३८५] नाम अहोसि । तस्स पलायित्वा पच्चन्तसेट्ठिनो धीतरं गहेत्वा महन्तेन परिवारेण वसनकाले बाराणसीसेट्ठीं परियेसापेत्वापि तस्स गतद्वान् अजानन्तो गच्छं कलण्डुकं परियेसाति अत्तना पुट्टं^१ मुकपोतकं पेसेसि । मुकपोतको इतोचित्तो च चरन्तो तं नगरं मम्पापुरिणं ।

तस्मिञ्च काले कलण्डुको नदीकीलं कीलितुकामो बहु मालागन्धविलेपनञ्चेव खादनीयभोजनीयानि च गाहापेत्वा नदिं गत्वा सेट्ठिधीताय सद्धिं नाव आरुह्य, उदके कीलति । तस्मिञ्च देसे नदीकीलं कीलन्ता इस्सरजातिका तिखिणभेसज्जपरिवारितं खीरं पिबन्ति, तेन तेसं दिवसभागमपि उदके कीलन्तान् सीतं न ब्राधति । अयं पणं कलण्डुको खीरगण्डूस् गहेत्वा मुखं विक्खालेत्वा तं खीरं नुट्ठुभति, नुट्ठुभन्तोपि उदके अनुट्ठुभित्वा सेट्ठिधीताय सीसे नुट्ठुभति ।

मुकपोतकोपि नदीतीरं गत्वा एकस्सा उदुम्बरसाखाय निसीदित्वा ओलोकेन्तो कलण्डुकं सञ्जानित्वा सेट्ठिधीताय सीसे नुट्ठुभन्तं दिस्वा—अरे, कलण्डुक ! दास ! अत्तनो जातिं च वसनद्वान् च अनुस्सरं, खीरगण्डूस् गहेत्वा मुखं विक्खालेत्वा जातिसम्पन्नाय सुखसवद्धाय सेट्ठिधीताय सीसे मा नुट्ठुभ, अत्तनो पमाणं न जानासीति वत्त्वा इमं गाथमाह—

ते देसा तानि वत्थूनि अहञ्च वनगोचरो,

अनुविच्च खो तं गण्हेय्युं पिव खीरं कलण्डुकाति ।

तत्थ—ते देसा तानि वत्थूनीति मातुकुच्छिं सन्धाय वदति । अयमेत्थं अधिप्पायो । यत्थं ते वसितं न ते खत्तियधीतादीनं कुच्छिं देसा । यत्थं वासि पतिट्ठितो तानि न खत्तियधीतादीनं कुच्छिं वत्थूनि अथखो दासि-कुच्छियं त्वं वसि चेव पतिट्ठितो चाति । अहञ्च वनगोचरो तिरच्छानगतोपि एतमेत्थं जानामीति दीपेति । अनुविच्च खो तं गण्हेय्युं एव अनाचारं चरमानं मया गत्वा आरोचितं अनुविच्चं जानित्वा तव सामिकां तांलेत्वा चेव लक्खणाहृतञ्च कत्वा तं गण्हेय्युं गहेत्वा गमिस्सन्ति, तस्मा अत्तनो पमाणं ज्ञात्वा सेट्ठिधीताय सीसे अट्ठुभित्वा पिव खीरं । कलण्डुकातिं तं नामेनालपति ।

कलण्डुकोपि मुकपोतकं सञ्जानित्वा मं पाकटं करेय्याति भयेन—एहिं सामि ! कदा आगतोसीति आह ।

सूको न एसं मं हितकामतायं पक्कोसतिं गीव पणं मे वलेत्वा मारेतुकामोति ज्ञात्वाव न मे तथा अत्थोति ततो उपपत्तित्वा बाराणसियं गत्वा यथादिट्ठं सेट्ठिनो वित्तारेण कथेसि । सेट्ठी अयुत्तं तेन कतन्ति वत्त्वा तस्स आणं कारेत्वा बाराणसिमेव तं [३८६] आनेत्वा दासपरिभोगेन परिभुञ्जि ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोवानेसि । तदा कलण्डुको अयं भिक्खुं अहोसि । बाराणसिमेट्ठी पणं अहमेवाति ।

कलण्डुकजातकं ।

८. बिलारवतजातकं

यो वे धम्म धज कत्वाति इद सत्था जेतवने विहरन्तो एक कुहकभिक्षु आरब्ध कथेसि । तदा हि सत्था तस्स कहकभावे आरोचिते न भिम्बवे । इदानीं पुब्बेपेस कुहको येवाति वत्ता अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो मूसिकयोनिय पटिसन्धि गहेत्वा बुद्धिमन्वाय महासरीरो सूकरच्छापकसीदसो हुत्वा अनेकसतमूसिकपरिवारो^१ अरञ्जो विहरति^२ । अथेको सिगालो इतो-चित्तो च विचरन्तो त मूसिकयूथ दिस्सा इमा मूसिका वञ्चेत्वा खादिससामीति चिन्तेत्वा मूसिकान आसयस्सा-विद्वुरे सुरियाभिमुखो वात पिवन्तो एकेन पादेन अट्टासि । बोधिसत्तो गोचर चरमानो त दिस्वा सीलवा एको भविस्सतीति तस्स सन्तिक गत्वा—भन्ते । त्व को नामोति पुच्छि ।

धम्मिको नामाति ।

चत्तारो पादे भगिय अट्टपेत्वा कस्मा एकेनेव ठितोमीति ?

मयि चत्तारो पादे पठविय ठपेन्ते पठवी बहिलु न सक्कोति तस्मा एकेनेव तिट्ठामीति ।

मुख विवरित्वा कस्मा ठितोमीति ?

मय अञ्ज न भवखयाम, वातमेव भक्खयामाति ।

अथ कस्मा सुरियाभिमुखो तिट्ठासीति ।

सुरिय नमस्सामीति ।

बोधिसत्तो तस्स वचन सुत्वा सीलवा एको भविस्सतीति ततो पट्टाय मूसिकगणेन सद्धि साय पात तस्स उपट्टान गच्छति । अथस्स उपट्टान कत्वा गमनकाले सिगालो सब्बपच्छिम मूसिक गहेत्वा मस खादित्वा अञ्जो-हरित्वा मुख पुच्छित्वा तिट्ठाति । अनुपुब्बेन मूसिकगणो तनुको जातो । मूसिका पुब्बे अम्हाक अय आसयो नप्पहोति निरन्तरा तिट्ठाम इदानीं सिथिलो, एवम्पि आसयो न पूरतेव किन्नुखो एतन्ति बोधिसत्तस्स त पर्वति आरोचयिसु । बोधिसत्तो केन नुखो कारणेन मूसिका तनुत्त गताति चिन्तेन्तो सिगाले आसङ्क ठपेत्वा बीम-सिस्सामि नन्ति उपट्टानकाले सेसमूसिके पुरतो कत्वा सय पच्छतो अहोसि । सिगालो तस्स उपरि पक्खन्दि । बोधिसत्तो अत्तनो गण्हणत्थाय पक्खन्दन्त दिस्वा निवत्तित्वा—भो सिगाल । इद ते वतसमादान न धम्म-सधम्मताय, परेस पन विहिसत्थाय धम्म धज कत्वा चरसीति वत्ता इम गाथमाह —[३८७]

यो वे धम्म धज कत्वा निगूल्हो पापमाचरे,

विस्सासयित्वा भूतानि बिलार नाम त वतन्ति ।

तत्थ—यो वेति खत्तियादिसु यो कोचिदेव । धम्म धज कत्वाति दसकुसलकम्मपधम्म धज करित्वा त करोन्तो उस्सापेत्वा दस्सेन्तोति अत्थो । विस्सासयित्वाति सीलवा अयन्ति सञ्जाय सञ्जातविस्सासानि कत्वा । बिलार नाम त वतन्ति त एव धम्म धज कत्वा रहो पापानि करोन्तस्सेव वत केराटकवत नाम होतीति अत्थो ।

मूसिकराजा कथेन्तो कथेन्तोयेव उप्पातत्वा तस्स गीवाय पनित्वा हनुकस्स हेट्ठा अन्तोलगलनालिय डसित्वा गलनार्लि फालेत्वा जीवितक्खय पापेसि । मूसिकगणो निवत्तित्वा सिगाल मुरुभुत्ति खादित्वा अगमासि । पठमागताव किरस्स मस लभिसु, पच्छा आगता न लभिसु । ततो पट्टाय मूसिकगणो निम्बयो जातो । सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा सिगालो कुहकभिक्षु अहोसि । मूसिकराजा पन अह-मेवाति ।

बिलारवतजातकं ।

६. अग्गिकजातकं

नाय सिखा पुञ्जहेतूति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो कुहकञ्जोव भिक्खु आरब्ध कथेसि ।
पच्चुप्पन्नवत्थु हेट्ठावुत्तसदिसि ।

अतीतवत्थु

अतीतस्मिं हि बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो मूसिकराजा हुत्वा अरञ्जं वसति ।
अयेको सिगालो दवडाहे उट्ठिते पलायितुमसक्कोन्तो एकस्मिं रुक्खे सीसं आहृच्च अट्ठासि । तस्स सकलसरीरे
लोमानि भायिसु । रुक्खे आहृच्च ठितट्ठाने पन मत्थके चूला विय थोकानि लोमानि अट्ठ सु, सो एकदिवसं सोण्डिय
पानीयं पिबन्तो छाया ओलोकेन्तो चूलं दिस्वा उप्पन्न दानि मे भण्डमूलन्ति अरञ्जं विचरन्तो तं मूसिकादर्शि
दिस्वा इमा मूसिका वञ्चेत्वा खादिस्सामीति हेट्ठा वुत्तनयेनेव अविदूरे अट्ठासि । अथ न बोधिसत्तो गोचराय
चरन्तो दिस्वा सीलवाति सञ्जाय उपसङ्कमत्वा त्वं को नामोसीति पुच्छि ।

अहं अग्गिकभारद्वाजो नामाति ।

अथ कस्मा आगतोसीति ?

तुम्हाकं रक्खणत्थायाति ।

किन्ति कत्वा अम्हे रक्खिस्ससीति ?

अहं अङ्गुट्ठगणनं नाम जानामि, तुम्हाकं पातोव निक्खमत्वा गोचराय गमनकाले एत्तकातिं गणेत्वा
पच्चागमनकालेपि गणोस्सामि । एव सायं पातं गणोन्तो रक्खिस्सामीति ।

तेनहिं रक्ख मातुलाति ।

सो साधूति सम्पटिच्छित्त्वा निक्खमनकाले एको द्वे तयोति गणेत्वा पच्चागमनकालेपि तथेव गणेत्वा
सब्बपच्छिमं गहेत्वा खादति । सेसं [३८८] पुरिमसदिसमेव । इध पन मूसिकराजा निवत्तित्वा ठितो—भो
अग्गिकभारद्वाज ! नायं तव धम्मसुधम्मताय मत्थके चूला ठपिता कुच्छिकारणा पन ठपिताति वत्वा इमं
गाथमाह —

नायं सिखा पुञ्जहेतुं घासहेतुं अयं सिखा,
नङ्गुट्ठगणनं याति अलं ते हेतुं अग्गिकाति ।

तत्थ—नङ्गुट्ठगणनं भातीति अङ्गुट्ठगणना वुच्चति । अयं मूसिकगणो अङ्गुट्ठगणनं न गच्छति न
उपेति न । रेतिं परिकखयं गच्छतीति अत्थो । अलं ते हेतुं अग्गिकातिं सिगालं नामेनालपन्तो आह । एत्तावता
ते अलं हेतुं न इतो परं मूसिके खादिस्ससि अम्हेहिं वा तया वा सद्धिं सवासो अलं हेतुं न मयं इदानीं तया सद्धिं
वसिस्सामाति अत्थो । सेसं पुरिमसदिसमेव । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेमि । तदापि
सिगालो अयं भिक्खु अहोसि । मूसिकराजा पन अहमेवाति ।

अग्गिकजातक ।

१०. कोसियजातक

यथा वाचा च भुञ्जस्सूति इदं सत्या जेतवने विहरन्तो एक सावत्थिय मातुगाम आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

सा किरिक्कस्स सद्धस्स पसन्नस्स उपासकब्राह्मणस्स ब्राह्मणी दुस्सीला पापधम्मा रत्ति अतिचरित्वा दिवा किञ्चि कम्म अक्त्वा गिलानालय दस्सेत्वा नित्थनमाना' निपज्जति । अथ न ब्राह्मणो—किन्ते भद्दे ! अफासुकन्ति पुच्छि ।

वाता मे विज्झन्तीति ।

अथ किं लद्धुं वट्टतीति ?

सिनिद्धमवुरानि पणीतपणीतानि यागुभत्ततेलादीनीति ।

ब्राह्मणो य य सा इच्छति त त आहरित्वा देति । दासो विय सब्बकिच्चानि करोति । सा पन ब्राह्मणस्स गेह पविट्ठकाले निपज्जति बहिनिकखन्तकाले जारेहि सद्धिं वीतिनामेति । अथ ब्राह्मणो इमिस्सा सरीरे विज्झनवातानं परियन्तो न पञ्जायतीति एकदिवसं गन्धमालादीनि आदाय जेतवनं गत्वा सत्थारं पूजेत्वा च वन्दित्वा च एकमन्तं निसीदित्वा किं ब्राह्मण ! न पञ्जायसीति वुत्ते—ब्राह्मणिया किर मे भन्ते ! सरीरे वाता विज्झन्ति स्वाहं तस्सा सप्पितेलादीनि च पणीतपणीतभोजनानि च परियेसामि सरीरमस्सा घनं विप्पसन्नञ्चिविवण्णं जातं वातरोगस्स पन परियन्तो न पञ्जायति अहं तं पटिजग्गन्तोव इधागमनस्स ओकासं न लभामीति ।

सत्था ब्राह्मणिया पापभावं अत्वा ब्राह्मण ! एव निपन्नस्स मातुगामस्स रोगे अवूपसन्ते इदञ्चिदञ्च भेसज्जं कातुं वट्टतीति पुब्बेपि ते पण्डितेहि कथितं भवसङ्खेपगतत्ता पन न सल्लक्खेसीति वत्वा तेन याचितो अतीतं आहरि —[३८६]

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो ब्राह्मणमहासालकुले निब्बत्तित्वा वयप्पत्तो तक्क-सिलायं सर्वमिप्पानि उग्गण्हित्वा बाराणसियं दिसापामोक्खो आचरियो अहोसि । एकसतराजधानीसु^१ खत्तिय-कुमारा च ब्राह्मणकुमारा च येभ्य्येन तस्सेव सन्तिके सिप्पं उग्गण्हन्ति । अथेको जनपदवासी ब्राह्मणो बोधिसत्तस्स सन्तिके तयो वेदे अट्ठारसं च विज्जाट्ठानानि उग्गण्हित्वा बाराणसियञ्चेव कटुम्बं सण्ठपेत्वा दिवसे दिवसे द्वत्तिक्खत्तुं बोधिसत्तस्स सन्तिकं आगच्छति । तस्स ब्राह्मणी दुस्सीला अहोसि पापधम्मातिं सब्बं पच्चपन्नवत्थुसदिसमेव ।

बोधिसत्तो पन न इमिना कारणेन ओवादगहराय ओकासं न लभामीति वुत्ते सा माणविका इमं वञ्चेत्वा निपज्जतीति अत्वा तस्सा रोगानुच्छविकं भेसज्जं आचिक्खिस्सामीति चिन्तेत्वा आह—तात ! त्वं इतो पट्ठाय तस्सा सप्पिखीररसादीनि मा अदासि । गोमुत्ते पन पच्चपण्णानि^२ तिफलादीनि च पक्खिपित्वा कुथेत्वा^३ न वतम्बलोहभाजने पक्खिपित्वा लोहगन्धं गाहापेत्वा रज्जुं वा योत्तं वा रुक्खलत्तं वा गहेत्वा इदं ते रोगस्स अनुच्छविकं भेसज्जं इदं वा पिव उट्ठाया वा तया भुत्तभत्तस्स अनुच्छविकं कम्मं करोहीति वत्वा इमं गाथं वदेय्यासि । सचे भेसज्जं न पिवति अथ न रज्जुया वा योत्तेन वा जताय वा कतिचिं पहारे पहरित्वा केसेसु गहेत्वा आगड्ढित्वा कप्परेन पोथेय्यासि । तं खण्णञ्चेव उट्ठाया कम्मं करिस्सतीति ।

१ स्या०—निट्ठभमाना ।

२ रो०—राजधानीसु ।

३ स्या०—पच्चपण्णं ।

४. स्या०—कोट्टेत्वा ।

सो साधूति सम्पटिच्छित्वा वृत्तनियामेनेव भेसज्ज कत्वा—भदे ! इमं भेसज्जं पिवाति आह ।
केन ते इदं आचिक्खितन्ति ?

आचरियेन भदेति ।

अपनेहि तं नं पिविस्सामीति ।

माणवो—न त्वं अत्तनो रुचियां पिविस्ससीति—रज्जुं गृहेत्वा अत्तनो रोगस्स अनुच्छविकं भेसज्जं वा
पिबं यागुभत्तानुच्छविकं कम्मं वा करोहीति वत्वा इमं गायमाह —

यथा वाचा च भुञ्जस्सु यथा भुत्तञ्च व्याहर,

उभयं ते न समेति वाचा भुत्तञ्च कोसियेति ।

तत्थ—यथा वाचा च भुञ्जस्सूति यथा ते वाचा तथा च भुञ्जस्सु वाता मे विज्झन्तीति वाचाय अनु-
च्छविकमेव कत्वा भुञ्जस्सूति अत्थो । यथा वाचं वातिपि पाठो युज्जति । यथा वाचायातिपि पठन्ति ।
सम्बत्थं अयमेवत्थो । यथाभुत्तञ्च व्याहराति यं ते भुत्तं तस्स अनुच्छविकमेव व्याहरं अरोगम्हीति वत्वा गेहे
कत्तब्बकम्मं करोहीति अत्थो । यथाभूतञ्चातिपि पाठो । अथवा अरोगम्हीति यथाभूतमेव वत्वा कम्मं करो-
हीति अत्थो । उभयन्ते [३६०] न समेति वाचा भुत्तञ्च कोसियेति या च ते अयं वाचा वाता मे विज्झन्तीति
यञ्च ते इदं पणीतं भोजनं भुनक्ति इदं उभयम्पि तुय्हं न समेति तस्मा उट्ठाय कम्मं करोहि । कोसियेति तं गोत्तेन
आलपति ।

एवं वृत्ते कोसियब्राह्मणी^१ भीता आचरियेन उस्सुक्क आपन्नकालतो पट्ठाय न सक्का मया एसं वञ्चेतु
उट्ठाय कम्मं करिस्सामीति उट्ठाय कम्मं अकासि । आचरियेन मे दुस्सीलभावो ज्ञातो न दानिं सक्का इतो
पट्ठाय पुन एवरूपं कातुन्ति आचरिये गारवेन पापकम्मतोपि विरमित्वा सीलवती अहोसि ।

सापि ब्राह्मणी सम्मासम्बुद्धेन किरम्हि ज्ञाताति सत्थरिं गारवेन न पुन अनाचारं अकासि ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा जयम्पतिका^२ पन इदानीं जयम्पतिकाव ।
आचरियो पन अहमेवाति ।

कोसियजातक ।

कुसुनालिङ्गो तेरसमो ।

१४. असम्पदानवग्गवणणा

१. असम्पदानजातकं

असम्पदानेनितरीतरसाति इव सत्था वेलुवने विहरन्तो देवदत्त आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

तस्मि हि काले भिक्खू धम्मसभाय कथं समुट्ठापेसु आवुसो । देवदत्तो अकतञ्जू तथागतस्स गुणं न जानातीति । सत्था आगन्त्वा कायनुत्थं भिक्खवे । एतरहि कथायं सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमायं नामाति वुत्ते न भिक्खवे । इदानीं देवदत्तो अकतञ्जू पुब्बेपि अकतञ्जू येवाति वत्वा अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते मगधरट्ठे राजगहे एकस्मि मगरञ्जो रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो तस्सेव सेट्ठी अहोसि असीति-कोटिविभवो सङ्खसेट्ठीति नामेन । बाराणसियम्पि पिलियसेट्ठी नाम असीतिकोटिविभवोव अहोसि । ते अञ्जामञ्जं सहाया अहेसु । तेसु बाराणसियं पिलियसेट्ठिस्स केनचिदेव करणीयेन महन्तं भयं उपपज्जि । सब्बं सापतेय्यं परिहायि । सो दलिट्ठो अप्पटिसरणीं हुत्वा भरियं आदाय सङ्खसेट्ठिं पच्चय कत्वा बाराणसितो निक्खमित्वा पदसाव राजगहं पत्वा सङ्खसेट्ठिस्स निवेसनं अगमासि । सो तं दिस्वाव सहायो मे आगतोति परिस्सजित्वा सक्कारस्सम्मानं कारेत्वा कतिपाहं वीतिनामेत्वा एकदिवसं—किं सम्मं । केनत्थेन आगतोसीति पुच्छि ।

भयम्मे सम्मं । उपपन्नं [३६१] सब्बं धनं परिकखीणं, उपत्थम्भो मे होहीति ।

सायुं सम्मं । मा भायीति भण्डागारं विवरापेत्वा चत्तालीसं हिरञ्जकोटियो दापेत्वा सेसम्पि परिच्छेदपरिवारं सब्बं अत्तनो सन्तिकं सविञ्जाराणकमविञ्जाराणकं मज्जे भिन्दित्वा उपड्डमेव अदासि । सो तं विभव आदाय पुन बाराणसिं गन्त्वा निवासं कप्पेसि ।

अपरभागे सङ्खसेट्ठिस्सपि तादिसमेव भयं उपपज्जि । सो अत्तनो पटिसरणं उपधारेन्तो सहायस्स मे महा उपकारो कतो उपड्डविभवो दिन्नो । न सो मं दिस्वा परिच्चजिस्सति तस्स सन्तिकं गमिस्सामीति चिन्तेत्वा भरियं आदाय पदसाव बाराणसिं गन्त्वा भरियं आह—भट्टे । तव मया सद्धिं अन्तरवीथियां गमनं नाम न द्रुतं मया पेषितयानं आरुह्य महन्तेन परिवारेन पच्छा आगमिस्ससि । याव यानं पेषेमि ताव एत्थेव होहीति वत्वा तं सालायं ठपेत्वा सयं नगरं पविसित्वा सेट्ठिस्स घरं गन्त्वा राजगहनगरतो तुम्हाकं सहायो सङ्खसेट्ठी नाम आगतोति आरोचापेसि । सो आगच्छतूति पक्कोसापेत्वा तं दिस्वा नेव आसना वुट्ठासि न पटिसन्धारं अकासि केवलं—किमत्थं आगतोसीति पुच्छि ।

तुम्हाकं दस्सनत्थं आगतोमीति ।

निवासो पन ते कहं गहितोनि ?

न ताव निवासट्ठानं अत्थि, सेट्ठिघरणिम्पि सालायं ठपेत्वा आगतोमीति ।

तुम्हाकं इधं निवासट्ठानं नत्थि, निवासं गहेत्वा एकस्मि ठाने पचापेत्वा भुञ्जित्वा गच्छथ । पुनं अम्हे मा परिमत्थाति वत्वा मय्हं सहायस्स दसन्ते^१ बन्धित्वा एकं बहलपलापतुम्बं देहीति दामं आरापेसि ।

तं दिवसं किरं सो रत्तसालीनं सकटसहस्रमत्तं ओपुनापेत्वा कोट्टागारं पुरापेसि । चत्तालीसकोटिधनं गहेत्वा आगतो अकतञ्जू महाचोरो सहायस्स तुम्बमत्तं पलापं दापेसि । दासो पच्छियं एकं पलापतुम्बं पविस्स-पापेत्वा बोधिसत्तस्स सन्तिकं अगमासि ।

बोधिसत्तो चिन्तेसि अयं असंप्पुरिसो मम सन्तिका चत्तालीसकोटिधनविभवं लभित्वा इदानीं पलापतुम्बं दापेसि, गण्हामि तु खो मा गण्हामीति । अथस्स एतदहोसि, अयं ताव अकतञ्जू मित्तदुभीं कतविनासक-

भावेन मया सद्धि मित्तभाव भिन्दि सचाह ऐतन दिन्न पलापतुम्ब लामकत्ता न गण्हस्सामि अहम्पि मित्तभाव भिन्दिस्सामि । अन्ववाला परित्तक लद्ध अगण्हन्ता मित्तभाव विनामेन्ति । अहं पन एगेन दिन्न पलापतुम्ब गहेत्वा मम वसेन मित्तभाव पत्तिट्ठापेस्सामीति । सो पलापतुम्ब दसन्ते वन्धित्वा पासादा ओरुह साल अगमासि ।

अथ न भरिया—कि ते अय्य ! लद्धन्ति पुच्छि ।

भद्रे ! अम्हाक सहायो पिलियसेट्ठी पलापतुम्ब दत्वा अम्हे अज्जेय विम्सज्जेसीति । [२६२]

सा—अय्य ! किमत्थ अग्गहेसि ? कि एन चत्तालीसकोटिधनस्स अनुच्छविकन्ति रोदितु आरभि ।

बोधिसत्तो—भद्रे ! मा रोदि अह तेन सद्धि मित्तभाव-भेदभयेन मम वसेन मित्तभाव ठपेतु गण्ह । त्वं किकारणा सोचसीति वत्वा इमं गाथमाह—

असम्पदानेनितरोतरस्स बालस्स मित्तानि कली भवन्ति,

तस्मा हरामि भुसं अड्ढमानं मा मे मित्ति भिज्जित्थ^१ सस्सतायन्ति ।

तत्थ—असम्पदानेनाति असम्पादानेन^१ सरलोपेन सन्धि । अगहणेनाति अत्थो । इतरोरतरस्साति यस्स कस्सचि लामकालागकस्सापि । बालस्स मित्तानि कली भवन्तीति दन्धस्स अपञ्जस्स मित्तानिखलितानि^१ कालकण्णिसदिसानि होन्ति, भिज्जन्तीति अत्थो । तस्मा हरामि भुसं अड्ढमानन्ति तेन कारणेनाह सहायेन दिन्न एक पलापतुम्ब हरामि गण्हामीति दस्सेति । मानन्तिहि अट्टन्न नालीनं नाम । चतुन्न अड्ढमानानं चतस्सो च नालियो तुम्भो नाम, तेन वुत्त पलापतुम्बन्ति । मा मे मित्ति भिज्जित्थ सस्सतायन्ति मम सहायेन सद्धि मेत्ति मा भिज्जित्थ सस्सता व अयं होतुति अत्थो ।

एव वुत्तेपि सेट्ठिभरिया रोदतेव । तस्मिं खण्णे सड्खसेट्ठिना पिलियसेट्ठिस्स दिन्नो कम्मन्तदासो सालाद्वारेन आगच्छन्तो सेट्ठिभरियाय रोदनसद् सुत्वा साल पविसित्वा अत्तनो सामिके दिस्वा पादेसु पतित्वा रोदित्वा कन्दित्वा किमत्थ इधागतत्थं सामीति पुच्छि । सेट्ठी सब्ब आरोचेसि । कम्मन्तदासो होतु सामि ! मा चिन्ते-थाति उभोपि अस्सासेत्वा अत्तनो गेहं नेत्वा गन्धोदकेन नहापेत्वा भोजेत्वा सामिका वो आगताति सेसदासे सन्निपातेत्वा दस्सेत्वा कतिपाहं वीतिनामेत्वा सब्बे दासे गहेत्वा राजडगणं गत्वा उपरव अकासि । राजा पक्कोसापेत्वा किमेतन्ति पुच्छि । ते सब्ब त पवत्ति रज्ज्जो आरोचेसु ।

राजा तेस वचनं सुत्वा उभोपि सेट्ठी पक्कोसापेत्वा सड्खसेट्ठिं पुच्छि—सच्चं किर तया महासेट्ठि ! पिलियसेट्ठिस्स चत्तालीसकोटिधनं दिन्नन्ति ।

महाराज ! मम सहायस्स मं तक्केत्वा राजगहं आगतस्स न केवलं धनं सब्बं विभवजातं सविज्जाण-काविज्जाणकं द्वे कोट्टासे कत्वा समभागे अदासिन्ति ।

राजा सच्चमेतन्ति पिलियसेट्ठिं पुच्छि ।

आमं देवाति ।

तया पनस्स तज्जोव तक्केत्वा आगतस्स अत्थि कोचिं सक्कारो वा सम्मानो वा कतोति ?

सो तुण्ही अहोसि ।

अपि च पन ते एतस्स पलापतुम्बमत्तं दसन्ते पक्खिपापेत्वा [३६३] दापितं अत्थीति ?

तस्मिं सुत्वा तुण्ही येव अहोसि ।

राजा किं कातव्वन्ति अमच्चेहि सद्धिं मन्तेत्वा तं परिभासित्वा—गच्छत्थं पिलियसेट्ठिस्स घरे सब्बं विभवं सड्खसेट्ठिस्स देथाति आह ।

बोधिसत्तो—महाराज ! मद्दं परसन्तकेन अत्थो नत्थि मया दिन्नमत्तमेव पन दापेयाति ।

राजा बोधिसत्तस्स सन्तकं दापेसि । बोधिसत्तो सब्बं अत्तना दिन्नविभवं पटिलभित्वा दासपरिसपरिवृतो राजगहेमेव गत्वा कुटुम्बं सण्ठपेत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्पं गतो ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा पिलियसेट्ठी देवदत्तो अहोसि । सड्खसेट्ठी पन अहमेवाति ।

असम्पदानजातक ।

१. सी०—जीवित्थ । २. स्या०—असम्पदानेन । ३. स्या०—कलीनाम ।

२. पञ्चभीरुकजातकं

कुसलूपदेसे धितिया दल्हाय चाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो अजपालनिग्रोधे मारधीतानं पलोभन-
सुत्तन्तं आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

भगवता हि आदितो पट्ठायाः—

दहल्लमाना आगच्छुं तण्हा च अरती रगा,
ता तत्थ पनुदी सत्था तूलं भट्ठं व मालुतोति

एवं याव परियोसाना तस्स सुत्तन्तस्स कथितकाले धम्मसभायं सन्निपतिता भिक्खू कथं समुद्वापेसुं—
आवुसो ! सम्मासम्बुद्धो मारधीतरो अनेकसतानि दिव्वरूपानि मापेत्वा पलोभनत्थाय उपसङ्गमन्तियो
अक्खीनिपि उम्मीलेत्वा न ओलोकेसि । अहो ! बुद्धवलं नाम अच्छरियन्ति !

सत्था आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते
न भिक्खवे ! इदानि मय्हं सब्वासवे खेपेत्वा सब्बञ्जुतं पत्तस्स मारधीतानं अनोलोकनं नाम अच्छरियं अहं
हि पुब्बे बोधि परियेसमानो सक्किलेसकालेपि अभिसङ्खतं दिव्वरूपम्पि इन्द्रियाणि भिन्दित्वा किलेसवसेन
अनोलोकेत्वाव गन्त्वा महारज्जं पापुण्णिन्ति वत्वा अतीतं आहरि :—

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो भातिकसतस्स कनिट्ठो अहोसीति । सब्बं हेट्ठा
तक्कसिलाजातके वृत्तनयेनेव वित्थारेतब्बं । तदा पन तक्कसिलानगरवासीहि बहिनगरे सालाय बोधिसत्तं
उपसङ्गमित्वा याचित्वा रज्जं पटिच्छापेत्वा अभिसेके कते तक्कसिलानगरवासिनो नगरं देवनगरं विय च
राजभवनं इन्दभवनं विय च अलङ्करीसु । तदा पन बोधिसत्तो नगरं पविसित्वा राजभवनं पासादे महातले
समुस्सापितसेतच्छत्तं रतनवरपल्लङ्कं [३६४] आरुह् देवराजलीह्वाय निसीदि । अमच्चा च ब्राह्मणगह-
पतिकादयो च खत्तियकुमारा च सब्वालङ्कारपतिमण्डिता परिवारेत्वा अट्ठंसु । देवच्छरपटिभागा सोलस-
सहस्सा नाटकित्थियो नच्चगीतवादितकुसला उत्तमविलाससम्पन्ना नच्चगीतवादितानि पयोजेसुं । गीतवा-
दितसद्देन राजभवनं मेघत्थनितपूरितो महासमुद्दकुच्छि विय एकनिन्नादं अहोसि । बोधिसत्तो तं अत्तनो सिरि-
सोभगं ओलोकयमानो चिन्तेसि, सचाहं तासं यक्खिणीनं अभिसङ्खतं दिव्वरूपं ओलोकिस्सं जीवितक्खयं पत्तो
अभविस्सं इमं सिरिसोभगं न ओलोकिस्सं पच्चेकबुद्धानं पन ओवादे ठितभावेन इदं मया पत्तन्ति एवञ्च पन
चिन्तेत्वा उदानं उदानेत्तो इमं गाथमाह :—

कुसलूपदेसे धितिया दल्हाय च
अवत्थितत्ता भयभीरुताय च,
न रक्खसीनं वसभागमिम्हा
स सोत्थिभावो महता भयेन मेति ।

तत्थ—कुसलूपदेसेति कुसलानं उपदेसे पच्चेकबुद्धानं ओवादेति अत्थो । धितिया दल्हाय चाति
दल्हाय धितिया च थिरेन अब्बोच्छिन्ननिरन्तरविरियेन चाति अत्थो । अवत्थितत्ता भयभीरुताय चाति अभय-
भीरुताय अवत्थितत्ता च । तत्थ भयन्ति चित्तुत्तासमत्तं परित्तभयं । भीरुताति सरीरकम्पनप्पत्तं महाभयं ।
इदं उभयमपि महासतस्स यक्खिणियो नामेता मनुस्सखादिकाति भेरवारम्मणं दिस्वापि नाहोसि । तेनाह
अवत्थितत्ता भयभीरुताय चाति । भयभीरुताय अभावेनेव भेरवारम्मणं दिस्वापि अनिवत्तनभावेनाति अत्थो ।
न रक्खसीनं वसभागमिम्हाति यक्खकस्तारे तासं रक्खसीनं वसं न आगमिम्हा, यस्मा अम्हाकं कुसलूपदेसे धिति
च दल्हा अहोसि । भयभीरुताभावेन च अनिवत्तनसभावा अहुम्हा, तस्मा रक्खसीनं वसं न आगमिम्हाति

वृत्तं होति । स सोत्थिभावो महता भयेन भेति सो मे अयं अज्ज महता भयेन रक्खसीनं सन्तिका पत्तव्वेन दुक्खदोमनस्सेन सोत्थिभावो खेमभावो पीतिसोमनस्सभावो येव जातोति ।

एव महासत्तो इमाय गाथाय धम्मं देसेत्वा धम्मेन रज्जं कारेत्वा दानादीनि पुञ्ञानि कत्वा यथाक्म्म गतो । सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । अहं तेन समयेन तक्कसिलं गत्वा रज्जप्पत्त-कुमारो अहोसिन्ति ।

पञ्चभीरुकजातक ।

३. घतासनजातकं

खेम यहिन्ति इद सत्था—जेतवने विहरन्तो अञ्जतर भिक्खु आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सो हि भिक्खु सत्थु सन्तिके कम्मट्ठान गहेत्वा पञ्चन्त गत्वा एक गामक उपनिस्साय आरब्धो सेनामने त्रस्स उपगच्छि । तस्स पठममासेथेव पिण्डाय पविट्ठस्म पण्णसाला भायित्थ । सो वसनट्ठानाभावेन किलमन्तो उपट्ठाकान आचिक्खि । ते होतु भन्ते । पण्णसाल करिस्साम, कसाम ताव, वपाम तावाति आदीनि वदन्ता तेमास वीतिनामेसु । सो सेनासनसप्पायाभावेन कम्मट्ठान मत्थक पापेतु नासक्खि । सो निमित्तमत्तम्पि अनुप्पादेत्वा वृत्थवस्सो जेतवन गत्वा सत्थार वन्दित्वा एकमन्त निसीदि । सत्था तेन सद्धि पटिसन्धार कत्वा किन्नुखो ते भिक्खु । कम्मट्ठान सप्पाय जातन्ति पुच्छि । सो आदितो पट्टाय असप्पायभाव कथेसि ।

सत्था—पुब्बे खो भिक्खु । तिरच्छानापि अत्तनो सप्पायासप्पाय जत्वा सप्पायकाले वसित्वा असप्पायकाले वसनट्ठान पहाय अञ्जत्थ अगमसु, त्व कस्मा अत्तनो सप्पायासप्पाय न अञ्जासीति वत्वा तेन याचितो अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो सकुणयोनिय निब्बत्तित्वा विञ्जुत पत्वा सोम-गप्पत्तो सकुणराजा हुत्वा एकस्मि अरञ्जायतने जातस्स रतीरे साखाविटपसम्पन्न बहलपत्तपलास महाखल उपनिस्साय सपरिवारो वास कप्पेसि । बहू सकुणा तस्स खलस्स उदकमत्थके पत्थटसाखासु वसन्ता सरीरव-लञ्ज उदके पातेन्ति । तस्मिञ्च जातस्सरे चण्डो नागराजा वसति । तस्स एतदहोसि इमे सकुणा मय्ह निवासे जातस्सरे सरीरवलञ्ज पातेन्ति । यन्नूनाह उदकतो अग्नि उट्ठापेत्वा खल भापेत्वा एते पलापेय्यन्ति । सो कुद्ध-मानसो रत्तिभागे सब्बेस सकुणान सन्निपत्तित्वा खलसाखासु निपन्नकाले पठम ताव उद्धनारोपित विय उदक पक्कुट्ठापेत्वा दुतियवारे धूम उट्ठापेत्वा ततियवारे तालवखन्वप्पमाण जाल उट्ठापेसि । बोधिसत्तो उदकतो जाज उट्ठहमान दिस्वा—भो सकुणा । अग्निना आदित नाम उदकेन निब्बापेन्ति इदानी पन उदकमेव आदित न सक्का अम्हेहि इध वसितु, अञ्जत्थ गमिस्सामाति वत्वा इम गाथमाह —

खेम यहिं तत्थ अरी उदीरितो

उदकस्स मज्जे जलते घतासनो

न अज्ज वासो महिया महीरुहे

दिसा भजह्वो सरणज्ज नो भयन्ति । [३६६]

तत्थ—खेम यहिं तत्थ अरी उदीरितोति यस्मि उदकपिट्ठे खेमभावो निम्भयभावो तस्मि सत्तु पञ्चत्थीको सपत्तो^१ उट्ठितो । उदकस्साति जलस्स । घतासनोति अग्नि । सो हि घत असनाति तस्मा घतासनोति वुच्चति । न अज्ज वासोति अज्ज नो वासो नत्थि । महिया महीरुहेति महीरुहो वुच्चति खल्लो । तस्मि इमिस्सा महिया जाते खल्लेति अत्थो । दिसाभजह्वोति दिसा भजय गच्छय । सरणज्ज नो भयन्ति अज्जम्हाक सरण-तोव भय जात । पटिसरणट्ठानतो भय उप्पन्नन्ति अत्थो ।

एव वत्वा बोधिसत्तो अत्तनो वचनकरे सकुणे आदाय उप्पत्तित्वा अञ्जत्थ गतो । बोधिसत्तस्स पन वचन अगहेत्वा ठिनसकुणा जीवितक्खय पत्ता । सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा सच्चानि पकासेत्वा जातक समोवानेसि । सच्चपरियोसाने सो भिक्खु अरहत्ते पतिट्ठासि । तदा बोधिसत्तस्स वचनकरा सकुणा बुद्धपरिसा । सकुणराज पन अहमेवाति ।

घतासनजातकं ।

४. भानसोधनजातकं

ये सञ्जिज्ञानोति इदं सत्त्वा जेतवने विहरन्तो सङ्कस्स नगरद्वारे अत्तना सङ्खित्तेन पुच्छितपञ्हुस्स धम्म-
सेनापत्तिनो वित्थारव्याकरणं आरब्धं कथेसि । तत्रिदं अतीतवत्थु —

अतीतवत्थु

अतीते किर बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो अरञ्जायतने कालं करोन्तो अन्तेवासिकेहि
पुच्छितो नेवसञ्जिज्ञानासञ्जिज्ञाति आह—ये—तापसा जेट्ठन्तेवासिकस्स कथं न गण्हिस्सु । बोधिसत्तो आभस्सरतो
आगन्त्वा आकासे ठत्वा इमं गाथमाह —

ये सञ्जिज्ञानो तेपि दुग्गता
येपि असञ्जिज्ञानो तेपि दुग्गता,
एत उभयं विवज्जय
त समापत्तिमुखं अनङ्गणन्ति ।

तत्थ—ये सञ्जिज्ञानोति ठपेत्वा नेवसञ्जिज्ञानासञ्जिज्ञायतनलाभिनो अवसेसे सचित्तकसत्ते दस्सेति ।
तेपि दुग्गताति तस्सा समापत्तिया अलाभतो तेपि दुग्गता नाम । येपि असञ्जिज्ञानोति असञ्जिज्ञाभवे निव्वत्ते
अचित्तकसत्ते दस्सेति । तेपि दुग्गताति तेपि इमिस्सायेव समापत्तिया अलाभतो दुग्गता येव नाम । एत उभयं
विवज्जयाति एत उभयमपि सञ्जिभावञ्च असञ्जिभावञ्च विवज्जय पजहाति अन्तेवासिको ओवदि ।
त समापत्तिमुखं अनङ्गणन्ति त नेवसञ्जिज्ञानासञ्जिज्ञायतन [३९७] समापत्तिलाभिनो सन्तट्ठेन सुखन्ति
सङ्खलं गतं भानसुखं अनङ्गणं निदोसं बलवचित्तेकगतासभावेनापि तं अनङ्गणं नाम जातं ।

एव बोधिसत्तो धम्मं देसेत्वा अन्तेवासिकस्स गुणं कथेत्वा ब्रह्मलोकमेव अगमासि । तदा सेसतापसा
जेट्ठन्तेवासिकस्स सद्धिंस्सु । सत्त्वा इमं धम्मं देसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा जेट्ठन्तेवासिको सारि-
पुत्तो अहोसि, महाब्रह्मा पन अहमेवाति ।

भानसोधनजातकं ।

५. चन्दाभजातकं

चन्दाभन्ति इदम्पि सत्त्वा जेतवने विहरन्तो सङ्कससनगरद्वारे थेरस्सेव पञ्चव्याकरण आरब्ध कथेसि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो अरञ्जायतने कालकरोन्तो अन्तेवासिकेहि पुच्छित्तो चन्दाभ सुरियाभन्ति वत्वा आभस्सरेस् निब्बत्तो । तापसा जेटुन्तेवासिकस्स न सद्दाहसु । बोधिसत्तो आगन्त्वा आकासे ठितो इमं गायमाह —

चन्दाभ सुरियाभञ्च योध पञ्जाय गाधति,
अचित्तक्केन भानेन होति आभस्सरूपगोति ।

तत्थ—चन्दाभन्ति ओदातकसिण दस्सेति । सुरियाभन्ति पीतकसिण । योध पञ्जाय गाधतीति यो पुग्गलो इध सत्तलोके इदं कसिणद्वयं पञ्जाय भावेति, आरम्भणं कत्वा अनुपविसति तत्थ च पतिट्ठहति । अथवा चन्दाभ सुरियाभञ्च योध पञ्जाय गाधतीति यत्तकं ठानं चन्दाभञ्च सुरियाभञ्च पत्थट्ठं, तत्तके ठाने पटिभागं कसिणं वड्ढेत्वा तं आरम्भणं कत्वा भानं निब्बत्तेन्तो उभयम्पेत आभं पञ्जाय भावेति नाम । तस्मा अयम्पेत्य अत्थोयेव । अचित्तक्केन भानेन होति आभस्सरूपगोति सो पुग्गलो तथाकत्वा पटिलद्वेगं दुतियेन भानेन आभस्सरब्रह्मलोकूपगोव होतीति ।

एव बोधिसत्तो तापसे बोधेत्वा जेटुन्तेवासिकस्स गुणं कथेत्वा ब्रह्मलोकमेव गतो ।

सत्त्वा इमं धम्म-देसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा जेटुन्तेवासिको सारिपुत्तो । महाब्रह्मा पन अहमेवाति ।

चन्दाभजातकं । [३६८]

६. सुवर्णहंसजातकं

य लद्ध तेन तुदुब्बन्ति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो थुल्लनन्द भिक्खुनि आरब्ध कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

सावत्थिय हि अञ्जतरो उपासको भिक्खुनीसङ्घ लसुणेन पवारत्वा खेत्तपाल आणापेसि, सचे भिक्खु-
नियो आगच्छन्ति एकेकाय भिक्खुनिया द्वे तयो भण्डिका देहीति । ततो पट्टाय भिक्खुनियो तस्स गेहम्पि खेत्तम्पि
लसुणत्थाय गच्छन्ति । अयेकस्मि उस्सवदिवसे तस्स गेहे लसुणं परिक्षय्य अगमासि । थुल्लनन्दा भिक्खुनी
सपरिवारा गेहं गत्वा लसुणेनावुसो । अत्थोति वत्वा नत्थय्ये । यथाभत्त लसुणं परिक्षीण । खेत्तं गच्छ-
थाति वृत्ता खेत्तं गत्वा न मत्तं जानित्वा लसुणं आहरापेसि । खेत्तपालो उज्झायि—कथं हि नाम भिक्खुनियो
न मत्तं जानित्वा लसुणं हरापेस्सन्तीति ।

तस्स कय सुत्वा या ता भिक्खुनियो अप्पिच्छा तापि, तासं सुत्वा भिक्खूपि उज्झायिसु । उज्झायित्वा
च पन भगवतो एतमत्थं आरोचेसु । भगवा थुल्लनन्द भिक्खुनिं गरहित्वा—भिक्खवे । महिच्छो पुग्गलो
नाम विजातमातुयापि अप्पियो होति अमनापो अप्पसन्ने पसादेतु पसन्नान वा भीयोसोमत्ताय पसादं जनेतु अनु-
प्पन्नं लाभं उप्पादेतु उप्पन्नं वा पन थिरं कातुं न सक्कोति । अप्पिच्छो पन पुग्गलो अप्पसन्ने पसादेतु पसन्नान
भीयोसोमत्ताय पसादं जनेतु अनुप्पन्नं लाभं उप्पादेतु उप्पन्नं वा पन थिरं कातुं सक्कोतीति आदिना नयेन भिक्खून
तदनुच्छविकं धम्मं कथेत्वा न भिक्खवे । थुल्लनन्दा इदमेव महिच्छा, पुब्बेपि महिच्छायेवाति वत्वा अतीत
आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो अञ्जतरस्मि ब्राह्मणकुले निब्बन्ति । तस्स
वयप्पत्तस्स समजातिककुला पजापति आहरिसु । तस्सा नन्दा नन्दवती सुनन्दाति तस्सो धीतरो अहेसु ।
तासु परकुल अगतासुयेव बोधिसत्तो कालं कत्वा सुवर्णहंसयोनिं निब्बन्ति । जातिस्सरञ्जाराणञ्चस्स उप्पज्जि
सो वयप्पत्तो हुत्वा सुवर्णपत्तसञ्छन्नं सोभगपत्तं महन्त अत्तभावं दिस्वा कुतो नुखो चवित्वा
अहं इदं पपन्नोति आवज्जेन्तो मनुस्सलोकतोति ज्ञात्वा पुन कयं नुखो मे ब्राह्मणी च धीतरो च जीवन्तीति उप-
धारन्तो परेसं भतिं कत्वा किञ्चन जीवन्तीति ज्ञात्वा चिन्तेसि—मय्हं सरीरे सोवर्णमयानि पत्तानि कोट्टनघट्ट-
नखमानि इतो तासं एकेकं पत्तं दस्सामि, तेन मे पजापती च धीतरो च सुखं जीविस्सन्तीति ।

सो तत्थं गत्वा पिट्ठिवसकोटियं निलीयि । ब्राह्मणी च धीतरो च बोधिसत्तं दिस्वा—कुतो आग-
तोसि [३९६] सामीति पुच्छिसु ।

अहं तुम्हाकं पिता, कालं कत्वा सुवर्णहंसयोनिं निब्बन्तिं तुम्हे ददंठु आगतो । इतो पट्टाय तुम्हाकं
परेसं भतिं कत्वा दुक्खजीविकायं जीवनकिञ्च नत्थि । अहं वो एकेकं पत्तं दस्सामि, तं विक्रियित्वा सुखेन
जीवथाति एकेकं पत्तं दत्वा अगमासि ।

सो एतेनेव नियामेन अन्तरन्तरा आगत्वा एकेकं पत्तं देति । ब्राह्मणी च धीतरो च अड्ढा सुखिता
अहेसु । अथेकदिवसं सा ब्राह्मणी धीतरो आमन्तेसि—अम्मा । तिरिच्छानानं नाम चित्तं दुज्जानं, कदाचि
वो पिता इधं नागच्छेय्य, इदानीस्स आगतकाले सब्बानि पत्तानि लुञ्चित्वा गण्हामाति । ता एव नो पिता
किलमिस्सतीति न सम्पटिच्छिषु । ब्राह्मणी पन महिच्छनाय पुनेकदिवसं सुवर्णाराजहसस्स आगतकाले एहि
ताव सामीति वत्वा तं अत्तनो सन्तिकं उपगतं उभोहि हत्थेहि गहेत्वा सब्बपत्तानि लुञ्चि । तानि पन बोधि-
सत्तस्स र्हचिं विना बलक्कारेण गहितत्तां सब्बानि बकपत्तसदिसानि अहेसु । बोधिसत्तो पक्खे पसारत्वा गन्तु

नासक्खि । अयं न सा महाचाटियं पक्खिपित्वा पोसेमि । तस्स पुन उट्ठहन्तानि पत्तानि सेतानि सम्पज्जसु । सो सञ्जातपक्खो उप्पत्तित्वा अत्तनो वसनट्टानमेव गत्वा न पुन अगमासीति ।

सत्या इमं अतीतं आहरित्वा न भिक्खवे । थुल्लनन्दा इदमेव महिच्छा, पुब्बेपि महिच्छायेव, महिच्छताय च पन सुवर्णम्हा परिहीना, इदानीं पन अत्तनो महिच्छताय एव लसुणम्हापि परिहायिस्सति । तस्मा इतो पट्ठाय लसुणं खादितुं न लभिस्सति, यथा च थुल्लनन्दा एव तं निस्साय सेसं भिक्खूनिथोपि । तस्मा बहु लभित्वापि पमाणमेव जानितव्वं, अप्प लभित्वा पन यथालब्धेनेव सन्तोसो कातव्वो उत्तरि न पत्थेतव्वन्ति वत्वा इमं गाथमाह —

यं लद्धं तेन तुट्ठं अतिलोभो हि पापको,
हसराजं गहेत्थानं सुवर्णं परिहाययाति ।

तत्थ—तुट्ठं भन्ति तुस्सितव्वं । इदम्पन वत्वा सत्या अनेकपरियायेन गरहित्वा या पन भिक्खुनी लसुणं खाद्रेयं पाचित्तियन्ति^१ सिक्खापदं पञ्चापेत्वा जातकं समोधानेसि । तदा ब्राह्मणी अयं थुल्लनन्दा अहोसि । तिस्सो धीतरो इदानीं तिस्सो येव भगिनियो । सुवर्णराजहसो पन अहमेवाति ।

सुवर्णहसजातक । [४००]

७. बब्बुजातकं

यत्येको लभते बब्बुति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो कारामातुं सिक्खापदं आरब्धं कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सावत्थियं हि कारामाता नाम धीतुवसेनं पाकटनामा उपासिका अहोसि सोतापन्ना अरियसाविका । सा धीतरं कारां अञ्जतरस्मिं गामके सामानजातियस्स पुरिसस्स अदासि । कारायां केनचिदेव करणीयेन मातुं घरं अगमासि ।

अथस्सा सामिको कतिपाहच्चयेन दूतं पाहेसि आगच्छतु कारायां इच्छामि काराय अगतन्ति । कारायां दूतस्स वचनं सुत्वा अम्म । गमिस्सामीति मातरं आपुच्छि । कारामाता एतत्कालं वसित्वा कथं तुच्छहत्थाव गमिस्ससीति पूवं पचि । तस्मिं खण्णे एको पिण्डचारिको भिक्खु तस्सा निवेसनं अगमासि । उपासिका तं निसीदापेत्वा पत्तपूरं दापेसि । सो निक्खमित्वा अञ्जस्स आचिक्खि । तस्सपि तथेव दापेसि । सोपि निक्खमित्वा अञ्जस्स आचिक्खि, तस्सपि तथेवाति एव चतुन्नं जनानं दापेसि । यथापटियत्तं पूवं परिक्खय अगमासि । काराय गमनं न सम्पज्जि ।

अथस्सा सामिको दुतियम्पि दूतं पाहेसि । ततियम्पाहेन्तो च सचे कारायां नागच्छिस्सति अहं अञ्जं पजापतिं आनेस्सामीति पाहेसि । तयोपि वारे तेनेव उपायेन गमनं न सम्पज्जि । काराय सामिको अञ्जं पजापतिं आनेसि । कारायां तं पवत्तिं सुत्वा रोदमाना अट्ठासि ।

सत्था तं कारायां जत्वा पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय कारामातुया निवेसनं गत्वा पञ्जात्तासने निसीदित्वा कारामातरं पुच्छि किस्साय कारायां रोदतीति । इमिना नाम काराणेनाति च सुत्वा कारामातरो समस्सासेत्वा धम्मकथं कथेत्वा उट्ठायासनां विहारं अगमासि ।

अथ तेसं चतुन्नं भिक्खून् तयो वारे यथापटियत्तं पूवं गहेत्वा काराय गमनस्स उपच्छिन्नभावो भिक्खु-सङ्घे पाकटो जातो । अयेकदिवसं भिक्खू धम्मसंभायं कथं समुट्ठापेसु—आवुसो ! चतुहिं नाम भिक्खूहि तयो वारे कारामातुया पक्कपूवं खादित्वा काराय गमनन्तराय कत्वा सामिकेन परिच्छत्तं धीतरं निस्सायं महाउपासिकाय दोमनस्स उप्पादितन्ति । सत्था आगत्वा कायानुत्थं भिक्खवे ! एतरहिं कथायं सन्नि-सिन्नाति पुच्छित्वा इमायं नामाति वृत्ते न भिक्खवे ! इदानीं ते चत्तारो भिक्खू कारामातुया सन्तकं खादित्वा तस्सा दोमनस्स उप्पादेसु पुब्बेपि उप्पादेसु येवाति वत्वा अतीतं आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसियं ब्रह्मदत्ते रज्जं कारेन्ते बोधिसत्तो पासाणकोट्टककुले निब्बत्तित्वा वयप्पत्तो परियो-दातसिप्पो अहोसि । कासिरट्ठे एकस्मिं निगमे एको महाविभवो [४०१] सेट्ठी अहोसि । तस्स निधानगता-येव चत्तालीसहिरञ्जकोटियो अहेसु । अथस्स भरिया कालं कत्वा धनसिन्हेन गत्वा धनपिट्ठियं मूसिकां हुत्वा निब्बत्ति । एव अनुक्कमेन सब्बम्पि तं कुलं अब्भत्थं अगमासि । वसो उपच्छिज्जि । सो गामोपि छड्ढितो अपण्णत्तिकभावो अगमासि । तदा बोधिसत्तो तस्मिं पुराणगामट्टाने पासाणे उप्पाटेत्वा कोट्टेति । अथ सा मूसिका गोचराय चरमाना बोधिसत्तं पुनपुनं पस्सन्ती उप्पन्नसिन्हेना हुत्वा चिन्तेसि मय्हं धनं बहु निक्कारणेन नस्सति, इमिना सद्धिं एकतो हुत्वा इमं धनं खादिस्सामीति एकदिवसं एकं कहापणं मुखेन डसित्वा बोधिसत्तस्स सन्तिकं अगमासि । सो तं दिस्वा पियवाचायं समालपन्तो—किंशुखो अम्म ! कहापणं गहेत्वा आगतासीति आह ।

तात ! इमं गहेत्वा अत्तनापि परिभुञ्ज मय्हम्पि मसं आहराति ।

सो सावूति सम्पटिच्छित्वा कहापण आदाय नगर गन्त्वा एकेन मासकेन मस किणित्वा आहरित्वा तस्सा अदासि । सा त गहेत्वा अत्तनो निवासट्टान गन्त्वा यथारुचिया खादि । ततो पट्टाय इमिनाव नियामेन दिवसे दिवसे बोविसत्तस्स कहापण देति । सोपिस्सा मस आहरति । अथेकदिवस त मूसिक बिलारो अगगहेसि । अथ न सा एवमाह—सामि ! मा म मारेहीति ।

किंकारणा ?

अह हि छातो मस खादितुकामो न सक्का मया न मारेनुन्ति ।

किम्पन एकदिवस एकमेव मस खादितुकामोसि, उदाहु निच्चकालन्ति ?

लभमानो निच्चम्पि खादितुकामोम्हीति ।

यदि एव अह ते निच्चकाल मस दस्सामि विस्सज्जेहि मन्ति ।

अथ न बिलारो तेन हि अप्पमत्ता होहीति विस्सज्जेसि । ततो पट्टाय सा अत्तनो आभतमस द्वे कोट्टासे कत्वा एक बिलारस्स देति, एक सय खादति । अथ न एकदिवस अज्जोपि बिलारो अगगहेसि । तम्पि तथेव सज्जापेत्वा अत्तान विस्सज्जापेसि । ततो पट्टाय तयो कोट्टासे कत्वा खादन्ति । पुन अज्जो अगगहेसि । तम्पि तथेव सज्जापेत्वा अत्तान मोचापेसि । ततो पट्टाय चत्तारो कोट्टासे कत्वा खादन्ति । पुन अज्जो अगगहेसि । तम्पि तथेव सज्जापेत्वा अत्तान मोचापेसि । ततो पट्टाय पञ्च कोट्टासे कत्वा खादन्ति । सा पञ्चम कोट्टास खादमाना अप्पाहारताय किलन्ता किंसा अहोसि अप्पमसलोहिता ।

बोधिसत्तो त दिस्वा अम्म ! कस्मा मिलातासीति वत्वा इमिना नाम कारणेनाति वृत्ते त्व एत्तक काल कस्मा मय्ह नाचिक्खि ? अहमेत्थ कत्तब्ब जानिस्सामीति त समस्सासेत्वा सुद्धफलिकपासाणेन गुह कत्वा आहरित्वा—अम्म ! त्व इम गुह पविसित्वा निपज्जित्वा आगतागतान फरसाहि वाचाहि सन्तज्जेय्यासीति आह ।

सा गुह पविसित्वा निपज्जि । अयेको बिलारो आगन्त्वा देहि मे मसन्ति आह । अथ न मूसिका अरे दुट्टबिलार ! कि ते अह मसहारिका ? अत्तनो पुत्तान मस [४०२] खादाति तज्जेसि । बिलारो फलिक-गुहाय निपन्नभाव अजानन्तो कोषवसेन मूसिक गण्हिस्सामीति सहसा पक्खन्दित्वा हृदयेन फलिकगुहाय पहरि । तावदेवस्स हृदय भिज्जि । अक्खीनि निक्खमनाकारप्पत्तानि जातानि । सो तथेव जीवितक्खय पत्वा एकमन्त पटिच्छन्नट्टाने पति । एतेनुपायेन अपरोपीति चत्तारोपि जना जीवितक्खय पाप्पुणिसु । ततो पट्टाय मूसिका निब्भया हुत्वा बोधिसत्तस्स देवसिक द्वे तयो कहापणो देति । एव अनुक्कमेन सब्बम्पि धन बोधिसत्तस्सेव अदासि । ते उभोपि यावजीव मेत्ति अभिन्दित्वा यथाकम्म गता ।

सत्था इम अतीत आहरित्वा अभिसम्बुद्धो हुत्वा इम गायमाह—

यत्थेको लभते बबु दुतियो तत्थ जायति,

ततियो च चतुत्थो च इदन्ते बबुका बिलन्ति ।

तत्थ—यत्थाति यस्मि ठाने । बबूति बिलारो । दुतियो तत्थ जायतीति यत्थ एको मूसिक वा मस वा लभति दुतियोपि तत्थ बिलारो जायति उप्पज्जति । तथा ततियो चतुत्थो च एव ते तदा चत्तारो बिलारा अहेसु । हुत्वा च पन दिवसे दिवसे मस खादन्ता ते बबुका इद फलिकमय बिल उरेन पहरित्वा सब्बेपि जीवितक्खय पत्ताति ।

एव सत्था धम्म देसेत्वा जातक समोधानेसि । तदा चत्तारो बिलारा ते चत्तारो भिक्खू अहेसु । मूसिका कारणमाता, पासाणकोट्टकमणिकारो पन अहमेवाति ।

८. गोधजातकं

किं ते जटाहि दुम्मेधाति इदं सत्था जेतवने विहरन्तो एकं कुहकं आरब्धं कथेसि । पच्चुप्पन्नवत्थु हेट्ठा कथितसदिसमेव ।

अतीतवत्थु

अतीते पन बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो गोधयोनिय पटिसन्धि गण्हि । तदा एको पञ्चाभिञ्जो उगगतपो तापसो एकं पच्चन्तगामं निस्साय अरञ्जायतने पण्णसालाय वसति । गामवासिनो तापसं सक्कच्च उपट्टहन्ति । बोधिसत्तो तस्स चड्ढकमणकोटिय एकस्मिं वम्मिके वसति । वसन्तो च पन दिवसे दिवसे द्वे तयो वारे तापसं उपसङ्कमित्वा वम्मूपसहितं अत्यूपसहितञ्च वचनं सुत्वा तापसं वन्दित्वा वसनट्टानमेव गच्छति । अपरभागे तापसो गामवासिनो आपुच्छित्वा पक्कामि । पक्कन्ते च पन तस्मिं सीलवत्तसम्पन्ने तापसे अञ्जो कूटतापसो आगन्त्वा तस्मिं अस्समपदे वासं कप्पेसि । बोधिसत्तो अयम्पि सीलवाति सत्त्वकखेत्वा पुरिमनयेनेव तस्स सन्तिकं अगमासि ।

अथेकदिवसं निदायसमये अकालमेघे वट्टे वम्मिकहिं भक्खिकां निक्खामिसु । तासं खादनत्थं गोधा आहिण्डिसु । गामवासिनो निक्खमित्वा बहू गोधा गहेत्वा सिनिद्धं सम्भारयुत्तं अम्बिलानम्बिलं गोधमसं सम्पादेत्वा तापसस्स अदसु । तापसो गोधमसं खादित्वा रसतण्हाय बद्धो इदं मसं अतिमधुरं किस्स मसं नामेतन्ति पुच्छित्वा गोधमसन्ति सुत्वा मम सन्तिकं महागोधो आगच्छति तं मारेत्वा मसं खादिस्सामीति चिन्तेत्वा पचनभाजनञ्च सण्णिलोणादीनि च आहरापेत्वा एकमन्ते ठपेत्वा मुग्गरं आदाय कासावेन पटिच्छादेत्वा पण्णसालाद्वारे बोधिसत्तस्स आगमनं ओलोकयमानो उपसन्तुपसन्तो वियं हुत्वा निसीदि ।

बोधिसत्तो सायण्हसमये तापसस्स सन्तिकं गच्छिस्सामीति निक्खमित्वा उपसकमन्तोव तस्स इन्द्रियविकारं दिस्वा चिन्तेसि—नायं तापसो अञ्जेसु दिवसेसु निसीदनाकारेण निस्सिन्नो, अज्जेसं मं ओलोकेन्तोपि दुट्ठिन्द्रियो हुत्वा ओलोकेति, परिगण्हिस्सामि नन्ति । सो तापसस्स हेट्ठावाते ठत्वा गोधमसगन्धं धायित्वा—इमिना कूटतापसेन अज्जं गोधमसं खादितं भविस्सति तेनेसं रसतण्हाय बद्धो अज्जं मं अत्तनो सन्तिकं उपसङ्कमन्तं मुग्गरेण पहरित्वा मसं पचित्वा खादितुकामो भविस्सतीति—तस्स सन्तिकं अनुपगन्त्वाव पटिक्कमित्वा विचरति । तापसो बोधिसत्तस्स अनागमनभावं ज्ञत्वा इमिना अयं मं मारेतुकामोति ज्ञातं भविस्सति तेन कारणेन नागच्छति अनागच्छन्तस्सापिस्स कुनो मुत्तीति मुग्गरं नीहरित्वा खिपि । सो तस्स अगगनड्ढमेव आसादेसि । बोधिसत्तो वेगेन वेगेन वम्मिकं पविसित्वा अञ्जेन छिद्देन सीसं उक्खिपित्वा—अम्भो ! कूटजटिल ! अहं तव सन्तिकं उपसङ्कमन्तो सीलवाति सञ्जाय उपसङ्कमि इदानीं पन ते मया कूटभावो ज्ञातो । तादिमस्स महाचोरस्स किं इमिना पब्बज्जालिङ्गेनाति वत्त्वा तं गरहन्तो इमं गाथमाहु—

किन्ते जटाहि दुम्मेध ! किन्ते अजिनसाटिया,

अब्भन्तरन्ते गहणं बाहिरं परिमज्जसीति ।

तत्थ—किन्ते जटाहि दुम्मेधाति अम्भो ! दुम्मेध ! निप्पञ्जा ! एता पब्बजितेन धारेतब्बा जटा, पब्बज्जगुरारहितस्स किन्ते ताहि जटाहीति अत्थो । किन्ते अजिनसाटियाति अजिनसाटिया अनुच्छविक्कस्स सवरस्स अभावकालतो पट्टाय किन्ते अजिनसाटिया ? अब्भन्तरन्ते गहणन्ति तव अब्भन्तरं हृदयं रागदोसमोहगहणेन गहणं पटिच्छन्ति । बाहिरं परिमज्जसीति सो तव अब्भन्तरे गहणे नहानादीहि चेव लिङ्गगहणेन च बाहिरं परिमज्जसि । तं परिमज्जन्तो कञ्जिपूरितलाबु वियं विसपूरितचाटिं वियं आसिविसपूरितवम्मिको वियं पुरपूरितचित्तघटो वियं च [४०४] बहिमट्ठोव होसि । किं तथा चोरेण इधं वसन्तेन ? सीध इतो पलायसि, नोचे पलायसि गामवासीन ते आचिक्खित्वा निग्गहं कारापेस्सामीति ।

एवं बोधिसत्तो कूटतापसं तज्जेत्वा वम्मिकमेव पाविसि । कूटतापसोपि ततो पक्कामि ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा कूटतापसो अयं कुहको अहोसि । पुरिमो सीलवन्ततापसो सारिपुत्तो । गोधपण्डितो पन अहमेवाति ।

गोधजातकं ।

१ स्या०—भक्खिकखादके बहू गोधे ।

९. उभतोभट्टजातकं

अवली भिन्ना पटो नटोति इद सत्या वेलुवने विहरन्तो देवदत्त आरम्भ कयेसि ।

पञ्चपञ्चवथु

तदा किर धम्मसभाय भिक्व कथ समुट्ठापेसु—आवुसो । सेय्यथापि नाम ठवालात उभतो पदित मज्जे गूयगत नेवारञ्जो कट्ठत्थ फरति न गामे कट्ठत्थ फरति, एवमेव देवदत्तो एवरूपे निय्याणिकसासने पब्ब-जित्वा उभतो भट्टो उभतो परिवाहरो जातो गिहीपरिभोगा च परिहीनो सामञ्जात्थञ्च न परिपूरेतीति । मत्था आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे । एतरहि कथाय सन्निभिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे । देवदत्तो इदानीव उभतो परिभट्टो होति अतीनेपि परिभट्टो अहोमियेनाति वत्वा अतीत आहरि—

अतीतथत्थु

अतीते बागणसिय ब्रह्मदत्तो रज्ज कारन्ते बोधिसत्तो रुक्खदेवता हुत्वा निव्वत्ति । तदा एकस्मि गामके बालिसिका वसन्ति । अथको बालिसिको बलिस आदाय दहरेन पुत्तेन सद्धि यस्मि सोब्भे पकतियापि बालिसिका मच्छे गण्हन्ति तत्थ गन्त्वा बलिस खिपि । बलिसो उदकपटिच्छन्ने एकस्मि खारुके लग्गि । बालि-सिको त आकड्डितु असक्कोन्तो चिन्तेसि—अय बलिसो महामच्छे लग्गो भविस्सति पुत्तक मातुसन्तिक पेसेत्वा पटिविस्सकेहि सद्धि कलह कारापेमि, एव इतो न कोचि कोट्टास पच्चासि सतीति । सो पुत्त आह—गच्छ तात । महामच्छे नो लद्धभाव मातु आचिक्खाहि पटिविस्सकेहि किर सद्धि कलह करोहीति वदेहीति ।

सो पुत्त पेसेत्वा बलिस आकड्डितु असक्कोन्तो रज्जुच्छेदनभयेन उत्तरिसाटक यले ठपेत्वा उदक ओत-रित्वा मच्छलोभेन मच्छ उपधारेन्तो खारुकेहि पहरित्वा द्वेपि अक्खीनि भिन्दि । यले ठपित साटकम्पिस्स चोरो हरि । सो वेदनामत्तो हुत्वा हत्थेन अक्खीनि उप्पीलयमानो गहेत्वा उदका उत्तरित्वा कम्पमानो साटक परियेसति ।

सापिस्स भरिया कलह कत्वा कस्सचि अपच्चसिसनभाव करिस्सामीति एकस्मियेव कण्णे तालपण्ण [४०५] पिलन्धित्वा एक अक्खि उक्खलिमसिया अञ्जेत्वा कुक्कुर अड्केनादाय पटिविस्सकघर अगमासि । अथ न एका सहायिका एवमाह—एकस्मियेव ते कण्णे तालपण्ण पिलन्धित एक अक्खि अञ्जित पियपुत्त विय कुक्कुर अड्केनादाय घरतो घर गच्छति किं उम्मत्तिकासि जाताति ? नाह उम्मत्तिका त्वम्पन म अकारणेन अक्कोससि परिभाससि इदानी त गामभोजकस्स सन्तिक गन्त्वा अहुकहापणे दण्डापेस्सामीति एव कलह कत्वा उभोपि गामभोजकस्स सन्तिक अगमिम् । कलहे विमोक्षियमाने नस्मायेव मत्थके दण्डो पति । अय न बन्धित्वा दण्ड देहीति पोथेत् आरभिसू ।

रुक्खदेवता गामे तस्सा इम पवत्ति अरञ्जो चस्सा पतिनो त व्यसन दिस्वा खन्धन्तरे ठिता—भो । पुरिस । तुय्ह उदकेपि कम्मन्तो पटुट्ठो घरेपि उभतो भट्टोसि जानोति वत्वा इम गाथमाह—

अवली भिन्ना पटो नटो सखीगेहे च भण्डन ,

उभतो पटुट्ठकम्मन्तो उदकम्हि थलम्हि चाति ।

तत्थ—सखीगेहे च भण्डनन्ति सखी नाम सहायिका तस्सा गेहे तव भरियाय भण्डन कत, भण्डन कत्वा बन्धित्वा पोथेत्वा दण्ड दापिय्याति उभतो पटुट्ठकम्मन्तोति एव तव द्वीसुपि ठानेसु कम्मन्ता पटुट्ठा भिन्ना येव । कनरेसु द्वीसु ? उदकम्हि थलम्हि चाति अक्खिभेदेन पटनासेन च उदके कम्मन्ता पटुट्ठा, सखीगेहे भण्डनेन थले कम्मन्ता पटुट्ठाति ।

सत्या इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा बालिसिको देवदत्तो अहोसि । रुक्खदेवता पन अहमेवाति ।

उभतोभट्टजातक ।

१० काकजातकं

निच्व उच्चिगहृदयाति इद सत्था जेतवने विहरन्तो ज्ञातत्थचरिय आरब्भ कथेसि । पच्चुप्पन्न-
वत्थु द्वादसनिपाते भद्दसालजातके आबीभविस्सति ।

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो काकयोनिं निब्वत्ति । अथेकदिवस रज्जो
पुरोहितो बहिनगरे नदिय नहायित्वा गन्धे विलिम्पित्वा माल पिलन्धित्वा वरवत्थनिवत्थो नगरं पाविसि ।
नगरद्वारतोरणं द्वे काका निसिन्ना होन्ति । तेसु एको एक आह—सम्म । अहं इमस्स ब्राह्मणस्स मत्थके
सरीरवलज्ज पातेस्सामीति ।

इतरो—मा ते एत रुचि अयं ब्राह्मणो इस्सरो इस्सरजनेन च सद्धि वेरं नाम पापकं अयं हि कुद्धो सब्बेपि
काके विना-[४०६] सेय्याति ।

न सक्का मया न कातुन्ति ।

तेनहि पञ्चायिस्ससीति वत्था इतरो काको पलायि । सो तोरणस्स हेट्ठाभागं सम्पत्ते ब्राह्मणो ओलम्बक
चारेन्तो विंशत्तस्स मत्थके वच्च पातेसि । ब्राह्मणो कुञ्जित्वा काकेसु वेरं बन्धि ।

तस्मि काले एका भतिया वीहिकोट्टिका दासी वीहि गेहद्वारे आतपे पथरित्वा रक्खन्ती निसिन्नाव
निद्द ओक्कमि । तस्सा पमादं ज्ञात्वा एको दीघलोमको एलको आगन्त्वा वीहिं खादि । सा पबुज्जित्वा तं दिस्वा
पलापेसि । एलको दुतियम्पि ततियम्पि तस्सा तथेव निद्दायनकाले आगन्त्वा वीहिं खादि । सापि तं तिक्खत्तु
पलापेत्वा चिन्तेसि—अयं पुनप्पुनं खादन्तो उपडुवीहिं खादिस्सति, बहु मे छेदो भविस्सति, इदानिस्स पुन
अनागमनकारणं करिस्सामीति । सा अलातं गहेत्वा निद्दायमाना विंशत्तं निसीदित्वा वीहिं खादनत्थाय एलके
सम्पत्ते उट्ठाय अलातेन एलकं पहरि । लोमानि अग्निं गण्हिस्सु । सो सरीरे भायन्ते अग्निं निब्वापेस्सामीति
वेगेन गन्त्वा हत्थिसालाय समीपे एकस्सा तिरणकुटिया सरीरं घसि । सा पज्जलि । ततो उट्ठितजाला हत्थि-
सालं गण्हि । हत्थिसालासु भायन्तीसु हत्थिपिट्ठानि भायिस्सु । बहू हत्थी वरिणत्तसरीरा अहेसु । वेज्जा
अरोगे कातुं असक्कोन्ता रज्जो आरोचेसु । राजा पुणेहित आह—आचरिय । हत्थिवेज्जा हत्थीतिकिच्छित्तु
सक्कोन्ति अपि किञ्चिभेसज्ज जानासीति ।

जानामि महाराजाति ।

किं लद्धं वट्ठतीति ?

काकवसा महाराजाति

राजा—तेनहि काके मारेत्वा वस आहरथाति आह ।

ततोपट्ठाय काके मारेत्वा वसं अलभित्वा तत्थ तत्थेव रासिं करोन्ति । काकानां महाभयं उपपज्जि ।
तदा बोधिसत्तो असीतिसहस्सकाकपरिवारो महासुसानवने वसति । अथेको काको गन्त्वा काकानां उपपन्नं भयं
बोधिसत्तस्स आरोचेसि । सो चिन्तेसि ठपेत्वा मं अज्जो मय्हं ज्ञातकानां उपपन्नं भयं हरितुं समत्थो नाम
नत्थि, हरिस्सामि नन्ति दसपारमियो आवज्जेत्वा मेत्तापारमिं पुरेचारिकं कत्वा एकवेगेनेव पक्खन्दित्वा विवट्ट-
महावातपानेन पविसित्वा रज्जो आसनस्स हेट्ठा पाविसि । अथ न एको मनुस्सो गहेतुकामो अहोसि । राजा
सरणं पविट्ठो मा गण्हीति वारेसि ।

महासत्तो थोकं विस्समित्वा मेत्तापारमिं आवज्जित्वा हेट्ठासनां निक्खमित्वा राजानं आह—महाराज ।
रज्जो नाम छन्दादिं वसेनं अगन्त्वा रज्जं कारेतुं वट्ठति । यं यं कम्मं कत्तब्बं होति सब्बं निसम्मं उपधारेत्वा
कातुं वट्ठति, यज्ज कयिरमानं निप्फज्जति तदेव कातुं वट्ठति न इतरं । सचे हि राजानो यं कयिरमानं न निप्फ-
ज्जति तं करोन्ति महाजनस्स मरणभयपरियोसानं महाभयं उपपज्जति, पुरोहितो वेरवसिको हत्वा मुसावादं
अकासिं काकानां वसां नाम नत्थीति ।

त सुत्वा राजा पसन्नचित्तो बोधिसत्तस्स कञ्चनभट्ठीं दापेत्वा तत्थ निसिन्नस्स पक्खन्तरानि सत-
पाकसहस्सपाकतेलेहि मक्खापेत्वा कञ्चनतटके राजारहं सुभोजनं दापेत्वा पानीयं पायेत्वा सुहितं विगतदरथं
महासत्तं एतदबोच—पण्डित ! त्वं काकानं वसां नाम नत्थीति वदस्सि केन कारणेन तेसं वसां न होतीति ?

बोधिसत्तो—इमिना च इमिना च कारणेनाति सकलनिवेसनं एकरव कत्वा धम्मं देसेन्तो इमं गाथमाहु—

निच्च उब्बिग्गहृदया सब्बलोकविहेसका,

तस्मा तेसं वसां नत्थि काकानस्माकञ्जातिनन्ति ।

तत्रायं सङ्खेपत्थो । महाराज ! काका नाम निच्च उब्बिग्गमानसा भयप्पत्ताव विचरन्ति । सब्ब-
लोकस्स च विहेसका खत्तियादयो मनुस्सेपि इत्थिपुरिसेपि कुमारकुमारिकादयोपि विहेठेन्ता किलमेन्ताव विच-
रन्ति । तस्मा इमेहि द्वीहि कारणेहि तेसं अम्हाकं ज्ञातीनं काकानं वसां नाम नत्थि । अतीतेपि अभूत-
पुब्बा अनागतेपि न भविस्सतीति ।

एवं महासत्तो इमं कारणं उत्तानं कत्वा महाराज ! रज्जो नाम अनिसम्मअनुपधारेत्वा कम्मं न
कातब्बन्ति राजानं बोधेसि ।

राजा तुस्सित्वा बोधिसत्तं रज्जेन पूजेसि । बोधिसत्तो रज्जं रज्जोयेव पट्टित्वा राजानं पञ्चसु
सीलेसु पट्टित्वापेत्वा सब्बसत्तानं अभयं याचि । राजा धम्मदेसनं सुत्वा सब्बसत्तानं अभयं दत्वा काकानं निबद्ध-
दानं पट्टपेसि । दिवसे दिवसे तण्डुलम्मणस्स भत्तं पचित्वा नानगरसेहि ओर्मिट्ठित्वा काकानं दानं दीयति । महा-
सत्तस्स पन राजभोजनमेव दीयित्थं ।

सत्था इमं धम्मदेसनं आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा बाराणसीराजा आनन्दो अहोसि । काक-
राजा पन अहमेवाति ।

काकजातक ।

असम्पदानवगो चुद्दसमो ।

१५. ककण्टकवग्गवर्णना

१. गोधजातकं

न पापजनससेवीति इदं सत्था वेलुवने विहरन्तो विपक्खसेवि भिक्खु आरब्भ कथेसि । पच्चुप्पन्नवत्थु महिलामुखजातके कथितसदिसमेव ।

अतीतवत्थु

अतीते बारारणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो गोधयोनिय पटिसन्धि गण्हि । सो वयप्पत्तो नदीतीरे महाबिले अनेकसतगोधपरिवारो वास कप्पेसि । तस्स पुत्तो [४०८] गोधपिलको एकेन ककण्टकेन सद्धि सन्थव कत्वा तेन सद्धि सम्मोदमानो विहरन्तो ककण्टक परिस्सजिस्सामीति अवत्थरति । तस्स तेन सद्धि विस्सास गोधराजस्म आरोचेस् । गोधराजा पुत्तक पक्कोसापेट्वा तात । त्व अट्टाने विस्सास करोसि ककण्टका नाम नीचजातिका तेहि सद्धि विस्सासो न कत्तब्बो, सचे त्व तेन सद्धि विस्सास करिस्ससि त ककण्टक निस्साय सब्बम्पेत्त गोधकुल विनास पाप्पुणस्ससि, इतो पट्टाय एतेन सद्धि विस्सास माकासीति आह ।

सो करोतियेव । बोधिसत्तो पुनपुन कथेन्तोपि तस्स तेन सद्धि विस्सास चारेत्तु असक्कोन्तो अवस्स अम्हाक एत्त ककण्टक निस्साय भय उप्पज्जिस्ससि, तस्मि उप्पन्ने पलायनमग्ग सम्पादेत्तु वट्टतीति एकेन पस्सेनेव वातबिल कारापेमि । पुत्तोपिस्स अनुक्कमेन महासरीरो अहोसि । ककण्टको पन पुरिमप्पमाणोयेव । इतरो ककण्टक परिस्सजिस्सामीति अन्तरन्तरा अवत्थरतेव । ककण्टकस्स पब्बतकूटेन अवत्थरणकालो विय होति । सो किलमन्तो चिन्तेसि—सचाय अञ्जानि कतिपयानि दिवसानि म एव परिस्सजिम्सति जीवित मे नत्थि एकेन नुद्वेकेन सद्धि एकतो हुत्वा इम गोधकुल विनासेस्सामीति ।

अथेकदिवस निदाघमेधे वट्ठे वम्मिकमक्खिका उट्ठहिस्सु ततो ततो गोधा निक्खमित्वा मक्खिकायो खादन्ति । एको गोधलुङ्को गोधबिल भिन्दनत्थाय कुदाल गहेत्वा सुनखेहि सद्धि अरञ्ज पाविसि । ककण्टको त दिस्वा अज्ज अत्तनो मनोरथ गुरेस्सामीति उपसकमित्वा अविद्वरे निपज्जित्वा—भो पुरिस । कस्मा अरञ्जे चरसीति पुच्छि । सो गोधान अत्थायाति आह । अह अनेकसतान गोधान आसय जानामि, अग्गि च पलाल च आदाय एहीति त तत्थ नेत्वा इमस्मि ठाने पलाल पक्खिपित्वा अग्गि दत्वा धूम कत्वा समन्ता सुनखे ठपेट्वा सय महामुग्गर गहेत्वा निक्खन्तनिक्खन्ता गोधा पहरित्वा मारेत्वा रासिं करोहीति । एव च पन वत्वा अज्ज पच्चामितस्स पिट्ठि पस्सिस्सामीति एकस्मि ठाने सीस उक्खिपित्वा निपज्जि । लुङ्कोपि पलालधूम अकासि । धूमो बिल पाविसि । गोधा धूमन्धा मरणाभयतज्जिता निक्खमित्वा पलायितु आरब्धा । लुङ्को निक्खन्तनिक्खन्त पहरित्वा मारेसि । तस्स हत्थतो मुत्ता सुनखा गण्हिस् । गोधान महाविनासो उप्पज्जि ।

बोधिसत्तो ककण्टक निस्साय भय उप्पन्नन्ति आत्वा पापपुरिसससग्गो नाम न कत्तब्बो पापे निस्साय हि सुख नाम नत्थि । एकस्स पापककण्टकस्स वसेन एत्तिकान गोधान विनासो जातोति वातबिलेन पलायन्तो इम गाथमाह—[४०९]

न पापजनससेवी अचचन्तसुखमेधति,

गोधाकुल ककण्टाव कालि पापेति अत्तानन्ति ।

तत्राय सखेपत्थो । पापजनससेवी पुग्गलो अचचन्तसुख एकन्तसुख निरन्तर सुख नाम न एधति न पटिलभति, यथा कि ? गोधाकुल ककण्टाव यथा ककण्टकतो गोधाकुल सुख न लभि । एव पापजनससेवी सुख न लभति । पापजन पन सेवन्तो एकन्तेनेव कालि पापेति अत्तान कलि वुच्चति विनासो, एकन्तेनेव पापसेवी अत्तान च अञ्जे च अत्तना सद्धि वसन्ते विनास पापेतीति ।

पालियम्पन फन्न पापेतीति^१ लिखन्ति । त व्यञ्जन अट्ठकथाय नत्थि । अत्थोपिस्स न युज्जति, तस्मा यथाश्रुतमेव गहेनब्ब ।

सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा ककण्टको देवदत्तो अहोसि, बोधिसत्त-पुत्तो अनोवादकगोधपिलको विपक्खसेवी भिक्खु अहोसि । गोधराजा पन अहमेवाति ।

गोधजातक ।

१ स्या०— कालि पापेय्याति ।

२ सिगालजातकं

एत हि ते दुराजानन्ति इद सत्था बेलुवने विहरन्तो देवदत्तस्स वधाय परिसक्कन आरब्भ कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

धम्मसभाय हि भिक्खून कथं सुत्वा सत्था न भिक्खवे^१ । देवदत्तो इदानीं मय्ह वधाय परिसक्कति पुब्बेपि परिसक्कियेव, न च म मारेत् असक्खि, सयमेव पन फिलन्तोति वत्वा अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो सिगालयोनिय निब्बत्तित्वा सिगालराजा हुत्वा सिगालगणपरिवृतो सुसानवने विहासि । तेन समयेन राजगहे उस्सवो अहोसि । येभुय्येन मनुस्सा सुर पिवन्ति, सुराच्छणो येव किर सो अथेत्थ सम्बहुला धुत्ता बहु सुरञ्च मसञ्च आहरापेत्वा मण्डितपसाधिता गायित्वा सुर पिवन्ति मस च खादन्ति । तेस पठमयामावसाने मस खीयि, सुरा पन बहुकाव । अथेको मसखण्ड देहीति आह । मस खीणन्ति च वुत्ते मयि ठिते मसक्खयो नाम अत्थीति वत्वा आमकसुसाने मतमनुस्समसत्वादनत्थाय आगत-सिगाले मारेत्वा मस आहरिस्सामीति मुग्गर गहेत्वा निद्धमनमग्गेन नगरा निक्खमित्वा सुसान गन्त्वा मुग्गर गहेत्वा मतको विय उत्तानोव निपज्जि । तस्मिं खणे बोधिसत्तो सिगालगणपरिवृतो तत्थ गतो त दिस्वा नाय मतकोति अत्वापि सुदुतर उपपरिक्खिस्सामीति तस्स अधोवातेन गन्त्वा [४११] सरीरगन्ध घायित्वा तत्ततो चस्स अमतकभाव अत्वा लज्जापेत्वा त उय्योजेस्सामीति गन्त्वा मुग्गरकोटिय डसित्वा आकड्ढि । धुत्तो मुग्गर न विजहि । उपसकमन्तम्पि न ओलोकेन्तो पुन गाल्हतर अग्यहेसि । बोधिसत्तो पटिक्कमित्वा भो ! पुरिस ! सचे त्व मतको भवेय्यासि न मयि मुग्गर आकड्ढन्ते गाल्हतर गण्हेय्यासि इमिना कारणेन तव मतक-भावो वा अमतकभावो वा दुज्जानोति वत्वा इमं गाथमाह —

एत हि ते दुराजान य सेसि मनसायिक,

यस्स ते कड्ढमानस्स हत्था दण्डो न मुच्चतीति ।

तत्थ—एत हि ते दुराजानन्ति एत कारणं तव दुविञ्ज्येय्यं । य सेसि मतसायिकन्ति येन कारणेन त्व मतसायिक सेसि मतको विय हुत्वा सयसि । यस्स ते कड्ढमानस्साति यस्स तव दण्डकोटिय गहेत्वा कड्ढय-मानस्स हत्थतो दण्डो न मुच्चति सो पन त्व तत्ततो मतको नाम न होसीति ।

एव वुत्ते सो धुत्तो अयं मम अमतकभाव जानातीति उट्ठाय दण्डं खिपि । दण्डो विरज्झि । धुत्तो गच्छ विरद्धो दानिसि मयाति आह । बोधिसत्तो निवत्तित्वा भो ! पुरिस ! म विरज्झन्तोपि त्व अट्ठ महानिरये सोलस उस्सदनिरये अविरद्धोयेवासीति वत्वा पक्कामि । धुत्तो किञ्चि अलभित्वा सुसाना निक्खमित्वा परि खाय नहायित्वा आगतमग्गेनेव नगरं पाविसि ।

सत्था इमं धम्मदेमन आहरित्वा जातकं समोधानेसि । तदा धुत्तो देवदत्तो अहोसि, सिगालराजा पन अहमेवाति ।

सिगालजातकं ।

३ विरोचनजातकं

लसो च ते निष्कलिताति इद सत्था वेलुवने विहरन्तो देवदत्तस्स गयासीसे सुगतालयस्स दस्सितभाव आरब्भ कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

देवदत्तो हि अन्तरहितज्झानो लाभसक्कारपरिहीनो अत्थेस उपायोति चिन्तेत्वा सत्थार पञ्चवत्थूनि याचित्वा अलभमानो द्विज अगसावकान सद्धिविहारिके अधुनापब्बजिते धम्मविनयमिह अकोविदे भिक्खू गहेत्वा गयासीस गन्त्वा सङ्घ भिन्दित्वा एकसीमाय आवेणिसङ्घकम्मानि अकासि ।

सत्था तेस भिक्खून ज्ञाणपरिपाककाल ञ्त्वा द्वे अगसावके पेसेसि । ते दिस्वा देवदत्तो तुट्ठमानसो रत्ति धम्म देसयमानो बुद्धलीलूह करिस्सामीति सुगतालय दस्सेन्तो विगतथीनमिद्धो खो आवुसो सारिपुत्त । भिक्खुसङ्घो पटिभातु त भिक्खून धम्मीकथा पिट्ठि मे आगिलायति, तमह आयमिस्सामीति वत्वा निह उपगतो । द्वे अगसावका तेस भिक्खून धम्म देसेत्वा मग्गफलेहि पबोधेत्वा सब्बे आदाय वेलुवनमेव पच्चागमिसु । [४१२]

कोकालिको विहार तुच्छ दिस्वा देवदत्तस्स सन्तिक गन्त्वा आवुसो देवदत्त । परिस ते भिन्दित्वा द्वे अगसावका विहार तुच्छ कत्वा गता, त्व पन निद्वयसियेवाति वत्वा उत्तरासङ्गमस्स अपनेत्वा भित्ति य पिट्ठिकण्टक फस्सन्तो विय पण्हया न हृदये पहरि । तावदेवस्स मुखतो लोहित उग्गञ्छि । सो ततोपट्ठाय गिलानो अहोसि ।

सत्था थेर पुच्छि—सारिपुत्त । तुम्हाक गतकाले देवदत्तो किं अकासीति ।

भन्ते । देवदत्तो अम्हे दिस्वा बुद्धलीलूह करिस्सामीति सुगतालय दस्सेत्वा महाविनास पत्तोति ।

सत्था न खो सारिपुत्त । देवदत्तो इदानेव मम अनुकरोन्तो विनास पत्तो पुब्बेपि पत्तोयेवाति वत्वा थेरेन याचितो अतीत आहरि—

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो केसरसीहो हुत्वा हिमवन्तप्पदेसे कञ्चनगुहाय वास कप्पेसि । सो एकदिवस कञ्चनगुहाय निक्खमित्वा विजम्भित्वा चतुद्दिस्स ओलोकेत्वा सीहनाद नदित्वा गोचराय पक्कन्तो महामहिस्स वधित्वा वरमस खादित्वा एक सर ओतरित्वा मग्गिबण्णास्स उदकस्स कुञ्चि पूरेत्वा गुह सन्धाय पायासि । अथेको सिगालो गोचरपसुतो सहसाव सीह दिस्वा पलायितु असक्कोन्तो सीहस्स पुरतो पादेसु पतित्वा निपज्जि । कि जम्बुकाति वुत्ते अह ते सामि । पादे उपट्ठातुकामोति आह । सीहो साधु एहि म उपट्ठह वरमसानि त खादापेस्सामीति वत्वा सिगाल आदाय कञ्चनगुह अगमासि । सिगालो ततोपट्ठाय सीहविधास मस खादति । सो कतिपाहस्सेव थुल्लसरीरो अहोसि । अथ न एकदिवस गुहाय निपन्न-कोव सीहो आह—गच्छ जम्बुक । पब्बतसिखरे ठत्वा पब्बतपादे सञ्चरन्तेसु हत्थिअस्समहिंसादीसु यस्स मस खादितुकामोसि त ओलोकेत्वा आगन्त्वा असुकमस खादितुकामोम्हीति वत्वा म वन्दित्वा विरोच सामीति वद, अह त वधित्वा मस खादित्वा तुय्हमि दस्सामीति ।

सिगालो पब्बतसिखर अभिरुहित्वा नानप्पकारे मिगे ओलोकेत्वा यस्सेव मस खादितुकामो होति कञ्चन-गुह पविसित्वा तमेव सीहस्स आरोचेत्वा पादेसु पतित्वा विरोच सामीति वदति । सीहोवेगेन पक्खन्दित्वा सचेपि मत्तवरवारणो होति । तत्थेव न जीवितक्खय पापेत्वा सयम्पि वरमस खादति । सिगालस्सापि देति सिगालो कुञ्चिपूर मस खादित्वा गुह पविसित्वा निद्वयति । सो गच्छन्ते गच्छन्ते काले मान वड्ढेसि—अहमिप चतुप्पदोव कि कारणा दिवसे दिवसे परेहि पोसियमानो विहरामि इतो पट्ठाय अहमिप हत्थिआदयो पहरित्वा मस खादिस्सामीति । सीहोपि मिगराजा विरोचसामीति वुत्तमेव पद निस्साय वारणो वधेति, अहमिप सीहेन विरोच जम्बुकाति म वदापेत्वा एक वरवारण वधित्वा मस खादिस्सामीति ।

सो सीह [४१३] उपसकमत्वा एतदवोच—सामि । मया दीघरत्त तुम्हेहि वधितान वरवारणान मस खादित, अहम्पि एक वारण पहरित्वा मस खादितुकामो, तुम्हेहि निपन्नद्वाने कञ्चनगुहाय निपज्जिस्सामि, तुम्हे पब्बतपादे विचरन्त वरवारण ओलोकेत्वा मम सन्तिक आगन्त्वा विरोच जम्बुकाति वदेथ, एत्तकमत्तम्पि मच्छेर मा करित्थाति ।

अथ न सीहो आह—न त्व जम्बुक । वारणे वधितु समत्थो । सिगालकुले उप्पन्नो वारण पहरित्वा मस खादनसमत्थो सिगालो नाम लोके नत्थि मा ने एत रुच्चि । मया वधितवरवारणानञ्जेव मस खादित्वा वसस्सूति ।

सो एव वुत्तेपि ओरमित्तु न इच्छि । पुनप्पुन याचियेव । सीहो त निवारेतु असक्कोन्तो सम्पटिच्छित्त्वा तेनहि मम वसनद्वान पविसित्वा निपज्जाति जम्बुक कञ्चनगुहाय निपज्जापेत्वा पब्बतपादे मत्तवरवारण ओलोकेत्वा गुहाद्वार गन्त्वा विरोच जम्बुकाति आह । सिगालो कञ्चनगुहाय निक्खमत्वा विजम्भित्वा चतुद्दिस ओलोकेत्वा तिक्खत्तु वसित्वा मत्तवरवारणस्स कुम्भे पतित्तामीति विरज्झित्वा पादमूले पति । वारणो दक्खिणपाद उक्खिपित्वा तस्स सीस अक्कमि । सीसट्ठीणि चुण्णविचुण्णानि अहेसु । अथस्स सरीर वारणो पादेन सङ्घरित्वा रासि कत्वा उपरि लण्ड पातेत्वा कुञ्चनाद नदन्तो अरञ्ज पाविसि । बोधिसत्तो इम पवत्ति दिस्वा इदानि विरोच जम्बुकाति वत्वा इम गाथमाह—

लसो च ते निष्फलिता मत्थको च विदालितो,
सब्बा ते फासुका भग्गा अज्ज खो त्व विरोचसीति ।

तत्थ—लसीति मत्थलुङ्गा । निष्फलिताति निक्खन्ता ।

बोधिसत्तो इम गाथ वत्वा यावतायुक ठत्वा यथाकम्म गतो । सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि ।

तदा सिगालो देवदत्तो अहोसि । सीहो पन अहमेवाति ।

विरोचनजातक ।

४. नङ्गुटजातकं

बहुम्पेत असम्भिजातवेदाति इद सत्था जेतवने विहरन्तो आजीवकान मिच्छातप आरब्ध कथेसि ।

पच्चपल्लवत्थु

तदा किर आजीवका जेतवनपिट्ठिय नानप्पकार मिच्छातप चरन्ति । सम्बहुला भिक्खू तेस उक्कुटिकप्प-
धानवग्गुलिवतकण्टकापस्सयपच्चतापत्पनादिभेद मिच्छातप दिस्वा भगवन्त पुच्छिंसु—अत्थि नुखो भन्ते ।
इम मिच्छातप निस्साय काचि वड्ढीति ।

सत्था न भिक्खवे । एवरूप मिच्छातप निस्साय कूसल वा वड्ढी वा अत्थि । पुब्बे पण्डिता एवरूप
तप निस्साय कुमल वा वड्ढी वा भविस्सतीति [४१३] सञ्जाय जातग्गि गहेत्वा अरञ्ज पविसित्वा अग्गि-
जुह्नादिवसेन किञ्चि वड्ढि अपस्सन्ता अग्गि उदकेन निब्बापेत्वा कसिणपरिकम्म कत्वा अभिञ्जा च समा-
पत्तियो च निब्बत्तेत्वा ब्रह्मलोकपरायणा अहेसुन्ति वत्वा अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो उदिच्चब्राह्मणकुले निब्बत्ति । तस्स जातदिवसे
मातापितरो जातग्गि गहेत्वा ठपैसु । अथ न सोलसवस्सकाले एतदवोचु—मय ते पुत्त ! जातदिवसे अग्गि
गण्हिम्ह सचेसि अगार अञ्जावसितुकामो तयो वेदे उग्गण्ह, अथ ब्रह्मलोक गन्तुकामो अग्गि गहेत्वा अरञ्ज
पविसित्वा अग्गि परिचरन्तो महाब्रह्मान आराधेत्वा ब्रह्मलोकपरायणो होहीति ।

सो न मय्ह अगारेनत्थोति अग्गि गहेत्वा अरञ्ज पविसित्वा अस्समपद मापेत्वा अग्गि परिचरन्तो
अरञ्जे विहासि । सो एकदिवस पच्चन्तगामके गोदक्खिण लभित्वा त गोण अस्समपद नेत्वा चिन्तेसि अग्गि-
भगवन्त गोमस खादापेस्सामीति । अथस्स एतदहोसि—इध लोण नत्थि, अग्गिभगवा अलोण खादितु न सक्खि-
स्सति, गामतो लोण आहरित्वा अग्गिभगवन्त सलोणक खादापेस्सामीति । सो त तत्थेव बन्धित्वा लोणत्थाय
गाम अगमासि ।

तस्मि गते सम्बहुला लुट्का त ठान आगता गोण दिस्वा बधित्वा मस पचित्वा खादित्वा नङ्गुट्ठञ्च
जङ्घञ्च चम्मञ्च तत्थेव छड्ढेत्वा अवसेसमस आदाय अगमसु ।

ब्राह्मणो आगन्त्वा नङ्गुट्ठादिमत्तमेव दिस्वा चिन्तेसि—अय अग्गिभगवा अत्तनो सन्तकम्पि रक्खितु
न सक्कोति, म पन कदा रक्खिस्सति ? इमिना अग्गिपरिहरणेन निरत्थकेन भवित्तब्ब नत्थि इतोनिदाना कूसल
वा वड्ढी वाति । सो अग्गिपरिचरियाय विगतच्छन्दो हम्भो ! अग्गिभगवा ! त्व अत्तनोपि सन्तक रक्खितु
असक्कोन्तो म कदा रक्खिस्ससि ? मस नत्थि एत्तकेनपि तुस्साहीति नङ्गुट्ठादीनि अग्गिग्गि पक्खिपन्तो इम
गाथमाह —

बहुम्पेत असम्भि ! जातवेद ! य त बालधिनाभिपूजयाम,

मसारहस्स नत्थज्ज मस नङ्गुट्ठम्पि भव पटिगहातूति ।

तत्थ—बहुम्पेतन्ति एत्तकम्पि बहु । असम्भीति असप्पुरिस । असाधुजातिक । जातवेदाति
अग्गि आलपति । अग्गि हि जातमत्तोव वेदियति जायति पाकटो होति तस्मा जातवेदोति वुच्चति । य त
बालधिनाभिपूजयामाति य अज्ज मय अत्तनोपि सन्तक रक्खितु असमत्थ भवन्त बालधिना अभिपूजयाम
एतम्पि ते बहुमेवाति दस्सेति । मसारहस्साति मसारहस्स तुय्ह नत्थि अज्जमस । नङ्गुट्ठम्पि भव पटि-
गहातूति अत्तनो सन्तक रक्खितु असक्कोन्तो भव इम सखुरजङ्घचम्म नङ्गुट्ठम्पि चे पतिगहातूति [४१४]

एव वत्वा महासत्तो अग्गि उदकेन निब्बापेत्वा इसिपब्बज्ज पब्बजित्वा अभिञ्जा च समापत्तियो
च निब्बत्तेत्वा ब्रह्मलोकपरायणो अहोसि । सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । निब्बुतग्गिता-
पसो अहमेव तेन समयेनाति ।

नङ्गुट्ठजातक ।

५. राधजातकं

न त्व राध ! विजानासीति इदं सत्या—जेतवने विहरन्तो पुराणदुतियिकापलोभन आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

पञ्चुप्पन्नवत्थु इन्द्रियजातके आवीभविस्सति । सत्या पन त भिक्खु आमन्तेत्वा—भिक्खु ! मातु-
गामा नाम अरक्खिया आरक्ख ठेत्वा रक्खन्तापि ता रक्खितु न सक्कोन्ति त्वम्पि पुब्बे एत आरक्ख ठपेत्वा
रक्खन्तोपि रक्खितु नासक्खि इदानीं कथं रक्खिस्ससीति वत्वा अतीन आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बारणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो सुकयोनिं निब्वत्ति । कासिरट्ठे एको ब्राह्मणो
बोधिसत्तञ्च कणिगट्ठभातरञ्चस्स पुत्तट्ठाने ठपेत्वा पोसेसि । तेसु बोधिसत्तस्स पोत्तपादोति नाम अहोसि । इत-
रस्स राधोति । तस्स पन ब्राह्मणस्स भरिया अनाचारा होति दुस्ससीला । सो बोहारत्थाय गच्छन्तो उभोपि
भातरो आह—ताता ! सचे वो माता ब्राह्मणी आनाचार आचरति वारेय्याथ नन्ति ।

बोधिसत्तो आह—साधु तात ! वारेतु सक्कोन्ता वारेय्याम, असक्कोन्ता तुण्ही भविस्सामाति ।

एव ब्राह्मणो ब्राह्मणिं सुकान नीयादेत्वा बोहारत्थाय गतो । तस्स पन गनदिवसतो पट्ठाय ब्राह्मणी
अतिचरितु आरब्धा । पविसन्तानञ्च निक्खमन्तानञ्च अन्तो नत्थि । तस्म किरिय दिस्वा राधो बोधिसत्त
आह—भातिक ! अम्हाक पिता सचे वो माता अनाचार आचरति वारेय्यायाति वत्वा गतो, इदानीचेसा
अनाचार आचरति वारेम नन्ति ।

बोधिसत्तो—तात ! त्व अत्तनो अव्यत्तताय बालभावेन एव वदेमि, मातुगाम नाम उक्खिपित्वा
चरन्तापि रक्खितु न सक्कोन्ति । य कम्म कातु न सक्का न त कातु वट्ठतीति इमं गायमाह —

न त्व राध ! विजानासि अड्ढरत्ते अनागते,
अव्यायत पिलपसि विरत्ता कोसियायनेति ।

तत्थ—न त्व राध ! विजानासि अड्ढरत्ते अनागतेति तात ! राध ! त्व न जानासि अड्ढरत्ते
अनागते पठमयामेयेव एत्तका जना आगता इदानीं को जानाति कित्तकापि आगमिस्सन्ति ? अव्यायत विल-
पसीति त्व अव्यत्तविलाप विलपसि । विरत्ता कोसि [४१५] यायनेति माता नो कोसियायनी ब्राह्मणी विरत्ता
अम्हाक पितरि निप्पेमा जाता सचस्सा तस्मि सिनेहो वा पेम वा भवेय्य न एवरूप अनाचार करेय्याति इममत्थ
एतेहि व्यञ्जनेहि पकासेसि ।

एव पकासेत्वा च पन ब्राह्मणिया सद्धि राधस्स वत्तु नादासि । सापि याव ब्राह्मणस्स अनागमना
यथारुचिया विचरि ब्राह्मणो आगन्त्वा पोत्तपाद पुच्छि—तात ! कीदसी ते माताति । बोधिसत्तो ब्राह्म-
णस्स सब्ब यथाभूतं कथेत्वा किं ते तात ! एवरूपाय दुस्सीलायाति च वत्वा तात ! अम्हेहि मातुया दोसस्स
कथितकालतो पट्ठाय न सक्का इव वसितुन्ति ब्राह्मणस्स पादे वन्दित्वा सद्धि राधेन उप्पतित्वा अरञ्ज
अगमासि ।

सत्या इमं धम्मदेसन आहरित्वा चत्तारि सच्चानि पकासेसि । सच्चपरियोसाने उक्कण्ठितभिक्खु
सोत्तापत्तिकने पतिट्ठहि । तदा पन ब्राह्मणो च ब्राह्मणी च एतेयेव द्वे जना अहेसु । राधो आनन्दो । पोत्त-
पादो पन अहमेवाति ।

राधजातकं ।

६ काकजातकं

अपि नु हनुका सन्ताति इद सत्था—जेतवने विहरन्तो सम्बहुले महल्लके भिक्खू आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

ते किर गिहीकाले सावत्थिय कुटुम्बिका अड्ढा महद्धना अञ्जमञ्ज सहायका एकतो हुत्वा पुञ्ञानि करोन्ता सत्थु धम्मदेसन सुत्वा मय महल्लका कि नो घरावासेन सत्थु सन्तिके रमणीये बुद्धसासने पब्बजित्वा दुक्खस्सन्त करिस्सामाति सब्ब सापतेय्य पुत्तधीतादीन दत्वा अस्सुमुख जातिसङ्घ पहाय सत्थार पब्बज्ज याचित्वा पब्बजिसु । पब्बजित्वा च पन पब्बज्जानुरूप समणधम्म न करिस्सु, महल्लकभावेन धम्मम्पि न परियापुरिणसु गिहीकाले विय पब्बजितकालेपि विहारपरियन्ते पण्णसाल कारेत्वा एकतोव वसिस्सु । पिण्डाय चरन्तापि अञ्जत्थ अगन्त्वा भेभुय्येन अत्तनो पुत्तदारस्सेव गेह गन्त्वा भुञ्जिस्सु । तेसु एकस्स पुराणदुतियिका सब्बे-सम्पि महल्लकत्थेरान उपकारा अहोसि । तस्मा सेसापि अत्तना लद्ध आहार गहेत्वा तस्सा येव गेहे निसीदित्वा भुञ्जन्ति । सापि तेस यथासन्निहित सूपव्यञ्जन देति । सा अञ्जतरेन आबाधेन फुट्टा कालमकासि । अथ ते महल्लकत्थेरा विहार गन्त्वा अञ्जमञ्ज गीवासु गहेत्वा मधुरहत्थरसा उपासिका कालकताति विहारपच्चन्ते रोदन्ता विचरिस्सु । तेस सद् सुत्वा इतोचितो च भिक्खू सन्निपतित्वा—आवुसो ! कस्मा रोदथाति पुञ्छिस्सु ।

ते—अम्हाक सहायस्स पुराणदुतियिका मधुरहत्थरसा कालकता [४१६], अम्हाक अतिविय उप-कारा इदानि कृतो तथारूपि लभिस्साम, इमिना कारणेन रोदिम्हाति आहसु ।

तेस त विप्पकार दिस्वा भिक्खू धम्मसभाय कथ समुट्ठापेसु—आवुसो ! इमिना नाम कारणेन महल्ल-कत्थेरा अञ्जमञ्ज गीवाय गहेत्वा विहारपच्चन्ते रोदन्ता विचरन्तीति सत्था आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे ! एतरहि कथाय सन्निभिन्नाति पुञ्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! इदानेवेते तस्सा कालकिरियाय रोदन्ता विचरन्ति, पुब्बेपेते इम काकयोनिनिय निब्बत्तित्वा समुद्दे मत निस्साय समुदा उदक उस्सिञ्चित्वा एत नीहरिस्सामाति वायमन्ता पण्डिते निस्साय जीवित लभिस्सूति वत्वा अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो समुद्देवता हुत्वा निब्बत्ति । अथेको काको अत्तनो भरिय काकि आदाय गोचर परियेसमानो समुद्दीर अगमासि । तस्मिं काले मनुस्सा समुद्दीरे खीरपायासमच्छ-मससुरादीहि नागबलिकम्म कत्वा पक्कमिस्सु । काको बलिकम्मट्टान गन्त्वा खीरादीनि दिस्वा सद्धि काकिया खीरपायासमच्छमसादीनि परिभुञ्जित्वा बहु सुर पिबि । ते उभोपि सुरामदमत्ता समुद्दील कीलि-स्सामाति वेलन्ते निसीदित्वा नहायित् आरभिस्सु । अथेका ऊमि आगन्त्वा काकि गहेत्वा समुद् पवेसेसि । तमेको मच्छो मस खादित्वा अज्झोहरि । काको भरिया मे मताति रोदि परिदेवि ।

अथस्स परिदेवनसद् सुत्वा बहू काका सन्निपतित्वा—किं कारणा रोदसीति पुञ्छिस्सु ।

सहायिका वो वेलन्ते नहायमाना ऊमिया हटाति ।

ते सब्बेपि एकरव रवन्ता रोदिस्सु । अथ नेस एतदहोसि इम समुद्दीदक नाम अम्हाक किं पहोति ? उदक उस्सिञ्चित्वा समुद् तुच्छ कत्वा सहायिक नीहरिस्सामाति । ते मुख पूरेत्वा उदक बहि छड्ढेन्ति । लोणूदकेन च गले सुस्समाने उट्ठायुट्ठाय थल गन्त्वा विस्समन्ति । ते हतुसु किलन्तेसु मुखेसु सुक्खन्तेसु अक्खिस्सु रत्तेसु दीना किलन्ता हुत्वा अञ्जमञ्ज आमन्तेत्वा—अम्भो ! मय समुदा उदक गहेत्वा बहि पातेम गहितगहितट्टान पुन उदकेन पूरेति समुद् तुच्छ कातु न सक्खिस्सामाति वत्वा इम गाथमाहसु —

अपिनु हनुका सन्ता मुखञ्च परिसुस्सति,
ओरमाम न पारेम पूरतेव महोदधीति ।

तत्थ—अपिनु हनुका सन्ताति अपि नो हनुका सन्ता अपि अम्हाक हनुका किलन्ता । ओर-
माम न पारेमाति मय अत्तनो बलेन महासमुद्दा उदक आकड्ढेम ओसारेम तुच्छ पन न कातु न सक्कोम अय
हि पूरतेव महोदधीति । [४१७]

एव च पन वत्वा सब्बेपि ते काका तस्सा काकिया एवरूप नाम तुण्ड अहोसि, एवरूपानि वट्टक्खीनि
एवरूप छविसण्ठान, एवरूपो मधुरसद्दो, सा नो इम चोरसमुद्द निस्साय नट्ठाति बहु विप्पलपिसु । ते एव विप्पल-
पमाने समुद्देवता भेरवरूप दस्सेत्वा पलापेसि । एव तेस सोत्थि अहोसि ।

सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा काकी अय पुराणदुतियिका अहोसि
काको महल्लकत्थेरो । सेसकाका महल्लकत्थेरा । समुद्देवता पन अहमेवाति ।

काकजातक ।

• ७, पुष्करत्तजातकं

नयिव दुक्ख अद्दु दुक्खन्ति इद सत्था जेतवने विहरन्तो एक उक्कण्ठितभिक्षु आरब्ध कथेसि ।

पञ्चपन्नवत्थु

सो हि भगवता सच्च किर त्व भिक्षु । उक्कण्ठितोति वृत्ते सच्चन्ति वत्ता केन उक्कण्ठापितोसीति च पुट्ठो पुराणदुत्तियिकायाति वत्ता मधुरहत्थरसिका भन्ते । सा इत्थी न सक्कोमि न विना वसितुन्ति आह । अथ न सत्था एसा ते भिक्षू । अन्तथकारिका पुब्बेपि त्व एत निस्साय सूले उत्तासितो एतञ्जो व परिदेवमानो काल कत्वा निरये निब्बत्तो, इदानीं त कस्मा पुन पत्थेसीति वत्ता अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते वाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते बोधिसत्तो आकासदुदेवता अहोसि । अथ वाराणसिय कत्तिक-रत्तिवारछणो सम्पत्तो होति । नगर देवनगर विय अलङ्करिसु । सब्बो जनो छणकीलानिस्सितो अहोसि । एकस्स पन दुग्गतमनुस्मस्स एकमेव धनसाटकयुग अहोसि । सो त सुधोत धोवापेत्वा ओभञ्जापेत्वा सतवलिक सहस्सवलिक कारेत्वा ठपेसि ।

अथ न भरिया एवमाह—इच्छामह सामि । कुसुम्भरत्त निवासेत्वा एक पारुपित्वा तव कण्ठे लगा कत्तिकरत्तिवार चरितुन्ति ।

भद्दे ! कुतो अम्हाक दलिद्धान कुसुम्भ ? सुद्धवत्थ निवासेत्वा कीलाहीति ।

कुसुम्भरत्त अलभमाना छणकील न कीलिस्सामि, त्व अञ्ज इत्थि गहेत्वा कीलस्सूति ।

भद्दे ! किं म पीलेसि ? कुतो अम्हाक कुसुम्भन्ति ?

सामि ! पुरिसस्स इच्छाय सति किं नाम नत्थि । ननु रञ्जो कुसुम्भवत्थुस्मिं बहु कुसुम्भन्ति ?

भद्दे ! त ठान रक्खसपरिगहीतपोक्खरणीसदिस बलवा रक्खा, न सक्का उपसङ्कमितु, मा ते एत रुच्चि यथालद्धेनेव तुस्सस्सूति ।

सामि ! रत्तिभागे अन्धकारे सति पुरिसस्स अगमनीयद्धान नाम अत्थीति^१ ?

इति सो ताय पुनप्पुन कथेन्तिया किलेसवसेन वचन गहेत्वा होतु भद्दे ! मा चिन्त [४१८] यित्थाति त समस्सासेत्वा रत्तिभागे जीवित परिच्चजित्वा नगरा निक्खमित्वा रञ्जो कुसुम्भवत्थु गन्वा वतिं महित्वा अन्तोवत्थु पाविसि । आरक्खमनुस्सा वतिसद् सुत्वा चोरो चोरोति परिवारेत्वा गहेत्वा परिभासित्वा कोट्टेत्वा बन्धित्वा पभाताय रत्तिया रञ्जो दस्सेसु । राजा गच्छथ न सूले उत्तासेथाति आह । अथ न पच्छाबाह बन्धित्वा वज्जभेरिया वज्जमानाय नगरा निक्खमापेत्वा सूले उत्तासेसु । बलववेदना वत्तन्ति काका सीसे निलीयित्वा कणायगसदिसेहि तुण्डेहि अक्खीनि विज्झन्ति । सो तथारूपमपि दुक्ख अमनसि करित्वा तमेव इत्थि अनुस्सरित्वा ताय नामग्धि धनपुष्करत्तनिवत्थाय कण्ठे आसत्त बाहुयुगलाय सद्धि कत्तिकरत्तिवारतो परिहीनोति चिन्तेत्वा इम गाथमाह —

नयिव दुक्ख अद्दु दुक्ख य म तुदति वायसो,

य सामा पुष्करत्तेन कत्तिक नानुभोस्सतीति ।

तत्थ—नयिव दुक्ख अद्दु दुक्ख य म तुदति वायसोति यञ्च इद सूले लग्नपच्चय कायिकचेतसिकदुक्ख यञ्च लोहमयेहि विय तुण्डेहि वायसो तुदति इद सब्बमपि भग्ग न दुक्ख अद्दु दुक्ख एतयेव पन मे दुक्खन्ति अत्थो । कतर ? य सामा पुष्करत्तेन कत्तिक नानुभोस्सतीति य सा पियङ्गुसामा मम भरिया एक कुसुम्भरत्त

१ स्या०—एका आकासचारिणी देवता तस्स अनागतभय विस्वा तं निवारिेसि ।

निवासेत्वा एक पारुपित्वा एव घनपुष्करत्तेन वत्थयुगेन आच्छन्ना म कण्ठे गृहेत्वा कत्तिकरत्तिवार नानुभवि-
स्सति इम मय्ह दुक्ख, एतदेव हि म बाधतीति ।

सो एव मातुगाम आरब्ध विप्पलपन्तोयेव काल कत्वा निरये निब्बत्ति ।

सत्या इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा जयम्पतिका इदानी जयम्पतिका ।
त कारण पच्चक्ख कत्वा ठिता आकासट्टदेवता पन अहमेवाति ।

पुष्करत्तजातक ।

८. सिगालजातकं

नाह पुन न च पुनन्ति इद सत्था जेतवने विहरन्तो किलेसनिग्गह आरब्भ कथेसि ।

पच्चुपन्नवत्थु

सावत्थिय किर पच्चसतमत्ता सहायका महाविभवा सेट्ठिपुत्ता सत्थु धम्मदेसन सुत्वा सासने उर दत्वा पब्बजित्वा जेतवने अन्तोकोटिसन्थारे विहरिंसु । अथेकदिवस तेस अड्ढरत्तसमये किलेसनिस्सितो सकप्पो उप्पज्जि । ते उक्कण्ठित्वा अत्तना जहित्तिलेसे पुन गण्हितु चित्त उप्पादयिंसु । अथ सत्था अड्ढरत्तसमनन्तरे सब्बञ्जुत्तज्जाणदण्डदीपिक उक्खिपित्वा कतराय नुखो रत्तिया जेतवने भिक्खू विहरन्तीति अज्झासय ओलो-केन्तो तेस भिक्खून् अग्गन्तरे कामरागसकप्पस्स उप्पन्नभाव अज्झासि । सत्था च नाम एकपुत्तिका इत्थी अत्तनो पुत्त विय एकवक्खुको [४१६] पुरिसो चक्खु विय अत्तनो सावके रक्खति । पुब्बण्हादिसु यस्मि यस्मि समये तेस किलेसा उप्पज्जन्ति ते तेस किलेसे ततो पर वड्ढित्तु अदत्वा तस्मि तस्मियेव समये निग्गण्हाति । तेनस्स एतदहोसि, अथ च चक्कवत्तिरञ्जो अन्तोनगरयेव चोरान उप्पन्नकालो विय वत्ति इदानीं तेस धम्मदेसन कत्वा ते किलेसे निग्गण्हित्वा अरहत्त दस्सामीति । सो सुरभिगन्धकुटितो निक्खमित्वा मधुरस्सरेन आनन्दाति आयस्मन्त धम्मभण्डागारिक आनन्दत्थेर आमन्तेसि । थेरो कि भन्तेति आगन्त्वा वन्दित्वा अट्ठासि । आनन्द । यत्तका भिक्खू अन्तोकोटिसन्थारे विहरन्ति सब्बेव गन्धकुटिपरिवेणे सन्निपातेहीति । एव किरस्स अहोसि सचाह तेयेव पच्चसते भिक्खू पक्कोसापेस्सामि सत्थारा नो अग्गन्तरे किलेसान उप्पन्नभावो ज्ञातोति सविग्गमानसा धम्मदेसन पटिच्छित्तु न सक्खिस्सतीति । तस्मा सब्बे सन्निपातेहीति आह । थेरो साधु भन्तेति अवापुरण आदाय परिवेणेन परिवेण आहिण्डित्वा सब्बे भिक्खू गन्धकुटिपरिवेणे सन्निपातेत्वा बुद्धासन पञ्चापेसि । सत्था पल्लङ्क आभुजित्वा उज्जु काय पण्णाय सिलापठविय पटिद्वहमानो सिनेहविय पञ्चात्तबुद्धासने निसीदि । आवेलावेला यमकयमका छब्बण्णघनबुद्धरस्मियो विस्सज्जेन्तो । तापि रस्मियो पाणिमत्ता छत्तमत्ता कूटा-गारकुच्छिमत्ता छिज्जित्वा छिज्जित्वा गगनतले विज्जुल्लता विय सञ्चरिंसु । अण्णवक्कुच्छि खोभेत्वा बाल-सुरियुग्गमनकालो विय अहोसि । भिक्खुसङ्घोपि सत्थार वन्दित्वा गरुचित्त पच्चुपट्टपेत्वा रत्तकम्बलसाणि परिकिप्पन्तो विय परिवारेत्वा निसीदि ।

सत्था ब्रह्मस्सर निच्छारेन्तो भिक्खू आमन्तेत्वा—न भिक्खवे । भिक्खुना नाम कामवितक्क व्यापा-दवितक्क विहासवितक्कन्ति इमे तयो अकुसलवितक्के वितक्केतु वट्ठति अन्तो उप्पन्नकिलेसो हि परित्तकोति ज्ञातु न वट्ठति, किलेसो नाम पच्चामित्तसदिसो पच्चामित्तो च खुद्दको नाम नत्थि ओकास लभित्वा विनासमेव पापेति, एवमेव अप्पमत्तकोपि किलेसो उप्पज्जित्वा वड्ढित्तु लभन्तो महाविनास पापेति किलेसो नामेस हला-हलविसूप्पमो उप्पाटितच्छविलोमगण्डनिभो^१ आसीविसपटिभागो असनिअग्गिसदिसो अल्लीयितु न युत्तो आसकितब्बो उप्पन्नपुप्पन्नक्खरोयेव पटिसङ्खानबलेन भावनावलेन यथा महत्तस्मि हृदये अठत्वा पदुमिनि-पत्ता उदबिन्दुविय विवट्ठति एव पजहित्त्वं पोराणकप्रण्डितापि अप्पमत्तकम्पि किलेस गरहित्वा यथा पुन अग्गन्तरे नूप्पज्जति एव निग्गण्हिसूति वत्वा अतीत आहरि —[४२०]

अतीतवत्थु

अतीते बाराणमिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारेन्ते वोधिसत्तो सिगालयोनिय पटिसन्धि गहेत्वा अरञ्जो नदीतीरे निवास कप्पेसि । अथेको जरहत्थी गङ्गातीरे कालमकासि । सिगालो गोचरपसुतो त हत्थिसरीर दिस्वा महा मे गोचरो उप्पन्नोति गन्त्वा सोण्डे डसि । नङ्गलीसाय दट्टकालो विय अहोसि । सो नत्थेत्थ खादितब्बयुत्तकन्ति दन्ते डसि । थम्भे दट्टकालो विय अहोसि । कण्णे डसि । सप्पकोटिय दट्टकालो विय

१ स्या०—उप्पादितच्छविकण्डुसदिसो ।

अहोसि । उदरे डसि । कुसले दट्टकालो विय अहोसि । पादे डसि । उदुक्खले दट्टकालो विय अहोसि । नङ्गुट्ठे डसि । मूसले दट्टकालो विय अहोसि । एत्थापि नत्थि खादितब्बयुत्तकन्ति सब्बत्थ अस्साद अल-
भन्तो वच्चमग्गे डसि । मुदुप्पवे दट्टकालो विय अहोसि । सो लद्धदानि मे इमस्मि सरीरे मुदु खादितब्बयुत्त-
ट्टानन्ति । ततो पट्ठाया खादन्तो अन्तोकुच्छि पविसित्वा वक्कहदयादीनि खादित्वा पिपासितकाले लोहित
पिवित्वा निपज्जितुकामकाले उदर पत्थरित्वा निपज्जति । अथस्स एतदहोसि इदं हत्थिसरीरं मय्ह निवा-
समुखताय गेहसदिस खादितुकामताय सति पट्टमस किंदानि मे अज्जत्थ कम्मन्ति सो अज्जत्थ अगन्त्वा
हत्थिकुच्छिययेव मस खादित्वा वसति । गच्छन्ते गच्छन्ते काले निदाघवातसम्पत्सेन चैव सुरियरस्मिसन्तापेन
च त कुराप सुस्सित्वा वलियो गण्हि । सिगालस्स पविट्टद्वारं पिट्ठित्वा, अन्तोकुच्छिय अन्धकारो अहोसि । सिगा-
लस्स लोकन्तरिकनिवासो विय जातो कुरापे सुस्सन्ते मसम्पि सुस्सि लोहितम्पि पच्छिज्जि । सो निक्खमन-
द्वारं अलभन्तो भयप्पत्तो हुत्वा सन्धावन्तो इतोचितो च पहरित्वा निक्खमनद्वारं परियेसमानो विचरति । एव
तस्मि उक्खलिय पिट्ठपिण्डं विय अन्तोकुच्छिय सिज्जमाने कतिपाहच्चयेन महामेधो पावस्सि । अथ न कुराप
तेमित्वा उट्ठाया पकतिसण्ठानेन अट्ठासि । वच्चमग्गो विवटो हुत्वा तारका विय पज्जायि सिगालो त छिद्दिस्वा
इदानीं मे जीवितं लद्धन्ति यावहत्थिसीसा पटिक्कमित्वा वेगेन पक्खन्दित्वा वच्चमग्ग सीसेन पहरित्वा
निक्खमि । तस्स ससिन्नसरीरत्ता सब्बलोमानि वच्चमग्गे अल्लीयिसु । सो तालक्खन्धसदिसेन निल्लोमेन
सरीरेन उब्बिग्गचित्तो मुहुत्तं धावित्वा निवत्तित्वा निसिन्नो सरीर ओलोकेत्वा इदं दुक्खं मय्ह न अज्जो न
कत्तं लोभहेतुं पन लोभकारणा लोभं निस्साय मया एतं कत्तं इतोदानि पट्ठाया न लोभवसिको भविस्सामि
पुन हत्थिसरीरं नाम न पविसिस्सामीति सविग्गहदयो हुत्वा इमं गाथमाह —

नाह पुन न च पुन न चापि अपुनपुन,
हत्थिबोन्दि पवेक्खामि तथा हि भयतज्जितोति । [४२१]

तत्थ—न चापि अपुनपुनन्ति अकारो निपातमत्तो । अयं पनेतिस्सा सकलायपि गाथायत्यो । अहं
हि इतो पुन ततो च पुनन्ति वृत्तवारतो पुन ततोपि च पुनपुन वारणसरीरसङ्खातं हत्थिबोन्दि न पवेक्खामि ।
किं कारणा ? तथाहि भयतज्जितो तथाहि अहं इमस्मियेव पवेसने भयतज्जितो मग्गभयेन सन्तासं सवेगं
आपादितोति ।

एवञ्च पन वत्वा ततो च पलायित्वा पुन तं वा अज्जं वा हत्थिसरीरं नाम निवत्तित्वापि न ओलो-
केसि । ततोपट्ठाया न लोभवसिको अहोसि ।

सत्या इमं धम्मदेसनं आहरित्वा भिक्खवे । अन्तो उत्पन्नलेकिसस्स नाम वड्डितुं अदत्वा तत्थ
तत्थेव निग्गण्हितुं वट्ठतीति वत्वा सच्चानि पकासेत्वा जातकं समोधानेसि । सच्चपरियोसाने पञ्चसतापि
ते भिक्खू अरहन्ते पटिट्ठहिस्सु । अवसेसेसु केचिं सोतापन्ना केचिं सकदागामिनो केचिं अनागामिनो अहेसु ।
तदा सिगालो अहमेव अहोसिन्ति ।

सिगालजातक ।

६. एकपयणजातकं

एकपण्णो अयं वक्खोति इदं सत्था वेसालिय उपनिस्साय महावने कटागारसालाय विहरन्तो वेसालिक दुट्ठलिच्छविकुमारक आरम्भ कथेसि ।

पच्चपन्नवत्थु

तस्मिं हि काले वेसालिनगर गावुतभावुतन्तरे तीहि पकारेहि परिक्खित्तं, तीसू ठानेस् गोपुरट्टालकोट्ट-कयुत्त परमसोमगप्पत्त । तत्थ निच्चकाल रज्ज कारेत्वा वसन्तान येव राजून सत्तसहस्सानि मत्तसतानि सत्त च राजानो होन्ति, तत्तकायेव उपराजानो, तत्तका सेनापतिनो, तत्तका भण्डागारिका । तेस राजकुमारान् अन्तरे एको दुट्ठलिच्छविकुमारो नाम अहोसि, कोधनो चण्डो फरुसो, दण्डेन घट्टितासीविसो विय निच्च पज्ज-लितो कोधेन । तस्स पुरतो द्वे तीणि वचनानि कथेत्तु समत्थो नाम नत्थि । त नेय मातापितरो न ज्ञातयो न मित्तसुहज्जा सिक्खापेत्तु सक्खिस्सु । अथस्स मातापितुन्न एतदहोसि अयं कुमारो अतिफरुसो साहसिको ठपेत्वा सम्मासम्बुद्ध अञ्जो इमं विनेत्तु समत्थो नाम नत्थि बुद्धवेनेय्येन पन भवितव्वन्ति । ते त आदाय सत्थु सन्तिक गन्त्वा वन्दित्वा आहसु—भन्ते ! अयं कुमारो चण्डो फरुसो कोधेन पज्जलति इमस्स ओवाद देथाति ।

सत्था त कुमार ओवदि—कुमार ! इमेसु नाम सत्तेसु चण्डेन फरुसेन साहसिकेन विहेठकजातिकेन न भवितव्वं । फरुसवाञ्छो नाम विजातमातुयापि पितुनोपि पुत्तस्सपि भातुभगिनीनम्पि [४२२] पजापतियापि मित्तबन्धवानम्पि अप्पियो होति अमनापो ङसितु आगच्छन्तो सप्पो विय अटविय उट्ठितचोरा विय खादितु आग-च्छन्तो यक्खो विय च उब्बेजनीयो हुत्वा दुतियकचित्तवारे निरयादिसु निव्वत्तति दिट्ठेव धम्मे कोधनो पुगलो मण्डितपसाधितोपि दुब्बण्णोव होति । पुण्णचन्दसस्सिरिकम्पिस्स मुख जालाभिहतपदुम विय मलग्गहीतकञ्च-नादासपण्डल विय च विरूप होति दुट्ठसिक । कोध निस्साय हि सत्ता सत्थ आदाय अत्तनाव अत्तान पहरन्ति, विस खादन्ति, रज्जुया उब्बन्धन्ति, पपाता पपतन्ति । एव कोधवसेन कालङ्कत्वा निरयादिसु उप्पज्जन्ति विहेठकजातिकापि दिट्ठेव धम्मे गरह पत्वा कायस्स भेदा निरयादिसु उप्पज्जन्ति । पुनं म्मुस्सत्त लभित्वा जातकालतोपट्ठाय रोगबहुलाव होन्ति । चक्खुरोगो सोतरोगोति आदिसु च रोगेसु एकतो बुट्ठाय एकास्मिं पतन्ति रोगेन अपरिमुत्ताव हुत्वा निच्चदुक्खिताव होन्ति । तस्मा सब्बसत्तेसु मेत्तचित्तेन हिनचित्तेन महुचित्तेन भवि-तव्वं । एवरूपो हि पुगलो निरयादिभयेहि न परिमुच्चतीति ।

सो कुमारो सत्थु ओवाद लभित्वा एकोवादेनेव निहतमानो दन्तो निव्विसेवनो मेत्तचित्तो मुदुचित्तो अहोसि । अक्कोसन्तम्पि पहरन्तम्पि निवत्तित्वापि न ओलोकेसि । उद्धदाठो विय सप्पो अलच्छिन्नो विय कक्कटको छिन्नविसाणो विय च उसभो अहोसि । तस्स त पवत्ति जत्वा भिक्खू धम्मसभाय कथं समुट्ठापेसु—आवुसो ! दुट्ठलिच्छविकुमार सुचिरम्पि ओवदित्वा नेव मातापितरो न जातिमित्तादयो दमेत्तु सक्खिस्सु । सम्मासम्बुद्धो पन एकोवादेनेव दमेत्वा निव्विसेवन कत्वा मत्तवरवारणं विय समुग्गहितानञ्जकारणं अकासि । याव सुभासितञ्चिद—“हत्थिदमकेन भिक्खवे ! हत्थिदम्मो सारितो एक येव दिसं धावति पुरत्थिमं वा पच्छिमं वा उत्तरं वा दक्खिणं वा । अस्सदमकेन भिक्खवे ! अस्सदम्मो सारितो एक येव दिसं धावति पुरत्थिमं वा पच्छिमं वा उत्तरं वा दक्खिणं वा । गोदमकेन भिक्खवे ! गोदम्मो सारितो एक येव दिसं धावति पुरत्थिमं वा पच्छिमं वा उत्तरं वा दक्खिणं वा । तथागतेन भिक्खवे ! अरहता सम्मासम्बुद्धेन पुरिसदम्मो सारितो अट्ठदिसा धावति रूपी रूपानि पस्सति अयमेका दिसा—पे—सञ्जावेदयितनिरोध उपसम्पज्ज विहरति अयं अट्ठमी दिसा । सो वुच्चति योग्गाचरियान् अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथी”ति । नहि आवुसो ! सम्मासम्बुद्धेन सदिसो पुरिसदम्मसारथी नाम अत्थीति ।

सत्था आगन्त्वा कायनुत्थं भिक्खवे ! एतरहि कथायं सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमायं नामाति वुत्ते न भिक्खवे ! इदानीवेसं मया एकोवादेनेव दमितो पुब्बेपहं इमं एकोवादेनेव दमेसिन्ति वत्वा अतीतं आहरि—[४२३]

अतीतवत्थु

अतीते बाराणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज कारन्ते बोधिसत्तो उदिच्चब्राह्मणकाले निव्वत्तित्वा वयप्पन्तो तक्क-
सिलाय तयो वेदे सब्बसिप्पानि च उग्गण्हित्वा कच्चिकाल घरावास वसित्वा मत्तापितुन्न अच्चयेन इसिपव्व-
ज्ज पव्वजित्वा अभिञ्जा च समापत्तियो च निव्वत्तेत्वा हिमवन्ते वास कप्पेसि तत्थ चिर वसित्वा लोणम्बि-
लसेवनत्थाय जनपद आगन्त्वा बाराणसि पत्वा राजुय्याने वसित्वा पुनदिवसे सुनिवत्थो सुपारुत्तो तापसाकप्प-
सम्पन्नो भिक्खाय नगर पविसित्वा राजङ्गण पापुरिण ।

राजा सीहपञ्जरेन ओलोकेन्तो त दिस्वा इरियापथे षसीदित्वा अय तापसो सन्तिन्द्रियो सन्तमानसो
युगमत्तदसो पदवारे पदवारे सहस्सत्थविक ठपेन्तो विय सीहविजम्भितेन आगच्छति सचे सन्तधम्मो
नामेको अत्थि इमस्स तेनव्वन्तरे भवित्त्वन्ति चिन्तेत्वा एक अमच्च ओलोकेसि ।

सो—किं करोमि देवाति आह ।

एत तापस आनेहीति ।

सो साधु देवाति बोधिसत्त उपसकमित्वा वन्दित्वा हत्थतो भिक्खाभाजन गहेत्वा कि महापुञ्जाति
वुत्ते—भन्ते । राजा त पक्कोसतीति आह ।

बोधिसत्तो—मय राजकुलूपगा हेमवतका नामम्हाति आह ।

अमच्चो गन्त्वा तमत्थ रञ्जो आगेवेमि । राजा अञ्जो अम्हाक कुलूपगो नत्थि आनेहि नन्ति
आह । अमच्चो गन्त्वा बोधिसत्त वन्दित्वा याचित्वा राजनिवेसन पवेसेसि । राजा बोधिसत्त वन्दित्वा
समुस्सितसेतच्छन्ते कञ्चनपल्लङ्के निसीदापेत्वा अत्तनो पटियत्त नानगरसभोजन भोजेत्वा—भन्ते । कुहि
वसयाति पुच्छि ।

हेमवतका मय महाराजाति ।

इदानी कह गच्छथाति ?

वस्सारत्तानुरूप सेनासन उपघारेम महाराजाति ।

तेन हि भन्ते । अम्हाकञ्जेव उय्याने वसथाति ।

पटिञ्ज गहेत्वा सम्यपि भुञ्जित्वा बोधिसत्त आदाय उय्यान गन्त्वा पण्णसाल मापेत्वा रत्तिट्ठानदि-
वाट्ठानानि कारेत्वा पव्वजितपरिक्खारे दत्वा उय्यानपाल पटिच्छापेत्वा नगर पाविसि । ततोपट्ठाय बोधिसत्तो
उय्याने वसति । राजापिस्स दिवसे दिवसे द्वत्तिक्खत्तु उपट्ठान गच्छति ।

तस्स पन रञ्जो दुट्ठकुमारो नाम पुत्तो अहोसि चण्डो फरसो नेव न राजा दमेतु असक्खि न सेसञ्जातका
अमच्चापि ब्राह्मणगृहपतिकापि एकतो हुत्वा सामि । मा एव करि एव कातु न लब्भाति कुञ्जित्वा कथेन्तापि
कथ गाहापेतु न सक्खिसु । राजा चिन्तेसि—उपेत्वा मम अय्य सीलवन्ततापस अञ्जो इम कुमार दमेतु समत्थो
नाम नत्थि, सो येव न दमेस्सतीति ।

सो कुमार आदाय बोधिसत्तस्स सन्तिक गन्त्वा भन्ते । अय कुमारो चण्डो फरसो, मय इम दमेतु न
सक्कोम तुम्हे न एकेन उपायेन सिक्खापेथाति कुमार बोधिसत्तस्स [४२४] निय्यादेत्वा पक्कामि । बोधि-
सत्तो कुमार गहेत्वा उय्याने विचरन्तो एकतो एकेन एकतो एकेनाति द्वीहियेव पत्तेहि एक निम्बपोतक दिस्वा
कुमार आह—कुमार । एतस्स ताव रुक्खपोतकस्स पण्ण खादित्वा रस जानाहीति ।

सो तस्स एक पण्ण सङ्खादित्वा रस ज्ञत्वा धीति^१ सहखेलेन भूमिय निट्ठुमि । किमेत कुमारति वुत्ते-
भन्ते । इदानीवेस रुक्खो हलाहलविसूपमो वड्ढन्तो पन बहू मनुस्से मारेस्सतीति निम्बपोतक उप्पादेत्वा हत्थेहि
परिमदित्वा इम गाथमाह —

एकपण्णो अय रुक्खो न भूम्या चतुरङ्गुलो,
फलेन विसक्कपेन महाय कि भविस्सतीति ।

तत्थ—एकपण्णोति उभोसु पस्सेसु एकेकपण्णो । न भूम्या चतुरङ्गुलोति भूमितो चतुरङ्गुलमत्तम्पि न वड्ढिओ । फलेनाति पलासेन । विसकप्पेनाति हलाहलविससदिसेन । एव खुद्दकोपि समानो एवरूपेन तित्तकेन पण्णेन समन्नागतोति अत्थो । महाय किं भविस्सतीति यदा पनाय वुट्ठिप्पत्तो महा भविस्सति तदा किं नाम भविस्सति ? अद्दा मनुस्समारको भविस्सतीति एत उप्पाटेत्वा मद्दित्वा छड्ढेमिन्नि आह ।

अथ न बोधिसत्तो एतदवोच—कुमार ! त्व इम ताव निम्बपोतक इदानेव एव तित्तको महल्लककाले कुतो इम निस्साय वड्ढीति उप्पाटेत्वा मद्दित्वा छड्ढेसि यथा त्व एतस्मि पटिपज्जि एवमेव त रट्ठवासिनोपि अय कुमारो दहरकाले येव एव चण्डो फरुसो महल्लककाले रज्ज पत्वा किं नाम करिस्सति ? कुतो अम्हाक एत निस्साय वड्ढीति तव कुलसन्तक रज्ज अदत्वा निम्बपोतक विय त उप्पाटेत्वा रट्ठा पब्बाजनियकम्म करिस्सन्ति, तस्मा निम्बवक्खपटिभागत हित्वा इतो पट्ठाय खन्तिमेत्तानुद्दयसम्पन्नो होहीति ।

सो ततो पट्ठाय निहतमानो निम्बिसेवनो खन्तिमेत्तानुद्दयसम्पन्नो हुत्वा बोधिसत्तस्स ओवादे ठत्वा पितु अच्चयेन रज्ज पत्वा दानादीनि पुञ्जाकम्मानि कत्वा यथाकम्म अगमासि ।

सत्था इम धम्मदेसन आहरित्वा न भिक्खवे ! इदानेवेसदुट्ठलिच्छविकुमारो मया दमितो, पुब्बेपाह एत दमेसि येवाति वत्वा जातक समोधानेसि । तदा दुट्ठकुमारो अय लिच्छविकुमारो अहोसि । राजा आनन्दो । ओवाददायकतापसो पन अहमेवाति ।

एकपण्णजातक ।

१०. सञ्जीवजातकं.

असन्त यो पग्गहातीति इदं सत्था वेलुवने विहरन्तो अजातसत्तुस्स रञ्जो असन्तपग्गह आरब्ध कथेमि ।
[४२५]

पच्चुपन्नवत्थु

सो हि बद्धान पतिकण्टकभूते दुस्सीले पापधम्मे देवदत्ते पसीदित्वा त असन्त असप्पुरिस पग्गहं तस्स सक्कार करिस्सामीति बहु धन परिच्चजित्वा गयासीसे विहार कारेत्वा तस्सेव वचन गहेत्वा पितर धम्मगजान सोतापन्न अरियसावक धातेत्वा अत्तनो सोतापत्तिमग्गस्स उपनिस्सय छिन्दित्वा महाविनास पत्तो । सो हि देवदत्तो पठवि पविट्ठोति सुत्वा कच्चि नुवो मम्मि पठवी गिलेय्याति भीततसितो रज्जसुख न लभति, सयने अस्सादसुख न विन्दति, तिब्बकारणाभितुघ्नो हत्थिपोतो^१ विय कम्पमानो विचरति । सो पठवि फलमान विय अवीचिजाल निक्खमन्ति विय पठविया अत्तान गिलीयमान विय आदिताय लोहपठविया उत्तानक निपज्जापेत्वा अयसूलेहि कोट्टियमान विय च समनुपस्सि । तेनस्स पट्टकुक्कुटस्सेव महुत्तम्मि कम्पमानस्स अवत्थान नाम नाहोसि । सो सम्मासम्बुद्ध पस्सितुकामो खमापेतुकामो पञ्च पुच्छितुकामो अहोसि । अत्तनो पन अपराधमहन्तताय उपसङ्कमि तु न सक्कोति ।

अथस्स राजगहनगरे कत्तिकरत्तिवारे सम्पत्ते देवनगर विय नगरे अलङ्कते महातले अमच्चगण-परिवृतस्स कच्चनासने निसिन्नस्स जीवक कोमारभच्च अविदूरे निसिन्न दिस्वा एतदहोसि—जीवक गहेत्वा सम्मासम्बुद्ध पस्सिस्सामि न खो पन सक्का मया उज्जमेव वत्तु अहं सम्म । जीवक । सय गन्तु न सक्कोमि एहि म सत्थु सन्तिक नेहीति परियायेन पन रत्तिसम्पदव ण्णेत्वा कम्बुखज्ज मय समण वा ब्राह्मण वा पयिरुपासेय्याम य नो पयिरुपासन्तान चित्त पसीदेय्याति वक्खामि त सुत्वा अमच्चा अत्तनो अत्तनो सत्थारान वण्ण कथेस्सस्ति, जीवकोपि सम्मासम्बुद्धस्स वण्ण कथेस्सति । अथ न गहेत्वा सत्थु सन्तिक गच्छिस्सामीति ।

सो पञ्चहि पदेहि रत्ति वण्णेसि—“लक्खञ्जा वत भो । दोसिना रत्ति, अभिरुपा वत भो । दोसिना रत्ति, दस्सनीया वत भो । दोसिना रत्ति, पासादिका वत भो । दोसिना रत्ति, रमणीया वत भो । दोसिना रत्ति, कम्बुखज्ज मय समण वा ब्राह्मण वा पयिरुपासेय्याम ? य नो पयिरुपासतो चित्त पसीदेय्या”ति ।

अयेको अमच्चो पूरणकस्सपस्स वण्ण कथेसि । एको मक्खलिगोसालस्स, एको अजितकेसकम्बलस्स, एको पकुधकच्चायनस्स, एको सञ्जयस्स बेलट्टिपुत्तस्स, एको नाथपुत्तनिगण्ठस्सति^२ । राजा तेस कथ सुत्वा तुण्ही अहोसि । सो हि जीवकस्सेव महामच्चस्म कथ पच्चासि सति । जीवकोपि रञ्जा म आरब्ध कथितेयेव जानिस्सामीति अविदूरे तुण्ही निसीदि ।

अथ न राजा आह—[४२६] त्वम्पन सम्म । जीवक । किं तुण्हीति ?

तस्मि खणे जीवको उट्ठायासना येन भगवा तेनञ्जलिम्पणामेत्वा—एसो देव । भगवा अरहं सम्मासम्बुद्धो अम्हाक अम्बवने विहरति सद्धि अड्ढतेलसेहि भिक्खुसतेहि तच्च पन भगवन्त एव कल्याणो कित्तिसद्वो अब्भुगतोति नव अरहादी गुणे वत्वा जातितो पट्ठाय पुब्बनिमित्तादिभेद भगवतो आनुभाव पकासेत्वा त भगवन्त देवो पयिरुपासतु धम्म सुणानु पञ्च पुच्छतूति आह ।

राजा सम्पुण्णमनोरथो हुत्वा तेनहि सम्म । जीवक । हत्थियानानि कप्पापेहीति यानानि कप्पापेत्वा महन्तेन राजानुभावेन जीवकम्बवन गन्त्वा गन्धमण्डलमाले भिक्खुमङ्गपरिवृत तथागत दिस्वा सन्तवीचिमज्जे महानाव विय निच्चल भिक्खुसङ्घ इतो चित्तो च अनुविलोकेत्वा एवरूपा नाम मे परिसा न दिट्ठु पुब्बाति इरियापथेयेव पसीदित्वा सङ्घस्स अञ्जलि पग्गहिहत्वा थुत्ति कत्वा भगवन्त वन्दित्वा एकमन्त निसिन्नो सामञ्जसफलपञ्च पुच्छि । अथस्स भगवा द्वीहि भाणवारेहि पतिमण्डेत्वा सामञ्जसफलसुन्त कथेसि ।

१ स्या०—पोतो विय । २ स्या०—नाटपुत्तनिगण्ठस्सति ।

सो सुत्तपरियोसाने अत्तमनो भगवन्त खमापेत्वा उट्टायासना पदक्खिण कत्वा पक्कामि । सत्था अचिरपक्क-
न्तस्स रञ्जो भिक्खू आमन्तेत्वा—“खताय भिक्खवे । राजा, उपहताय भिक्खवे । राजा, सचाय भिक्खवे ।
राजा इत्सरियकारणा पितर धम्मिक धम्मराजान जीविता न बोरोपेस्सथ इमस्मिमेव आसने विरज वीतमल
धम्मचक्खु उपपज्जिस्सथ । देवदत्त पन निस्साय असन्तपग्गह कत्वा सोतापत्तिफला परिहीनोति” आह ।

पुनरिद्वसे भिक्खू धम्मसभाय कथ समुट्ठापेसु—आवुसो । अजातसत्तु किर असन्तपग्गह कत्वा दुस्सील
पापधम्म देवदत्त निस्साय पितुघातकम्मस्स कत्ता सोतापत्तिफला परिहीनो देवदत्तेन नासितो राजाति ।

सत्था आगन्त्वा कायनुत्थ भिक्खवे । एतरहि कथाय सन्निसिन्नाति पुच्छित्वा इमाय नामाति वुत्ते
न भिक्खवे । अजातसत्तु इदानीव असन्तपग्गह कत्वा महाविनास पत्तो पुब्बेपेस असन्तपग्गहेनेव अत्तान नासे-
सीति वत्वा अतीत आहरि —

अतीतवत्थु

अतीते बारणसिय ब्रह्मदत्ते रज्ज वारेन्ते बोधिसत्तो महाविभवे ब्राह्मणकुले निव्वत्तित्वा वयप्पत्तो
तक्कसिल गन्त्वा सब्बसिप्पानि उगग्गिहत्वा बारणसिय दिसापामोक्खो आचरियो हुत्वा पञ्चमाणवकसतानि
सिप्प बाचेति । तेसु माणवेसु एको सञ्जीवो नाम माणवो अत्थि । बोधिसत्तो तस्स मतकूट्टापनमन्त अदासि
सो उट्टापनमन्तमेव गहेत्वा पटिवाहनमन्त पन अगहेत्वा एकदिवस माणवेहि सद्धि दारुअत्थाय अरञ्ज गन्त्वा
एक मतव्यग्घ दिस्वा माणवे [४२७] आह—भो । इम मतव्यग्घ उट्टापेस्सामीति ।

माणवा—न सक्खिस्ससीति आहसु ।

पस्सन्तानञ्जो व वो उट्टापेस्सामीति ।

सवे माणव । सक्कोसि उट्टापेहीति ।

एवञ्च पन वत्वा ते माणवा रक्ख अभिरुहिसु । सञ्जीवो मन्त परिवत्तेत्वा मतव्यग्घ सक्खराहि पहरि ।
व्यग्घो उट्टाय वेगेनागन्त्वा सञ्जीव गलनालिय डसित्वा जीवितक्खय पापेत्वा तत्थेव पति । सञ्जीवोपि
तत्थेव पति । उभोपि एकट्ठानेयेव मता निपज्जिसु । माणवा दारुआदीनि आदाय आगन्त्वा त पर्वति आच-
रियस्स आरोचेसु । आचरियो माणवे आमन्तेत्वा—ताता । असन्तपग्गहकारा नाम अयुत्तट्ठाने सक्कार-
सम्मान करोन्ता एवरूप दुक्ख पटिलभन्ति येवाति वत्वा इम गाथमाह —

असन्त यो पग्गण्हाति असन्तञ्चुपसेवति,

तमेव घास कुहते व्यग्घो सञ्जीविको यथाति ।

तत्थ—असन्तति तीहि दुच्चरितेहि समन्नागत दुस्सील पापधम्म । यो पग्गण्हातीति य खतियादिसु
यो कोचि एवरूप दुस्सील पब्बजित वा चीवरादिसम्पदानेन गहट्ठ वा उपरज्जसेनापतिट्ठानादिसम्पदानेन
पग्गण्हाति । सक्कारसम्मान करोतीति अत्थो । असन्तञ्चुपसेवतीति यो च एवरूप असन्त दुस्सील उपसेवति
भजति पयिरुपासति । तमेव घास कुहतेति तमेव असन्तपग्गहनक सो दुस्सीलो पापपुग्गलो घसति सद्धिआदति
विनास पापेति । कय ? व्यग्घो सञ्जीविको यथाति यथा सञ्जीवकेन माणवेन मन्त परिवत्तेत्वा मतव्यग्घो
सञ्जीविको जीवितसम्पदानेन सम्पग्गहितो अत्तनो जीविनदायक सञ्जीवमेव जीविता बोरोपेत्वा तत्थेव
पातेसि । एव अञ्जोपि यो असन्तसम्पग्गह करोति सो दुस्सीलो त अत्तनो सम्पग्गाहकमेव विनासेति । एव
असन्तसम्पग्गाहका विनास पापुणन्तीति ।

बोधिसत्तो इमाय गाथाय माणवान धम्म देसेत्वा दानादीनि पुञ्जानि कत्वा यथाकम्म गतो । सत्थापि
इम धम्मदेसन आहरित्वा जातक समोधानेसि । तदा मतव्यग्घुट्ठापको माणवो अजातसत्तु अहोसि । दिसा-
पामोक्खाचरियो पन अहमेवाति ।

सञ्जीवजातक ।

ककण्टकवग्गो पण्णरसमो ।

उपरिमो पण्णासको ।

एककनिपातवण्णना निट्ठिता ।

सुद्धिपत्रं

पिट्ठे	पन्तिथ	असुद्धि	सुद्धि
२	८	थरेन	थरेन
"	३०	उग्गाण्ह	उग्गाण्ह
३	२	गाथाबन्धनेन न	गाथाबन्धनेन पन
"	३	वचनेहि	वचनेहि
"	१०	वीणासद्देन	वीणासद्देन
"	३४	णो	सो
४	१	एव	एव
"	१	भव	भवे
"	४	अजातिसखातन	अजातिसखानेन
"	६	तिविधग्गी	तिविधग्गी
"	१२	सच्छन्न	सच्छन्न
"	२६	यथासि	यथापि
"	३१	परिपीलीतो	परिपीलितो
"	३३	एव	एव
"	३५	छड्डत्वा	छड्डत्वा
५	४	जिगुच्छिय	जिगुच्छिय
"	११	वच्च	वच्च
"	१५	गच्छिस्स	गच्छिस्स
"	२१	सकनिवेसन	सकनिवेसने
"	२४	कारणगुणेहि	कारणगुणेहि
"	३३	पञ्चदोसविवज्जित	पञ्चदोसविवज्जित
"	३८	गुण	गुणेहि
६	७	वसनटठान	वसनटठान
"	३०	गुणसमपेत	गुणसमूपेत
"	३५	आनुपुब्बकथा	आनुपुब्बीकथा
"	३८	जटामण लवाकचीर	जटामण्डलवाकचीर
७	२	प बजन्तु'ति	पब्बजन्तू'ति
"	७	विवरित्वाअन्तो	विवरित्वा अन्तो
"	११	तापसपब्बज्ज	तापसपब्बज्ज
"	१३	जिराणस्स	जिण्णस्स
"	१४	दुरभिसम्भभावो	दुरभिसम्भभावो
"	२०	अप्पग्घ	अप्पग्घ
"	२७	अट्ठदीससमाकिण्ण	अट्ठदोससमाकिण्ण
"	३०	निच्चलभावकरत्थ	निच्चलभावकरत्थात्थ
"	३१	अकुरापच्छि	अकुसपच्छि
"	३२	अपर पर	अपरापर

पिटठे	पन्तिथ	असुद्धि	सुद्धि
८ •	३५	उदपादी	उदपादि
"	३७	वीतिनापन्तो	वीतिनामेन्तो
९	१	व	एव
"	४	नाद्सि	नाद्मि
"	३४	यव	येव
"	"	महानभावान	महानुभावान
"	३६	मानुसकगन्धहि	मानुसकगन्धेहि
१०	३	छब्बणघन-	छब्बणघन-
"	२१	पटिपज्जिअ ञ्जस	पटिपज्जि अञ्जम
"	३४	सहहिस्सेहि	सहसिस्सेहि
"	३५	मा मा	मा न
११	२	अटठ	अट्ट-
"	११	पारेमि	तारेमि
"	२०	अत्तभावपि	अत्तभावे
"	२१ •	हेतुसम्पन्नपि	हेतुसम्पन्नेपि
"	३२	वद्धत्त	बुद्धत्त
"	३४	एव	एव
"	३७	उग्घान्तेतो	उग्घाटेन्तो
१२	२	अनागत सञ्जाण	अनागतसञ्जाण
"	४	व्याकसि	व्याकासि
"	"	तापरा	तापस
"	११	पटिग्गाहेत्वा	पटिग्गहेत्वा
"	१४	वचनमबुवी	वचनमबुवी
१४	१४	तपज्जुभो	तेपज्जुभो
"	३५	तदान	तदा न
१६	१	यस	यस
"	४	वि चिनामि	विचिनामि
"	१३	कुम्हो	कुम्भो
१६	३४	होन्तो	होन्तो
२०	२८	तेलपन्ते	तेलयन्ते
२२	१६	वीरोच	विरोच
२३	६	उपगन्त्वा न	उपगन्त्वान
२३	३१-३७	एता गाथायो न भवितब्बा, जातकट्टकथाय पन एता	

न दिस्सन्ति । अपि च बुद्धवसे एव वुत्ता—

“दसवस्ससहस्सानि अगार अज्झसो वसि ।
 हसा कोञ्च्वा मयूरा च तयो पासादमुत्तमा ॥
 तीणि सतसहस्सानि नारियो समलङ्कता ।
 पदुमा नाम सा नारी उसभक्खन्धो च अत्रजो ॥
 निमित्ते चतुरो दिस्वा हत्थियानेन निक्खमि ।

पिट्ठे

पत्तिय

असुद्धि

सुद्धि

अनूनदसमासानि पधान पदहि जिनो ॥

पधानचार चरेत्वा अबुज्झि मानस मुनि ॥

२४

१-२

एसापि गाथा जातकट्टकथाय न दिस्सति । बुद्धवसे

पन एव आगता —

“ब्रह्मणा याचितो सन्तो दीपडकरो महामुनि ।

वत्ति चक्क महावीरो नन्दारामे सिरिधरे ॥

निसिन्नो सिरीसमूलमिह अका तिथियमहन ॥”

२४

४

सामतो

सागतो

२५

१८

जोवित

जीवित

”

२०

पदक्खीणा

पदक्खिणा

२६

१

कारति

कारेति

”

१६

अय

अय

”

२१

नीस्साय

निस्साय

२७

५

चट्ठे

च द्वे

”

१०

धम्मोक्कमभिघारयीति

धम्मोक्कमभिघारयीति

”

१६

सरणा

सरणो

२८

१

सरणसु

सरणसु

”

२३

अगमके

अगामके

२९

३१

बुद्धमुखस्स

बुद्धपमुखस्स

३०

८

रट्ठुपाद

रट्ठुप्पाद

”

१५

सीहहनू सभक्खन्धो

सीहहनूसभक्खन्धो

”

१६

भगव

भगवा

”

३४

पूजसि

पूजेसि

३१

३१

असीति कोटिको

असीतिकोटियो

३२

३४

सम्भवो

सम्भवो

३३

२०

चत्तालीसत्थुब्बेध

चत्तालीसत्थुब्बेध

३४

७

वीसतीवस्ससहस्सानि

वीसतिवस्ससहस्सानि

”

३१

अट्ठधम्मसमाधाना

अट्ठधम्मसमाधाना

३६

२

लग्न

लग्न

”

३

निस्सगताय

निस्सङ्गताय

३७

१५

तीणिहलाहलानि

तीणि कोलाहलानि

”

१६

बुद्धहलाहल

बुद्धकोलाहल

”

”

हलाहलानि

कोलाहलानि

”

१७

कप्पहलाहल

कप्पकोलाहल

”

”

बुद्धहलाहल

बुद्धकोलाहल

”

”

चक्कवत्तिहलाहल

चक्कवत्तिकोलाहल

”

१८

कप्पहलाहल

कप्पकोलाहल

”

२५

”

”

”

२६

बुद्धहलाहल

बुद्धकोलाहल

”

२८

”

”

पिट्ठे	पन्तिथ	असुद्धि	सुद्धि
३७	२६	चक्कवत्तिहलाहल	चक्कवत्तिकोलाहल
"	३२	"	"
३८	२	हलाहलानि	कोलाहलानि
"	२	बुद्धहलाहलसद्	बुद्धकोलाहलसद्
"	१५	पञ्जायति	पञ्जायन्ति
३९	१५	इम	इम
"	१७	न	न
"	२५	सिरिसयनेनिपन्ना	सिरिसयने निपन्ना
"	२६	सट्ठिगोजनिके	सट्ठियोजनिके
"	२६	पाचिनसीसक	पाचोनसीसक
८०	४	पुरेत्वा	पूरेत्वा
"	२६	सुखीनि	सुखिनी
४१	१५	मातुकुच्छिसम्भवेन	मातुकुच्छिसम्भवेन
"	२७	एव	एव
४२	१७	आणापेत्वा	आनापेत्वा
"	३६	भगीनिया	भगिनिया
४३	२	सन्तक	सन्तिक
"	"	कुल	कुले
४५	११	चरापेथइतो	चरापेथ इतो
"	१४	आगतनयेनेव व	आगतनयेनेव
४६	३२	किसागोतामया	किसागोतमिया
४७	२४	क	को
"	३२	निरुम्हत्वा	निरुम्भित्वा
४८	८	सन्निरुम्हत्वा	सन्निरुम्भित्वा
"	३२	उपन्नमत्ते	उप्पन्नमत्ते
४९	३६	नत्थिदानि	नत्थिदानि
५०	१७	पसुकूलिक	पसुकूलिक
"	३२	भूमिभागो	भूमिभागो
५१	४	न	न
"	५	यास	यास
५२	१७	घटीकारब्रह्मना	घटीकारब्रह्मना
"	२८	अत्थी	अत्थि
"	३५	एकोनिब्बतोति	एकोनिब्बतोति
५३	११	मयिद	इमम्पि
"	३७	निसीदी	निसीदि
५५	६	रूपसोभगप्पत्तो	रूपसोभगप्पत्तो
"	१५	ठत्वामया	ठत्वा मया
५७	३०	ठान	ठान
"	३३	विभुत्तिसुख	विभुत्तिसुख
५८	१	पञ्जापरमि	पञ्जापरमि

पिट्ठे	पन्तिथ	असुद्धि	सुद्धि
५८	२२	भगवत्त	भगवन्त
"	२६	एव	एव
५९	२८	वमचक्कपवत्तन	वम्मचक्कप्पवत्तन
"	३७	थरा	थेरा
६०	१२	मद्दियत्थेर	भद्दियत्थेर
"	३०	उरुवेलकस्सपो	उरुवेलकस्सपे
"	"	महासमणोति	महासमणोति
६१	३	बुद्धो	बुद्धा
"	१०	आदिट्ठो	अदिट्ठो
"	१५	निक्खमणोकास	निक्खमनोकास
"	३७	अञ्ज	अञ्जा
६३	२७	परिजग्गनविधि	पटिजग्गनविधि
६४	४	एकग्गचित्तो	एकग्गचित्ता
"	"	हेट्ठो	हेट्ठा
"	२४	युत्ततु गमुदुकायतनासो	युत्ततुङ्गमुदुकायतनासो
६५	१७	वन्दकित्तरजातक	वन्दकिन्नरजातक
"	२०	पक्कामी	पक्कामि
६६	१२	कोटिसत्थारेन	कोटिसन्थारेन
"	६	अनाथपिण्डिको	अनाथपिण्डिको
"	१६	आगमणात्थाय	आगमनत्थाय
"	२५	कुरुमानो	कुरुमानो
"	३३	भामितु	भामयितु
६७	७	सिरिवस्स	सिखिस्स
"	१८	निदानकथानिद्धिता	निदानकथा निद्धिता
६८	५	पच्चुप्पन्नवत्थु	पच्चुप्पन्नवत्थु
(इमस्मिं गन्थे सब्बत्थ पमादेन 'पच्चुप्पन्नवत्थु' इति मुदापित अत्थि, त 'पच्चुप्पन्नवत्थु' इच्चेव गहेतब्ब ।)			
६८	१०	पूजत्वा	पूजेत्वा
"	१४	सीहनाद	सीहनाद
"	२७	आसक्कोन्तेहि	असक्कोन्तेहि
"	३०	अग्गमक्खायत्ति	अग्गमक्खायति
७०	२	सेटठिनो	सेट्ठिनो
"	१०	येवम मिस्सति	येव गमिस्सति
"	१९	परिणतप्पद्धतिणे	परिणतथद्धतिणे
"	३७	भिसमलालानि	भिरामुलालानि
७१	२४	सपिसु	सुपिसु
७२	१	उदक	उदक
"	११	कान्तारे	कन्तारे
७३	१	यथापूरितानेव	यथापूरितानेव
७४	१२	बोधितले	बोधितले
७५	११	इमस्मि	इमस्मि

पिट्ठे	पन्तिथं	असुद्धि	सुद्धि
७५	२४	विरिय ते ओस्सट्ठन्ति	विरिय ओस्सट्ठन्ति
७६	३३	यथाकम्ममेव	यथाकम्ममेव
७८	१	सेरिववाणिजजातक	सेरिववाणिजजातक
"	६	सेरिववाणिजो	सेरिववाणिजो
"	१४	पुत्तभातिका	पुत्तभातिका
"	१८	लोलवाणिजो	लोलवाणिजो
८०	१	चुल्लकसेट्ठिजातक	चुल्लसेट्ठिजातक
८१	१	अह	अह
"	२६	अगीरस	अगीरस
८२	१२	ारकोट्ठके	द्वारकोट्ठके
८३	३०	कथापवुत्ति	कथापवत्ति
८४	४	निसीन्नम्हा	निसिन्नम्हा
"	१६	छड्ढेतु	छड्ढेतु
"	२३	दारुनि	दारुनि
८५	११	कतञ्जुना	कतञ्जुना
"	१५	पवुत्ति	पवत्ति
"	२४	सन्धमन्ति	सन्धमन्ति
८७	६	पवुत्ति	पवत्ति
"	६	रञ्जो	रञ्जो
"	१५	"	"
"	"	अञ्जोपि	अञ्जोपि
"	१६	पवुत्ति	पवत्ति
"	३५	लोलुदायी	लालुदायी
"	३६	निट्ठापेसि	निट्ठपेसि
८८	३१	नम	नाम
"	३४	एक	एक
"	३५	पूत्त	पुत्त
९०	३४	लोक	लोक
९२	१-२	दवधम्माति	देवधम्माति
९३	१	कट्टहारिजातक	कट्टहारिजातक
"	६	विड्डभस्सापि	विड्डभस्सापि
"	७	पञ्चसतभिक्षुपरिवृतो	पञ्चसतभिक्षुपरिवृतो
"	३०	महिक	मुहिक
९४	१४	सकहवत्थूहि	सगहवत्थूहि
"	२३	कोसलरञ्जो	कोसलरञ्जो
९५	१०	समिञ्जतीति	समिञ्जतीति
"	१२	सगहवत्थूनि	सगहवत्थूनि
९७	४	जीण्णव्याधिमतपब्बजिते	जिण्णव्याधिमतपब्बजिते
१००	१४	पससित्व ।	पससित्वा
"	२६	वीतिनामेस्साय	वीतिनामेस्साम

पिड्डे	पत्तिय	असुद्धि	सुद्धि
१०१	१	हमस्मि	इमस्मि
१०३	२५	पब्बज्ज	पब्बज्ज
१०४	१	अन्तरधापथ	अन्तरधापेथ
"	३४	गुणकथामाति	गुणकथायाति
१०५	५	मरव	मुख
"	१२	वागुगुनि	नागरे
"	२३	पवुत्ति	पवत्ति
१०६	८	सीस	सीस
१०७	१-२	यम्प न	यम्पन
१०८	१८	अतिवत्तित्वा	अनिवत्तित्वा
"	२६	विस्साय	निस्साय
११०	३१	पवुत्ति	पवत्ति
१११	१	पवुत्ति	पवत्ति
११२	२	अठ्ठसुर	अट्ठखुर
११३	१५	सिक्खीकामत	सिक्खाकामत
११७	१४	नदितीरे	नदीतीरे
१२०	२१	सी	सो
१२२	१७	बन्धित्व ।	बन्धित्वा
१२४	१७	नत्थी	नत्थि
"	२७	हन्ति	अहन्ति
१२५	१	कुक्कुरहि	कुक्कुरेहि
"	१	अणापेसिन्ति	आणापेसिन्ति
"	५	"	"
"	३४	रज्जो	रज्जो
१२७	७	निब्बत्तो	निब्बत्तो
"	१२	पवुत्ति	पवत्ति
१२८	११	नासेतु	नासेतु
"	१८	मच्चपरियोसाने	सच्चपरियोसाने
१३०	१	तिट्ठजातक	तित्थजातक
१३०	१६	आगत्वा	आगन्त्वा
"	२७	अचिच्चाति	अनिच्चाति
१३१	३	तमोतत	समोतत
"	७	पवुत्ति	पवत्ति
१३२	११	तिट्ठजातक	तित्थजातक
१३३	८	अज्जमज्ज	अज्जमज्ज
१३६	६	पवुत्ति	पवत्ति
१४०	२	भण्डिक	भण्डिक
१४१	१	मुणिकजातक	मुनिकजातक
१४२	१६	भत्ते	भन्ते
"	२७	सत्थापि	तत्थापि

पिट्ठे	पन्थिय	असुद्धि	सुद्धि
१४४	१२	कुल	कुले
"	१८	रज्जनाति	रज्जेनाति
१४८	१७	गम्बतो	गुम्बतो
"	३०	त	त
१४९	१	तरो	इतरो
"	"	कुज्झति	कुज्झीति
"	३	इदानेव	इदानेव
१५०	२	कथसि	कथेसि
१५३	१२	पवुत्ति	पवत्ति
"	१८	घसन्ति	घसन्तीसु
१५५	११	सारिपुत्ताति	सारिपुत्तोति
"	१३	पवुत्ति	पवत्ति
"	२३	छलभिञ्जोति	छलभिञ्जोति
१५६	१	अत्थ	अथ
"	"	य	य
"	६	मक्करो	मक्कटो
"	७	अगरवा	अगरवा
"	२३	अपवादे	ओवादे
१५८	५	पञ्चायित्थ	पञ्चायित्थ
१६१	८	आगतकालतो	आगतकालतो
१६४	३४	सीध	सीध
१६७	१०	त	ते
"	२१	असीतिहत्थगम्भीराय	असीतिहत्थगम्भीराय
"	२२	रणुउगन्त्वा	रेणु उगन्त्वा
१६८	८	व	च
"	२१	तस्मि वड्ढेत्वा	तस्मि मेत्तचित्त वड्ढेत्वा
"	२९	निप्पुञ्जो	निप्पुञ्जो
१६९	७	“लद्ध ते आवुसो ! भत्तन्ति पुच्छि” एतस्स पच्चत्तर	

पमादेन न मुद्दापित । त एव योजेतब्ब—

“लद्ध ते आवुसो ! भत्तन्ति पुच्छि ।
लभिस्साम नो भन्तेति ।”

१६९	१२	सहावुसो	एहावुसो
१७०	१०	वा लाभेत्वा गणे	वा गणे
"	"	अपनिबुद्धभाव	अपलिबुद्धभाव
१७१	२२	अगाहेसि	अग्गहेसि
१७६	१२	भिक्खुसखस्स	भिक्खुसखस्स
१७७	८	पवुत्ति	पवत्ति
"	९	"	"
"	१६	"	"
१७८	२७	समय	समये

पिट्ठे	पन्तिथं	असुद्धि	सुद्धि
१८०	५	देहिती	देहीति
"	१३	नासितीति	नासिताति
"	१५	कथापारभतन्ति	कथापाभतन्ति
१८१	४	पण्डितान	पण्डितानं
"	१७	वस्साति	वस्सति
"	११	कोन चिदेव	केनचिदेव
"	२७	अहतवत्थाति	अहतवत्थानि
१८२	७	अम्हो	अम्भो
"	१६	त धनं	तं धनं
"	२७	सक्खिस्सति	सक्खिस्सन्ति
"	३१	वत	वत
१८४	१	नक्खत्तजातकं	६. नक्खत्तजातकं
"	५	अज्ज	अज्ज
१८७	७	दुम्मेधानं	दुम्मेधानं
"	"	वट्ठतीति	वट्ठतीति
१८८	२१	मज्जेति	मज्जोति
"	२५	बाराणसीरज्जो	बाराणसीरज्जो
"	२८	पवुत्ति	पवत्ति
१८९	२	रुचियासति	रुचिया सति
"	६	वाहनगरे	बहिनगरे
"	१३	पल्लक-	पल्लङ्क-
१९१	८	जीवितदानं	जीवितदानं
१९३	२४	अनन्थिको	अनन्थिको
"	३०	स चायं	सचायं
१९५	२८	छेड्ढेत्वा	छेड्ढेत्वा
१९६	२	साधुफलो	साधुफलो
"	७	जारेण	जारेण
१९७	२	भिक्षुं	भिक्षुं
"	१५	उण्णह	उण्णह
"	२६	पञ्जा	पञ्जास
"	२६	करणेन	करणेन
१९९	२३	द्वारीणि	द्वारानि
"	३१	पवुत्ति	पवत्ति
२००	१८	पापुणं	पापुणं
२०५	५	इदानेव	इदानेव
२०६	२१	कामद्वारादीनि	कायद्वारादीनि
"	२२	गतो । अग्नि	गतो अग्नि
२१७	२	नन्द	नन्दि
२२०	३३	खारिकामजादाय	खारिकामजादाय
२२१	१०	महसाप्को	महसाटको

पिट्ठे	पन्तिथ	असुद्धि	सुद्धि
२२२	३	अञ्जेव	अञ्जेव
२२५	२	मनौ	मनौ
"	१६	भिक्षवो ।	भिक्षवे ।
२२७	४	अथकदिवस	अथेकदिवस
२३६	६	गुणमत्तमि	गुणमत्तम्मि
२३८	२८	खन्तिमेत्तानुदयसम्पत्ति	खन्तिमेत्तानुदयसम्पत्ति
२४०	२६	चारेहि	चोरेहि
२४४	२	पाण्डितान	पण्डितान
"	८	महागोणान	महागोणान
२५१	२७	मुहुत्तेनव	मुहुत्तेनव
२५६	२१	पिच्छायाय	पिट्ठिच्छायाय
"	२५	पनाह	पनाह
२५७	३५	उभय	उभय
२६०	३०	अनच्चिम्हाति	अनच्चिम्हाति
"	३५	एवरूप	एवरूप
१६१	७	सदामत्त	सदामत्त
२६२	६	परिब्बय	परिब्बय
"	१२	भवितु	भवितु
२६१	१	इध "इल्लीसजातक" इति मुदापित अत्थि, त न भवितव्व	
२६६	१३	आलोकेन्नो	ओलोकेन्तो
२७०	१	राजागहनगरे	राजगहनगरे
"	४	सटकयुगन्ति	साटकयुगन्ति
२७१	७	मुञ्चेय	मुञ्चेय
२७२	६	पटिजगति	पटिजगति
"	१६	गेहच्छदनतो	गेहच्छदनतो
२७३	२	निक्खसत	निक्खसत
२७६	८	परिभुज्जितु	परिभुज्जितु
"	११	परिभुज्जितु	"
"	१२	परिभुज्जित्वा	परिभुज्जित्वा
२७७	६	लभाम	लभाम
"	३१	एकमन्त	एकमन्त
२७८	२४	अन्तोवलञ्जनमनुरसा	अन्तोवलञ्जनमनुस्सा
२८१	१	अत्थगम्भीरे	अत्थगम्भीरे धम्मगम्भीरे
"	"	कारण	कारणो
"	"	उप्पन्न	उप्पन्ने
"	"	विचक्खण	विचक्खण
२८३	६	हुत्वा	हुत्वा
"	७	ख्वस्स	ख्वस्स
२८७	१३	विज्जापनाय	विज्जापनाय
"	१५	सव्यञ्जान	सव्यञ्जान

पिट्ठे	पन्तिथ	असुद्धि	सुद्धि
२८७	३०	निगतानि	निगलानि
२८८	३	कामगतासति	कायगतासति
"	१३	रज्ज	रज्ज
२८९	१९	अन्तरधापत्वा	अन्तरधापेत्वा
२९०	२०	सचित्तमनरक्खेति	सचित्तमनुरक्खेति
२९२	४	कालकण्णिभूतन्ति	कालकण्णिभूतन्ति
२९४	१६	अहोसी	अहोसि
"	२४	वेदय्यासीति	वेदय्यामीति
२९६	८	भासितं	भासित
"	१२	उपडढ	उपड्ड
२९८	१	असातरूपजातकं	जातकट्टकथा
२९९	६	अत्थनि	अत्थन्ति
३००	७	निच्चप्पहसितमखा	निच्चप्पहसितमुखा
३०४	२३	वत वत	वत
३०५	६	अचिर वति	अचिरवति
३१४	२८	नन्ति	नन्ति
३१५	१८	लं यित्वान	लङ्घयित्वान
३१६	१८	नप स्सन्ति	न पस्सन्ति
३२०	१४	नानप्परानि	नानप्पकारानि
"	१५	यद्धानि	युद्धानि
"	१६	पटक्खित्ता	पटिक्खित्ता
"	१७	जाननत्थ	जाननत्थ
"	"	सखदुक्ख	सुखदुक्ख
३२३	३	कथसि	कथेसि
३२६	२	एवरूपै	एवरूप
३२८	५	उच्छ	उच्छु
"	"	उच्छ	"
"	११	उच्छ	"
३३५	३	कहकभावे	कुट्टकभावे
"	६	सूकरच्छापसीदसो	सूकरच्छापसदिसो
"	३२	मुग्गुभुत्ति	मुग्गुभुत्ति

एककनिपातस्स

जातकट्टकथानुक्कमो

कथा	पिटुङ्को	कथा	पिटुङ्को
अकतञ्जुजातक	२७४	कुक्कुरजातक	१२४
अकालरावीजातक	३१६	कुण्डकपूवजातक	३०८
अग्गिकजातक	३३६	कुट्टालजातक	२२७
अण्डभूतजातक	२१०	कुण्डगमिगजातक	१२२
अत्थस्सद्वारजातक	२६४	कुलावकजातक	१४२
अनभिरत्तिजातक	२१६	कुसनालिजातक	३२३
अनुसासिकजातक	३१४	कुहकजातक	२७२
अपण्णकजातक	६८	कूटवारिणजजातक	२६४
अभिण्हजातक	१३५	कोसियजातक	३३७
अमरादेवीपञ्चो	३१०	खदिरडगारजातक	१६३
अम्बजातक	३२६	खरस्सरजातक	२५५
असडकियजातक	२४०	खरादियजातक	११२
असम्पदानजातक	३३६	गद्वभपञ्चो	३१०
असातमन्तजातक	२०७	गामनिजातक	६५
असातरूपजातक	२६७	गोधजातक	३५०
असिलक्खणजातक	३३२	गोधजातक	३५४
आजञ्जुजातक	१२६	घतासनजातक	३४३
आयाचितभत्तजातक	११६	चन्दाभजातक	३४५
आरामदूसकजातक	१७८	चुल्लसेट्ठिजातक	८०
इल्लीसजातक	२४६	चूलजनकजातक	१६२
उच्छडगजातक	२२३	भानसोधनजातक	३४४
उदञ्चनिजातक	३०४	तक्कजातक	२१४
उभतोभट्टजातक	३५१	तण्डुलनालिजातक	८६
एकपण्णजातक	३६६	तयोधम्मजातक	२०३
कञ्चनक्खम्भजातक	१६६	तित्तिरजातक	१५५
कटाहजातक	३३०	तित्तिरजातक	३१६
कट्टहारिजातक	६३	तित्थजातक	१३०
कण्हजातक	१३६	तिपल्लत्थमिगजातक	११३
कण्डिनजातक	१०८	तेलपत्तजातक	२८७
कपोतजातक	१७३	दुब्बचजातक	३१५
कलण्डुकजातक	३३४	दुब्बलकट्टजातक	३०३
काकजातक	३५२	दुम्मेधजातक	१८६
काकजातक	३६०	दुम्मेधजातक	३२५
कालकण्णिजातक	२६२	दुराजानजातक	२१७
किम्पक्कजातक	२६६	देवधम्मजातक	८८

कथा	पिट्टुङ्को	कथा	पिट्टुङ्को
नखत्तजातक	१८४	मुदुलकखणजातक	२२०
नङ्गलीसजातक	३२७	मुनिकजातक	१४१
नङ्गट्टजातक	३५८	राधजातक	३५६
नच्चजातक	१४७	रुक्खधम्मजातक	२३७
नन्दजातक	१६१	रोहिणीजातक	१७७
नन्दिविसालजातक	१३७	लक्खणमिगजातक	१००
नलपानजातक	१२०	लित्तजातक	२७६
नामसिद्धिजातक	२६२	लोमहसजातक	२८३
निग्रोधमिगजातक	१०२	लोसकजातक	१६८
पञ्चगस्कजातक	३४१	वट्टकजातक	१५१
पञ्चावधजातक	१६७	वट्टकजातक	३१७
पण्णिकजातक	३००	वण्णुपथजातक	७५
परोसतजातक	२६६	वरणजातक	२३०
परोसहस्सजातक	२६६	वातमिगजातक	११०
पुण्णपातिजातक	१६३	वानरिन्दजातक	२०१
पुप्परत्तजातक	३६२	वारुणिजातक	१८०
फलजातक	१६५	विरोचनजातक	३५६
वकजातक	१५८	विसवन्तजातक	२२६
बन्धनमोक्खजातक	३२०	विस्सासभोजनजातक	२८२
बब्बुजातक	३४८	वेदभजातक	१८१
बाहियजातक	३०७	वेरीजातक	३०१
बिलारवतजातक	३३५	बेलुकजातक	१७५
भीमसेनजातक	२५६	सकुरुजातक	१५३
भेरिवादजातक	२०५	सङ्खधमनजातक	२०६
भोजाजानीयजातक	१२७	सच्चकिरजातक	२३४
मकसजातक	१७६	सञ्जीवजातक	३७०
मखादेवजातक	६६	सव्वसहारकपञ्चो	३१०
मङ्गलजातक	२६६	सम्मोदमानजातक	१४८
मच्छजातक	१५०	साकेतजातक	२२५
मच्छजातक	२३८	सारम्भजातक	२७१
मतकभत्तजातक	११७	सालित्तजातक	३०५
महासारजातक	२७७	सिगालजातक	३११
महासीलवजातक	१८८	सिगालजातक	३५५
महासुदस्सनजातक	२८५	सिगालजातक	३६४
महासुपिनजातक	२४२	सीलवनागजातक	२३२
महिलामुखजातक	१३३	सीलवीमसनजातक	२६७
मालुतजातक	११६	सुखविहारीजातक	६८
मितचिन्तीजातक	३१३	सुरापानजातक	२५६
मितविन्दजातक	२६१	सुवण्णहसजातक	३४६
मितविन्दजातक	३०२	सेरिवाणिजजातक	७८

भारतीय ज्ञानपीठ काशीके प्रकाशन

[हिन्दी ग्रन्थ]

१ मुक्तिदूत [उपन्यास]—अञ्जना-पवनञ्जयकी पुण्यगाथा ।	४॥॥
२ पथचिह्न [संस्मरण]—स्वर्गीय बहिनके पवित्र संस्मरण और युगविवलेखन ।	२)
३ दो हजार वर्ष पुरानी कहानियाँ—	३)
४. पाश्चात्य तर्कशास्त्र [अप्राप्य]	६)
५. शेरों शायरी [उर्दूके सर्वोत्तम १५०० शेर और १६० नज्म]—	८)
६. मिलनयामिनी [गीत]—कविवर बच्चन ।	४)
७ वैदिक साहित्य—वेदोंपर हिन्दीमें साधिकार मौलिक विवेचन ।	६)
८ मेरे बापू—महात्मा गांधीके प्रति श्रद्धाञ्जलि	२॥॥
९. पंच प्रदीप—[गीत]	२)
१० भारतीय विचारधारा—	२)
११. ज्ञानगंगा—संसारके महान् साधकोंकी सूक्तियोंका अक्षय भण्डार ।	६)
१२ गहरे पानी पैठ—सूक्तिरूपमें ११८ मर्मस्पर्शी कहानियाँ ।	२॥॥
१३. वर्द्धमान [महाकाव्य]	६)
१४. शेर-ओ-सुखन	८)
१५ आधुनिक जैन कवि	३॥॥
१६ जैनशासन—जैनशासनका परिचय तथा विवेचन करनेवाली सुन्दर रचना ।	३)
१७. कुन्दकुन्दाचार्यके तीन रत्न—	२)
१८ हिन्दी जैन साहित्यका संक्षिप्त इतिहास	२॥॥

[प्राकृत संस्कृत ग्रंथ]

१९ महाबन्ध [महाधवल सिद्धान्त]—प्रथम भाग, हिन्दी अनुवाद सहित ।	१२)
२० करलकखण [सामुद्रिक शास्त्र]—हस्तरेखा विज्ञानका नवीन ग्रन्थ ।	१)
२१. मदनपराजय—भाषानुवाद तथा ७८ पृष्ठकी विस्तृत प्रस्तावना सहित ।	८)
२२ कन्नडप्रान्तीय ताडपत्रीय ग्रन्थसूची—	१३)
२३ न्यायविनिश्चय विवरण [प्रथम भाग]—	१५)
२४ तत्त्वार्थवृत्ति—भुतसागर सूरिरचित टीका । हिन्दी सार सहित ।	१६)
२५. आदिपुराण भाग [१]—भगवान् ऋषभदेवका पुण्य चरित्र ।	१०)
२६ आदिपुराण भाग [२]— " " "	१०)
२७. नाममाला सभाष्य—	३॥॥
२८. केवलज्ञानप्रश्नचूडामणि—ज्योतिष ग्रन्थ ।	४)
२९. सभाष्यरत्नमंजूषा—छन्दशास्त्र ।	२)
३०. समयसार—[अग्नेजी] ।	८)
३१. कुरल काव्य—तामिल भाषाका पञ्चमवेद, तामिल लिपि ।	४)

भारतीय ज्ञानपीठ काशी, दुर्गाकुण्ड रोड, बनारस ४